

UDK 811.16+821.16.09(05)

ISSN 0350-6894

SLAVISTIČNA REVIJA

ČASOPIS ZA JEZIKOSLOVJE IN LITERARNE VEDE
JOURNAL FOR LINGUISTICS AND LITERARY STUDIES

Slovenska literarna veda danes/Slovene Literary Studies Today

SRL 2013
1

IZDAJA – ISSUED BY: SLAVISTIČNO DRUŠTVO SLOVENIJE

SRL	LETNIK 61	ŠT. 1	STR. 1–341	LJUBLJANA	JANUAR–MAREC 2013
-----	-----------	-------	------------	-----------	----------------------

Revijo sofinancirajo:

Javna agencija za knjigo Republike Slovenije
Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport

© 2013. Slavistična revija (SRL)
<http://www.srl.si>

Izdajatelj – Issued by: Slavistično društvo Slovenije

Odgovorni urednik – Executive Editor: Miran Hladnik (Univerza v Ljubljani)

Glavni urednik za literarne vede – Editor in Chief for Literary Studies: Vladimir Osolnik (Univerza v Ljubljani)

Glavna urednica za jezikoslovje – Editor in Chief for Linguistics: Ada Vidovič Muha (Univerza v Ljubljani)

Tehnična urednica – Technical Editor: Urška Perenič (Univerza v Ljubljani)

Spletni urednik – Web Editor: Blaž Podlesnik (Univerza v Ljubljani)

Člani – Members: Aleksandra Derganc, Miha Javornik, Irena Orel, Urška Perenič, Tomo Virk, Andreja Žele (Univerza v Ljubljani), Nina Mečkova (Univerza v Minsku), Timothy Pogačar (Državna univerza Bowling Green), Ivo Pospíšil (Masarykova univerza, Brno)

Časopisni svet – Advisory Council: Marko Jesenšek (Univerza v Mariboru), Janko Kos, Jože Toporišič, Franc Zadravec (SAZU, Ljubljana)

Naslov uredništva – Address: Slavistična revija, Aškerčeva 2/II, 1000 Ljubljana, Slovenija

Račun pri Slavističnem društvu Slovenije: 02083-018125980 (za SR). Naročnina velja do odpovedi. Odpovedi le ob koncu leta. Cena letnika za posameznike 22 €, za člane Slavističnega društva Slovenije 15,50 €, za študente 8,50 €, za inštitucije in knjigarne 33 €, za tujino 35 €.

Annual subscription price: individuals 22 €; members of Slavistično društvo Slovenije 15,50 €; students 8,50 €; institutions and bookstores 33 €, outside of Slovenia 35 €.

Natisnil – Printed by: Biografika Bori, Ljubljana

Naklada – Circulation: 550 izvodov – 550 copies

Vključenost Slavistične revije v podatkovne baze – Slavistična revija is indexed/abstracted in: Arts and Humanities Citation Index (AHCI), Social Sciences Citation Index (SSCI), Bibliographie Linguistique (BL), European Reference Index for the Humanities (ERIH), Modern Language Association of America (MLA) Directory of Periodicals (New York), New Contents Slavistics (Otto Sagner, München), Cambridge Scientific Abstracts (CSA), Linguistic Abstracts (Uni Arizona), Proquest Online Information Service

VSEBINA / CONTENTS

<i>Miran Hladnik</i> : Slovenska literarna veda danes	3
<i>Miran Hladnik</i> : Slovene Literary Studies Today	7
I.	
<i>Alojzija Zupan Sosič</i> : Slovenski roman v literarni vedi po letu 2000	11
<i>Alojzija Zupan Sosič</i> : The Slovene Novel in Literary Studies since 2000	25
<i>Alenka Žbogar</i> : O slovenski kratki prozi	41
<i>Alenka Žbogar</i> : Slovene Short Prose during the Last Decade	51
<i>Irena Novak Popov</i> : Sodobna slovenska poezija v literarni vedi	61
<i>Irena Novak Popov</i> : Contemporary Slovene Poetry in Literary Studies	77
<i>Mateja Pezdirc Bartol</i> in <i>Tomaž Toporišič</i> : Teorija in zgodovina slovenske dramatike in gledališča	95
<i>Mateja Pezdirc Bartol</i> and <i>Tomaž Toporišič</i> : Slovene Drama and Theater: Theory and History	105
<i>Aleksander Bjelčevič</i> : Starejša slovenska književnost v literarni vedi po letu 1990	117
<i>Aleksander Bjelčevič</i> : Slovene Pre-Modern Literature in Literary Studies after 1990	135
II.	
<i>Boža Krakar Vogel</i> : Razvoj slovenistične didaktike književnosti	157
<i>Boža Krakar Vogel</i> : The Development of a Slovene Didactics of Literature	169
<i>Igor Saksida</i> in <i>Dragica Haramija</i> : Metodologija interpretacije mladinske književnosti na Slovenskem	181
<i>Igor Saksida</i> and <i>Dragica Haramija</i> : Methodology for Interpretation of Slovene Children Literature	195
<i>Katja Mihurko Poniž</i> : Feministična literarna veda v slovenskem akademskem prostoru	209
<i>Katja Mihurko Poniž</i> : Feminist Literary Studies in the Context of the Slovene Academic Writing	215
<i>Igor Kramberger</i> : O zbirki Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev (Presoja za navdih)	223
<i>Igor Kramberger</i> : The Series The Complete Works of Slovene Poets and Prose Writers (An Inspirational Assessment)	235
<i>Miran Štuhec</i> : Književna esejistika in književna kritika	249
<i>Miran Štuhec</i> : The Literary Essay and Literary Criticism	261
III.	
<i>Urška Perenič</i> : V prerezu slovenske empirične literarne znanosti	275
<i>Urška Perenič</i> : At the Intersection of Slovene Empirical Literary Studies	285
<i>Gregor Kocijan</i> in <i>Miran Hladnik</i> : Bibliografija kot podlaga za raziskovanje (Nekaj bibliografskih izkušenj)	297
<i>Gregor Kocijan</i> and <i>Miran Hladnik</i> : The Bibliographic Bases for Research (Select Bibliographic Experiences)	305
<i>Miran Hladnik</i> : Slovenska literarna zgodovina danes	315
<i>Miran Hladnik</i> : Slovene Literary History Today	329

Slovenska literarna veda danes
/ Slovene Literary Studies Today

SLOVENSKA LITERARNA VEDA DANES

Tematska številka *Slavistične revije* z naslovom *Slovenska literarna veda danes* s časovnim zamikom sedmih let dopolnjuje informacije o stanju sodobne slovenistike, kakor ga je leta 2006 zastavila obsegovno precej stremeljivejša tematska številka o aktualnem slovenskem jezikoslovju; urednica Ada Vidovič Muha ima zasluge za nastanek jezikoslovne in za spodbujanje literarnovedne polovice tega načrta. Pregled naj bi zajel najbolj vitalna področja slovenske literarne vede v zadnjih desetletjih, od trenutka, ko je bila taka refleksija storjena nazadnje: ponekod je to pomenilo pet let, drugje tudi precej več, v načelu pa je naslovni *danes* treba razumeti nekako v smislu zadnjega desetletja ali dveh. K pisanju smo povabili akademske učitelje in raziskovalce, ki so z objavami dokazali svoje vidno mesto v posameznem segmentu literarne vede, bodisi kot eksperti za določeno predmetno področje bodisi v metodološkem smislu. Prva izbira so bili kolegi z ljubljanske slovenistike, ki je v univerzitetni ponudbi najstarejša in po generacijski zamenjavi pred petnajstimi leti dodobra usidrana (od tod polovica piscev s Filozofske fakultete v Ljubljani); kjer je bilo strokovnjakov več, je šla izbira v korist tistih, od katerih se je bilo nadejati večje odzivnosti. O inštitucionalni diferenciranosti literarnovedne slovenistike pričajo sodelavci z drugih ustanov: mariborske filozofske fakultete, novogoriške slovenistike in z ljubljanske pedagoške fakultete.

Če bi si podoben načrt zadali pred desetletji, bi bil nabor področij gotovo drugačen. Najbrž bi iskali koga za predstavitev naratoloških in verzoloških analiz in interpretativnih pristopov k slovenski literaturi in verjetno bi se zdelo smiselno posebej predstaviti vsaj prešernoslovje in cankaroslovje, če ne tudi raziskav Preglja, ne bi pa še bilo potrebe po poglavjih, ki jih danes občutimo kot bistvena za literarno vedo. Rdeča nit razprav v tej številki *Slavistične revije* so spoznanja avtorjev (na nekaterih področjih očitnejša, drugod manj) o paradigmatičnih spremembah v literarni vedi, kakršna še pred nekaj leti ne bi bila tako očitna. Iz zavesti teh sprememb smo, seveda ob predhodnem upoštevanju Cobissa, ki je naštel kapitalne slovenske literarnovedne objave, oblikovali seznam področij, ki določajo akademske kurikule, literarnim zgodovinarjem priskrbijo prepoznavnost in jih je potrebno reflektirati. Slovensko literarno vedo organizirajo, naštetu s stališča količine produkcije in družbene odmevnosti, naslednja: literarne zvrsti romanopisje (Alozija Zupan Sosič), kratka proza (Alenka Žbogar), poezija (Irena Novak Popov), dramatika in gledališče (Mateja Pezdirc Bartol in Tomaž Toporišič). Pred literarnozvrstnim je v stroki prevladoval kronološki princip razporeditve snovi (od pismenstva in protestanske književnosti do modernizma in postmodernizma v sodobni književnosti; od tod npr. naslov serije zbornikov *Obdobja*), ki še vedno ustreza starejši književnosti (Aleksander Bjelčevič).

Čeprav komaj dobro uveljavljena, je literarnozvrstna organizacija našega dela glede na aktualno dogajanje v literarni vedi po svetu in doma v veliki meri zastarela. Pozornost literarne vede se od usmeritve na besedilne lastnosti, ki je bila moderna v 70. letih 20. stoletja, seli k fenomenom recepcije, obdelave in družbenega konteksta. Zato ni bilo mogoče mimo takih področij, kot so didaktika književnosti (Boža Krakar Vogel), mladinska književnost (Igor Saksida in Dragica Haramija), ženske študije (Katja Mihurko Poniž), kritične izdaje (Igor Kramberger) in literarna kritika (Miran

Štuhec), ki angažirajo vedno večje število raziskovalcev in prispevajo nezanemarljivo količino objav.

Kaj je sprožilo paradigmatške spremembe v literarni vedi? Na prvem mestu je to eksponencialno naraščanje podatkov. Digitalizacija periodike in knjižnih izdaj postavlja literarnovednega interesenta v drugačno situacijo kot v časih, ko je bilo normalno zanesti se na predhodno kritiško selekcijo. Pojavljajo se besedilni korpusi, ki prej bibliografsko niso bili registrirani. V ponovno presojo se ponuja množica na klik dosegljivih besedil, ki so medtem izginila iz zavesti, in izziva vprašanje, zakaj so svojčas utonila v pozabo in ali lahko danes ustrezneje razumemo njihovo nekdanjo vlogo. Naraščanje podatkov zadeva tudi trenutno literarno produkcijo, ki se je zelo razmahnila in s tradicionalnimi metodami ni več obvladljiva.

Druga sprememba je kontekstualizacija literarnih dejstev. Fantazma avtonomne literature, ki se podvaja v fantazmi avtonomne literarne vede (obe sta bili mogoči le ob redukciji literarnovednega interesa na zgolj eno komponento, to je besedilo, in zgolj eno funkcijo besedila, to je estetsko), se je umaknila potrebi po kompleksnejšem razumevanju literature. Družbena vpetost literature ni za slovensko literarno vedo sicer nič novega, sveže pa je prepričanje, da pojma slovenske književnosti ni smiselno omejevati na t. i. izvorno književnost oz. književnost v slovenščini (torej z vključevanjem prevodov), ampak da je z bralskega stališča pomembna tudi književnost v drugih jezikih, ki je bila predmet literarnega konzuma na tem prostoru in je tu tudi nastajala. Dosledno upoštevanje tega spoznanja bi pomenilo, da k sodelovanju v tematski številki povabimo tudi predstavnike drugih filologij na Slovenskem, ki bi prispevali pogled na raziskave nemške, latinske, angleške ... književnosti pri nas. Ker bi bila taka razširitev predmetnega področja v okviru tematske številke težko izvedljiva in ker se je ne glede na to, da je na popularnem nivoju prilaščanje neslovensko pišočih avtorjev, kot so Louis Adamič, Alma Karlin, Ana Wambrechtsamer, Maja Haderlap, samoumevno, vendarle zdela preveč radikalna, se je načrt zadovoljil s simboličnim zastopstvom v obliki pregleda primerjalnoknjiževnih in germanističnih študij na Slovenskem, katerih neobhodna specifičnost je prav upoštevanje konteksta slovenske književnosti; nazadnje se je moral odpovedati tudi temu.

Tretjo spremembo je prinesla demokratizacija stroke, kar pomeni relativizacijo avtoritativnih ekspertnih stališč in odločitev v korist pravice slehernega zainteresiranega in kulturno kompetentnega posameznika, da sodeluje pri oblikovanju predmetnega področja. Slovenska literarna veda z izjemo študentskih projektov na Wikipediji in Wikiviru s tem še nima veliko izkušenj, spletna poročila ameriškega akademskega zgodovinopisja (*Writing History in the Digital Age*, ur. Jack Dougherty in Kristen Nawrotzki, 2012) pa napovedujejo največje premike prav tu.

V metodološkem poglavju tematske številke sta bila predvidena pregled literarnoteoretskih prizadevanj v slovenski literarni vedi zadnjega časa (ki je po sili razmer izostal) in refleksija možnosti velikih kolektivnih literarnozgodovinskih podjetij (Miran Hladnik), v skladu z izhodiščno konstatacijo paradigmatškega preobrata v stroki pa je bila posebna pozornost posvečena bibliografskim popisom (Gregor Kocijan) in empiričnim raziskavam (Urška Perenič), ki jim pripisujemo dominantno vlogo; refleksija njihovega teoretskega ozadja do neke mere kompenzira odsotnost samostojnega preglednega metodološkega oz. teoretskega članka.

Za naslednjo podobno priložnost se bo treba lotiti tudi poglavij o infrastrukturi aktualne slovenske literarne vede: podatkovnih zbirk, akademskih raziskovalnih in izobraževalnih inštitucij doma in na univerzah v tujini, strokovne periodike, zbornikov, knjižnih zbirk, raziskovalnih projektov in spletne komunikacije, povezanosti stroke skozi analizo citatov in referenčnih krogov, akademskega pisanja od diplomskih nalog do doktoratov kakor tudi pregleda simbiotičnih razmerij slovenske literarne vede z drugimi disciplinami (sociologijo, zgodovino, etnologijo, jezikoslovjem, teologijo, medicino, pravom, ekonomijo, računalništvom itd.).

Za prevode preglednih znanstvenih razprav v tej tematski številki smo hvaležni Language Services Group z Bowling Green State University.

Miran Hladnik

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

SLOVENE LITERARY STUDIES TODAY

This thematic issue of *Slavistična revija*, entitled *Slovene Literary Studies Today*, supplements information on the state of contemporary Slovene language and literary studies seven years after the question was put in a quite ambitious 2006 thematic issue on the current state of Slovene linguistics. The editor, Ada Vidovič Muha, has the distinction of having had initiated the linguistics issue and inspired the literary half of the project. The survey was to have included the most dynamic fields of Slovene literary studies in recent decades, from the moment such consideration was last given: in some areas this meant five years, in other quite a bit more, but the “today” in the title should be understood in the sense of approximately a decade or two. We invited teachers and researchers in academia to contribute—those whose publications had gained them a reputation in a given area of literary studies, either as experts in the subject matter of a certain field or in the methodological sense. The first choices were colleagues in the Slovene program at Ljubljana University, which is the oldest of its kind and, after a change in generations fifteen years ago, very well established (thus half of the contributors are from the Faculty of Arts at the University of Ljubljana). Where there were more scholars to choose from, preference went to those who seemed to be most engaged. Contributors from other institutions attest to the institutional differentiation of Slovene literary studies. These include the Faculty of Arts at Maribor University, the Slovene studies program at Nova Gorica, and the Faculty of Education in Ljubljana.

If a similar project were to have been undertaken decades ago, then the selection of disciplines would certainly have been different. Someone would probably have been invited to present analyses of studies of narration and meter and prosody, and interpretive approaches to Slovene literature. It probably would have seemed logical to present Prešeren and Cankar (if not even Pregelj) studies separately; however, there would not have been the need for the sections that today we feel are essential to literary studies. The connecting thread in this issue of *Slavistična revija* is the authors’ awareness (in some fields more pronounced, in others less) of the paradigmatic changes in literary studies, which just some years ago were not so obvious. Cognizant of these changes, and after, of course, consulting Cobiss, which lists all major publications in Slovene literary studies, we formed a list of fields that determine academic curricula and bestow recognition on literary historians, and thus had to be considered. The following fields (and contributors), ordered according to the amount written and their social resonance, are: genres of novel writing (Alozija Zupan Sosič), short prose (Alenka Žbogar), poetry (Irena Novak Popov), and drama and theater (Mateja Pezdirc Bartol and Tomaž Toporišič). Before this genre approach, a chronological principle of arranging materials prevailed—from the origins of writing and Protestant literature to modernism and postmodernism in contemporary literature (hence, for example, the series title *Obdobja* ‘periods’). Such a principle is still suitable for pre-modern literature (Aleksander Bjelčevič).

Though only recently acknowledged, the organization of our discipline with regard to the current state of literary studies worldwide and in Slovenia is to a large degree antiquated. The attention of literary studies has shifted from a focus on tex-

tual features, which was modern in the 1970s, to the phenomenon of reception and examination of social context. That is why in this issue there are represented fields such as literary didactics (Boža Krakar Vogel), children's literature (Igor Saksida and Dragica Haramija), women's studies (Katja Mihurko Poniž), critical editions (Igor Kramberger), and literary criticism (Miran Štuhec), which are attracting an ever growing number of researchers and producing a considerable quantity of publications.

What is powering the paradigmatic changes in literary studies? The first factor is the exponential growth of data. The digitalization of periodicals and book publications places the person interested in literary studies in a different situation than before, when it was customary to rely on prior critical identification of texts. Corpora of texts are appearing that were not previously recorded in bibliographies. A multitude of texts accessible at a click are available for reevaluation after having disappeared from view. The question arises as to why they once sank into oblivion and whether today we can more accurately understand their former roles. The growth of data also applies to contemporary literary production, which has exploded and is not longer manageable with traditional methods.

Another change is the contextualization of literary facts. The illusion of autonomous literature that was reproduced in the illusion of autonomous literary scholarship (both were only possible by reducing the interests of literary studies to one component, the text, and one function of the text, its aesthetic function) has receded, given the need for a more complex understanding of literature. While social concerns in literature are nothing new for Slovene literary studies, the conviction that the concept of Slovene literature ought not be limited to so-called original literature or even to Slovene-language literature (i.e., to include translations) is fresh. From reader's point of view, literature in other languages is important as well, being part of literary consumption in Slovenia and even originating there. The logical result of acknowledging this would be an invitation to representatives of other branches of philology in Slovenia—views of research on German-, Latin-, English-, and other-language literatures—to cooperate on this thematic issue. However, this ambitious plan was limited to symbolic representation in the form of a survey of comparative and German literary studies in Slovenia, an essential specificity of which is consideration of the Slovene literary context, yet in the end it was necessary to omit these articles, too. The plan to expand the subject matter field in the thematic issue would have been difficult to carry out, and even though on a popular level the appropriation of non-Slovene writers like Louis Adamič, Alma Karlin, Ana Wambrechtsamer, and Maja Haderlap is accepted, the plan nonetheless seemed too radical.

Democratization of scholarship has caused a third change. It implies the relativization of authoritative, expert views, and preference for empowering each interested and culturally competent individual to take part in shaping subject matter in the field. Slovene literary studies, with the exception of student projects in Wikipedia and Wikisource, has little prior experience with this. Internet reports on American academic history writing (*Writing History in the Digital Age*, edited by Jack Dougherty and Kristen Nawrotzki, 2012), however, forecast a great shift in this regard.

The thematic issue's section on methodology was to contain a survey of theo-

retical contributions in recent Slovene literary studies (that had to be left out) and a reflection on the possibility of large, collective literary historical enterprises (Miran Hladnik). Special attention has instead been devoted to the dominant functions of bibliographic descriptions (Gregor Kocijan) and empirical research (Urška Perenič), as befits the premise of a paradigmatic turn in the discipline. Consideration of their theoretical background to a certain extent compensates for the absence of a separate survey of methodologies—that is, an article on theory.

The next such opportunity will have to include a section on the infrastructure of contemporary Slovene literary studies: databases, academic research and educational institutions in Slovenia and at universities abroad, scholarly periodicals, collections, book series, research projects, digital communications, scholarly ties as evidenced by analyses of citations and references to prominent scholars, academic writing (from baccalaureate theses to dissertations), as well as a survey of the symbiotic relationships between Slovene literary studies and other disciplines (e.g., sociology, history, ethnology, linguistics, theology, medicine, law, economics, and computer science).

We are grateful to the Language Services Group at Bowling Green State University for translations of these academic survey articles.

Miran Hladnik
Faculty of Arts, University of Ljubljana

SLOVENSKI ROMAN V LITERARNI VEDI PO LETU 2000

V Sloveniji je po letu 2000 zelo naraslo število romanov in literarnozgodovinskih prispevkov o njih. Zaradi preglednosti sem v študiji upoštevala mesto objave, tj. osrednje slovenske in tuje znanstvene revije, monografije in monografske zbornike; pri natančni analizi posameznih prispevkov pa še kriterij znanstvene pronicljivosti, ki ga poleg običajnih znanstvenih meril sestavljajo sintetičnost, sistematičnost, kompleksnost in kreativnost oz. inovativnost. S širšega seznama literarnozgodovinskih razprav o romanu, navedenih v bibliografiji, sem izbrala in analizirala ožji primerjalni kontekst enajstih razprav, med njimi monografska zbornika *Slovenski roman* in *Sodobna slovenska književnost (1980–2010)*, monografije Alojzije Zupan Sosič *Zavetje zgodbe: Sodobni slovenski roman ob koncu stoletja*, *Robovi mreže, robovi jaza: Sodobni slovenski roman*, *Na pomolu sodobnostiali o slovenski književnosti in romanu*, Silvije Borovnik *Književne študije: O vlogi ženske v slovenski književnosti, o sodobni prozi in o slovenski književnosti v Avstriji* in Mirana Hladnika *Slovenski zgodovinski roman*.

Ključne besede: slovenistična literarna zgodovina, slovenski roman, 21. stoletje, slovenska literarnovedna periodika, monografije, monografski zborniki

O spremenjenem položaju književnosti, vplivu medijev in drugačni vlogi bralca je bilo že veliko napisanega, prav tako o neverjetni prožnosti romana, ki se je uspešno prilagodil novim razmeram na prelomu tisočletja. Razlogov za razcvet romana v slovenski književnosti je veliko, naj povzamem le splošno razlago Mihaila Bahtina: »Roman je edina nastajajoča vrsta, zato v njem globlje, pomembnejše, zaznavnejše in hitreje odseva razvoj same stvarnosti. Samo tisti, ki se sam razvija, lahko doume razvoj. Roman je postal vodilni junak v drami literarnega razvoja novega časa prav zato, ker najbolje od vseh izraža razvojne težnje novega sveta, saj je edina vrsta, ki je nastala v novem svetu in ki je v sorodstvu z njim.« (BAHTIN 1982: 12) Temu lahko v Sloveniji prištejemo še povsem konkretno dejstvo, da je kresnikova nagrada od leta 1991 dalje uspešno medijsko promovirala slovenski roman, ki je tudi najbolj zaželeno berilo sodobnosti, hlepečki predvsem po zgodbenosti, kar se jasno izraža z naraščanjem produkcije; leta 2011 je bilo npr. natisnjenih že 112 romanov.

Premosorazmerno s produkcijo romanesknih besedil je naraščalo število literarnovednih prispevkov o slovenskem romanu v osrednjih znanstvenih revijah, zbornikih in monografijah v Sloveniji in tujini. Metaliteratura o romanu kliče po sistematizaciji, saj v Sloveniji tovrstnega pregleda niti v prejšnjem tisočletju ni bilo. Izpuстила ga je celo monografija *Slovenska književnost III* (2001), v kateri se je posebno poglavje ukvarjalo z literarno vedo in kritiko, nobeno pa se ni usmerilo v analizo znanstvenih razprav o romanu. Tale prispevek ne more nadomestiti zamujenega, bo pa poskušal zapolniti določene vrzeli. Zaradi omejenega obsega razprave vseh prispevkov o romanu nisem mogla upoštevati niti v bibliografiji, čeprav sem si na začet-

ku to želela, ampak le osrednje znanstvene revije, zbornike in monografije v Sloveniji in tujini – od domačih revij npr. *Slavistično revijo*, *Jezik in slovstvo* ter *Primerjalno književnost* – pri čemer sem se naslonila na razrez bibliografije po SICRIS-u,¹ informacijskem sistemu o raziskovalni dejavnosti v Sloveniji.

Upoštevala sem samo tiste monografije,² ki so se večinsko posvetile slovenskemu romanu. Izločila sem tudi prvotno predvideni in skrbno izdelani seznam diplomskih, magistrskih in doktorskih del.³ Obsežna bibliografija na koncu razprave (čeprav okleščena) nakazuje nemožnost natančne analize vseh navedenih prispevkov in sugerira praktično rešitev: vključila sem le tiste razprave, ki so celostno, sintetično in kreativno obdelale določena romaneskna področja. Prejšnjemu kriteriju mesta objave sem tako pridružila kriterij znanstvene pronicljivosti, ki ga poleg običajnih znanstvenih meril sestavljajo sintetičnost, sistematičnost, kompleksnost in kreativnost oz. inovativnost, in po njih izoblikovala ožji primerjalni kontekst enajstih razprav: monografska zbornika *Slovenski roman* in *Sodobna slovenska književnost (1980–2010)*, monografije Alojzije Zupan Sosič (2003, 2006, 2011), Silvije Borovnik (2012) in Mirana Hladnika (2009) ter štiri razprave v osrednjih znanstvenih revijah: Nadežde Starikove (2000), Alenke Koron (2007), Aljoše Harlamova (2010) in Branke Vičar (2010).

Najpomembnejši se zdi *Slovenski roman*, zbornik mednarodnega simpozija Obdobja 21 (2003), ki sta ga uredila Miran Hladnik in Gregor Kocijan na Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete v Ljubljani. V njem je sodelovalo 76 avtorjev, skoraj vsi uveljavljeni strokovnjaki za slovenski roman v Sloveniji in tujini, generacijsko in metodološko raznorodni. Prej tako sistematičnega raziskovanja slovenskega romana ni bilo. Različnost področij je razvidna iz naslovov tematskih razdelkov: Slovenski roman v 19. stoletju, Ivan Cankar in sodobniki, Žensko vprašanje in Zofka Kveder, Žanri, Sodobni roman, Teorija, Jezik, Slovenski in evropski roman, Slovenski in južnoslovanski roman, Slovenski roman in angleščina,⁴ Bralci romana in druge discipline. Glede na število prispevkov so izstopajoča področja žanri (trinajst prispevkov), po deset prispevkov pa zavzemata sodobni roman ter slovenski in evropski roman. Prevladuje zanimanje za zgodovinsko dimenzijo literarnega sistema in med romanesknimi žanri za zgodovinski roman; med pogostejše obravnavanimi žanri so še

¹ Zelo težko je natančno določiti mejo med strokovnimi in znanstvenimi prispevki; upoštevala sem mesto objave kot objektivno merilo, ki ga upošteva tudi SICRIS. V bibliografijo tudi nisem uvrstila npr. dveh monografij, ki sta zbir že objavljenih kritik v časopisju ali revijah, saj so me zanimale samo znanstvene obravnave romana: Vanesa Matajce, *Osvetljave* (2000), in Matevž Kos, *Kritike in refleksije* (2000).

² Iz ožjega primerjalnega konteksta moje razprave sta izpadli npr. knjigi *Izkušnja in pripoved* (2008) Irene Novak Popov, ki se le v dveh poglavjih ukvarja s slovenskim romanom, in *Strah pred naivnostjo: Poetika postmodernistične proze* (2000) Toma Virka, v kateri se le eno poglavje v celoti posveča slovenskim romanom.

³ Seznam diplomskih, magistrskih in doktorskih del na Filozofski fakulteti v Ljubljani kaže na izredno zanimanje za slovenski roman, npr. na slovenistiki v Ljubljani mu je posvečenih več kot 60 diplom. Pregled mentorjev in tem pokaže poučno dejstvo: vsi profesorji književnosti na Oddelku za slovenistiko ter Oddelku za primerjalno književnost in literarno teorijo so že bili mentorji nalog o romanu, na Oddelku za primerjalno književnost in literarno teorijo celo nalogam, ki so bile izključno slovenistične, torej obravnave slovenskega romana brez primerjalnega konteksta.

⁴ Pri tem razdelku je opazna zadrega pri poimenovanju, saj eden izmed prispevkov spada tematsko bolj v razdelek Slovenski in evropski roman, ostali pa bi se tudi lahko porazdelili drugam.

avtobiografski in biografski roman ter kriminalka. Kot se za mednarodne zbornike spodobi, je največja kvaliteta Obdobj 21 skoraj tretjinski delež tujih raziskovalcev, ki prinašajo v slovensko literarno vedo pogled drugega in reference mednarodne znanosti. Posamezne študije so inovativna spoznanja posredovale na nov, tudi metodološko kreativen način: Alenka Koron, Roman kot avtobiografija; Marko Juvan, Fikcija in zakoni; Irena Novak Popov, Lirizacija romana; Jola Škulj, Forma romana in slovenski modernizem; Marija Mitrović, Roman Vladimirja Bartola in Otto Weininger.

Zbornik mednarodnega simpozija Obdobja 29 (2010, ur. Alojzija Zupan Sosič) *Sodobna slovenska književnost (1980–2010)* je pomemben zaradi zgoščenega pregleda raziskav slovenskega romana od leta 1980 do 2010. Čeprav je simpozij obravnaval več področij, se je po pričakovanih več kot tretjina prispevkov ukvarjala s sodobnim slovenskim romanom, natančneje kar 20 od 59 prispevkov. Raziskovalci so se tudi tu posvetili žanrom, mestu slovenskega romana v okviru svetovne književnosti ter različnim tematskim področjem v okviru analize posamičnih romanov. V primerjavi s *Slovenskim romanom* lahko v tem zborniku zasledimo nekaj manj poglobljenih raziskav romana, kar je delno posledica predpisanega krajšega obsega prispevka (šest strani) in zanemarjanja nekaterih metod in pristopov, kot so npr. primerjalna analiza, literarnosmerni pristop, interpretativnoanalitične, aksiološkoanalitične in semantične metode. Tudi pri tem bi izpostavila delež tujih raziskovalcev, ki prinašajo v slovensko literarno vedo drugačno perspektivo in nova spoznanja, tako analitična kot metodološka, pohvalila pa naslednje razprave: Andrej Leben, O »Zrelih rečeh« in drugih stvareh Lojzeta Kovačiča; Vanesa Matajč, Dominanta časa in dominantna prostora v sodobnem slovenskem romanu; Katja Mihurko Poniž, Mesto kot literarni lik v treh sodobnih slovenskih romanih; Božena Tokarz, V mreži domišljije, asociacij in spominov ali o prozi Vlada Žabota.

Po letu 2000 je nastalo pet monografij, ki so se usmerile izključno v raziskavo slovenskega romana; dve je izdal Franc Zadravec, tri pa Alojzija Zupan Sosič.⁵ Slednje so si podobne po predmetu obravnave, znanstvenem aparatu in metodološkem pluralizmu. Posvetile so se sodobnemu slovenskemu romanopisju po letu 1990, ki je bilo iz obsežne⁶ produkcije izbrano po kriterijih literarne kvalitete⁷ ter literarnosmerne, generacijske in žanrske pestrosti. Znanstveni aparat temelji na metodološkem pluralizmu, povezovanju različnih metod, pristopov in uvidov: literarnozgodovinske, literarnoteoretične, interpretativnoanalitične, aksiološkoanalitične, semantične in primerjalne metode; mnogoplastne žanrske analize; recepcijskih, socioloških in kul-

⁵ Svoje ime bom v nadaljevanju morala omeniti še nekajkrat, saj sem napisala največ študij o slovenskem romanu po letu 2000. Če je pisati o refleksiji romana smiselno, ker sem pač strokovnjakinja za roman in naprošena za tole študijo, je po drugi strani obremenjujoče in nerodno. V imenu objektivnosti svojih razprav ne bom vrednotila in se bom omejila na besede kritika.

⁶ Da je romanekna produkcija res velika, naj ponazori podatek o številčnosti romanov: v letih od 1980 do 1990 je nastalo 160 romanov, tj. 16 na leto, od 1990 do 2000 je nastalo 367 romanov, tj. 37 na leto, produkcija se je podvojila. Po letu 2000 se je število izdanih romanov skoraj potrojilo in se je gibalo okrog števila 100.

⁷ Literarno kvaliteto sem ugotavljala na osnovi literarnosti, o kateri sem pisala na več mestih (npr. Zupan Sosič 2011, 17–44). Razumem jo kot premično kategorijo, sestavljeno iz znotrajbesedilne in zunajbesedilne literarnosti.

turoloških uvidih. Različni pristopi, uvidi in metode so uravnoteženi s smernicami postklasične naratologije, npr. kulturne, kognitivne in post/feministične naratologije ter naratologije družbenih spolov, ki se ukvarjajo tudi z okoliščinami in posledicami različnih branj, saj se od klasičnih naratoloških smernic razlikujejo prav v poudarjanju konteksta, besedila in bralca oz. kritika.

Prva monografija, *Zavetje zgodbe: Sodobni slovenski roman ob koncu stoletja* (2003), se je posvetila slovenskemu romanu v devetdesetih letih prejšnjega stoletja skozi žanrske in tematske razdelke. Razdeljena je na dva dela; teoretični obravnava razmerje med romanom in zgodbo, vrstno identiteto in roman v slovenski literarni vedi, analitični pa posamezne romane po naslednjih razdelkih: modificirani tradicionalni roman v devetdesetih letih, fantastika in sodobni slovenski roman, pokrajinska fantastika, pravljlični, antiutopični, zgodovinski, kriminalni, potopisni, ljubezenski roman in roman s ključem ter tematiko obrobnežev, posebnežev in slehernikov. Temeljna spoznanja, objavljena v prvi monografiji, se v dopoljenih različicah ponovijo tudi v obeh naslednjih, v *Robovih mreže, robovih jaza: Sodobni slovenski roman* (2006), in *Na pomolu sodobnosti ali o slovenski književnosti in romanu* (2011). Tako je npr. termin modificirani tradicionalni roman prevladujoči pripovedni model najnovejšega slovenskega romana, definiran v vseh treh monografijah kot model, ki se zgleduje po tradicionalnem romanu, preoblikujejo pa ga trije izvori modifikacij, ki so žanrski sinkretizem, prenovljena vloga pripovedovalca in večji delež govornih odlomkov. Pridružujejo se mu še trije »novi« termini, ki so literarni eklekticizem, nova emocionalnost in transrealizem. Če je prva oznaka poimenovanje za spreplet različnih pojavov in vplivov, je druga povezana z identiteto pripovednega subjekta, tesno pripetega na nov tip čustvenosti. To je čustvenost posebnega postmodernega spleena, umeščena med malo oz. intimno temo, spolne vloge, stereotipe, ne/fleksibilne identitete, ljubezenske zadrege, novoveški hedonizem in humorno-ironično-parodično ozaveščenost vsega naštetega.

Tretji termin – transrealizem – poimenovanje nove smeri sodobnega slovenskega romana, je sad zadnje monografije, čeprav sta že prejšnji napovedovali možnost nove smeri po upadu postmodernizma v Sloveniji. Zadnja monografija se od prejšnjih razlikuje tudi po razmerju teoretičnega in analitičnega dela, saj je kar pet poglavij posvečenih splošnejšim temam, literarnosti, trivialnosti, uspešnicam, ki pa se vse dosledno povezujejo z romanom. Smiselno povezanost monografij poudarja HARLAMOV (2012: 18–19) in navaja, da je tretja knjiga predzgodba prvih dveh, njuna nadgradnja in teoretična zaokrožitev. Kritik pohvali v tej knjigi znanstveno sodobnost, celostnost, uporabnost in preglednost, poglobljeno raziskovanje sodobne književnosti in njeno umeščanje v zgodovino, lucidnost pri interpretiranju literarnih zgodb, postavljanje besedila na ozadje žanra in upoštevanje literarne kvalitete. Med študijami Alojzije Zupan Sosič, navedenimi v bibliografiji, naj izpostavim razpravo *Spolna identiteta in sodobni slovenski roman* (2005, ponatisnjeno v monografiji 2006) kot prvi primer spolnoidentitetne razprave v slovenski literarni vedi. Inovativna v znanstvenem in metodološkem smislu je v tem, da ne posreduje samo post/feminističnih tez in pristopov (kar je značilno za sorodne študije), ampak sledi postfeministični usmerjenosti spolnoidentitetnih uvidov, naratologiji družbenih spolov, antropologiji, sociologiji kulture in psihologiji ter

glede na biološki, družbeni in psihološki spol prvič predstavi novo štetje spolov, pet ali/in deset spolov.

Med monografijami, ki se niso izključno posvetile slovenskemu romanu, so mu pa posvetile večinski delež znanstvene pozornosti, sta pomembni dve, Helge Glušič (2002) in Silvije Borovnik (2012). Prve ne bom analizirala in vrednotila, saj so razprave o romanih izbranih avtorjev tako tesno prepletene z analizami njihovega celotnega (pripovednega) ustvarjanja, da jih je težko razmejiti; tudi zaradi nagnetenih biografskih, bibliografskih in zgodbenih podatkov dvaintridesetih pripovednikov. Bolj zgoščeno in skozi posebno perspektivo je sodobni slovenski roman pregledala Silvija Borovnik. Njena monografija *Književne študije* se izključno romanu posveča v devetih poglavjih. Čeprav je združila v eno knjigo zelo raznovrstne in že objavljene članke ter s tem prekrila vsa področja zanimanja, raznorodnost področij ni razpršila sintetičnosti analiz. Največ obravnavanih avtorjev je pisateljic, kar nakazuje osrednje vodilo, uveljavljeno že v prejšnjih knjigah Borovnikove: analiza neznanih, premalo upoštevanih ali že uveljavljenih besedil slovenskih romanopisk.

V njenih pristopih, npr. literarnozgodovinskem, interpretativnoanalitičnem in recepcijskem, najbolj izstopa posebna perspektiva raziskovalke, pogled skozi žensko pisavo, ženske like in stereotipe o ženskah, kar bi lahko povezali s feministično metodologijo. Ta je pomembno prispevala h kanonizaciji slovenske književnosti v smislu prevrednotenja klasičnih in sodobnih romanov, saj Borovnikova že od začetka svoje znanstvene poti opozarja na prezrta literarna dela žensk in s tem na seksistično⁸ kanonizacijo, v zadnji monografiji npr. na roman *Njeno življenje* Zofke Kveder. Kot je feministična metodologija kreativna pri odpiranju novih raziskovalnih področij, pa se lahko tudi zaplete v lastne pasti. To se je zgodilo pri nekaterih analizah v monografiji (npr. Romani nekaterih sodobnih slovenskih pisateljic), ko je usmerjenost v prezrte in neperspektivne lege pisateljic zanemarila analizo univerzalnih značilnosti romanov, npr. izvirnost pripovedi in njeno presežnost v kontekstu sorodnih romanov, žanrske posebnosti, distanco do pripovedi, simboliko in večplastnost podob, večpomenskost zgodb ter identiteto pripovedovalca.

Najpomembnejši prispevek v žanrskem raziskovanju romana je monografija *Slovenski zgodovinski roman* (2009) Mirana Hladnika, edini primer empirične raziskave romanesknega žanra na Slovenskem. Knjiga je strukturirana drugače kot njena predhodnica *Slovenska kmečka povest* (1990), saj sam zgodovinski roman ne temelji

⁸ V obravnavani monografiji je na seksističnost sestavljanja antologij opozorila v poglavju *Novosti v prozi sodobnih slovenskih pisateljic*. Čeprav so avtorice v zadnjih desetletjih napisale kvalitetne pripovedi, jim sestavljalci antologij (Aleš Berger v *Slovenski kratki erotični prozi*, 2002, in Mitja Čander v *O čem govorimo*, 2004) ne priznajo literarne enakovrednosti in jih ne uvrščajo v izbere. Podobno situacijo sem zasledila tudi sama. Pri pregledu citatov in navedb sem ugotovila, da raziskovalci ne citirajo ali navajajo ugotovitev, analiz ali besedil svojih kolegic, ki se poglobljeno in celo z več prispevki ukvarjajo s slovenskim romanom. Nekateri raziskovalci slovenskega romana (npr. Igor Grdina, Matevž Kos, Tomo Virk, Franc Zadavec) skoraj praviloma ne citirajo raziskovalk (npr. Silvijo Borovnik, Helgo Glušič, Alenko Koron, Ireno Novak Popov, Katjo Mihurko Poniž, Jolo Škulj, Vaneso Matajce, Alojzijo Zupan Sosič), kar bi morali početi tudi, če se ne strinjajo z njihovimi izsledki, saj bi s tem pokazali kompleksno poznavanje raziskovalnega področja. Nasprotno raziskovalke vedno omenijo svoje kolege vsaj v bibliografiji, tudi če so bili njihovi prispevki za preučevanje določenega področja minorni.

na trdni globinski strukturi. HLADNIK (2009: 354) ga namreč definira⁹ kot delo z zgodovinskimi dejstvi in drugimi žanrskimi oznakami, npr. dogajanje se ne sme odvijati v avtorjevem času in delo mora obsegati več kot 10.000 besed. V uvodu HLADNIK (2009: 7) kritično navaja k upoštevanju dejstva, da temelji knjiga na internetni podatkovni zbirki¹⁰ in je torej »prevod« v knjižni diskurz ter da materijo sicer organizira po enotnem principu, vendar se zaveda njegove arbitrarnosti in mu tako ne daje prevelike teže. Splošni del knjige je sestavljen iz poglavij Kaj izvemo o zgodovinskem romanu od drugih, Kaj so pisali o zgodovinskem romanu doma, Nemški zgodovinski roman ter V katerih časih se dogaja slovenski zgodovinski roman. Analize romanov se Hladnik loti drugače od ustaljene navade: ne po avtorjih ali besedilih, temveč upošteva klasifikacijo po dogajalnem času, žanrske tipe in razmerje med domačim in tujim – informacije o enem avtorju ali romanu so torej razporejene v več poglavij, v dodatku pa so zgodbe obravnavanih romanov ali povesti. Tako se ostala poglavja imenujejo: Žanrski tipi, Žanrske lastnosti, Proizvodnja, Predhodniki in sorodniki, Modeli soočanja s tujim in strategije nacionalnega preživetja, Bibliografije in Povzetki pripovedi.

Od vseh obravnavanih romanov se Hladnik najbolj poglobljeno posveti Bartolomevu *Alamutu*, predvsem natančnim podatkom o nastanku dela in oblikovanju pisateljevih likov, recepciji takrat in danes, literarnim avtoritetam v času izida tega romana, pomenu in vlogi nacionalne identitete ter instrumentom nacionalnega oza-veščanja. Kar so druge analize večinoma pogrešale, se v sklepnih sintezi *Alamuta* jasno izpostavi: literarno vrednotenje. Hladnik namreč ne kritizira branja *Alamuta* v tujini kot množičnega/trivialnega berila, skeptičen je le do pretiranega kulturnega pomena, ki ga slovenska javnost pripisuje svetovnemu ugledu tega romana, saj je vedno bolešno odvisna od kritike izven slovenskih meja. Kot za omenjeni roman, je tudi za ostale analize in poglavja značilen izčrpen empirični popis, ki se zgleduje po nemškem projektu Historischer Roman in potrjuje avtorjevo zavezanost empirični literarni znanosti ter kvantitavnim analizam slovenskega literarnega sistema, v tej monografiji podloženih tudi z interpretacijo socialnih vlog romanov.

Sodobna literarna veda pozna množstvo žanrskih opredelitev in klasifikacij zgodovinske proze, osnovo katerih predstavljajo različne formalno-vsebinske lastnosti. Raznolikost žanrskih različic poraja različne pristope k vprašanju žanra. Slovenska literarna veda je prav temu žanru posvetila veliko pozornosti; v ostalih študijah še Matjaž Kmecl, Vanesa Matajč in Igor Grdina. V prid raznovrstnosti znanstvenih prispevkov so dobrodošle razprave ruske strokovnjakinje za slovensko književnost Nadežde Starikove. O slovenskem zgodovinskem romanu je pisala na več mestih; v

⁹ Zgoščene esencialne definicije zgodovinskega romana v knjigi ne bomo našli. Kot po eni strani razumem argumentirane razloge, zakaj jo je težko zapisati, bi po drugi strani prav zaradi številnih metodoloških in žanrskih zadreg ter zaradi priljubljenosti in razširjenosti tega žanra pri nas pričakovala vsaj tovrstni poskus (tako in tako so ali postanejo definicije relativne, kar pa znanosti ne zavezuje k njihovi opustitvi). V smislu zanikanja definicije zgodovinskega romana je nerazumljiv začetek poglavja Žanrske lastnosti (HLADNIK 2009: 185), kjer se kljub skepsi navajajo žanrska določila (vključevanje zgodovinskih dejstev, zgodovinska atmosfera, pripovedni postopki in motivi, ki jih literarna zgodovina pripisuje romantični dediščini, pomembnost v okviru procesa nacionalne in socialne emancipacije) in se tako zastavi vprašanje, če so žanrska določila že določitev sama.

¹⁰ Podatkovno zbirko je, tako kot tudi svoje študije o zgodovinskem romanu, objavil na spletu.

članku **K vprašanju tipologije zgodovinskega romana** (2000) je predstavila eno od možnih tipoloških klasifikacij zgodovinske proze, osnovano na specifični konfliktnega materiala kot strukturne osnove literarnega dela. Po mnenju M. Hrapčenka konflikt s svojo specifikjo v večji meri določa tako posebnosti likov kot tudi njihovo umestitev v tok pripovedi. Prav tip zgodovinskega konflikta in načini njegovega oblikovanja so uporabni kot osnova za opredelitev posameznih tipov zgodovinskega romana. Po Hrapčenku (STARIKOVA 2000: 30) lahko zgodovinsko pripoved delimo na zgodovinsko-biografski, zgodovinsko-filozofski in zgodovinsko-socialni roman. Ob opredeljevanju žanrskega tipa konkretnih del je v osnovi torej potrebno izhajati iz prevladujoče žanrske lastnosti – iz značaja zgodovinskega in umetniškega konflikta – in ob upoštevanju vse bolj intenzivnega vstopanja dokumenta v umetniško strukturo najbrž uvrstiti še zgodovinsko-dokumentarni roman, kjer dokument kot predmet interpretacije zavzema pomembno mesto. V tej razpravi je poleg »nove« tipologije pomembna tudi teza o žanrskih modifikacijah sodobnega zgodovinskega romana, najbolj dragocena pa je vpetost zgodovinskega romana v svetovni (v glavnem pa ruski) literarni sistem ter v tem smislu pogled drugega,¹¹ tj. strokovnjakinje z drugega znanstvenega področja.

Stimulativno je zgledovanje po najnovejših znanstvenih metodah, pristopih in uvidih, kar potrjuje razprava Alenke Koron **Razvoj naratologije družbenih spolov: Spolnoidentitetno ozaveščeni romani v novejši slovenski literaturi** (2007). V njej znanstvenica sledi novejšim smernicam naratologije doma in po svetu. Spolnoidentitetni pristop, ki ga je uvedla v svoje analize že Alojzija Zupan Sosič, je navezala na razvoj feministične naratologije in naratologije družbenih spolov v svetu. Po pregledu novejših dosežkov je vpeljala kombinacijo feminističnih, queer in spolnoidentitetno usmerjenih narativnih predpostavk, na podlagi katerih se spolna identiteta v pripovednih besedilih konstruira z besedilnimi ključi, kulturnimi kodi, poznavanjem avtorjevega spola, njegovih ali njenih objavljenih del in splošne izobrazbe bralca. Obravnavala je medsebojno součinkovanje pripovednih strategij in kategorij spola, družbenega spola in seksualnosti z uporabo pripovednih instanc, fokalizacije in drugih pripovednoteoretskih kategorij v romanih Suzane Tratnik, Braneta Mozetiča in Andreja Moroviča. Zlasti so zanimive ugotovitve o likih v romanih Tratnikove in Moroviča (KORON 2007: 61), ki so konstruirani v deskriptivnih, čutno nazornih razsežnostih svojega spola, spolne identitete in seksualnosti. Posebno veljavo dodaja tej študiji tudi kritična avtorefleksija v končni sintezi, ki pretrese smiselnost vpeljave naratoloških kategorij v analize pripovednih besedil: sklop pripovednih instanc se namreč zdi še vedno preokoren za vratolomne pripovedne inovacije mnogih pripovednih besedil.

Koronova poskuša svoje ugotovitve zasidrati tudi z literarnoteoretičnimi koncepti, kot so pripovedovalka, implicitna avtorica in naslovljenka. Raziskave pripovednih prvin so tisto področje, ki je v Sloveniji najmanj projicirano na romaneskne analize. To vrzel je uspešno zapolnil Aljoša Harlamov s študijo **Nezanesljivi pripovedovalec**

¹¹ Podobno je za slovensko znanstveno polje dragocena tudi razprava Julije Sozine Avtor in glavna literarna oseba v slovenskih avtobiografskih romanih, objavljena v *Slavistični reviji* 2002. Delitev glavne literarne osebe glede na avtorski lik, povzeta po definiciji Aleksija Čečerinca, upošteva biografskega avtorja, umetniško-ideološkega avtorja in lik avtorja, ki je podoben drugim literarnim likom.

v **sodobnem slovenskem romanu** (2010). Nezanestljivi pripovedovalec je pripovedna prvina, ki je zelo uporabna za analizo sodobnih romanov, a je v slovenski literarni vedi še neizkoriščena.¹² Harlamov jo opredeli z združitvijo dveh tipologij nezanesljivega pripovedovalca, ki ju je mogoče medsebojno povezati. Prva ima za podlago psihološke izvore pripovedovalčeve nezanesljivosti (omejeno znanje, osebna vpletenost oz. prizadetost, vprašljiva vrednostna shema), druga pa nezanesljivost deli glede na to, katero tipično izjavno dejanje prizadeva (poročanje, interpretacijo ali razlaganje in vrednotenje ali presojanje). Obstajajo torej trije tipi nezanesljivega pripovedovalca: nezanesljivi razlagalec, nezanesljivi poročevalec, nezanesljivi presojevalec in kombinacije vseh treh. Pri izdelavi tipologije se je Harlamov zgledoval po tezah Rimmon Kenanove, Hermana, Jahna, Ryana ter Nünningovi tezi o implicitnem avtorju in Zerweckovi trditvi o bralcu kot historični in kulturni determinanti – vsi omenjeni so največje avtoritete na področju teorije pripovedi. Avtorjeva izdelava tipologije ni samo inovativna, ampak je tudi uporabna, kar je potrebno posebej pohvaliti, saj literarnoteorični diskurz lahko projiciramo¹³ na literarno gradivo. Tako je prvi pripovedovalec projiciran na roman Zorana Hočevarja *Porkasvet*, drugi na *Balerina*, *Balerina* Marka Sosiča, tretji pa na *Opoldne nekega dne* Vinka Möderndorferja. Razprava je zapolnila primanjkljaj klasičnih raziskav pripovednih prvin, kakršna je pripovedovalec, v slovenski literarni vedi.

Branislava Vičar se je v **konceptu narave v Jamnici: Ekokritični diskurzivni pristop** (2010) lotila »modne« teme – ekokritike. Odločitev za ekološkokritično diskurzivno analizo za prikaz Prežihovega koncepta narave je Vičarjeva utemeljila s svojo prednostno osredinjenostjo na ekološko destruktivne politične in ekonomske ideologije ter prevpraševanje moči in prevlade v odnosu človeka do narave. Oprla se je na kritiko in teorije priznanih znanstvenikov, kot sta Georg Marko in Norman Fairclough. Pomagala si je s slovničnim modelom prehodnosti systemske funkcijske slovnice (Michael Halliday), ki ga je uspešno preizkusil Andrew Goatly. Ekokritična analiza je pokazala, da je *Jamnica* primer diskurza, ki predpostavlja despotsko razumevanje in izkoriščanje narave, ki pa v kontekstu časa objave še ni tako zelo negativno. Bolj kot primat človeka nad naravo (kar ekokritika obsoja) Prežih izpostavi dihotomijo človek-narava, ki naravo vidi kot sovražnico, ko mu uničuje že tako slab pridelek in ga peha v revščino. Smisel tovrstne analize romanov razumem v novi perspektivi, sintezi ekokritike in jezikoslovnih pristopov, preverjenih na literarnem gradivu, pogrešam pa znanstveni učinek. Sklepi, ki jih prinaša sinteza, namreč ne presežejo aspektov prejšnjih analiz *Jamnice*, ki so v naši literarni vedi že uveljavljeni: mali človek mora vztrajati pri svojih ciljih ali idealih (v kontekstu *Jamnice* je to pridobivanje hrane z obdelovanjem zemlje) in se boriti s sovražnikom.

¹² V izvorniku je ta kategorija poimenovana *unreliable narrator*, uvedel jo je Wayne Booth v šestdesetih letih 20. stoletja, v slovensko literarno vedo pa jo je vpeljala Alojzija Zupan Sosič (2003). Janko Kos (1998) je ne omenja, uvede pa nov tip – virtualni pripovedovalec –, ki za slovensko literarno vedo ni tako perspektiven, saj je povezan samo s postmodernističnimi besedili.

¹³ Podrobni analizi vseh treh pripovedovalcev kot teoretičnemu razlagalnemu orodju lahko predlagam samo to, da bi bilo potrebno še posebej poudariti prepletenost vseh treh tipov in to tudi bolj eksplicitno nakazati v analizi romana *Balerina*, *Balerina*.

Naj na koncu pregleda znanstvene refleksije o romanu zastavim vprašanje, ki se ne nanaša samo na zadnjo razpravo: ali je poslanstvo novih metod, pristopov, uvidov in perspektiv le to, da z drugačno metodologijo potrdijo že uveljavljena literarnozgodovinska dejstva?

LITERATURA

- Mihail BAHTIN, 1982: *Teorija romana: Izbrane razprave*. Ljubljana: CZ.
- Aljoša HARLAMOV, 2012: Transrealizem kot smer sodobnega slovenskega romana. *Pogledi* 3/5. 18–19.
- Janko KOS, 1998: Novi pogledi na tipologijo pripovedovalca. *Primerjalna književnost* 21/1. 1–20.

BIBLIOGRAFIJA

- Vanja BENKO, 2010: Živalske omembe v Prežihovem romanu Požganica in njihova preverba v koroško mežiškem narečju. *Jezik in slovstvo* 55/3. 139–50.
- David BANDELJ, 2010: Sodobna proza Slovencev v Italiji: Tipologije romana 1980–2010. *Sodobna slovenska književnost (1980–2010)*. Ur. Alojzija Zupan Sosič. Ljubljana: FF (Obdobja, 29). 11–19.
- Silvija BOROVIK, 2012: *Književne študije: O vlogi ženske v slovenski književnosti, o sodobni slovenski prozi in o slovenski književnosti v Avstriji*. Maribor: FF.
- Dejan DURIČ, Iva Rosanda ŽIGO, 2010: Lakanovska žudnja u romanu Anđeli B. Moze-tiča. *Sodobna slovenska književnost (1980–2010)*. Ur. Alojzija Zupan Sosič. Ljubljana: FF (Obdobja, 29). 49–57.
- Branka FIŠER, 2003: Sprememba tipičnega ustroja junakov v slovenskih romanih po letu 1991. *Slavistična revija* 51/1. 71–90.
- , 2011: Vpliv slovenske nacionalne osamosvojitve na tipologijo slovenskega romana. *Dušan Pirjevec, slovenska kultura in literarna veda*. Ur. Seta Knop. Ljubljana: ZIFF. 67–78.
- Florence GACOIN-MARKS, 2004: Slovenski roman po sledovih evropskega naturalizma – usoda posameznikov in socialna vprašanja v *Kapitanovih* Miška Kranjca. *Jezik in slovstvo* 49/2. 73–84.
- Helga GLUŠIČ, 2002: *Slovenska pripovedna proza v drugi polovici 20. stoletja*. Ljubljana: SM.
- Aljoša HARLAMOV, 2010: Nezanosljivi pripovedovalec v sodobnem slovenskem romanu. *Jezik in slovstvo* 55/1–2. 33–64.
- Miran HLADNIK, 2000: Čas v sodobnem slovenskem zgodovinskem romanu. 36. *SSJLK* – zbornik predavanj. Ur. Irena Orel. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. 113–39.

- , 2001: Temeljni problemi historijskega romana. *Razlika/Differance: Časopis za kritiku i umjetnost* 1/1. 197–222.
- , 2004: Nevertheless, is it also a Machivellian novel? A review essay of Michael Biggins »Against ideologies: Vladimir Bartol and Alamut«. *Slovene studies* 26/1–2. 107–15.
- , 2009: *Slovenski zgodovinski roman*. Ljubljana: ZIFF.
- , 2010: Nagrada kresnik 2010. *Sodobna slovenska književnost (1980–2010)*. Ur. Alojzija Zupan Sosič. Ljubljana: FF (Obdobja, 29). 93–101.
- Marko JUVAN, 2003: Fikcija in zakoni (Komentarji k primeru Pikalo). *Primerjalna književnost* 26/1. 1–20.
- Alenka KORON, 2003: Avtobiografija, fikcija in roman: O možnostih žanra roman kot avtobiografija. *Primerjalna književnost* 26/2. 65–86.
- , 2007: Razvoj naratologije družbenih spolov: Spolnoidentitetno ozaveščeni romani v novejši slovenski literaturi. *Primerjalna književnost* 30/2. 53–66.
- , 2009: Lo sviluppo della narratologia di genere: Consapevolezza di genere nella narrativa slovena contemporanea. *Studi di genere e studi queer in Europa centro-orientale e balcanica*. Ur. Alessandro Amenta. *eSamizdat* 6/2–3 (2008). Rim: Aracne. 155–65. Na spletu.
- Ivana LATKOVIČ, 2010: Modaliteti reprezentacije i horizonti invencije prošlog u romanima D. Merca *Galilejev lestenec* i I. Škamperleta *Kraljeva hči*. *Sodobna slovenska književnost (1980–2010)*. Ur. Alojzija Zupan Sosič. Ljubljana: FF (Obdobja, 29). 151–57.
- Vanesa MATAJČ, 2010: Dominanta časa in dominantna prostora v sodobnem slovenskem romanu. *Sodobna slovenska književnost (1980–2010)*. Ur. Alojzija Zupan Sosič. Ljubljana: FF (Obdobja, 29). 165–73.
- Andrej LEBEN, 2010: O »Zrelih rečeh« in drugih stvarih Lojzeta Kovačiča. *Sodobna slovenska književnost (1980–2010)*. Ur. Alojzija Zupan Sosič. Ljubljana: FF (Obdobja, 29). 157–65.
- Jože POGAČNIK idr., 2001: *Slovenska književnost III*. Ljubljana: DZS.
- Katja MIHURKO PONIŽ, 2010: Mesto kot literarni lik v treh sodobnih slovenskih romanih. *Sodobna slovenska književnost (1980–2010)*. Ur. Alojzija Zupan Sosič. Ljubljana: FF (Obdobja, 29). 173–79.
- Matija OGRIN, 2008: O dveh verzijah romana *S poti*. Razlike, prikrite v vrsticah. *Slavistična revija* 56/1. 19–33.
- Urška PERENIČ, Miran HLADNIK, 2010: Branje *Jamnice* v času socialnih sprememb. *Jezik in slovstvo* 55/3. 5–15.
- Naume RADIČESKI, 2010: Vzporedno analitično branje romana *Severni sij* Draga Jančarja in *Pastoralna* Vlada Žabota. *Sodobna slovenska književnost (1980–2010)*. Ur. Alojzija Zupan Sosič. Ljubljana: FF (Obdobja, 29). 247–53.

- Slovenski roman*. Ur. Miran Hladnik in Gregor Kocijan. Ljubljana: FF (Obdobja, 21).
- Sodobna slovenska književnost (1980–2010)*. Ur. Alojzija Zupan Sosič. Ljubljana: FF (Obdobja, 29).
- Julija SOZINA, 2002: Avtor in glavna literarna oseba v slovenskem avtobiografskem romanu sedemdesetih in osemdesetih let 20. stoletja. *Slavistična revija* 50/2. 199–217.
- Marko STABEJ, 2010: Prišleki in Čefurji. *Sodobna slovenska književnost (1980–2010)*. Ur. Alojzija Zupan Sosič. Ljubljana: FF (Obdobja, 29). 297–305.
- Nadežda STARIKOVA, 2000: K vprašanju tipologije zgodovinskega romana. *Primerjalna književnost* 23/1. 23–34.
- , 2010: Sodobni slovenski zgodovinski roman: Visoko (elitno) in trivialno (množično). *Sodobna slovenska književnost (1980–2010)*. Ur. Alojzija Zupan Sosič. Ljubljana: FF (Obdobja, 29). 305–11.
- Jola ŠKULJ, 2009: The novel and its terrain(s) of reinterpreted identities in the age of globalization. *Genre of the novel in contemporary world literature: A leap or a standstill? Avance o estancamiento?: Sprung oder Stillstand?: Avancée ou piétinement?* Ur. Jüri Talvet. Tartu: Tartu University Press (Interlitteraria, 9). 28–48.
- Nina ŠOBA, 2000/01: Kako brati Flisarjeve zadnje tri romane? *Jezik in slovstvo* 46/7–8. 335–44.
- Branislava VIČAR, 2010: Koncept narave v *Jamnici*: Ekokritični diskurzivni pristop. *Jezik in slovstvo* 55/3. 123–37.
- Franc ZADRAVEC, 2003: Hudodelec v slovenskem romanu XX. stoletja. *Slavistična revija*, kongresna številka. 241–51.
- , 2004: Nacionalna ideja in narodni razdor v luči slovenskega romana od 1909 do 1997. *Slavistična revija* 52/3. 263–77.
- , 2005: *Slovenski roman 20. stoletja: Tretji analitični del in sinteze*. Murska Sobota, Ljubljana: Franc-Franc, SAZU.
- , 2006: Pogled na romana *Izgubljeni sveženj* Rudija Šelige in *Nokturno za Primorsko* Alojza Rebule. *Slavistična revija* 54/4. 685–98.
- , 2007: Pogled na romana *Volčje noči* Vlada Žabota in *Prikrita harmonija* Katarine Marinčič. *Slavistična revija* 55/1–2. 5–18.
- , 2008: Pogled na romana *Zmagoslavje podgan* Milana Dekleva in *Muriša* Ferija Lainščka. *Slavistična revija* 56/3. 331–42.
- , 2010: *Zvezde kresnih večerov: Razgledi po nagrajenih romanih*. Ljubljana: Delo.
- , 2011: *Slovenski narodnoobrambni in protivojni roman*. Murska Sobota: Franc-Franc.
- Tomislav ZAGODA, 2010: The subject and national ideological paradigms within the post-communist context (in Möderndorfer's novel *Predmestje*). *Sodobna sloven-*

- ska književnost (1980–2010)*. Ur. Alojzija Zupan Sosič. Ljubljana: FF (Obdobja, 29). 387–93.
- Alojzija ZUPAN SOSIČ, 1997/98: Na literarnem otoku Berte Bojetu. *Jezi in slovstvo* 42/7–8. 315–31.
- , 2000: Pravljčni roman. *Slavistična revija* 48/3. 309–29.
- , 2000/01: Fantastika in sodobni slovenski roman ob koncu stoletja. *Jezi in slovstvo* 45/4. 149–61.
- , 2001a: Kriminalcina uganka. *Slavistična revija* 49/1–2. 41–53.
- , 2001b: Poti k romanu. *Primerjalna književnost* 24/1. 71–83.
- , 2003a: *Zavetje zgodbe: Sodobni slovenski roman ob koncu stoletja*. Ljubljana: Literarno-umetniško društvo Literatura (Novi pristopi).
- , 2003b: Žanrski sinkretizem sodobnega slovenskega romana. *Slavistična revija*, kongresna številka. 251–61.
- , 2003c: Ali beremo maturitetne romane z užitkom? *Jezi in slovstvo* 48/ 1. 7–21.
- , 2004a: Alamut – ob zgodbi in pripovedi. *Jezi in slovstvo* 49/1, 43–55.
- , 2004b: Identitet savremenog slovenskog romana. *Razlika/Difference: časopis za kritiku i umjetnost* 3/9. 33–43.
- , 2004c: Pregibanje okrog telesa. *Slavistična revija* 52/2. 157–80.
- , 2005a: Spolna identiteta in sodobni slovenski roman. *Primerjalna književnost* 28/2. 93–113.
- , 2005b: Homoerotika v najnovjšem slovenskem romanu. *Jezi in slovstvo* 50/3–4, 5–16.
- , 2006a: *Robovi mreže, robovi jaza: Sodobni slovenski roman*. Maribor: Litera.
- , 2006b: Gender Identities in the Contemporary Slovene Novel. *CLCWeb: Comparative Literature and Culture* 8/3. Na spletu.
- , 2006c: *Pimlico* in *Neznosna lahkost bivanja* kot maturitetna romana. *Jezi in slovstvo* 51/6. 25–47.
- , 2006č: The contemporary Slovene novel and gender identity. *Slovene studies* 28/1–2. 31–53.
- , 2006d: Spreminjanje spolne identitete v sodobnem slovenskem romanu. *Literatura in globalizacija: K vprašanju identitete v kulturah centralne in jugovzhodne Evrope v času globalizacije*. Ur. Miha Javornik. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete (Razprave Filozofske fakultete). 191–204.
- , 2006e: Ljubljana v romanih Milana Dekleve. *Mesto in meščani v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. 42. *SSJLK*. Ur. Irena Novak Popov. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. 71–80.

-
- , 2007: Spolni stereotipi in sodobni slovenski roman. *Primerjalna književnost* 30/1. 109–21.
- , 2008a: The contemporary Slovene novel. *Slovene studies* 30/1–2. 155–70.
- , 2008b: Sodobni slovenski roman v obdobju literarnega eklekticizma. *Zbornik Matice srpske* 74. 63–78.
- , 2008c: Petelinji zajtrk, knjižna in filmska uspešnica. 44. *SSJLK*. Ur. Mateja Pezdirc Bartol. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. 87–97.
- , 2009: Opis v romanu *Prišleki*. *Lojze Kovačič: Življenje in delo*. Ljubljana: Študentska založba, 128–51.
- , 2010: Transrealizem – nova smer sodobnega slovenskega romana? *Sodobna slovenska književnost (1980–2010)*. Ur. Alojzija Zupan Sosič. Ljubljana: FF (Obdobja, 29). 419–25.
- , 2011: *Na pomolu sodobnosti ali o književnosti in romanu*. Maribor: Litera.

UDK 821.163.6.09-31

Alojzija Zupan Sosič

Faculty of Arts, University of Ljubljana

THE SLOVENE NOVEL IN LITERARY STUDIES SINCE 2000

The number of novels and critical publications about them rose dramatically in Slovenia after 2000. For the sake of completeness, I have taken into account the place of publication—that is, leading Slovene and foreign scholarly journals, monographs, and collections—and, in close analysis of individual publications, the criterion of scholarly insight, which in addition to standard scholarly measures comprises synthesis, systematicness, complexity, and creativity or innovativeness. From a quite long bibliographic list of critical analyses of the novel I selected and comparatively analyzed a narrower, group of eleven, including the collections *Slovenski roman* (The Slovene novel) and *Sodobna slovenska književnost 1980–2010* (Contemporary Slovene literature 1980–2010), Alojzija Zupan Sosič's books *Zavetje zgodbe: Sodobni slovenski roman ob koncu stoletja* (The harbor of story: The contemporary Slovene novel at the end of the century), *Robovi mreže, robovi jaza: Sodobni slovenski roman* (Social margins, margins of self: The contemporary Slovene novel), *Na pomolu sodobnosti ali o slovenski književnosti in romanu* (On the quay of contemporaneity, or Slovene literature and the novel), Silviya Borovnik's *Književne študije: O vlogi ženske v slovenski književnosti, o sodobni prozi in o slovenski književnosti v Avstriji* (Literary studies: On the role of women in Slovene literature, on contemporary prose and Slovene literature in Austria), Miran Hladnik's *Slovenski zgodovinski roman* (The Slovene historical novel), and four articles that appeared in leading scholarly journals.

Key words: Slovene literary history, Slovene novel, twenty-first century, Slovene scholarly journals, monographs, collections

There has been a good deal written about literature's altered status, media influence, and a different reader role, as well as about the novel's unbelievable elasticity as it successfully adapted to new conditions at the turn of the century. There are many reasons for the novel's blossoming in Slovene literature. Consider but Mikhail BAKHTIN'S general explanation:

The novel is the only developing genre and therefore it reflects more deeply, more essentially, more sensitively and rapidly, reality itself in the process of its unfolding. Only that which is itself developing can comprehend development as a process. The novel has become the leading hero in the drama of literary development in our time precisely because it best of all reflects the tendencies of a new world still in the making; it is, after all, the only genre born of this new world and in total affinity with it. (BAKHTIN 1982:12)¹

In Slovenia, we can also add to this the concrete blanket fact that since 1991 the Kersnik prize has successfully promoted the Slovene novel in the media, and the

¹ Quoted from Mikhail Bakhtin, "Epic and the Novel." In *The Dialogic Imagination: Four Essays*. Ed. Michael Holquist. Trans. Carol Emerson and Michael Holquist. Austin, TX: University of Texas Press, 1981.

novel remains the favored form of reading material today, a time desirous of storytelling, as is clearly seen in the growth in novel production—in 2011, for example, 112 novels were published.

The number of critical publications on Slovene novels in the leading scholarly journals, collections, and monographs in Slovenia and abroad grew in direct proportion to novel output. The metaliterature on the novel begs for systematization—there not having been such an overview in the twentieth century. Even the monograph *Slovenska književnost III (Slovene literature III, 2001)*, which contained a separate chapter on literary studies and criticism, lacked a chapter devoted to the analysis of scholarly studies of the novel. This article cannot make up for that omission but it will attempt to fill certain lacunae. Due to space limitations, I was not able to do justice to all of the studies of the novel, even in the bibliography. Although that was my original intention, I considered only the main scholarly journals, collections, and monographs in Slovenia and abroad. In doing so, I relied on a section of a bibliography from SICRIS,² an information system for research activities in Slovenia.

I considered only those monographs³ that are mainly devoted to the Slovene novel. I also identified and initially planned to include a carefully compiled list of baccalaureate, M.A., and doctoral theses.⁴ The lengthy (though thinned) bibliography at the end of this article suggests the impossibility of an exact analysis of all the publications listed, and posits a practical solution: I included only those publications that comprehensively, synthetically, and creatively discuss particular aspects of the novel. To the prior criterion of place of publication I attached the criterion of scholarly insight, which besides standard academic measures comprise synthesis, systematicness, complexity, and creativity or innovativeness. Using them, I formed a narrower comparative context of eleven publications: the collections *Slovenski roman (The Slovene novel)* and *Sodobna slovenska književnost 1980–2010 (Contemporary Slovene literature 1980–2010)*, Alojzija Zupan Sosič's monographs (2003, 2006, 2011), Silvija Borovnik (2012), Miran Hladnik (2009), and four articles in leading scholarly journals: by Nadezhda Starikova (2000), Alenka Koron (2007), Aljoša Harlamov (2010), and Branka Vičar (2010).

² It is very difficult to establish a divide between scholarly and academic publications. I took into account the place of publication as an objective measure, which SICRIS also recognizes. Neither did I include in the bibliography, for example, two books that were collections of previously published reviews in newspapers and magazines—Vanessa Mataje's *Osvetljave (Illumination 2000)* and Matevž Kos's, *Kritike in refleksije (Reviews and reflections, 2000)*—because I was only interested in academic treatments of the novel, not reviews that were first published in periodicals.

³ For instance, Irena Popova Novak's book *Izkušnja in pripoved (Experiences and narration, 2008)*, which has only two chapters on the Slovene novel, and Tomo Virk's book *Strah pred naivnostjo: Poetika postmodernistične proze (Fear of naïvete: The poetics of postmodern prose, 2000)*, which has only one chapter, did not fit the narrower comparative context of my study.

⁴ The list of baccalaureate, M.A., and doctoral theses at the Filozofska fakulteta in Ljubljana indicates exceptional interest in the Slovene novel; for example, there are more than sixty theses devoted to it in Slovene studies. A review of mentors and topics reveals an instructive fact: all of the literature professors in the Department of Slovene and the Department of Comparative Literature and Literary Theory had been mentors of works about the novel. In the Department of Comparative Literature and Literary Theory are even mentors of works exclusively on the Slovene novel, without treatment of a comparative context.

Slovenski roman, a collection from the international symposium Obdobja 21 (2003), appears to be the most important. Miran Hladnik and Gregor Kocijan at the Department of Slovene, Filozofska fakulteta in Ljubljana, edited it. Seventy-six contributors of different generations and methodological persuasions took part—almost all of them accomplished scholars on the novel in Slovenia and abroad. It was the first such systematic exploration of the Slovene novel. The variety of sub-disciplines is evident from the names of the thematic divisions: “The Nineteenth-Century Slovene Novel,” “Ivan Cankar and His Contemporaries,” “The Woman Question and Zofka Kveder,” “Genres,” “The Contemporary Novel,” “Theory,” “Language,” “Slovene and European Novels,” “Slovene and South-Slav Novels,” “The Slovene Novel and English Language,”⁵ “Readers of the Novel,” and others. Interest in the historical dimension of the literary system dominates, and among novelistic genres in the historical novel. The most discussed genres are the autobiographic and biographic novel and the crime novel. As befits an international collection, a notable quality of *Obdobja 21* is the almost one-third portion of foreign scholars, who bring an outside perspective and international scholarly references to Slovene literary studies. Certain studies furnished innovative findings in a new, including methodologically creative fashion: Alenka Koron’s “Roman kot biografija” (The novel as biography), Marko Juvan’s “Fikcija in zakoni” (Fiction and the law), Irena Novak Popov’s “Lirizacija romana” (Lyricization of the novel), Jola Škulj’s “Forma romana in slovenski modernizem” (The form of the novel and Slovene modernism), and Marija Mitrovič’s “Roman Vladimirja Bartola in Otto Weininger” (Vladimir Bartol’s novels and Otto Weininger).

The collection from the international symposium Obdobja 29 (2010) edited by Alojzija Zupan Sosič and entitled *Sodobna slovenska književnost (1980–2010)* (Contemporary Slovene literature, 1980–2010) features an exhaustive review of research into the novel between 1980 and 2010. Although the symposium dealt with many areas, as might be expected, more than one-third—to be exact, twenty of fifty-nine—of the contributions had to do with the contemporary Slovene novel. Here again researchers devoted themselves to genres, the place of the Slovene novel in the context of world literature, and various thematic sub-disciplines in the framework of analyzing individual novels. In comparison with *Slovenski roman*, in this collection we observe a number of less thorough studies of the novel, which is partly a result of the mandated briefer article length (six pages) and absence of some methods and approaches—for instance, comparative analyses, consideration of historical trends, interpretive analyses, axiological analyses, and semantic methods. Again I would note the share of foreign scholars, who introduce into Slovene literary studies a different perspective and new discoveries, both analytical and methodological, and in particular Andrej Leben’s “O ‘zrelih rečeh’ in drugih stvareh Lojzeta Kovačiča” (On “ripe things” and other matters in Lojze Kovačič), Vanesa Matajc’s “Dominanta časa in dominantna prostora v sodobnem slovenskem romanu” (The temporal dominant and the dominant of space in the contemporary Slovene novel), Katja Mihurko Poniž’s “Mesto kot literarni lik v treh sodobnih

⁵ A challenge in naming is noticeable in this section. One of the articles thematically belongs in the section on Slovene and European novels, and the others could have been assigned to other sections as well.

slovenskih romanih” (The city as a literary figure in three contemporary Slovene novels), Božena Tokarz’s “V mreži domišljije, asociacij in spominov ali o prozi Vlada Žabota” (In a web of fantasy, associations, and recollections, or the prose of Vlado Žabot).

Five monographs appeared after 2000 dedicated exclusively to research on the Slovene novel: Franc Zadavec published two, and Alojzija Zupan Sosič⁶ three. The latter are similar in subject, scholarly apparatus, and methodological pluralism. They are devoted to contemporary, post-1990 Slovene novels that were selected from the considerable output⁷ on the criteria of literary quality,⁸ literary trend, generational, and genre uniqueness. The scholarly apparatus rests on methodological pluralism that combines various methods, approaches, and understandings: literary historical, theoretical, interpretive analysis, axiological analysis, semantic, comparative, comprehensive genre analysis, reception, sociological, and culturological. The different approaches, understandings, and methods are modulated by directions in postclassical narratology—for instance, cultural, cognitive, and post-feminist narratology and the narratology of gender identity, which also have to do with the environment and results of different readings; they differ from classical narratological directions by their emphases on context, text, and reader or critic.

The first monograph, *Zavetje zgodbe: Sodobni slovenski roman ob koncu stoletja* (2003), is dedicated to the Slovene novel of the 1990s and divided into genre and thematic parts. It is split into two halves: the theoretical one discusses relations between the novel and story, genre identity, and the novel in Slovene literary studies; the analytical half discusses individual novels in sections on the modified traditional novel of the 1990s, fantasy and the contemporary Slovene novel, regional fantasy; the fairytale, anti-utopian, historical, crime, travel, and love novel and roman à clef; and the topic of marginalized, odd, and everyday people. The fundamental findings in the first monograph appear in expanded variants in the next two, *Robovi mreže, robovi jaza: Sodobni slovenski roman* (2006) and *Na pomolu sodobnosti ali o slovenski književnosti in romanu* (2011). Thus, for example, the term modified traditional novel, which describes the prevailing narrative model of the most recent Slovene novels, is defined in all three monographs as a model that takes from the traditional novel but is reshaped by three sources: genre syncretism, the narrator’s renewed role, and a greater proportion of speech. Three “new” terms are added: literary eclecticism, new emotionalism, and transrealism. If the first is a name for the integration of different phenomena and influences, the second is linked to the narrative subject’s

⁶ I will be forced to cite my name several times in what follows; I have written the most studies on the Slovene novel after 2000. On the other hand, if necessary to write cogently about reflection on the novel, it is burdensome and awkward, since I am a scholar on the novel and was invited to contribute to this study. In the interests of objectivity, I will not evaluate my publications but will limit myself to citing reviewers.

⁷ A fact about the high volume of novel writing points this up: between 1980 and 1990, 160 novels appeared, or sixteen per year; from 1990 to 2000, 367 novels appeared, or thirty-seven per year. In other words, there were twice as many. After 2000, the number of novels published almost tripled, hovering around 100 per year.

⁸ I determined literary quality on the basis of literariness, which I have described in numerous places (e.g., Zupan Sosič 2011, 17–44). I understand it as a flexible category composed of intratextual and extratextual literariness.

identity, which is closely bound up with a new type of sensibility. It is the sensibility of a peculiar postmodern spleen inserted into a personal or intimate theme, sexual roles, stereotypes, (in)flexible identities, amorous difficulties, new age hedonism—all informed by humor, irony, and parody.

The third term, transrealism, names new directions in the contemporary Slovene novel and is the fruit of the last monograph, though the first two predicted the possibility of a new direction following the fall of postmodernism in Slovenia. The last monograph differs from the preceding ones by the size of the theoretical and analytical part, with five chapters on the general topics of literariness, popular literature, and bestsellers, all of which is closely tied to the novel. Harlamov (2012: 18–19) emphasizes the logical connection of the monographs and observes that the third one is the precursor of the first two, given their composition and theoretical cohesion. In this book the reviewer values the scholarly currency, unity, utility, breadth, in-depth research into contemporary literature and how it is related to history, the lucidity of interpretations of literary narratives, how it places texts on a genre background, and respect for literary quality. Among Alojzija Zupan Sosič's studies cited in the bibliography, of note is the one of "Spolna identiteta in sodobni slovenski roman" (Gender identity and the contemporary Slovene novel, 2005, 2006), the first example of a work on gender identity in Slovene literary studies. It is innovative the research and methodological sense that it not only supplies post/feminist theses and approaches (typical for similar studies) but follows the post-feminist direction of understandings of gender identity, narratology of gender identity, the anthropology and sociology of culture, and psychology; taking into account biological, social, and psychological sexual orientation, it for the first time presents an original count of the sexes—five and/or ten.

Among the monographs not exclusively but in the main dedicated to scholarly treatment of the Slovene novel, the two by Helga Glušič (2002) and Silvija Borovnik (2012) are important. I will not analyze and evaluate the first because the studies of select authors' novels are so closely interwoven with analyses of their unified (narrative) creation that it is difficult to separate them, not to mention the dense biographical and bibliographical data, and information on storylines, concerning thirty-two writers. Silvija Borovnik surveyed the contemporary Slovene novel very intensively and from a special perspective. The ten chapters of her monograph *Književne študije* are exclusively devoted to the novel. Although she assembled a variety of previously published articles in one book covering all areas of interest, the diversity of topics does not diffuse the analytical synthesis. Most of the writers discussed are female, as indicated by the governing rule posited in Borovnik's previous books: the analysis of unknown, inadequately considered, and recognized texts by Slovene female novelists.

In her approaches—for instance, literary historical, interpretive analyses, and reception—the most marked is the researcher's a unique perspective, a view through female writing, female forms, and stereotypes of women that might be tied to feminist methodology. She significantly contributed to canonization in Slovene literature by reevaluating classical and contemporary novels. From the start of her scholarly career, Borovnik has focused on overlooked works by female writers and thereby on

sexist⁹ canonization—in her most recent monograph, for example, to Zofka Kveder's novel *Njeno življenje* (Her life). While feminist methodology is creative in opening new areas of research, it can also fall into traps it itself sets. This occurred in some of the analyses in the monograph (e.g., Novels of certain contemporary Slovene female writers), when the attention to female writers inconspicuous and dead-end situations overtakes the analysis of the novels' overarching significance—for example, the originality of narration and its relevance in the context of similar novels, genre qualities, narrative distancing, symbolism and layering of images, ambiguousness in stories, and the narrator's identity.

The most significant publication in genre studies of the novel is Miran Hladnik's monograph *Slovenski zgodovinski roman* (2009), the only example of an empirical study of the novel genre in Slovenia. The book is differently structured than its antecedent, *Slovenska kmečka povest* (The Slovene rural tale 1990), for the historical novel itself is not based on a firm deep structure. Hladnik (2009: 354) defines¹⁰ it as a work about historical facts and having other genre markers—for instance, events cannot occur in the author's lifetime and the work must be over ten thousand words long. In the introduction (1009: 7), he offers for critical consideration the fact that the book is based upon an Internet database¹¹ and as such is a “translation” into literary discourse, as well as the fact that he organizes the materials on a unified principle; however, he acknowledges its arbitrariness and it thus does not cause him great difficulties. The general part of the book comprises the chapters “Kaj izvemo o zgodovinskem romanu od drugih” (What can we know about the historical novel from others), “Kaj so pisali o zgodovinskem romanu doma” (What has been written about the historical novel in Slovenia), “Nemški zgodovinski roman” (The German historical novel), and “V katerih časih se dogaja slovenski zgodovinski roman” (Times in

⁹ In this monograph, she noted sexism in compiling anthologies in the chapter “Novosti v prozi sodobnih slovenskih pisateljic” (Innovation in contemporary Slovene female writers' prose). Even though in recent decades women writers produced quality narratives, compilers of anthologies (Aleš Berger, *Slovenski kratki erotični prozi* [Short Slovene erotic prose] 2002 and Mitja Čander, *O čem govorimo* [What we talk about] 2004) do not grant them literary equality and include them in the collections. I noticed a similar situation myself. In surveying citations and quotations, I concluded that researchers do not cite or refer to the findings, analyses, or texts of their female colleagues who intensively deal with the Slovene novel and may even publish more. Some researchers on the Slovene novel (e.g., Igor Grdina, Matevž Kos, Tomo Virk, and Franc Zadavec) almost as a rule do not cite female researchers (e.g., Silvija Borovnik, Helga Glušič, Alenka Koron, Irena Novak Popov, Katja Mihurko Poniž, Jola Škulj, Vanesa Matajc, Alojzija Zupan Sosič), which they ought to do even if they disagree with their research results. If they did, they might at least show the complexity knowledge in this area of research. In contrast, female researchers consistently note their male colleagues in bibliographies, even if their publications were of minor relevance in a given study.

¹⁰ A distilled, essential definition of the historical novel is not found in the book. While on the one hand I understand the reasons that are given for it being difficult to define, on the other hand I would expect an attempt given the numerous methodological and genre challenges and on account of the genre's popularity and reach in Slovenia. (All things considered, definitions become relative, but this does not force scholars to abandon them.) Given the refusal to define the historical novel, the opening of the chapter “Žanrske lastnosti” (Characteristics of the genre, 2009: 185) is incomprehensible: despite skepticism, genre markers are enumerated (inclusion of historical facts, historical atmosphere, narrative moves, motifs that literary historians attribute to a romanticized past, significance in the framework of national and social emancipation), and so the question arises as to whether the genre markers are not themselves a definition.

¹¹ He published the database and his studies of the historical novel on the Internet.

which the Slovene historical novel is set). Hladnik takes up the analyses of novels differently than is customary—not by author or text, but according to a classification based on temporal setting, genre type, and Slovene-foreign relations. Therefore, information on a single author or novel is spread over many chapters, as are the storylines from the novels and tales discussed. The remaining chapters are entitled “Žanrski tipi” (Genre types), “Žanrske lastnosti” (Genre characteristics), “Production” (Origins), “Predhodniki in sorodniki” (Predecessors and related works), “Modeli soočanja s tujim in strategije nacionalnega preživetja” (Models of confronting the foreign and strategies for national survival), “Bibliografije” (Bibliographies) and “Povzetki pripovedi” (Summaries of the narratives).

Of all the novels he considers, Hladnik goes most in depth into Bartol’s *Alamut*, foremost including exact data on the work’s origins and creation of the author’s characters, reception at the time and today, leading literary opinion at the time the novel appeared, the meaning and role of national identity, and the means of national coming to consciousness. That which is missing for the most part in other analyses—literary evaluation—is clearly present in the synthetic conclusion about *Alamut*. Hladnik does not criticize the reception of *Alamut* abroad as popular, lowbrow reading, but he is skeptical about exaggerating the cultural significance that the Slovene public derives from the novel’s worldwide reputation, being as it is acutely aware of critical opinion abroad. Thoroughgoing empirical description is a feature of this novel’s treatment and of the other analyses and chapters. It follows the German project *Historischer Roman* and underlines the author’s dedication to empirical literary studies and the quantitative analysis of the Slovene literary system, employed in this monograph for interpreting novels’ social functions as well.

Contemporary literary studies recognize an array of genre definitions and classifications for historical prose, the bases of which are various features of form and content. The diversity of genre specifications produce various approaches to the question of genre. Slovene literary studies have devoted great attention to this genre in particular. Among those who have written about it are Matjaž Kmecl, Vanesa Matajc, and Igor Grdina. The Russian Slovenist Nadezhda Starikova’s publications have been a welcome addition to the variety of scholarly works on the historical novel, which she has written on in many places. In the article “K vprašanju tipologije zgodovinskega romana” (On the typology of the historical novel, 2000), she presented a possible typological classification of the historical novel, based on the specificity of conflict as the structural basis of a literary work. According to M. Khrapchenko, the specifics of a historical conflict to a great extent determine characters’ qualities and their arrangement in the course of a narrative. The kind of conflict and ways of depicting it are used as the basis for defining particular types of historical novels. Khrapchenko (Starikova 2000: 30) believes that historical narratives can be divided into historico-biographical, historico-philosophical, and socio-historical novels. In defining the genre type of individual works, it is thus basically necessary to start with the predominant genre features—the nature of the historical and artistic conflict—and in view of the growing intrusiveness of documentation in artistic structures, probably to add the historico-documentary novel, in which documents as subjects of interpretation assume an important place. In this article, besides the “new” typol-

ogy, the thesis about modifications to the genre of the contemporary historical novel is significant. The most valuable thing is situating the historical novel in the world literary system (mainly the Russian) and in this sense the view of “the other”¹²—that is, a scholar from another academic sphere.

Combinations of the most recent academic methods, approaches, and concepts are stimulating. This is what Alenka Koron’s “Razvoj naratologije družbenih spolov: Spolnoidentitetno ozaveščeni romani v novejši slovenski literaturi” (Developing a narratology of gender identity orientations: Novelistic awareness of gender identity in recent Slovene literature, 2007). The author traces trends in narratology in Slovenia and abroad. The sexual identity approach, which Alojzija Zupan Sosič had introduced in her analyses, was bound to the development of feminist narratology and the narratology of other gender orientations around the world. After surveying the most recent advances in the field, she introduced a combination narrative postulates from feminist, queer, and sexual identity tendencies, on the basis of which sexual identity in narrative texts is constructed by textual keys, cultural codes, knowledge of the author’s sex, his or her published works, and the reader’s educational level. She reviewed the mutual influence of narrative strategies, sexual categories, and gender and sexuality by examining the narrative stance, focalization, and other theoretical narrative categories in novels by Suzana Tratnik, Brane Mozetič and Andrej Morovič. Of particular interest are the conclusions about the characters in Tratnik and Morovič’s novels (Koron 2007: 61). The characters are defined by the descriptive, acutely felt boundaries of their gender, gender identity, and sexuality. The critical self-reflection and the concluding synthesis lend special weight to this study. It upends the logic of introducing narratological categories into the analysis of narrative texts: the array of narrative stances appears overly unwieldy for strained narrative innovations in many texts.

Koron also attempts to root her conclusions in concepts of literary theory, such as the female narrator, implicit female author, and female addressee. Research into the elements of narration is the area that in Slovenia is least employed in analyses of novels. Aljoša Harlamov successfully filled this lacuna with his study, “Nezanesljivi pripovedovalec v sodobnem slovenskem romanu” (The unreliable narrator in contemporary Slovene novels, 2010). The unreliable narrator is a narrative element that is frequently used in analyzing contemporary novels, but it has not been exploited in Slovene literary studies.¹³ Harlamov defines it by combining two typologies of the unreliable narrator that can be cross-connected. The basis of the first is the psychological origins of unreliability (limited knowledge, personal involvement or suffering, questionable value system); the second is defined as unreliable accord-

¹² Similarly, Julija Sozina’s “Avtor in glavna literarna oseba v slovenskih avtobiografskih romanih” (The author and main character in Slovene autobiographical novels) has been valuable to Slovene literary scholars. It was published in *Slavistična revija* in 2002. The division of main literary characters as related to the character of the author, as per Aleksei Checherin’s definition, takes into account the biographical author, creative-ideological author, and the author’s character, which resembles other literary characters.

¹³ Wayne Booth introduced the term “unreliable narrator” in the 1960s; Alojzija Zupan Sosič introduced it in Slovene literary studies (2003). Janko Kos (1998) does not mention it, but he introduces a new type, the virtual narrator, which is of less value in Slovene literary studies because it is linked only with postmodern texts.

ing to the type of speech act in which he engages (reporting, interpreting or explaining, and evaluating or judging). There are three types of unreliable narrators: the unreliable interpreter, the unreliable reporter, and the unreliable judge—and, of course, combinations of the three. In making the typology, Harlamov follows the ideas of Rimmon Kenan, Herman, Jahn, and Ryan, as well as Nünning's thesis of the implicit author, and Zerweck's postulate of the reader as a historical and cultural determinant. All three are prominent concepts in narrative theory. The author's development of the typology is innovative as well as utilitarian, which is especially valuable because it permits us to apply¹⁴ theoretical discourse to literary material. Thus the first narrator is identified in Zoran Hočevar's novel *Porkasvet*, the second in Marka Sosič's *Balerina, Balerina*, and the third in Vinko Möderndorfer's *Opoldne nekega dne* (One day in the afternoon). The study rectifies a shortcoming of traditional research in Slovene literary studies into narrative elements, one of them being the narrator.

In "Koncept narave v *Jamnici*: Ekokritični diskurzivni pristop" (The idea of nature in *Jamnica*: An eco-critical discursive approach, 2010), Branislava Vičar takes up the "modern" subject of eco-criticism. Vičar justified the decision to use eco-critical discourse analysis to reveal Prežihov-Voranc's concept of nature by citing the author's primary orientation to ecologically destructive political and economic ideologies and interrogation of power and domination in human's relations with nature. She relied on criticism and theories of recognized scholars, such as Georg Marko and Norman Fairclough, and she made use of the lexical model of the transfer of systematic functional vocabulary (Michael Halliday), which Andrew Goatly successfully tested. The eco-critical analysis showed that *Jamnica* is an example of discourse that assumes a despotic understanding and exploitation of nature, which in the context of the time it was published was not very negative at all. More than human primacy over nature (which eco-criticism condemns), Prežihov-Voranc highlights a human-nature dichotomy in which nature is an enemy for having destroyed an already meager yield and forced people into poverty. I understand the sense of such an analysis of novels from a new perspective—a synthesis of eco-criticism and linguistic approaches applied to literary material—but I miss an advancement of knowledge. The conclusions that the synthesis yields, I mean to say, do not supplant prior analyses of *Jamnica* already available in Slovene literary studies: a small person must strive to reach his goals or ideals (in the context of *Jamnica*, acquiring food by working the land) and battle with an adversary.

At the end of this survey of scholarly reflection on the novel, I would like to pose a question that applies not only to the latter article: Is the aim of new methods, approaches, understandings, and perspectives only to confirm by other methodological means already recognized literary historical facts?

¹⁴ To the detailed analysis of all three narrators as a theoretical explanatory tool we might add only that the mixing of all three should be emphasized and explicitly shown in the analysis of the novel *Balerina, Balerina*.

WORKS CITED

- Mihail BAHTIN, 1982: *Teorija romana: Izbrane razprave* (Theory of the novel: Selected essays). Ljubljana: CZ.
- Aljoša HARLAMOV, 2012: Transrealizem kot smer sodobnega slovenskega romana (Transrealism as a direction of the contemporary Slovene novel). *Pogledi* 3/5. 18–19.
- Janko KOS, 1998: Novi pogledi na tipologijo pripovedovalca (New view on the typology of the narrator). *Primerjalna književnost* 21/1. 1–20.

BIBLIOGRAPHY

- Vanja BENKO, 2010: Živalske omembe v Prežihovem romanu *Požganica* in njihova preverba v koroško mežiškem narečju (Occurrences of animals in Prežihov's novel *Požganica* and their attestation in the Mežice dialect of Carinthia). *Jezik in slovstvo* 55/3. 139–50.
- David BANDELI, 2010: Sodobna proza Slovencev v Italiji: Tipologije romana 1980–2010 (Contemporary Slovene prose in Italy: A typology of novels 1980–2010). *Sodobna slovenska književnost (1980–2010)* (Contemporary Slovene literature [1980–2010]). Ed. Alojzija Zupan Sosič. Series. Ljubljana: FF (Obdobja, 29). 11–19.
- Silvija BOROVIK, 2012: *Književne študije: O vlogi ženske v slovenski književnosti, o sodobni slovenski prozi in o slovenski književnosti v Avstriji* (Literary studies: On the role of women in Slovene literature, on contemporary Slovene prose, and on Slovene literature in Austria). Maribor: FF.
- Dejan DURIČ, Iva Rosanda ŽIGO, 2010: Lakanovska žudnja u romanu Anđeli B. Mozetiča (Lacanian longing in Anđeli B. Mozetič's novel). *Sodobna slovenska književnost (1980–2010)* (Contemporary Slovene literature [1980–2010]). Ed. Alojzija Zupan Sosič. Ljubljana: FF (Obdobja, 29). 49–57.
- Branka FIŠER, 2003: Sprememba tipičnega ustroja junakov v slovenskih romanih po letu 1991 (Changes in the typical protagonist's complexion in Slovene novels after 1991). *Slavistična revija* 51/1. 71–90.
- , 2011: Vpliv slovenske nacionalne osamosvojitve na tipologijo slovenskega romana (The impact of Slovene independence on the typology of the Slovene novel). In *Dušan Pirjevec, slovenska kultura in literarna veda* (Dušan Pirjevec, Slovene cultural and literary studies). Ed. Seta Knop. Ljubljana: ZIFF. 67–78.
- Florence GACOIN-MARKS, 2004: Slovenski roman po sledovih evropskega naturalizma – usoda posameznikov in socialna vprašanja v *Kapitanovih* Miška Kranjca (The Slovene novel following European naturalism—the fate of individuals and social questions in Miško Kranjec's *Kapitanovi*). *Jezik in slovstvo* 49/2. 73–84.
- Helga GLUŠIČ, 2002: *Slovenska pripovedna proza v drugi polovici 20. stoletja* (Slovene narrative prose in the second half of the twentieth century). Ljubljana: SM.

- Aljoša HARLAMOV, 2010: Nezan esljlivi pripovedovalec v sodobnem slovenskem romanu (The unreliable narrator in the contemporary Slovene novel). *Jezik in slovstvo* 55/1–2. 33–64.
- Miran HLADNIK, 2000: Čas v sodobnem slovenskem zgodovinskem romanu (Time in the contemporary Slovene novel). 36. *SSJLK* – zbornik predavanj. Ed. Irena Orel. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. 113–39.
- , 2001: Temeljni problemi historijskog romana (Fundamental problems of the historical novel). *Razlika/Difference: časopis za kritiku i umjetnost* 1/1. 197–222.
- , 2004: Nevertheless, is it also a Machivellian novel? A review essay of Michael Biggins's "Against ideologies: Vladimir Bartol and *Alamut*." *Slovene studies* 26/1–2. 107–15.
- , 2009: *Slovenski zgodovinski roman* (The Slovene historical novel). Ljubljana: ZIFF.
- , 2010: Nagrada kresnik 2010 (The Kresnik Prize 2010). In *Sodobna slovenska književnost (1980–2010)* (Contemporary Slovene literature [1980-2010]). Series Obdobja 29. Ed. Alojzija Zupan Sosič. Ljubljana: FF. 93–101.
- Marko JUVAN, 2003: Fikcija in zakoni (Komentarji k primeru Pikalo) (Fiction and the law [Comments on the Pikalo case]). *Primerjalna književnost* 26/1. 1–20.
- Alenka KORON, 2003: Avtobiografija, fikcija in roman: O možnostih žanra roman kot avtobiografija (Autobiography, fiction and the novel: On the possibilities of the novel genre as autobiography). *Primerjalna književnost* 26/2. 65–86.
- , 2007: Razvoj naratologije družbenih spolov: Spolnoidentitetno ozaveščeni romani v novejši slovenski literature (The development of the narratology of gender identities: Gender identity conscious novels in recent Slovene literature). *Primerjalna književnost* 30/2. 53–66.
- , 2009: Lo sviluppo della narratologia di genere: Consapevolezza di genere nella narrativa slovena contemporanea. *Studi di genere e studi queer in Europa centro-orientale e balcanica*, Ed. Alessandro Amenta. *eSamizdat* 6/2–3 (2008). Rim: Aracne. 155–65. Na spletu.
- Ivana LATKOVIĆ, 2010: Modaliteti reprezentacije i horizonti invencije prošlog u romanima D. Merca *Galilejev lesteneć* i I. Škamperleta *Kraljeva hći* (Modalities of representation and horizons of inventing the past in the novels Galilejev lesteneć by D. Merc and *Kraljeva hći* by I. Škamperle). *Sodobna slovenska književnost (1980–2010)*. Ed. Alojzija Zupan Sosič. Ljubljana: FF (Obdobja, 29). 151–57.
- Vanesa MATAJČ, 2010: Dominanta časa in dominantna prostora v sodobnem slovenskem romanu (The dominants of time and space in the contemporary Slovene novel). *Sodobna slovenska književnost (1980–2010)* (Contemporary Slovene literature [1980-2010]). Ed. Alojzija Zupan Sosič. Ljubljana: FF (Obdobja, 29). 165–73.

- Andrej LEBEN, 2010: O »Zrelih rečeh« in drugih stvarih Lojzeta Kovačiča (On “ripe things” and other matters in Lojze Kovačič). In *Sodobna slovenska književnost (1980–2010)* (Contemporary Slovene literature [1980–2010]). Ed. Alojzija Zupan Sosič. Ljubljana: FF (Obdobja, 29). 157–65.
- Jože POGAČNIK idr., 2001: *Slovenska književnost III* (Slovene literature III). Ljubljana: DZS.
- Katja MIHURKO PONIŽ, 2010: Mesto kot literarni lik v treh sodobnih slovenskih romanih (Place as a literary image in three contemporary Slovene novels). *Sodobna slovenska književnost (1980–2010)* (Contemporary Slovene literature [1980–2010]). Ed. Alojzija Zupan Sosič. Ljubljana: FF (Obdobja, 29). 173–79.
- Matija OGRIN, 2008: O dveh verzijah romana *S poti*. Razlike, prikrite v vrsticah (On the two versions of the novel *S poti*. Differences between the lines). *Slavistična revija* 56/1. 19–33.
- Urška PERENIČ, Miran HLADNIK, 2010: Branje *Jamnice* v času socialnih sprememb (Reading *Jamnice* at a time of social changes). *Jezik in slovstvo* 55/3. 5–15.
- Naume RADIČESKI, 2010: Vzporedno analitično branje romana *Severni sij* Draga Jančarja in *Pastorala* Vlada Žabota (A parallel analytic reading of Drago Jančar's *Severni sij* and Vlado Žabot's *Pastorala*). *Sodobna slovenska književnost (1980–2010)* (Contemporary Slovene literature [1980–2010]). Ed. Alojzija Zupan Sosič. Series Ljubljana: FF (Obdobja, 29). 247–53.
- Slovenski roman* (The Slovene novel). Ed. Miran Hladnik in Gregor Kocijan. Ljubljana: FF (Obdobja, 21).
- Sodobna slovenska književnost (1980–2010)* (Contemporary Slovene literature [1980–2010]). Ed. Alojzija Zupan Sosič. Ljubljana: FF (Obdobja, 29).
- Julija SOZINA, 2002: Avtor in glavna literarna oseba v slovenskem avtobiografskem romanu sedemdesetih in osemdesetih let 20. Stoletja (The author and main character in the Slovene autobiographical novel of the 1970s and 1980s). *Slavistična revija* 50/2. 199–217.
- Marko STABEJ, 2010: Prišleki in Čefurji (Newcomers and “Čefurji”). Ljubljana: FF (Obdobja, 29). 297–305.
- Nadežda STARIKOVA, 2000: K vprašanju tipologije zgodovinskega romana (On the question of a typology for the Slovene novel). *Primerjalna književnost* 23/1. 23–34.
- , 2010: Sodobni slovenski zgodovinski roman: Visoko (elitno) in trivialno (množično) (The contemporary Slovene historical novel: High [elite] and light [popular]). *Sodobna slovenska književnost (1980–2010)* (Contemporary Slovene literature [1980–2010]). Ed. Alojzija Zupan Sosič. Ljubljana: FF (Obdobja, 29). 305–11.
- Jola ŠKULJ, 2009: The novel and its terrain(s) of reinterpreted identities in the age of globalization. *Genre of the novel in contemporary world literature: A leap or a standstill? : Avance o estancamiento? : Sprung oder Stillstand? : Avancée ou piétinement?* Series Interlitteraria. Ed. Jüri Talvet. Tartu: Tartu University Press. 28–48.

- Nina ŠOBA, 2000/01: Kako brati Flisarjeve zadnje tri romane? (How to read Flisar's last three novels?) *Jezik in slovstvo* 46/7–8. 335–44.
- Branislava VIČAR, 2010: Koncept narave v *Jamnici*: Ekokritični diskurzivni pristop (The concept of nature in *Jamnica*: An eco-critical discursive approach). *Jezik in slovstvo* 55/3. 123–37.
- Franc ZADRAVEC, 2003: Hudodelec v slovenskem romanu XX. stoletja (The villain in twentieth-century Slovene novels). *Slavistična revija* 51. 241–51.
- , 2004: Nacionalna ideja in narodni razdor v luči slovenskega romana od 1909 do 1997 (The national idea and national schism in light of the Slovene novel between 1909 and 1997). *Slavistična revija* 52/3. 263–77.
- , 2005: *Slovenski roman 20. stoletja: Tretji analitični del in sinteze* (The twentieth-century Slovene novel: Third, analytical part and syntheses). Murska Sobota, Ljubljana: Franc-Franc, SAZU.
- , 2006: Pogled na romana *Izgubljeni sveženj* Rudija Šelige in *Nokturno za Primorsko* Alojza Rebule (A consideration of the novels *Izgubljeni sveženj* by Rudi Šeligo and *Nokturno za Primorsko* by Alojz Rebula). *Slavistična revija* 54/4. 685–98.
- , 2007: Pogled na romana *Volčje noči* Vlada Žabota in *Prikrita harmonija* Katarine Marinčič (A consideration of the novels *Volčje noči* by Vlad Žabot and *Prikrita harmonija* by Katarine Marinčič). *Slavistična revija* 55/1–2. 5–18.
- , 2008: Pogled na romana *Zmagoslavje podgan* Milana Dekleva in *Muriša* Ferija Lainščka (A consideration of the novels *Zmagoslavje podgan* by Milan Deklev and *Muriša* by Ferij Lainšček). *Slavistična revija* 56/3. 331–42.
- , 2010: *Zvezde kresnih večerov: Razgledi po nagrajenih romanih* (The stars of the Kresnik events: A survey of prize winning novels). Ljubljana: Delo.
- , 2011: *Slovenski narodnoobrambni in protivojni roman* (Slovene military and anti-war novels). Murska Sobota: Franc-Franc.
- Tomislav ZAGODA, 2010: The subject and national ideological paradigms within the post-communist context (in Möderndorfer's novel *Predmestje*). *Sodobna slovenska književnost (1980–2010)*. Ed. Alojzija Zupan Sosič. Series Ljubljana: FF (Obdobja, 29). 387–93.
- Alojzija ZUPAN SOSIČ, 1997/98: Na literarnem otoku Berte Bojetu (On Berta Bojetu's literary island). *Jezik in slovstvo* 42/7–8. 315–31.
- , 2000: Pravljlični roman (The fairy tale novel). *Slavistična revija* 48/3. 309–29.
- , 2000/01: Fantastika in sodobni slovenski roman ob koncu stoletja (Phantasy and the contemporary Slovene novel at the end of the century). *Jezik in slovstvo* 45/4. 149–61.
- , 2001a: Kriminalkina uganka (The crime novel puzzle). *Slavistična revija* 49/1–2. 41–53.
- , 2001b: Poti k romanu (Approaches to the novel). *Primerjalna književnost* 24/1. 71–83.

- , 2003a: *Zavetje zgodbe: Sodobni slovenski roman ob koncu stoletja* (The harbor of story: The contemporary Slovene novel at the end of the century). Ljubljana: Literarno-umetniško društvo Literatura (Novi pristopi).
- , 2003b: Žanrski sinkretizem sodobnega slovenskega romana (Genre syncretism in the contemporary Slovene novel). *Slavistična revija* 51. 251–61.
- , 2003c: Ali beremo maturitetne romane z užitkom? (Do we enjoy reading novels for the matriculation exam?) *Jezik in slovstvo* 48/ 1. 7–21.
- , 2004a: Alamut – ob zgodbi in pripovedi (Alamut – the story and narration). *Jezik in slovstvo* 49/1, 43–55.
- , 2004b: Identitet savremenog slovenskog romana (The identity of the contemporary Slovene novel). *Razlika/Difference: časopis za kritiku i umjetnost* 3/9. 33–43.
- , 2004c: Pregibanje okrog telesa. *Slavistična revija* 52/2. 157–80.
- , 2005a: Spolna identiteta in sodobni slovenski roman (Gender identity and the contemporary Slovene novel). *Primerjalna književnost* 28/2. 93–113.
- , 2005b: Homoerotika v najnovšem slovenskem romanu (Homoeroticism in recent Slovene novels). *Jezik in slovstvo* 50/3–4, 5–16.
- , 2006a: *Robovi mreže, robovi jaza: Sodobni slovenski roman* (Social margins, margins of self: The contemporary Slovene novel). Maribor: Litera.
- , 2006b: Gender Identities in the Contemporary Slovene Novel. *CLCWeb: Comparative Literature and Culture* 8/3. Web.
- , 2006c: *Pimlico* in *Neznosna lahkost bivanja* kot maturitetna romana (*Pimlico* and *Neznosna lahkost bivanja* [*The unbearable lightness of being*] as novels for the matriculation exam). *Jezik in slovstvo* 51/6. 25–47.
- , 2006d: The contemporary Slovene novel and gender identity. *Slovene studies* 28/1–2. 31–53.
- , 2006e: Spreminjanje spolne identitete v sodobnem slovenskem romanu (Changing gender identity in the contemporary Slovene novel). *Literatura in globalizacija: K vprašanju identitete v kulturah centralne in jugovzhodne Evrope v času globalizacije* (Literature and globalization: On the identity questions in Central and Southeastern European cultures in the age of globalization). Ed. Miha Javornik. Ljubljana: ZIFF (Razprave Filozofske fakultete). 191–204.
- , 2006f: Ljubljana v romanih Milana Dekleve (Ljubljana in Milan Dekleva's novels). *Mesto in meščani v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. 42. SSJLK. Ed. Irena Novak Popov. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. 71–80.
- , 2007: Spolni stereotipi in sodobni slovenski roman (Sexual stereotypes and the contemporary Slovene novel). *Primerjalna književnost* 30/1. 109–21.
- , 2008: The contemporary Slovene novel. *Slovene studies* 30/1–2. 155–70.

- , 2008b: Sodobni slovenski roman v obdobju literarnega eklekticizma (The contemporary Slovene novel in a period of literary eclecticism). *Zbornik Matice srpske* 74. 63–78.
- , 2008c: Petelinji zajtrk, knjižna in filmska uspešnica (Petelinji zajtrk, a literary and cinematic best seller). 44. *SSJLK*. Ed. Mateja Pezdirc Bartol. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. 87–97.
- , 2009: Opis v romanu *Prišleki*. *Lojze Kovačič: Življenje in delo* (Description in the novel *Prišleki* [Newcomers] Lojze Kovačič: Life and works). Ljubljana: Študentska založba. 128–51.
- , 2010: Transrealizem – nova smer sodobnega slovenskega romana? (Transrealism – a new direction in the contemporary Slovene novel?) *Sodobna slovenska književnost (1980–2010)*. Ed. Alojzija Zupan Sosič. Ljubljana: FF (Obdobja, 29). 419–25.
- , 2011: *Na pomolu sodobnosti ali o književnosti in romanu* (On the quay of contemporaneity, or Slovene literature and the novel). Maribor: Litera.

V ang. prevedel Timothy Pogačar.

O SLOVENSKI KRATKI PROZI V ZADNJEM DESETLETJU

Pregled literarnovednega raziskovanja slovenske kratke pripovedne proze v zadnjem desetletju se osredotoča na monografske publikacije in tiste antologije ter prispevke, ki so pomembno prispevali k izoblikovanju sodobne slovenske teoretske in zgodovinske zavesti o kratki prozi. Pozornost je usmerjena na metodološke razlike v obdelavi ter na tuje in slovenske referenčne kroge, iz katerih izhajajo posamezni raziskovalci. Ohranja se tradicionalno zgledovanje po preciznejši nemški literarni teoriji ter se dopolnjuje s sodobnimi evropskimi in ameriškimi referencami.

Ključne besede: sodobna slovenska literarna veda, slovenska kratka pripovedna proza

Založba ZRC SAZU je v letih 2011 in 2012 poskrbela za izid dveh znanstvenih monografij o slovenski kratki prozi: lani je izšla *Slovenska kratka proza 1919–1929* Gregorja Kocijana, leto prej pa *Minimalizem in sodobna slovenska kratka proza* Andreje Perić Jezernik. Gregor Kocijan sistematično opisuje vrstne in žanrske oznake, motivno-tematske, jezikovno-slogovne in naratološke značilnosti slovenske kratke proze med obema vojnama. Eden osrednjih slovenskih raziskovalcev kratke proze je tako dolgoletna raziskovalna prizadevanja¹ strnil v analizo impresivne množice sinkretičnih besedil, ki se spogledujejo bodisi z realističnimi modeli bodisi s cankarjanskim inovativnim modelom kratke proze oz. so zaznamovani z ekspresionizmom in/ali avantgardizmom. Značilnost analiziranega desetletja slovenskega kratkoproznega ustvarjanja je izjemna snovno-motivna, slogovno-izrazna, idejno-nazorska in pripovednopolstopkovna slikovitost. Gre za nadaljevanje Kocijanovega preučevanja slovenske kratke proze po letu 1850, zajezenega v tri večja časovna obdobja: od 1850 do 1891, od 1892 do 1918 ter od 1919 do 1941 (realistična kratka proza, kratka proza v obdobju moderne ter ekspresionistična in socialnorealistična kratka proza med svetovnima vojnama).

Primerjava kratkoproznega raziskovanja Matjaža Kmecla in Gregorja Kocijana kaže razlike zlasti v pripisovanju pomembnosti obsega (dolžine) kratkih pripovedi. Kmecl v *Noveli v literarni teoriji* (1975), na katero se še po štirih desetletjih sklicujejo malodane vsi slovenski raziskovalci kratke proze, izhajajoč iz nemške literarne teorije,² npr. Hansa Hermanna Malmedeja, Fritza Lockemanna, Manfreda Schunich-

¹ Omeniti velja vsaj še Kocijanovi knjigi *Kratka pripovedna proza v obdobju moderne: Literarnozgodovinska študija*, 1996, in *Kratka pripovedna proza od Trdine do Kersnika*, 1983.

² Kmecl takole utemeljuje to izbiro: »Pričujoči pregled se je v mnogočem omejil na nemško teorijo [...]: [P]redvsem zato, ker je pač slovenska zavest o literarni obliki – spričo znanih zgodovinskih dejstev – dolgo časa povzemala svoje predstave o literarnih vrstah predvsem iz nje. Verjetno o posebni, avtohtoni slovenski teoriji novele težko govorimo; misli o noveli kot o posebni obliki pripovednega izražanja se pri nas pojavljajo zvečine močno obrobno, priložnostno in nejasno« (KMECL 1975: 28).

ta, Roberta Petscha, Walterja Pabsta, Karla Konrada Polheima, Hermanna Pongsa, Emila Staigerja, Bena von Wieseja, o kratki zgodbi pa zlasti Klauza Dodererja. Loči med kvantitativnimi in kvalitativnimi³ določilnicami novele. Med prve prišteva obseg oz. dolžino, pri čemer je zanimivo, da novelo umešča med pripovedi »srednje dolžine« (KMECL 1975: 48), čeprav sicer na več mestih opozarja na njeno kratkost, in izpostavlja problem spodnje dolžinske meje kratke proze. Kvantitativni kriterij mu je le pomožno raziskovalno sredstvo, Kocijanu pa ena osrednjih določilnic, ki »narekuje obsežnost in izbiro narativnih postopkov« (KOCIJAN 2006: 12), s čimer Kocijan zavrne npr. tudi Allana H. Pasca in Milivoja Solarja.⁴ Poleg obsegovnih določilnic pretresa tudi vrstne oznake, upoštevajoč zgodovinski in slogovnoformacijski vidik. Izhaja iz slovenske in tuje literarnovedne tradicije; med slovenskimi monografijami se sklicuje na Marjana Dolgana, Marijana Doviča, Mirana Hladnika, Marka Juvana, Matjaža Kmecla, Janka Kosa, Lada Kralja, Katjo Mihurko Poniž, Andrejo Perić Jezernik, Katarino Šalamun Biedrzycko, Jožeta Šifrerja, Vero Troha, Janeza Vrečka, Franca Zadravca, med tujimi pa na Tihomirja Brajovića, Allana H. Pasca, Bojano Pantović Stojanović in Aleksandra Veselovskega.

Razprava Andreje Perić Jezernik (2011) se kratke proze loteva v luči minimalistične estetike v likovni umetnosti, glasbi, arhitekturi in oblikovanju ter plesu, zanimajo jo značilnosti minimalizma v dialogu, začetku pripovedi, vpogledu (minimalistični trenutek resnice), pripovedovalcu in literarnih osebah ter dogajanju. Pri preučevanju pisave Andreja Blatnika, Igorja Zabela, Dušana Čatra, Aleša Čara, Nejca Gazvođe, Polone Glavan, Maruše Krese, Draga Jančarja in Vinka Möderndorferja izhaja iz teoretičnih spoznanj Jonathana Cullerja, Suzanne C. Ferguson, Gerarda Génetta, Dominica Heada, Erne Kritsch Neuse, Jeana-Françoisa Lyotarda, Allana H. Pasca ter Aleša Erjavca, Marka Juvana, Matjaža Kmecla, Gregorja Kocijana, Janka Kosa, Toma Virka in Igorja Zabela.

Jožica Čeh Steger v monografiji z naslovom *Ekspressionistična stilna paradigma v kratki pripovedni prozi 1914–1923* (2010) razpravlja o slovenskem pa tudi evropskem ekspressionističnem pripovedništvu. Raziskavo zamejuje z letnico 1923, ker se je po tem letu vojna tema umikala v ozadje in ker je to letnica smrti Andreja Čeboklija, ki ga ima za najizrazitejšega predstavnika zgodnje ekspressionistične kratke proze pri nas (11). Izvaja vsebinske relacije z značilnostmi ekspressionističnega subjekta ter naratološkimi značilnostmi, kar ji nudi ogrodje za definiranje t. i. ekspressionističnega modela, ki ga izrisuje ob jezikovnih in slogovnih, pa tudi tematsko-idejnih določilnicah relevantnih ekspressionističnih avtorjev in njihovih besedil.⁵ Prva svetovna vojna je motivno-tematsko vplivala na podobo slovenske in evropske kratke pripovedne proze, saj so mnogi pot iz krize »iskali v etični ideji

³ Kvalitativne določilnice so mu zgradba novele ter enotnost časa in prostora.

⁴ »Čeprav nekateri zatrjujejo, da obseg ni (ne more biti) odločilnega pomena, se je dokaj nedvoumno pokazalo, da so v tem zakonitosti, ki ločujejo skupino kratkih pripovedi od preostale množice pripovednih del, in da je dolžina pomembna sestavina, ki narekuje obsežnost in izbiro narativnih postopkov.« (KOCIJAN 2006: 4)

⁵ Npr. Cankarjeva zbirka *Podobe iz sanj* in Krausova knjiga *Poslednji dnevi človeštva*, Bevkova kratka proza z vojno tematiko, Podbevškovi zbirki *Čarovnik iz pekla* in *Plesalec v ječi*, kratka proza Staneta Meliharja, Cirila Vidmarja, Jožeta Cvelbarja, Štefanije Ravnikar, Milana Fabjančiča, Angela Cerkvenika in Andreja Čeboklija, posebej pa se posveča še stilnemu pluralizmu v kratki prozi Marije Kmet.

novega človeka in človeštva» (prav tam). Bogato teoretsko zaledje kaže na zgle- dovanje po evropski kratkoprozni teoriji: upošteva npr. Thomasa Althausa, Dirka Göttscheja, Leonie Marx, Ansgarja Nünninga, med slovenskimi pa zlasti Gregorja Kocijana.

Alenka Žbogar se s sodobno slovensko kratko prozo ukvarja tako z vidika didak- tike književnosti kot tudi literarnoteoretskega vidika. V monografiji *Kratka proza v literarni vedi in šolski praksi* (2007) pregleda sodobno nemško in angloameriško teorijo kratke proze, zlasti nemške monografije Manfreda Durzaka, Hansa-Dieterja Gelferta, Hansa-Christopha Grafa von Nayhaussa, Wolfganga Hammona in Christi- ane Dittmann, Ruth J. Kilchenmann, Herberta Krämerja, Erne Kritsch-Neuse, Su- sanne Schubert in Bena von Wieseja. Poleg anekdotične in epifanične zgodbe (Char- les E. May, Aleksander Kustec) definira tudi veliko in majhno zgodbo (Virk 1989). Problematiki kratkoproznih literarnih vrst posveti posebno poglavje, kvantitativno in kvalitativno analizira petinosemdeset kratkoproznih zbirk, ki so izšle od 1980 do 2000. H kvantitativnim merilom prišteva mesto izhajanja, avtorska imena, dinamiko objav po letih, dolžino oz. obseg posamezne kratke pripovedi ter vrstne opredelitve (v stroki ter v naslovu ali podnaslovu) (ŽBOGAR 2007: 14), h kvalitativnim pa mor- fološke značilnosti, tj. začetek, konec, karakterizacijo, predzgodbo ter notranji slog (tj. epičnost, dramatičnost, liriziranost pripovedi). Tipologijo slovenske kratke pripo- vedi gradi zlasti na motivno-tematskih in jezikovno-slogovnih, deloma tudi duhov- nozgodovinskih značilnostih analizirane produkcije. Spoznanja o slovenski kratki prozi in njenih značilnostih aplicira na šolsko prakso, pri čemer upošteva spoznanja recepcijske teorije, osvetljuje kompleksnost in odgovornost procesa izbire (ter posled- ično diferenciacije) srednješolskih književnih vsebin in pojmov za interpretacijo, izhajajoč iz recepcijske teorije Hansa Roberta Jaussa, Hansa-Georga Gadamerja in Wolfganga Iserja.

Leta 2006 je izšel zbornik *Obdobja 23* z naslovom *Slovenska kratka pripovedna proza*, ki ga je uredila Irena Novak Popov in je prinesel prispevke z mednarodnega simpozija leta 2004 v Ljubljani, kjer je enainšestdeset strokovnjakov sodobno slo- vensko kratko prozo od Cankarjeve skice do Blatnikove kratke kratke zgodbe preu- čevalo iz različnih zornih kotov: estetsko-formalnih, tematsko-diskurzivnih, literar- noteoretskih in duhovnozgodovinskih. Zbornik je razdeljen na devet sklopov: gre za problemsko-tematski sklop interpretacij, vrstno-formalno preučevanje, medavtorske in medliterarne primerjave, raziskave prevodov in sprejema slovenske kratke proze v drugih jezikih in kulturah, jezikovno-analitične pristope, folkloristične, recepcijske in didaktične vidike slovenske kratke proze. Ugotavljajo, da teorija nudi dokaj oprije- mljive obsegovne in morfološke kriterije za produktivnejše teoretično prizadevanje.⁶ »Na podlagi zvrstnih lastnosti (epskost, lirskost) ter posameznih ubeseditvenih na- činov in pripovednih prvin, tudi stalne kompozicijske forme (okvirna pripoved), je mogoče prepoznavati različne modelske rešitve. Od stilne formacije je odvisno, kako in v kolikšni meri so uresničene posamezne kratkoprozne pripovedne sestavine.« (KOCIJAN 2006: 5–6).

⁶ Če je bila v obdobju moderne najpogostejša vrstna oznaka črtica (KOCIJAN 2006: 7), Alenka Žbogar ugotavlja, da je najpogostejša vrstna oznaka v naslovu ali podnaslovu zbirk v osemdesetih zgodba (17 %), v devetdesetih pa novela (20 %).

Blanka Bošnjak v monografiji *Premiki v sodobni slovenski kratki prozi* (2005) analizira dvesto kratkih pripovedi, ki so izšle po letu 1980. Analizirane zbirke izpod peresa tridesetih avtorjev skuša literarnostilno opredeliti, jih tipologizirati, določiti značilnosti narativnega sistema in vloge subjekta v obdobju postmoderne, opaža pa tudi posebnosti v analizirani produkciji, vezani na pravljичne in mitološke elemente. Že v izhodišču potrjuje tezo, da je produkcija izjemno raznolika, neujemljiva v en sam model,⁷ in ugotavlja, da se v slovenski kratki prozi po letu 1980 pojavljata vsaj dve paradigmi: paradigma »novih literarnih usmeritev«, imenuje jo postmodernistični tip kratke proze, ter paradigma »preteklih literarnih usmeritev (realizma, eksistencializma, modernizma)« (66–67), ki jo deli na ultramodernistični, iracionalistično-mistični in neorealistični tip kratke proze, slednjega deli še na dva podtipa: minimalističnega in posteksistencialističnega. Tipologijo izdelava na osnovi domačih teoretičnih izhodišč Franceta Bernika, Mirana Hladnika, Gregorja Kocijana, Janka Kosa, Matjaža Kmecla, Alenke Žbogar in Toma Virka, opira se na naslednja tuja imena: Vladimir Biti, Aleksander Flaker, Dominic Head, Charles E. May, Eleazar M. Meletinskij, Allan H. Pasco, Olga Scherer Virsky, Milivoj Solar, Franz K. Stanzel, Michael Lloyd Trussler, Lucy Ann Wilson. Vloge subjekta in naratološke analize akterjev, focalizatorjev in pripovedovalčevega sloga se loteva po zgledih Mieke Bal, Gérard Genetta in Franza Stanzla. Vprašljiv se zdi pojem neorealizem, ki ga sicer uporablja Mitja Čander v antologiji *O čem govoriva s podnaslovom Slovenska kratka proza 1990–2004* (2004),⁸ ki zajema pisce slovenske kratke proze, rojene po letu 1960, v poetiki katerih prepoznavna neorealistične značilnosti.⁹ S pojmom neorealizem poimenuje sodobno slovensko kratko prozo, ki se izmika postmodernizmu in se približuje »postdokumentarnim elementom, ki naj podkrepijo vtis pristnosti« (360); v stroki sicer precej kritiziran pojem uporablja tudi Andreja Perić Jezernik (2011). Bošnjakova ga razume kot poseben tip, ki »na stilnem in snovno-tematskem nivoju še zmeraj ohranja pojmovanje realizma, za katerega je značilno čim bolj realno predstavljanje stvarnosti, ki jo predstavlja tudi čim bolj avtentična podoba družbe, socialne stvarnosti, narave in vsakdanjega življenja« (2005: 89–90). Gre za besedila, v katerih so ohranjene že uveljavljene postmodernistične stilne značilnosti, snovno in tematsko se nadgrajuje z neorealističnimi orisi sodobnih urbanih okolij, kot alternativo neorealizmu pa ponudi pojem neoverizem. Andreji Perić Jezernik je neorealizem termin, ki se »zdi primernejši za oznako minimalizma, saj predpona 'neo-' kaže na inovativnost te literarne usmeritve [...] v kontekstu postmodernističnega pluralizma termin 'neorealizem' razumemo kot oznako, pod katero se skrivajo različna razumevanja 'realističnosti'.« (PERIĆ JEZERNIK 2011: 63) Alojzija Zupan Sosič¹⁰ za sodobni slovenski roman namesto omenjenih pojmov predlaga

⁷ O problemu glede »nezmožnosti redukcije raznovrstnosti literature v en sam model« beremo tudi v recenziji omenjene knjige (PERENIĆ 2010: 84).

⁸ Ko skuša orisati stanje duha na prelomu tisočletja, se opira zlasti na Marca Augéja in njegov pojem »etnologija samote« (352) ter Davida Lodgeja in Toma Virka.

⁹ To so besedila Andreja Blatnika, Janija Virka, Andreja Moroviča, Dušana Čaterja, Majo Novak, Vinke Möderdorferja, Tomaža Kosmača, Aleša Čara, Mojco Kumerdej, Suzano Tratnik, Polono Glavan in Andreja Skubica.

¹⁰ Alojzija Zupan Sosič, *Na pomolu sodobnosti ali o književnosti in romanu*, Maribor: Litera, 2011.

oznako transrealizem:¹¹ ta se naslanja na prejšnje realistične smeri, dobiva pa nove razsežnosti s prenovljenim položajem literarnega subjekta, ki ga imenuje nova emocionalnost.¹²

Literarnovedno raziskovanje slovenske kratke proze so pomembno zaznamovale tudi nekatere antologije in pripomogle h kanoniziranju literarnovednih spoznanj o kratki prozi in njihovih avtorjev v šolski praksi. Leta 2006 je v zbirki Klasje izšla monografija *Sodobna slovenska krajša pripoved*, ki jo je uredil, izbral besedila zanj in jo opremil s spremno besedo Tomo Virk. Vanjo je vključil 24 avtorjev s po eno kratko zgodbo ali novelo.¹³ Izbor je plod želje predstaviti »pestro paleto smeri in žanrov sodobne slovenske kratke proze, praviloma ne daljše od približno dvajset strani, objavljene po letu 1980, nastale pod peresi avtorjev najrazličnejših generacij« (VIRK 2006: 31). Delo sledi konceptu zbirke Klasje,¹⁴ ki je namenjena šolajoči se mladini in podaja temeljne literarnozgodovinske informacije o avtorjih in njihovem času. Sledita pregled sodobne krajše pripovedi (po historičnih oznakah modernizem, (post)eksistencializem, postmodernizem, minimalizem, magični realizem ter žanrskih oznakah, kot je npr. ženska pisava) in žanrska tipologija: žanr erotične kratke pripovedi, kriminalke, potopisne in fantastične kratke pripovedi. V antologiji je kot sinonim kratki prozi v rabi termin krajša proza,¹⁵ ki ga najdemo tudi v članku Mirana Štuheca (2001), uporabljata pa ga tudi Silvija Borovnik (2013).¹⁶ Podobno zasnovno ima tudi Virkov učbenik *Kratka pripoved od antike do romantike* (2002), ki prinaša pregled kratke proze od nastanka novele pri Boccacciu pa vse do romantike. V njem je poudarek na svetovni književnosti, sklicuje pa se tudi na Alenko Žbogar (2002).

Izbor kratkih zgodb zadnjih dveh desetletij 20. stoletja z naslovom *Čas kratke zgodbe* (1998) je pomembno sooblikoval slovensko teoretsko zavest o kratki zgodbi, zato ga tule ne smemo spregledati. Tomo Virk sistematično opiše značilnosti kratke zgodbe in jo teoretsko, zgodovinsko in duhovnozgodovinsko umesti v slovenski prostor ter dokaže, da razmaha te literarne vrste ne gre pripisovati »zgolj ameriške-mu vplivu – tam pride do podobnega pojava v sedemdesetih in osemdesetih letih –, temveč bržkone tudi globljim okoliščinam, povezanim na eni strani z 'duhom časa', na drugi pa s posebnostjo literarne zvrsti, imenovane 'kratka zgodba« (VIRK 1998: 291). Poseže po italijanski, španski, francoski, ruski, nemški (Ruth J. Kilchenmann,

¹¹ Ovrže pojme postmodernizem, minimalizem, neorealizem, po ruskem teoretiku Mihailu Epštejnu povzame pojem transrealizem, pri čemer naj bi predpona »trans« opozarjala na ponovljivost in primerljivost z zgodovinskim realizmom.

¹² »Nova emocionalnost je čustvenost posebnega spleena, ki ga imenujemo postmoderni spleen, povezana z navezovanjem na tradicijo [...] najbolj nazorno [ga] predstavlja pasivni dolgčas in omrtvičenost postmodernega subjekta, zagledanega v novoveški hedonizem.« (ZUPAN SOSIČ 2011: 102)

¹³ V predhodno Virkovo antologijo *Čas kratke zgodbe* iz leta 1998 je bilo vključeno 25 avtorjev s po eno kratko zgodbo. V obe antologiji so vključeni naslednji avtorji (besedila se ne podvajajo): Drago Jančar, Milan Kleč, Vinko Möderndorfer, Igor Bratož, Silvija Borovnik, Franjo Frančič, Andrej Morovič, Maja Novak, Jani Virk, Andrej Blatnik in Aleš Čar.

¹⁴ Podobna izbora za to zbirko je pripravil Gregor Kocijan: *Kratka proza slovenskega realizma* (1994), *Cankarjeva kratka pripovedna proza* (1997).

¹⁵ Gregor Kocijan in Alenka Žbogar dosledno uporabljata le izraz kratka proza (kot dopolnilo pojmom srednje dolga in dolga pripovedna proza).

¹⁶ Vključi osemindeset avtoric, ki so zastopane s po enim besedilom (črtico, novelo ali odlomkom), in to od Zofke Kvedrove do Suzane Tratnik in Mojce Kumerdej.

Erna Kritsch Neuse) in angloameriški (Poe, Cuddon) literarni teoriji in navaja, da se *Kurzgeschichte* in *short story* ne prekrivata povsem, saj nemška literarna veda ločuje med novelo in kratko zgodbo, medtem ko ameriška govori predvsem o *short story*. (VIRK 1998: 295) Problem vidi v tem, da nekateri angloameriški literarnovedni priročniki *shortstory* razumejo širše kot novelo (drugi¹⁷ spet ne). Sklene, da se zdi *short story* »himerična mešanica« (VIRK 1998: 299) kratke zgodbe in novele, pri čemer se osredotoča tako na naratološke značilnosti obeh kratkih literarnih vrst, njun zgodovinski razvoj, zgradbo (zlasti začetek in konec) kot tudi na duhovnozgodovinske okoliščine, ki naj bi botrovale dejstvu, da v kratki zgodbi »ni ne fabulativne ne 'metafizične' zaokrožitve, temveč pogosto neka iracionalna nota. Kratka zgodba je zato praviloma bolj 'nihilistična' zvrst kot novela« (prav tam). To v svojih raziskavah sodobne slovenske kratke proze potrjujeta tudi Alenka Žbogar (2006, 2009) in Blanka Bošnjak (2005): kratka zgodba je očitno posebna kratka pripovedna vrsta, ki se je razvila iz dediščine *short story* E. A. Poeja in ki ustreza posebnim duhovnozgodovinskim okoliščinam postmodernega metafizičnega nihilizma in t. i. subjekta pogovarjanja, pasivnega subjekta, katerega edina akcija je pogovor. Alenka Žbogar izpelje primerjavo med kratkoproznim in romanesknim junakom: »Če torej za romanesknega junaka velja, parafrazirajmo Dušana Pirjevca, da tik pred koncem potovanja spozna, katero pot bi moral ubrati, a je za to že prepozno, pa subjekt kratke zgodbe vidi nešteto poti, ki se mu zdijo neskončne. To ga največkrat tako plaši, da se na potovanje sploh ne poda, če pa se, mu to ne vlije novih spoznanj. Ne skuša reševati sveta, ker ve, da to ni mogoče, rešiti skuša sebe, svoj življenjski vsakdan.« (ŽBOGAR 2009: 541–42). Blanka Bošnjak v zgoraj omenjeni knjigi navaja, da je subjekt (akter) sodobne slovenske kratke proze koherenten, če ima tradicionalno vlogo in je nosilec akcije, ali nekoherenten, tj. razpršeni subjekt, kadar se pojavlja v postmodernističnem, delno pa tudi v ultramodernističnem tipu slovenske kratke proze (141–43).

Z literarnoteoretskega vidika je nujno opozoriti še na članek Toma Virka Problem vrstnega razlikovanja v kratki prozi (2004), v katerem poda značilnosti treh kratkih pripovednih vrst, tj. moderne *short story*, novele in kratke zgodbe, ter skuša pokazati, da se »v območju tega, kar zajema ameriški pojem *short story*, oblikuje vsaj dvoje, morda celo troje vrst z različno formalno strukturo, organizacijo pripovedi, idejno podlago in pragmatično pobudo« (VIRK 2004: 279), opirajoč se na nemška spoznanja o kratki prozi: Ericha Auerbacha, Manfreda Durzaka, Ruth Kilchenmann, Erno Kritsch Neuse, Josefa Kunza, Jörga-Hansa Neuschäfferja, pa tudi angloameriško teorijo, npr. Miriam Marty Clark, Suzanne C. Ferguson, Michele Gadpaille, Charlesa Maya,¹⁸ Allana Pasca, Geralda Princea, med slovenskimi pa na Mirana Hladnika, Matjaža Kmecla, Gregorja Kocijana, Janka Kosa, Aleksandra Kusteca in Alenko Žbogar. Slednja v članku o slovenski kratki prozi po letu 1980 (Žbogar 2009) izhaja zlasti iz Virkovih spoznanj, pa tudi Kmecla, med tujimi teoretički pa upošteva Francka Évrarda, J. A. Cuddona, Mary Louise Pratt in Iana Reida, v prispevku *Kratka proza na prelomu tisočletja* (Žbogar 2005) pa ugotavlja, da sta nova in mlada slovenska proza kljub pogostemu tematiziranju izpraznjenih medo-

¹⁷ Kot primer navaja definicijo *short story* po Edgarju Allanu Poeju, ki je kot temeljne določilnice navedel enotnost in celovitost vtisa (*impression*).

¹⁸ Na Charlesa E. Maya se npr. sklicuje tudi Aleksander Kustec (1999).

sebnih odnosov v urbanem okolju idejno drugače naravnani. Elementi fantastike so pri avtorjih nove slovenske proze tradicionalni, pri predstavnikih mlade proze pa reinterpretirani.¹⁹ Prvi posegajo po ljudski motiviki in pravljličnih elementih, pri drugih je zaznaven premik k metafikcijskosti. Analiza kratkoprozne produkcije po letu 1980 teoretična spoznanja o noveli in kratki zgodbi potrdijo in pokažejo, da je kratka zgodba v primerjavi z novelo svoj produkcijski vrh doživela v osemdesetih letih in da ima sodobna slovenska literarna veda ustrezna merila za razlikovanje obeh literarnih vrst; pravzaprav zanesljivejša od tistih, ki jih za označevanje uporabljajo avtorji kratke pripovedne proze. Naslanja se na nemška teoretika Manfreda Durzaka in zbornik o teoriji novele Herberta Krämerja, upošteva Charlesa E. Maya ter Toma Virka.

Pregled literarnovednih referenc kaže, da se med slovenskimi raziskovalci slovenske kratke proze največkrat sklicujejo na Toma Virka, sledijo sklici na Gregorja Kocijana, Janka Kosa in Marka Juvana, nato na Mirana Hladnika in Matjaža Kmecla, tri sklice beleži Alenka Žbogar. Med tujimi teoretiki se najpogosteje (sedemkrat) sklicujejo na Charlesa E. Maya, s petimi sklici sledi Allan H. Pasco, tri sklice beležijo Erna Kritsch Neuse, Ruth Kilchenmann, Franz Stanzel, po dva pa Cuddonov *Dictionary of Literary Terms and Literary Theory* (1976), Milivoj Solar, Manfred Durzak, Mary Louise Pratt, Ian Reid, Gerald Prince, Suzanne Ferguson, Gerald Génette in Dominic Head. V metodološkem smislu je opaziti rabo raznolikih metod in pristopov: Gregor Kocijan izhaja iz empiričnega in bibliografskega pristopa, objektivno in sistematično popisuje celotno kratkoprozno produkcijo v izbranem obdobju, hkrati pa ne zanemari preučevanja bistva literarnega besedila, ki ga očitno vidi zlasti v jezikovno-slogovnem, idejno-sporočilnem in motivno-tematskem ustroju, zanimajo pa ga tudi duhovnozgodovinske okoliščine, v katerih je nastalo posamezno literarno besedilo. Zdi se, da se Matjaž Kmecl odmika od preučevanja literarnega besedila kot estetske tvorbe. Andreja Perić Jezernik neempirično, interpretativno obravnava izbor reprezentativnih avtorjev in njihove poetike, spoznanja vzporeja s svetovnimi tokovi. Jožica Čeh Steger bolj poudarja jezikovno-slogovne, motivno-tematske in idejno-sporočilne prvine, pri čemer v analizo ne vključuje že večkrat analiziranih kanonskih ekspresionističnih avtorjev, posveča se manj raziskovanim, upoštevajoč duhovnozgodovinske okoliščine. Alenka Žbogar tako empirično kot interpretativno analizira dela reprezentativnih, pa tudi manj uveljavljenih avtorjev: v analizo vključuje predstavnike obeh spolov, starejše in mlajše avtorje, upošteva duhovnozgodovinske in družbene okoliščine in se zgleduje pri empiričnem pristopu in recepcijski teoriji. Blanka Bošnjak reprezentativne avtorje istega obdobja obravnava neempirič-

¹⁹ V osemdesetih in devetdesetih letih nastopata na slovenskem literarnem prizorišču generaciji, ki ju prelamlja leto 1960. Starejša, imenovana tudi nova slovenska proza, rojena okoli 1950, je začela objavljati konec sedemdesetih. Izhaja iz modernistične tradicije, pisavo zaostri v antimimetičnosti in protirealizmu. Pogosti so parodični elementi, mešanje perspektiv, realnosti in fantastike. Literarna oseba je navadno žrtev družbe. Pojavljajo se žanrski in stilni sinkretizem, destrukcija pripovednih stalnic in avtorefleksivnost. Mlajša generacija, rojena okoli 1960, se na trgu pojavi v osemdesetih letih. Prvi znanilci mlajših, sprva so jih imenovali tudi generacija brezkarizmatičnih mentorjev, se promovira leta 1983, ko izide zbornik *Mlada proza* (Blatnik, Frančič, Stavber). Pripisujejo jim eksplicitno tematiziranje literarnosti in medbesedilnosti, raznovrstno postmodernistično eksperimentiranje (palimpsestnost, simuliranje, imitiranje, citiranje), vračanje v preteklost ter svobodno preinterpretiranje tradicije.

no, literarno umetnino razume kot estetski organizem: zanimata jo v glavnem samo motivno-tematski in jezikovno-slogovni ustroj.

Sklenemo lahko, da ima slovenska literarna veda zanesljive metodološke, teoretske in historične instrumente za preučevanje kratke pripovedne proze. Izhaja zlasti iz obstoječih slovenskih teoretskih spoznanj, sledi preciznejši nemški literarni vedi, kaže pa tudi široko razgledanost po evropski in ameriški stroki.

Perspektive slovenskega raziskovanja kratke pripovedne proze so najbrž v natančnejšem raziskovanju doslej precej zapostavljenih zelo kratkih pripovednih oblik, npr. kratke kratke zgodbe, mini zgodbe, saj je porast besedil z najmanjšim številom besed v trendu že od moderne dalje, povečuje se število zelo kratkih pripovedi, ki večkrat zdrsejo »v območje pesmi v prozi« in zato »vrstno zbujejo nemalo vprašanj« (KOCIJAN 2012: 13). Kratkoprozno produkcijo velja preučevati metodološko pluralno, celostno in seveda znanstveno objektivno.

VIRI IN LITERATURA

- Silvija BOROVIK, 2013 (ur.): *Klič me po imenu: Izbor iz krajše proze slovenskih avtoric*. Ljubljana: Študentska založba.
- Blanka BOŠNJAK, 2005: *Premiki v sodobni slovenski kratki prozi*. Maribor: Slavistično društvo Maribor (Zora, 38).
- Mitja ČANDER, 2004 (ur.): *O čem govorimo: Slovenska kratka proza: 1990–2004*. Ljubljana: MK.
- Jožica ČEH STEGER, 2010: *Ekspressionistična stilna paradigma v kratki pripovedni prozi 1914–1923*. Maribor: Filozofska fakulteta (Zora, 69).
- Matjaž KMECL, 1975: *Novela v literarni teoriji*. Maribor: Obzorja.
- Gregor KOCIJAN, 2012: *Slovenska kratka proza 1919–1929*. Ljubljana: ZRC SAZU (Studia litteraria).
- Aleksander KUSTEC, 1999: *Kratka zgodba v literarni teoriji*. *Slavistična revija* 47/1. 89–108.
- Irena NOVAK POPOV (ur.), 2006: *Slovenska kratka pripovedna proza*. Ljubljana: Filozofska fakulteta (Obdobja, 23).
- Urška PERENIČ, 2006: Blanka Bošnjak: Premiki v sodobni slovenski kratki prozi. Maribor: Slavistično društvo Maribor (Zora 38), 2005. 223 str. *Jezik in slovstvo* 51/6. 84–86.
- Andreja PERIČ JEZERNIK, 2011: *Minimalizem in sodobna slovenska kratka proza*. Ljubljana: ZRC SAZU (Studia litteraria).
- Miran ŠTUHEC, 2001: Dve idejni strukturi v slovenski krajši pripovedi po letu 1980. *Slavistična revija* 49/1–2. 75–84.
- Tomo VIRK, 1998 (ur.): *Čas kratke zgodbe: Antologija slovenske kratke zgodbe*. Ljubljana: Študentska založba.

- , 2002 (ur.): *Kratka pripoved od antike do romantike*. Ljubljana: DZS (Klasje).
- , 2004: Problem vrstnega razlikovanja v kratki prozi. *Slavistična revija* 52/3. 279–93.
- , 2006 (ur.): *Sodobna slovenska krajša pripoved*. Ljubljana: DZS (Klasje).
- Tomo VIRK, Niko GRAFENAUER, 2011 (ur.): *Rudi Šeligo*. Ljubljana: Nova revija (Interpretacije). 7–26.
- Alenka ŽBOGAR, 2005: Kratka proza na prelomu tisočletja. *Jezik in slovstvo* 50/3–4. 17–26.
- , 2007: *Kratka proza v literarni vedi in šolski praksi*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- , 2009: Slovenska kratka pripovedna proza po letu 1980. *Slavistična revija* 57/4. 539–54.

UDK 821.163.6.09-32

Alenka Žbogar

Faculty of Arts, University of Ljubljana

SLOVENE SHORT PROSE DURING THE LAST DECADE

This survey of research in the field of literary studies into Slovene short narrative prose during the last decade focuses on monographs and those anthologies and articles that have significantly contributed to forming contemporary Slovene theoretical and literary historical knowledge. It points out methodological differences in interpretation among scholars from both Slovene and foreign backgrounds. It preserves a traditional grounding in precise German literary theory, and takes into account contemporary European and American sources.

Key words: contemporary Slovene literary studies, Slovene short narrative prose

In 2011 and 2012, the publishing house ZRC SAZU (Publishing House of the Research Center of the Slovene Academy of Arts and Sciences) prepared two scholarly monographs on Slovene short prose. In 2012, Gregor Kocijan's *Slovenska kratka proza 1919–1929* (Slovene short prose 1919–29) appeared, and the previous year Andreja Perič Jezernik's *Minimalizem in sodobna slovenska kratka proza* (Minimalism and contemporary Slovene short prose). Kocijan systematically describes genre and sub-genre characteristics; motifs and themes; and linguistic, stylistic, and narrative features of Slovene short prose between the wars. A leading Slovene authority on the subject, he compresses long years of research¹ into the analysis of an impressive number of syncretic texts that he relates either to realist models or to Ivan Cankar's innovative model of short prose, the latter being of an Expressionist and/or avant-garde nature. The significance of the decade under consideration in Slovene short prose lies in the diversity of content, motivation, stylistic expression, intellectual outlooks, and narrative approaches. It continues Kocijan's exploration of Slovene short prose after 1850, divided into three larger time periods: 1850–91, 1892–1918, and 1919–41 (realistic short prose, short prose during the Moderna period, and Expressionistic and social realist short prose of the interwar period).

A comparison of the research on short prose by Matjaž Kmecl and Gregor Kocijan reveals differences, in particular in attributing significance to the size (length) of short narratives. In *Novela v literarni teoriji* (The novella in literary theory 1975), Kmecl distinguishes between quantitative and qualitative features of the novella.² Most all Slovene scholars of short prose, basing themselves in German

¹ At least Kocijan's *Kratka pripovedna proza v obdobju moderne: Literarnozgodovinska študija* (Short narrative prose in the Moderna period: Literary historical studies 1996) and *Kratka pripovedna proza od Trdine do Kersnika* (Short narrative prose from Trdina to Kersnik 1983) ought to be mentioned.

² By qualitative features he means a novella's structure and unity of time space.

literary theory of the short story³ (e.g., Hans Hermann Malmede, Fritz Lockemann, Manfred Schunicht, Robert Petsch, Walter Pabst, Karl Konrad Polheim, Hermann Pongs, Emil Staiger, Beno von Wiese, and in particular Klaus Doderer), still cite the work forty years later. It is interesting that in emphasizing size (length), he places novellas among “mid-length” narratives (48), although in a number of places he notes its brevity and highlights the minimum length of short prose. The quantitative measure is only an ancillary research tool; for Kocijan, it is one of the central features that “define the breadth and selection of narrative devices” (KOCIJAN 2006: 12). Here Kocijan also differs, for example, with Allan H. Pasco and Milivoj Solar.⁴ Besides the criterion of size, he also queries genre markers in light of the historical and formal, stylistic model. He grounds this in Slovene and foreign literary studies traditions. Among Slovene monographs, he cites those by Marjan Dolgan, Marijan Dović, Miran Hladnik, Marko Juvan, Matjaž Kmecl, Janko Kos, Lado Kralj, Katja Mihurko Poniž, Andreja Perić Jezernik, Katarina Šalamun Biedrzycka, Jože Šifrer, Vera Troha, Janez Vrečko, and Franc Zadavec; among non-Slovenes, he cites Tihomir Brajović, Allan H. Pasco, Bojana Pantović Stojanović, and Aleksandr Veselovski.

Andreja Perić Jezernik’s 2011 article considers short prose in light of minimalist monograph aesthetics in the visual arts, music, architecture, design, and dance. She is interested in minimalistic features in dialog, the beginning of a story, the insight (the minimalist instant of truth), narrator, characters, and action. In analyzing writings by Andrej Blatnik, Igor Zabel, Dušan Čater, Aleš Čar, Polona Glavan, Maruša Krese, Drago Jančar, Vinko Möderndorfer, and Nejc Gazvoda, she uses theoretical findings of Jonathan Culler, Suzanna C. Ferguson, Gerard Genette, Dominic Head, Erna Kritsch Neuse, Jean-François Lyotard, and Allan H. Pasco, as well as Aleš Erjavec, Marko Juvan, Matjaž Kmecl, Gregor Kocijan, Janko Kos, Tomo Virk, and Igor Zabel.

In monograph *Ekspressionistična stilna paradigma v kratki pripovedni prozi 1914–1923* (The Expressionist stylistic paradigm in short narrative prose 1914–23 2010), Jožica Čeh Steger explores Slovene and European Expressionist narration. She ends the study in 1923, because after that the war theme recedes into the background, and because that is the year Andrej Čebokli died, the “most renowned writer of early Expressionist short prose in Slovene” (11). She portrays how content relates to the characteristics of the Expressionist subject, as well as narrative features, which offers boundaries for demarcating the so-called Expressionist model. She derives the model from the linguistic and stylistic, but also the thematic and intellectual attributes of

³ This is how Kmecl justifies the selection: “The present survey has in large part been informed by German theory... This is first of all because Slovene knowledge of literary forms—due to well-known historical facts—for a long time borrowed concepts of literary genres primarily from it. It is probably difficult to speak of a unique, proper Slovene theory of the novella. Ideas about the novella as a unique form of narrative expression are expressed quite peripherally, by the way, and unclearly” (KMECL 1975: 28).

⁴ “Although some assert that size does (and cannot) have decisive meaning, it has been quite unquestionably demonstrated that there are norms that distinguish the body of short narratives from the remaining multitude of narrative works, and that length is a significant component, which defines the breadth and selection of narrative devices” (KOCIJAN 2006: 4).

relevant Expressionist artists and texts.⁵ WW I influenced the motivation and themes in Slovene and European short narrative prose. Many sought a way out of the crisis “in the ethical idea of a new person and mankind” (11). She shows firm theoretical anchoring in European theory of short prose forms, bringing in, for example, Thomas Althaus, Dirk Göttsche, Leonie Marx, Ansgar Nünning, and, among Slovenes, especially Gregor Kocijan.

Alenka Žbogar does research on Slovene short prose both from the standpoint of the didactics of literature and the perspectives of literary theory and literary systems. In the monograph *Kratka proza v literarni vedi in šolski praksi* (Short prose in literary studies and educational practice 2007), she surveys contemporary German and Anglo-American theories of short prose, in particular the German monographs by Manfred Durzak, Hans-Dieter Gelfert, Hans-Christoph Graf von Nayhauss, Wolfgang Hammon and Christiane Dittmann, Ruth J. Kilchenmann, Herbert Krämer, Erna Kritsch-Neuse, Susanne Schubert and Beno von Wiese. She defines the long and short short story (Virk 1989), and anecdotal and epiphanic stories (Charles E. May, Aleksander Kustec). She devotes a separate chapter to problems of short prose genres in literature, quantitatively and qualitatively analyzing eighty-five collections that appeared between 1980 and 2000. Among the quantitative measures she includes place of publication, authors' names, publication trends by year, the length of individual types of short narratives, and genre definitions (scholarly and in the title or subtitle) (ŽBOGAR 2007: 14). Features of morphology constitute the qualitative measures—that is, epic, dramatic, and lyrical narratives. She constructs a typology of the short Slovene narrative on motivational and thematic, plus linguistic and stylistic characteristics, accounting for the works' *Zeitgeist* as well. She applies this knowledge of short Slovene narratives and their features to educational practice, includes reception theory (the theories of Hans Robert Jauss, Hans-Georg Gadamer, and Wolfgang Iser), and sheds light on the complexity of and responsibility for selecting (and consistently differentiating) high school literary matter and interpretive concepts.

In 2006, the collection *Slovenska kratka pripovedna proza* (Slovene short narrative prose), edited by Irena Novak Popov, came out in the series *Obdobja* (23). It contained contributions to the 2004 *Obdobja* symposium in Ljubljana by sixty-one scholars of contemporary short Slovene prose, from Ivan Cankar's sketches to Andrej Blatnik's short stories. They analyzed the works from various points of view: aesthetic-formal, thematic-discursive, theoretical, systemic, and in terms of *Zeitgeist*. The collection is divided into nine sections: a set of thematic interpretations, genre studies, comparisons of authors and works, studies of translations, the reception of short Slovene prose in other languages and cultures, linguistic analyses, folkloric, reception, and didactic models of Slovene short prose. They conclude that theory furnishes quite applicable quantitative and morphological criteria for further

⁵ For example, Ivan Cankar's collection *Podobe iz sanj* (Dream images) and Kraus's *Poslednji dnevi človeštva* (The last days of mankind), Bevk's short war prose, Podbevšek's collections *Čarovnik iz pekla* (The magician from Hades) and *Plesalec v ječi* (Imprisoned dancer), the short prose of Stane Melihar, Ciril Vidmar, Jože Cvelbar, Štefanija Ravnikar, Milan Fabjančič, Angelo Cerkenvik, and Andrej Čebokli. There is special attention paid to stylistic pluralism in the prose of Marija Kmet.

theoretical research.⁶ “It is possible to delineate different modeling solutions on the basis of genre features (e.g., epic, lyric) and particular manners of entering a text and narrative elements, as well as constant compositional forms (e.g., framing) (KOCIJAN 2006: 5–6).

Blanka Bošnjak analyses two hundred short narratives from after 1980 in her monograph *Premiki v sodobni slovenski kratki prozi* (Changes in contemporary Slovene short prose 2005). She attempts to define the styles of the thirty authors whose collections she considers, as well as to offer typologies, determine the features of the narrative systems, the subject’s postmodern role, and works’ features connected to special fairytale and mythological elements. At the outset she asserts the thesis that the output is exceptionally diverse and not subject to a single model. She concludes that at least two paradigms arose in Slovene short prose after 1980: the paradigm of “new literary directions” (66), which she calls a postmodern type of short prose, and the paradigm of “past literary directions” (i.e., realism, existentialism, and modernism) (66–67), divided into ultra-modern, irrational and mystical, and neorealist kinds of short prose, with the latter further divided into minimalist and post-existential. She develops the typology on the basis of the Slovene theoretical positions of France Bernik, Miran Hladnik, Gregor Kocijan, Janko Kos, Matjaž Kmecl, Alenka Žbogar, and Tomo Virk; she relies on the non-Slovene theorists Vladimir Biti, Aleksander Flaker, Dominic Head, Charles E. May, Eleazar M. Meletinskij, Allan H. Pasco, Olga Scherer Virsky, Milivoj Solar, Franz K. Stanzel, Michael Lloyd Trussler, and Lucy Ann Wilson. Mieke Bal, Gérard Genette, and Franz Stanzl’s ideas provide the bases for analyzing the subject’s role and narratological consideration of the actors, focalization, and the narrator’s style. The concept of neorealism seems questionable, although Mitja Čander employs it in the anthology *O čem govoriva* (What we talk about), subtitled *Slovenska kratka proza 1990–2004* (Slovene short prose 1990–2004 2004).⁷ The anthology covers short prose writers born after 1960 in whose poetics there are recognizable neorealist features.⁸ She terms “neorealism” contemporary Slovene short prose that discards postmodernism and prefers “post-documentary elements that undergird the impression of being present” (360). Andreja Perić Jezernik (2011) is another scholar who uses this widely criticized term. Bošnjak understands it as a particular type that “preserves the notion of realism, for which the maximally realistic portrayal of reality is key, on the levels of style, plot, and theme, while also presenting reality through an authentic depiction of society, social reality, nature, and everyday life” (2005: 89–90). These are texts that yet preserve familiar post-modern stylistic features, and in terms of plot and theme are composed of neorealist descriptions of contemporary urban environments. As an alternative to neorealism, Bošnjak suggests the term “neoverism.” Andreja Perić Jezernik thinks that neoreal-

⁶ If during the Moderna period the most common theoretical marker was the sketch ‘črtica’, (KOCIJAN 2006: 7), Žbogar concludes that the most frequent genre marker in the title or subtitle of 1980s collections was story ‘zgodba’ (17 %), and in the 1990s, novella ‘novela’ (20 %).

⁷ She relies on Marc Augé and the concept of “the ethnology of loneliness” (352) to portray the spiritual condition at the turn of the century.

⁸ The stories are by Andrej Blatnik, Jani Virk, Andrej Morovič, Dušan Čater, Maja Novak, Vinko Möderndorfer, Tomaž Kosmač, Aleš Čar, Mojca Kumerdej, Suzana Tratnik, Polona Glavan, and Andrej Skubic.

ism is a term “better suited to denote minimalism, because the prefix ‘neo-’ indicates innovation in these literary directions...; in the context of postmodernist pluralism, we understand the term ‘neorealism’ as a designation that encompasses various understandings of ‘realistic’” (PERIĆ JEZERNIK 2011: 63). In place of these names, Alojzija Zupan Sosič⁹ proposes the word “transrealism,”¹⁰ which derives from previous realistic tendencies but acquires new breadth with the altered condition of the literary subject, something she calls “new emotionality.”¹¹

Research into Slovene short prose in literary studies has also included several important anthologies that have aided the canonization of findings from literary studies on short prose and its authors in educational practice. A monograph entitled *Sodobna slovenska krajša pripoved* (The contemporary Slovene shorter narrative) came out in 2006 in the series *Klasje*. Tomo Virk selected the texts, edited, and wrote a commentary for the collection. He included one story or novella each by twenty-four authors.¹² The selection stems from the desire to present “a colorful palette of tendencies and genres in contemporary Slovene short prose, as a rule no longer than about twenty pages, published after 1980, and penned by authors of every generation” (VIRK 2006: 31). The work adheres to the concept of the *Klasje* series,¹³ which is intended for young people in schools and provides fundamental literary historical information about the authors and their times. There is a survey of contemporary short narratives (according to the definitions modernism, [post-] existentialism, post-modernism, minimalism, magic realism, and genre definitions such as women’s literature), and a genre typology: erotic short narratives, crime stories, travel accounts, and short fantasy. The term “shorter prose”¹⁴ is used in the anthology as a synonym for “short prose.” It is also found in an article by Miran Štuhec (2001), and Silvija Borovnik uses it (2013).¹⁵ Virk’s textbook, *Kratka pripoved od antike do romantike* (The short narrative from Antiquity to Romanticism 2002), is similarly conceived. It surveys short prose from the origins of the novella with Boccaccio to Romanticism. The emphasis is on world literature; he refers to Alenka Žbogar (2002).

⁹ She rejects the concepts of postmodernism, minimalism, and neorealism, and adopts the Russian Mikhail Epshtein’s idea of transrealism, with the prefix “trans-“ indicating the repetition and comparability realism as a historical period in literature.

¹⁰ Alojzija Zupan Sosič, *Na pomolu sodobnosti ali O književnosti in romanu* (On the quay of contemporaneity or On literature and the novel), Maribor: Litera, 2011.

¹¹ “New emotionality is a sense of a special spleen, called postmodern spleen, connected with dependence on tradition... The passive boredom and anaesthetized state of the postmodern subject, as seen in New Age hedonism, is the best illustration” (ZUPAN SOSIČ 2011: 102).

¹² Virk’s previous anthology, *Čas kratke zgodbe* (Time of the short story 1998) contained one short story each by twenty-five authors. The following are included (without duplicating works) in both: Drago Jančar, Milan Kleč, Vinko Möderndorfer, Igor Bratož, Silvija Borovnik, Franjo Frančič, Andrej Morovič, Maja Novak, Jani Virk, Andrej Blatnik, and Aleš Čar.

¹³ Gregor Kocijan prepared two similar selections for the series: *Kratka proza slovenskega realizma* (The short prose of Slovene realism 1994), *Cankarjeva kratka pripovedna proza* (Cankar’s short narrative prose 1997).

¹⁴ Gregor Kocijan and Alenka Žbogar consistently use the term “short prose” (as a complement to the concepts of mid-length and long narrative prose).

¹⁵ She includes thirty-eight women writers, with one work each (a sketch, novella, or excerpt), from Zofka Kvedrova to Suzana Tratnik and Mojca Kumerdej.

The selection of short stories of the last two decades of the twentieth century entitled *Čas kratke zgodbe* (1998) was significant for forming Slovene theoretical views of the short story, and we cannot overlook it. It systematically describes the short story's features and situates it theoretically, historically, and in terms of the *Zeitgeist* in the Slovene space, demonstrating that the spread of the genre cannot be attributed “only to American influence—a similar thing happened there in the 1970s and 1980s—but instead likely to the global context, connected with the “spirit of the time” and with the uniqueness of the literary genre we call the ‘short story’ (VIRK 1998: 291). He cites Italian, Spanish, French, Russian, German (Ruth J. Kilchenmann, Erna Kritsch Neuse), and Anglo-American (Poe, Cuddon) literary theory and observes that *Kurzgeschichte* and “short story” do not entirely correspond. On the contrary, German literary studies strictly differentiate the novella and short story, while American literary studies criticizes this and refers mostly to the short story” (VIRK 1998: 295). He thinks that the problem is that certain Anglo-American handbooks of literary studies define “short story” more broadly than “novella” (while others do not).¹⁶ He decides that the short story is a “chimeric muddle” (VIRK 1998: 299) of the story and novella, while focusing on the narratological features of both short literary genres, their historical development, structure (especially beginning and ending), and the ethos of the time, which might be thought to give rise to the fact that the short story “lacks plot and ‘metaphysical’ completion, but often has a kind of irrational note. The short story is thus as a rule a more ‘nihilistic’ genre than the novella” (ibid.: 299). Alenka Žbogar (2006, 2009) and Blanka Bošnjak (2005) confirm this in their research on contemporary Slovene short prose: the short story is clearly a unique short narrative genre that developed as an inheritance of Edgar Allen Poe's short story and that corresponds to the special historical ethos of postmodern metaphysical nihilism and the so-called subject of talking, or passive subject, whose only action is conversation. Alenka Žbogar makes a comparison between the short prose and novel protagonist. If it is true of the novel's protagonist, to paraphrase Dušan Pirjevec, that just as he ends a journey he realizes, too late, which road he should have taken, the subject of a short story sees innumerable paths that seem endless to him. This usually so flusters him that he does not set off at all, and if he does, he learns nothing. He does not try to save the world because he knows it is impossible. He tries to save himself, his day-to-day life. (ŽBOGAR 2009: 541–42) Blanka Bošnjak (2005) observes that the protagonist in contemporary Slovene short prose is coherent when he has a traditional role and carries the action, and incoherent—that is, a diffuse subject—when he appears in a postmodern or sometimes, too, ultra-postmodern kind of Slovene short prose (141–43).

As concerns literary theory, it is necessary to note as well an article by Tomo Virk entitled “Problem vrstnega razlikovanja v kratki prozi” (The problem of genre distinctions and short prose 2004), in which he gives the features of three short narrative genres—the modern short story, novella, and short story—and tries to show that “under the American concept of short story are distinguishable at least two, maybe even three genres with differing formal structures, narrative organization, intellec-

¹⁶ He gives as an example the definition of the short story by Edgar Allan Poe, who said the fundamental markers are singularity and unity of impression.

tual bases, and pragmatic impetus” (VIRK 2004: 279). He basis his view on German thinking on short prose: Erich Auerbach, Manfred Durzak, Ruth Kilchenmann, Erna Kritsch Neuse, Josef Kunz, Jörg-Hans Neuschäffer, and also on Anglo-American theory—for instance, Miriam Marty Clark, Suzanne C. Ferguson, Michele Gadpaille, Charles May,¹⁷ Allan Pasco, and Gerald Prince. Among Slovene theorists he refers to Miran Hladnik, Matjaž Kmecl, Gregor Kocijan, Janko Kos, Aleksander Kustec, and Alenka Žbogar. In an article about Slovene short prose after 1980, the latter (Žbogar 2009) refers in particular to Virk’s insights, but also to Kmecl’s. Among foreign theoreticians she cites Franck Évrard, J. A. Cuddon, Mary Louise Pratt, and Ian Reid. In the article “Kratka proza na prelomu tisočletja” (Short prose at the turn of the millennium 2005), Žbogar concludes that despite frequent thematization of empty interpersonal relationships in an urban environment, new and young Slovene prose¹⁸ have intellectually different bearings. Fantastic elements are customary with authors of new Slovene prose, while representatives of young prose reinterpret them. The former employ folk motifs and fairytale elements; the latter show a marked shift to the metaphysical. An analysis of the output of short prose after 1980, and theoretical positions on the novella and short story, confirm and demonstrate that the short story, in comparison with the novella, reached its peak in the 1980s, and that contemporary Slovene literary studies employs measures that are suited to distinguishing the genres, ones that are more accurate than those which authors of short prose employ. The German theoretician Manfred Durzak and Herbert Krämer’s collection on the theory of the novella, along with Charles E. May and Tomo Virk, furnish the basis for this.

A survey of references in literary studies shows that, among Slovene researchers of short prose, Tomo Virk is most often cited, followed by Gregor Kocijan, Janko Kos, and Marko Juvan, and then Miran Hladnik and Matjaž Kmecl. Alenka Žbogar is cited three times. Charles E. May is the most frequently cited foreign scholar (seven times); followed by Allan H. Pasco (five); Erna Kritsch Neuse, Ruth Kilchenmann, and Franz Stanzel (three); Cuddon’s *Dictionary of Literary Terms and Literary Theory* (1976), Milivoj Solar, Manfred Durzak, Mary Louise Pratt, Ian Reid, Gerald Prince, Suzanne Ferguson, Gerald Génette, and Dominic Head have two. As regards methodology, we can see that different methods and approaches are employed: Gregor Kocijan uses an empirical and bibliographic approach, objectively and systematically describing the corpus of short prose output in a selected period. At the same time, he investigates the essentials of a literary text, which he clearly sees as its linguistic, stylistic, intellectual, motivational, and thematic composition. He is also

¹⁷ Aleksander Kustec (1999), for example, also cites May.

¹⁸ Two generations separated by the year 1960 appeared on the Slovene literary scene in the 1980s and 1990s. Members of the older one, known as New Slovene Prose, were born around 1950 and began publishing in the late 1970s. This generation came out of the modernist tradition, and the focus of its writing is anti-mimetic and anti-realist, with elements of parody, mixed points of view, realism and fantasy. The protagonist is generally a victim of society. The younger generation, members of which were born around 1960, began publishing in the 1980s. The first of them (Andrej Blatnik, Franjo Frančič, Vojko Stavber)—initially they were called the generation without charismatic mentors—gained renown with the appearance of the collection *Mlada proza* (Young prose) in 1983. Attributes of their writing were explicit thematization of literariness and intertextuality, diverse post-modernist experimentation (palimpsests, simulation, imitation, citation), a return to the past, and free reinterpretation of tradition.

interested in the ethos in which a particular text was produced. It appears that Matjaž Kmecl avoids analyzing literary texts as aesthetic creation. Andreja Perić Jezernik interprets a selection of representative authors and their poetics unempirically, comparing her findings to worldwide trends. Jožica Čeh Steger tends to stress the linguistic, stylistic, motivational, thematic, and intellectual components. She does not include canonical authors whose works have often been analyzed, devoting herself to less researched authors, and taking into consideration the ethos of the time. Alenka Žbogar empirically and interpretively analyses the works of representative and less well-known authors. She includes male and female, older and younger writers, and considers the ethos and social context, employing a systems approach and reception theory. Blanka Bošnjak treats representative authors of the same period unempirically. She apprehends literature as an aesthetic organism, and is mainly interested in the motivational, thematic, linguistic, and stylistic composition of a work.

We can conclude that Slovene literary studies possess reliable methodological, theoretical, and historical instruments for investigating short narrative prose, which are based in Slovene theoretical knowledge deriving from precise German literary studies, but also evincing a broad awareness of European and American scholarship.

The future of Slovene research into short narrative forms likely lies in precise investigation of neglected very short narrative forms—that is, short short stories and miniature stories—because the increase of texts with a minimal number of words has been a trend since the Moderna. An increasing number of very short narratives slip into “the domain of the prose poem” and therefore “generate a great many genre questions” (KOCIJAN 2012: 13). Short prose ought to be studied in a methodologically pluralistic, integrated, and, of course, scientifically objective manner.

WORKS CITED

- Silvija BOROVNIK (ed.), 2013: *Kličič me po imenu: Izbor iz krajše proze slovenskih avtoric* (Call me by my name: A selection of Slovene women writers' shorter prose). Ljubljana: Študentska založba.
- Blanka BOŠNJAK, 2005: *Premiki v sodobni slovenski kratki prozi* (Changes in contemporary Slovene short prose). Maribor: Slavistično društvo Maribor (Zora, 38).
- Mitja ČANDER (ed.), 2004: *O čem govorimo: Slovenska kratka proza: 1990–2004* (Things the two of us talk about: Slovene short prose: 1990–2004). Ljubljana: MK.
- Jožica ČEH STEGER, 2010: *Ekspressionistična stilna paradigma v kratki pripovedni prozi 1914–1923* (The Expressionist stylistic paradigm in short narrative prose 1914–23). Maribor: FF (Zora, 69).
- Matjaž KMECL, 1975: *Novela v literarni teoriji* (The novella in literary theory). Maribor: Obzorja.
- Gregor KOCIJAN, 2012: *Slovenska kratka proza 1919–1929* (Slovene short prose 1919–1929). Ljubljana: ZRC SAZU (Studia literraria).

- Aleksander KUSTEC, 1999: *Kratka zgodba v literarni teoriji* (The short story in literary theory). *Slavistična revija* 47/1. 89–108.
- Irena NOVAK POPOV (ed.), 2006: *Slovenska kratka pripovedna proza* (Slovene short narrative prose). Ljubljana: FF (Obdobja, 23).
- Urška PERENIČ, 2006: Blanka Bošnjak: Premiki v sodobni slovenski kratki prozi. Maribor: Slavistično društvo Maribor (Zora 38), 2005. 223 str. *Jezik in slovstvo* 51/6. 84–86.
- Andreja PERIČ JEZERNIK, 2011: *Minimalizem in sodobna slovenska kratka proza* (Minimalism and contemporary Slovene shorter prose). Ljubljana: ZRC SAZU (Studia litteraria).
- Miran ŠTUHEC, 2001: Dve idejni strukturi v slovenski krajši pripovedi po letu 1980 (Two intellectual structures of Slovene shorter narratives after 1980). *Slavistična revija* 49/1–2. 75–84.
- Tomo VIRK (ed.), 1998: *Čas kratke zgodbe: Antologija slovenske kratke zgodbe* (Time of the short story: An anthology of Slovene short stories). Ljubljana: Študentska založba.
- (ed.), 2002: *Kratka pripoved od antike do romantike* (The short narrative from Antiquity to Romanicism). Ljubljana: DZS (Klasje).
- , 2004: Problem vrstnega razlikovanja v kratki prozi (The problem of genre distinctions and short prose). *Slavistična revija* 52/3. 279–93.
- (ed.), 2006: *Sodobna slovenska krajša pripoved* (The contemporary Slovene shorter narrative). Ljubljana: DZS (Klasje).
- Tomo VIRK, Niko GRAFENAUER (ed.), 2011: *Rudi Šeligo*. Ljubljana: Nova revija (Interpretacije). 7–26.
- Alenka ŽBOGAR, 2005: *Kratka proza na prelomu tisočletja* (Short prose at the turn of the century). *Jezik in slovstvo* 50/3–4. 17–26.
- , 2007: *Kratka proza v literarni vedi in šolski praksi* (Short prose in literary studies and educational practice). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- , 2009: *Slovenska kratka pripovedna proza po letu 1980* (Slovene short narrative prose after 1980). *Slavistična revija* 57/4. 539–54.

V ang. prevedel Timothy Pogačar.

UDK 821.163.6.09-1

Irena Novak Popov

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

SODOBNA SLOVENSKA POEZIJA V LITERARNI VEDI

Pričujoči pregled ne teži v absolutno izčrpnost, ampak predstavlja žanre strokovnega pisanja za različne naslovnike in rabe. Poleg strogo znanstvenih tekstov zajema tudi bolj esejistične, interpretativne in strokovno informativne. Iz monografij, študij in spremnih besed je vidno prizadevanje po razvidu v tem obsežnem, komaj obvladljivem delu literarne ustvarjalnosti. Količina in razvitost pesništva je v obratnem sorazmerju z njenim položajem med literarnimi zvrstmi, ko je iz nekdanjega središča zdrsnilo v neslišno obrobno in uživanje izbrancev. Ti so profesionalni poznavalci z univerz in inštitutov, kompetentni v literarnovednem diskurzu, ki ga rabijo za specialistični opis izbranih segmentov, ter ljubitelji, med katerimi je največ pesnikov, ki pogosto prevzemajo vloge razlagalcev, urednikov in posredovalcev.

Ključne besede: sodobna slovenska poezija, pesniške zbirke, antologije, interpretacije

1 Literarna zgodovina

Po menjavi epistemoloških paradigem in dekonstrukciji zgodovinopisja je zaznavno samospraševanje o »velikem žanru« in metodah konstruiranja literarne zgodovine. Na Slovenskem so ga načeli prispevki udeležencev konference *Kako pisati literarno zgodovino danes?* (2003), ki odseva nezadostnost in nezadovoljstvo s stanjem sodobnega literarnozgodovinskega pisanja. Zadnja velika sintetična literarna zgodovina, ki zajema celoten sistem produkcije, recepcije in obdelave, je *Slovenska književnost III* iz leta 2001. V skupinskem projektu so si pregled lirike, pripovedne proze, dramatike, mladinske književnosti, literarnih revij in programov, literarne vede in kritike ter prevodne književnosti razdelili tedaj najaktivnejši univerzitetni učitelji in znanstveni raziskovalci.

Prvo poglavje *Lirika* sta napisala Jože Pogačnik in Denis Poniž. Pogačnikov del, ki obravnava slovensko poezijo od konca druge svetovne vojne do sredine šestdesetih let, je skrajšana verzija besedila iz njegove predhodne *Zgodovine slovenskega slovstva VIII* iz leta 1972. Tam je heterogeno povojno obdobje razdelil na eksistencializem s ključno alienacijo in absurdom ter strukturalizem z neoavantgardnim eksperimentom in igro. Ponižev segment obravnava avtorje in dela od leta 1966 do konca 20. stoletja. Posledica dvojnega avtorstva je količinska neuravnoteženost predstavitev: Pogačnik ima na voljo 50 strani za dvajsetletno obdobje in opis 25 avtorskih opusov, Poniž pa 40 strani za 35 let in 31 pesnikov z obsežnejšimi opusi, zato je primoran v bolj strnjene oznake, abstraktno govorico in ima na voljo manj prostora za podrobno analizo in ponazarjanje s citati.

Pojmovanje »razvoja« je mehanicistično, kot linearno dogajanje brez notranjih napetosti, prelomov, zgostitev in upočasnitev in brez dialoga, ki premika razvoj osebnih poetik. Tako niso zabeleženi sledovi Zajčeve, Strniševe in Tauferjeve poetike

eksistencialne izvrženosti v poznejših zbirkah pesnikov, ki so začeli z intimizmom, niti to, da na te tri pesnike v sedemdesetih letih že delujejo rezultati jezikovnega eksperimenta. Nujno bi bilo slediti tudi vzratnim vplivom mlajših na starejše (Debeljak in Zupan na Šalamuna) in opozoriti, da je od konca sedemdesetih let 20. stoletja literarnozgodovinski vzorec zapleten s sinhronijo raznorodnih tokov, tendenc in poetik. Uporaba starejšega Pogačnikovega besedila ima za posledico, da je poezija intimistov in eksistencialistov primrzjena: njihove zbirke po letu 1970 so sicer navedene kot bibliografske enote, vendar brez tematskih, stilnih in formalnih analiz, tako da so vrednostne oznake kot »vrhunec njegovega ustvarjanja« neustrezne ali imajo omejeno veljavnost. Moteča je tudi konceptualna zasnova celote: pomembni pesniki iz zamejstva in izseljenstva še niso integrirani in ostajajo v Sloveniji skoraj neznan, razumljeni kot paralelna, reducirana in zamudniška pojavnost, brez ontološko-etičnih, jezikovnih in prostorskih posebnosti, ki so jih detektirali Marija Pirjevec, Miran Košuta in Silvija Borovnik. Pogačnikovo poglavje Književnost v zamejstvu in zdomstvu ne odseva dejanskega stanja, npr. preboja iz obrobja v središče, ki se je v osemdesetih letih posrečil mladim pesnikom z avstrijske Koroške.¹

Posledica dvojnega avtorstva je pojmovna neenotnost. Pogačnikova nadredna pojava eksistencializem in strukturalizem zabrišeta tok postsimbolizma in postekspresionizma, ki sta sooblikovala kritično, alienativno, temno fazo zrelega modernizma (Božo Vodusek, Jože Udovič, Edvard Kocbek). Za radikalno fazo modernizma, ki jo Pogačnik imenuje strukturalizem, uvaja Poniž pojava konkretna in vizualna poezija, medtem ko zadnjih petindvajset let 20. stoletja pokriva z ohlapno definiranimi oznakami lingvizem, novi formalizem, generacija okoli šestdesetih, postmoderna kot projekt in projekcija, ki delno zaznamujejo tokove, delno časovne faze in delno generacije. Uvrstitve nekaterih avtorjev delujejo arbitrarno: Majda Kne naj bi kljub filmsko kadiranim okruškom, metonimičnim zamenjavam, drži začudenja, nedoločnemu in razpršenemu lirskemu subjektu sodila v novi formalizem, in sicer ob Borisa Novaka, Milana Kleča, Milana Vincetiča in Jureta Potokarja; Jurij Kovič, »ki uveljavlja dosledna načela formalistične poetike« (POGAČNIK 2001: 138) pa je priključen generaciji, rojeni v začetku šestdesetih let. Nepojasnjeno je razmerje nadrednosti oz. sorednosti teh klasifikacijskih pojmov s t. i. ludizmom, saj prav suverena igra povezuje vizualni in semantični eksperiment konkretne poezije z bolj esteticističnim formalizmom.

Še posebej odprto je vprašanje teoretske utemeljitve postmodernizma, ki ima v Liriki zelo različne pojavne oblike in nedoločen časovni obseg. V Šalamunovi poeziji od leta 1985 naprej označuje drobljenje podob, fragmentarne in nesklenjene zgodbe, ne pa zamenjavo svobode z ljubeznijo, globinsko zavezo pesniški transcendenci, vsrkavanje tuje poezije in enciklopedičnost, ki jo dela za svetovno relevanten pojav. Pri Grafenauerju (*Odtisi*, 1999) je postmodernistično kroženje okoli neizrečenega težišča, iskanje poti, odmikanje in poigravanje s pojmi, ne pa palimpsestno reliefna in labirintična struktura. Pri Ivu Svetini (*Glasovi snega*, 1993) je postmodernistično občutje breztemeljnega, v nič ujetega človeka, ne pa sklicevanje na budizem, preseganje dualizma, etično samospraševanje v luči smrti. V *Sonetih* (1989) Milana Jesiha se »v rezoniranju postmoderni subjekt suvereno dotika vsega, kar lahko poi-

¹ Janko Ferk, Jani Oswald, Maja Haderlap in Fabjan Hafner v obnovljeni reviji *Mladje*.

menuje« (POGAČNIK 2001: 124), čeprav so največje novosti hibridizacija vzvišenega in banalnega, citatnost in simulacija sentimenta. Nesporno postmodernistični naj bi bili poetiki Alojza Ihana in Aleša Debeljaka. Pri prvem fragment namesto velike zgodbe, razpršena podoba sveta namesto kolektivne zavesti. Vendar Poniž ne opazi njegove razgraditve stereotipov, spodmaknjenih razmerij moči, ironije do eksaktnega mišljenja, paradokсне poante parabol v prozni govorici. Pri drugem je postmodernizem doživetje subjektove biti in sveta v praznem, neodmevnem, labirintnem svetu, estetika citatnosti in fragmentarnosti, fluidna zavest in fragmentirani svet. Je morda postmodernistično tudi tematiziranje medijev, govoric, kodov, vizualni simulakrum klasičnih oblik, nostalgično-melanholična drža subjekta, ki je prikrito navzoč v sinekdohah ali le kot konvencija lirskih izjav?

Če se ob Pogačnikovem delu sprašujemo o veljavnosti zaprtih interpretacij polivalentnih simbolnih besedil,² pa Ponižev del priča o strahu pred interpretacijo, pomanjkanju vsebinskosti, kot je dotikanje eksistencialnih, erotičnih, spominskih, kognitivnih, jezikovnih, kulturno-umetnostnih in medijskih problemov. Sodobna poezija ni brez prepoznavnih, čeprav težko ujemljivih razpoloženj, čustev, zaznav, izkušenj in perspektiv lirskega subjekta, ne glede na stopnjo depersonalizacije, razcepljenosti, ontološke negotovosti in pomnožene identitete. Tako je Šalamun zakoličen v destrukcijo ideologij, parodijo in kombinatorično igro, zanemarjeni pa so njegova slutnja, divinizacija pesnika-medija, vernika v nesmrtnost duše, bojevnika zoper ponižnost, poetika kaosa, gibljivosti, večjezičnosti, ki bralca začudi, pretrese in osvobodi pritiska realnosti z magijo poezije. Pogačnikovo vrednotenje in analiza sta včasih izluščena iz manj reprezentativnih besedil in spregledane so pomembne semantične in stilne razsežnosti (npr. čarobno fantastične podobe, elegičnost, resnobni boj za svetlobo nasproti smrti, nič, pozabi, trpljenju in nesmislu pri Udoviču). Spregledi se vrstijo tudi pri Ponižu, naj zadošča nekaj primerov. V Jesihovih sonetih zanemari mojstrsko kompozicijo, sproščene in bogate rime, sveže besedotvorje, inovacije v ritmu jamskega enajsterca. Pri Vincetiču ne zazna regionalne identitete, humorja, ironije, burlesknih in kičastih banalnih prizorov. Za Aleša Štegra naj ne bi bile odločilne temne podobe, rane, razcefran notranji svet, razcepljenost, hrepenenje po zlitosti, harmoniji, miru, preigravanje imaginarnih podob.

Študijska uporabna vrednost *Lirike v Slovenski književnosti III* je potemtakem le delna, saj noben kriterij sistematizacije, interpretacije in razvojne vrednosti ni uresničen dosledno in v celoti. Predstavitev je sicer enako odprta vsem generacijam in poetikam, vendar je brez recepcijskega vidika, s katerim bi lahko pojasnili, katera dela so bila v nekem času zanimiva, šokantna, kontroverzno interpretirana in katera so še danes duhovno in doživljajsko blizu strokovno oblikujočemu se bralcu ali že izoblikovanemu poznavalcu.

Skoraj sočasen je impozanten avtorski projekt Denisa Poniža v monografiji *Slovenska lirika 1950–2000* (2001), ki na 327 straneh predstavi 70 pesnikov; začenja z rojenimi v začetku 20. stoletja in sega do mladih z rojstnimi letnicami od 1965 dalje. V primerjavi s *Slovensko književnostjo III* je 18 novih pesnikov in 5 izpuščenih. Primerjalni prednosti dela sta, da se z enako pozornostjo posveča slovenskim pesnikom vseh regij, držav in kontinentov ter presega predhodne ideološke izključitve, tj.

² Prim. razlago Strniševe pesmi *Inferno* na str. 93.

dosežke politične emigracije (Tine Debeljak, France Papež, Karel Vladimir Truhlar, Vladimir Kos).

Množica heterogenih poetik in velikanskih opusov je kronološko razdeljena v sedem enot: 1. Povojna lirika med revolucionarnim zanosom in osebno stisko (1950–1953), ki pokrije 16 pesnikov (tudi Truhlarja s prvencem iz l. 1958); 2. V navzkrižju pomenskih struktur (1953–1960) zajame namesto 12 pesnikov (tudi Makarovičevo s prvencem iz l. 1964); 3. Polifonija estetskih in idejnih pesniških izrazov in oblik (1960–1966), v kateri so med 14 pesniki trije s prvencem iz let 1968–69 (Vogel, Kravos, Kokot), po eden iz 1974 (Pregarč) in 1978 (Januš). 4. Vprašanje lingvizma, ludizma, karnizma (1966–1975) je središčno za poezijo 6 pesnikov.; 5. Sedemdeseta leta (1970–1977) so za 2 pesnika v znamenju konkretne poezije (Ivan Volarič-Feo, Matjaž Hanžek), za 7 drugih pa »konec modernizma ali začetek postmodernizma«. 6. Leta 1977–1980 so za 9 pesnikov označena kot »novi formalizem in prihod postmodernizma«, čeprav Vincetič, Oswald, Kovič, Ihan, Vidmar, Haderlap svoje zbirke objavijo šele sredi osemdesetih let. 7. Postmodernizem se uveljavi (1985–) pri štirih najmlajših, samo da Šteger in Hudolin na začetku zaostrita podobe temnega modernizma.

Pregled kazala zbuja pomisleke glede prelomnic in kriterijev za uvrstitev v določeno skupino/fazo: estetska različnost Pibernika ter Geistra in Zagoričnika je prevelika, dejansko jih povezuje le čas izida njihovih prvencev. Ker tudi predstavitev pesniških opusov sledijo daljšemu individualnemu razvoju, v katerem je izhodiščna struktura presežena, so pripisi še bolj problematični. Toliko bolj, ko preberemo, da lahko zaradi vpliva na mlajše »sedemdeseta leta brez zadrege poimenujemo 'Šalamunovo obdobje'« (PONIŽ 2001: 160).

Največji vrednostni premik glede na predhodne ocene modernističnega preloma je viden ob pesnikih, ki so dirigirani kolektivizem in aktivizem prvih let po drugi svetovni vojni zamenjali za »sentimentalni humanizem«, saj so večji estetski preboj v breztemeljni subjektivizem dosegli v zapoznelih objavah starejši Kocbek, Udovič, Vipotnik in pred tem že Vodušek. Tudi glede na predvojne estetske norme zbirka *Pesmi štirih* (1953) ne pomeni odmika, upora uradnemu kanonu, kritičnosti, destruktivnosti in svetovljanskosti. V zasledovanju avtonomizacije in skepse do nacionalnih projektov in političnih utopij avtor izpostavlja razkrivanje političnih tabujev (Snoj, Zajc, Strniša, Grafenauer; izpuščen je Udovič), tudi tam, kjer so šifrirani s hermetičnimi, polivalentnimi podobami, nevtralnega stališča pa ne izpričuje niti v zvezi s pesniškim odporom do antropocentrizma. Zaradi ekstenzivnosti in panoramskega pregleda skozi vse zbirke pesnikov so literarnovedne oznake splošne in abstraktne. Ob standardnih literarnoteoretskih terminih, ki so včasih rabljeni neprecizno (npr. zaumnost za iracionalnost), so stanja lirskega subjekta opisana z izrazi iz psihologije (razočaranje, dvom, resignacija, stiska, strah, groza), idejno-tematske oznake pa izvirajo iz filozofije (eksistenca, nihilistično zanikanje, metafizika, transcendenca, absurd, bit, resnica, logos, ideal, ideologija, antropocentrizem, substancialna podlaga), etike (zlo, laž, svoboda, morala), religije (odrešitev, eshatologija) in sociologije (aktivizem, kolektivizem, totalitarizem). Morda je to posledica dejstva, da je Poniž pesnike najprej presojal kot kritik, zagovornik modernizma in odličen razlagalec vizualne in konkretne poezije. Pesniki, ki so že obveljali za jedro modernističnega kanona, so pretvorjeni v vsebinsko-stilne antonomazije za oznako drugih pesni-

kov³ ali kot tautologija.⁴ Na nekaterih mestih zanesljivo oznake nadomeščajo ohlapne esejske ali kritiške.⁵ Mapiranje izmuzljivih sporočil je ilustrirano s številnimi citati odlomkov in krajših besedil, v katerih je zaznati tudi bolj določene ali celo drugačne pomene od imenovanih,⁶ pogosto pa »branje od blizu« nadomeščajo pomenljivi naslovi besedil in razdelkov, napačno imenovanih cikli. Zanesljivejši so opisi postopkov in oblik. Bistvene inovacije so sproščanje klasičnih verzni vzorcev in kitičnih oblik, kršenje pravopisnih pravil, deljenje besed, vizualna razsežnost teksta, nova glasovno-semantična ujemanja in individualni verzni ritmi, prenos, preoblikovanje in posnemanje tradicionalnih oblik in žanrov, prozna pesem, strukturiranost cikla in knjige kot celote. Skozi formalne vidike avtor razbira odklone od tradicije in njeno zavestno izrabljanje. Žal tega poteka ne spremlja tudi natančnejše opazovanje polivalentnih podob ter iger z logiko skladnje.

Za monografijo je značilen individualni avtorski pristop, ki se malo ozira na dotedanje literarnozgodovinske sistematizacije. Osrednji »tok« sodobne slovenske lirike v poznih šestdesetih in zgodnjih sedemdesetih letih opredeljuje s štirimi smermi, ki se ne prekrivajo z literarnimi tokovi: 1. smer presega človeško ujetost v končnost in minljivost, jo prezira in zanika. Svet postaja korelat jezika v svoji goli, prazni, nikomur zavezani in na nič odtisnjeni resnici (Zajc, Taufer, Makarovič in nekateri mlajši, nov zagon v delu postmoderne lirike Debeljaka, Zupana, Štegra). 2. smer izhaja iz spoznanja, da sta svet in človek nič, zato pesniški jezik lahko zaznamuje le gole lupine, obrise, sence in votle odmeve tega nič in se predaja osvobojeni igri (Šalamunova smer, ki postane v sedemdesetih letih vodilna, inspirativna za mnoge mlajše). 3. smer skuša odkriti in na novo upesniti magijo besed, išče pozabljene in skrite pomene, izstopa iz sveta, kakor-je, v svet, kakor-bi-lahko-bil (Svetina, Jesih, Novak in mlajši). 4. smer odkriva v poeziji filozofskemu komplementaren diskurz in ta diskurz estetizira (Andrej Medved, Vladimir Gajšek, Jure Detela in Vladimir Memon). (PONIŽ 2001: 101) Tovrstne vezi in sorodnosti, ki delno nadomeščajo pojem »vpliva«, so upravičene, če sprejmemo imanentni pristop in se ne oziramo na širši umetnostni kontekst, če zanemarimo eksistencialna ozadja, programske samorazlage in refleksije, ponotranjanje prevodne poezije in aktivno prisvajanje tujih poetik ter se hkrati odrečemo literarno-likovnim in literarno-glasbenim paralelam. Namesto zakonitega mreženja kontekstov, diskurzov in literarnih praks se spletajo skoraj poljubni vzorci v navidezno neodvisnem polju. Brezmejno svobodo uresničevanja pesniške biti zamejuje predvsem (politična) ideologija, a ta nima jasno določenega položaja v literarnem sistemu. Če je lirika njena negacija in alternativa, manjka opo-

³ Prim. kocbekovska pesem (Branka Hofmana, Ervina Fritza), zajčevski in šalamunovski svet *reči* (pri Miroslavu Košuti), zajčevska *jalova setev* (pri Piberniku).

⁴ Strniševe *Škarje* so »zgrajene na čistih strniševskih podobah« (PONIŽ 2001: 115); Jesihova zbirka *Usta* ima 'jesihovske' humorne, zbadljive in iskrive domislice, 'jesihovski preskok' iz resnega v neresno« (prav tam: 259).

⁵ Prim. »pesem [je] zgolj odtis nečesa, kar v pesem samo ne more stopiti in ostaja skupna zavest avtorja in njegovega bralca« (prav tam: 143); »Janušu se pesnjenje kaže, razkriva in odstira kot nenehna igra med prikritostjo resnice poezije in njeno razkritostjo.« (prav tam: 201).

⁶ Zelo konkretna, avtobiografska, emocionalno dinamična Šalamunova zbirka *Balada za Metko Kraševac* je opisana kot »pesmi kot niz svobodnih asociacij, pripetih na 'pomenski nič' in jezikovno avtonomij« (prav tam: 171).

zorilo, na katere pesnike se je bilo mogoče sklicevati pri emancipaciji in zamenjavi družbenega režima in kateri so pri tem s svojo ustvarjalno izkušnjo soustvarjali podlage za slovensko osamosvojitvev.

2 Zbirke razprav in monografske študije

Kot nadomestek sintetičnih literarnozgodovinskih priročnikov izhajajo zbirke razprav in študij, ki so bile najprej spremne besede ali prispevki na strokovnih srečanjih. *Sprehodi po slovenski poeziji* (2003) Irene Novak Popov 18 razprav razvršča v tri kronološko urejene sklope: v prvem so analizirane tematske, semantično-oblikovne razsežnosti posameznih opusov (med sodobnimi Kocbek in Kovič) ali samo ključne zbirke in pesmi (Strniševa *Želod*). Od mikroravni metafore, paradoksa, vrstno-vrstnih in žanrskih izbir se vzpenjajo v estetske, filozofske in duhovne predstavitve. V drugem delu so problemske študije s sintetičnim in tipološkim pregledom na prezrte in podcenjene pesnice, analize besedilnega prostora in lirskega časa, razvoj vizualne imaginacije, problem maske in identitete, pesniški odzivi na bližnje vojne in ključna tema modernizma: refleksija pesniškega jezika. V zadnjem delu je predstavljen najbolj kontinuiran žanr soneta skozi vidik izbire, organizacije in inovacije v metafori. Strukturalistične in semiotične analize prehajajo v celovitejši besediloslovni in duhovnozgodovinski pristop, ki v posameznih analizah odkriva zgodbo stalnic in metamorfoz.

Zven in pomen (2005) Borisa A. Novaka je zbirka razprav o slovenskem verzu, ritmu, kitičnih oblikah in glasovnih figurah, prestopa pa tudi v globlja poetološka, zvrstna in estetska vprašanja (razmerje jezik in stvarnost, semantika forme). Začenja pri temeljnem modelu, Prešernovem sonetnem vencu in romantični pesnitvi, sledijo prelomi med vezano besedo in prostim verzom (pri Preglju, Kosovelu in Kocbeku), najboljše del pa je posvečen sodobnim pesnikom; od Koviča in Zajca do Debeljaka in Vidmarjeve. Dragocene so razprave o redkeje obravnavanih ustvarjalcih (Andrej Brvar, Ivo Svetina, Berta Bojetu, Josip Osti), sicer pa ob primerjalnih vidikih, opisu oblik in žanrov vsakega pesnika umesti v imaginarno kontinuiteto stopnjevanja in usihanja modernizma.

Fragments o celoti Matevža Kosa (2007) so izrecno brez pretenzije zgodovine pesništva. Taka celota ni več dostopna, ostala je le vrsta delcev, umanjala je tudi avtoriteta središča, samoutemeljujoči subjekt literarnovednega govora. Avtor se odpoveduje popolni bralski prisvojitvi, zaveda se nedokončnosti vsake razlage, ki jo lahko legitimno nadomesti drugačna. Stanje po strukturalizmu zaznamuje skepsa o dokončnih formulacijah, ki pesniška sporočila omrtviči. Enako velja za periodizacijske oznake, »poimenovalne približke« (avantgarda, modernizem, postmoderna literatura, novi intimizem), ki imajo omejeno popularnost. Zgodba 20. stoletja je razpeta med Podbevškom in Kosovelom iz dvajsetih let, z recepcijskim nadaljevanjem do danes, na sredini vstopi Taufer, za njim Dekleva in Jesih, na koncu stoletja Zupan ter plejada mladih iz antologije *Mi se vrnemo zvečer*, ki jim zaradi raznovrstnih poetik ni mogoče nadeti skupinskega nadoznačevalca. Kosovo odprto in inovativno branje spremlja rekonstrukcija obsežnih delov odločilnega družbenega in literarnega

konteksta, kar povečuje hevristično vrednost formulacij. Filozofska podlaga branja niso le maksime iz dela prelomnih mislecev (Platon, Descartes, Hegel, Nietzsche, Heidegger), ampak je erudicija rabljena kot precizno razlagalno sredstvo za pojem romantičnega, modernega in postmodernega subjekta.

V fragmentih predstavljena in z novimi teorijami utemeljena literarna zgodovina živi v redkih objavljenih disertacijah in magisterijih. Darja Pavlič se je habilitirala z delom *Funkcije podobja v poeziji K. Koviča, D. Zajca in G. Strniše* (2003). Na podlagi konceptualnih orodij, preskušeni na nemški poeziji, je izdelala model za opazovanje metafore v poeziji. Semantična inovacija vzpostavi kompleksno izotopijo, na novo ustvari področje, ki ga zunaj take rabe ni mogoče ubesediti. Da bi ga bralec dojel, mora pritegniti neposredno sobesedilo, druga besedila avtorjevega opusa, sočasne in predhodne estetsko-idejne rešitve, tudi iz prevodne poezije, in ikonografske kode iz kulturnega izročila. V naslovu poudarjeno podobje niso le dominantne metafore in metaforične verige, ampak tudi simboli, spremljava podrejenih figur in dobesednega okolja. Za moderno poezijo so značilne razpredena, absolutna metafora in referencialna anomalija z nenavadnimi ekspresivnimi učinki. Skozi bistvene funkcije podob, kot so tekstna (z naslovnimi, integralnimi in metaforami v verigah), tematska (nakazovanje, poglobljanje, šifriranje sporočila) in stilna (patos, dekor, deskripcija, fantazijskost, refleksivnost), je avtorica izvirno in zanesljivo razčlenila tri ključne pesnike modernizma.

Vita Žerjal Pavlin je v monografiji *Lirski cikel v slovenski poeziji 19. in 20. stoletja* (2008) raziskala pesniški cikel kot drugotno, nadpesemsko strukturo, ki razširja meje besedilnega sveta, medbesedilno osmišlja avtonomne smisle posamezne pesmi in generira nov semantični potencial celote. S kriteriji besedilne kohezije, koherence in verzno-kitične oblike je poleg lirskih ciklov opazovala tudi »mejne primere«, pesnitev, večdelna pesem in sonetni venec. Analizirala je vzorčne primere pri starejših pesnikih, nato pa tiste sodobne, ki se nagibajo v ciklično oblikovanje: Zlobec, Pavček, Cundrič, Novak v sonetne cikle in vence, Taufer in Strniša k večdelni pesmi. Krajše cikle so oblikovali Kovič, Makarovičeva in Mokrin Pauer, najbolj disciplinirano zgrajena knjiga, totaliteta montiranih fragmentov pa je zbirka *Konstelacije* Saše Vegri. Tematsko sporočilo cikla se uresničuje v paradigmatiskih (paralelnost, variantnost, mozaičnost) ali sintagmatskih (kavzalnih, dinamičnih, stopnjevalnih, sklepalnih) vezeh med enotami cikla. Za modernistično ciklično oblikovanje (Taufer, Zajc, Šalamun) je bolj značilna paradigmatiska struktura, saj se »načelo montaže prenese tudi na ciklično raven« (ŽERJAV PAVLIN 2003: 185), tako da seva večpomenskost, raznosmernost perspektiv, nehierarhičnost, fluidnost lirskega subjekta in fragmentirano realnost. Vračanje k sintagmatsko komponiranemu ciklu sonetov in sonetnemu vencu sredi osemdesetih let deluje kot znamenje opuščanja radikalnega modernizma.

Monografija Metke Lokar *Podobe neizrekljivega* (2010) je zgodovinski pregled vizualne poezije. Ob slovenskih primerih opozarja na seznanjenost umetnikov (to so člani skupine OHO, Zagoričnik, Aleš Kermauner, Hanžek, Geister, Vojin Kovač-Chubby) z evropskim in svetovnim dogajanjem, aktivno sprejemanje tujih spodbud, prilagoditev individualnim težnjam in posebnostim slovenščine. Ilustrativno gradivo predstavlja zgodovinski razvoj vmesnih, multimedialnih oblik, ki postavljajo pod

vprašaj klasične pojme poezija, verz, verbalni znak in jezik. Likovna poezija je del globinskih duhovnih in estetskih premikov v 20. stoletju. Njeni postopki izpostavljajo substanco jezika kot semiotičnega medija in povečujejo semantično vlogo prostora (strani, knjige), vodijo v abstraktnost, intermedialnost in multimedialno umetnost. Spremenjena narava poezije spreminja način prezentacije (v večavtorskih zbornikih, revijah, avtorskih knjigah, razstavnem prostoru) ter način percepcije in vrednotenja. Spreminjajo so se tudi odnosi med umetnostmi, razmerje med tradicionalno poezijo ter inovativno avantgardno umetnostjo (nemimetično, konceptualno, raziskovalno, eksperimentalno, intelektualno, konkretno in objektno, nadnacionalno).

3 Interpretacije

Slovenska literarna veda ne premore več polihistorijskih genijev, ki bi bili zmožni obvladati eksplozijo celotne ustvarjalnosti,⁷ zato se kot primerna oblika kažejo skupinski/timski projekti s krovno temo. Odmeven in kvaliteten projekt je organizirala revija in založba Nova revija v obliki zbornikov Interpretacije, posvečenih izbranim umetnikom. Urednik projekta Niko Grafenauer je profiliral namen: »literarno kritična in teoretska obravnava mišljenja in pesništva«, »čim bolj kompleksna predstavitev opusa«, »vrednostni kvalifikativi, ki so neizogibni za oblikovanje kritične zavesti o naši sodobni literaturi in publicistiki« (zavihek). Med pesniki so *Interpretacije* pokrile naslednje: *Gregor Strniša* (1993), *Dane Zajc* (1995), *Jože Udovič* (1997), *Kajetan Kovič* (2001). Pri Edvardu Kocbeku se je zaradi heterogenega gradiva, družbenih vlog, položajev in usode osebnosti koncept razširil. Zbornik o njem *Krogi navznoter, krogi navzven* (2004) so napisali raziskovalci drugih humanističnih ved in poeziji je posvečenih le 6 razprav od 33; največ predvojni zbirki *Zemlja*.

Odlika Interpretacij je teoretsko-metodološki pluralizem, osvetlitev raznovrstnih vidikov – od spominsko-biografskih do verzno-oblikovnih – poleg poezije so predstavljeni otroška in mladinska ustvarjalnost, dramatika in proza pesnikov ter prevajalski dosežki. Interpretacije osvetljujejo grotesknost, mitskost, podobje, metafore, paradokse, naravo, erotiko, iskanje absolutnega. Uredniki so vključili neznana biografska dejstva, pisma in intervjuje, ki olajšujejo vstop v mnogopomenska pesniška besedila, po načelu, ki ga je zapisal Zajc: »Med pesmimi in življenjem pesnika vidim zelo tehtno povezavo« (ZAJC 1995: 15). V skladu z naslovnim konceptom je malo razprav, ki opus umeščajo v »zgodbo« na podlagi estetskih tendenc in pojavitev v določeni skupini, najti je fokusiranje na eno samo Strniševo in Zajčevo pesem, cikel ali zbirko, v interpretaciji Udoviča in Koviča pa opazneje vstopa opazovanje v časovni razvojni dimenziji.

Med pisci prevladujejo tisti, ki so se formirali na Oddelku za primerjalno književnost in so učenci in nadaljevalci mišljenja Dušana Pirjevca. Mnogi kot kritiki, esejisti in pesniki soustvarjajo *Novo revijo* (Denis Poniž, Milan Dekleva, Ivo Svetina, Niko Grafenauer, Iztok Osojnik) ali delujejo kot profesorji in raziskovalci (Marjana Kobe, Marjan Dolgan, Boris A. Novak, Vid Snoj, Vanesa Matajč, Tone Smolej, Darja

⁷ Pred nekaj desetletji so se vsakoletne objave izvornih zbirk šteje v desetinah, v zadnjem desetletju pa že v stotinah.

Pavlič). Sledijo slavisti in slovenisti (Drago Bajt, Marko Juvan, Marko Stabej, Milena M. Blažič, Igor Saksida, France Pibernik, Irena Novak Popov), pesniki vrstniki (Pavček, Taufer, Snoj), filozofi (Taras Kermauner, Tine Hribar, Vladimir Truhlar, Aleš Debeljak), dramaturgi in teatrologi (Malina Schmidt Snoj, Vinko Möderndorfer, Tomaž Toporišič) ter prevajalci (Janez Gradišnik, Janko Moder, Štefan Vevar). Kozmopolitsko dimenzijo so prispevali redki tuji poznavalci.⁸ Zaradi strukturiranih bibliografij (Martin Grum, Matjaž Hočevnar, Borut Osojnik) zborniki pridobivajo na študijski pomembnosti, brez navedenk strokovne literature in povzetkov pa so bližje (filozofskemu) dialogu s poezijo.

4 Izbrane in zbrane pesmi

Povsem drugačno zasnovno, pomen in implicitnega naslovnika imajo avtorske antologije, pospremljene s študijami v zbirki Kondor in ponatisih v zbirki Klasiki Kondorja. Zaznamujejo namreč stopnjo v procesu kanonizacije: odbiranje najpomembnejših med priznanimi in utrjevanje reprezentativnih tekstov. Nekeč so razširjale obzorje gimnazijcem, danes jih uporabljajo univerzitetni študenti slovenske književnosti. Med sodobnimi pesniki so bili z izborom pesmi počaščeni Kovič (1992), Zlobec (2003), Menart (2009), Zajc (1984), Strniša (1989), Taufer (1994), Makarovič (1998), Šalamun (1993), Grafenauer (1996), Fritz (1999), Jesih (2001), Dekleva (2007), Novak (2006). Kot pisci spremnih študij se pojavljajo kritiki (Aleksander Zorn, Peter Kolšek, Tea Štoka, Alenka Jovanovski), pesniki (Josip Osti) in literarni zgodovinarji (Matjaž Kmecl, Boris A. Novak, Matevž Kos, Vid Snoj). Pesnikov opus razgrinjajo razvojno, tematsko, oblikovno, stilno, tudi tam, kjer še nastaja in se transformira. Navadno pritegnejo tudi družbeno-kulturni kontekst, upoštevajo bistvene eksistencialije in metapoetološke izjave (refleksivnih) pesnikov. Celovite predstavite vključujejo recepcijo, ne da bi izbrance eksplicitno vrednotile. Vrednotenje je prikrito navzoče v afinitetah in osebnih zavezah (Novak do Zajca), v generacijski bližini (Kmecl in Menart, Kolšek in Jesih), v strokovnem vznemirjenju (Štoka ob Grafenauerju) in občudovanju (Osti do neizprosnega soočanja s smrtjo pri Makarovičevi in metamorfoz erotike pri Zlobcu) ali v prepričanju o izjemnem razvojnem pomenu (Kolšek o Strniši, Kos o Tauferju in Deklevi). Spremnje študije imajo velik informacijski in razlagalni potencial, ki ga je mogoče nemudoma preveriti z lastnim branjem. Da so pomembna poglavja literarne zgodovine v nastajanju, je videti iz citiranosti v specialističnih raziskavah in upoštevanju v poznejših interpretacijah. Skozi Kondorjeve izbore je mogoče zaznati tudi, kdaj je bil neki sodobni pesnik povzdignjen na slovenski Parnas.

Ker sodobni pesniki še nekaj časa ne bodo uvrščeni v najelitnejšo izdajo klasikov, Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev (izjeme so Truhlar, Kocbek in Udovič), in ker zgodnjih zbirk že dolgo ni na tržišču, se je podjetna Študentska založba lotila izdavanja zbranih pesmi klasikov modernizma. Začeli so s tistimi, brez katerih je

⁸ Richard Jackson, *O naših mitih proti strahu: Poezija Daneta Zajca*; Henry R. Cooper Jr. z bio-bibliografskim geslom Kajetan Kovič iz *Dictionary of Literary Biography*, 181, *South Slavic Writers since World War II*, ur. Vasa D. Mihailovich, Detroit, 1997.

sodobna poezija nezamisljiva: Strniša (*Zbrane pesmi*, 2007), Zajc (*V belo*, 2008), Kovič (*Vse poti so*, 2009), Šalamun (*Kdaj*, 2010), Grafenauer (*Diham, da ne zaide zrak*, 2010), Jesih (*Zbrane zbirke*, 2012). Levji delež pri urejanju in pisanju spremnih študij ima pesnik in esejist Aleš Šteger. S pretanjenim dialogom je opremil Strnišo (dokončno utrdil pomen pesniške kozmogonije, ki z vesoljsko zavestjo izstopa iz antropocentričnega racionalizma); Zajca (prebral skozi negativno teologijo, horizont absolutnega, derridajevsko večglasno izrekanje, sevanje mistične beline skozi temo, izbranost šamana); sfingično skrivnostnega in resnobnega Grafenauerja (skozi Rilkeja, Mallarméja, Celana ter skozi pesnikove avtopoetološke eseje o neizrekljivi biti, izmuzljivosti absolutnega, palimpsestni in labirintični teksturi). Boris A. Novak je v prezentaciji Koviča poudaril simbolistične postopke in zvestobo klasičnim verzno-kitičnim oblikam v poetičnem jeziku, ki deluje naravno, in ob tem v skladu s splošnim obratom k tradiciji izrazil skepsa do apologije prostega verza. Vrednost spremnih besed je povzemanje in poglobljanje vednosti, odkrivanje neopaženih razsežnosti zaradi vpletanja novih primerjav in premikanje vrednostnih poudarkov. Najdebelejša je Šalamunova knjiga z izborom iz 40 zbirk, zgodnjimi besedili zunaj prvenca in novimi pesmimi. Njena posebnost je šest (ponatisnjenih) zapisov o Šalamunovi poeziji; treh slovenskih in treh tujih avtorjev. Ivo Svetina spominsko obnavlja ozračje ob izidu pesmi v *Naših razgledih* in beleži subverzivni učinek zbirke *Poker* s pomočjo Pirjevčeve maksime o koncu »prešernovske strukture«: »Šalamun je [...] obudil uspavani in omrtvičeni slovenski poesis, ki je vse nebivajoče in neobstoječe spreminjal v bivajoče in obstoječe« (SVETINA 2010: 912). Taras Kermauner se ob paradoksih iz zbirke *Maske* sprašuje o pesnikov veri (metafiziki z Logosom), nihilizmu (neesencialnemu kodu zamenljivih znakov) in osebni identiteti. V premisleku vrstnika, umetnostnega zgodovinarja Tomaža Brejca, iz druge izdaje *Pokra* (1989) je pesnik označen z izrazi eleganca, mobilnost, hitrost, elitno znanje, očiščevalno delo z besedami, metonimična kontigviteta, življenje in govor zdaj, imaginarna in realna svoboda, ki je vzorec za preživetje modernega človeka. Še posebej zanimivi so pogledi od zunaj, pričevanja prevajalcev, kritikov in pesnikov. Ameriški pesnik Joshua Beckman, se je brez znanja slovenščine srečen preselil v drugega in ob tem namesto zgodovine doživel umetnost prisotnosti, ki »je na sebi in po sebi največja potrditev življenja.« (BECKMAN 2010: 970). Makedonska pesnica Katica Kjulavkova strne lastnosti v podobno formulacijo: »kaže silno voljo in moč po prisotnosti v pesniškem svetu/sliki sveta tukaj in zdaj« (KJULAVKOVA 2010: 978). Mobilnost razlaga kot stremljenje k ustvarjalni drugačnosti, ki se z lahkoto umešča v mednarodne sisteme pesniških vrednot in v njih deluje kot prepoznavna identiteta s silnim individualnim pečatom. Drugačen pogled od slovenskih izraža ameriški kritik Kevin Hart, ki v poeziji *Praznika* in *Balade za Metko Kraševca* vidi mnogoterost, prisotnost otroškega ugodja, poetično razširjanje izkušnje, raziskovalno potovanje in tveganje nepredvidljivega, iskanje načinov uresničevanja presežka, ki našo izkušnjo zbega.

5 Literarna kritika

Merjenje sprotnega literarnega utripa se odvija v revijalnih in časopisnih kritikah, ki beležijo vstopanje novih pesnikov in vznemirljive zbirke starih znancev, čeprav se

periodika kritiki odreka ali ji krči obseg. Verodostojni ocenjevalci so pogosto pripadniki istega kroga (revije, založbe) in generacije kot tvorci objektov presoje. Prenos iz trenutne sočasnosti v daljše trajanje si drznejo najbolj pronicljivi in duhoviti z objavo serije kritik v knjigi, s čimer se upirajo marginalizaciji kritiškega pisanja. Zapise o relevantnih zbirkah so v zadnjem času zbrali Tea Štoka: *Prevara ogledala*, 1994; Matevž Kos: *Kritike in refleksije*, 2000; Peter Košek: *Lepa točajka*, 2003, Urban Vovk: *V teku časa*, 2002, *Kruh zgodnjih let*, 2006; Brane Senegačnik: *Paralipomena poetica*, 2004. Razen *Prevere ogledala*, ki je izšla pri eni prvih privatnih založb in že z naslovnim toposom označila zasledovanje premikov v postmoderno, je vse naslednje izdalo Literarno-umetniško društvo Literatura, ki izdaja literarno esejistiko in teorijo, v zbirki Novi pristopi. Zbirke kritik pomagajo pri razgledovanju po bohottnem teritoriju, ki ga literarni zgodovinar ne more opazovati z reflektivno distanco in zaradi individualiziranih govoric urediti v konsistenten sistem. Mlada kritika obravnava mlajše, nekanonizirane avtorje, ki participirajo v družbi tranzicije in umetnosti postmoderne dobe. Vpeti so v kontekst spremenjenih socioloških, ekonomskih, tehnoloških parametrov, ki delujejo na literarni sistem. Kritiki tako ne uporabljajo samo filozofskega, ampak tudi sociološki diskurz, ki se prilega »uničenemu smislu« sodobne poezije. Spremljevalec devetdesetih let Urban Vovk v njihovi poeziji odkriva realistično in elegično intonacijo, proti koncu tudi himnično razčustvovanost, vračanje k neposredni in elegični življenjski izkušnji in resničnosti konkretnega sveta, obnovitev vsebine, dialoškost in citatnost, narativnost in literarno polemičnost. Da kritika pokriva obsežnejši prostor kot literarna zgodovina in reprezentativne antologije, je videti s seznama obravnavanih pesnikov;⁹ le 6 med njimi je zajela na videz izčrpna Poniževa monografija, dogajanje zadnjega desetletja pa bi listo razširilo še za dvajset avtorjev, ki kontinuirano objavljajo v revijah, imajo vsaj dve izdani zbirki pri uglednih založbah, so med nominiranci za nagrade ali celo med nagrajenci in vključeni v nedavne (domače in prevedene) antologije.¹⁰

6 Antologije

Kritiško presojo in popularizacijo družbeno vse manj relevantne poezije¹¹ dopolnjujejo antologije, ki razširjajo kanon in v spremnih besedah prinašajo pomembne uvide o celoti, čeprav ne izhajajo pri osrednjih nacionalnih založbah. Najobsežnejša je antologija slovenske poezije 20. stoletja *Nevihta sladkih rož* (2006) s 103 pesniki in 371 besedili, ki jih urednik Peter Kolšek zajame v dve megastrukturi: nacionalno in

⁹ Ciril Bergles, Matjaž Kocbek, Iztok Osojnik, Tone Škrjanec, Rade Krstić, Robert Titan, Brane Mozetič, Peter Semolič, Jure Potokar, Esad Babačić, Primož Repar, Vida Mokrin Pauer, Maja Vidmar, Alojz Ihan, Barbara Korun, Cvetka Lipuš, Brane Senegačnik, Marjan Strojjan, Uroš Zupan, Primož Čučnik, Lucija Stupica, Gregor Podlogar, Miklavž Komelj.

¹⁰ Vid Snoj, Matjaž Pikalo, Tomislav Vrečar, Peter Svetina, Gorazd Kocijančič, Cvetka Bevc, Ivan Dobnik, Marcello Potocco, Stanka Hrastelj, Gašper Malej, Jana Puterle, Alja Adam, Kristina Hočevar, Jure Jakob, Katja Plut, Andraž Polič, Barbara Pogačnik, Andrej Hočevar, Ana Pepelnik.

¹¹ Družbeno relevantnost vede in njenega predmeta ilustrira tudi dejstvo, da je bilo na mednarodnem simpoziju Obdobja Sodobna slovenska književnost (1980–2010) v Ljubljani samo 5 od 59 razprav posvečenih poeziji.

socialno vezano prešernovsko ter avtonomno, subjektivistično, eksistencialistično, metafizično in jezikovno odprto murnovsko strukturo, ki dominira v sodobnosti. Antologijo mlade slovenske poezije 1990–2003 *Mi se vrnemo zvečer* (2004) je uredil, s podatki o 19 avtorjih in spremno besedo opremil Matevž Kos. Samo prezrtim, pozabljenim pesnicam, ki ostajajo na obrobju literarne zgodovine, je posvečena obsežna *Antologija slovenskih pesnic* Irene Novak Popov, ki v drugi (1941–1980) in tretji knjigi (1981–2000) predstavi reprezentativne dosežke stotih pesnic. Praznino, ki je posledica cenzurno-ideološke zamolčanosti, je izpolnila antologija slovenske zdomske poezije *Beseda čez ocean* (2002). Izbral, uredil, s podatki o 25 avtorjih in tehtno presojo zdomskih usod in z zgodovino ustvarjalnosti preseljenih jo je opremil France Pibernik. Tematsko specialna je antologija slovenske erotične poezije *V tebi se razraščam* (2008) Alojzije Zupan Sosič. Njeno težišče je v sodobnosti: »pravi razcvet je doživela [...] po letu 1966« in je »v zadnjih dveh desetletjih postala celo osrednja os sodobne slovenske poezije« (ZUPAN SOSIČ 2008: 169). Teoretski model iz spremne besede omogoča razlikovanje med pornografijo in erotizirano ter erotično pesmijo. Odločilen je način ubeseditve: vrste lirskih situacij, nabor erotičnih izrazov, zgradba stopnjevanja in odlašanja, intenziteta, ki teži v senzualnost. Integralno podobo sodobnosti dopolnjuje antologija sodobne poezije Slovencev v Italiji *Rod Lepe Vide* (2009), izbral, uredil in spremno besedo napisal David Bandelj. Njeni avtorji so pogosto izključeni iz literarnega sistema, ker »se le malo raziskovalcev celostno zanima za ta [...] pesniški korpus« (BANDEJ 2009: 373). Na podlagi tipologije, ki jo je po Mariji Pirjevec dopolnil Miran Košuta, se piscu spremne besede opusi 42 pesnikov kažejo v razpetosti med domačijsko in svetovljansko naravnostjo, ekistencialno jih določa prostor/meja, nekateri se navezujejo na ljudsko in literarno izročilo, drugi z imaginacijo lastnih svetov premagujejo mučno zaznamovanost s preteklostjo.

7 Portreti

Ker zadnji leksikon *Slovenska književnost* datira v leto 1995, je za novejšje pojave dobrodošel poljudno-strokovni pregled *Sto slovenskih pesnikov*, ki sta jih v zgoščenih biografskih in literarnozgodovinskih skicah predstavila Franc Zadravec in Igor Grdina (2004). Dodatno študijsko gradivo je tudi zbirka portretov slovenskih književnikov (med 49 je 20 pesniških) *Čarovnija pisanja*, ki jo je pripravila Vladimira Rejc (2005). Portreti so konstruirani iz odgovorov na deset avtoričinih vprašanj pesnikom o ustvarjalnosti in odnosu do jezika, vendar je izhodiščna oblika intervjuja zabrisana. Portretni okvir tvorijo posodobljeni bibliografski in biografski podatki.

8 Učbeniki

Veliko energije gimnazijskih učiteljev slovenščine in univerzitetnih profesorjev je bilo porabljeno za sestavljanje srednješolskih učbenikov za 4. razred gimnazij in štiriletnih srednjih šol, ki po učnem načrtu obravnavajo besedila iz sodobne slovenske književnosti. V učbeniku *Svet književnosti 4* (2003) sta liriko predstavila Janko in Matevž Kos: reprezentira jo 16 obveznih in 10 dodatnih avtorjev s skupaj 33 pe-

smimi. V *Branja 4* (2003) sta Jana Kvas in Irena Novak Popov vključili 39 pesnikov s 104 pesmimi, a v drugi izdaji se je moralo število skrčiti na 33 pesnikov in 66 besedil. V *Berilu 4 Umjetnost besede* (2010) je Darja Pavlič sodobno poezijo predstavila s 17 avtorji in 27 teksti. Glede na zastarel, konservativen in neuravnotežen učni načrt, ki poudarja poezijo v matični Sloveniji do leta 1970, je velik dosežek vključitev zamejskih in mlajših pesnikov ter novih pesmi starejših avtorjev. Kvaliteta novih učbenikov z berili ni v preverjenih literarnozgodovinskih dejstvih, ampak v izvornih pedagoških orodjih. Vprašanja, predlogi za pogovor, razmišljanje, pisanje in raziskovanje dijakom olajšujejo aktiven stik s poezijo in uživanje v razmišljajočem branju. Količina obveznih besedil je v primerjavi s produkcijo v vseh treh (konkurenčnih) berilih le kapljica v oceanu.

VIRI IN LITERATURA

- Darinka AMBROŽ idr., 2003: *Branja 4*. Ljubljana: DZS.
- David BANDELJ (ur.), 2009: *Rod Lepe Vide: Antologija sodobne poezije Slovencev v Italiji*. Ljubljana: Študentska založba.
- Joshua BECKMAN, 2011: Predgovor prevajalca. Tomaž Šalamun: *Kdaj*. Ljubljana: Študentska založba. 967–70.
- Aleš BERGER (ur.), 1997: *Jože Udovič*. Ljubljana: Nova revija (Interpretacije, 6).
- Tomaž BREJC, 2010: Tomaž Šalamun in Julian Schnabel. Tomaž Šalamun: *Kdaj*. Ljubljana: Študentska založba. 941–54.
- Darko DOLINAR, Marko JUVAN (ur.), 2003: *Kako pisati literarno zgodovino danes? Razprave*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Niko GRAFENAUER (ur.), 2004: *Krogí navznoter, krogí navzven: Kocbekov zbornik*. Ljubljana: Nova revija, SM.
- Kevin HART, 2010: Kritika angleških prevodov knjig Praznik in Balada za Metko Kraševca. Tomaž Šalamun: *Kdaj*. Ljubljana: Študentska založba. 957–63.
- Alenka JOVANOVSKE, 2006: Lepota ruševin, premislek o poeziji Borisa A. Novaka. Boris A. Novak: *Dlaneno platno*. Ljubljana: MK. 240–77.
- Taras KERMAUNER, 2010: Pesem o maskah in o nedosežnem bogu. Tomaž Šalamun: *Kdaj*. Ljubljana: Študentska založba. 916–38.
- Katica KJULAVKOVA, 2010: Poetika Šlamun. Tomaž Šalamun: *Kdaj*. Ljubljana: Študentska založba. 973–79.
- Matjaž KMECL, 2009: Pesnik Janez Menart. Janez Menart: *Stihi mojih dni*. Ljubljana: MK. 155–83.
- Peter KOLŠEK, 1989: Balade o svetovjih – komentar. Gregor Strniša: *Balade o svetovjih*. Ljubljana: MK. 153–69.
- , 2001: Podobar in podoba. Milan Jesih: *Verzi*. Ljubljana: MK. 203–26.

- , 2003: *Lepa točajka*. Ljubljana: LUD Literatura (Novi pristopi).
- , 2005: Rad živim. Deset zbirk. Ervin Fritz: *Ogrlica iz rad*. Ljubljana: MK. 237–60.
- , (ur.), 2006: *Nevihla sladkih rož: Antologija slovenske poezije 20. stoletja*. Študentska založba.
- Janko Kos idr., 2003: *Svet književnosti 4*. Maribor: Obzorja.
- Matevž Kos, 1994: Razpokane besede. Venio Taufer: *Nihanje molka*. Ljubljana: MK. 207–29.
- , 2000: *Kritike in refleksije*. Ljubljana: LUD Literatura.
- (ur.), 2004: *Mi se vrnemo zvečer: Antologija mlade slovenske poezije 1990–2003*. Ljubljana: Študentska založba.
- , 2007: Fragmenti o celoti. Milan Dekleva: *Sledi božjih šapic*. Ljubljana: MK. 195–230.
- , 2007: *Fragmenti o celoti: Poskusi s slovenskim pesništvom*. Ljubljana: LUD Literatura (Novi pristopi).
- Metka LOKAR, 2010: *Podobe neizrekljivega: Likovnost v sodobni slovenski poeziji*. Murska Sobota: Franc-Franc (Misel o slovenski besedi).
- Boris A. NOVAK, 1984: Pesem in človek (dvogovor s poezijo Daneta Zajca). Dane Zajc: *Kepa pepela*. Ljubljana: MK. 150–69.
- (ur.), 1995: *Dane Zajc*. Ljubljana: Nova revija (Interpretacije, 4).
- , 2005: *Zven in pomen: Študije o slovenskem pesniškem jeziku*. Ljubljana: ZIFF.
- , 2009: Pesniška spirala Kajetana Koviča. Kajetan Kovič: *Vse poti so*. Ljubljana: Študentska založba. 494–569.
- Irena NOVAK POPOV, 2003: *Sprehodi po slovenski poeziji*. Maribor: Litera.
- (ur.), 2004–2007: *Antologija slovenskih pesnic I–III*. Ljubljana: Tuma.
- Josip OSTI, 1998: Memento mori ali kristalizacija teme smrti v poeziji Svetlane Makarovič. Svetlana Makarovič: *Bo žrl, bo žrt*. Ljubljana: MK. 129–57.
- , 2003: Beseda telesa in telo besede v poeziji Cirila Zlobca. Ciril Zlobec: *Samo beseda sem*. Ljubljana: MK. 195–224.
- Darja PAVLIČ, 2003: *Funkcije podobja v poeziji K. Koviča, D. Zajca in G. Strniše*. Maribor: Slavistično društvo (Zora, 22).
- idr., 2010: *Umetnost besede: Berilo 4: Učbenik za slovenščino – književnost v 4. letniku gimnazij in štiriletnih strokovnih srednjih šol*. Ljubljana: MK.
- France PIBERNIK (ur.), 2002: *Beseda čez ocean: Antologija slovenske zdomske poezije*. Ljubljana: MK (Kondor, 304).
- Jože POGAČNIK idr.: *Slovenska književnost III*. Ljubljana: DZS, 2001.
- Denis PONIŽ, 2001: *Slovenska lirika 1950–2000*. Ljubljana: SM.

- Vladimira REJC, 2005: *Čarovnija pisanja: Portreti slovenskih književnikov*. Ljubljana: Študentska založba.
- Brane SENEGAČNIK, 2004: *Paralipomenapoetica*. Ljubljana: LUD Literatura (Novi pristopi).
- Jože SNOJ, (ur.), 1993: *Gregor Strniša*. Ljubljana: Nova revija (Interpretacije, 2).
- Vid SNOJ, 1992: Pot v zgodnost. Kajetan Kovič: *Letni časi*. Ljubljana: MK. 161–206.
- (ur.), 2001: *Kajetan Kovič*. Ljubljana: Nova revija (Interpretacije, 10).
- Alojzija ZUPAN SOSIČ (ur.), 2008: *V tebi se razraščam: Antologija slovenske erotične poezije*. Ljubljana: MK (Kondor, 325).
- Ivo SVETINA, 2010: 22. maj 1965. Tomaž Šalamun: *Kdaj*. Ljubljana: Študentska založba. 899–913.
- Aleš ŠTEGER, 2008: Vrata v belo. Dane Zajc: *V belo*. Ljubljana: Študentska založba. 648–88.
- , 2007: Ali kdo ve? Gregor Strniša: *Zbrane pesmi*. Ljubljana: Študentska založba. 661–703.
- , 2010: Najgloblje v zraku. Niko Grafenauer: *Diham, da ne zaide zrak*. Ljubljana: Študentska založba. 525–64.
- Tea ŠTOKA, 1994: *Prevara ogledala*. Ljubljana: Mihelač (Brevir).
- , 1996: Narcis, poezija in alkimija jezika. Niko Grafenauer: *Vezi daljav*. Ljubljana: MK. 165–87.
- Urban VOVK, 2002: *V teku časa*. Ljubljana: LUD Literatura (Novi pristopi).
- , 2006: *Kruh zgodnjih let*. Ljubljana: LUD Literatura (Novi pristopi).
- Franc ZADRAVEC, Igor GRDINA, 2004: *Sto slovenskih pesnikov*. Ljubljana: PD (Koledarska zbirka).
- Aleksander ZORN, 1993: Beseda je edini temelj sveta. Tomaž Šalamun: *Glagoli sonca*. Ljubljana: MK. 163–93.
- Vita ŽERJAL PAVLIN, 2008: *Lirski cikel v slovenski poeziji 19. in 20. stoletja*. Ljubljana: ZRC SAZU (Studia Litteraria).

UDK 821.163.6.09-1

Irena Novak Popov

Faculty of Arts, University of Ljubljana

CONTEMPORARY SLOVENE POETRY IN LITERARY STUDIES

This survey does not pretend to exhaustiveness but presents the genres of scholarly writing for different audiences and purposes. In addition to strictly scholarly texts, it encompasses essayistic, interpretive, and scholarly treatises. Books, articles, and commentaries evidence the range of directions in this expansive, scarcely manageable sector of literary creativity. Poetry's status among literary genres is in inverse relation to its quantitative and developmental measures; it has slipped from its one-time central position to unprecedented peripherality and the domain of a select few. They are the professional cognoscenti at universities and institutes who are competent in literary discourse and employ it in specialized descriptions of select fields, as well as amateurs, including most poets, who frequently assume the role of interpreters, editors, and purveyors.

Key words: contemporary Slovene poetry, collections, anthologies, interpretations

1 Literary history

Changes in epistemological paradigms and the deconstruction of historiography have led to intensive reflection on the "great genre" and the methods of construing literary history. This began in Slovenia with the conference contributions to *Kako pisati literarno zgodovino danes?* (Writing literary history today 2003), which manifested the shortcomings and dissatisfaction with the contemporary condition of literary history. The last synthetic literary history to encompass the entire system of production, reception, and criticism was the 2001 *Slovenska književnost III* (Slovene literature III). This collective project involved the most active university faculty members and academic researchers in an overview of lyric poetry, narrative prose, drama, children's literature, literary journals and programs, literary studies and criticism, and literature in translation.

Jože Pogačnik and Denis Poniž wrote the first chapter, on lyric poetry. Pogačnik's share, which deals with Slovene poetry from the end of WW II to the mid-1960s, is an abbreviated version of the text in his earlier *Zgodovina slovenskega slovstva VIII* (The history of Slovene literature VIII, 1972). There he divided the heterogeneous post-war period into existentialism, marked by alienation and the absurd, and structuralism with its neo-avant garde experimentalism and play. Poniž's part considers authors and works from 1966 to the end of the twentieth century. A quantitative imbalance of presentation results: Pogačnik had fifty pages for a twenty-year period and descriptions of twenty-five authors' works, while Poniž had forty pages for thirty-five years and thirty-one poets with large bodies of works. Therefore he was forced to use relatively concise characterizations and abstract speech, having less space for detailed analysis and illustrative quotations.

The concept of “evolution” is mechanical—a linear chain of events without internal dynamic, breaks, concentrations, modulation, and dialog propelling the development of individual poetics. Intimate poetry in the 1950s was influenced after 1960 by Zajc, Strniša, and Taufer’s poetics of existential alienation. In the 1970s, new trends were in turn reflected in the poetry of these three. Thus it would also have been necessary to trace the reverse influence of younger poets (e.g., Debeljak and Zupan on Šalamun) on their seniors, and point out that, after the 1970s, diverse currents, tendencies, and poetics complicated the model of literary history. The inclusion of Pogačnik’s older text resulted in intimate and existential poets’ voices being muffled: their post-1970 collections were cited as bibliographic items, without thematic, stylistic, or formal analysis; evaluations like “the pinnacle of his creativity” are inappropriate or have limited worth. The conceptual basis of the whole is also disturbing: important Slovene minority and émigré poets were not included, remaining almost unknown in Slovenia and understood as a parallel, devalued, and dated phenomenon devoid of ontological, ethical, linguistic, and spatial features—all of which Marija Pirjevec, Miran Košuta, and Silvija Borovnik had previously identified in the poets’ works. Pogačnik’s chapter on “Književnost v zamejstvu in zdomstvu” (Literature of Slovene minorities and émigrés) does not reflect actual conditions—for instance, how young Carinthian poets on the Austrian periphery broke upon the Slovene center in the 1980s.¹

A result of the dual authorship is conceptual diffusion. Pogačnik’s governing concept of existentialism and structuralism obscures the currents of post-symbolism and post-expressionism that shaped the critical, alienated, dark phase of high modernism (e.g., Božo Vodušek, Jože Udovič, Edvard Kocbek). Poniž introduces the concept of concrete, visual poetry for the radical phase of modernism, which Pogačnik calls structuralism, and then applies shoddily defined terms to the last quarter of the twentieth century, such as linguism, new formalism, the sixty-something generation, and postmodernism as project and projection. These partially cover currents, phases, and generations. Some authors are arbitrarily placed: Majda Kne is assigned to new formalism—along with Boris Novak, Milan Kleč, Milan Vincetič, and Jure Potokar—despite her cinematically framed fragments, metonymic substitutions, states of wonder, and undefined and diffuse lyrical subject. Jurij Kovič, “who displays thoroughgoing attributes of formalist poetics” (POGAČNIK 2001: 138), is grouped with the generation born in the early 1960s. The hierarchical and relational connections of these conceptual classifications with so-called *ludism* (Lat. *ludus*) remain unexplained, even though unfettered play links the visual and semantic experimentation of concrete poetry with more aestheticized formalism.

Even more unfinished is post-modernism’s theoretical foundation, from which the chapter “Lyric Poetry” traces quite varied realizations and an indeterminate temporal span. In Šalamun’s poetry after 1985, it means splintered images and fragmented and unstructured stories, but without substituting love for freedom, a deep adherence to poetic transcendence, imbibing foreign poetry, and encyclopedism—all of which make it a phenomenon of universal interest. In Grafenauer (*Odtisi* 1999), Poniž calls “postmodern” what he perceives as the circling about an inexpressible gravitational

¹ Janko Ferk, Jani Oswald, Maja Haderlap, Fabjan Hafner in the journal *Mladje*.

center, the search for a path, retreat, and juggling concepts, but not palimpsest-like texture and labyrinthine structure. The postmodern sense of groundlessness, of a person being drawn into nothingness is in Ivo Svetina (*Glasovi snega*, 1993) not an allusion to Buddhism, but rather anti-dualism, or ethical self-examination in light of mortality. In Milan Jesih's *Soneti* (Sonnets 1989), "the postmodern subject, in his ponderings, becomes the sovereign of all he can name" (POGAČNIK 2001: 124), although the greatest innovations were the hybridization of the exalted and banal, referentiality, and simulated sentiments. The poetics of Alojz Ihan and Aleš Debeljak were supposed to have been clearly postmodern. In Ihan, it was the fragmentary in place of a grand narrative, and a diffuse image of the world in place of collective consciousness. However, Poniž does not notice his deconstruction of stereotypes, undermining of power relations, ironizing precise thinking, or parabolic paradoxical points in prose speech. With Debeljak, postmodernism is the experience of subjective being and the world, which is empty, unresponsive, and labyrinthine; it involves referential aesthetics and fragmentariness; fluid consciousness and a fragmented world. The thematization of the media, speech, and codes is, perhaps, also postmodern, as are visual simulacra of classical forms, and the subject's nostalgic and melancholy bearing as it remains an unobservable synechocic presence or simply the sum of conventional lyrical utterances.

If in the part by Pogačnik, we question the validity of closed interpretations of polyvalent symbolic texts,² Poniž's section evidences fear of interpretation, lack of profundity when approaching existential, erotic, mnemonic, cognitive, linguistic, cultural, artistic, and communications problems. Contemporary poetry has discernable, if difficult to apprehend moods, feelings, perceptions, experiences, and perspectives of the lyrical subject, whatever the degree of depersonalization, fissure, ontological uncertainty, and identity multiplication. Thus Poniž states that Šalamun has staked himself to the destruction of ideologies, to parody and combinatory gaming, while there is no attention to conjecture and the poet-medium's divinations, the believer in an immortal soul, or derisiveness towards humility. Likewise missing is how he exploits the poetry of chaos, malleability, surprising multilingualism, and the magic of poetry to liberate from reality's oppression. Pogačnik's evaluation and analysis are sometimes distilled from less than representative texts, while significant semantic and stylistic variations are overlooked (e.g., Udovič's magically fantastic images; elegiac nature; light's mortal struggle with death, nothingness, oblivion, suffering, and senselessness). A few examples will suffice to show how Poniž's section is also replete with omissions. In Jesih's sonnets, Poniž neglects the masterful composition, rich, colloquial rhymes, refreshing word formations, and innovations in the rhythm of the iambic pentameter. He does not identify regional identity, humor, irony, burlesque, kitsch, and banal scenes in Vincetič's poetry. In Aleš Šteger's poetry, there is no attention to the key dark images, wounds, torn inner world, detachment; yearning for cohesion, harmony, peace; and the repetition of imaginary images.

In view of these things, using the chapter "Lyric Poetry" in *Slovenski književnosti III* for teaching and learning is problematic. No criterion of systematization, interpretation, or developmental value is realized in full or in detail. The presentation takes

² See the interpretation of Strmiša's poem "Inferno" on p. 93.

in all generations and poets, but without a model of reception that would explain what works may have been of interest when, which were shocking or generated controversial interpretations, and which yet today are spiritually and experientially close to a highly educated reader or even one with an informed acquaintance.

Denis Poniž's impressive, almost contemporaneous project *Slovenska lirika 1950–2000* (Slovene lyric poetry 1950–2000, 2001), which presents seventy poets on 327 pages, begins with those born at the outset of the twentieth century and extends to young poets born after 1965. In comparison with *Slovenska književnost III*, there are eighteen new poets, while five are omitted. The relative advantages of the work are that Slovene poets of all regions, countries, and continents receive equivalent attention, and it dispenses with previous ideological exclusions—that is, political emigres' (e.g., Tine Debeljak, France Papež, Karel Vladimir Truhlar, Vladimir Kos) achievements.

The large group of heterogeneous poetics and enormous opuses is chronologically divided into seven units: 1. "Povojna lirika med revolucionarnim zanosom in osebno stisko (1950–1953)" (Post-WW II lyric poetry, from revolutionary excess to personal anxiety, distress [1950–53]) covers sixteen poets (including Truhlar's first collection of 1958); 2. "V navzkrižju pomenskih struktur (1953–1960)" (At the crossroads of semantic structures" [1953–60]) treats twelve poets (including Makarovič's first collection of 1964); 3. In "Polifonija estetskih in idejnih pesniških izrazov in oblik (1960–1966)" (A polyphony of aesthetic and intellectual poetic expression and forms [1960–66]), three of the fourteen poets' first collections came out in 1968–69 (Vogel, Kravos, and Kokot), and one each in 1974 (Pregarč) and 1978 (Januš); 4. "Vprašanje lingvizma, ludizma, karnizma (1966–75)" (The problem of linguism, ludism, and carnalism [1966–75]) focuses on six poets; 5. "Sedemdeseta leta (1970–1977)" (The 1970s [1970–77]) considers two poets' (Ivan Volarič-Feo and Matjaž Hanžek) concrete poetry, and seven others as relates to "the end of modernism or the beginning of postmodernism"; 6. "Leta 1977–1980" (The years 1977–80]) treats nine poets as "new formalism and the advent of postmodernism," although Vincetič, Oswald, Jurij Kovič, Ihan, Vidmar, and Haderlap published their first collections only in the mid-1980s; 7. "Postmodernizem se uveljavi (1985–)" (The prevalence of postmodernism [1985–]) contains four of the youngest poets, although early on Šteger and Hudolin sharpen the images of dark modernism.

Aside from the table of contents, because of the temporal divisions and criteria, the aesthetic differences between Pibernik on the one hand and Geister and Zagoričnik on the other give one pause. The only thing that links these three is when their first collections were published. The attributions are even more questionable because the presentations of their works follow the poets' long individual evolutions, during which they parted with their initial stances. This is moreover true when we read that due to his influence on younger poets, "the 1970s can easily be called the 'Šalamun era'" (PONIŽ 2001: 160).

The greatest critical shift as regards previous evaluations of the shift to modernism is apparent with poets who substituted "sentimental humanism" for the dictates of collectivism and activism in the years immediately after WW II. After all, it was the older Kocbek, Udovič, Vipotnik, and (even earlier) Vodušek who drove the aes-

thetic move to the void subject. Even as relates to pre-war aesthetic norms, the collection *Pesmi štirih* (Poems by four 1953) does not signal a retreat from or resistance to the established canon, a critical stance, destructiveness, and cosmopolitanism. True to an autonomous stance and skepticism about national projects and political utopias, the Poniž prefers to expose political taboos (in Snoj, Zajc, Strniša, and Grafenauer; Udovič is an exception), even when they are coded in hermeneutic and polyvalent images. Poniž cannot restrain himself from taking a position, though, not even as relates to rejection of anthropocentrism in poetry. Due to the expansiveness and panoramic survey of all the poets' collections, the literary characterizations are general and abstract. Besides standard theoretical terms, which are occasionally used imprecisely (e.g., *zau*m for irrationality), the lyrical subjects' conditions are described in terms from psychology (e.g., despair, doubt, resignation, oppression, fear, terror), philosophy (e.g., existence, nihilistic rejection, metaphysics, transcendence, absurd, being, truth, logos, ideal, ideology, anthropocentrism, the essence of things), ethics (e.g., evil, falsehood, freedom, morals), religion (e.g., salvation, eschatology), and sociology (e.g., activism, collectivism, totalitarianism). Perhaps this results from the fact that Poniž had at first, earlier in his career, judged poets from the perspective of a proponent of modernism and excellent interpreter of visual and concrete poetry. Poets that had formed the modernist canon are tautologically³ turned into content and stylistic shorthand for other poets.⁴ Sloppy essayistic or critical characterizations substitute for accurate ones in several places.⁵ Poniž interprets sometimes illusive content with illustrations from (numerous) excerpted quotations and short texts in which one can recognize more clear-cut or even different meanings than those adduced,⁶ and often the suggestive titles of texts and sections of books, erroneously called cycles, substitute for close reading. The descriptions of techniques and forms are more reliable. Essential innovations were the relaxing of classic verse patterns and stanza forms, violation of orthographical rules, word divisions, texts' visual layout, new phonetic-semantic correspondences, unique verse rhythms, adaptations of forms, reworking and parody of traditional forms and genres, prose poems, and strict structuring of cycles and books. Poniž shows how formal models diverge from tradition and are intentionally redeployed. It is unfortunate that exact observations on polyvalent images and play with syntactic logic are generally missing.

Poniž's personal approach is important in this book: he devotes little attention to previous literary historical systematization. He defines four tendencies in the

³ Strniša's *Škarje* (Scissors) are "composed of pure Strniša images" (PONIŽ 2001: 115); "Jesih's collection *Usta* (Lips) has 'Jesih's' humorous, biting, and sparkling puns; a 'Jesih-like leap' from seriousness to jest" (ibid.: 259).

⁴ For example: "Kocbekova pesem" ("A Kocbekian poem" is said about Branko Hofman and Ervin Fritz), "zajčevski in šalamunovski svet reči" (a Zajcian and Šalamunian world of *things*)—on Miroslav Košuta), and "zajčevska jalova setev" (a Zajcian *infertile sowing*,"—about Pibernik).

⁵ "A poem is only an impression of something that cannot enter the poem itself, and remains the shared consciousness of author and reader" (PONIŽ 2001: 143); "For Januš, writing poetry is showing, revealing, and divulging, like continuous play between the truth concealed in poetry and its revelation" (ibid.: 201).

⁶ Šalamun's very concrete, autobiographical, and emotionally dynamic collection *Balada za Metko Kraševac* is described as containing "poems that are like a series of free associations affixed to 'semantic emptiness' and linguistic autonomy" (ibid.: 171).

central “flow” of contemporary Slovene lyrical poetry of the late 1960s and early 1970s, ones that do not overlap with literary currents: 1. One tendency has humans overcoming their entrapment in mortality and ephemerality, discounting and rejecting them. The world becomes a correlate of language in its naked, empty, disconnected, and “unminted truth” (e.g., in Zajc, Taufer, Makarovič, and certain younger poets; a fresh impulse in the postmodern lyrics of Debeljak, Zupan, Šteger). 2. A second tendency stems from the realization that the world and humans are empty, and therefore poetic language can only indicate the vacancies, contours, shadows, and hollow resonances of nothingness and engage in liberated play (Šalamun’s direction, which in the 1970s becomes guiding and inspirational for many younger poets). 3. The third tendency attempts to discover and poeticize anew the magic of the word, seeking forgotten and hidden meanings, removal from the world as it is into a world that could be (e.g., Svetina, Jesih, Novak and younger poets). 4. The fourth unveils a poetic discourse to complement philosophy and aestheticizes the discourse (e.g., Andrej Medved, Vladimir Gajšek, Jure Detela, and Vladimir Memon) (PONIŽ 2001: 101). Generalizations like these, which partially replace the concept of “influence,” are justifiable if accompanied by careful reading of and abiding in the texts, and if we ignore the broader artistic context, disposing of existential background, programmatic self-interpretations and reflections, and integration of translated poetry and active acquisition of foreign poetics, while simultaneously rejecting parallels in literature, the visual arts, and music. In place of a governing web of contexts, discourses, and literary practices, virtually random configurations interact in an apparently isolated sphere. The greatest constraint on the unfettered realization of poetic being is the primarily (political) ideology, which is without a clearly defined place in the literary system. If lyrics are its antipode and alternative, a note is missing as to which poets it was possible to call forth to aid emancipation and regime change, and which poets’ creative careers helped form the bases for Slovene independence.

2 Collections of articles and monographs

A substitute for synthetic literary historical compendiums are collections of articles and studies first published as commentaries or conference proceedings. Irena Novak Popov’s *Sprehodi po slovenski poeziji* (Strolls through Slovene poetry 2003) contains eighteen articles in three chronologically arranged groups: the first analyzes thematic, semantic, and formal aspects of individual opuses (including of the contemporaries Kocbek and Kovič) or only key collections and poems (e.g., Štrniša’s *Želod*). On the micro-levels of metaphor, paradox, genre and sub-genre choices, the studies rise to aesthetic, philosophic, and spiritual considerations. In the second part, there are case studies that contain synthetic and typological overviews of overlooked and undervalued women poets, analyses of textual space and lyrical time, the evolution of visual imagination, questions of masking and identity, poetic responses to wars in the region, and the key topic of modernism: language poetically thematized. The last part presents the most stable genre, the sonnet, and its importance as the modern-

ists' (often reconfigured) form of choice, organization, and metaphoric innovation. The structural and semiotic analyses embark on a comprehensive text analysis and Geistesgeschichte approach which reveals narratives of continuity and metamorphosis in individual poets.

Boris A. Novak's *Zven in pomen* (Sound and meaning 2005) is a collection of articles on Slovene verse, rhythm, stanza forms, and phonetic features, which also addresses profound poetological, genre, and aesthetic questions (e.g., the relationship between language and reality, formal semantics). It begins with a fundamental model, Prešeren's wreath of sonnets and Romantic poetry, and then considers the watershed between formal verse and free verse (in Pregelj, Kosovel, and Kocbek); however, the largest part is devoted to contemporary poets, from Kovič and Zajc to Debeljak and Vidmar. The analyses of less studied poets (e.g., Andrej Brvar, Ivo Svetina, Berta Bojetu, and Josip Osti) are valuable. They offer comparative models, descriptions of forms and genres, and each poet's place on an imaginary continuum of modernism's rise and decline.

Matevž Kos's *Fragmenti o celoti* (Fragments of a whole 2007) is decidedly not about the history of poetry. Such a whole is no longer achievable, and what remains is a series of parts, the subjective literary critic's de-contextualized, self-substantiating, and unreliable position. Aware of the incompleteness of any exegesis, which can be replaced with equally legitimate alternatives, the author declines to supply definitive, informed readings. He sees the post-structuralist situation as skeptical of definitive formulations that drain poetic content of life. The same is true of period indicators, "terminological approximations" (e.g., avant-garde, modernism, postmodern literature, new intimism), of limited appeal. The story of the twentieth century stretches from Podbevšek and Kosovel in the 1920s, with an epilogue and reception through the present. Taufer, then Dekleva and Jesih, appear in the middle, and Zupan and a pleiad of young poets from the anthology *Mi se vrnemo zvečer* (We'll return in the evening) at the end of the century. The latter cannot be assigned a collective name because of their diverse poetics. Kos's open and innovative readings are accompanied by reconstructions of expansive parts of key social and literary contexts, enhancing the heuristic value of the findings. The readings' philosophic bases are more than maxims from the works of key thinkers (Plato, Descartes, Hegel, Nietzsche, and Heidegger); erudition is employed as a precise explicative means for understanding the Romantic, modern, and postmodern subject.

Literary history, with new theoretical underpinnings, survives in fragments in rarely published dissertations and M.A. theses. Darja Pavlič's *Funkcije podobja v poeziji K. Koviča, D. Zajca in G. Strniše* (The functions of imagery in the poetry of K. Kovič, D. Zajc, and G. Strniša 2003) is an example. Pavlič developed a model for considering metaphors in poetry on the basis of conceptual tools first applied to German poetry. Semantic innovation supplies a complex isotope that recreates a sphere that otherwise cannot be textualized. For the reader to apprehend it, he or she must draw on the work itself, other works by the author, contemporaneous and prior aesthetic and intellectual formulations, including from poetry in translation, and the iconographic codes of the cultural tradition. The images that are highlighted in the title are not only the dominant metaphors and metaphoric links,

but also symbols, related subordinate figures, and the literal context. Extended, absolute metaphor and referential anomaly with unusual expressive effects are characteristic of modern poetry. Pavlič inventively and effectively examined three key modernist poets according to essential imaging functions, such as textual (title metaphors, integrative metaphors and chains of metaphors), thematic (indicative, deep, and encoded content), and style (pathos, décor, description, fantasy, and reflectiveness).

Vita Žerjal Pavlin researched the poetic cycle as a qualitatively different, supra-poetic structure in the monograph *Lirski cikel v slovenski poeziji 19. in 20. stoletja* (The lyric cycle in nineteenth- and twentieth-century Slovene poetry 2008). The structure extends the borders of the textual domain, intertextually enriches poems' autonomous senses, and generates new semantic potential for the whole. She applied the criteria of textual cohesion, coherence, and verse and stanza forms to the cycle, as well as to "border cases," like multi-part poems and wreaths of sonnets. She analyzed older poets' representative examples and contemporaries who are attracted to cyclical forms: Zlobec, Pavček, Cundrič, and Novak to wreaths and cycles of sonnets, and Taufer in Strniša to the multi-part poem. Kovič, Makarovič, and Mokrin Pauer wrote short cycles, and Saša Vegri the most strictly structured book, a collection of a totality of arranged fragments entitled *Konstelacije* (Constellations). The cycle's thematic content is realized in paradigmatic (parallels, variations, mosaics) or syntagmatic (causal, dynamic, progressive, resume) links between units in the cycle. Paradigmatic structure is more characteristic of modernist cyclic compositions (Taufer, Zajc, Šalamun) because "it transfers the principle of montage onto a cyclic level" (ŽERJAL PAVLIN 2003: 185), conveying the multiplicity of meanings, diverging perspectives, non-hierarchic nature, and the lyrical subject's fluidity. Žerjal Pavlin sees the return to syntagmatically composed sonnet cycles and wreaths of sonnets in the mid-1980s as a sign of retreat from radical modernism.

Metka Lokar's monograph *Podobe neizrekljivega* (Images of the inexpressible 2010) is a history survey of visual poetry. Among the Slovene examples, she notes artists' (i.e., members of the OHO group, Zagoričnik, Aleš Kermauner, Hanžek, Geister, and Vojin Kovač-Chubby) acquaintance with European and world events, avid reception of foreign influences, and their adaptation to individual preferences and features of Slovene. The illustrations show the historical development of mixed multi-media forms that challenge traditional understandings of poetry, verse, the verbal sign, and language. Visual poetry is part of the profound spiritual and aesthetic shifts in the twentieth century. Its techniques foreground language's essence as a semiotic medium and increase the semantic role of space (i.e., the page or book), and tend to the abstract and intermedia, and to multi-media art. Poetry's changed nature alters the manner of presentation (in multi-author collections, journals, books, and exhibit space), as well as means of interpretation and evaluation. Relations between the arts are also changing, as is the relationship between traditional poetry and innovative, avant-garde art (that is non-mimetic, conceptual, exploratory, experimental, intellectual, concrete and objective, and supranational).

3 Interpretations

Slovene literary studies no longer number such well-rounded, genius historians who might manage the explosion of poetry publishing;⁷ therefore, collective, thematic projects on a shared topic seem to be the optimal framework. The journal and publishing house *Nova revija* organized an influential, quality project with the series *Interpretacije*, which is devoted to selected artists. Project editor Niko Grafenauer categorized the goal as “literary criticism and theory that deals with thought and poetry,” “maximally comprehensive presentation of an opus,” and “qualitative judgments, which are unavoidable for forming a critical awareness of contemporary Slovene literature and essay writing” (from the dust cover). The series *Interpretacije* has treated the following poets: *Gregor Strniša* (1993), *Dane Zajc* (1995), *Jože Udovič* (1997), and *Kajetan Kovič* (2001). In Edvard Kocbek’s case, because of the heterogeneous materials, his social roles and situations, and his personal fate, the concept was broadened. The collection about him, entitled *Krogi navznoter, krogi navzven* (2004), was written by scholars from other humanities disciplines, with only six articles of thirty-three dedicated to his poetry, and most of them to the pre-WW II collection *Zemlja* (Earth).

A virtue of the series *Interpretacije* is its theoretical and methodological pluralism, and the way it elucidates a variety of writing, from memoir and biographic to verse forms. In addition to poetry, it includes children’s and young adult literature, poets’ drama and prose, and translations. The series helps explain the grotesque and mythic; imagery, metaphors, and paradox; nature, erotica, and the search for the absolute. The editors have published previously unknown biographic data, letters, and interviews that facilitate apprehension of poetic texts with multiple meanings. As Zajc wrote, “I see a very freighted connection between the poet’s poems and life” (ZAJC 1995: 15). As befits the concept in the title, there are few articles that situate works in a “narrative” on the basis of aesthetic tendencies and phenomena; there can be a focus on just a single poem by Strniša or Zajc, or a cycle or collection. There are relatively more observations on the temporal, developmental dimension in the interpretation of Udovič in Kovič.

Among the writers for the series are people who graduated from the Department of Comparative Literature at the University of Ljubljana, the students and followers of Dušana Pirjevec’s thought. As critics, essayists and poets, many participate in *Nova revija* (Denis Poniž, Milan Dekleva, Ivo Svetina, Niko Grafenauer, Iztok Osojnik) or are professors and researchers (Marjana Kobe, Marjan Dolgan, Boris A. Novak, Vid Snoj, Vanesa Matajč, Tone Smolej, Darja Pavlič). There are also Slavists and people in Slovene studies (Drago Bajt, Marko Juvan, Marko Stabej, Milena Blažič, Igor Saksida, Irena Novak Popov, France Pibernik), poet co-vals (Pavček, Taufer, Snoj), philosophers (Taras Kermauner, Tine Hribar, Vladimir Truhlar, Aleš Debeljak), dramatists and theater scholars (Malina Schmidt Snoj, Vinko Möderndorfer, Tomaž Toporišič), and translators (Janez Gradišnik, Janko Moder, Štefan Vevar). On occasion, foreign scholars have added a cosmopolitan di-

⁷ In the last decade, more than a hundred collections of poems were published each year.

mension.⁸ The collections have educational importance because of their structured bibliographies (e.g., by Martin Grum, Matjaž Hočevar, and Borut Osojnik), but because they lack references to scholarly literature and synopses, they are closer to (a philosophical) dialog with poetry.

4 Selected and collected poems

Anthologies devoted to a single author and equipped with studies in the series *Kondor*, and reprints in the series *Klasiki Kondorja* have a very different mission, import, and implicit addressee. They mark a phase in the process of canonization: the selection of the most important of the acknowledged and confirmation of representative texts. At one time, they broadened pre-college students' horizons; today, university students of Slovene literature use them. Among contemporary poets, those who have been honored with a selection of works are Kovič (1992), Zlobec (2003), Menart (2009), Zajc (1984), Strniša (1989), Taufer (1994), Makarovič (1998), Šalamun (1993), Grafenauer (1996), Ervin Fritz (1999), Jesih (2001), Dekleva (2007), and Novak (2006). Reviewers (Aleksander Zorn, Peter Kolšek, Tea Štoka, Alenka Jovanovski), poets (Josip Osti), and literary historians (Matjaž Kmecl, Boris A. Novak, Matevž Kos, Vid Snoj) have written commentaries. They have discussed poets' works in terms of development, themes, formal features, and style, even when these are yet in motion and transformation. As a rule, they also draw on the socio-cultural context, and take into account essential existential facts and meta-poetic (reflexive) statements by poets. These comprehensive presentations integrate reception without explicitly evaluating the poets. Evaluations are unobtrusively present in personal affinities and connections (e.g., between Novak and Zajc), belonging to a generation (e.g., Kmecl and Menart, Kolšek, and Jesih), scholarly concerns (Štoka's as regards Grafenauer), admiration (e.g., Osti for Makarovič's ruthless confrontation with death and Zlobec's erotic metamorphoses), or a conviction about exceptional evolutionary significance (e.g., Kolšek on Strniša's, Kos on Taufer's and Dekleva's). The commentaries have great informational and explanatory reserves that can immediately be tested by reading the poetry oneself. The fact that the chapters on literary history in formation are important can be seen by the number of times they are cited in specialized articles and the attention they garner in later interpretations. The *Kondor* selections also indicate when any contemporary poet has been elevated to the Slovene Parnassus.

Since contemporary poets will not soon be published in the most elite editions of the classics, *Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev* (The collected works of Slovene poets and prose writers)—Truhlar, Kocbek, and Udovič have been exceptions—and since the earliest collections haven't been for sale for a long time, the enterprising publishing house *Študentska založba* undertook the collected poems of the classics of modernism. They began with those without whom contemporary

⁸ Richard Jackson, *O naših mitih proti strahu: Poezija Daneta Zajca*; Henry R. Cooper Jr. z bibliografskim geslom Kajetan Kovič iz Dictionary of Literary Biography, 181, *South Slavic Writers since World War II*, ed. Vasa D. Mihailovich, Detroit, 1997

poetry as it is would be inconceivable: Strniša (*Zbrane pesmi*, 2007), Zajc (*V belo*, 2008), Kovič (*Vse poti so*, 2009), Šalamun (*Kdaj*, 2010), Grafenauer (*Diham, da ne zaide zrak*, 2010), and Jesih (*Zbrane zbirke*, 2012). The poet and essayist Aleš Šteger does the lion's share of editorial work and writing commentaries. He provided a sophisticated colloquy on Strniša (convincingly establishing the meaning of the poet's cosmology, which departs in universal consciousness from anthropocentric rationalism), Zajc (whom he read from the standpoint of a negative theology, a horizon of the absolute, Derridaean polyphonic utterances, the shining of mystical light in darkness, and a shamanic calling), and the Sphinx-like, reticent, and serious Grafenauer (from the perspective of Rilke, Mallarmé, Celan, and the poet's autopoetic essays on inexpressible being, the ineffability of the absolute, his palimpsest and labyrinthine texture). In portraying Kovič, B. A. Novak underlined the symbolic techniques and loyalty to traditional verse and stanza forms in his poetic language, which functions naturally and in harmony with a general return to the tradition of pronounced skepticism towards apologies for free verse. A virtue of the commentaries are the ways they summarize and advance knowledge, reveal unnoticed dimensions by introducing new comparisons, and reset evaluative emphases. The largest book is on Šalamun. The selection is taken from forty collections, early texts not included in the first collection, and recent poems. A unique feature is the six (re-issued) recordings of Šalamun's poetry, three by Slovene and three by foreign speakers. Ivo Svetlina recollects the atmosphere surrounding the appearance of the poems in the periodical *Naši razgledi* and notes the subversive effect of the collection *Poker*, employing Pirjevec's maxim of the end of the 'Prešeren structure': "Šalamun... jolted the sleepy and rigid Slovene poesis, which transformed all the non-occurring and non-existent into occurring and existing" (SVETINA 2010: 912). Taras Kermauner questions the poet's faith (metaphysics with a Logos), nihilism (a non-essential code of substitutable signs), and personal identity as regards the paradoxes in the *Maske* collection. In the view of Šalamun's coeval, the art historian Tomaž Brejc, in the second edition of *Poker* (1989), the poet features elegantly dresses the shocking, employs mobility, speed, erudition, word purification, and metonymy; conveys the immediacy of life and speech; and juxtaposes imaginary and real freedom, which is a model for contemporary human survival. The external views are especially interesting—the testimony of translators, critics, and poets. The American poet Joshua Beckman, with no knowledge of Slovene, felt fortunate to enter the other's place and then, instead of witnessing history experienced the art of presence, "and presence is, in and of itself, the greatest affirmation of life" (BECKMAN 2010: 1970). The Macedonian poet Katica Kjulavkova summarizes the poetic features with the formulation: "evinced a strong will and power of presence in the poet's world/picture of the world here and now" (KJULAVKOVA 2010: 978). She explains mobility as the drive to creative difference, which can easily be situated in international systems of poetic values and function in them as recognizable identity with a strong individual stamp. The American critic Kevin Hart expresses a view different from the Slovenes'. In the poems of *Praznik* (Feast) and *Balada za Metko Kraševc* he sees variety, childlike enjoyment, poetic expansion of experience, a journey of discovery and expectation of the unforeseen, and a quest for discoveries that disorient our experiences.

5 Literary reviews

The current literary pulse registers in magazine and newspaper reviews, which cover the appearance of new poets and exciting collections from old friends, even as periodicals are dispensing with or cutting reviews. Reliable reviewers are frequently members of the same circle (magazine, publishing house) and generation as the authors of works under review. The most perspicacious and ambitious of them attempt the move from the current moment to the longer term by publishing series of reviews in book form, resisting the marginalization to which literary criticism is subjected as well. Those who have recently gathered their writings on poetry collections in book form are Tea Štoka, *Prevara ogledala* (The mirror's illusion 1994); Matevž Kos, *Kritike in refleksije* (Reviews and reflections 2000; Peter Košek, *Lepa točajka* (The pretty barmaid 2003); Urban Vovk, *V teku časa* (As time passes 2002), *Kruh zgodnjih let* (The bread of my early years 2006; and Brane Senegačnik, *Paralipomena poetica* (2004). Aside from *Prevara ogledala*, which came out with one of the first private publishing houses, and by its title emphatically signaled a shift to the postmodern, all of these were published by the Literary and artistic organization Literatura, whose series *Novi pristopi* specializes in literary essays and theory. The collections of reviews aid in surveying the luxurious landscape a literary historian cannot observe from a reflective distance and, given the distinctive voices, organize into a consistent system. Young critics review younger, unestablished authors who are part of a society in transition and art of the postmodern period. They are at home in the context of the altered sociological, economic, and technological factors at work in the literary system. Thus the reviewers employ not only philosophical, but also sociological discourse suited to “sense destroyed” in contemporary poetry. An observer of the 1990s, the critic Urban Vovk displays a realistic and elegiac intonation, in the end even a hymnic emotional openness, returning to direct life experiences and the reality of the world; revisiting content; dialogism and referentiality; a narrative tendency and literary polemical bent. The fact that reviewers cover more ground than literary history and representative anthologies is evident by the list of poets.⁹ Poniž's seemingly thorough monograph included only six of them. The last decade would expand the list by another twenty authors who publish in magazines, have had at least two collections published with prestigious houses, have been nominated for or even received prizes, and have been included in recent (Slovene and translated) anthologies.¹⁰

⁹ Ciril Bergles, Matjaž Kocbek, Iztok Osojnik, Tone Škrjanec, Rade Krstić, Robert Titan, Brane Mozetič, Peter Semolič, Jure Potokar, Esad Babačić, Primož Repar, Vida Mokrin Pauer, Maja Vidmar, Alojz Ihan, Barbara Korun, Cvetka Lipuš, Brane Senegačnik, Marjan Strojman, Uroš Zupan, Primož Čučnik, Lucija Stupica, Gregor Podlogar, Miklavž Komelj.

¹⁰ Vid Snoj, Matjaž Pikalo, Tomislav Vrečar, Peter Svetina, Gorazd Kocijančič, Cvetka Bevc, Ivan Dobnik, Marcello Potocco, Stanka Hrastelj, Gašper Malej, Jana Puterle, Alja Adam, Kristina Hočevar, Jure Jakob, Katja Plut, Andraž Polič, Barbara Pogačnik, Andrej Hočevar, Ana Pepelnik.

6 Anthologies

Anthologies supplement reviews and publicity of less and less socially relevant poetry.¹¹ They expand the canon and their commentaries offer important glimpses of the whole, even though they are not published by central, national houses. The most extensive is the anthology of twentieth-century poetry entitled *Nevihta sladkih rož* (A storm of sweet roses 2006). It has 103 poets and 371 texts, which the editor Peter Kolšek has set in two mega-categories: national and socially influenced poetry in the Prešeren tradition, and a second one, dominant today, of autonomous, subjective, existential, metaphysical and linguistically open structure in Josip Murn's style. Matevž Kos edited an anthology of young Slovene poetry from 1990 to 2003 entitled *Mi se vrnemo zvečer* (2004). It contains information and commentaries on nineteen authors. The anthology *Antologija slovenskih pesnic*, edited by Irena Novak Popov, is devoted to the most neglected and forgotten women poets, who remain on the periphery of literary history. In the second (1941–80) and third (1981–2000) volumes, she includes the representative achievements of 100 contemporary poets. The anthology of Slovene émigré poetry *Beseda čez ocean* (Words across the ocean 2002) fills the void caused by ideological censorship. France Pibernik selected, edited, and supplied information on twenty-five authors, furnishing substantive judgments of poets' fates abroad and their creative careers. A special topics anthology, of Slovene erotic poetry, is Alojzija Zupan Sosič's *V tebi se razraščam* (I flourish in you 2008). It is anchored in the present: "there was a real blossoming... after 1996," and "in the past two decades has become the axis of contemporary Slovene poetry" (ZUPAN SOSIČ 2008: 169). The theoretical model in the commentary furnishes a distinction between pornography and eroticized or erotic poetry. The determining factor is the manner of textualization: the kinds of lyrical situations, the set of erotic expressions, the structuring of anticipation and waning, and the intensity that tends to sensuality. An anthology of contemporary Slovene poets in Italy, *Rod Lepe Vide* (The tribe of Lepa Vida 2009) adds to an integrated picture of poetry today. David Bandelj made the selections, edited them, and wrote a commentary. The authors here are often excluded from the literary system because "very few scholars comprehensively deal with this... corpus of poetry" (BANDELJ 2009: 373). On the basis of Marija Pirjevec's typology, as fleshed out by Miran Košuta, Bandelj sees the works of the forty-two poets in tension between a native and universal orientation. They are existentially defined by space and border. Some of them are attached to the folk and literary tradition, while others' inventions of their own worlds help overcome painful branding by the past.

7 Portraits

Since the last dictionary of Slovene literature (*Slovenska književnost*) dates to 1995, the popular and scholarly survey *Sto slovenskih pesnikov* (One hundred

¹¹ The social relevance of the discipline and its subject are also illustrated by the fact that only five of the fifty-nine presentations at the Ljubljana international symposium *Obdobja*, on Contemporary Slovene Literature (1980–2010), were devoted to poetry.

Slovene poets 2004) is a welcome source for recent developments. Franc Zadavec and Igor Grdina present the poets in concise literary historical sketches. Vladimira Rejc's collection of portraits of Slovene writers (twenty of the forty-nine are poets), *Čarovnija pisanja* (Magical writings 2005) is another educational source. The portraits are derived from answers to ten questions put to the poets about creativity and their attitudes towards language; however, the original interview format is eliminated. Updated bibliographic and biographical data frame the portraits.

8 Textbooks

Pre-college and university faculty members in Slovene literature have expended a great deal of energy on compiling high-school textbooks for upper-class academic programs and four-year high schools. According to their academic plans, they study contemporary Slovene literary texts. Janko Kos and Matevž Kos present lyric poetry in the *Svet književnosti 4* (The world of literature 4, 2003) textbook. There are sixteen required and ten optional authors and a total of thirty-three of their poems. Jana Kvas and Irena Novak Popov included thirty-nine poets and 104 poems in *Branja 4* (Readings 4, 2003). In the second edition, the numbers had to be reduced to thirty-three poets and sixty-six texts. Darja Pavlič presented contemporary poetry with seventeen authors and twenty-seven texts in *Berilo 4 Umetnost besede* (Reader 4, Art of the word, 2010). In view of the dated, conservative, and unbalanced academic plan, which emphasizes poetry in Slovenia proper before 1970, the inclusion of Slovene minority and younger poets, as well as new poems by older authors, was a great achievement. The new textbooks and readers' virtue is not in their attested literary historical accounts, but as innovative pedagogical tools. Questions and recommendations for discussion, reflection, writing, and research facilitate students' active contact with poetry and enjoyment of careful reading. The quantity of required texts in all three (competing) readers is but a drop in the ocean of actual literary production.

WORKS CITED

- Darinka AMBROŽ et al., 2003: *Branja 4* (Readings 4). Ljubljana: DZS.
- David BANDELJ (ed.), 2009: *Rod Lepe Vide: Antologija sodobne poezije Slovencev v Italiji* (The tribe of Lepa Vida: An anthology of contemporary poetry by Slovenes in Italy). Ljubljana: Študentska založba.
- Joshua BECKMAN, 2011: Predgovor prevajalca. Tomaž Šalamun: *Kdaj* (Translator's introduction. Tomaž Šalamun's *Kdaj*). Ljubljana: Študentska založba. 967–70.
- Aleš BERGER (ed.), 1997: *Jože Udovič*. Ljubljana: Nova revija (Interpretacije, 6).
- Tomaž BREJC, 2010: Tomaž Šalamun in Julian Schnabel, Šalamun, Tomaž: *Kdaj*. Ljubljana: Študentska založba. 941–54

- Darko DOLINAR, Marko JUVAN (ed.), 2003: *Kako pisati literarno zgodovino danes? Razprave* (Writing literary history today: Studies). Ljubljana: ZRC SAZU.
- Niko GRAFENAUER (ed.), 2004: *Krogi navznoter, krogi navzven: Kocbekov zbornik* (Inward circles, outward circles: Kocbek's collection). Ljubljana: Nova revija, SM.
- Kevin HART, 2010: Kritika angleških prevodov knjig Praznik in Balada za Metko Kraševca. Tomaž Šalamun: *Kdaj*. (A review of the English translations of the books *Praznik* and *Balada za Metko Kraševca*. Tomaž Šalamun's *Kdaj*). Ljubljana: Študentska založba. 957–63.
- Alenka JOVANOVSKI, 2006: Lepota ruševin, premislek o poeziji Borisa A. Novaka. Boris A. Novak: *Dlaneno platno*. (The beauty of ruins, thoughts on Boris A. Novak's poetry. Boris A. Novak's *Dlaneno platno*). Ljubljana: MK. 240–77.
- Taras KERMAUNER, 2010: Pesem o maskah in o nedosežnem bogu. Tomaž Šalamun: *Kdaj* (A poem about masks and an unreachable God. Tomaž Šalamun's *Kdaj*). Ljubljana: Študentska založba. 916–38.
- Katica KJULAVKOVA, 2010: Poetika Šalamun. Tomaž Šalamun: *Kdaj*. (Šalamun's poetics. Tomaž Šalamun's *Kdaj*). Ljubljana: Študentska založba. 973–79.
- Matjaž KMECL, 2009: Pesnik Janez Menart. Janez Menart: *Stihi mojih dni*. (The poet Janez Menart. Janez Menart's *Stihi mojih dni*). Ljubljana: MK. 155–83.
- Peter KOLŠEK, 1989: Balade o svetovjih – komentar. Gregor Strniša: *Balade o svetovjih*. (Ballads about the worlds – a commentary. Gregor Strniša's *Balade o svetovjih*). Ljubljana: MK. 153–69.
- , 2001: Podobar in podoba. Milan Jesih: *Verzi*. (The imager and image. Milan Jesih's *Verzi*). Ljubljana: MK. 203–26.
- , 2003: *Lepa točajka* (The pretty barmaid). Ljubljana: LUD Literatura (Novi pristopi).
- , 2005: Rad živim. Deset zbirk. Ervin Fritz: *Ogrlica iz rad*. (I love life: Ten collections. Ervin Fritz's *Ogrlica iz rad*). Ljubljana: MK. 237–60.
- (ed.), 2006: *Nevihta sladkih rož: Antologija slovenske poezije 20. stoletja*. (A storm of sweet roses: An anthology of twentieth-century Slovene poetry). Ljubljana: Študentska založba.
- Janko Kos et al., 2003: *Svet književnosti 4* (The world of literature 4). Maribor: Obzorja.
- Matevž Kos, 1994: Razpokane besede. Veno Taufer: *Nihanje molka*. (Cracked words. Veno Taufer's *Nihanje molka*). Ljubljana: MK. 207–29.
- , 2000: *Kritike in refleksije*. Ljubljana: LUD Literatura.
- (ed.), 2004: *Mi se vrnemo zvečer: Antologija mlade slovenske poezije 1990–2003*. (We'll return in the evening: An anthology of young Slovene poetry 1990–2003). Ljubljana: Študentska založba.

- , 2007: *Fragmenti o celoti*. Milan Dekleva: *Sledi božjih šapic*. (Fragments about the whole: Milan Deleva's *Sledi božjih šapic*). Ljubljana: MK. 195–230.
- , 2007: *Fragmenti o celoti: Poskusi s slovenskim pesništvom* (Fragments about the whole: Attempts at Slovene poetry writing). Ljubljana: LUD Literatura (Novi pristopi)
- Metka LOKAR, 2010: *Podobe neizrekljivega: Likovnost v sodobni slovenski poeziji* (Images of the inexpressible: The visual in contemporary Slovene poetry). Murska Sobota: Franc-Franc.
- Boris A. NOVAK, 1984: *Pesem in človek* (dvogovor s poezijo Daneta Zajca). Dane Zajc: *Kepa pepela* (The poem and the person (a dialog with Dane Zajc's poetry). Dane Zajc's *Kepa pepela*). Ljubljana: MK. 150–69.
- (ed.), 1995: *Dane Zajc*. Ljubljana: Nova revija (Interpretacije, 4).
- , 2005: *Zven in pomen: Študije o slovenskem pesniškem jeziku* (Sound and meaning: Studies on Slovene poetic language). Ljubljana: ZIFF.
- , 2009: *Pesniška spirala Kajetana Koviča*. Kajetan Kovič: *Vse poti so*. (Kajetan Kovič's poetic spiral. Kajetan Kovič's *Vse poti*). Ljubljana: Študentska založba. 494–569.
- Irena NOVAK POPOV, 2003: *Sprehodi po slovenski poeziji* (Strolls through Slovene poetry). Maribor: Litera.
- (ed.), 2004–2007: *Antologija slovenskih pesnic I–III* (An anthology of Slovene women poets). Ljubljana: Tuma.
- Josip OSTI, 1998: *Memento mori ali kristalizacija teme smrti v poeziji Svetlane Makarovič* (Memento mori or the crystallization of the theme of death in the poetry of Svetlana Makarovič. Svetlana Makarovič's *Bo žrl, bo žrt*). Ljubljana: MK. 129–57.
- , 2003: *Beseda telesa in telo besede v poeziji Cirila Zlobca*. Ciril Zlobec: *Samo beseda sem*. (The word of the body and they body of the word in the poetry of Ciril Zlobec. Ciril Zlobec's *Samo beseda*). Ljubljana: MK. 195–224.
- Darja PAVLIČ, 2003: *Funkcije podobja v poeziji K. Koviča, D. Zajca in G. Strniše* (The functions of imagery in the poetry of K. Kovič, D. Zajc, and G. Strniša). Maribor: Slavistično društvo (Zora, 22).
- et al., 2010: *Umetnost besede: Berilo 4: Učbenik za slovenščino – književnost v 4. letniku gimnazij in štiriletnih strokovnih srednjih šol* (Art of the word: Reader 4: A textbook for Slovene literature in year 4 of high school and four-year occupational high schools). Ljubljana: MK.
- France PIBERNIK (ed.), 2002: *Beseda čez ocean: Antologija slovenske zdomske poezije* (Words across the ocean: An anthology of Slovene émigré poetry). Ljubljana: MK (Kondor, 304).
- Jože POGAČNIK et al.: *Slovenska književnost III* (Slovene literature III). Ljubljana: DZS, 2001.

- Denis PONIŽ, 2001: *Slovenska lirika 1950–2000* (Slovene lyric poetry 1950–2000). Ljubljana: SM.
- Vladimira REJC, 2005: *Čarovnija pisanja: Portreti slovenskih književnikov* (Magical writings: Portraits of Slovene writers). Ljubljana: Študentska založba.
- Brane SENEGAČNIK, 2004: *Paralipomena poetica*. Series Ljubljana: LUD Literatura (Novi pristopi).
- Jože SNOJ (ed.), 1993: *Gregor Strniša*. Ljubljana: Nova revija (Interpretacije, 2).
- Vid SNOJ, 1992: Pot v zgodnost. Kajetan Kovič: *Letni časi* (The path to early. Kajetan Kovič's *Letni časi*). Ljubljana: MK. 161–206.
- (ed.), 2001: *Kajetan Kovič*. Ljubljana: Nova revija (Interpretacije, 10).
- Alojzija ZUPAN SOSIČ, ed., 2008: *V tebi se razraščam: Antologija slovenske erotične poezije* (I flourish in you: An anthology of Slovene erotic poetry). Ljubljana: MK (Kondor, 325).
- Ivo SVETINA, 2010: 22. maj 1965. Tomaž Šalamun: *Kdaj*. (22 May 1965. Tomaž Šalamun's *Kdaj*). Ljubljana: Študentska založba. 899–913.
- Aleš ŠTEGER, 2008: Vrata v belo. Dane Zajc: *V belo* (A door to whiteness. Dane Zajc's *V belo*). Ljubljana: Študentska založba. 648–88.
- , 2007: Ali kdo ve? Gregor Strniša: *Zbrane pesmi* (Does anyone know? Gregor Strniša's *Zbrane pesmi*). Ljubljana: Študentska založba. 661–703.
- , 2010: Najgloblje v zraku. Niko Grafenauer: *Diham, da ne zaide zrak* (Most deeply in the air. Niko Grafenauer's *Diham, da ne zaide zrak*). Ljubljana: Študentska založba. 525–64.
- Tea ŠTOKA, 1994: *Prevara ogledala* (Mirror's illusions). Ljubljana: Mihelač (Brevir).
- , 1996: Narcis, poezija in alkimija jezika. Niko Grafenauer: *Vezi daljav* (Narcissus, poetry, and the alchemy of language. Niko Grafenauer's *Vezi daljav*). Ljubljana: MK. 165–87.
- Urban VOVK, 2002: *V teku časa* (As time passes). Series Novi pristopi. Ljubljana: LUD Literatura.
- , 2006: *Kruh zgodnjih let* (The bread of my early years). Ljubljana: LUD Literatura (Novi pristopi).
- Franc ZADRAVEC, Igor GRDINA, 2004: *Sto slovenskih pesnikov*. (One hundred Slovene poets). Ljubljana: PD (Koledarska zbirka).
- Aleksander ZORN, 1993: Beseda je edini temelj sveta. Tomaž Šalamun: *Glagoli sonca* (The word is the world's one foundation. Tomaž Šalamun's *Glagoli sonca*). Ljubljana: MK. 163–93.
- Vita ŽERJAL PAVLIN, 2008: *Lirski cikel v slovenski poeziji 19. in 20. Stoletja* (The lyric cycle in nineteenth- and twentieth-century Slovene poetry). Ljubljana: ZRC SAZU (Studia litteraria).

UDK 82.0-2:821.163.6.09-2:792(497.4)

Mateja Pezdirc Bartol, Tomaž Toporišič

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Mladinsko gledališče Ljubljana

TEORIJA IN ZGODOVINA SLOVENSKE DRAMATIKE IN GLEDALIŠČA

Razprava prikazuje procese znotraj slovenske literarne in uprizoritvene vede, ki so v 20. stoletju pripeljali do kriznosti, premenj pojma teatralnosti in performativne dimenzije besedila, vpeljave vizualnih in prostorskih form, ki sta jih vzporedno proizvajali dramska in odrska praksa, teorija pa jih je beležila in sestavljala kompendij avtorskih definicij in poimenovanj. V ta kontekst so se vključili tako poglobljeni zgodovinsko-teoretski prikazi razvoja povojne slovenske dramatike (Denis Poniž, Silvija Borovnik, Janko Kos, Lado Kralj, Malina Schmidt Snój) kot tudi študije, ki se ukvarjajo z odnosom med dramatiko in gledališčem (Tomaž Toporišič, Mateja Pezdirc Bartol, Blaž Lukan idr.).

Ključne besede: teorija drame, literarna zgodovina, sodobna slovenska dramatika, teorija uprizarjanja

1 Dramatika v stoletju gledališča kot umetnosti

»Vsaka – tudi slovenska – dramatika je z gledališčem notranje povezana. Celo ko gre za tim. bralno dramo, si bravec predstavlja oder ali gledališko situacijo v glavi, domišlja si jo.« (KERMAUNER 2002: 27)

»Dramatika za razliko od drugih literarnih zvrsti ni odvisna le od ustvarjalne volje posameznega oblikovalca, ampak je bistveno povezana in pogojena v kulturnih institucijah, ki jih skupno imenujemo gledališče v najširšem pomenu besede.« (KORUZA 1972: 9)

Uvodna citata dveh velikih teoretikov in predvsem zgodovinarjev dramatike znotraj slovenistične in komparativistične paradigme še danes natančno označujeta »mejnost« oz. »medmedijskost« predmeta raziskave, posebne veje literarne vede, ki jo označujemo s pojmi teorija in zgodovina drame in gledališča kot neločljivo povezane dvojice. Dialoško razmišljanje o stanju te vede bo izhajalo iz badioujevske skepse do filozofije in teorij umetnosti. Iz prepričanja, da sta tako literarna kot uprizoritvena veda (podobno kot filozofija) zgolj posrednici za srečanja z resnicami.¹ Tako kot so metodologije, pristopi, s katerimi razpolagamo, nekaj, kar pride za stvarmi, kot je umetnost, tudi refleksija umetnosti opravlja funkcijo beleženja in prikazovanja resnice, ki jo kot »imanentno singularno mišljenje« proizvaja umetnost.

V zadnjih desetletjih je tudi v slovenskem prostoru postalo dejstvo, da morata literarna in uprizoritvena veda, ki ju ob predmetu slovenske (ne več) drame in (ne več) gledališča kot nekakšnih siamskih dvojčkov ne moremo razločiti, vedno izhajati iz praktičnega konteksta, žive dramske in gledališke produkcije, njene sprotne recepcije, refleksije, odzvanjanj, soočanj z njenimi posledicami na osebni in druž-

¹ Glej predvsem Alain BADIOU, *Mali priročnik o inestetiki*, prev. Suzana Koncut, Ljubljana: Društvo Apokalipsa, 2004.

beni ravni. Gre za znanstveni disciplini, ki ju mora povezati vsaka resna raziskava drame ter gledališča in uprizoritvenih praks. Obe polji raziskav sta bili v 20. stoletju prizorišče kriznosti, premen pojma teatralnosti in performativne dimenzije besedila, vpeljave vizualnih in prostorskih form, ki sta jih vzporedno proizvajali dramska in odrska praksa, teorija pa jih je beležila in sestavljala kompendij avtorskih definicij in poimenovanj.

Danes smo dediči teh kriz, ki izhajajo iz smrti avtorja, krize subjekta, vprašanja reprezentacije in mimezisa, transformacije dramske forme, krize jezika, razmišljanja o vlogi in pomenu gledališča v mediatiziranem svetu ... Zato je postalo jasno, da ne moremo več »vztrajati v vlogi avtoritativnega, od zgodovinske stihije abstrahiranega umnega sistema«, zato se teorija in zgodovina spreminjata »v zaporedje in soobstoj metod, od katerih ima vsaka svoj lasten pojmovni sestav, problemska težišča, vrednostno politiko« (JUVAN 2006: 30).

Tako literarno vedo kot teorijo uprizarjanja in zgodovinenje obeh področij zaznamuje mehčanje tradicionalnih meja metodologij, teoretskih pristopov, hkrati pa tudi umetniških disciplin in kreativnih pristopov. Padanje meja med primarno in sekundarno literaturo, primarnim in sekundarnim avtorstvom, tekstom in intertekstom, delom, avtorjem in bralcem. Specifičnost dramskega in slehernega literarnega dela se je topila v vodah intertekstualnosti, posebnost gledališkega v medmedijskem, hibridnem, performativnem.

Adornov pred tremi desetletji zapisani stavek »Samo po sebi je očitno, da ni nič glede umetnosti več očitno, [...] celo niti njena pravica do obstoja« (ADORNO v ERJAVEC 2004: 187) se zdi, kot da bi govoril tudi o sodobni dramatiki in gledališču. Podobno kot estetika se je teorija gledališča in uprizoritvenih praks kot transverzalna vednost, ki preči ne le disciplinarne meje, ampak tudi kulturne razlike, še očitneje kot v času Adorna in razvite faze modernizma danes primorana soočiti s spremenjenim statusom svojega temeljnega predmeta raziskav: besednih in uprizoritvenih umetnosti. Kot da bi v času kriz vseh možnih metodoloških pristopov k literaturi in uprizarjanju postalo jasno, da teorija in zgodovina lahko zgolj odprto, nedogmatsko beležita in se soočata s specifikko dialoških odnosov med dvema praksama: teksta in odra. Hkrati pa se soočata tudi s transformacijo teh dveh praks umetnosti v kulturo zadnjih desetletij. Vzporedno s tem je v Sloveniji potekalo samoopazovanje, samorefleksija literarne in uprizoritvene prakse ter njihovih dilem od poznega modernizma do postmodernizma in onkraj tega, v post post modernizem ali – kot čas, ki ga živimo danes, lucidno označuje ruski filozof Mihail N. Epstein – doba prihodnosti po prihodnosti, ki zamenjuje vse po- ali post-dobe.²

Naš namen bo uokviriti dialog teorije ter sodobne dramatike in gledališča v zadnjih desetletjih. Zanimalo nas bo, kako lahko deluje analitični in interpretacijski diskurz, skozi katerega se konstituira univerzitetna znanost o dramatiki in gledališču na presečišču oz. sledih literarnih in teatroloških teorij.

² Glej njegovo knjigo *After the Future: The Paradoxes of Postmodernism and Contemporary Russian Culture*, Amherst: University of Massachusetts Press, 1995.

2 Katere teorije za katero dramatiko in gledališče?

Emil Hrvatin v uvodu v zbornik *Prisotnost, predstavljanje, teatralnost* (1996) – ki je v slovenski prostor uvedel temeljne semiotične in poststrukturalistične avtorje teorije drame in uprizoritvenih umetnosti – ugotavlja, da živimo v času po krizi semiotičnega reprezentativnega modela kot dominantnega akademskega diskurza o gledališču. In zdi se, da je tudi teorija v slovenskem prostoru prav v zadnjem času in predvsem z nastopom mlajših generacij prevzela misli Patrica Pavisa, ki ugotavlja, da se »nahajamo onkraj spopada med semiotiko besedila in semiotiko predstave« (PAVIS 1992: 2).

Semiološka misel Anne Ubersfeld in njenih naslednikov je opozorila na dejstvo, da je gledališče možno in nujno brati skupaj z dramatiko, da sta njegova recepcija in analiza nujno povezani z branjem dramskega teksta, ki omogoča branje teksta predstave. Tako je tudi slovenski prostor dokončno obračunal s klasičnim razumevanjem odnosa besedilo-uprizoritev, ki besedilu daje absolutno prednost in v uprizoritvi vidi le izraz oz. prevod literarnega besedila, hkrati pa uveljavila enakovredno obravnavanje besedila in uprizoritve kot dveh različnih množic znakov, ki se le delno prekrivata. Tekst je tako postal rezultat dramatika kot nekoga, ki ne piše brez poznavanja gledališkega koda svoje dobe, je vezan na »enciklopedični univerzum« (Eco) svojega eventualnega gledalca. Očitno je postalo, da je klasično razumljeno sovražno nevarno razmerje med poljem teorije in prakse stvar hipertrofije. Da smo bili priča vztrajni interakciji med obema poljema znotraj univerzuma prve, druge in tretje paradigme: proizvodnje, dela samega, njegove recepcije. Tega, kar Mark Fortier komentira z naslednjimi besedami: »Obravnavati vse kot jezik ali nekaj, nad čemer jezik dominira, se zdi popačenje narave gledališča, ki je v enaki meri kot v verbalnem in mišljenjskem ukoreninjeno v fizičnem in senzualnem« (FORTIER 1997: 4).

Zato se dramatika in gledališče sama kot tudi njune teoretizacije danes nahajajo na določeni točki verige diskurzivnih praks, nasprotovanj, prisvajanj in drugih strategij preživetja, ki so bili v Sloveniji – kot opozarja Miško Šuvaković – v zadnjih petdesetih letih praviloma povezani z zunajgledališkimi diskurzi. Najprej z estetskim humanizmom (Josip Vidmar, Dušan Pirjevec, Andrej Inkret), potem z antiestetskim, ludističnim antihumanizmom (Taras Kermauner, zgodnji Dušan Jovanović, Tomaž Kralj, Lado Kralj), potem analitično usmerjeno semiotiko (Rastko Močnik, Lado Kralj, Zoja Skušek), fenomenologijo in heideggerjanstvom (Tine Hribar, Denis Poniž, Ivo Svetina), nato urbano kritično alternativo (Eda Čufer, Marina Gržinić), materialistično teorijo in poststrukturalizmom (Aleš Erjavec, Lev Kreft, Emil Hrvatin, Tomaž Toporišič, Aldo Milohnić) ...

Gledano z distance se je v slovenskem prostoru na področju zgodovinenja in teoretiziranja drame, gledališča in uprizoritvenih umetnosti zgodila serija zasukov. Najprej premik od pozitivizma k fenomenologiji in eksistencializmu, potem od teh dveh k strukturalizmu, čemur je sledilo obdobje prestopov iz strukturalizma v poststrukturalizem. Vzporedno s temi preskoki se je obdržala in bila v veliki meri prevladujoča t. i. klasična teorija drame in teatrologija ter gledališka kritika, ki je izhajala iz predsemiološke ali predstrukturalistične, pozitivistične skušnje, ki jo je cepila bodisi na marksizem bodisi na fenomenologijo ali heideggerjanstvo.

Zadnja desetletja prejšnjega stoletja so tako predvsem v slovensko teorijo drame, v zadnjem desetletju pa tudi v teorijo gledališča, ki je bila v primerjavi s prvo manj razvita, vnesla nekatere umirjene semiotične poudarke; ob Rudiju Šeligi, ki je vzporedno razvijal novo literarno prakso in semiotično obarvano refleksijo dramatike in gledališča, predvsem pri Ladu Kralju, Andreju Inkretu, Denisu Ponižu in Silviji Borovnik. Hkrati pa so bili prav (post)semiotični in poststrukturalistični poudarki značilnost mlajše generacije, predvsem Ede Čufer, Emila Hrvatina, Blaža Lukana, Tomaža Toporišiča, Mateje Pezdirc Bartol, Bojane Kunst, Alda Milohnića, Barbare Orel, Andreja Lebna, Kristofa Jacka Kozaka, Jureta Gantarja, Katje Mihurko Poniž, Primoža Jesenka, Gašperja Trohe, Roka Vevarja in Katje Čičigoj. Ta je začela delovati v času devetdesetih, ki ga je Miško Šuvaković v eseju *Negotovost ali point de capiton* slikovito označil kot »prehod od poetike politične umetnosti k umetnosti v dobi kulture« (ŠUVAKOVIČ 1999: 42). Enako intenzivno kot s tekstovnim se najmlajša generacija ukvarja z »gramatiko« in »politikom« predstave in performansa, teatralnostjo ter tretjo paradigmo, to je recepcijo in performativnostjo.

V tem času smo dobili prevode nekaterih temeljnih del evropskih teoretikov drame in gledališča, ki so: Patrice Pavis: *Gledališki slovar* (1997), Anne Ubersfeld: *Brati gledališče* (2002), Hans-Thies Lehmann: *Postdramsko gledališče* (2003), Erika Fischer-Lichte: *Estetika performativnega* (2008), Jacques Rancière: *Emancipirani gledalec* (2010) idr., ki jih dopolnjujejo prevodi študij v dveh zbornikih, že omenjenem *Prisotnost, predstavljanje, teatralnost* (1996) ter novejšem *Drama, tekst, pisava* (2008). Sploh zadnji je jasno opozoril na preseženost razmerja tekstocentrižem – scenocentrižem ter na nezadostnost klasičnih pojmov teorije drame, kot so dramska oseba, dramski čas in prostor, dramsko dejanje, dramski govor, saj nove pisave tako evropskih kot slovenskih dramatikov kažejo, da tekstovni material v dramatiki ne izginja, temveč se vrača z drugačnimi formalnimi postopki in drugačnim razmerjem do uprizarjanja, nove tekstne prakse pa zahtevajo drugačne postopke za analizo, čemur mora slediti tudi teorija drame. Dramska besedila tako posegajo v polje postdramskega (Hans-Thies Lehmann), ne več dramskega (Gerda Poschmann), v nekaterih primerih pa oba pojma že tudi presegajo. Zbornik študij domačih in tujih teoretikov *Drama, tekst, pisava* razširja temeljno monografsko delo Lada Kralja *Teorija drame* (1998) – ki ostaja še znotraj aristotelovskih zakonitosti in prinaša teorijo zlasti klasične dramatike, vendar prikazano s sodobnejšimi semiotičnimi metodološkimi prijemi, kot so npr. aktantski modeli –, hkrati pa kaže tudi na izmuzljivost in nezanesljivost sodobne terminologije. Uporabnost navedenih pojmov in teorij na konkretnih primerih preverja knjiga Tomaža Toporišiča *Ranljivo telo teksta in odra* (2007), ki izhaja iz krize avtorja in transformacij tradicionalnih oblik drame, značilnih za drugo polovico 20. stoletja. Toporišič bere vse gledališke tekste skozi sopostavitev teorije in prakse, in sicer razvojno, kot proces krize, ki ima svoje temelje v delih Antonina Artauda, Bertolta Brechta, Eugèna Ionesca in Samuela Becketta. Poudarek raziskave je na avtorjih 80. in 90. let, to so Peter Handke, Dane Zajc, Venio Taufer, Milan Jesih, Ivo Svetina, Dušan Jovanović, Bernard-Marie Koltès, Heiner Müller, Elfriede Jelinek in Sarah Kane. Toporišič se torej osredotoči na dramske avtorje, ki so iskali različne rešitve krize dramske forme in reprezentacije ter spremembe estetskih paradigem, s svojim opusom prinašajo nove in izvirne formalne prvine, nekon-

vencionalne oblike teatralnosti ter željo po preseganju dramske forme. Če se Toporišič ukvarja s statusom avtorja, pa Mateja Pezdirc Bartol v drugem poglavju knjige *Najdeni pomeni: Empirične raziskave recepcije literarnega dela* (2010) fokus usmeri na recepcijo dramskega besedila, to je bralca in gledalca, ki ju najprej predstavi skozi prizmo različnih metodoloških prijemov, nato pa tudi konkretno skozi empirično raziskavo, v kateri ugotavlja, kako bralci in gledalci zaznavajo sestavne dele drame, preverja njihovo razumevanje in interpretacijo, vrednotenje in všečnost ter primerja njihovo lastno branje z branjem režije. Že v doktorski disertaciji *Recepcija drame: Bralec in gledalec sodobne slovenske dramatike* (2004) je gledalca predstavila tudi širše, in sicer jo je zanimala sociološka sestava publike izbranega gledališča, njen horizont pričakovanja, gledališki okus, gledališke izkušnje in navade ipd. Obe njeni raziskavi opozarjata, da je teorija drame v preteklosti premalo pozornosti posvečala sprejemniku, zato pomenita izhodišča za nadaljnje tovrstne raziskave.

Nova vprašanja se odpirajo na področju teorije dramskih zvrsti in žanrov. Denis Poniž ta vprašanja pregledno, analitično in kritično pretresa v monografiji *Uvod v teorijo dramskih zvrsti* (2008), Barbara Orel v knjigi *Igra v igri* (2003) Szondijev pojem absolutnosti drame preizkusi in žanru igre v igri, da bi pokazala, kako drama v vseh časih izreka svojo umeščenost v mehanizem sveta. Denis Poniž se v knjigi *Komedija in mešane dramske zvrsti* (1995) posveti sistematičnemu pregledu zgodovine in teorije komedije in mešanih dramskih zvrsti v slovenskem jeziku, ki ga dopolnjuje kritični oris te teorije v delih Aristotela, Hegla in sodobnih dramskih teoretikov. S komedijo se v knjigi *Dramaturgija in smeh* (1993) teoretsko ukvarja Jure Gantar; v razpravi *Motivi in teme v najnovejših komedijah Toneta Partljiča in Vinka Möderndorferja* se ji posveča tudi Mateja Pezdirc Bartol. Tragedija v 20. stoletju je predmet monografske razprave *Privlačna usodnost: Subjekt in tragedija* (2004) Krištofa Jacka Kozaka, ki izpodbija predpostavko o smrti tragedije ter ilustrira preživetje te zvrsti v sodobnih gledaliških oblikah tragedije. Gašper Troha in Tomaž Toporišič se v razpravah *Problemi poetične drame* ter Gregor Strniša in »drugučna teatralnost« posvečata re-interpretacijam poetične drame. Krištof Jacek Kozak v razpravi *Meta-romantika kot paradigma sodobne slovenske drame* postavlja tezo, da se po izteku postmodernizma slovenska dramatika spet obrača k tradiciji, a jo upošteva na nov način.

Teorija drame se večkrat stika s teatrologijo, ukvarja se npr. s prostorskim stikom med dramatiko in gledališčem v razpravah Lada Kralja in Tomaža Toporišiča. Blaž Lukan se v razpravi *Predstava in pisava* ukvarja z vprašanjem, kje se nahaja tekst v sodobnem performativnem aktu. S teoretiziranim zgodovinjem fenomena dramatika in gledališčnika opusa Petra Božiča se natančno ukvarja monografski zbornik *Še preden se je svet začel: Peter Božič, človek gledališča* (ur. Ivo Svetina in Tomaž Toporišič, 2011). Z dramatiko in njenim odnosom do gledališča in družbe se v zadnjem času ukvarja dramaturgija, predvsem Blaž Lukan v monografiji *Slovenska dramaturgija: Dramaturgija kot gledališka praksa* (2001) in Primož Jesenko v knjigi *Dramaturški koncepti v slovenskem gledališču 1950–1970* (2008). Ta aspekt v povezavi s cenzuro raziskujeta Denis Poniž v knjigi *Cenzura in avtocenzura v slovenski dramatiki in gledališču 1945–1990* (2010) in Gašper Troha v razpravi *Slovenska dramatika in oblast – nasprotnika ali zaveznika*. Zgodovino stika teorije drame in gledališča na presečišču slovenistike, teatrologije, komparativistike in gledališko-

dramske prakse zaokrožata zbornika *Dinamika sprememb v slovenskem gledališču 20. stoletja* (ur. Barbara Sušec Michieli, Blaž Lukan, Maja Šorli, 2010) in *Svobodne roke: Antologija teoretskih misli o slovenskem gledališču (1899–1979)* (ur. Blaž Lukan in Primož Jesenko, 2012).

3 Zgodoviniti dramatiko pomeni zgodoviniti gledališče

Slovenska literarna teorija in teatrologija sta se prav na prelomu tisočletja nekoliko očitneje spopadli s spremenjenim statusom dramatika znotraj polja sodobnega gledališča, s tem pa tudi novimi poskusi zgodovinjena nove slovenske dramatike. V ta kontekst se vključujejo poglobljeni zgodovinsko-teoretski prikazi razvoja povojne slovenske dramatike ter študije, ki se ukvarjajo z odnosom med dramatiko in gledališčem. Npr. prispevek Denisa Poniža o slovenski dramatiki za knjigo *Slovenska književnost III* (2001), razmisleki Janka Kosa o novejši slovenski dramatiki znotraj njegove *Primerjalne zgodovine slovenske literature* (2001), razprava Lada Kralja *Sodobna slovenska dramatika (1945–2000)* iz leta 2005; *Slovenska dramatika v drugi polovici 20. stoletja* Silvije Borovnik (2005) ter monografija Tomaža Toporišiča *Med zapeljevanjem in sumničavostjo: Razmerje med tekstom in uprizoritvijo v slovenskem gledališču druge polovice dvajsetega stoletja* (2004). Vsem prispevkom je skupen nedogmatsko odprt pogled na dramatiko (vsaj pogojno pa tudi na z le-to povezano gledališče) druge polovice prejšnjega stoletja, ki je panoramski in (tako kot pogleda Jožeta Koruze in Tarasa Kermaunerja) razrešen motečih ideoloških nanosov. Avtorji zgodovino slovenske dramatike vztrajno vpenjajo v čas in prostor, zraven pa razprave organizirajo okoli jeder, ki jih zaznamujejo opusi dramatikov ter njihov dialogski odnos do gledališča in družbe. Tako prebiramo zgodovino formacij dramske pisave in njenih interakcij s poljem gledališča, velikokrat in neizogibno pa tudi zgodovino (post)socialističnega polisa.

Denis Poniž v poglavju *Dramatika v uvodnih ugotovitvah, problemih in dilemah* (PONIŽ 2001: 205–207) izhaja iz prepričanja, da se slovenske dramatike ne da razvrstiti v zadovoljive modele, ker so ti vedno le približki, prav tako se mu zdi sporna časovna kontinuiteta, s čimer je opozoril na ključna vprašanja, s katerimi so se soočili pisci pregledov slovenske povojne dramatike. Dramska besedila se upirajo klasifikaciji in historizaciji, zato vprašanja periodizacije, izbor avtorjev in način njihove predstavitve ter sistematizacija v obdobja, smeri in tokove ostajajo odprta, rešitve posameznih avtorjev pa raznolike, a večinoma, česar se avtorji zavedajo, zgolj zasilne. Poniž je značilne stopnje, obrate, preskoke slovenske dramatike analiziral problemsko in skušal ohraniti tudi časovne razdelke, ki jim ponekod istonivojsko sledijo najrazličnejši problemski, motivni, vrstni naslovi, kar nekoliko zmanjšuje preglednost predstavitve. Avtor svoj pregled prične z dramsko agitko, značilno za obdobje tik po drugi svetovni vojni, in konča s kratkim pregledom avtorjev poznih osemdesetih in devetdesetih let, kamor uvršča Evalda Flisarja, Borisa A. Novaka, Vinka Möderndorferja, Matjaža Zupančiča, Drago Potočnjak in Vilija Ravnjaka. Veliko prostora namení vsebini dram, na kratko označi osebe in gradnjo drame ter dogajalni čas in prostor, doda kakšen ilustrativni citat iz besedila ali strokovne litera-

ture, zajame praktično večino avtorjev in del ter tako prinaša obsežno zbrano gradivo na enem mestu.

Pregled Silvije Borovnik *Slovenska dramatika v drugi polovici 20. stoletja* obravnava časovno isto obdobje, predstavitev pa je drugačna in zato dopolnjuje Ponižev pregled. Borovnikova se razvojnimi zakonitostim posveti v uvodnem poglavju, v nadaljevanju pa je vsako poglavje posvečeno analizi posameznega avtorja in njegovega dramskega opusa. Tako zaobjame 23 ključnih dramatikov (od tega dve dramatičarki, to sta Mira Mihelič in Draga Potočnjak), ki so predstavljeni z bistvenimi biografskimi podatki, fotografijo, interpretacija posameznih dramskih besedil pa je pospremljena s citati iz dramskih besedil, strokovne literature, kritičskih zapisov ipd. Dramatiko v obdobju 1945–2000 analizira članek Lada Kralja, ki ima zlasti prepričljivo poglavje Smeri in tokovi, kjer zapiše ugotovitve, da se je povojni socialni realizem iztekel šele ob koncu šestdesetih let, glavni smeri povojne dramatike vidi v drami absurda in poetični drami, postmodernizem pa se v dramatiki kaže zlasti v recikliranju historičnih dramskih tehnik in dramske zgodbe. V nadaljevanju analizira kanonske avtorje, to so Dominik Smole, Primož Kozak, Milan Jesih, Dušan Jovanović, Rudi Šeligo in Drago Jančar, kot pomemben motiv sodobne slovenske dramatike pa izpostavi zaznavanje in kritiko represije, ki jo je nad ljudmi izvajal komunistični režim. Pregled zaključí z mislijo o statusu gledališča in dramatike danes: »[G]ledališče preprosto ni več tako zelo relevantna ustanova, kot je bilo pred l. 1991. Bistvena moralna in socialna vprašanja se obravnavajo drugače.« (KRALJ 2005: 116)

Janko Kos v drugi izdaji *Primerjalne zgodovine slovenske literature* doda novo poglavje Konec stoletja: Slovenska literatura v letih 1970–2000, kjer dramatiki namení kratek razdelek Dramatika v obdobju slovenske postmoderne: od Ivana Mraka do Iva Svetine, pri čemer ugotavlja, da so značilnosti postmoderne dobe v dramatiki manj opazne v primerjavi s poezijo in prozo, da pa je zanjo značilen dramaturško-gledališki pluralizem in avtopoetike dramatikov. Knjiga Tomaža Toporišiča *Med zapeljevanjem in sumničavostjo* ima raziskovalni fokus zamejen s podnaslovom Razmerje med tekstom in uprizoritvijo v slovenskem gledališču druge polovice 20. stoletja. Če sta Lado Kralj in Andrej Inkret ta odnos opazovala predvsem znotraj literarnovednega in teoretičnega diskurza, Toporišič prvi v slovenskem prostoru ta odnos sistematično preverja tudi v praksi, torej pri konkretnih uprizoritvah, režiserjih in usmeritvah gledaliških hiš. Poglavja sledijo periodizaciji po desetletjih in izpostavljajo le tista besedila in uprizoritve, ki so bili v odnosu tekst-uprizoritev drzni, inovativni, eksperimentalni. Avtor vseskozi zasleduje spremembo funkcije teksta v gledališču in kako nove gledališke prakse povratno vplivajo na tehniko in poetiko pisanja dramskih besedil. Najnovejši pregled slovenske dramatike vsebuje monografija Maline Schmidt Snaj *Tokovi slovenske dramatike* (2010). Avtorica gradivo oblikuje kronološko (a brez prave periodizacije), saj začne z začetki in zametki slovenske dramatike v 17. in 18. stoletju, nato prikaže zastoj in vzpon v 19. stoletju, se natančno posveti dramatiki na prelomu stoletja, času dveh svetovnih vojn, druga knjiga pa je v celoti posvečena dramatiki po drugi svetovni vojni in revoluciji. Znotraj naštetih petih časovnih obdobij zasleduje določen motivni sklop (npr. Med zakonom in prešuštvom: od Kvedrove h Kraigherju, od Majcna k Alojziju Remcu), idejo, razvoj posameznega dramskega lika, metafizične konstante sveta (kar je značilno zlasti za drugo

knjigo), njene interpretacije so zasidrane v evropski kontekst, dramska besedila pa najpogosteje obravnava primerjalno. Knjiga se zaključi s predstavitvijo dramatike Petra Božiča, Daneta Zajca, Gregorja Strniše, Rudija Šeliga, Dušana Jovanovića, Iva Svetine, Andreja Hienga, Toneta Partljiča in Draga Jančarja, torej kanonskih avtorjev druge polovice 20. stoletja, povsem umanjajo pa avtorji srednje in mlajše generacije, rojeni po letu 1950.

Novе oblike zgodovinenja slovenske dramatike in gledališča prinašajo novi mediji. Leta 2007 je začel delovati spletni gledališki portal Sigledal (oblikujeta ga Samo M. Strelec in Tamara Matevc), ki poleg info točke z napovednikom dogodkov vključuje spletno enciklopedijo slovenskega gledališča, repertoarje in gradiva s predstav ter digitalne zbirke. Prinaša sveže in aktualne informacije o najmlajših avtorjih in novonastalih dramskih tekstih, ki jih tradicionalne literarne zgodovine praviloma še ne vključujejo. Pri oblikovanju spletnih strani sodelujejo študentje literarnovednih in uprizoritvenih študijev, ki imajo tako priložnost za razvijanje strokovnega pisanja. Ker je delež knjižnih izdaj dramskih besedil v primerjavi s prozo ali poezijo praktično zanemarljiv,³ se dostopnost dramskih besedil z objavo na spletnem portalu bistveno poveča, zato je prav objava del ena od velikih prednosti portala. Podobno velja tudi za spletni portal Preglej, ki deluje v okviru gledališča Glej in ga vodi Simona Semenič, namenjen pa je povečanju zanimanja za ustvarjanje slovenske dramatike in tako z bralnimi uprizoritvami nudi prostor za kreativni dialog med mlajšimi, še ne uveljavljenimi dramatikami, gledališkimi ustvarjalci in publiko, na njihovih spletnih straneh pa mladi dramatikci dobijo prostor za objavo dramskih besedil.

Ob polju (teoretizirane) zgodovine dramatike in gledališče je v zadnjem desetletju nastala serija raziskav različnih aspektov slovenske dramatike, včasih tudi prezrtih s strani starejše literarne zgodovine: Katja Mihurko Poniž in Mateja Pezdirc Bartol sta razmišljali o slovenskih dramatičarkah, Katarina Podbevšek o odrski govorni estetiki v slovenskem gledališču, Andreja Lebna zanima novejša (slovenska) dramatika na avstrijskem Koroškem, Janjo Žitnik Serafin slovenska izseljenska dramatika in njeno mesto v matični kulturi, Bogomila Kravos preučuje tržaško dramatiko, Igor Saksida in Milena Mileva Blažič se ukvarjata z mladinsko dramatiko ipd. V seriji izdaj Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev so bili z dramskimi opusi uvrščeni Dominik Smole (ur. Goran Schmidt), Primož Kozak (ur. Dušan Voglar), Zofka Kveder (ur. Katja Mihurko Poniž), Miran Jarc (ur. Drago Bajt). Zanimiva pa so tudi nova branja klasike, zlasti vedno znova aktualnih Cankarjevih dram, kot jih prinašajo študije Denisa Poniža, Blaža Lukana, Mateje Pezdirc Bartol, Irene Avsenik Nabergoj idr.

Vpogled v aktualna vprašanja stroke prinaša Zbornik *Slovenska dramatika* (ur. Mateja Pezdirc Bartol, 2012) z 31. mednarodnega simpozija Obdobja, ki je prvi obsežen zbornik, v celoti posvečen raziskovanju slovenske dramatike. Na 392 straneh prinaša 47 razprav uveljavljenih raziskovalcev in mlajših, ki šele začenjajo svojo raziskovalno pot; preplet generacij ter inštitucij doma in po svetu zagotavlja zborniku široko in raznoliko perspektivo. Razprave odlikuje metodološka pestrost, vsebinsko pa osvetljujejo vlogo slovenske dramatike v zgodovinskih obdobjih ter širšem druž-

³ V članku Igorja Bratoža Slovenci in knjigarne: dobri bralci, slabi kupci (*Delo* 19. 10. 2012, str. 4) smo zasledili podatek o objavi leposlovja glede na književno zvrst za leto 2010: objavi dramskih del je pripadel delež 1,5 odstotka.

benem in kulturnem kontekstu; analizirajo razmerja med tekstom in uprizoritvijo v slovenskem gledališču; primerjajo slovenska dramska besedila z deli slovanske, evropske in svetovne dramatike; interpretirajo slovenska dramska besedila z jezikovno-slogovnega vidika, poetike obdobja ali avtorja, motivno-tematskih značilnosti besedila, dramskih vrst in žanrov; preučujejo vlogo in pomen prevodov slovenske dramatike v tuje jezike in uprizoritev na tujih odrih; del razprav pa je posvečen analizi odrskega govora in spreminjanju govorne estetike v slovenskem gledališču, slovenski dramatiki in drugim medijem, mladinski dramatiki, didaktiki in metodiki poučevanja slovenske dramatike ter založništvu in promociji slovenske dramatike. Če je bila dramatika znotraj literarnovednega raziskovalnega polja večkrat potisnjena na rob, zbornik dokazuje, da je njeno raziskovanje vitalno, nekatera besedila dramatikov mlajše generacije pa nas navdajajo z optimizmom tudi glede lastne produkcije.

4 Zaključek: Dramatika kot način gledanja

Če parafraziramo izjavo angleškega teatrologa Alexa Sierza o novi angleški dramatiki t. i. gledališča *u fris*, lahko zgodovino slovenske dramatike zadnjih petdesetih let, kot jo interpretirajo in razkrivajo zgoraj navedeni pisci, strnemo takole: dramatika je bila kot nekakšna tovarna podob, producirala je načine gledanja, ki so vplivali na širšo kulturo. Provokativna dramatika je v petih desetletjih pomagala prevetrili tudi pojem nacionalne identitete. Prav to tovarno podob, ki je vtisnila močan pečat v slovensko kulturo in državo polovice stoletja, se zdi, da danes skušajo zamenjati nove (»množičnomedijske«) tovarne, ki producirajo nove in nove simulakre na videz provokativnih podob. Status dramatike znotraj že tako minimaliziranega polja literarnega obrata v postsocialistični Sloveniji je danes zato izrazito ranljiv (še najbolj je ta ranljivost očitna v skrajni redukciji knjižnih izdaj slovenske sodobne dramatike). Toda svojo moč lahko dramatika najde prav v inovativnih in propulzivnih načinih gledanja, ki vplivajo na širšo kulturo. Prav tega se mora skupaj z gledališčem naučiti iz lastne zgodovine, ki jo reflektirata in interpretirata zgodovina in teorija drame ter gledališče. Tako bo dramatika dokazala, da pot od dramatizacij romanov in »telenovelizacije« gledališča vodi nazaj k intenzivnemu dialogu med dramsko pisavo, gledališčem in sodobno družbo.

VIRI IN LITERATURA

- Silvija BOROVIK, 2005: *Slovenska dramatika v drugi polovici 20. stoletja*. Ljubljana: SM.
- Aleš ERJAVEC, 2004: *Ljubezan na zadnji pogled: avantgarda, estetika in konec umetnosti*. Ljubljana: ZRC.
- Mark FORTIER, 1997: *Theory Theatre, an introduction*. London, New York: Routledge.
- Marko JUVAN, 2006: *Literarna veda v rekonstrukciji: Uvod v sodobni študij literature*. Ljubljana: LUD Literatura.

- Taras KERMAUNER, 2002: Slovenska dramatika in gledališče. Ur. Ivo Svetina. *Vidiki slovenske gledališke zgodovine*. Ljubljana: SGM. 27–35.
- Jože KORUZA, 1972/73: Pregled slovenske dramatike. *Jezik in slovstvo* 18/1–2. 9–20.
- Janko KOS, 2001: *Primerjalna zgodovina slovenske literature*. Ljubljana: MK.
- Lado KRALJ, 2005: Sodobna slovenska dramatika (1945–2000). *Slavistična revija* 53/2. 101–17.
- Patrice PAVIS, 1992: *Theatre at the Crossroads of Culture*. New York: Routledge.
- Mateja PEZDIRC BARTOL, 2010: *Najdeni pomeni: Empirične raziskave recepcije literarnega dela*. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije (Slavistična knjižnica, 15).
- (ur.), 2012: *Slovenska dramatika*. Ljubljana: ZIFF (Obdobja, 31).
- Petra POGOREVC, Tomaž TOPORIŠIČ (ur.), 2008: *Drama, tekst, pisava* Ljubljana: MGL.
- Denis PONIŽ, 2001: Dramatika. *Slovenska književnost III*. Ur. Jože Pogačnik. Ljubljana: DZS. 203–348.
- Malina SCHMID SNOI, 2010: *Tokovi slovenske dramatike: Od začetkov k sodobnosti, 1–2*. Ljubljana: SGM.
- Miško ŠUVAKOVIČ, 1999: Negotovost ali point de capiton. *Maska* VIII/5–6. 39–44.
- Tomaž TOPORIŠIČ, 2004: *Med zapeljevanjem in sumničavostjo: Razmerje med tekstom in uprizoritvijo v slovenskem gledališču druge polovice 20. stoletja*. Ljubljana: Maska.
- , 2007: *Ranljivo telo teksta in odra: Kriza dramskega avtorja v gledališču osemdesetih in devetdesetih let dvajsetega stoletja*. Ljubljana: MGL.

UDK 82.0-2:821.163.6.09-2:792(497.4)

Mateja Pezdirc Bartol, Tomaž Toporišič

Faculty of Arts, University of Ljubljana, Mladinsko Theatre Ljubljana

SLOVENE DRAMA AND THEATER: THEORY AND HISTORY

This article describes the processes in Slovene literary and drama studies that during the course of the twentieth century led to a crisis involving changes in the concept of theatricality and texts' performance dimensions, and the introduction of visual and spatial forms that were simultaneously employed in staging practices. These were incorporated into theory, which developed a compendium of scholarly definitions and terms. We have included comprehensive historical and theoretical representations of the evolution of post-WW II Slovene drama (by Denis Poniž, Silvija Borovnik, Janko Kos, Lado Kralj, and Malina Schmidt Snoj), along with studies of the relations between drama and the theater (by Tomaž Toporišič, Mateja Pezdirc Bartol, Blaž Lukan, and others).

Key words: drama theory, literary history, contemporary Slovene drama, performance theory

1 Drama in the age of art

“All drama—Slovene included—is integrally connected with theater. Even when we are speaking about so-called dramatic readings, the reader sees a stage or a theatrical setting in his mind and imagines that to himself” (KERMAUNER 2002: 27).

“Unlike other literary genres, drama depends not only on the creative will of an individual author, but is essentially tied to and nurtured by cultural institutions that we collectively call theater in the broadest sense of the word” (KORUZA 1972: 9).

The views of these two great theorists and historians of drama in the Slovene and comparative contexts precisely mark the “boundedness” or “multimedia” nature of the subject of study even today. This is the special branch of literary studies known as the theory and history of drama and theater, an inseparable pair. This dialogic consideration of the state of the field will proceed from a Badiouan skepticism towards the philosophy and theory of art, out of a conviction that both literary and theater studies (like philosophy) but facilitate encounters with truth.¹ Just as the methods and approaches we have at our disposal come after the fact, after art, so too a reflection on art performs the function of summarizing and showing the truth that art produces as “immanent, unique thinking.”

In recent decades it has become *de rigueur* in Slovenia for literary and theater studies, which are as inseparable as Siamese twins before the subject of Slovene (no longer) drama and (no longer) theater, always to start with the practical context—live drama and theater production, its immediate reception, reflection, and resonance, and to confront its impact on the personal and social levels. These are paired disciplines

¹ See Badiou (2004).

that must be united in every serious study of drama, as well as theater and staging practice. Both research fields underwent crises in the twentieth century. There were changes in the concepts of theater and the performance dimensions of texts, and new visual and spatial forms entered and were simultaneously employed in drama performances. These were incorporated into theory, which developed a compendium of authors' definitions and terms.

We have inherited these crises, which resulted from the death of the author, the crisis of the subject, questions of representation and mimesis, the transformation of dramatic forms, the crisis of language, and reconsideration of the meaning of theater in a media-saturated world... Therefore it became clear that we cannot continue to "conform to the role of an authoritative, rational system abstracted from historical chaos." For this reason theory and history have changed "in accordance and conjunction with methods, each having its proper conceptual components, foci of problems, and value politics" (JUVAN 2006: 30).

Thus both literary studies and performance theory—and the historicization of both fields—are experiencing a blurring of traditional methodological boundaries and theoretical approaches at the same time that artistic fields and creative approaches are. We are witness to the eradication of lines between primary and secondary literature, primary and secondary authors, text and intertext, and a work, its author, and the reader. The specificity of a drama—and for that matter any literary work—has sunk in the waters of intertextuality, and the uniqueness of the theatrical has been submerged in the multi-media, hybrid, and performative.

Theodor Adorno's comment three decades ago, that "it is self-evident that nothing concerning art is self-evident anymore, not its inner life, not its relation to the world, not even its right to exist" (ADORNO 1998: 1), seems to apply to contemporary drama and theater. Like aesthetics, theater theory and performance practices—a transverse field that spans disciplinary lines and cultural differences—are forced even more clearly than in Adorno's time and the late phase of modernism to confront the altered status of their fundamental object of research: textual and performance art. It is as if at a time of crisis for all methodological approaches to literature and performance it has become evident that theory and history must openly and undogmatically describe and confront the specifics of the dialogic relation between textual and stage practices. At the same time, they also confront the transformation of the two artistic practices into the culture of recent decades. In Slovenia, there was a parallel self-observation and reflection on literary and performance arts and their dilemmas between late modernism, post-modernism, and beyond into post- post-modernism, or the time we are living in, which the Russian philosopher Mikhail N. Epstein terms a future time after the future, capturing all later or post- periods.²

Our goal is to frame the dialog between theory and contemporary drama and theater in recent decades. We are interested in how analytic and interpretive discourse, by which university teaching and learning about drama and theater is constituted at the interstices and in the tracks of literary and theatrical theory.

² See his book, *After the Future: The Paradoxes of Postmodernism and Contemporary Russian Culture*.

2 What theories and for what drama and theater?

In the introduction to the collection *Prisotnost, predstavljanje, teatralnost* (Presence, performance, theatricality 1996), Emil Hrvatin, who acquainted Slovenes with key semiotic and post-structuralist theoreticians of drama and performance art, states that we live in a time following a crisis in the dominant semiotic representational model in academic discourse on theater. It appears that Slovene theory has recently and primarily with the arrival of younger generations assimilated Patrice Pavis's idea that "We are now beyond the quarrel between a semiology of text and a semiology of performance" (PAVIS 1992: 2).

The semiotic thought of Anne Ubersfeld and her followers suggests to us that theater can and must be read together with drama, that its reception and analysis are tied to the reading of a dramatic text, which enable reading the text of its presentation. Thus in Slovenia as well there was a reckoning with the classical understanding of the relation between text and performance, according to which the text has absolute primacy and performance is but an expression or a translation of a literary text. At the same time, equal treatment of text and performance as two distinct, only partially overlapping bundles of signs was established. In this way, the text became a product of the dramatist, someone who writes with an awareness of his age's theatrical code and is connected to the "encyclopedic universe" (Eco) of the posited viewer. It became clear that the classical understanding of hostile and unstable relations between the field of theory and practice was hypertrophied. Further, we witnessed continual interaction between the fields within the worlds of the first, second, and third paradigms—production, the work itself, and its reception. It was as Mark Fortier observed: "To treat everything as language or as dominated by language seems a distortion of the nature of theatre as rooted in the physical and the sensual, as much as it is in words and ideas" (FORTIER 1997: 4).

Therefore, drama and the theater and theories about them are on a certain step on the ladder of discursive practice, contradiction, adaptation, and other survival strategies that in Slovenia had been, as Miško Šuvaković points out, for half a century as a rule associated with extra-theatrical forms of discourse: first with aesthetic humanism (Josip Vidmar, Dušan Pirjevec, Andrej Inkret), then with anti-aesthetic, ludistic anti-humanism (Taras Kermauner, early Dušan Jovanović, Tomaž Kralj, Lado Kralj), semiotics of an analytic bent (Rastko Močnik, Lado Kralj, Zoja Skušek), phenomenology and Heideggerian philosophy (Tine Hribar, Denis Poniž, Ivo Svetina), an urban critical alternative (Eda Čufer, Marina Gržinić), and finally materialistic theory and post-structuralism (Aleš Erjavec, Lev Kreft, Emil Hrvatin, Tomaž Toporišič, Aldo Milohnić).

In perspective, there was a series of thrusts in Slovenia in historicizing and theorizing drama, theater, and performance arts. First there was a shift from positivism to phenomenology and existentialism, then to structuralism, followed by a period of transfers from structuralism to post-structuralism. While these leaps were taking place, the so-called classical theory of drama and theater studies and criticism remained to a significant degree dominant, being rooted in pre-semiotic or pre-structuralist, positivist experience linked to Marxism or phenomenology and Heideggerian philosophy.

Slovene drama theory and theater theory, which was comparatively less developed, thus saw the advent of some mild semiotic emphases in the late twentieth century and first decade of this century. Rudi Šeligo, for one, evolved a new literary practice and semiotically colored reflection on drama and theater. It was more pronounced with Lado Kralj, Andrej Inkret, Denis Poniž, and Silvija Borovnik. At the same time, post-semiotic and post-structuralist emphases were characteristic for the younger generation, especially Eda Čufer, Emil Hrvatin, Blaž Lukan, Tomaž Toporišič, Mateja Pezdirc Bartol, Bojana Kunst, Aldo Milohnić, Barbara Orel, Andrej Leben, Krištof Jacek Kozak, Jure Gantar, Katja Mihurko Poniž, Primož Jesenko, Gašper Troha, Rok Vevar, and Katja Čičigoj. This generation came up in the 1990s. In his essay “Negotovost or point de capiton” (Uncertainty or *point de capiton*), Miško Šuvaković vividly dubbed it a “shift from the poetics of political art to art in the age of culture” (ŠUVAKOVIĆ 1999: 42). Just as intensively as texts, the younger generation studies the “grammar” and “politics” of presentation and performance, theatricality, and the third paradigm, reception and performativity.

During this time, translations of some fundamental works of European drama and theater theorists appeared; for instance, Patrice Pavis’s *Dictionnaire du théâtre* (1996; 1997), Anne Ubersfeld’s *Lire le théâtre* (1976; 2002), Hans-Thies Lehmann’s *Postdramatisches Theater* (1999; 2003), Erika Fischer-Lichte, *Ästhetik des performativen* (2004; 2008), and Jacques Rancière: *Le Spectateur émancipé* (2008, 2010). In addition, there were article translations in two collections, *Prisotnost, predstavljanje, teatralnost* (1996) and *Drama, tekst, pisava* (Drama, text, writing 2008). In general, the latter clearly points up how the relation text-centric–stage-centric is now irrelevant, and the classical concepts of drama theory, such as dramatic character, dramatic time and space, dramatic act, and dramatic speech are inadequate. New writings by European and Slovene dramatists shows textual material does not disappear in dramatization but reappears with different formal approaches and a different relation to staging. New textual practices require different analytical approaches, which the theory of drama ought to take into account. Dramatic texts are embarking into the post-dramatic (Hans-Thies Lehmann), no longer dramatic (Gerda Poschmann), and in some cases they go beyond both concepts. The collection of studies by Slovene and other theoreticians entitled *Drama, tekst, pisava* extends the fundamental monograph by Lado Kralj, *Teorija drama* (Drama theory 1998), which remains within an Aristotelian frame and offers the theory of mostly classical drama, but considered with contemporary semiotic methodological techniques, such as actant models. At the same time it reveals the inexactness and unreliability of contemporary terminology. Tomaž Toporišič’s *Ranljivo telo teksta in odra* (The exposed body of the text and the stage 2007) tests the utility of such concepts and theories on specific examples. It is based on the crisis of the author and transformation of traditional forms of drama characteristic of the second half of the twentieth century. Toporišič reads theater texts through the juxtaposition of theory and practice, and with an eye to the developmental process of crisis based in the works of Antonin Artaud, Bertolt Brecht, Eugène Ionesco, and Samuel Beckett. The book focuses on authors of the 1980s and 1990s, such as Peter Handke, Dane Zajc, Venko Taufer, Milan Jesih, Ivo Svetina, Dušan Jovanović, Bernard-Marie Koltès, Heiner Müller, Elfriede Jelinek, and Sarah Kane. Toporišič

considers dramatists who searched for various solutions to crisis of dramatic form and representation, and for changes in aesthetic paradigms. Their works offer new and original formal elements, unconventional forms of theatricality, and a desire to supersede current dramatic forms. Mateja Pezdirc Bartol devotes her attention to the reception of dramatic texts, to the reader and viewer, in the second chapter of *Najdeni pomeni: Empirične raziskave recepcije literarnega dela* (Meanings discovered: Empirical research on the reception of literary works 2010). She first presents the receivers abstractly, through the prism of different methodological techniques, then through empirical research results, from which she concludes how readers and viewers apprehend the components of a drama. She investigates their understandings and interpretations, evaluations and satisfaction, while comparing their readings with that of the director. Already in her doctoral dissertation, "Recepcija drame: Bralec in gledalec sodobne slovenske dramatike" ("Drama reception: The reader and viewer of contemporary Slovene drama" 2004), she depicted the viewer comprehensively, looking into the sociological make up of the public at a given theater, its horizon of expectations, theatrical tastes, experiences, and customs. Both of her studies point up that drama theory paid too little attention in the past to the receiver. This is an area that deserves more research in the future.

There have been new questions in the field of theory of dramatic genres and sub-genres. Denis Poniž surveys these questions and critically examines them in the monograph *Uvod v teorijo dramskih zvrsti* (Introduction to the theory of dramatic genres 2008). Barbara Orel's *Igra v igri* (A play in a play 2003) tests Peter Szondi's concept of dramatic absoluteness on the play within a play in order to show how in all times drama expresses its situatedness in the workings of the world. In the book *Komedija in mešane dramske zvrsti* (Comedy and mixed dramatic genres 1995), Denis Poniž carries out a systematic survey of the history and theory of comedy and mixed dramatic genres in Slovene. He supplements it with a critical outline of the theory in works by Aristotle, Hegel, and contemporary drama theorists. Jure Gantar deals with comedy in *Dramaturgija in smeh* (Drama and laughter 1993) from a theoretical perspective, as does Mateja Pezdirc Bartol in the article "Motivi in teme v najnovejših komedijah Toneta Partljiča in Vinka Möderndorferja" (Motifs and themes in recent comedies by Tone Partljič and Vinko Möderndorfer). Twentieth-century tragedy is the subject of *Privlačna usodnost: Subjekt in tragedija* (An attractive fatefulness: The subject and tragedy 2004) by Krištof Jacek Kozak, who subverts the postulate of the death of tragedy and illustrates the genre's survival in contemporary theatrical forms of tragedy. Gašper Troha's article "Problemi poetične drame" (Problems of poetic drama) and Tomaž Toporišič's "Gregor Strniša in 'drugačna teatralnost'" (Gregor Strniša and "another theatricality") reinterpret poetic dramas. Krištof Jacek Kozak's "Meta-romantika kot paradigma sodobne slovenske drame" (Meta-Romanticism as a paradigm for contemporary Slovene drama) advances the thesis that as post-modernism ran its course, Slovene drama once again turned to tradition, but views it in a new way.

Drama theory often intersects theater studies; for instance, Lado Kralj and Tomaž Toporišič's articles deal with the spatial ties between drama and theater. In the article "Predstava in pisave" (Preformance and writings), Blaž Lukan examines the

question of the text's location in contemporary performative acts. The monograph collection *Še preden se je svet začel: Peter Božič, človek gledališča* (Before the lights go up: Peter Božič, man of the theater; edited by Ivo Svetina and Tomaž Toporišič 2011) scrutinizes the theoretized historicization of the phenomenon of the dramatist and those in theater. Drama studies have been examining drama's relationship with the theater and society, in particular Blaž Lukan in *Slovenska dramaturgija: Dramaturgija kot gledališka praksa* (Slovene dramaturgy: Dramaturgy as theater practice 2001), and Primož Jesenko in the book *Dramaturški koncepti v slovenskem gledališču 1950–1970* (Drama concepts in the Slovene theater, 1950–70 2008). Denis Poniž and Gašper Troha research the same area in connection with censorship, the former in *Cenzura in avtocenzura v slovenski dramatik in gledališču 1945–1990* (Censorship and self-censorship in Slovene drama and theater 2010), and the latter in “*Slovenska dramatika in oblast – nasprotnika ali zaveznika*” (Slovene drama and power – opponents or allies). The history of the junctures between the drama and theater theory and Slovene literary studies, theater studies, comparative literature, and theater and drama practice are the topics of the collection *Dinamika sprememb v slovenskem gledališču 20. stoletja* (The dynamics of changes in twentieth-century Slovene theater; edited by Barbara Sušec Michieli, Blaž Lukan, and Maja Šorli 2010) and *Svobodne roke: Antologija teoretskih misli o slovenskem gledališču (1899–1979)* (Free hands: An anthology of theoretical thought on the Slovene theater [1899–1979]; edited by Blaž Lukan and Primož Jesenko 2012).

3 To historicize drama means to historicize theater

At the turn of the century, Slovene literary theory and theater studies somewhat more openly wrestled with the changed status of the dramatist in the realm of contemporary theater, resulting in new attempts to historicize today's Slovene dramatists. Comprehensive historical and theoretical models of the development of post-WW II Slovene drama fit into this context, as do studies dealing with the relationship between drama and theater; for example, Denis Poniž's article on Slovene drama in the book *Slovenska književnost III* (Slovene literature III 2001), Janko Kos's deliberations on recent Slovene drama in his *Primerjalna zgodovina slovenske literature* (A comparative history of Slovene literature 2001), Lado Kralj's contribution to *Sodobna slovenska dramatika (1945–2000)* (Contemporary Slovene drama [1945–2000] 2005), Silvija Borovnik's *Slovenska dramatika v drugi polovici 20. stoletja* (Slovene drama in the second half of the twentieth century 2005), and Tomaž Toporišič's monograph *Med zapeljevanjem in sumničavostjo: Razmerje med tekstom in uprizoritvijo v slovenskem gledališču druge polovice dvajsetega stoletja* (Between infatuation seduction and suspicion: The relationship between the text and performance in the Slovene theater of the second half of the twentieth century 2004). All of these publications share an undogmatic, open view of drama (and, at least conditionally, of the associated theater) of the second half of the 1900s, one that is panoramic (e.g., Jože Koruza and Taras Kermauner) and free of ideological encumbrances. The authors consistently situate Slovene dramatists in space and

time, and the studies are organized around focal points suggested by the dramatists' works and their dialogic relationship with the theater and society. Thus we gain a view of the history of the formation of drama writing and interactions with the theater field, and not infrequently and necessarily of the history of the (post)socialist polity as well.

In the chapter "Dramatika," in his preliminary conclusions, queries, and dilemmas, Denis PONIŽ (2001: 205–07) starts with the conviction that Slovene drama cannot be categorized by existing models, because the models are always approximations. He also finds temporal continuity questionable, which leads him to note the key problems that the authors of post-WW II drama surveys have encountered. Drama texts resist classification and historicization, and so questions of periodization, selection of authors, manner of presenting them, and systematization by period, tendency, and currents remain open. Individual authors' cases vary, but for the most part they are admittedly forced. Poniž analyzes significant stages, turns, and shifts Slovene drama, attempting the while to preserve temporal divisions that at times bring with them the most varied social, motivational, and genre terms, which somewhat decreases the presentation's comprehensiveness. The author opens his survey with political drama, which was typical of the period right after the war, and closes with a short overview of authors of the late 1980s and 1990s, including Evald Flisar, Boris A. Novak, Vinko Möderndorfer, Matjaž Zupančič, Draga Potočnjak, and Vili Ravnjak. He dedicates much space to dramas' contents, briefly noting the characters and dramatic structure, along with temporal and spatial settings. He inserts some illustrative quotations from the texts or scholarly literature, covers the majority of authors and works, and thus draws together a wealth of materials in one place.

Silvija Borovnik's survey, *Slovenska dramatika v drugi polovici 20. stoletja* (Slovene drama in the second half of the twentieth century) considers the same period, but the presentation differs from and thus complements Poniž's survey. Borovnik takes up developmental patterns in the introductory chapter. Every successive chapter is devoted to the analysis of an individual author and dramatic opus. Thus she covers twenty-three key dramatists (including two women, Mira Mihelič and Draga Potočnjak), with their essential biographic data and a photograph. Interpretations of individual works are accompanied by quotations from the dramatic texts, scholarly literature, and reviews. Lado Kralj's article "Sodobna slovenska dramatika (1945–2000)" (Contemporary Slovene drama [1945–2000]) has an especially persuasive section called "Smeri in tokovi" (Tendencies and currents), which concludes that post-war social realism came to an end only in the late 1960s. He sees the main tendencies of post-war drama as drama of the absurd and poetic drama, while postmodernism appears in drama by virtue of recycling historical dramatic techniques and storylines. He then analyzes canonical authors like Dominik Smole, Primož Kozak, Milan Jesih, Dušan Jovanović, Rudi Šeligo, and Drago Jančar. He finds an important motif of contemporary Slovene drama to be consciousness and criticism of the repression the communist regime exercised over people. The overview concludes with a thought the status of theater and drama today: "The theater is simply no longer such a relevant institution as it was before 1991. Crucial moral and social questions are dealt with elsewhere" (KRALJ 2005: 116).

In the second edition of *Primerjalna zgodovina slovenske literature*, Janko Kos added a chapter entitled “Konec stoletja: Slovenska literatura v letih 1970–2000” (End of the century: Slovene literature in the year 1970–2000), in which he assigns a short section to drama, “Dramatika v obdobju slovenske postmoderne: od Ivana Mraka do Iva Svetine” (Drama in the period of Slovene postmodernism: from Ivan Mrak to Ivo Svetina). He concludes that postmodernist features are less noticeable in drama as compared to poetry and prose, but that pluralism in drama and the theater, as well as dramatists’ auto-poiesis are important. The research focus of Tomaž Toporišič’s *Med zapeljevanjem in sumničavostjo* is explained by the subtitle, “Razmerje med tekstem in uprizoritvijo v slovenskem gledališču druge polovice 20. stoletja” (The relationship between text and performance in Slovene theater of the second half of the twentieth century). If Lado Kralj and Andrej Inkret observed the relationship primarily from within literary studies and theoretical discourse, Toporišič is the first in Slovenia systematically to test it in practice as well, using actual stagings, directors, and the profiles of theaters. The chapters follow a periodization by decade and feature only stagings that were daring, innovative, and experimental as concerns the relationship between text and performance. Throughout, the author traces the text’s changing function in the theater and how new theater practices exert a reverse influence on the techniques and poetics of composing drama texts. Malina Schmidt Snój’s monograph *Tokovi slovenske dramatike* (Currents in Slovene drama 2010) contains the most recent survey of Slovene drama. The author arranges the material chronologically (but without a real periodization), beginning with the first shoots of Slovene drama in the seventeenth and eighteenth centuries, then depicting the stasis and rise in the nineteenth century. She writes in detail about drama at the turn of the twentieth century and during the two world wars. The second volume is devoted entirely to post-WW II and revolutionary drama. Within the five time periods, she follows a certain collection of motifs (e.g., between marriage and profligacy: from Kveder to Kraigher, from Majcen to Alojzij Remec), an idea, the development of a certain dramatic personage, and metaphysical constants in the world (which is significant, especially for volume 2). Her interpretations are anchored in the European context, and the drama texts are usually treated comparatively. The book concludes with presentations on the dramatists Peter Božič, Dane Zajc, Gregor Strniša, Rudi Šeligo, Dušan Jovanović, Ivo Svetina, Andrej Hieng, Tone Partljič, and Drago Jančar—canonic authors of the second half of the twentieth century. Younger authors, born after 1950, are entirely omitted.

New media have brought new forms of historicizing Slovene drama and theater. In 2007, the Internet theater website Sigledal was launched (by Samo M. Strelec and Tamara Matevc). In addition to informational pieces and coming events, it contains an e-encyclopedia of the Slovene theater, repertoires, materials from performances, and digital collections. It offers fresh and up-to-date information on young authors and drama texts that have appeared, something traditional literary history does not yet include. Students in literary and performance studies take part in making the webpages, getting an opportunity to develop their academic writing skills. Since the portion of book publications of drama texts, as compared to poetry and prose, is negligible, e-publishing has significantly increased access to drama texts, making this one of the portal’s great benefits. The same is true of the web portal Preglej, which

functions in the framework of the Glej Theater. Simona Semenič manages it, and it is intended to increase interest in Slovene drama writing. Thus it furnishes space for readings and creative discussion among young, lesser-known writers, theater people, and the public. Young dramatists can publish texts on the website.

Besides the field of (theorized) history of drama and theater, there has been a series of studies on different aspects of Slovene drama, some of which have at times been overlooked by established literary history: Katja Mihurko Poniž and Mateja Pezdirc Bartol have considered Slovene women dramatists. Katarina Podbevšek has written on the aesthetics of stage elocution in the Slovene theater. Andrej Leben has been interested in recent (Slovene) drama in Austrian Carinthia. Janja Žitnik Serafin has studied Slovene émigré drama and its cultural place in Slovenia proper. Bogmila Kravos has examined drama in Trst. Igor Saksida and Milena Mileva Blažič's topic has been youth drama. The series *Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev* (The collected works of Slovene poets and prose writers) has included the works of Dominik Smole (edited by Goran Schmidt), Primož Kozak (edited by Dušan Voglar), Zofka Kveder (edited by Katja Mihurko Poniž), and Miran Jarc (edited by Drago Bajt). New readings of the classics are also of interest, in particular of Ivan Cankar's continually relevant dramas. Examples are studies by Denis Poniž, Blaž Lukan, Mateja Pezdirc Bartol, and Irena Avsenik Nabergoj.

The collection *Slovenska dramatika* (Slovene drama, edited by Mateja Pezdirc Bartol 2012) offers insights in current questions in the field from the international symposium *Obdobja 31*. It is the first lengthy collection devoted entirely to research on Slovene drama. Its 392 pages contain forty-seven contributions by established and new researchers just beginning their careers. The convergence of generations and institutions in Slovenia and from around the world lends the collection a broad and varied character. The articles are methodologically diverse. Their contents shed light on the role of Slovene drama in different historical periods and in a broad socio-cultural context. They analyze the relationship between text and performance in the Slovene theater; compare Slovene drama texts with texts from Slavic, European, and world drama; interpret Slovene drama texts from a linguistic and stylistic standpoint, the poetics of a given author or period; a text's significant motifs and themes, and dramatic genres and sub-genres; they examine the role and meaning of translations of Slovene dramas and stagings abroad. Some of the contributions are devoted to the analysis of stage speech and changes in the elocutionary aesthetics in the Slovene theater, Slovene drama and other media, children's drama, didactics and methods of teaching Slovene drama, and publishing and promoting it. If drama has frequently been marginalized within the field of literary studies, the collection demonstrates that research is flourishing. Certain texts of by young dramatists give reason for optimism about drama production as well.

4 Conclusion: drama as a manner of viewing

To paraphrase a statement by the English theater specialist Alex Sierz about new English drama in the so-called in-your-face theater, we can sum up the history of

Slovene drama of the last half century, as researched and interpreted by the those we have presented, in the following way: Drama was like a kind of image factory that produced ways of viewing that in turn influence the culture at large. Provocative culture aided in airing out the concept of national identity over the past five decades. It appears that we are now attempting to replace this very image factory, which left a strong imprint on Slovene culture and the state during this time, with other (“multimedia”) factories producing ever newer simulacra of seemingly provocative images. The status of drama within an already reduced field of literary production in post-socialist Slovenia is today very exposed (this exposure is most evident in the radical reduction of book editions of contemporary Slovene drama). However, drama can draw strength from innovative and energizing ways of viewing, which have an impact on culture in general. This is what must be learned from drama history as reflected and interpreted by the history and theory of drama and the theater. Thus drama will show that the path away from dramatization of novels and the “telenovelization” of theater leads back to intensive dialog between drama writing, the theater, and contemporary society.

WORKS CITED

- Theodor W. ADORNO, 1998: *Aesthetic Theory*. Trans. Robert Hullot-Kentor. Ed. Gretel Adorno and Rolf Tiedemann. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Alain BADIOU, 2004: *Mali priročnik o inestetiki*. Trans. Suzana Koncut, Ljubljana: Društvo Apokalipsa.
- Silvija BOROVIK, 2005: *Slovenska dramatika v drugi polovici 20. stoletja* (Slovene drama in the second half of the twentieth century). Ljubljana: SM.
- Mihail N. EPSTEIN, 1995: *After the future: The paradoxes of postmodernism and contemporary Russian culture*. Amherst: University of Massachusetts Press.
- Aleš ERJAVEC, 2004: *Ljubezen na zadnji pogled: avantgarda, estetika in konec umetnosti* (Love at last glance: The avant-garde, aesthetics, and the end of art). Ljubljana: ZRC.
- Mark FORTIER, 1997: *Theory/theatre: An introduction*. London, New York: Routledge.
- Emil HRVATIN (ed.), 1996: *Prisotnost, predstavljanje, teatralnost* (Presence, performance, theatricality). Ljubljana: Maska.
- Marko JUVAN, 2006: *Literarna veda v rekonstrukciji: uvod v sodobni študij literature* (Literary studies in reconstruction: An introduction to literature). Ljubljana: LUD Literatura.
- Taras KERMAUNER, 2002: Slovenska dramatika in gledališče (Slovene drama and theater). Ed. Ivo Svetina. *Vidiki slovenske gledališke zgodovine* (Patterns of Slovene theater history). Ljubljana: SGM. 27–35.
- Jože KORUZA, 1972/73: Pregled slovenske dramatike (A survey of Slovene drama). *Jezik in slovstvo* 18/1–2. 9–20.

- Janko KOS, 2001: *Primerjalna zgodovina slovenske literature* (A comparative history of Slovene literature). Ljubljana: MK.
- Lado KRALI, 2005: Sodobna slovenska dramatika (1945–2000) (Contemporary Slovene drama). *Slavistična revija* 53/2. 101–17.
- Patrice PAVIS, 1992: *Theatre at the Crossroads of Culture*. Trans. Loren Kruger. New York: Routledge.
- Mateja PEZDIRC BARTOL, 2010: *Najdeni pomeni: Empirične raziskave recepcije literarnega dela* (Meanings discovered: Empirical research on the reception of literary works). Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije (Slavistična knjižnica, 15).
- (ed.), 2012: *Slovenska dramatika* (Slovene drama). Ljubljana: ZIFF (Obdobja, 31).
- Petra POGOREVC, Tomaž TOPORIŠIČ (ed.), 2008: *Drama, tekst, pisava* (Drama, text, writing). Ljubljana: MGL.
- Denis PONIŽ, 2001: Dramatika. *Slovenska književnost III* (Slovene literature III). Ed. Jože Pogačnik. Ljubljana: DZS. 203–348.
- Malina SCHMID SNOJ, 2010: *Tokovi slovenske dramatike: Od začetkov k sodobnosti, 1–2* (Currents in Slovene drama: From the beginnings to today, 1–2). Ljubljana: SGM.
- Miško ŠUVAKOVIČ, 1999: Negotovost ali point de caption (Uncertainty or *point de caption*). *Maska* VIII/5–6. 39–44.
- Tomaž TOPORIŠIČ, 2004: *Med zapeljevanjem in sumničavostjo: Razmerje med tekstom in uprizoritvijo v slovenskem gledališču druge polovice 20. stoletja* (Between infatuation and suspicion: The relationship between the text and staging in the Slovene theater of the second half of the twentieth century). Ljubljana: Maska.
- , 2007: *Ranljivo telo teksta in odra: Kriza dramskega avtorja v gledališču osemdesetih in devetdesetih let dvajsetega stoletja* (The exposed body of the text and the stage: The crisis of the drama author in the 1980s and 1990s). Ljubljana: MGL

V ang. prevedel Timothy Pogačar.

UDK 821.163.6.09"17/18":82(091)

Aleksander Bjelčevič

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

STAREJŠA SLOVENSKA KNJIŽEVNOST V LITERARNI VEDI PO LETU 1990

Pregled novosti je zgrajen po dobah in pisateljih. Zaradi novih odkritij se začne s katoliško književnostjo 17. in 18. stoletja, ki prinaša povsem novo podobo književnosti pred razsvetljenstvom, za katero smo večinoma mislili, da skoraj ne obstaja. Zvrstno obsega širok spekter verske književnosti, npr. pasijone (osapski), teološko-meditativne knjige (Skalarjev rokopis, Bukve svete Gertrudis), Jezusovo življenje, življenje svetnikov, pridige, križeve pote, pesmarice, prerokovanja in mnoge drobne forme. Sledi protestantizem in na koncu posvetna književnost do Prešerna. Veliko razprav je bilo socioloških, zgodovinsopisnih, teoloških. Podrobno se posvečam samo posameznim raziskavam, pregledne raziskave, diplome, magistrske in doktorate pa izpuščam.

Ključne besede: verska književnost, 16. stoletje, 17. stoletje, 18. stoletje, rokopisi

1 Katoliško 17. in 18. stoletje

1.1 Neznani rokopisi slovenskega slovstva

Največji dosežek v raziskovanju starejše književnosti zadnjih desetletij so **Neznani rokopisi slovenskega slovstva** v okviru projekta Matije Ogrina pri ZRC SAZU. Obsega seznam 176 rokopisov in opis 107 rokopisov 17. in 18. stoletja, 7011 strani so že skenirali. Med rokopisi so doslej nepoznani teksti, npr. 700 strani dolg Poljanski rokopis, pasijon iz Ospa, meditacija o štirih poslednjih stvareh Smrt, sodpa, peku, nebesku kraljestvu idr. To in iz projekta izhajajoče razprave niso le nova posamična odkritja, ampak novo poglavje slovenske literarne zgodovine. V širši zavesti je čas med protestantizmom in *Pisanicami* napol mrtva doba z izjemami kot Svetokriški, Rogerij in Škofjeloški pasijon. Če za mero vzamemo Matičino *Zgodovino slovenskega slovstva*, je slovenski književnosti pred *Pisanicami* namenjeno 185 strani, od tega »katoliški obnovi« 28. Projekt pokaže, da je narobe, če obseg književnosti teh stoletij sodimo le na podlagi tiskov in iz tega sklepamo o »zastoj« OGRIN (2011b: 385) kot značilno citira Ruplovo sodbo iz Matičine *Zgodovine*: »Ob številnih tiskih 18. stoletja nimajo rokopisi na splošno tolikega pomena kakor v starejših, slovstveno nerodovinskih časih«. Za koga nimajo pomena – za nas danes? Za takratno publiko ga vsekakor imajo, in to je ključno, ker je čas pred obveznim šolstvom čas ustne kulture (pesmi se pojejo, pridige govorijo, pasijoni igrajo) in rokopisne kulture, ki je imela drugačno

»predstavo o tem, kaj pomeni neko delo objaviti. Tudi v slovenskem baroku so si namreč rokopise izposojali, besedila v teh rokopisih pa so bralci razumeli in sprejemali kot izgotovljena dela. [...] Rokopisi pa odstrejo to dobo – rekli bi lahko – v pravi podobi: pokažejo na pestrost, pa tudi obsežnost in številčnost besedil, ki so tedaj nastajala, vendar se pozneje,

ko se je spremenila naša predstava o tem, kaj je izgotovljeno slovstveno delo in kakšno naj bo, niso več ohranila v kulturnem spominu.« (OGRIN, JAVORŠEK, ERJAVEC 2011: 338)

Rokopise je bilo treba najprej najti v javnih in zasebnih arhivih in vedeti, kje sploh iskati; sledi ugotavljanje, »[K]akšno besedilo je pred nami, kakšne vsebine in zvrsti je? Kdo je njegov avtor? Je besedilo »izvirno«, prevedeno, predelano? Kdaj je nastalo in kje?« Za to so nujne stroke kot arhivistika, historična bibliografija, kodikologija (za datacijo je včasih treba analizirati papir in vodna znamenja), paleografija in še klasične metode (primerjalne) literarne vede. Cilji, metode, ugotovitve ipd. so napisani na spletni strani, med splošne ugotovitve sodi,

»da glavnina besedil te dobe izhaja iz katoliškega verskega izročila, se ob tem opira na Sveto pismo in žitja svetnikov, vendar obilno zajema tudi iz ne-institucionalnih, psevdokanoničnih, apokrifnih, ljudskoslovstvenih virov; pri tem se od čistih kanoničnih besedil to slovstvo na razne načine oddaljuje v smer literarizacije, pripovedi, simbola in estetskega, kar pa ne zmanjšuje religiozne razsežnosti tega slovstva, marveč daje religiozni razsežnosti globljo prepričljivost in pristnost.« (Neznani rokopisi slovenskega slovstva, splet.)

Glavni interpret tega korpusa slovenske literature je Matija Ogrin (ki je ob tem veliko pisal tudi o načelih znanstvenih e-izdaj).¹ Pokazal je na splošne lapsuse literarne zgodovine: kapucinskim pridigam Svetokriškega in Rogerija je rekla, da so frančiškanske, hkrati pa ni evidentirala niti ene frančiškanske pridige (Ogrin 2011c). Na prvi pogled nič takega, če ne bi na tej podlagi izdelali napačne tipologije dveh vrst pridig: frančiškanske vs. jezuitske (Basar). Ker so frančiškani razvili bogato mrežo teoloških šol (na ravni redovne province so imeli triletni teološki študij, na ravni celega reda pa sedemletnega in takšno sedemletno šolo so imeli v Ljubljani že od 1593) in ker imajo frančiškani (kot kapucini) poudarjeno pastoralno poslanstvo, bi bilo nemogoče, da se ne bi ohranila nobena slovenska pridiga. Tiskov doslej resda ne poznamo, rokopisi pa se sproti najdevajo.

Ogrin je najprej raziskal frančiškanske pridige Antona **Brešana** (1638–1708), Evgena **Lauerja** (1722–1771) in Adavkta **Nikla** (1740–1788) (Ogrin 2009, 2011c). Stari viri iz 1808 navajajo šest Brešanovih tiskanih knjig (!) slovenskih pridig plus 15 rokopisov, mdr. *Biblio Pauperum* in pridigarški priročnik: »Če bi bil ta opus ohranjen, bi bil naravnost impozanten.« (OGRIN 211c: 232) Žal so zaenkrat našli le tri slovenske pridige in večje latinsko delo *Vita Christi*. Ogrin pridige natančno analizira. Povzemam analizo prve pridige, in sicer za praznik Treh kraljev: pridiga je klasično tridelna, tridelen je tudi uvod, kjer s citatom iz evangelija (Trije kralji »se bodo po drugi poti v svojo deželo povrnili«) Brešan najprej napove temo, ki jo nato v uvodu trikrat razloži. Najprej filozofsko, nato čutno nazorno, na koncu je eksegeza alegoričnega (simbolnega) pomena odlomka. Filozofski del: Brešan razpravlja o Božji dobroti kot nujni lastnosti Boga in s tem implicira ključni filozofski problem, namreč koncept Boga: če Bog ni dobri Bog, potem ni Bog, oz. če temu bitju umanjka ena od klasično mu pripisovanih lastnosti, imamo opraviti z drugim bitjem. Sledi Brešanova

¹ Ogrin se ne ukvarja z neplodnimi špekulacijami, ali nekaj spada v barok ali kam drugam; definicije literarnih obdobj so namreč nejasne in nesoglasne, zato je večina trditev »X je barok« nerazumljiva in nepreverljiva.

alegorična interpretacija: prihod kraljev k Herodu je simbol človeškega padca v greh, njihov sklep, da Herodu ne poročajo o Jezusovem rojstvu, ampak se domov vrnejo po drugi poti, pa simbol človekove poti iz greha. Ogrin drugi, osrednji del pridige s tremi eksempli analizira stilistično in prikaže Brešanovo retorično večšino (in ustajenost knjižne norme). Tretji del pridige ni ohranjen.

O ostalih Ogrinovih razpravah na kratko. Leta 2009 odkriti opus kapucina **Ferdinanda Ljubljanskega** (ok. 1684–1740) trenutno obsega 58 rokopisnih pridig na 500 straneh, vezanih v knjigo, pridiganih v Loki, Kranju, Ljubljani, Trstu; Ferdinandova roka pa se pozna tudi v Škofjeloškem pasijonu. Da je napisal še več in da so stvari krožile in se sposojale, kaže neka pridiga, odkrita v Novem mestu, kjer ni delal. *Bukve Svete Gertrudis* (Ogrin 2011b) iz 1745 so 450 strani obsežen rokopis duhovnih razodetij svete Gertrude, pesmi, molitev, litanij idr. Gre za priredbo nemških besedil (Gertrudenchbücher), nastalih na podlagi videnj nemške mistikinje Gertrude iz 13. stoletja. Za Ogrina je ena največjih najdb 700 strani debel *Poljanski rokopis* iz 1799; to je t. i. asketična literatura o Jezusovem življenju, vita Christi, ki poleg opisa Jezusovega življenja vsebuje še teološke komentarje in poročila o mističnih videnjih nekaterih svetnikov, torej miks teologije in legende. To je »prvi in edini znani primer te specifične zvrsti v slovenščini«. Eden od prevodnih virov bi lahko bil znani Das Grosse Leben Jesu Martina Cochemskega iz 17. stoletja. Še pomembneje je, da je ta rokopis verjetno prepis 900 strani obširnega, pol stoletja starejšega, žal le delno ohranjenega rokopisa (OGRIN 2011b: 395). *Dober legent teh svetnikov* (Ogrin 2011č) je koroški rokopis iz 18. stoletja, s 1032 stranmi najboljše delo 18. stoletja, prevod polovice Legenden der Heiligen Martina Cochemskega iz 1705. Gre za hagiografijo, najprijetnejše branje »ljudstva« oz. za ljudstvo. Prihaja iz Jarnikove zapuščine in ga je Jakob Sket v Kresu opisal že 1886. Ogrin se posveti zvrstnim vprašanjem oz. razločevanju med pripovedjo, historio, legendo in mitom, namreč glede na stopnjo fiksijskosti v zgodbah zgodovinsko izpričanih svetnikov.

Od Kopitarja naprej znani *Skalarjev rokopis* je kodeks štirih verskih besedil iz sredine 17. stoletja; z literarnega, kodikološkega in paleografskega stališča sta ga večkrat raziskovala Monika Deželak Trojar (npr. 2010) in Matija Ogrin (npr. 2010) ter ugotavljala avtorstvo, vire, zvrstnost, kompozicijo. Rokopis je 2011 doživel knjižno izdajo. Obsega tri knjige in en odlomek: meditativni spis *Shulla tiga premislhluuana in filozofska spekulacija Exemplar od suetiga Bonauentura* sta prevoda; *Vsakdanie spomishlane vernih karshanskich dushiz* je torzo in avtor neznan, *Vselai inu nikoli, to ie vezhnost* je morda Skalarjevo avtorsko delo. Trije teksti so bili najverjetneje pripravljene za tisk v treh knjigah. *Shulla* je prevod nemškega teksta frančiškana Joannesa Wolfa, ki ga je Deželakova našla v knjižnici na Dunaju in v Göttingenu in opravila primerjavo. Za *Exemplar* ugotavlja, da ni prevod Bonaventurovega *Brevilokvija*, ampak najbrž neke nemške knjige *Breuilloquium St. Bonaventurae: Das ist ein Exemplarun Vorbild des Menschlichen Lebens* iz 1608, ki jo je našla v Berlinu, ki pa kljub naslovu sploh ni Brevilokvij: kaj je Nemeč prevajal, ostaja odprto, še najbolj je podoben Bonaventurovem Solilokviju. Naslednja dva teksta sta v slovensko slovstvo prinesla novo literarno zvrst, meditativno prozo (»vrsta literature, ki obravnava zlasti moralna vprašanja in jo zaznamuje meditativen pristop k duhovnim, tudi mističnim temam«, Ogrin 2010: 130). Odlomek *Vsakdanie spomishlane* prinaša novo

temo, premišljevanje o dostojanstvu človekove narave, ki je »utemeljena v združitvi božje in človeške narave v Kristusu« (OGRIN 2010: 145); tu ni več srednjeveškega zaničevanja sveta in človeka, *contemptus mundi*. Vselaj inu nikoli je prvi slovenski tekst o misteriju pekla in pogubljenja, ki pekel prikazuje z mnogimi živimi, nazornimi slikami, prvi slovenski primer asketične literature (onstranska videnja, sporočila mrtvih). Ogrin predstavi kompozicijo knjige in pregled citiranih avtorjev, ki kažejo Skalarjevo široko teološko obzorje.

Teksti, ki s projektom Neznani rokopisi prihajajo med nas, kljub rokopisnosti niso zasebna besedila »brez javnega življenja in družbenega učinkovanja« (Ogrin 2011b): pridigarji so krožili po vsem slovenskem ozemlju vključno s Trstom, pridigali so v nabito polnih cerkvah (nepismeni ljudje druge duhovne in intelektualne hrane niso imeli), meditativni teksti so se med člani bratovščin (verska združenja laikov) spsojali (saj so na vogalih od rabe čisto črni), pasijoni uprizarjali. Projekt ni zaključen, obžalovati pa je, da je zaradi Jožefove ukinitve jezuitov propadlo skoraj vse njihovo slovensko slovstvo.

1.2 Škofjeloški pasijon

Najpomembnejša dosežka sta prenos *Pasijona* v e-medij in nova odkritja o datumu nastanka (glavni delavec na projektu je bil Matija Ogrin). Pasijon se nahaja na spletni strani Elektronske in znanstvenokritične izdaje slovenskega slovstva v obliki, ki ustreza standardom e-znanstvenih izdaj: sken, diplomatični in kritični prepis s prevodom neslovenskih besedil plus hkratni prikaz vsega trojega. Spremne študije obsegajo kodikološki in paleografski opis ter detektivsko zgodbo o razkrivanju datuma zapisa, datuma začetka uprizarjanja in nadaljnjih uprizoritev. Ogrin (2008) zavrne tri uveljavljene teze: da je bil napisan in prvič uprizorjen 1721 (dokazuje, da je bil napisan po 1725, igra pa uprizarjana od 1713 naprej), da se je uprizarjal neredno (1721, 1727, 1728, 1734); da je slovenski pasijon izjema ob nemških. Argumenti proti 1721: če bi besedilo nastalo in se začelo uprizarjati 1721, bi sledeče izjave ne imele smisla: »ohranjevalka te procesije ... bratovščina«, »blagajnik je bil tokrat«, »konja je doslej vselej dal g. pl. Kosem«, »grob nosi 14 mož, ki so že zmeraj bili meščani«. Dalje, folij 2r z letnico 1721 je na drugačnem papirju, drugačno pisavo² in ni istočasen z glavnim besedilom; na njem piše, da je kapitelj dal dovoljenje 23. maja 1721, medtem ko je bil velikonočni petek že 11. marca 1721 (maj 1721 najbrž pomeni novo pravno ureditev uprizarjanja); kot provincial, ki daje dovoljenje za procesijo, je napisan Krištof iz Gradca (1713–1722), v glavnem tekstu pa je kot provincial naveden Gotthard (1725–1727). Iz tega sledi, da je glavno besedilo napisano po 1725, v kodeksu zvezano 1730. Kdaj pa se je začel uprizarjati? Iz pisem, priloženih h kodeksu, se sklepa na leto 1713 – eden od argumentov je, da voditelj procesije v nekem pismu pravi, da prihaja do ljudskih uporov in da slišijo govornice o vojni. Najbrž gre za tolminski kmečki upor 1713, ki so ga hoteli razširiti tudi na loško gospodstvo. Iz dejstev, da se kot pokrovitelji omenjajo različne bratovščine, da kodeks vsebuje sezname različ-

² Tri leta pozneje je ugotovil, da je avtor folija 2r Ferdinand Ljubljanski (Ogrin 2011b), za katerega sta z Deželak Trojarjevo domnevala, da je prevzel Loško procesijo po Romualdu.

nih scenskih prizorov itd. se sklepa, da je bila tradicija dolga in je zapis iz 1725 le fiksacija te tradicije. Povabilna pisma pa kažejo na vsakoletno uprizoritev in ne na občasno. Glede teze, da je Loški pasijon edini v slovenščini, sicer pa so bili nemški:³ folij 14, na katerem je nemško-slovenska pesem Slavo Kristusu skažimo, je starejši od glavnine besedila; lahko bi bil fragment drugega slovenskega pasijona. Tri leta pozneje je Ogrin (2011b) med pridigami Ferdinanda Ljubljanskega našel vstavljeni list, ki ima na robu napis »Christus gehet dem Garten zu, Vide 4te Vorstellung« –Ferdinand govori o pasijonskem prizoru, kjer gre Jezus na Oljsko goro; in ker druge sporočene verzije pasijonov⁴ tega prizora ne omenjajo, kaže, da je imel Ferdinand v roki neki pasijon, ki ga danes ne poznamo. – Tradicija pasijona torej sega vsaj v 1713, o. Romuald je pasijon prevzel 1715 in zapisal po 1725, za njim ga je prevzel Ferdinand Ljubljanski, uprizarjan je bil vsako leto in ni edini pasijon v slovenščini.

1.3 Svetokriški in drugi pridigarji

Ob faksimilu *Sacrum promptuariuma* je izšel *Zbornik o Janezu Svetokriškem*: Lojzka Bratuž piše o treh neznanih zbirkah goriških pridigarjev 18. stoletja, Josip Bratulič o navezavi Hrvata Štefana Zagrebca na Svetokriškega; Štefan Kožuh in Angel Kralj z arhivi dopolnita Lionelijevo biografijo (rojen zanesljivo 1647, pri Sv. Križu, študiral v Zagrebu in Celju, v sub/diakona posvečen v Zagrebu, ni pa znano, kdaj v duhovnika), Boštjan Turk pa nagovarja, naj Pohlinovo opombo v Biblioteci Carnioliae o Lionelijevem članstvu v Akademiji operozov jemljemo resno. – Marko JUVAN (2000) s stališča teorije medbesedilnosti pregleda nekaj glavnih tipov referiranja na druga besedila pri Svetokriškem, Rogeriju in Basarju, predvsem eksemple, aluzije na topos, citate sentenc, ki so med glavnimi orodji v pridigarski argumentaciji. Ob faksimilu **Rogerijevega** *Palmariuma* (2001) je izšla drobna knjiga študij, po ena literarna (Pogačnik), jezikovna (Orel) in teološka (Mlinar). **Basarja** najbrž ni delal nihče. Pridige Petra Pavla **Glavarja** je izdal Viktorijan Demšar pri Mohorjevi 1991, **Attemsove** *Slovenske pridige* pa Lojzka Bratuž v Trstu 1993.

1.4 Cerkvene pesmarice

Stroka ima menda v evidenci okrog 250 rokopisnih pesmaric (*Tinjska rokopisna pesmarica*, str. 7). V zadnjem času so bile natisnjene tri, *Martjanska*, *Tinjska* in *Loška*, vse tri so ob- ali čezmejne. *Martjanska* je stroki znana že dalj časa, drugi dve sta bili najdeni nedavno in opisani prvič. Nobena nima melodij, vse tri so služile liturgiji, *Martjanska* pa vsebuje tudi posvetne pesmi.

1.4.1 Knjižna izdaja *Martjanske pesmarice*, hranjene v Mariboru, ima 80 strani obširno spremno besedo Vilka Novaka z natančno razlago zgradbe, verskega značaja, starosti, virov, zapisovalcev, sorodnosti z drugimi, zlasti hrvaškimi pesmaricami,

³ Zbirka *Neznani rokopisi* pa ima od l. 2011 tudi slovenski pasijon iz Ospa, nastal med 1625 in 1675.

⁴ Spremenne študije e-pasijona imajo Preglednico podob (= prizorov), ki so popisane v takratnih seznamih uprizoritev kapucinskih pasijonov na Slovenskem.

grafijo in jezikom. Čas nastanka je 16.–17. stoletje. Vsebina 211 pesmi: prvi trije deli so liturgične pesmi, četrta so verske pesmi za šolski pouk, peti del je nekak tujek, saj vsebuje ljubezenske pesmi in eno zgodovinsko (o Zrinjskem in bitki pri Sigetu). Verski značaj: večji del pesmarice je zapisan med 1592 in 1672, ko so bili Martjanci luteranski. Pesmi so zapisali oz. prevajali oboji, katoličani in protestanti, tudi uporabljali so jih oboji, pri čemer je to prepletanje kompleksno: ena, večja plast liturgičnih pesmi je predreformacijska in ta je vzeta iz skupnega hrvaškega kajkavskega katoliškega repertoarja; druga, manjša plast so novejša protestantske pesmi. Lahko nas nekoliko zbegajo na videz nasprotujoče si Novakove trditve, npr. »MP je po svojem nastanku in rabi luteranskega značaja« (str. 14) napram trditvam, da je večina liturgičnih pesmi katoliška (22, 24, 26), kar pa pomeni, da je večina po izvoru katoliška, ampak po vsebini sprejemljiva tudi za protestante, ki so zapisali večino pesmi in jih uporabljali 80 let; po letu 1672 pa je pesmarica prišla v katoliške roke. Nacionalnost: zlasti starejši hrvaški zgodovinarji jo imajo za najstarejši dokument hrvaške kajkavske poezije, pesmi iz nje so stalnica v hrvaških antologijah, že 1942 so jo bili pripravljene izdati v Zagrebu. Jezik pesmarice je kajkavščina s prekmurščino: katoliške župnije okoli Martjancev so do 1777 spadale pod zagrebško škofijo (Martjanci pod Győr), kjer je bil »pomozni liturgični« jezik molitev, pesmi in pridig hrvaščina.

1.4.2 Tinjsko rokopisno cerkveno **pesmarico** iz Rakol pri Tinjah na avstrijskem Koroškem smo v knjigi natisnili 2005. Prvi jo je transliterirano objavil Pavle Zdovc l. 2000 z natančno jezikoslovno spremno študijo. Nova izdaja pa prinaša še devet študij, nejezikoslovne so: moja o verzu in kitici, Štefan Ferenčak piše o virih pesmi, Engelbert Logar o melodijah, Marijan Smolik o vsebini. Pesmarica je zapisana ali prepisana 1839, vendar so besedila seveda starejša. Vsebuje 89 pesmi, ki si sledijo po koledarskem letu od adventa do praznika sv. Rešnjega telesa. Večinoma so (para) liturgične⁵, torej namenjene petju pri maši, vse pa ne. Viri Tinjske pesmarice so latinski in nemški, prevodi so lahko že zelo stari, npr. koroška varianta srednjeveške Kristus je od smrti vstov; konkretne vire in primerjave navaja Ferenčak. Notnih zapisov (»vižne črke«, kot piše Redeskini) ni: kadar so rokopisne pesmarice delo laikov, not niso zapisovali, ker so melodije znali na pamet. Logar je melodije suponiral na podlagi primerjav z drugimi pesmaricami, ki melodije imajo. Sam sem popisal verzni in kitični repertoar vseh pesmi, kar 62 tipov kitic, nadpovprečno za ljudske pesmarice, nekatere so tudi nadpovprečno kompleksne (toliko o trivialnosti ljudske književnosti).

1.4.3 Pravkarje bila natisnjena pred nekaj leti najdena *Loška cerkvena pesmarica* s 40 pesmimi brez melodij in z naslovom *Bukle sa zirkovne in boshie pesmi* iz Loč

⁵ Niso vse verske pesmi namenjene petju v cerkvi, npr. Stržinarjeve so namenjene verouku. Do 1970 je bila maša latinska in le latinske pesmi so bile liturgične v pravem pomenu in tudi točno predpisane; slovenske pa so se pele vzporedno z latinskimi, torej so v resnici paraliturgične in so se pele po izboru vernikov ali organista in niso predpisane. Tretjič, z jožefinskimi reformami bogoslužja po 1783 so prišle ljudske mašne pesmi, ki so bile sicer predpisane, vendar so se tudi te pele vzporedno z latinskimi liturgičnimi in ne namesto njih, kar kažejo imena »h Glorii, h CREDU, k Sanctusu« (PODSTENŠEK 2012: 160). Slovenske mašne pesmi so prevodi nemških (v Avstriji sta bili v rabi dve, *Wir werfen uns darnieder* in *Hier liegt vor deiner Majestät*), prvo sta prevedla Japelj na Kranjskem in Gutsman na Koroškem že 1784.

ob Baškem jezeru na avstrijskem koroškem, domnevno iz 1829, kot je datirana, a je pač nastajala dlje. Objavljen je kritični prepis in transkripcija, dodano je devet študij. Pesmarico je pisalo več rok dalj časa, podpisal se je »Wohinz, cerkovni pevc«, torej laik: gre za tip pesmarice, kjer so si pevci sami zapisovali pesmi, ki so jih v cerkvi peli. V nasprotju z Martjansko in Tinjsko tukajšnje pesmi niso urejene po zaporedju cerkvenih praznikov (vendar so praznične, tj. božične, velikonočne itd.), pevci najbrž niso imeli namena ustvariti neko urejeno pesmarico. PODSTENŠEK (2012: 164) ugotavlja, da gre za druge pesmi kot v primerljivih pesmaricah s konca 18. in začetka 19. stoletja. Laže kot vire je opazovati učinke Loške pesmarice: njene pesmi se nahajajo v poznejši Tinjski in Šmiklavski rokopisni pesmarici ter v Majarjevi in Bichlerjevi tiskani pesmarici. Engelbert Logar je tudi za te pesmi ugotavljal melodije.

1.4.4 Metrika cerkvenih in posvetnih pesmi do Prešerna. Drugih literarnih razprav o cerkvenih pesmih ni bilo dosti. O metriki in strofiki cerkvenih pesmi sem pisal jaz na nekaj mestih, najobširneje 2004, ožje, a natančneje 2002. Naredil sem verzno-kitični repertoar (tega se je doslej deloma lotil Janez Höfler v disertaciji 1975) glavne protestantske pesmarice Ta celi katekizmus, Kalobškega rokopisa, Steržinarjeve, Paglovčeve, Lavrenčičeve pesmarice, Sommaripe, Blejskih pesmi ter pesmi iz Evangelijev inu listov; Redeskinijeve pesmarice nisem končal. L. 1998 sem v Slavi objavil verzno-kitični repertoar vseh znanih **posvetnih pesmi do Pisanic**, pozneje repertoar Knobla, Volkmerja, Modrinjaka, Staniča, deloma Vodnika. Ta dva repertoarja sta pozneje služila Petru Svetini 2007 za ugotavljanje izvora Vodnikovih kitic in meni za izvor Jarnikovih ter Prešernovih kitic. Gre za to, da obstaja na tisoče vrst kitic, nekatere od njih so stare tudi 2000 let, mnoge posvetne pesmi od Prešerna naprej izvirajo iz cerkvenega repertoarja, tudi latinskega. Ta historiat in repertoar je zdaj vsaj delno popisan. Obstaja seveda še ogromno pesmaric, ki niso opisane, med njimi bo posebej zanimiva Martjanska, ker izhaja iz madžarskega repertoarja. Škulj (2001) je zbral napeve petih katoliških cerkvenih pesmaric 18. stoletja od Kastelca (1678) preko Stržinarja, Lavrenčiča, Redeskinija do Majarja 1846.

1.4.5 Andreja Šustra Drabosnjaka so v začetku 90-ih izdajali pri celovški Mohorjevi. Herta Lausegger (Drabosnjak 1992) je potencialno Drabosnjakove avtografe poslala na Center za kriminalistične preiskave in h grafologu Trstenjaku. Za kriminologe so pristna dela *Pastirska igra 1 in 2*, *Igra o izgubljenem sinu*, *Bukvice od Drabosnjaka*, *Molitvene bukvice*, *Bukvice od svetega križa*, Trstenjak je od teh izločil *Pastirsko igro 1*. Ostala Drabosnjakova dela (npr. *Marijin pasijon*) so kasnejši prepisi.

2 Reformacija oz. protestantizem

2.1 Primož Trubar

O Primožu Trubarju je nastalo na stotine razprav, diplom, doktoratov (štejem vse, jezikoslovne, teološke itd.), zlasti ob 500-letnici rojstva. Na drugi strani imamo o Krelju, po Cobissu, od 1990 do danes le sedem daljših razprav in diplom, npr. o Juriju

Juričiču pa tri. Dalmatin je vmes, nekaj čez petdeset, Vergerij pa okrog 20 razprav, polovica s konference. O Trubarju sta po 1990 nastala dva doktorata, oba jezikoslovna, o Dalmatinu eden, literarni. Monografijo o Trubarju je deloma na podlagi prejšnjih objav napisal Jonatan Vinkler 2011. Najbrž je najpomembnejše izdajanje Zbranih delih Primoža Trubarja; doslej 5 tiskanih in en elektronski zvezek, glavni urednik je Igor Grdina, pisec obsežnih spremnih besedil od III. do VI. pa Vinkler. Leta 2005 je začela izhajati »revija za vprašanja protestantizma« (ne le slovenskega in ne le luteranskega) *Stati inu obstati*, po ena na leto. Mnogo in z veliko razgledanosti, primerjalnosti, sintetičnosti je o Trubarju in reformaciji pisal Igor Grdina. Kozma Ahačič (2007) je v monumentalni knjigi o protestantskem jezikoslovju obdelal marsikaj, kar seže na širše področje literarne vede: vloga branja in poslušanja, financiranje, prodaja, nakup knjig, prevajanje, retorika.

Več razpravljavcev (Kerešvan, Jezernik, Grdina, Vitorovič) je tematiziralo t. i. kulturne junake, ki so pomembni za formiranje narodne identitete. To so ljudje iz za narod prelomnih časov, Slovincem je reformacija dala Trubarja in romantika Prešerna (ki zaseda prazno mesto preporodnega pisatelja). Če njuno pomembnost merimo s številom simpozijev ob stoletnicah (na Prešernovo 200-letnico rojstva leta 2000 jih je bilo dvoje ali trije, na Trubarjevo 500-letnico rojstva leta 2008 pa okoli petnajst), je Trubar prva ikona slovenstva. To je postajal postopoma od Kopitarja naprej, odločilno pa od začetka 20. stoletja. mdr. skozi znamenite polemike ob 400-letnici rojstva. Pri tem je značilno, da je število ljudi, ki je prvo slovensko knjigo resnično prebralo, po mojem nekaj deset.⁶

Marko Kerševan je v 80-ih večkrat pripomnil, da so se s Trubarjem ukvarjali predvsem jezikoslovci in literarni zgodovinarji. Koliko pa reformacija danes zanima literarne zgodovinarje? Preštel sem članke v osmih⁷ jubilejnih zbornikih (vanje sem vključil vse tri, ki so jih uredili filologi, to so prvi trije na seznamu v opombi) in delež takih, ki se ukvarjajo z literarnimi temami. Od 196 člankov je okoli 22 literarnovednih, to je 11 %; ko sem odštel tri filološke zbornike, je odstotek zlezel proti 5 %. Delež jezikoslovnih člankov je mnogo večji, okrog 70 ali 36 %. Nekoliko drugače je v 80-ih okoli 400-letnice Trubarjeve smrti, v štirih zbornikih⁸ je literarnih razprav 13 od skupaj 74, kar je 17 %. Če pogledamo vsebino člankov, nima ZRC-jev simpozij Jeziki in identitete kljub temu, da so nastopili literarni zgodovinarji Bernik, Grdina, Kos, Ahačič in Vinkler, nobene tipično literarne teme. Literaturo najdemo zgolj v *Jeziki, identitete in pripadnosti* in v *Obdobjih 27*, ki sta ju organizirala mariborska in ljubljanska slovenistika. V *Prodornih mislih* se od sedmih literarnih zgodovinarj le štiri ukvarjajo z literarnimi vprašanji, namreč Blanka Bošnjak s tipologijo diskurzov pri Trubarju, Milena M. Blažič z ženskami pri njem, Ivana Latković z Jančarjevim Galjotom, Dejan Kos z medkulturnostjo, Barbara Pregelj že z biografiko, jaz in in

⁶ Ko so novinarji v Newtonovem rojstnem kraju spraševali mimoidoče, zakaj je Newton pomemben, je bil rezultat enako pičel.

⁷ *Prodorne in preroške misli, Trubarjeva številka SR 2008, Reformacija na Slovenskem* (Obdobja, 27), *Jeziki in identitete, Primož Trubar* (Rim, 2009), *Die Reformation in Mitteleuropa* (pregledni članki o reformaciji na Slovenskem, Hrvaškem, Slovaškem, Poljskem idr.), *Vera in hotenja, 450-letnica slovenske knjige*.

⁸ *Družbena in kulturna podoba slovenske reformacije, Slovenci v evropski reformaciji* (Filozofska fakulteta, 1986), *III. Trubarjev zbornik, Protestantismus bei der Slowenen*.

Alenka Jensterle Doležal pa celo s teologijo. V Obdobjih 27 je o književnosti 16 člankov od 51, od tega 5 o didaktiki in 5 o upodobitvah Trubarja v leposlovju; od preostalih je moj teoretski, eden folklorističen, dva o Skalarjevem rokopisu, eden o periodizaciji in ena gematrična primerjava Trubarja in Prešerna. – Kaj je raziskovalce zanimalo?

2.1.1 Trubarjevo življenje in doba sta bila tema na vsakem simpoziju. Zame je bilo novo sledeče: Boris GOLEC (2009) je pregledal auersperške urbarje, shranjene na Dunaju, in popravil oz. dopolnil Trubarjev »rojstni list«: nejasno bo ostalo, ali se je res rodil 1508 (ali 1507 ali 1509), ker krstnih knjig tedaj še ni bilo; krščen na Primusa ni nosil očetovega priimka, ki se je pisal Mullner oz. Malnar, pač mlinar, ampak vsaj od 1526 v Trstu že maminega Trobar oz. Trubar (podpisoval pa se je vedno Truber); ni se rodil na Raščici v Temkovem mlinu (današnja Trubarjeva domačija), ampak v Šklopovem mlinu pod Kukmako blizu Rašice. Silvano Cavazza (2007 in 2010) raziskuje italijanske arhivske vire (tržaške, goriške, rimske itd.), prikaže mednarodne reakcije na Trubarjevo bivanje na Goriškem, pot protestantskih knjig čez Goriško v Primorje, razkriva Bonomove, Vergerijeve in Trubarjeve zveze z nepravovernimi italijanskimi teologi. Francka Premk (1999) je razvozlala začetnico N. v podpisu N. V.T. na koncu spremne besede k Katekizmu 1555 v Francesco Negri Bassanese, ki je bil Vergerijev sodelavec. Neža Zajc (2011) ima zanimivo primerjavo Trubarja in v Moskvi živečega in preganjanega grškega pravoslavnega duhovnika Greka.

2.1.2 Slovenska identiteta in vloga jezika. Slovenska identiteta je bila tema simpozijev *Protestantizem, slovenska identiteta in združujoča se Evropa, Jeziki, identitete, pripadnosti in Vera in hotenja*. Kaj pomeni slovenskost, kaj imava skupnega jaz in pisec Brižinskih spomenikov (in najini neskončno različni skupnosti)? Kaj je skupnega vsem Slovincem in nobenemu Hrvatcu? Ali so Brižinski spomeniki sploh slovenski tekst, so takrat Slovenci obstajali, je njihov jezik slovenščina? Zakaj so slovenski oz. je slovenščina: ker so ga napisali Slovenci (ko še ni bilo nacionalnih zavesti, ampak deželne) ali zato, ker je ta jezik podoben (koliko podoben?) jeziku, ki ga je pozneje (kdaj pozneje?) govorila skupnost, ki si je rekla Slovenci? Kdo odloča, kaj šteje za podobnost – lingvist ali govorec? Je jeziku, ki so ga govorili pred nastankom knjižnega jezika, smiselno reči slovenščina? Kdaj se rodi nacija: v času Brižinskih spomenikov, s Trubarjevo generacijo in (zgolj) z izobraženci njegovega časa⁹ ali celo šele v 18. stoletju z narodnim preporodom?

Na ta vprašanja so na omenjenih simpozijih in drugod odgovarjali mdr. Grdina, Kerševan, Sašo Jerše, Janko Kos, Sabina Mihelj, Jakob Müller.¹⁰ Odgovora sta v

⁹ Glede izobraženstva in glede Kerševanovega stališča (KERŠEVAN 2006: 15), da si Trubar imena Slovenci ni izmislil, ampak so si ljudje že prej tako rekli: tudi v *Martjanski pesmarici* so imenovani Slovenci (kot različni od Hrvatov) v pesmi o bitki pri Sigetu (1566), pesem naj bi nastala že konec 16. stoletja: »Zrinski Nicolaus ... mi poide vu terden Sziget Grad sz Horvacskom Goszpodom, i z leipim seregom nyega szprevodisse Horvacska, Vogerszka Szlovenszka Goszpada« (329).

¹⁰ Jakob Müller, Raba imena Slovenci v 16. stoletju (*Države, pokrajine, narodi, ljudstva in njih kulture ter znanosti v Škrabčevih delih*, ur. Jože Toporišič, Nova Gorica: Frančiškanski samostan Kostanjevica, 2003); prispevek na Škrabčevih dnevih 2 (2002).

osnovi dva: skupnost 16. stoletja se je dojemala za jezikovno skupnost, ne pa še za skupnost z isto preteklostjo in tradicijo; in nasprotno. Citiram sociologovo stališče: »Skupna zgodovinska usoda' je bila zanje (pred 16. stoletjem; op. A. B.) skupna usoda dežel nemškega cesarstva tega območja (in/ali madžarske krone) in skupna usoda po jeziku in poreklu različnih prebivalcev Kranjske, Štajerske, Koroške, Goriške ... Šele z razvojem jezikovne (samo)zavesti/identitete in ideologije se je »pokazala« posebna »skupna usoda« »Slovencev« ..., različna od usode nemško [...] govorečih prebivalcev« (Kerševan v zborniku *Jeziki, identitete, pripadnosti*, 86–88); »šele z institucionalno uporabo [...] standardiziranega jezika (kot knjižnega jezika) se obstoječe jezikovne sorodnosti in razlike uveljavijo in legitimirajo kot okvir povezoovanja navznoter in hkrati razmejevanja navzven« (KERŠEVAN 2006: 19). Torej šele s knjižnim jezikom v 16. stoletju oz. že takrat. Podobno Grdina v članku *Slovinci v Enciklopediji Slovenije*. Ob tem pa »jezikovno in književno delo protestantov 16. stoletja gotovo ni imelo nacionalnih ciljev, se pravi ciljev prepoznavanja in povezoovanja ljudi s sorodnim jezikom s pomočjo knjižnega jezika. Osnovni namen je bil verski.« (Kerševan v *Jeziki, identitete, pripadnosti*, 83). Glede jezika hočem omeniti še Kerševanovo (2008) zavračanje redukcionizma, da je bila slovenščina protestantom le orodje za širjenje prave vere. Ne, šlo jim je za širjenje Božje besede (Biblija so besede Boga) in »hkrati je Božja beseda v še enem jeziku pomenila pomnožitev Božje slave in posvečenje tega jezika«, zato so slovenske knjige podpirali tudi Nemci.

2.1.3 Teologija je tista, ki k protestantizmu pristopa na najbolj primeren način, ker je protestantizem v izhodišču teološko gibanje. Slovenski teologi se z njihovo teologijo sistematično po temeljnih teoloških disciplinah ukvarjajo od 80-ih let (prej npr. Oražem, Rajhman) v *Bogoslovnem vestniku* in leta 2008 na simpoziju v Rimu (*Primož Trubar*, 2009): Trubarjevo pojmovanje Boga stvarnika, njegova eklezioologija, kristologija, mariologija, eshatologija, nauk o opravičenju, zakramenti, duhovništvo, odnos do papeža, do ljudskih pobožnosti, pravoslavja in islama, načela prevajanja Biblije (Maksimiljan Matjaž, France Rozman in Marijan Peklaj). Muzikolog Jurij Snoj (2010) je po Lutrovi *Deutsche Messe* in Trubarjevi *Cerkovni ordningi* rekonstruiral zgradbo protestantskega bogoslužja in skušal dognati, kje in kdaj so se pele pesmi iz Dalmatinove pesmarice 1584. Na področje teologije, npr. o Trubarjevi navezavi na kalvinizem ali zavrnitev švenkfeldijanstva (prekrščevalstva) smo večkrat zašli (literarni) zgodovinarji Grdina, Vinkler in Bjelčević.

O glavnih Trubarjevih teoloških knjigah *Ordningi* in *Artikulih* skoraj ni samostojnih razprav, o *Ordningi* zgodovinarica Lilijana Golec (zbornik *Vera in hotenja*) in muzikolog Snoj, o *Artikulih* nič in če sodim po Cobissu, tudi Ena dolga predgovor in Katekizem z dvema izlagama nista bili predmet študij.

2.1.4 Z metriko sva se ukvarjala Svetina (1997) in Bjelčević (1999). Zanj je sicer veljalo, da je silabična (naglas ni ritmotvoren), bila pa so tudi nasprotna mnenja (Pogačnik, Grdina). Svetina jo je prvi raziskal ustrezno, namreč kako pogosto se ujemata besedni naglas in melodijski poudarek. Zgolj 60-odstotno ujemanje je ovrglo ugibanje o silabotoničnosti (odstotek pa je višji v pesmih, ki so jih protestanti vzeli iz ljudske tradicije).

2.1.5 Literarno posredovanje (tiskarne, knjižnice ipd.). Mihael Glavan (2005) je opisal eksemplar Dalmatinove Biblije, ki jo je Dalmatin sam podaril gimnaziji v Pforti na Saškem, kjer sta se šolala Bohorič ml. in Znojilšek. Smolik je v zborniku *Primož Trubar* 2009 pregledal Trubarjeve prvotiske v slovenskih in tujih knjižnicah, Mihael Kuzmič (2001) pa izdaje in uporabo Trubarjevega *Katekizma* 1550 18.–20. stoletja pri ogrskih Slovencih in med evangeličanskimi izseljenci.

2.1.6 Recepcija. Polemika ob Trubarjevi 400-letnici je zanimala Grdino, Grando, Jezernika, najobširneje Nenad Vitorovič (2006): osrednje vprašanje je bilo pomen Trubarja za Slovence in takrat se je podoba Trubarja kot duhovnika in teologa umaknila podobi tvorca knjižne slovenščine in »očeta naroda«. O literarnih upodobitvah (Aškerc, Cankar, Jančar, Javoršek, Jurčič, Koder, Tavčar, Pregelj, Rožanc) je govor v Obdobjih 27 in v Hladnikovem *Slovenskem zgodovinske romanu*. V zborniku *Protestantizem, slovenska identiteta ...* je pregled ulic, parkov, šol, društev, spomenikov itd., posvečenih slovenskim protestantom, naredila Sonja Žagar.

2.1.7 Didaktike je bilo precej, v ospredju je bilo vprašanje medkulturnosti oz. ne/podomačenja, približevanja, aktualiziranja kulturno daljne reformacije; mnenja so različna (Ahačič (2008), Krakar Vogel (2008), Alenka Žbogar in Milena M. Blažič v Obdobjih 27. Blažič se je na več mestih posvetila podobi ženske, družine in otroka pri Trubarju.

2.2 Ostali protestanti. Čprav **Kreljeva Postila** kar kliče po raziskavi interpretativnih postopkov, značilnih za starejšo teologijo, so o njem pisali le jezikoslovci. Iz **Dalmatina** je l. 2012 na koprski slovenistiki doktoriral zgodovinar Lucijan Adam (obdelal je okoliščine, vplive, vire, vsebino). Pisma slovenskih protestantov v originalu in prevodu je objavil Jože Rajhman. **Vergerij ml.** kot cerkveni pogajalec in latinsko pišoči teolog ni ravno predmet literarnih raziskav, na konferenci 1998 (Peter Pavel Vergerij ml., polemični mislec v Evropi 16. stoletja) so pisali o njegovem vplivu na Trubarja (Francka Premk), o Vergeriju v slovenski znanosti (Jože Pogačnik) in o njegovem korpusu v knjižnicah (Mihael Glavan).

2.3 Izdajo vseh protestantskih napevov sta naredila Ivan Florjanc in Edo Škulj (2008): protestanti so svoje pesmi peli, kakor je pač znala posamezna verska skupnost, Florjanc pa je tu napravil štiriglasno harmonizacijo za prave zборе. Protestantško glasbo lahko poslušamo na antologiji na 16 zgoščenkah *Musica noster amor: Glasbena umetnost Slovenije od začetkov do danes*.

3 Starejše slovstvo na dLib-u in Wikipediji. Najti je marsikaj, npr. Klombnerjeve *Ene duhoune peisni* 1563, Tulščakove *Krščanske leipe molitve* 1579, več Schönlebnovih nemških pridig in latinskih razprav (npr. *Horae subsecivae dominicales*),¹¹ Basar, Severjev *Réd zveličánsztva*, Kúzmičev *Nouvi zákon* 1771, *Kolomonov žegen*. Za Wikipedijo študentje slovenistike pišejo gesla o piscih in delih, doslej

¹¹ Knjigo prodajajo v antikvariatu ZVAB.com za 380 evrov; tam je tudi Vlačičeva *De mystica sacramentalique seu externa praesentia*, 1574.

mdr. Brižinski spomeniki, Stiški rokopis, Dalmatinov Ta celi catehismus, Kreljeva Otročja Biblija, Sommaripa, Svetokriški, Rogerij, Kalobški rokopis, Paglovec, Stržinar, Drabosnjak, Volkmer, Jarnik. Elektronsko izdajo je doživel legendarni doktorat Marijana Smolika 1963 (2010).

4 Posvetna književnost

Jurij Japelj. Janez Močnik je v *Japljevem zborniku* popravil datacijo uglasbitve že omenjene mašne pesmi Hier liegt vor deiner Majestät, ki jo je uglasbil Michael Haydn. Japelj je prevod pesmi objavil 1791 v knjigi *Visha sveto masho slishati*; zraven je partitura, ki ustreza Haydnu. Za Haydno uglasbitev velja, kot navaja Močnik, da je nastala 1795. Japljev prevod pa je izšel 1791 – s tem se datacija Haydna lahko pomakne nazaj. Navernik primerja Japljeve posvetne erotične pesmi s pridigami na podobno tematiko. Če v pesmih zunajzakonsko erotiko in prešuštvo obravnava duhovito in svetuje toleranco, pa v pridigah prešuštvo obsodi; še zanimivejša so njegova svarila, da poroke zaradi denarja ali prenagljene strasti vodijo v zakonski pekel, ki ga Japelj natančno, obširno in prizadeto opiše, zlasti se spravi na slabe može. Svetina je 2002 objavil rokopisne prevode štirih Hagedornovih pesmi in ene Popove, Smolej 1999 pa rokopisni prevod Racinove verske pesmi *Cantique sur le bonheur des justes* ... (Pejsen od srezhe tih isvolenih) – zanimivo, da je janzenistično takorekoč here tično tezo (kalvinistično), da bodo odrešeni le izvoljeni, Japelj omilil: frazo »tvoji izbranci« je prevedel v »tvoji ljubici«.

Anton T. Linhart. Posebnost zadnjih let je posvečanje prvi, edini izvorni, a nemško pisani drami *Miss Jenny Love* (1780), npr. Luka Vidmar in Ivo Svetina v *A. T. Linhart: Jubilejna monografija*, Denis Poniž (2007), Mirko Jurak (2009) in Katja Mihurko Poniž (2012), njenim virom, zvrstnosti in recepciji. Najizvirnejše je odkritje Katje Mihurko Poniž, ki je na Dunaju, v Münchnu in Berlinu našla tri izvode *Miss Jenny Love*. Ti so zvezani z drugimi nemškimi in prevedenimi dramami; skozi njihov prikaz Mihurkova rekonstruira en kos recepcije Linharta. Na kratko: prvi dunajski izvod je vezan s štirimi veseloigrami; augsburški le z žaloigrami, ostali mešano, pretežno žaloigre, vmes je tudi otroška igra. Poizvedba, ali je bila Jenny uprizorjena v Münchnu, je bila negativna. Vidmar je znane ugotovitve o vplivih dveh Lessingovih in dveh Klingerjevih dram dopolnil z natančno primerjavo fabul, motivov, dogajališč, karakterizirajočih imen, značajev. Svetina in Poniž tematizirata razliko med tragedijo in žaloigro, Jurak podobnost, zlasti v figurativnem jeziku, s Shakespeareom. Dragan Božič (2010) je v dunajski knjižici našel dotlej neznani Linhartov portret.

Janez Damascen Dev. Milko Bizjak l. 2008 odkril partituro duhovnika Frančiška Jakoba Zupana za Devovo Opereto/Belin, ki je veljala za izgubljeno; partituro je našel pri Zupanovih zunajzakonskih potomcih.¹² Najdbo je opisal le na svoji spletni strani, odzivov muzikološke stroke nistem našel. Leta 1993 je posmrtno izšla kapitalna Koruzova disertacija o *Pisanicah*. Gre za kompletan filološko-bibliografsko-zgodovinski opis *Pisanic* (torej opis celega literarnega sistema); njihove zvrstna narava (koledar, almanah), datiranje rokopisov za IV. zvezek, založništvo, mecenstvo, knji-

¹² Na Bizjaka me je opozorila študentka Miša Hernčič.

garstvo, analiza in interpretacija (ne v smislu naivne imanentne interpretacije) vsake pesmi posebej itd. To je empirična literarna vede par excellence. Za okus: navidez abstraktni Belin v trojici tekstov (Žalost in Veselje Krajskih Modric ter Opereta) je konkretna zgodovinska oseba, tačas iz Gorice prihajajoči novi deželni glavar Lamberger (odtod prošnja Modric, naj ga Lahinje vrnejo); Opereta ni alegorija rojstva poezije, ampak hvalnica Lambergeru kot predsedniku kmetijske družbe, saj so nimfe (in ne muze) predstavnice poljedelstva, vinogradništva in sadjarstva. S podobno metodo, nadaljevanje t. i. pozitivistične paradigme (npr. Kidrič, Gspan, Koruza), se Deva in Linhart loteva Dović (2007) (zgodovinski kontekst, funkcija poezije, knjigotrška vprašanja ipd.), ki svojo knjigo izrecno uvršča v sistemsko in empirično paradigmo.

Žiga Zois. Ena redkih monografij o starejši književnosti je Vidmarjeva *Zoisova literarna republika*; načel je novo področje, stilistično raziskovanje korespondence. Obdelal je okrog 200 Zoisovih pisem in pisem Zoisu (zlasti Kopitarjevih), shranjenih v Arhivu RS, Narodnem muzeju, NUK-u:¹³ zgodovinske sloge pisem (antični, novolatinski, baročni plemiški, razsvetljenski) glede na naslavljanje, metaforiko, skrb, spoštljivost, hierarhijo odnosov med dopisovalci idr. Zoisovo in Kopitarjevo korespondenco obravnava tudi kot vir za opis preporodnega delovanja Zoisovega slovenskega krogain, posebej dragoceno, Kopitarjevega načrta povezati slovenske preporoditelje: češke, poljske, dalmatinske, zagrebške, srbske. Monografijo o Zoisu in italijanski kulturi je napisala Marija Kacin.

Knjiga Trubar, Hren, Valvazor, Dolničar (2009) v izvornikih in v prevodu prinaša, kar so omenjeni napisali o književnosti na Kranjskem, predstavlja torej začetnike **literarne zgodovine**. Nekateri teksti so bili (delno) že prevedeni, nekateri so na novo, pri projektu pa je sodelovala večja skupina ljudi.

O **Valentinu Vodniku** je pregledno monografijo napisal Janko Kos 1990. Peter Svetina je 2007 naredil popoln Vodnikov metrični in kitični repertoar: Vodnik je uporabil kar 100 različnih vrst kitic, polovica so variante alpske poskočnice. Svetina je povzel vse ugotovitve o posvetni metriki pred Vodnikom, s tem pa je prikazal tudi zgodovinsko pot Vodnikove strofike. Blanka Bošnjak (2010) naratološko analizirala Vodnikovo edino pridigo in zgodbe iz *Velike pratike*, Božidar Jezernik (2007) je pokazal uporabo Ilirije oživljene za narodnoprebudne namene.

Posvetne pesmi **Leopolda Volkmerja** je monografsko obdelala Majda Potrata 1994. Volkmer, sicer prevajalec cerkvenih pesmi, je napisal 39 pesmi, objavil dve, v pripravi pa je imel zbirko Zmes za pevca, namenjeno »profesionalnim« ljudskim pevcem. Potrata po vzoru Koruzove monografije o *Pisanicah* vsako pesem interpretira po vplivih, vsebini in stilu. **Štefana Modrinjaka** omenjava Grdina (1999) in Bjelčevič (1998), **Valentina Staniča** sem verzološko obdelal jaz, **Knobla** so znova izdali študenti slovenistike v reviji *Slava*.

Urban Jarnik. Glavni prispevek k poznavanju Jarnikove poezije je Prunčeva študijska izdaja iz 1988 v treh knjigah: tekstnokritični izdaji v prvi knjigi (v slovenščini 2002 pod naslovom Urban Jarnik: *Pesmi in prevodi*) sledita dve knjigi konkordanc in analize besedišča. V zborniku Simpozija o Jarniku je Prunč opisal Jarnikov opus;

¹³ Faganel (1999) je pripravil popis Zoisovih rokopisov v Narodnem muzeju; 200 od teh enot je iz gotice že transkribiral Hubert Clemenz, ni pa še popisana vsa njegova korespondenca, Bonazza je 1997 npr. popisal tisto v Zagrebu.

okrog 150 pesmi, ohranjenih le 50, za življenja objavljenih 10. Vredno je ponoviti, da je Franz Schubert uglasbil nemški prevod pesmi Zvezdje. Sam sem popisal metrično-kitični repertoar (30 vrst kitic v 56 pesmih) in zgodovinsko pot (do zgodnjega srednjega veka) kakih 15 vrst kitic, npr. romarske, hildebrandske, vagantske. Jarnikovo pesnitev Ostrevica nepremagana je s Prešernovim Krstom in Levičnikovo rokopisno Katoliško cerkvijo, najboljšejšim slovenskim epom, primerjal Matjaž Zaplotnik 2005 (zanimivo, da ima Jarnik v Ostrevici, ki ji radi rečemo romanca, motiv oz. primerjavo gradu Ostrevica z neosvojljivo devico, kar je obrnjena primera iz španskih romanc, kjer je devica nepremagljiv grad). Zaključujem z Grdinovim (1999b) prikazom kontinuitete Dev – Jarnik – Modrinjak – Primic – Prešeren.

5 Sklep

Naj strnem vtise: največ je bilo napisano o Trubarju; o posvetnih klasikih se je pisalo relativno malo; zunaj obletničnih zbornikov je razprav občutno manj; novosti je statistično gledano malo; nabožne književnosti se lotevamo tehnično (ekdotika, verzologija), interpretacijo hranimo za posvetno; malo je nekoč klasičnega arhivskega dela (predvsem Ogrin, Deželak, Vidmar z ZRC SAZU), empirični obrat oz. pozitivistična tradicija torej nista množična, a najbrž pogostejša kot v raziskavah novejših književnosti.

VIRI IN LITERATURA

- Lucijan ADAM, 2012: *Življenje in delo Jurija Dalmatina ter mesto njegovih del v slovenski književnosti 16. stoletja: Doktorska disertacija*. Koper: Lucija Adam.
- Kozma AHAČIČ, 2007: *Zgodovina misli o jeziku in književnosti na Slovenskem*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- , 2008: Kulturne razlike kot izhodišče za kvalitetnejšo ciljno obravnavo jezika in književnosti Trubarjevega časa. *Slovenščina med kulturami*. Ur. Miran Košuta. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije. 25–42.
- Anton Tomaž Linhart: *Jubilejna monografija ob 250-letnici rojstva*, 2005. Ljubljana: SGM.
- Aleksander BJELČEVIČ, 1998: Verz posvetnih pesmi do *Pisanic*. *Slava* 12/1. 74–103.
- , 2004: Kratki verz slovenskih pesmi od 15. do 18. stoletja. *Słowiańska metryka porównawcza VIII: Krótke rodzime rozmiary wierszowe*. Ur. Lucylla Pszczołowska, Dorota Urbańska. Varšava: Instytut badań literackich.
- Milko BIZJAK: Prva slovenska opera Belin. milko-bizjak. 2010. Na spletu.
- Sergio BONAZZA, 1997: O Zoisovi literarni zapuščini. *Jezikoslovne in literarnovedne raziskave: Zbornik referatov 6. srečanja slavistov*. Ur. Breda Pogorelec s sodelavci. Ljubljana. Ljubljana: FF. 263–267.
- Blanka BOŠNJAK, 2010: Vodnikovo prozno delo. *Jezik in slovstvo* 55/1–2. 61–75.

- Dragan BOŽIČ, 2010: Cesarska zbirka hrani neznani Linhartov portret: Naključno odkritje. *Delo, Književni listi* 3. 3. 2010. 17.
- Silvano CAVAZZA, 2007: Bonomo, Vergerij, Trubar. *Stati inu obstatu* 5–6. 62–81.
- Silvano CAVAZZA, Sebastiano BLANCATO, 2010: Primož Trubar in Gorizia and Friuli. *Reformacija na Slovenskem: Ob 500 letnici Trubarjevega rojstva*. Ur. Aleksander Bjelčevič. Ljubljana: ZIFF (Obdobja, 27). 547–56.
- Monika DEŽELAK TROJAR, 2010: Adam Skalar in njegov rokopisni kodeks – Skalarjevo prevajalsko delo. *Reformacija na Slovenskem: Ob 500 letnici Trubarjevega rojstva*. Ur. Aleksander Bjelčevič. Ljubljana: ZIFF (Obdobja, 27). 19–40.
- Marijan DOVIČ, 2007: *Slovenski pisatelj: Razvoj vloge literarnega proizvajalca v slovenskem literarnem sistemu*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Andrej ŠUSTER DRABOSNJAK, 1992: *Zbrana bukovniška besedila 2: Pastirska igra in Izgubljeni sin*. Ur. Herta M. Lausegger. Celovec: Mohorjeva družba.
- eZISS. *Elektronske znanstvenokritične izdaje slovenskega slovstva*. Na spletu.
- Jože FAGANEL, 1999: Zoisovi rokopisi: Popis, I. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Ivan FLORJANC, Edo ŠKULJ, 2008: *Slovenski protestantski napevi: Harmonizacija za zборе*. Ljubljana: Družina.
- Mihael GLAVAN, 2005: Slovenska Biblija v Schulpforti. *Stati inu obstatu* 1–2. 63–71.
- Boris GOLEC, 2009: Kdo in od kod je bil pravzaprav Primož Trubar? *Vera in hotenja*. Ur. Sašo Jerše. Ljubljana: SM. 45–64.
- Igor GRDINA, 1997: *Starejša slovenska nabožna književnost*. Ljubljana: DZS.
- , 1999: *Od Brižinskih spomenikov do razsvetljenstva*. Maribor: Obzorja.
- , 1999b: Prešeren pred Prešernom. *Zgodovina za vse* 6/2. 5–13.
- , 2006: Do 'fine moke 00' mleto Trubarjevo vprašanje. *Stati inu obstatu* 3–4. 202–35.
- Jeziki, identitete, pripadnosti med središči in obrobji: V počastitev 500. obletnice rojstva Primoža Trubarja*, 2011. Ur. Kozma Ahačič in Petra Testen. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Japljev zbornik*, 2011. Ur. Marjeta Humar. Ljubljana, Kamnik: ZRC SAZU, Občina.
- Božidar JEZERNIK, 2007: Podoba Valentina Vodnika in razumevanje njegove ode Ili-rija oživljena. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 78/4. 143–72.
- Marko JUVAN, 2000: Baročne pridige in citatno povzemanje izročila. *Vezi besedila*. Ljubljana: LUD Literatura. 113–32.
- Mirko JURAK, 2009: William Shakespeare and Slovene dramatists, I: A. T. Linhart's Miss Jenny Love. *Acta neophilologica* 42/1–2. 3–34.
- Marko KERŠEVAN, 2006: Slovenci in protestantizem danes. *Protestantizem, slovenska identiteta in združujoča se Evropa*. Ur. Marko Kerševan. Ljubljana: ZIFF. 13–57.

- , 2008: Trubarjeva »cerkev božja slovenskega jezika« in »narod slovenskega jezika«. *Stati inu obstatu* 7–8. 188–202.
- Jože KORUZA, 1993 [1978]: *Značaj pesniškega zbornika Pisanice od lepeh umetnost*. Maribor: Obzorja.
- Janko KOS, 1990: *Valentin Vodnik*. Ljubljana: Partizanska knjiga (Znameniti Slovenci).
- Boža KRAKAR VOGEL, 2008: Nekatere posebnosti poučevanja starejše književnosti. *Slovenščina med kulturami*. Ur. Miran Košuta. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije. 79–91.
- Mihael KUZMIČ, 2001: Med Catechismusom 1550 in Protestantskim katekizmom 1995. *450-letnica slovenske knjige in slovenski protestantizem*. Ur. Marko Kerševan. Ljubljana: Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar, ZIFF. 20–39.
- Loška cerkvena pesmarica iz leta 1825: Komentirana izdaja*, 2012. Ur. Simon Triessnig, Peter Svetina. Celovec: Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik, Mohorjeva družba.
- Katja MIHURKO PONIŽ, 2012: Nekaj ugotovitev o Linhartovi Miss Jenny Love. *Slavistična revija* 60/1. 1–13.
- Neznani rokopisi slovenskega slovstva (NRSS). Na spletu*.
- Matija OGRIN, 2008: Vprašanja tradicije Škofjeloškega pasijona, ekdotična perspektiva. *Slavistična revija* 56/3. 289–304.
- , 2009: Baročni frančiškanski pisatelj Anton Brešan (1638–1708) in njegov slovstveni opus. *Slavistična revija* 57/4. 555–62.
- , 2010: Skalarjev rokopis 1643, meditativna proza v kontekstu katoliške obnove. *Reformacija na Slovenskem: Ob 500 letnici Trubarjevega rojstva*. Ur. Aleksander Bjelčevič. Ljubljana: ZIFF (Obdobja, 27). 129–46.
- Matija OGRIN, 2011b: Neznani rokopisi slovenskega slovstva 17. in 18. stoletja. *Slavistična revija* 59/4. 385–99.
- , 2011c: Slovenska frančiškanska pridiga baročne dobe: Pisatelji Brešan, Lauer in Nickel ter njihove rokopisne pridige. *Neznano in pozabljeno iz 18. stoletja na Slovenskem*. Ur. Mitja Preinfalk. Ljubljana: ZRC SAZU, Slovensko društvo za preučevanje 18. stoletja. Na spletu.
- , 2011č: 'Dober legent teh svetnikov': Koroški rokopis iz 18. stoletja. *Primerjalna književnost* 34/3. 65–79.
- Matija OGRIN, Jan Jona JAVORŠEK, Tomaž ERJAVEC, 2011: Rokopisi slovenskega slovstva baročne in razsvetljenske dobe. *Meddisciplinarnost v slovenistiki*. Ur. Simona Kranjc. Ljubljana: FF (Obdobja, 30). 385–99.
- Loška cerkvena pesmarica: Komentirana izdaja rokopisne pesmarice iz Loč ob Baškem jezeru/Latschauer Kirchenliedbuch ...*, 2012. Ur. Simon Triessnig in Peter Svetina. Celovec: Mohorjeva družba, Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik.

- Reformacija na Slovenskem: Ob 500 letnici Trubarjevega rojstva*. Ur. Aleksander Bjelčevič. Ljubljana: ZIFF (Obdobja, 27).
- Denis PONIŽ, 2007: A. T. Linhart in problem meščanske žaloigre. *Jezik in slovstvo* 52/2 . 3–15.
- Matej PODSTENŠEK, 2012: Loška cerkvena pesmarica v luči katoliške liturgije in koroškega cerkvenopesemskega repertoarja v prvi polovici 19. stoletja. *Loška cerkvena pesmarica iz leta 1825*. Celovec: Mohorjeva družba.
- Majda POTRATA, 1994: *Pesništvo Leopolda Volkmerja*. Maribor: Kulturni forum.
- Francka PREMK, 1999: Medsebojni ustvarjalni vplivi Primoža Trubarja in Petra Pavla Vergerija ml. *Acta Histriae* 8/1999. 61–90.
- Primož Trubar: Trubarjev simpozij ... v Rimu*, 2009. Ur. Edo Škulj. Celje: Mohorjeva družba.
- Protestantizem, slovenska identiteta in združujoča se Evropa*, 2006. Ur. Marko Kerševan. Ljubljana: ZIFF, 2006.
- Erich PRUNČ, 1988: *Urban Jarnik: Textologische Grundlagen und lexikologische Untersuchung seiner Sprache. ZV. I: Kritische Edition der Gedichte. Bd. II: Wortschatzanalyse. Zv. III: Konkordanz zu der Gedichten*. Celovec: Mohorjeva družba.
- Reformacija na Slovenskem: Ob 500 letnici Trubarjevega rojstva*. Ur. Aleksander Bjelčevič. Ljubljana: ZIFF (Obdobja, 27).
- Simpozij o Urbanu Jarniku*, 2003. Ur. Martina Piko Rustia. Celovec, Ljubljana: Slovenski narodopisni inštitut in društvo Urban Jarnik, FF (Koroški etnološki zapisi, 2).
- Skalarjev rokopis 1643: Editio princeps: Znanstvenokritična izdaja*, 2011. Ur. Monika Deželak Trojar. Celje, Ljubljana: Mohorjeva družba, ZRC SAZU.
- Slavia centralis* 1/1 in 1/2, 2008. [Prispevki s konference Prodorne in preroške misli 16. stoletja: Konferenca ob petstoletnici rojstva Primoža Trubarja.]
- Tone SMOLEJ, 1999: Slovenska recepcija Jeana Racina. *Slavistična revija* 47/3. 297–313.
- Marijan SMOLIK, 1963: *Odmev verskih resnic in kontroverz v slovenski cerkveni pesmi od začetkov do konca 18. stoletja*. Na splet 2010 postavil M. Ogrin.
- Jurij SNOJ, 2010: Dalmatinova pesmarica in slovensko reformirano bogoslužje. *Reformacija na Slovenskem: Ob 500 letnici Trubarjevega rojstva*. Ur. Aleksander Bjelčevič. Ljubljana: ZIFF (Obdobja, 27). 483–504.
- Peter SVETINA, 1997: Ujemanje besednega naglasa in melodičnega poudarka v slovenski ljudski pesmi in pesmi slovenskih protestantov. *Slavistična revija* 45/1–2. 203–06.
- , 2000: Kitice v odstavkih: Nekatere kitične oblike v slovenskih protestantskih pesmih 16. stoletja. *Slavistična revija* 48/2.189–93.

- , 2002: Japljevi prevodi Hagedorna in Popa. *Slavistična revija* 50/1. 123–29.
- , 2007: *Kitične oblike v starejši slovenski poeziji*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- 450-letnica slovenske knjige in slovenski protestantizem*, 2011. Ur. Marko Kerševan. Ljubljana: Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar, ZIFF.
- Škofjeloški pasijon. Elektronske in znanstvenokritične izdaje slovenskega slovstva*. Na spletu.
- Edo ŠKULJ, 2001: *Cerkveni ljudski napevi. 2, Starejši katoliški napevi*. Ljubljana: Družina.
- Tinjska rokopisna pesmarica*, 2005. Ur. Martina Orožen. Maribor: Slavistično društvo (Zora, 40).
- Trubar, Hren, Valvasor, Dolničar: *O slovstvu na Kranjskem: Znanstvenokritična izdaja*, 2009. Ur. Luka Vidmar. Ljubljana: Fundacija dr. Bruno Breschi, ZRC SAZU.
- Trubarjeva številka. *Slavistična revija* 56/posebna št., 2008/09. Ur. Majda Merše idr.
- Vera in hotenja: Študije o Primožu Trubarju in njegovem času*, 2009. Ur. Sašo Jerše. Ljubljana: SM.
- Luka VIDMAR, 2010: *Zoisova literarna republika: Vloga pisma v narodnih prerodih Slovencev in Slovanov*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Jonatan VINKLER, 2011: *Uporniki, »hudi farji« in hudičevi soldatje*. Ljubljana: Pedagoški inštitut. NA spletu.
- Nenad Hardi VITOROVIČ: Protestantizem v polemikah ob 400 letnici Trubarjevega rojstva. *Protestantizem, slovenska identiteta in združujoča se Evropa*. Ur. Marko Kerševan. Ljubljana: ZIFF: 217–63.
- Neža ZAJC, 2011: *Krogozor slovanske besede: Preizkušnja renesančnega humanizma skozi prerez opusov besedil Primoža Trubarja in Maksima Greka*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Matjaž ZAPLOTNIK, 2005: Kulturna širina v treh slovenskih verznihih pripovedih iz prve polovice 19. stoletja. *Večkulturnost v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi. 41. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*. Ur. Marko Stabej. Ljubljana: FF. 170–75.
- Zbornik o Janezu Svetokriškem*, 2000. Ur. Jože Pogačnik in Jože Faganel. Ljubljana: ZRC SAZU.

UDK 821.163.6.09"17/18":82(091)

Aleksander Bjelčevič

Faculty of Arts, University of Ljubljana

SLOVENE PRE-MODERN LITERATURE IN LITERARY STUDIES AFTER 1990

This survey is structured according to periods and writers. In view of recent discoveries, it begins with seventeenth- and eighteenth-century Roman Catholic writings and new revelations on pre-Enlightenment literature, which was thought to be all but non-existent. It encompasses a broad spectrum of religious genres—for example, the Osp passion, books of theological meditations (the Skalar MS, *Bukve svete Gertrudis* [The writings of St. Gertrude]), the life of Christ, lives of the saints, homilies, ways of the cross, hymnals, prophecies, and many minor forms. Next I consider Protestant writings and secular literature before France Prešeren. There have been numerous sociological, historical, and theological publications. I deal in detail only with individual publications, leaving aside survey publications and baccalaureate, M.A. theses, and dissertations.

Key words: religious literature, seventeenth century, eighteenth century, sixteenth century, manuscripts

1 The Catholic seventeenth and eighteenth centuries

1.1 Recently discovered manuscripts of Slovene literature

The greatest accomplishment in research into pre-modern literature during recent decades has been **Neznani rokopisi slovenskega slovstva** (Unknown manuscripts of Slovene literature), part of Matija Ogrin's project at ZRC SAZU (Academic Research Center of the Slovene Academy of Arts and Sciences). It includes a listing of 176 manuscripts and descriptions of 107 manuscripts of the seventeenth and eighteenth centuries. 7,011 pages have already been scanned, some of which have been until now unknown; for instance, the 700-page *Poljanski rokopis*; the passion from Osp; and the meditation on The Four Final Things, *Smrt, sodpa, peku, nebesku kraljestvu* (Death, judgment, hell, the heavenly kingdom). These and individual publications deriving from the project are not only new discoveries but a new chapter in Slovene literary history. In the popular consciousness, the time between the Reformation and *Pisanice* almanac is a dormant period with such exceptions as Janez Svetokriški, Rogerij, and the *Škofjeloški pasijon* (Škofja Loka passion). If, for example, we take *Zgodovina slovenskega slovstva 1*, 1956 (History of Slovene literature 1; Slovenska matica, 1956), 185 pages are on Slovene literature before *Pisanice*, with twenty-eight on the Catholic Counter-Reformation. The project demonstrates that it is erroneous to judge literature of these centuries only on the basis of print publications and to draw a conclusion about "stasis." Ogrin (2011b: 385) finds Rupel's opinion in *Zgodovina slovenskega slovstva* telling: "Given the numerous print publications in the eighteenth

century, manuscripts in general are not of as much importance as in older times when there was a paucity of literature.” For whom are they not important? For us? Today? They indeed were important to the public of the day, and this is key, because the time before mandatory schooling was a time of oral culture (songs were sung, homilies were delivered, passions were played) and manuscript culture, which had a different

idea of what it meant to publish a work. Even during the Slovene Baroque, manuscripts were leant, and readers understood and received the texts in these manuscripts as finished works... And manuscripts reveal the period, we might say, in its rightful image: they show its diversity, as well as the breadth and number of texts that appeared; however, later, when our idea of what a finished literary work is and ought to be, manuscripts were no longer preserved in cultural memory. (OGRIN, JAVORŠEK, ERJAVEC 2011: 338)

It was first necessary to locate the manuscripts in public and private archives and to decide what in general to search for. Next came the determination of “what kind of text confronted us, what were its contents and genre? Who was its author? Was the text ‘original,’ translated, or adapted? When and where did it originate?” Here the disciplines of archival studies, historical bibliography, codicology (paper and watermarks must sometimes be analyzed for dating), paleography, and the classic (comparative) methods of literary studies come into play. The goals, methods, and conclusions are on the project website. Among the general conclusions is that the

preponderance of texts from this period come out of the Catholic religious heritage, relying on Scriptures and the lives of the saints; however, very many also come from non-institutional, pseudo-canonical, apocryphal, and popular literary sources. Further, this literature in various ways diverges from pure canonical texts in the direction of literariness, narrative, symbol, and the aesthetic, without diminishing its religious import, but lending it greater convincingness and genuineness. (Neznani rokopisi slovenskega slovstva, web.)

Matija Ogrin is the main interpreter of this corpus of Slovene literature. (He has also written a good deal on the principles of digital scholarly publishing.)¹ He has pointed out general shortcomings in literary history: Svetokriški and Rogerij’s Capuchin homilies were called Franciscan, while not one Franciscan homily was attested (Ogrin 2011c: 232). This would seem innocuous, had it not resulted in a mistaken typology with two kinds of homilies, Franciscan and Jesuit (Basar). Since the Franciscans had developed a full network of seminaries (they had three-year schools of theology on the provincial level, and a seven-year school on the level of the order, with one of them having opened in Ljubljana in 1593), and since both the Franciscans and Capuchins have a pastoral mission, it would seem improbable than not one Slovene homily was preserved. It is true that no print versions are known, but manuscripts keep turning up.

First Ogrin researched the Franciscan Anton **Brešan** (1638–1708), Evgen **Lauer** (1722–71), and Advokt **Niki**’s (1740–88) homilies (Ogrin 2009, 2011c). Old sources

¹ Ogrin avoids fruitless speculations about whether something belongs to the Baroque or elsewhere, because the definitions of literary periods are unclear and conflicting; therefore, most assertions that “X belongs to the Baroque” are incomprehensible and unverifiable.

from 1808 cite six printed books (!) of Brešan's Slovene homilies and fifteen manuscripts, including *Biblia Pauperum* and a handbook of homilies: "If this opus had been preserved, it would be impressive." (OGRIN 211c: 232) Unfortunately, until now only three Slovene homilies and a long work in Latin, *Vita Christi*, have been found. Ogrin precisely analyzes the homilies—for instance, there is the analysis of a homily for the Epiphany: the homily has the three classic parts, the introduction is also tripartite, containing a citation from the Gospel (the three kings "will return to their country by another way"). Brešan first states the theme, which he then explains three times in the introduction—first philosophically, then with careful illustrations, and concluding with an exegesis of the allegorical (symbolic) meaning of the excerpt. In the philosophical part Brešan explains God's goodness as a necessary quality of the deity and thus introduces the key philosophical problem of the concept of God: if God is not good, then there is no God, which is to say if the being lacks one of the qualities traditionally assigned to him, then we are dealing with another being. Brešan's interpretation of the allegory follows: the arrival of the kings at Herod's is a symbol of the human fall from grace, and their decision not to inform Herod of Jesus's birth but return to their country by another way is a symbol of the human way out of sin. Ogrin stylistically analyzes the second, central part of the homily with three examples and demonstrates Brešan's rhetorical substance (and the stability of literary norms). The third part of the homily is not preserved.

To note briefly Ogrin's other publications, in 2009, the Capuchin **Ferdinand Ljubljanski's** (about 1684–1740) opus was uncovered, now numbering fifty-eight homilies in manuscript on 500 pages bound into a book. They were delivered in Škofja Loka, Kranj, Ljubljana, and Trieste. Ferdinand's hand can also be seen in the *Škofjeloški pasijon* (Škofja Loka passion). A homily discovered in Novo mesto, where he did not preach, indicates that he wrote even more and that his works were circulated and borrowed. *Bukve Svete Gertrudis* (Writings of St. Gertrude; Ogrin 2011b) from 1745 is a 450-page manuscript of the saint's spiritual revelations, songs, prayers, litanies, and other forms. It is an adaptation of a German text (Gertrudenbücher) that arose on the basis of the thirteenth-century German mystic's visions. One of Ogrin's largest finds was the 700-page *Poljanski rokopis* (Poljane manuscript) of 1799, which is so-called ascetic literature about Jesus's life, *vita Christi*. Besides a description of the life, it contains theological commentaries and reports of several saints' mystical visions in a combination of theology and legend. It is "the first and only known example of this particular genre in Slovene." One of the translation sources could have been the well-known *Das Grosse Leben Jesu* by Martin von Cochem, who lived in the seventeenth century. Even more importantly, the manuscript is probably a copy of a 900-page, unfortunately unpreserved manuscript from fifty years prior (OGRIN 2011b: 395). *Dober legend teh svetnikov* (Good legends of the saints; Ogrin 2011c) is an eighteenth-century Carinthian manuscript. With 1,032 pages that constitute a translation of one-half of Martin Cochemski's 1705 *Legenden der Heiligen*, it is the largest work of the century. This is hagiography, easily the favorite reading of the "people"—that is, for the people. It came from the Urban Jarnik archive. Jakob Sket described it already in 1886. Ogrin takes up genre questions, distinguishing between homilies, stories, legends according to the degree of fictiveness in the narratives about historically attested saints.

The Skalar Manuscript, which has been known since Jernej Kopitar's time, is a codex of four religious texts from the mid-seventeenth century. Monika Deželak Trojar (e.g., 2010) and Ogrin (e.g., 2010) have researched it a number of times from literary, codicological, and paleographic perspectives and determined the authorship, sources, genre, and composition. The manuscript was published in 2011. It comprises three books and one fragment: the meditation *Shulla tiga premishluuana* (School of meditation) and the philosophical speculation *Exemplar od suetiga Bonaventura* (The exemplar of St. Bonaventure) are translations; *Vsakdanie spomishlane vernih karshanskich dushiz* (Daily meditations for faithful Christina souls) is incomplete and the author unknown; *Vselaj inu nikoli, to ie vezhnost* (Forever and never, this is eternity) is probably by Skalar. The three texts were most probably prepared for printing in three books. *Schulla* is a translation of the Franciscan Joannes Wolf's German work, which Deželak Trojar found in a Vienna library; she did the comparison in Göttingen. In the case of *Exemplar*, she concluded that it is not a translation of Bonaventure's *Breviloquium* but probably of a 1608 German book, *Breviloquium St. Bonaventurae. Das ist ein Exemplarun Vorbild des Menschlichen Lebens*, which she found in Berlin. Despite the title, it is not the *Breviloquium*: it remains an open question as to what Wolf was translating. It most resembles Bonaventure's *Soliloquium*. The latter two texts introduced the new genre of meditative prose ("that treats especially moral questions and is marked by a meditative approach to spiritual and mystical topics" (OGRIN 2010: 130) into Slovene letters. The excerpt *Vsakdanie spomishlane* introduces a new theme, of pondering the dignity of human nature, which is "founded on the conjoining of divine and human nature in Christ" (OGRIN 2010: 145). The Medieval denigration of the world and humans, *contemptus mundi*, is now gone. *Vselaj inu nikoli* is the first Slovene text on the quandary of hell and damnation. It portrays hell in numerous lively, graphic illustrations, and is the first Slovene example of ascetic literature (visions of the next world, communications from the dead). Ogrin describes the books composition and surveys the authors cited, thus demonstrating Skalar's broad theological erudition.

Despite the fact that they are manuscripts, the texts we encounter in the project *Neznani rokopisi* are not private texts "apart from public life and social import" (Ogrin 2011b): preachers traveled the entire Slovene territory, including Trieste, speaking in overflowing churches (illiterate people had no other spiritual and intellectual nourishment); members of fraternities (lay religious groups) borrowed meditative texts (now thoroughly blackened from use) from each other. The project is ongoing. It is only a shame that when Emperor Joseph disbanded the Jesuits, almost all of their Slovene literature was lost.

1.2 The Škofja Loka passion

A great accomplishment has been the digitalization of the *Passion* and the discovery of its date of origin (Ogrin was the main collaborator on the project). The passion is on the website Elektronske in znanstvenokritične izdaje slovenskega slovstva (Digital and scholarly critical editions of Slovene literature) in a format that corresponds

to standards of scholarly electronic publications: a scan, a diplomatic and critical transcriptions of contents with translations of non-Slovene texts, and simultaneous display of all three items. The commentaries provide codicological and paleographic descriptions and the detective work on dating, the time staging began, and further performances (it was written in 1725 and played from 1713 on), though intermittent (1721, 1727, 1728, and 1734), unlike German versions. There are arguments against the 1721 date: if the text appeared and the first performance was in 1721, then the following statements would be meaningless: “*the permanent guardian of the procession... is the fraternity,*” “*this time the treasurer was,*” “*the right noble Kosem had until now always given a horse,*” and “*the casket is born by fourteen men, who have always been burghers.*” Further, folio 2r, dated 1721, is on different paper, in a different handwriting,² and is not contemporaneous with the main text; it is recorded in it that the presbytery had given permission for 23 May 1721, while Good Friday had been on 11 March 1721 (May 1721 probably refers to a new legal for the performance). Krištof of Gradec (1713–22) is recorded as the provincial who gives permission for the procession, but in the main text Gotthard (1725–27) is recorded as the provincial. This means that the main text was written *after* 1725 and bound into the codex of 1730. When did performances begin? Based on letters appended to the codex, we can conclude it was 1713. One of the arguments is that the leader of the procession says in one letter that popular uprisings were in the making and there is talk of war. This probably refers to the Tolmin peasant uprising of 1713, which threatened to spread to the Loka realm. From the fact that different fraternities are named as sponsors, and the codex contains lists of different scenes, etc., we can conclude that this was a long tradition and that the 1725 recording simply fixed the tradition. Letters of invitation indicate annual and not occasional performances. Ogrin refutes the thesis that the Loka passion was the only one in Slovene, and that all other known passions were in German in the following way: Folio 14, in which there is the German-Slovene song “Slavo Kristusu skazimo” (We praise Christ), is older than the central text; it could well have been a fragment of another Slovene passion. Three years later, Ogrin (2011b) found a page inserted among Ferdinand Ljubljanski’s homilies, on the margin of which is the note, “Christus gehet dem Garten zu, Vide 4te Vorstellung.” Here Ferdinand is speaking of the passion scene where Jesus goes to the Mount of Olives. Since other recorded versions of the passion³ do not mention this scene, it appears that Ferdinand had a passion that we are not familiar with. The passion tradition, then, goes back at least to 1713⁴. Romuald received the passion in 1715 and wrote it down in 1725. Ferdinand Ljubljanski received it next, and it was staged every year, although it was not the only passion in Slovene.

² Three years later he concluded that the author of folio 2r was Ferdinand Ljubljanski (OGRIN 2011b). Together with Deželak Trojar he hypothesized that Ferdinand received the Loka procession after Romuald.

³ Commentaries on e-passions have a key to scenes, which are described in lists of performances of Capuchin passions in Slovenia at the time.

⁴ Later the Slovene passion from Osp, from between 1625 and 1675, was found and included in the collection *Neznani rokopisi* in 2011.

1.3 Svetokriški and other authors of homilies

The *Zbornik o Janezu Svetokriškem* (Studies on Janez Svetokriški) was published with a facsimile of his *Sacrum promptuarium*. Lojzka Bratuž writes about three unknown eighteenth-century collections of homilies from Goriško, Josip Bratulič about the connection between the Croation Štefan Zagrebec and Svetokriški, and Štefan Kožuh and Angel Kralj fill out Lionelij's biography based on archival materials (he was certainly born in 1647 near Sv. Križ, studied in Zagreb and Celje, was anointed a sub deacon in Zagreb, but it is not known when he was anointed a priest). Boštjan Turk argues that we should take Pohlin's note in *Biblioteca Carnioliae* on Lioneli's membership in the Akademija operozov seriously. Marko Juvan (2000) surveys some of the main types of intertextual references in Svetokriški, Rogerij, and Basar's texts. They are primarily moral examples, allusions to topoi, and quotations of aphorisms, which are among the main means of argumentation in homilies. A small book of studies—one literary (Pogačnik), one linguistic (Orel), and a third theological (Mlinar)—was published with a facsimile of **Rogerij's** *Palmarium* (2001). No one has treated work of Jernej **Basar**. Viktorijan Demšar published Peter Pavel **Glavar's** homilies with the Mohorjeva house in 1991, and Lojzka **Bratuž** published Attems' *Slovenske pridige* (Slovene homilies) in Trieste in 1993.

1.4 Church hymnals

Scholars have identified about 250 manuscript hymnals (*Tinjska rokopisna pesmarica*, 7). Three have been published recently: the *Martjanci*, *Tinje*, and *Loka*. All three are from near or across the border. The *Martjanci* has been known to scholars for quite some time; the other two were recently discovered and described for the first time. None of them contain melodies; all three were used in the liturgy; the *Martjanci* also contains secular songs.

1.4.1 The book version of the *Martjanci Hymnal* (the manuscript is in Maribor) has an eighty-page commentary by Vilko Novak that precisely explains the structure, religious character, age, sources, recorders, language, and similarities to other, in particular Croatian hymnals. It originated in the sixteenth to seventeenth centuries. The contents of the 211 songs: The first three parts are liturgical songs; the fourth is religious songs for school instruction; the fifth part is somewhat alien—it contains love songs and one historical song (about Nikola Zrinski and the Battle of Siget). Religious character: most of the hymnal was written between 1592 and 1672, when the *Martjanci* people were Lutheran. Both Protestants and Catholics wrote or translate the songs, and both sang them. This was complicated: one large group of liturgical songs is pre-Reformation; a smaller group are newer, Protestant songs. Novak's apparently contradictory assertions can confuse us to a degree—for example, “by origin and use, the MP is Lutheran” (14), as against statements that the majority of liturgical songs are Catholic (22, 24, 26). This means that the sources of most are Catholic, but their content was also acceptable to Protestants, who wrote down most of the songs

and used them for eighty years. After 1672, the hymnal passed into Catholic hands. Nationality: older Croatian historians in particular consider it the oldest document in Croatian Kajkavian poetry; songs from it are constants in Croatian anthologies. There were preparations in Zagreb to publish it already in 1942. The language of the hymnal is Kajkavian along with Prekmurje dialect: the Catholic parishes around Martjanci were until 1777 under bishop of Zagreb (Martjanci pod Győr), and the “secondary liturgical” language for prayers, songs, and homilies was Croatian.

1.4.2 The Tinje Hymnal in manuscript from Rakole, near Tinje in Austrian Carinthia was published in book form in 2005. Pavle Zdovec was the first to publish it in transliteration, in 2000, together with a precise linguistic commentary. The new edition comes with eleven studies. The non-linguistic ones are on versification and stanzas (by Bjelčević), the songs’ sources (by Štefan Ferenčak), the melodies (Engelbert Logar), and the contents (Marijan Smolik). The hymnal was written or copied in 1839, but the texts are, of course, older. It contains eighty-nine songs that follow the calendar year from Advent to the Feast of Corpus Christi. Most of the songs are “(para)liturgical”⁵—that is, intended for singing at Mass, though not all of them. The sources of the Tinje Hymnal are Latin and German. Some of the translations are very old; for example, the Carinthian variant of “Kristus je od smrti vstov” (Christ is risen from the dead). Ferenčak cites specific sources and comparisons. There are no musical notes: lay writers did not record notes because they knew the melodies by heart. Logar conjectured the melodies on the bases of comparisons with other hymnals that have them. I described the verse and stanza repertoire of all the songs. There are sixty-two kinds of stanzas, which is above average for a popular hymnal, and some are also unusually complex, showing the sophistication of popular literature.

1.4.3 The Loška cerkvena pesmarica (Loka church hymnal), found several years ago, has recently been published. It contains forty songs without melodies, is entitled *Bukle sa zirkovne in boshie pesmi* (The book of church and divine songs), and comes from Loče near Lake Baško (Faaker See) in Austrian Carinthia. It is probably from 1829, as it is dated, but came into being over time. There is an accompanying critical description and transcription, with nine studies appended. Many people wrote the hymnal over a long period. It is signed by “Wohinz, church singer,” a layman. It is the kind of hymnal in which singers recorded songs themselves when they sang them in church. Unlike the Martjanci and Tinje Hymnals, the songs are not ordered according to church holidays (although there are holiday, such as Christmas and Easter, songs),

⁵ Not all religious songs are intended to be sung in church; for example, Ahacij Stržinar’s hymnal was intended for religious education. Before 1970, when the Mass was in Latin, only Latin songs, precisely prescribed, were liturgical in the strict sense. Slovene songs were sung along with Latin songs, so in fact they were paraliturgical, being sung by choice of the faithful or the organist, and not by prescription. P. Folk’s Mass songs came with the Josephine liturgical reforms of 1783. These songs were prescribed, but they were song along with Latin liturgical songs and not in place of them, as seen in the titles “h Glorii, h Credu, k Sanctusu” (With the Gloria, With the Creed, With the Sanctus; PODSTENŠEK 2012: 160). Slovene Mass songs were translations of German ones (two Mass songs were in use in Austria, *Wir werfen uns darnieder* and *Hier liegt vor deiner Majestät*), which were translated by Japelj in Carinthia and Gutsman in Carinthia already in 1784.

and the singers probably did not intend to create an organized hymnal. PODSTENŠEK (2012: 164) presumes that these songs differ from those in comparable late-eighteenth and early-nineteenth-century hymnals. The Loka Hymnal's effects are easier to discern than its sources: its songs are found in the later Tinja and Šmiklavška manuscript hymnals, and in the Majarjeva and Bichlerjeva hymnals, which were printed. Engelbert Logar deduced the melodies for these songs as well.

1.4.4 The metrics of church and secular songs before Prešeren. There have not been many other studies of church songs. I have written on the metrics and stanzas of church songs in a number of places, most extensively in 2004, and more narrowly, but precisely in 2002. I devised a verse and stanza repertoire (Janez Höfler had previously done this in part in his 1975 dissertation) of the main Protestant hymnal *Ta celi katekizmus, Kalobši rokopis* (A full catechism, the Kalobje Manuscript); of the Stržinar, Paglovec, and Lavrenčič Hymnals; Sommaripa and Bled songs; and the songs from *Evangelijev inu listov* (The Gospels and writings). In 1988, I published in “Slava” the verse and stanza repertoire of all known **secular songs before Pisanice**, and later the repertoires of Pavel Knobl, Leopold Volkmer, Štefan Modrinjak, Valentin Stanič, and part of Valentin Vodnik's poetry. Peter Svetina (2007) later used these two repertoires to ascertain the source of Vodnik's stanzas, while I used them for Urban Jarnik and Prešeren's stanzas. Thousands of kinds of stanzas exist, some of the two thousand years old, and many secular poems from Prešeren's on stem from the church (including the Latin) repertoire. Of course, there are very many hymnals that are not described, the most interesting of which is the Martjanci, because it comes from the Hungarian repertoire. Škulj (2001) collected the melodies of five eighteenth-century Catholic hymnals, from Kastelec (1678) through Stržinar, Lavrenčič, and Redeskini, and to Majar (1846).

1.4.5 Andrej Šuster Drabosnjak was published at the beginning of the 1990s by the Mohorjeva house in Celovec. Herta Lausegger (Drabosnjak 1992) sent an autograph, possibly by Drabosnjak, to the graphologist Anton Trstenjak at the Center for Criminal Investigations in Ljubljana. Criminologists confirmed that the *Pastirska igra 1* and *2* (A nativity play 1 and 2), *Igra o izgubljenem sinu* (A play about the prodigal son), *Bukvice od Drabosnjaka* (Writings by Drabosnjak), *Molitvene bukvice* (Prayers), and *Bukvice od svetega križa* (Writings about the Holy Cross) were indeed by Drabosnjak. Trstenjak did not think that *Pastirska igra 1* was Drabosnjak's work. The remaining works by Drabosnjak (e.g., *Marijin pasijon*) are later copies.

2 The Reformation and Protestantism

2.1 Primož Trubar

There have been hundreds of articles, theses, and dissertations (including in linguistics, theology, etc.) on Trubar, especially around the 500-year anniversary of his birth. On the other hand, according to the Cobiss library system, from 1990 to the

present we have only seven substantial publications and theses on Sebastian Krelj, three on Jurij Juričič, just over fifty on Jurij Dalmatin, and about twenty on Peter Pavel Vergerij, half of which are conference papers. Since 1990, there have been two Ph.D. dissertations on Trubar, both in linguistics, and one on Dalmatin, in literature. Jonatan Vinkler (2011) wrote a monograph on Trubar on the basis of previous publications. Probably the most important publication is the *Zbrana dela Primoža Trubarja* (Collected works of Primož Trubar). There have been five print and one digital volume. Igor Grdina is the editor-in-chief. Vinkler wrote extensive commentaries for volumes 3 and 4. In 2005, a “journal of problems of Protestantism” (not only Slovene, and not only Lutheran) entitled *Stati inu obstati* began annual publication. Igor Grdina has written about Trubar and the Reformation from a broad perspective, synthetically, and comparatively. Kozma Ahačič (2007) treated a number of things that have a bearing on literary studies in general in his monumental book on Protestantism, including the role of reading and listening, finances, book buying and selling, translating, and rhetoric.

Many researchers (e.g., Kerševan, Jezernik, Grdina, and Vitorovič) have thematized so-called cultural protagonists who were important to national identity formation. These were people in times critical to the nation. The Reformation gave Slovenes Trubar, and Romanticism gave them Prešeren, who occupies the vacant place of a writer of the “national awakening.” If we measure importance by the number of symposia at one-hundred-year anniversaries, then Trubar is the Slovene icon with about fifteen, as compared to two or three on Prešeren’s two-hundred-year anniversary in 2000. Trubar’s importance gained from Kopitar on, and decisively since the beginning of the twentieth century, including during the famous disputes at the four-hundredth anniversary. Further, it is significant that the number of people who have actually read the first book in Slovene numbers, I believe, in the dozens.⁶

In the 1980s, Marko Kerševan often recalled that it was primarily linguists and literary historians who studied Trubar. To what extent does the Reformation interest literary historians today? I counted the articles in the eight⁷ jubilee collections (I included all three that philologists had edited, the first three in the list in note 7), and the portion that had to do with literary topics. Of the 196 articles, about twenty-two were in literary studies, or eleven percent. When I set aside the three philological collections, the percentage dropped to five percent. The portion of linguistic articles is much greater at about seventy, or thirty-six percent. It was somewhat different in the 1980s, around the four-hundred-year anniversary of Trubar’s death. Thirteen of a total of seventy-four articles in four collections⁸ were on literature, or seventeen

⁶ When journalists asked passersby in Isaac Newton’s hometown why he was important, the result was equally insignificant.

⁷ *Prodorne in preroške misli* (Piercing and prophetic thoughts), *Trubarjeva številka SR 2008*. [A Trubar issue of *Slavistična revija*], *Reformacija na Slovenskem* (Reformation in Slovenia), *Jeziki in identitete* (Languages and identities), *Primož Trubar* (Primož Trubar; Rome, 2009), *Die Reformation in Mitteleuropa* (pregledni članki o reformaciji na Slovenskem, Hrvaškem, Slovaškem, Poljskem idr. [survey articles on the Reformation in Slovenia, Croatia, Poland, and elsewhere]), *Vera in hotenja* (Faith and desires), *450-letnica slovenske knjige* (the 450-year anniversary of the Slovene book).

⁸ *Družbena in kulturna podoba slovenske reformacije* (The social and cultural shape of the Slovene Reformation), *Slovenci v evropski reformaciji* (Slovenes in the European Reformation), *III. Trubarjev*

percent. If we consider the articles' contents, the ZRC's (Academic Research Center) symposium featured no typical literary topics, despite the fact that the literary historians France Bernik, Grdina, Janko Kos, Ahačič, and Vinkler took part. We find literature only in the *Prodorne in preroške misli* and *Obdobja 27* symposia, organized by the Maribor and Ljubljana University Slovene programs, respectively. At the *Prodorne in preroške misli* symposium, only four of seven literary historians deal with literary questions—those being Blanka Bošnjak with a discourse typology in Trubar, Milena M. Blažič with female characters in Trubar, Ivana Latković on Drago Jančar's novel *Galjot*, Dejan Kos on intercultural matters, Barbara Pregelj on biography, and Alenka Jensterle Doležal and I (even) on theology. From the *Obdobja 27* symposium there were sixteen of fifty-one articles in literature, five of which were on didactics and five on fictional depictions of Trubar. Of the remaining, mine was theoretical, one was on folklore, two on the Skalar MS, one on periodization, and one was a gematric comparison of Trubar and Prešeren. What interested researchers?

2.1.1 Trubar's life and times was a topic at every symposium. The following was novel, in my opinion: Boris Golec (2009) surveyed the Auerperg urbaria, held in Vienna, and corrected—that is, filled in—Trubar's "birth certificate": it will remain unclear whether he was actually born in 1508 (or 1507 or 1509), because baptismal records did not exist at the time. He was baptized Primus but did not have his father's surname, Mullner or Malnar (that is, Miller), but at least from 1526 he had his mother's surname, Trobar or Trubar (he always signed his name Truber). He was not born in Raščica in the Temk Mill (recognized as his home today), but in the Šklop Mill by Kukmaka, near Raščica. Silvano Cavazza (2007 in 2010) has researched Italian archival sources (in Trieste, Gorica, Rome, and elsewhere), and he shows reactions abroad to Trubar's time in Goriško, the path of Protestant books via Goriško into Primorje; he has uncovered the ties of Bonomo, Vergerij, and Trubar with unorthodox Italian theologians. Francka Premk (1999) solved the beginning letter N in the signature N. V.T. at the end of the commentary to *Katekizem 1555*, attributing it to Francesco Negri Bassanese, one of Vergerij's collaborators. Neža Zajc (2011) interestingly compares Trubar with the persecuted Orthodox priest Maksim Grek, living in Moscow.

2.1.2 Slovene identity and the role of language. Slovene identity was the theme of the three symposia *Protestantizem, slovenska identiteta in združujoča se Evropa, Jeziki, identitete, pripadnosti* and *Vera in hotenja* (Protestantism, Slovene identity, and European unification; Languages, identities, affinities; Faith and desires). Questions involved what it means to be Slovene, what we (and our fundamentally different societies) have in common with the author of the Brižinski spomeniki (Frisian Manuscript), what all Slovenes but no Croatian share, whether the Brižinski spomeniki is even a Slovene text, and whether Slovenes even existed at that time and Slovene was their language. Whether it was or is Slovene because Slovenes wrote it (when there was no national, but only provincial consciousness) was questioned, along with the similarity of the language(s) the group that called itself Slovene later (how much later?) spoke. Participants challenged who decides similarities—linguists

zbornik, Protestantismus bei der Slowenen.

or speakers—and when the nation was born: at the time of the Brižinski spomeniki, with Trubar's generation and (only) with the educated people of his time,⁹ or only in the eighteenth century, at the time of the national awakening?

Grdina, Kerševan, Sašo Jerše, Kos, Sabina Mihelj, Jakob Müller,¹⁰ and others addressed these questions at the symposia and elsewhere. There are basically two answers: A group in the sixteenth century was understood as a linguistic group, not as a group with the same past and tradition, and the reverse view. I cite the sociological viewpoint: "A common historical destiny was for them (before the sixteenth century – A.B.) the common destiny of the lands of the German empire in that area (and/or under the Hungarian crown), and the common linguistic and ethnic destiny of the various inhabitants of Carniola, Styria, Carinthia, and Gorizia... Only with the development of linguistic (self)consciousness or identity and ideology did a distinct 'common destiny' of 'Slovenes' [...] apart from the destiny of German [...] speaking inhabitants appear" (Kerševan in *Jeziki, identitete, pripadnosti*, 86–88). "Only with the use of a standard language (as the literary language) in institutions do the linguistic similarities and differences that exist become public and are legitimized as a centripetal frame of connection and at the same time centrifugal demarcating" (Kerševan 2006: 19)—that is, only with the appearance of a literary language in the sixteenth century. Grdina agrees in the entry "Slovenci" (Slovenes) in the *Enciklopedija Slovenije*. Further, "the Protestants' language and publishing work in the sixteenth century certainly *did not have national goals*, or the goals of identifying and connecting people with the same language by means of a literary language. *The main intention was religious* (Kerševan in *v Jeziki, identitete, pripadnosti*: 83). As regards language, I would also like to mention Kerševan's rejection of reductionism, meaning that for the Protestants, Slovene was but a tool for spreading the true faith. They were instead interested in spreading God's word (the Bible) and "at the same time, God's word in yet another language meant multiplying praise for God and hallowing that language," which is why Germans, too, supported Slovene books.

2.1.3 Theology has the most appropriate approach to Protestantism because Protestantism was at the outset a theological movement. Since the 1980s (earlier there were Oražem and Rajhman) Slovene theologians have systematically, in the fundamental areas of theology, published on the following subjects in *Bogoslovni vestnik* and the proceedings of a 2008 symposium in Rome (*Primož Trubar* 2009): Trubar's understanding of God as creator, his ecclesiology, Christology, Marian studies, eschatology, teaching about justification, the sacraments, priesthood, attitude towards the Pope, popular piety, Orthodoxy and Islam, and principles of Scriptural translation (Maksimiljan Matjaž, France Rozman, and Marijan Peklaj). The musicologist

⁹ As regards an educated class and Kerševan's view (KERŠEVAN 2006: 15) that Trubar did not invent the name Slovene, but people were using it even before, consider that in the Martjanci Hymnal people are called Slovenes (as opposed to Croatians) in the song about the Battle of Siget (1566). The song is supposed to have originated at the end of the sixteenth century: "Zrinski Nicolaus ... mi poide vu terden Sziget Grad sz Horvacskom Goszpodom, i z leipim seregom nyega szprevodisse Horvacska, Vogerszka Szlovenszka Goszpoda" (329).

¹⁰ Jakob Müller, Raba imena Slovenci v 16. stoletju (The use of the name "Slovenes" in the sixteenth century 2003).

Jurij Snoj (2010) reconstituted the structure of the Protestant service according to Luther's *Deutsche Messe* and Trubar's *Cerkovna ordinga*, attempting to determine where and when songs from Dalmatin's 1584 hymnal were sung. Literary historians, such as Grdina, Vinkler, and I, have often consulted with theologians on, for example, Trubar's reliance on Calvinism or his rejection of Caspar Schwenckfeld's support of rebaptism.

There are almost no individual studies of Trubar's main theological works, *Cerkovna ordinga* and *Artukuli*. The historian Lilijana Golec (in the collection *Vera in hotenja*) and the musicologist Snoj wrote about *Ordinga*; there is nothing on *Artukuli*, and to judge by Cobiss, *Ena dolga predgovor* (A long preface) and *Katekizem z dve-ma izlagama* (A catechism with two exegeses) have not been objects of study either.

2.1.4 Metrics have been treated by Svetina (1997) and Bjelčevič (1999). Syllabic versification (stress is not rhythmic) prevailed, though some (e.g., Pogačnik and Grdina) have disagreed with this. Svetina was the first to research it comparatively—that is, the frequency that word and melodic stress matched. A scant sixty percent correspondence dispelled doubts about syllabo-tonic versification (although the percentage is higher in songs the Protestants took from the folk tradition).

2.1.5 Literary communications (printers, libraries, etc.) Mahael Glavan (2005) described a copy of the Dalmatin Bible that Dalmatin himself gave to the gymnasium in Pforta in Saxony, which Bohorič the younger and Janš Znojilšek attended. In the collection *Primož Trubar 2009*, Smolik reviewed Trubar's first editions in Slovene and foreign libraries Mihael Kuzmič (2001) wrote on editions and uses of Trubar's *Katekizem* of 1550 from the eighteenth to the twentieth centuries among Hungarian Slovenes and Evangelical émigrés.

2.1.6 Reception. The disputes surrounding Trubar's four-hundredth anniversary involved Grdina, Granda, Jezernik, and Nenad Vitorovič (2006): the central question was Trubar's importance for Slovenes. At this time his image as a priest and theologian waned before his image as the creator of literary Slovene and the "father of the people." There are materials on his depiction in literature (e.g., by Anton Aškerc, Ivan Cankar, Drago Jančar, Jože Javoršek, Josip Jurčič, Anton Koder, Ivan Tavčar, Ivan Pregelj, and Marjan Rožanc) in the proceedings of the symposium *Obdobja 27* and in Miran Hladnik's *Slovenski zgodovinski roman* (The Slovene historical novel). In the collection *Protestantizem, slovenska identiteta* there is a survey of streets, parks, schools, organizations, memorials, etc. dedicated to Slovene Protestants by Sonja Žagar.

2.1.7 Didactics has received much attention. The focus has been intercultural questions—the domestication (or lack of), assimilation, and implementation of culturally distant reforms. There have been varying opinions (Ahačič 2008), Krakar Vogel (2008), Alenka Žbogar, and Milena Blažič (in the proceedings of *Obdobja 28*). Blažič has examined the image of women, the family, and child in Trubar's writings in a number of publications.

2.2 Other Protestants. Although Sebastijan **Krelj**'s *Postila* calls for exploration of interpretive approaches to the Gospels, as found in older theological works, only linguists have considered it. Lucijan Adam completed a dissertation on **Dalmatin** in 2012 in the Slovene program at Koper. (He considered circumstances, influences, sources, and content.) Jože Rajhman published *Pisma slovenskih protestantov* (The letters of Slovene Protestants) in the original and translation. **Vergerij the Younger** as a Roman Catholic negotiator and theologian writing in Latin is not really the domain of literary research; however, the proceedings of a 1998 conference (*Peter Pavel Vergerij ml., polemični mislec v Evropi 16. Stoletja* [Peter Pavel Vergerij the Younger, a polemical thinker in sixteenth-century Europe) contain materials on his influence on Trubar (by Francka Premk), on Vergerij in Slovene scholarship (Jože Pogačnik), and on the corpus of his works in libraries (Mihael Glavan).

2.3 Ivan Florjanc and Edo Škulj (2008) collected all Protestant tunes: Protestants sang their songs as each community of the faithful deemed. Florjanc also prepared four-part harmonies for choirs. Protestant music is available in an anthology of sixteen CDs entitled *Musica noster amor: Glasbena umetnost Slovenije od začetkov do danes* (Musica noster amor: Slovene musical art from the beginnings until today).

3 Pre-modern literature on dLib and Wikipedia. There are a number of publications here; for example, Matija Klombner's *Ene duhoune peisni* (Spiritual songs) of 1579, many of Janez Schönleben's German homilies and studies in Latin (e.g., *Horae subsecivae dominicales*),¹¹ Jernej Basar, Mihael Sever's *Réd zveličánsztva*, Števan Küzmič's 1771 *Nouvi zákon* (New covenant) and *Kolomonov žegen* (Colomone blessing). Students in the Slovene program at Ljubljana University write entries for writers and works at Wikipedia. To date these include the Brižinski spomeniki, Stiški rokopis (The Stična MS), Dalmatin's *Ta celi catehismus* (A complete catechism), Krelj's *Otročja Biblija* (Children's Bible), Sommaripa, Svetokriški, Rogerij, Kalobški rokopis (The Kalobje MS), Miha Frančišek Paglovec, Stržinar, Drabosnjak, Leopold Volkmer, Urban Jarnik. Marijan Smolik's legendary 1963 dissertation was published electronically (2010).

4 Secular literature

Jurij Japelj. Janez Močnik corrected the dating of the liturgical song "Hier liegt vor deiner Majestät," which Michael Haydn set to music, in an article in the *Japljev zbornik* (Japelj collection). Japelj published the song translation in the book *Visha sveto masho slishati* in 1791. Haydn's score was included. As Močnik points out that Haydn was thought to have set the song to music in 1795. Japelj's translation appeared in 1791, so Haydn's work can be dated earlier. Ignac Navernik compares Japelj's secular erotic poems with homilies with similar themes. In his poems, he treats extramarital eroticism and profligacy spiritedly and urges tolerance, but in his

¹¹ The book is for sale in the antiquarian section of ZVAB.com for 380 euros. Vlačič's *De mystica sacramentalique seu externa praesentia* of 1574 is also available there.

homilies he condemns profligacy. Of even more interest are his warnings that because of money or overwrought passions marriage may become a hell, which Japelj describes in detail, extensively and copiously, in particular chastising weak husbands. Svetina (2002) published manuscript translations of four poems by Hagedorn and one by Pope, and Smole (1999) published a manuscript translation of Racine's religious poem "Cantique sur le bonheur des justes..." ("Pejsen od srezhe tih isvolenih"). It is interesting Japelj softened the Jansenist "heretical" thesis (Calvinist) that only the chosen will be saved, translating the phrase "your chosen ones" as *tvoji ljubi* 'your beloved ones'.

Anton T. Linhart. In recent years there has been special fascination with his first, only original drama, written in German, *Miss Jenny Love* (1780); for example, Luka Vidmar and Ivo Svetina wrote about it in *A. T. Linhart: Jubilejna monografija* (A.T. Linhart: A jubilee monograph); Denis Poniž (2007), Mirko Jurak (2009) and Katja Mihurko Poniž (2012) explored its sources, genre, and reception. Katja Mihurko Poniž's discoveries in Vienna, Munich, and Berlin have been the most original. She found three as yet unknown copies of *Miss Jenny Love*. These three, together with the known Viennese and Augsburg copies, are bound with other German-language and translated dramas. Juxtaposing them, Mihurko Poniž reconstructs a slice of Linhart's reception. In brief, the first Viennese copy is bound with four comedies, the Augsburg with only tragedies, while the others are mixed, being mostly tragedies but with one children's play. The query as to whether *Miss Jenny Love* was staged in Munich is answered negatively. Vidmar amplified on the known influences of two Lessing and two Klinger dramas by precisely comparing the storylines, motifs, settings, character naming, and spirit. Svetina and Poniž thematize the difference between classical tragedy and Trauerspiel; Jurak explains the similarities with Shakespeare, especially in the use of figurative language. Dragan Božič (2010) found a previously unknown portrait of Linhart in a Viennese library.

Janez Damascen Dev. In 2008, Milko Bizjak discovered a score for Dev's *Opereta/Belin* by the priest Frančišek Jakob Zupan. It was thought to have been lost, but he found it with Zupan's descendants out of wedlock.¹² Bizjak published the find only on his website; I have not located any reactions from scholars of music. In 1993, Jože Koruza's dissertation on *Pisanice* was published after his death. It is a complete philological, bibliographical, and historical description of the almanac (a description of a whole literary system); its genre (annual, almanac); manuscript dating for volume 4; publishing; sponsorship; book trade; and analysis and interpretation (not in the sense of naïve, immanent interpretation) of each individual poem. It is an empirical work of literary scholarship par excellence. For instance, the seemingly abstract Belin in a triad of texts ("Žalost Krajskih Modric" [Sorrow of the Carniolan muses], "Veselje Krajskih Modric" [Joy of the Carniolan muses], and "Opereta") is an actual historical personage, the new provincial administrator Lamberg, who came from Gorica (thus the request of the Carniolan Muses to the Italian Muses to return Belin to Carniola). The "Opereta" is not an allegory on the birth of poetry, but an expression of gratitude to Lamberg as chairman of the agricultural society, because nymphs (nymphs, not muses, appear in the "Opereta") represent agriculture, viti-

¹² My student Miša Hernčič brought Bizjak to my attention.

culture, and pomology. Using similar methodology and continuing in the so-called positivist paradigm (e.g., of Kidrič, Gspan, and Koruza), Dović (2007) investigates Linhart (i.e., historical context, function of his poetry, matters of the book trade, etc.). His book is explicitly situated in a systemic and empirical paradigm.

Žiga Zois. Vidmar's *Zoisova literarna republika* (Zois's literary republic) is one of the rare monographs on pre-modern literature. It breaks new ground in the stylistic research of correspondence. The author analyzed about 200 letters that Zois wrote and received (in particular from Kopitar), which are held in the Archive of the Republic of Slovenia, the National Museum, and NUK (National and University Library),¹³ as to their historical styles (from Antiquity, Medieval Latin, noble Baroque, Enlightenment) with respect to forms of address, metaphor, expressions of concern and respect, hierarchy of the correspondents' relations, and other features. He also treats the Zois-Kopitar correspondence as a source for describing the efforts of Zois's Slovene circle towards national awakening. Of special value is Kopitar's scheme to unite Slavic (Czech, Polish, Dalmatian, Zagreb, and Serb) agitators. Marija Kacin (2001) authored a monograph on Zois and Italian culture.

The book *Trubar, Hren, Valvazor, Dolničar* (2009) contains these writers' works, in the original and in translation, on literature in Carniola, and as such are the beginnings of **literary history**. Some of the texts had already been (partially) translated; others were retranslated. A large group of scholars undertook the project.

Janko Kos (1990) wrote a survey monograph on **Valentin Vodnik**. Peter Svetina (2007) established Vodnik's entire metrical and stanza repertoire: Vodnik used 100 different kinds of stanzas, half of which are variations on the Ländler stanza. Svetina summarized findings on secular metrics before Vodnik, thus showing the historical background of Vodnik's poetics. Blanka Bošnjak (2010) analyzed Vodnik's one homily and the stories in *Velika pratika* from a narratological standpoint. Božidar Jezernik (2007) showed how "Ilirija oživiljena" (Illyria awakened) was used in the national awakening.

Leopold Volkmer's secular poems are the subject of Majda Potrata's monograph (1994). A translator of church songs, Volkmer wrote thirty-nine secular songs, published two, and was preparing a collection entitled *Zmes za pevca*, intended for "professional" singers among the folk. On the model of Koruza's monograph on *Pisanice*, Potrata interprets each song according to its influences, content, and style. Grdina (1999) and Bjelčević (1998) write about **Štefan Modrinjak**, the latter researched **Valentina Stanič's** verses, and students of the Slovene program at Ljubljana University republished Pavel **Knobl** in the journal *Slava*.

Urban Jarnik. The main contribution on Jarnik's poetry is Prunč's 1988 study edition in three volumes: In the first book (2002), entitled *Urban Jarnik: Pesmi in prevodi* (Urban Jarnik: Poems and translations) contained the texts and was followed by two books of concordances and textual analyses. In the collection *Simpozija o Jarniku*, Prunč described Jarnik's opus: approximately 150 poems, of which only fifty are preserved, and ten of which were published during his lifetime. It is worth

¹³ Faganel (1999) made a listing of Zois's MSS in the National Museum. Hubert Clemenz has already transliterated 200 of them from Gothic script. Not all of Zois's correspondence has yet been described; for example, Bonazza (1997) located some in Zagreb.

repeating that Franz Schubert set the German translation of “Zvezdje” (Stars) to music. I described the meters and stanzas (thirty types of stanzas in fifty-six poems) and historical background (from the early Middle Ages) of some fifteen types of stanzas; for example, pilgrimage stanza, Hildebrand stanza, and vagant stanza. Matjaž Zaplotnik (2005) compared Jarnik’s “Ostrevica nepremagana” (Unconquered Ostrevica) with Prešeren’s “Krst pri Savici” (Baptism at the Sava) and Levičnik’s “Katoliška cerkev” (The Catholic Church, in MS), the longest epic in Slovene. (It is interesting that in “Ostrevica nepremagana,” which we usually term a romance, Jarnik compares the castle of Ostrevica with an unapproachable maiden, which is reversed from Spanish romances, where the maiden is an impregnable castle.) Finally, there is Grdina’s (1999b) study on the lineage Dev – Jarnik – Modrinjak – Primic – Prešeren lineage.

5 Conclusion

In summary, most has been published about Trubar. Relatively little has been written on secular classics. Apart from anniversary collections, the number of articles is few; the majority of studies do not offer new findings but revisit old information. Religious literature is treated mostly from a technical standpoint (codicology, paleography, versification), while interpretation is applied to secular literature. There has been some classic archival work (especially by Ogrin, Deželak, and Vidmar at the ZRC SAZU). The empirical turn and positivist tradition are not widespread, but probably stronger than in research on modern literature.

WORKS CITED

- 450-letnica slovenske knjige in slovenski protestantizem* (The 450-year anniversary of the Slovene book and Slovene Protestantism), 2001. Ed. Marko Kerševan. Ljubljana: Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar, ZIFF.
- Lucijan ADAM, 2012: *Življenje in delo Jurija Dalmatina ter mesto njegovih del v slovenski književnosti 16. stoletja* (“The life and work of Jurij Dalmatin and the place of his works in sixteenth-century Slovene literature). Diss. Koper: Lucija Adam.
- Kozma AHAČIČ, 2007: *Zgodovina misli o jeziku in književnosti na Slovenskem* (The history of linguistic and literary thought in Slovenia). Ljubljana: ZRC SAZU.
- , 2008: *Kulturne razlike kot izhodišče za kvalitetnejšo ciljno obravnavo jezika in književnosti Trubarjevega časa* (Cultural differences as a point of departure for a high quality, targeted study of the language and literature of Trubar’s time). *Slovenščina med kulturami* (Slovene between cultures). Ed. Miran Košuta. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije. 25–42.
- Anton Tomaž Linhart: *Jubilejna monografija ob 250-letnici rojstva* (Anton Tomaž Linhart: A jubilee monograph on the 250th anniversary of his birth), 2005. Ljubljana: SGM.

- Aleksander BJELČEVIČ, 1998: Verz posvetnih pesmi do *Pisanic* (The verses in secular poems before *Pisanice*). *Slava* 12/1. 74–103.
- , 2004: Kratki verz slovenskih pesmi od 15. do 18. stoletja (The short verse in Slovene poems from the fifteenth to the eighteenth century). *Slovianska metryka porównawcza VIII: Krótke rodzime rozmiary wierszowe*. Ed. Lucylla Pszczołowska and Dorota Urbańska. Warszawa: Instytut badań literackich.
- Milko BIZJAK: Prva slovenska opera Belin (The first Slovene opera, *Belin*). *milko-bizjak*. 2010. Web.
- Sergio BONAZZA, 1997: O Zoisovi literarni zapuščini (On Zois's literary archive). *Jezikoslovne in literarnovedne raziskave: Zbornik referatov 6. srečanja slavistov Celovec, Ljubljana* (Linguistic and literary studies: A collection of papers from the sixth meeting of Slavists). Ed. Breda Pogorelec. Ljubljana: FF. 263–267.
- Blanka BOŠNJAČ, 2010: Vodnikovo prozno delo (Vodnik's prose works). *Jezik in slovestvo* 55/1–2. 61–75.
- Dragan BOŽIČ, 2010: Cesarska zbirka hrani neznani Linhartov portret: Naključno odkritje (The imperial collection holds an unknown portrait of Linhart: A coincidental discovery). *Delo, Književni listi* 3. 3. (52/50). 17.
- Silvano CAVAZZA, 2007: Bonomo, Vergerij, Trubar. *Stati inu obstati* 5–6. 62–81.
- Silvano CAVAZZA, Sebastiano BLANCATO, 2010: Primož Trubar in Gorizia and Friuli. *Reformacija na Slovenskem: Ob 500 letnici Trubarjevega rojstva* (The Reformation in Slovenia: On the 500-year anniversary of Trubar's birth). Ed. Aleksander Bjelčevič. Ljubljana: ZIFF (Obdobja, 27). 547–56.
- Monika DEŽELAK TROJAR, 2010: Adam Skalar in njegov rokopisni kodeks – Skalarjevo prevajalsko delo (Adam Skalar and his manuscript codex – Skalar's translation activities). *Reformacija na Slovenskem: Ob 500 letnici Trubarjevega rojstva* (The Reformation in Slovenia: On the 500-year anniversary of Trubar's birth). Ed. Aleksander Bjelčevič. Ljubljana: ZIFF (Obdobja, 27). 19–40.
- Marijan DOVIČ, 2007: *Slovenski pisatelj: Razvoj vloge literarnega proizvajalca v slovenskem literarnem sistemu* (The Slovene writer: The development of the role of the creative writer in the Slovene literary system). Ljubljana: ZRC SAZU.
- Andrej ŠUSTER DRABOSNJAČ, 1992: *Zbrana bukovniška besedila 2: Pastirska igra in Izgubljeni sin* (Collected reading texts 2: Nativity play and the Prodigal son). Ed. Herta M. Lausegger. Celovec: Mohorjeva družba.
- eZISS. *Elektronske znanstvenokritične izdaje slovenskega slovstva* (Digital scholarly critical editions of Slovene literature). Web.
- Jože FAGANEL, 1999: *Zoisovi rokopisi: Popis, I* (Zois's manuscripts: An index, I). Ljubljana: ZRC SAZU.
- Ivan FLORJANC, Edo ŠKULI, 2008: *Slovenski protestantski napevi: Harmonizacija za zборе* (Slovene Protestant melodies: Harmonized for choirs). Ljubljana: Družina.

- Mihael GLAVAN, 2005: Slovenska Biblija v Schulpforti. *Stati inu obstatu* 1–2. 63–71.
- Boris GOLEC, 2009: Kdo in od kod je bil pravzaprav Primož Trubar? (Who actually was Primož Trubar and where was he from?). *Vera in hotenja* (Faith and desires). Ed. Sašo Jerše. Ljubljana: SM. 45–64.
- Igor GRDINA, 1997: *Starejša slovenska nabožna književnost* (Pre-modern Slovene religious literature). Ljubljana: DZS.
- , 1999: *Od Brižinskih spomenikov do razsvetljenstva* (From the Brižinski spomeniki to the Enlightenment). Maribor: Obzorja.
- , 1999b: Prešeren pred Prešernom (Prešeren before Prešeren). *Zgodovina za vse* 6/2. 5–13.
- , 2006: Do ‘fine moke 00’ mleto Trubarjevo vprašanje (The Trubar question milled to “00 flour”). *Stati inu obstatu* 3–4. 202–235.
- Jeziki, identitete, pripadnosti med središči in obrobji: V počastitev 500. obletnice rojstva Primoža Trubarja*, 2011 (Languages, identities, and affiliation in centers and on peripheries: In honor of the 500-year anniversary of Primoža Trubar’s birth). Ed. Kozma Ahačič and Petra Testen. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Japljev zbornik*, 2011. Ed. Marjeta Humar. Ljubljana, Kamnik: ZRC SAZU, Občina.
- Božidar JEZERNIK, 2007: Podoba Valentina Vodnika in razumevanje njegove ode Iliirija oživljena (The image of Valentin Vodnik and understanding his ode “Iliirija oživljena”). *Časopis za zgodovino in narodopisje* 78/4. 143–72.
- Marko JUVAN, 2000: Baročne pridige in citatno povzemanje izročila (Baroque homilies and citational connections in the tradition). *Vezi besedila*. Ljubljana: LUD Literatura. 113–32.
- Mirko JURAK, 2009: William Shakespeare and Slovene dramatists, I: A. T. Linhart’s Miss Jenny Love. *Acta neophilologica* 42/1–2. 3–34.
- Marija KACIN, 2001: *Žiga Zois in italijanska kultura* (Žiga Zois and Italian culture). Ljubljana: ZRC SAZU.
- Marko KERŠEVAN, 2006: Slovenci in protestantizem danes (Slovenes and Protestantism today). *Protestantizem, slovenska identiteta in združujoča se Evropa* (Protestantism, Slovene identity, and European unification). Ed. Marko Kerševan. Ljubljana: ZIFF. 13–57.
- , 2008: Trubarjeva “cerkev božja slovenskega jezika” in “narod slovenskega jezika”. (Trubar’s “holy church of the Slovene language” and “people of the Slovene language”). *Stati inu obstatu* 7–8. 188–202.
- Jože KORUZA, 1993 (1978): *Značaj pesniškega zbornika Pisanice od lepeh umetnost*. Maribor: Obzorja.
- Janko KOS, 1990: *Valentin Vodnik*. Ljubljana: Partizanska knjiga (Znameniti Slovenci).

- Boža KRAKAR VOGEL, 2008: Nekateri posebnosti poučevanja starejše književnosti (Some special features of teaching pre-modern literature). *Slovenščina med kulturami*. Ed. Miran Košuta. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije. 79–91.
- Mihael KUZMIČ, 2001: Med Catechismusom 1550 in Protestantskim katekizmom 1995 (Between the Catechismus of 1550 and the Protestant catechism of 1995). *450-letnica slovenske knjige* (The 450-year anniversary of the Slovene book). Ed. Marko Kerševan. Ljubljana: Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar, ZIFF. 20–39.
- Loška cerkvena pesmarica: Komentirana izdaja rokopisne pesmarice iz Loče ob Baškem jezeru/LatschauerKirchenliedbuch ...* (The Loka church hymnal: An edition with commentary of the manuscript hymnal from Loče near Lake Baško), 2012. Ed. Simon Triessnig in Peter Svetina. Celovec: Mohorjeva družba, Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik.
- Katja MIHURKO PONIŽ, 2012: Nekaj ugotovitev o Linhartovi Miss Jenny Love. (Some observations on Linart's *Miss Jenny Love*). *Slavistična revija* 60/1. 1–13.
- Jakob MÜLLER, 2003: Raba imena Slovenci v 16. stoletju (The use of the name "Slovenes" in the sixteenth century 2003). *Države, pokrajine, narodi, ljudstva in njih kulture ter znanosti v Škrabčevih delih* (Countries, regions, peoples, folk and their cultures and learning in Škrabec's works). Ed. Jože Toporišič, Nova Gorica: Frančiškanski samostan Kostanjevica.
- Neznani rokopisi slovenskega slovstva (NRSS)*. Web.
- Matija OGRIN, 2008: Vprašanja tradicije Škofjeloškega pasijona, ekdotična perspektiva. (Questions regarding the tradition of the Škofja Loka passion, a perspective from textual criticism). *Slavistična revija* 56/3. 289–304.
- , 2009: Baročni frančiškanski pisatelj Anton Brešan (1638–1708) in njegov slovstveni opus (The Baroque Franciscan writer Anton Brešan (1638–1708) and his literary opus). *Slavistična revija* 57/4. 555–62.
- , 2010: Skalarjev rokopis 1643, meditativna proza v kontekstu katoliške obnove (The Skalar Manuscript of 1643, meditative prose in the context of the Catholic Renewal). *Reformacija na Slovenskem: Ob 500 letnici Trubarjevega rojstva* (The Reformation in Slovenia: On the 500-year anniversary of Trubar's birth). Ed. Aleksander Bjelčevič. Ljubljana: ZIFF (Obdobja, 27). 129–46.
- Matija OGRIN, 2011b: Neznani rokopisi slovenskega slovstva 17. in 18. stoletja (Unknown manuscripts of Slovene literature of the seventeenth and eighteenth centuries). *Slavistična revija* 59/4. 385–99.
- , 2011c: Slovenska frančiškanska pridiga baročne dobe: Pisatelji Brešan, Lauer in Nikel ter njihove rokopisne pridige (The Slovene Franciscan homily of the Baroque period: The writers Brešan, Lauer, and Nikel and their homilies in manuscript). *Neznano in pozabljeno iz 18. stoletja na Slovenskem* (The unknown and forgotten in eighteenth-century Slovenia). Ed. Mitja Preinfalk. Ljubljana: ZRC SAZU, Slovensko društvo za preučevanje 18. stoletja. Web.

- , 2011č: 'Dober legent teh svetnikov': Koroški rokopis iz 18. stoletja ("Good legends of the saints": A Carinthian manuscript of the eighteenth century). *Primerjalna književnost* 34/3. 65–79.
- Matija OGRIN, Jan Jona JAVORŠEK, Tomaž ERJAVEC, 2011: Rokopisi slovenskega slovstva baročne in razsvetljenske dobe (Manuscripts of Slovene literature of the Baroque and Enlightenment eras). *Meddisciplinarnost v slovenistiki*. Ed. Simona Kranjc. Ljubljana: FF (Obdobja, 30). 385–99.
- Denis PONIŽ, 2007: A. T. Linhart in problem meščanske žaloigre (A.T. Linhart and the question of middle class tragedy). *Jezik in slovstvo* 52/2 . 3–15.
- Matej PODSTENŠEK, 2012: Loška cerkvena pesmarica v luči katoliške liturgije in koroškega cerkvenopesemskega repertoarja v prvi polovici 19. stoletja. (The Loka church hymnal in light of the Catholic liturgy and the Carinthian repertoire of church songs in the first half of the nineteenth century). *Loška cerkvena pesmarica iz leta 1825*. (The Loka church hymnal of 1825). Celovec: Mohorjeva družba.
- Majda POTRATA, 1994: *Pesništvo Leopolda Volkmerja* (The songwriting of Leopold Volkmer). Maribor: Kulturni forum.
- Francka PREMČ, 1999: Medsebojni ustvarjalni vplivi Primoža Trubarja in Petra Pavla Vergerija ml. (The mutual influences of Primož Trubar and Peter Pavel Vergerij the Younger). *Acta Histriae* 8/1999. 61–90.
- Primož Trubar: Trubarjev simpozij ... v Rimu* (Primož Trubar: A Trubar symposium in Rome), 2009. Ed. Edo Škulj. Celje: Mohorjeva družba.
- Protestantizem, slovenska identiteta in združujoča se Evropa* (Protestantism, Slovene identity, and European unification), 2006. Ed. Marko Kerševan. Ljubljana: ZIFF.
- Erich PRUNČ, 1988: *Urban Jarnik: Textologische Grundlagen und lexikologische Untersuchung seiner Sprache. Bd. I: Kritische Edition der Gedichte. Bd. II: Wortschatzanalyse. Bd III: Konkordanz zu der Gedichten*, 1988. Celovec: Mohorjeva družba.
- Reformacija na Slovenskem: Ob 500 letnici Trubarjevega rojstva* (The Reformation in Slovenia: On the 500-year anniversary of Trubar's birth). Ed. Aleksander Bjelčevič. Ljubljana: ZIFF (Obdobja, 27).
- Simpozij o Urbanu Jarniku* (A symposium on Urban Jarnik), 2003. Ed. Martina Piko Rustia. Celovec, Ljubljana: Slovenski narodopisni inštitute, Društvo Urban Jarnik, FF (Koroški etnološki zapisi, 2.)
- Skalarjev rokopis 1643: Editio princeps: Znanstvenokritična izdaja* (The Skalar Manuscript of 1643: *Editio princeps*: A scholarly critical edition), 2011. Ed. Monika Deželak Trojar. Celje, Ljubljana: Mohorjeva družba, ZRC SAZU.
- Slavia centralis* 1/1 and 1/2 (2008). (Prispevki s konference *Prodorne in preroške misli 16. stoletja: Konferenca ob petstoletnici rojstva Primoža Trubarja* [Contributions to the conference Piercing and prophetic thoughts of the sixteenth century: A conference on the 500-year anniversary of Primož Trubar's birth]).

- Tone SMOLEJ, 1999: Slovenska recepcija Jeana Racina (The Slovene reception of Jean Racine). *Slavistična revija* 47/3. 297–313.
- Marijan SMOLIK, 1963: *Odmev verskih resnic in kontroverz v slovenski cerkveni pesmi od začetkov do konca 18. stoletja*. (The resonance of religious truths and controversies in Slovene church songs from the beginning to the end of the eighteenth century). Web (Matija Ogrin).
- Jurij SNOJ, 2010: Dalmatinova pesmarica in slovensko reformirano bogoslužje (The Dalmatin hymnal and the reformed Slovene liturgy). *Reformacija na Slovenskem: Ob 500 letnici Trubarjevega rojstva* (The Reformation in Slovenia: On the 500-year anniversary of Trubar's birth). Ed. Aleksander Bjelčevič. Ljubljana: ZIFF (Obdobja, 27). 483–504.
- Peter SVETINA, 1997: Ujemanje besednega naglasa in melodičnega poudarka v slovenski ljudski pesmi in pesmi slovenskih protestantov (Understanding word stress and melodic emphasis in Slovene folk songs and songs of the Slovene Protestants). *Slavistična revija* 45/1–2. 203–06.
- , 2000: Kitiče v odstavkih: Nekateri kitične oblike v slovenskih protestantskih pesmih 16. stoletja (Stanzas in paragraphs: Some stanza forms in Slovene Protestant songs of the sixteenth century). *Slavistična revija* 48/2. 189–93.
- , 2002: Japljevi prevodi Hagedorna in Popa (Japelj's translations of Hagedorn and Pope). *Slavistična revija* 50/1. 123–29.
- , 2007: *Kitične oblike v starejši slovenski poeziji* (Stanza forms in pre-modern Slovene poetry). Ljubljana: ZRC SAZU.
- Škofjeloški pasijon (The Škofja Loka passion)*. *Elektronske in znanstvenokritične izdaje slovenskega slovstva (Electronic and scholarly critical editions of Slovene literature)*. Web.
- Edo ŠKULJ, 2001: *Cerkveni ljudski napevi. 2, Starejši katoliški napevi* (Popular church melodies. 2, The oldest Catholic melodies). Ljubljana: Družina.
- Tinjska rokopisna pesmarica (The Tinjska hymnal MS)*, 2005. Ed. Martina Orožen. Maribor: Slavistično društvo (Zora, 40).
- Trubar, Hren, Valvasor, Dolničar: O slovstvu na Kranjskem: Znanstvenokritična izdaja* (Trubar, Hren, Valvasor, Dolničar: On literature in Carniola: A critical scholarly edition), 2009. Ed. Luka Vidmar. Ljubljana: Fundacija dr. Bruno Brešchi, ZRC SAZU.
- Trubarjeva številka (Trubar issue)*. *Slavistična revija* 56/posebna št. (2008–2009). Ed. Majda Merše et al.
- Vera in hotenja: Študije o Primožu Trubarju in njegovem času (Faith and desires: Studies on Primož Trubar and his time)*, 2009. Ed. Sašo Jerše. Ljubljana: SM.
- Luka VIDMAR, 2010: *Zoisova literarna republika: Vloga pisma v narodnih prerodih Slovencev in Slovanov* (Zois's literary republic: The role of correspondence in the national awakenings of the Slovenes and Slavs). Ljubljana: ZRC SAZU.

- Jonatan VINKLER, 2011: *Uporniki, »hudi farji« in hudičevi soldatje* (Rebels, “bad parishes,” and devilish soldiers). Ljubljana: Pedagoški inštitut. Web.
- Nenad Hardi VITOROVIČ: Protestantizem v polemikah ob 400 letnici Trubarjevega rojstva (Protestantism in disputes on the 400th anniversary of Trubar’s birth). *Protestantizem, slovenska identiteta in združujoča se Evropa* (Protestantism, Slovene identity, and European unification). Ed. Marko Kerševan. Ljubljana: ZIFF. 217–63.
- Neža ZAJC, 2011: *Krogozor slovanske besede: Preizkušnja renesančnega humanizma skozi prerez opusov besedil Primoža Trubarja in Maksima Greka* (The worldview of Slavic letters: Testing Renaissance humanism on selections from the texts of Primož Trubar and Maksim Grek). Ljubljana: ZRC SAZU.
- Matjaž ZAPLOTNIK, 2005: Kulturna širina v treh slovenskih verznihih pripovedih iz prve polovice 19. stoletja (The cultural ground in three Slovene homilies in verse from the first half of the nineteenth century). *Večkulturnost v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi. 41. seminar slovenskega jezika, literature in kulture* (Multiculturalism in Slovene language, literature, and culture. The 41st Seminar of Slovene Language, Literature, and Culture). Ed. Marko Stabej. Ljubljana: FF. 170–75.
- Zbornik o Janezu Svetokriškem* (Studies on Janez Svetokriški), 2000. Ed. Jože Pogačnik and Jože Jože Faganel. Ljubljana: ZRC SAZU.

V ang. prevedel Timothy Pogačar.

RAZVOJ SLOVENISTIČNE DIDAKTIKE KNJIŽEVNOSTI

V zadnji dobri četrtini stoletja se je na Filozofski fakulteti v Ljubljani didaktika književnosti tudi formalno konstituirala kot visokošolski predmet. Podajamo kratek pregled epistemoloških in vsebinskih vprašanj, s katerimi se ukvarja od začetkov do danes, in problemske sklope, ki so jih obdelali s katedre izvirajoči raziskovalci v svojih publikacijah. Akademska didaktika književnosti ima svojo predakademsko fazo, ki jo sestavljajo teoretične in aplikativne refleksije praktikov v 19. in 20. stoletju. Na te se je mogla opreti tudi sodobna didaktika književnosti kot visokošolska raziskovalna disciplina od 80. let 20. stoletja naprej.

Ključne besede: pouk književnosti, cilji, vsebine, metode, uporabna načela.

1 Uvodna pojasnila

Didaktika književnosti je danes definirana kot »veda o pouku književnosti – o njegovih dejavnikih, ter o ciljnih, vsebinah, metodah in organizacijskih vprašanjih. Didaktika književnosti je tako kot vse specialne didaktike interdisciplinarna in uporabna.¹ (KRAKAR VOGEL 2004: 10–11). Zaradi slednjega govorimo o didaktiki književnosti na teoretično raziskovalni in izvedbeni (aplikativni) ravni. Na prvi poteka empirično in racionalno raziskovanje in se oblikujejo splošna uporabna načela. Na drugi pa se slednja operacionalizirajo in prehajajo v kurikulum (učne načrte, učna gradiva, usposabljanje učiteljev).

Ta opredelitev velja za prizadevanja znotraj discipline tako v njeni predakademijski fazi kakor tudi v sodobni fazi razvijanja raziskovalnega in aplikativnega segmenta v okvirih visokošolskega predmeta na ljubljanski slovenistiki in na drugih slovenskih univerzah.²

2 Didaktika književnosti v prvi razvojni fazi³

V dobrem stoletju od nastanka Avstro-Ogrske monarhije do propada usmerjenega izobraževanja konec 80. let 20. stoletja lahko spremljamo razvoj didaktike književnosti prek analize beril, posameznih člankov v pedagoškem in tudi splošnem

¹ Podobno Kreft 1982, Rosandić 1986.

² Didaktika književnosti se je od 80. let 20. stoletja krepila tudi na univerzah v Mariboru in Kopru ter na Pedagoški fakulteti UL. Zanimanje raziskovalcev na teh inštitucijah velja pretežno didaktiki mladinske književnosti (npr. Metka Kordigel Aberšek, Vida Medved Udovič, Igor Saksida, Milena M. Blažič idr.). V našem prispevku se bomo omejili na pregled dejavnosti v sklopu ljubljanske slovenistike.

³ Več o predstavljenih publikacijah in avtorjih v Božič 2010.

časopisju (do druge svetovne vojne predvsem v *Učiteljskem tovarišu*, *Popotniku* in *Ljubljanskem zvonu* ter v zelo redkih knjižnih izdajah).⁴

Pogledi na pouk književnosti so se po 2. svetovni vojni oblikovali predvsem v reviji *Jezik in slovstvo*.⁵ Od knjižnih publikacij pred l. 1991 beležimo le *Metodiko slovenskega jezikovnega pouka* Gustava Šiliha (1955). Izšlo pa je še nekaj posameznih raziskav podiplomskih in doktorskih študentov, ki niso bile objavljene v knjižni obliki.⁶

3 Slovenistična didaktika književnosti kot visokošolska disciplina na FF UL

Razloga, da bo ta pregled osredotočen na problematiko didaktike književnosti znotraj slovenistike na FF UL, sta dva. Prvi je, da je bilo prav tu zasedeno prvo delovno mesto posebej za didaktiko književnosti. Drugi razlog je povezan z dejstvom, da se didaktika tu vsebinsko posveča književnemu pouku tako na osnovno- kot srednješolski ravni in se dotika tudi poučevanja mladinske književnosti, čeprav se s tem bolj specializirano ukvarjajo strokovnjaki na drugih visokošolskih inštitucijah.

Pogled na več kot četrto stoletja trajajoče obdobje omogoča identificiranje naslednjih poglavitnih zastavljenih in do določene mere realiziranih raziskovalnih, pedagoških in strokovno aplikativnih ciljev:

- začrtanje epistemološkega okvirja – oblikovanje celostne definicije discipline, njenih znanstvenih temeljev in skiciranje kroga njej lastnih vprašanj, kot se kažejo v naši predakademski tradiciji v sodobnih tujih raziskavah in v artikuliranih pričakovanih sodobne slovenske strokovne javnosti;
- raziskovanje aktualnega stanja in sodobne problematike književnega pouka v okviru predmeta slovenščina ter podajanje smernic za ravnanje;
- izobraževanje bodočih in že delujočih učiteljev in raziskovalcev;
- sodelovanje pri implementaciji ugotovitev v prakso, v učne načrte, gradiva in v neposredni pouk.

Tu se bomo dotaknili predvsem raziskovalnega področja. O drugih delovalnih segmentih je obilo načrtov, poročil in analiz rezultatov v drugih strokovnih in administrativnih zapisih.

3.1 Disciplina, sprva poimenovana književna didaktika, od 90. let 20. stoletja pa didaktika književnosti (po analogiji s poimenovanji drugih specialnih didaktik, npr. didaktika angleščine), se je kot visokošolski predmet, ki vključuje sistematično raziskovalno in pedagoško dimenzijo, lahko začela razvijati po l. 1986 z nastavitvijo prvega asistenta. Po l. 2003 se je s kadrovskega okrepitvami oblikovala Katedra za

⁴ Te so: Vladimir Ilešič, *O pouku slovenskega jezika*, 1902; Janko Bezjak, *Posebno ukoslovje slovenskega jezika in ljudski šoli*, 1906; Karel Ozvald, *Kulturna pedagogika*, 1927.

⁵ O tem v doktorski disertaciji Boža Krakar Vogel, *Novejši slovenski pogledi na pouk književnosti kot izhodišče za oblikovanje njegovih smotrov, metod in vsebin*, Ljubljana: Filozofska fakulteta, 1992.

⁶ Breda Rant, *Stopnja učenčeve sprejemljivosti za nekatera klasična slovenska literarna dela*, magistrsko delo, Ljubljana: Filozofska fakulteta, 1977; Metka Kordigel, *Veda o mladem bralcu*, magistrska naloga, Ljubljana: Filozofska fakulteta, 1989; Vinko Cuderman, *Interpretacija sodobne slovenske lirike v srednji šoli*, doktorska disertacija, Ljubljana: Filozofska fakulteta, 1991.

didaktiko slovenskega jezika in književnosti, na kateri od začetkov delujemo tri članice: Boža Krakar Vogel, Alenka Zbogar za didaktiko književnosti in Jerca Vogel za didaktiko slovenskega jezika.

Prvi koraki raziskovalnega dela so bili usmerjeni v epistemološka vprašanja. Na začetku se je namreč v akademskih krogih gledalo na didaktično dejavnost in na druge s pedagoškim delom povezane discipline le kot na nekakšno poučevanje praktičnih učiteljskih veščin, ki jih dober strokovnjak samoumevno obvlada tudi brez posebnega »treninga«.⁷ Velik del raziskovalnih naporov v začetnih letih je bil zato namenjen preseganju teh stereotipov ob iskanju odgovorov na temeljna vprašanja, ali je didaktika književnosti res samo »praktičen« podaljšek literarne vede, ali in pod kakšnimi pogoji pa je lahko pouk književnosti predmet znanstvenega raziskovanja, na katere temelje to raziskovanje postaviti, v katere smeri iskati odgovore, da bodo imeli teoretično tehtnost in praktično uporabnost. Prebijanje skozi ta vprašanja je potekalo ob preučevanju razpoložljivih temeljnih domačih in tujih virov (npr. Bezjak 1906, Kreft 1982, Rosandić 1986) in pripeljalo k ugotovitvi, da področje raziskovanja ni enako niti predmetu literarnih niti pedagoških ved. Področje raziskovanja literarne didaktike je namreč **pouk kot proces dejavnega spoznavanja književnosti**, v katerem je poleg književnosti potrebno razumeti tudi kognitivne procese v njenem sprejemniku (učencu) in pedagoško vlogo njenega razlagalca (učitelja). Za raziskovanje dinamike tega procesa je zatoj potrebno posegati tako po instrumentariju tistih pedagoških ved, ki razlagajo kognitivne procese in družbene dejavnike v izobraževanju (npr. Kolb 1984, Marentič Požarnik 2000), kakor tudi po tistih disciplinah, ki se ukvarjajo z bistvom, obstojem, razvrščanjem in sprejemanjem literature (med novejšimi npr. Virk 1991, Juvan 2000, 2006, Dovič 2004, Grosman 2004, Perenič 2010 ...). Raziskovalnemu področju didaktike književnosti se je potemtakem mogoče približati zgolj interdisciplinarno. To dela vedo po eni strani samostojno, po drugi pa v mnogočem odvisno od obeh izhodiščnih sklopov znanstvenih disciplin, zaradi česar so v oceni »krovnega« področja pogosto razlike.⁸

Drugo pomembno vprašanje, ki je terjalo raziskovalno pozornost, je uporabnost didaktike književnosti. Pričakovanja kritične strokovne in kulturne javnosti, ki so jih kazale polemike, posebno intenzivne pa po uvedbi usmerjenega izobraževanja, so bila, naj se »metodika«, kot so ji takrat rekli, oblikuje kot univerzitetna disciplina, ki naj ponudi hitre in nazorne rešitve za kakovosten književni pouk.⁹ Tu se je pokazalo, da obstajajo precejšnje razlike med izkušnjsko pogojenimi »recepti« za konkretne obravnave določene učne snovi, kakor jih delajo praktiki za praktike,¹⁰ in med modeli

⁷ O tem več Barica Marentič Požarnik v knjigi *Nova pota v izobraževanju učiteljev*, 1987.

⁸ Kot avtonomno znanstveno področje, nastalo s »hibridizacijo (spajanjem) disciplin« (ROSANDIĆ 2005: 17) didaktiko književnosti razume poleg omenjenega in mene (Krakar Vogel 2004) npr. še Siegfried J. Schmidt: »Najprej je treba razločiti med literarno vedo in literarno didaktiko, [...] ki mora tudi na teoretični ravni razvijati lasten koncept šolske literarne socializacije« (SCHMIDT v DOVIČ 2004: 85); kot del literarne vede pa didaktiko književnosti razume Z. Božič v disertaciji (2010: 24).

⁹ Kakšna je bila vsebina javno artikuliranih pričakovanj in pogledov na pouk književnosti v drugi polovici 20. stoletja, sem raziskovala v disertaciji.

¹⁰ Veliko jih je zbranih v posebnih priročnikih za učitelje, npr. v seriji *Slovenščina v prvem, drugem, tretjem, četrtem letniku srednje šole*, ur. Vinko Cuderman idr., Ljubljana: ZRSŠ, 1993–1996.

oz. didaktičnimi smernicami za obravnavo določenega širšega problemskega sklopa, nastalimi kot konkretizacija predhodnega racionalnega in empiričnega raziskovanja. Pot do širše oz. bolj posplošene in trajnejše uporabnosti torej vodi skozi raziskovanje, ki zahteva več izvajalcev in časa, zato vsaj na začetku ni bilo mogoče v celoti ustreči vsem tovrstnim pričakovanjem.¹¹

3.1.1 Spoznanja o interdisciplinarnosti in uporabnosti didaktike književnosti, ki so pripeljala do definicije discipline, kot je zapisana v Uvodu tega prispevka, so nastajala vzporedno z očitrom poglavitnih raziskovalnih področij – didaktične strukture in dejavnikov knjiženega pouka.¹² Tudi tu smo se orientirali po domači tradiciji, sodobnih tujih raziskavah in sočasnih prispevkih v strokovnem tisku,¹³ da smo lahko oblikovali poglavitna uporabna načela o didaktični strukturi in dejavnih pouka književnosti.

3.1.1.1 Poglavitne sestavine didaktične strukture književnega pouka, ki je hierarhična in soodvisna prepletenost ciljev, metod in vsebin, so definirane takole:

Temeljni cilj pouka književnosti je »vzgoja učencev za dejaven stik s književnostjo« različnih zvrsti, žanrov in časov. Temu dolgoročnemu cilju se približujemo procesno, z uresničevanjem izobraževalnih, funkcionalnih ter ožjih in širših vzgojnih ciljev na posameznih stopnjah in vrstah šolanja (KRAKAR VOGEL 2004: 56).

- Poglavitna **metoda** je šolska interpretacija – »skupno branje in obravnava leposlovnih besedil v problemsko ustvarjalni interakciji [...]« (64). Ob tej konstruktivistično utemeljeni metodi pa ohranja svojo vlogo tudi transmissijsko poučevanje – učiteljevo (interaktivno) posredovanje didaktično strukturno osmišljenih vsebinskih sklopov, namenjeno uvrščanju posameznih informacij v celovitejši sistem.
- »**Poglavitne vsebine** pouka književnosti (učna snov) so književna dela in vsebine iz književne vede, v katere primerno vključujemo tudi vsebine iz 'pomožnih', po večini humanističnih disciplin« (68). »Zaradi večje zmožnosti kompleksnega predstavljanja narave literature imajo prednost priznana, umetniško kakovostna (kanonizirana, reprezentativna) literarna besedila, v pouk pa je vključen tudi primeren delež besedil iz množične produkcije [...] Literarnovedne razlage zajemajo temeljna, sodobna, preverjena in utrjena spoznanja iz literarne vede (in drugih povezanih disciplin) o besedilih in zunajbesedilnih okoliščinah; po obsegu in globini morajo biti te vsebine usklajene s cilji pouka.« (19).

3.1.1.2 Med komunikacijskimi dejavniki pouka književnosti omenimo le vlogo **učitelja**. To je profesionallec s tridimenzionalno kompetenco. Najprej mora biti uni-

¹¹ Spominjam se slabih občutkov, kadar je bilo spričo pomanjkanja strokovnih moči treba dati iz rok kak »polizdelek«, npr. Vzorec dejavnostnega učnega načrta; v J. Kos idr., *Učni načrt za pouk književnosti v 1., 2. in 3. razredu srednje šole: Delovno gradivo*, Ljubljana: ZRSS, 1992, 34.

¹² Da je šlo spočetka zgolj za skice, priča naslov prve samostojne publikacije Bože Krakar Vogel, *Skice za književno didaktiko*, Ljubljana: ZRSS, 1991.

¹³ Npr. Boris Paternu, Kaj hočemo s poukom književnosti? *Jezik in slovstvo* 29/5 (1983/84), 155–62. Ali Cuderman v disertaciji 1991.

verzitetno izobražen poznavalec književnosti in vede o njej ter kvalificiran bralec. Druga razsežnost učiteljeve usposobljenosti zajema splošna pedagoška znanja – poznati mora pouk kot proces učenčevega dejavnega spoznavanja in strategije pedagoške komunikacije. Tretjo dimenzijo učiteljeve profesionalne usposobljenosti za poučevanje književnosti pa zajema literarnodidaktična kompetenca: učitelj mora poznati dejavnike in didaktično strukturo pouka književnosti ter to znanje kot razmišljujoči praktik uporabljati in kritično reflektirati v praksi (KRAKAR VOGEL 2004: 36). Pomemben pogoj za pedagoško uspešnost je tudi pozitivno stališče do poučevanja predmeta.

Na teh temeljih so rasle nadaljnje raziskave, v praksi so se oblikovali učni načrti, gradiva, neposreden pouk in zunanje preverjanje.

3.1.2 Predno poskušamo rezimirati pogloblitve nadaljnjih raziskav, bi želeli opozoriti še na to, da je skokovit razvoj didaktike književnosti v zadnjih treh desetletjih v sodobnem slovenskem prostoru povzročil tudi njeno notranjo delitev na dve prevladujoči usmeritvi, dolgo konkurenčni, v zadnjem času pa komplementarni, raziskovalno in aplikativno usmerjeni vsaka na določeno raven (psihosocialnega, bralnega idr.) razvojnih vidikov učencev.

Konkurenčnost se je najbolj pokazala ob pripravah šolske reforme, imenovane kurikularna prenova, v 90. letih 20. stoletja, ob vprašanju, ali naj bo komunikacija s književnostjo na celotni šolski vertikali zastavljena po enakih načelih ali pa naj se poudarki v didaktični strukturi posameznih programov razlikujejo.

Prvo usmeritev smo (zaradi prevladujoče utemeljenosti na procesih učenčeve literarne recepcije) poimenovali recepcijska didaktika književnosti. V njej je pouk književnosti »osredinjen na učenca« (Grosman, 2004) in razumljen predvsem kot razvijanje recepcijske sposobnosti ob branju posameznih in po meri učenca izbranih literarnih besedil. Pri takem pouku »gre preprosto za to, da bo človek rad bral, da bo cenil literaturo, da mu bo branje vir estetskega in vsestranskega užitka, skratka, da mu bo ukvarjanje z literaturo vir ugodja.« (KORDIGEL 1995/96: 27). Kontekstna dejstva so nezaželena faktografija: »Izbor besedil torej ne izhaja več iz literarno-zgodovinskega opredeljevanja pomena kakega besedila [...] učitelj pa ne posreduje več *tuje učenosti* v želji po doseganju čim večje literarne razgledanosti učencev« (SAKSIDA 2003: 104). Oziroma: »Pouk branja in dejansko spodbujanje in usvajanje bralne zmožnosti terjata izredno intenzivno in dolgotrajno delo z besedili [...], zato pri tako naravnem pouku navadno ne bi smeli izgubljati časa s prekomernimi podatki iz literarne zgodovine in imeni avtorjev« (GROSMAN 2004: 136). Tako so v sistemu šolske interpretacije posebej poudarjeni uspešna motivacija, doživljajski pogovor ter druge oblike opisnega in ustvarjalnega izražanja učencev (pisanje, likovno ustvarjanje, uprizarjanje, uglasbitve, multimedijški projekti z uporabo računalniške tehnologije).

Opisana didaktična načela je po drugi strani ves čas spremljal dvom, ali je taka, sicer sodobnim pedagoškim trendom ustrezajoča komunikacija z literaturo v celoti zadovoljiva. Ali bo ob njej intelektualno rastoči sprejemnik, posebno gimnazijec – bodoči izobraženec – imel priložnost razumeti literaturo tudi kot sooblikovalko družbene identitete posameznika, kot temelj za razumevanje »niza značilnih simp-

tomov« kulturne zgodovine, kulturni kapital itd.¹⁴ Zato se je postopoma oblikovala tudi druga literarnodidaktična usmeritev, imenovana zaradi opiranja na sistemske teorije literature sistemska didaktika književnosti. V tej se pouk literature pojmuje kot spoznavanje teksta v kontekstu,¹⁵ z namenom, »da bi učenec rad bral in tudi znal brati različne zvrsti in vrste leposlovja in da bi imel do te vrste umetniškega ustvarjanja pozitivno vrednostno razmerje« (KRAKAR VOGEL 1995/96: 52). Pogoj za razvito bralno in književno kulturo na višji ravni, kjer je literarna vzgoja hkrati sistematičen prispevek k razvoju širše, čezpredmetne kulturne zavesti,¹⁶ je zato še literarna razgledanost (Krakar Vogel 2004). Ta pa raste tako iz motiviranega branja posameznih literarnih besedil kakor iz poznavanja in razumevanja dejavnikov konteksta. Literarna razgledanost nudi učencu referenčni okvir za ustvarjanje predstav o povezanosti posameznega v sklop širšega literarnega, družbeno-, kulturno- in duhovnozgodovinskega dogajanja ter za priklic informacij pri novem branju in refleksiji novih literarno-kulturnih pojavov (po Krakar Vogel, Blažič 2012). Zato je šolska interpretacija zastavljena tako, da prek doživljajsko problemske obravnave posameznih besedil (kaj in kako je napisano) vodi učence k umeščanju prebranih posameznih besedil v kontekst oz. v literarni sistem.

Na osnovi zgornjega opisa je na vprašanje, ali naj pouk književnosti na celotni šolski vertikali poteka po eni literarnodidaktični paradigmi, mogoče odgovoriti nikalno. Stopnjo bralne sposobnosti ter bralne in književne kulture pa odnosa do literature kot posebne oblike družbenega delovanja je v šolskem sistemu potrebno nadgrajevati. Zato je bolj smiselno oblikovati diferencirana uporabna načela, kar je deloma že izpeljano v praksi: sistemskodidaktični paradigmi se najbolj približuje pouk književnosti v gimnazijah, recepcijski paradigmi pa v osnovni šoli. V drugih programih gre za ustrezne kombinacije didkatičnostrukturnih prvin (Krakar Vogel, Blažič 2012).

3.2 Znotraj nakazanih tem se gibljejo tudi književnodidaktične raziskave, kot so jih opravili doktorski študentje.¹⁷ Če so doslej predstavljene ugotovitve pretežno rezultat analize pisnih virov s priložnostnimi ekskurzi v kvalitativno empirično raziskovanje, pa ima večina objav, ki jih bomo skopo predstavili, tudi obsežen empirični del, ki zajema tako kvalitativno kot kvantitativno metodologijo pedagoškega raziskovanja: katerih sestavin didaktične strukture se lotevajo raziskovalci, katere poglobljene rezultate prinašajo in katera uporabna načela podajajo za književni pouk.

¹⁴ Te in druge naloge v okviru literarne socializacije našteva Marko Juvan v pisnih pripombah Predmetni kurikularni komisiji za slovenščino k osnutku učnega načrta za gimnazije 30. 11. 1997.

¹⁵ Kot pravi Siegfried J. Schmidt: »Namesto da bi besedila le interpretirali, je smiselno preučevati vse štiri delovalne vloge« (SCHMIDT v Dovič 2004: 86).

¹⁶ Kulturna zavest je ena od osmih ključnih zmožnosti/kompetenc, ki so po novejših pedagoških teorijah temeljni čezpredmetni cilji splošnega izobraževanja (Krakar Vogel 2011).

¹⁷ Predstavili bomo samo doktorske raziskave, ki so zvečine objavljene tudi kot monografije. Doslej je iz didaktike književnosti na slovenistiki FF UL doktoriralo 8 študentov, trenutno pa potekajo še tri tovrstne raziskave, deloma tudi že z objavami. Magistrskih del v tem prikazu ne moremo upoštevati, saj jih je doslej (v mentorstvu Bože Krakar Vogel in Alenke Žbogar) nastalo 22; dostopne so v knjižnici Oddelka za slovenistiko in Oddelka za slavistiko na Filozofski fakulteti UL.

3.2.1 Teme doktorskih raziskav se dotikajo vseh temeljnih sestavin didaktične strukture književnega pouka, saj je katero koli težko opazovati izolirano od celostnega procesa. Vseeno je, kot kaže, najbolj intrigantno prav najdlje zapostavljeno in šele z interdisciplinarnimi raziskovalnimi pristopi obvladljivo vprašanje **metod**. Zanimanje velja didaktičnim pristopom, ki naj pripomorejo k učinkovitim, za sodobne učence zanimivim in problemsko ustvarjalnim obravnavam književnosti. Avtorice skladno z metodologijo didaktičnega raziskovanja na koncu podajajo tudi svoj model oz. konkretizacijo v raziskavi izpeljanih uporabnih načel.

3.2.1.1 Milena Mileva Blažič (*Vloga in pomen ustvarjalnega pisanja pri pouku književnosti v osnovni šoli*, 2000) se je posvetila ustvarjalnemu in poustvarjalnemu pisanju, ki je pri književnem pouku bodisi samostojna dejavnost bodisi izkušenska podpora pri pouku literarnega branja. Glavni prispevki k didaktiki književnosti so v prikazih kognitivnih značilnosti in faz pisnih procesov (predvsem po Bereiter, Scardamalia 1987), ki jih je pri poučevanju (ustvarjalnega) pisanja nujno poznati. Avtorica ob upoštevanju teh izhodišč predlaga še smernice za pouk ustvarjalnega pisanja kot dodatek k učnemu načrtu za devetletko.

3.2.1.2 Posredovanje estetskih učinkov, kakršne omogoča glasno interpretativno branje, je za učenčev doživljanje literature bistvenega pomena. Pri tem ima učitelj podobno nalogo kot igralec, je pa ne le na izvedbo, ampak tudi na zavedanje pomena glasnega branja še manj pripravljen kot igralec. Zato Katarina Podbevšek v disertaciji *Govorna interpretacija literarnih besedil v pedagoški in umetniški komunikaciji* (2004) oblikuje teoretsko podlago za govorno interpretacijo literarnih besedil, na podlagi posnetkov analizira razlike med interpretacijo igralcev in učiteljev ter podaja model priprave na glasno branje, uporaben za vse, ki se poklicno ali priložnostno ukvarjajo z govorno interpretacijo literarnih besedil.

3.2.1.3 V pedagoški teoriji in praksi se za sodobno poučevanje pospešeno uveljavlja informacijsko-komunikacijska tehnologija (IKT). Marija Žvegljč v disertaciji *Raba informacijsko-komunikacijskih tehnologij za doseganje ciljev pri pouku slovenščine v osnovni šoli* (2010) empirično dokazuje hipoteze, da je raba IKT pri pouku slovenščine (in drugje) »nesistematična, neosmišljena, nekontinuirana« (ŽVEGLIČ 2010: 7). Pri tem ne gre le za pomanjkanje tehničnega znanja učiteljev, ampak tudi za didaktično nepovezanost rabe IKT s cilji pouka. Avtorica je v disertaciji oblikovala 12 načel rabe IKT pri pouku slovenščine in podala svoj model za njihovo realizacijo.

3.2.1.4 Medtem ko Marija Žvegljč raziskuje rabo IKT s stališča učiteljev, pa se Renata Čampelj Jurečič smotrnosti rabe IKT posveča z vidika učinkov na gimnazijce (*Doseganje književnovzgojnih ciljev z uporabo novih metod ob podpori informacijsko-komunikacijske tehnologije v gimnaziji*, 2012). Avtorica interpretira rezultate dveletnega eksperimenta, ko je, izmenjujoč klasične metode in poučevanje z IKT, preizkušala učinke obeh pristopov v dveh paralelkah gimnazijcev. Stališča dijakov in rezultati preverjanja znanja kažejo, da se odnos do rabe IKT in znanje izboljšujeta z

navajenostjo dijakov in z večjo izkušেনostjo učitelja in da je s takim poukom mogoče dosegati književnovzgojne cilje enako ali (mestoma) celo bolje kakor s klasičnim. Za zgled, kako oblikovati učne enote, avtorica podaja še model obravnave književnosti romantike ob podpori IKT.

3.2.2 V raziskovanje pristopov in potrebo po modificiranju oz. natančnejšem artikuliranju operativnih ciljev v kurikularni praksi se iztečeta tudi raziskavi, ki izhajata iz srednješolskih učnih **vsebin**.

3.2.2.1 Alenka Žbogar v didaktičnem delu interdisciplinarne, literarnovedno in literarnodidaktično koncipirane disertacije *Sodobna slovenska kratka zgodba in novela v literarni vedi in šolski praksi* (2002) predlaga okrepitev prisotnosti kratke proze v srednješolski praksi, pri tem pa upoštevanje diferenciacije, da bosta izbira besedil in način obravnave ustrezala recepcijskim sposobnostim gimnazijcev in dijakov štiriletnih srednjih šol. Dodana vrednost disertacije je eksperiment, v katerem avtorica prek štirih posnetkov učnih ur dokazuje, kako se razlikujejo recepcijske sposobnosti dijakov štiriletnih strokovnih šol in gimnazijcev, kar je smiselno upoštevati tako pri izbiri in številu besedil kot pri poudarkih v šolski interpretaciji.

3.2.2.2 Za diferenciacijo vsebin se zavzema tudi Zoran Božič v prek 700 strani obsežni disertaciji *Poezija Franceta Prešerna v srednješolskih učbenikih in njena recepcija* (2010). Avtor opozarja, da je za dijake Prešernovo pesništvo še dodatno težko zaradi metaforike, inverzij in arhaizmov. Zato predlaga poseben pristop, ki je vzporedno branje proznega prevoda (prozifikacije) in izvirnika. Pristop se je v obsežnem eksperimentu izkazal za učinkovitega, saj se je z njim razumevanje Prešernovih pesmi in njihovo vrednotenje pri dijakih bistveno izboljšalo. Poleg tega uporabnega načela prinaša Božičeva disertacija v didaktiko književnosti še številne druge prispevke: analizira vse sestave srednješolskih beril od začetkov (od Macuna, 1850) do sodobnosti, poroča o predhodnikih sodobne didaktike književnosti itn. Vse naštetu je skupaj z drugimi literarno- in kulturnozgodovinskimi informacijami o procesih kanonizacije Prešerna v šoli in v znanosti ter z interpretacijami raznovrstnih virov tudi bogat prispevek k interdisciplinarnim raziskavam slovenistične preteklosti.

3.2.3 Sodobne raziskave v okviru podiplomske šole na slovenistični didaktični katedri se posvečajo tudi uresničevanju in uresničenosti predmetnih in čezpredmetnih **ciljev** pouka književnosti.

3.2.3.1 Petra Kodre v disertaciji *Vzgoja za razvoj zavesti o narodni pripadnosti pri pouku književnosti v 20. stoletju* (2005) analizira spremembe, ki jih v učnih načrtih in učbenikih v zadnjem letu šolanja skozi 20. stoletje doživlja uresničevanje imenovanega vzgojnega cilja. Avtorica ugotavlja, da »branje in interpretacija besedil z dom(ovino)ljubno tematsko podobo sodita med najbolj učinkovite načine za krepitev zavesti o narodni pripadnosti« (KODRE 2005: 311). Da je tako bilo v preteklosti,

potrjujejo analize nekdanjih učbenikov, da pa je tako še danes, pa je avtorica potrdila z empirično raziskavo med sodobnimi devetošolci, ki menijo, da zavest o narodni pripadnosti najbolj razvijajo prav pri slovenščini.

3.2.3.2 Raziskave o uresničevanju ciljev so zlati povedne takrat, ko pokažejo, kako učinkoviti sta bodisi doktrina bodisi poučevalna praksa, ko se soočita z rezultati pri učencih. Tanja Jelenko je v disertaciji *Pisne interpretacije literarnih besedil kot kazalec uresničenosti ciljev pouka pri poklicni maturi* (2008) analizirala maturitetne eseje dijakov štiriletnih poklicnih šol in ugotavljala, kako se skozi ubeseditve interpretacij kaže doseženost temeljnega funkcionalnega cilja – razvitost bralne sposobnosti. Analiza je pokazala, da je »bralna sposobnost dijakov srednjih strokovnih in tehniških šol slabo razvita; dijaki zaznavajo malo prvin književnega besedila, v glavnem vrednotijo na podlagi lastnih čustvenih izkušenj in ne izhajajo iz znotrajliterarnih argumentov, berejo skozi besedilo in ne v globino« (JELENKO 2008: 157–58). Mnenje učiteljev je, da je največja težava nizka motiviranost dijakov za branje leposlovja. Zato v nadaljevanju teoretično razglablja in s posnetki učnih ur ponazarja, kako to motivacijo izboljšati s primernim izborom besedil in primernim vodenjem šolske interpretacije.

4 Sklep

Naš prispevek je želel pokazati, kako se v slovenistični didaktiki književnosti uresničujejo zastavljeni cilji. Da so torej prek raziskav ustvarjeni solidni vsebinski in metodološki temelji za nadaljnje raziskovanje in za prenose spoznanj v prakso. Raziskovalci ves čas intenzivno sodelujemo, pa naj gre za učne načrte, učbenike in priročnike ali izobraževanje učiteljev. Slednji so najbrž prav zaradi boljše profesionalne usposobljenosti bolj sposobni kritične refleksije lastnega dela in širših kurikularnih rešitev.

Dolgoletna načrtna opazovanja književnega pouka v osnovnih in srednjih šolah kažejo, da so sposobni tudi kakovostnega poučevanja književnosti in da to radi delajo. Tako uspešno motivirajo učence za sprejemanje književnosti in vzbujajo pri njih zadovoljiv akcijski interes. Hkrati pa tako opazovanje kot vrsta dodatnih raziskav¹⁸ pove, da učinki dela učiteljev ne segajo daleč izven učilnice. Pri pouku doseženi akcijski interes učencev se v zelo majhni meri pretvarja v trajnega, izraženega npr. v potrebi po pristočnem branju (umetniško zahtevne) literature ali v trajnem spremljanju literarno kulturnega dogajanja zunaj književnega pouka. Vzroke za nizko bralno in književno kulturo javnost kaj rada naprti pouku književnosti. A zdi se, da niso tako preprosti, saj bi bili sicer ob motiviranih učiteljih in raziskovalnih potencialih bolj neposredno rešljivi. Gotovo je tudi v »duhu časa«, kot npr. zaznava Marko Juvan, da so se »ob književnosti razmahnila nova občila [...], ki sicer niso zamenjala, so pa zasvojila množice njenih naslovnikov«, da je predvsem branje elitne, kanonične literature že lep čas zgolj »stvar učnih obveznosti«, da »literatura tudi

¹⁸ Predstavljene so v magistrskem delu Mojce Poznanovič Jezeršek *Načrtovanje in spremljava pouka književnosti v gimnazijah* (2012).

v razvitih zahodnih družbah v zadnjem času izgublja vlogo 'kulturnega kapitala' (JUVAN 2006: 14), saj ljudem kot dokaz usposobljenosti za družbeno napredovanje in konkurenčnost zadostujejo pragmatična znanja, kar ima za posledico tudi »marginalizacijo književnega pouka na račun funkcionalnega jezikovnega opismenjevanja« (prav tam: 15).

Toda kljub splošni družbeni marginalizaciji književnosti raziskovalci ugotavljajo, da se močno zmanjšajo doživljajske sposobnosti, kot so empatija, senzibilnost, domišljajska ustvarjalnost, kadar udeleženci izobraževanja niso bili deležni pouka literature (Krakar Vogel 2004). Književnost je tudi v sodobnosti pomemben vir osebnostnega in družbenega razvoja (Grosman 2004). Zato tisti, ki se ukvarjamo z njenim poučevanjem, menimo, da mora imeti vsak posameznik priložnost, srečati se z njenimi izzivi v profesionalno vodeni komunikaciji v času šolanja, pa naj jih kasneje priklicuje iz spomina bolj ali manj pogosto. In naloga didaktike književnosti je prav razvoj dejavnosti, ki vodijo k profesionalno vodeni komunikaciji z literaturo v izobraževanju.

VIRI IN LITERATURA

- Janko BEZJAK, 1906: *Posebno ukoslovje slovenskega jezika v ljudski šoli*. Ljubljana: Slovenska šolska matica.
- Zoran BOŽIČ, 2010: *Slovenska literatura v šoli in Prešeren*. Ljubljana: Tangram.
- Marjan DOVIČ, 2004: *Sistemske in empirične obravnave literature*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Meta GROSAN, 2004: *Zagovor branja*. Ljubljana: Sophia.
- Marko JUVAN, 2000: *Vezi besedila*. Ljubljana: Literarno-umetniško društvo Literatura.
- , 2006: *Literarna veda v rekonstrukciji*. Ljubljana: LUD Literatura.
- David KOLB, 1984: *Experiential learning*. New Jersey: Prentice Hall.
- Metka KORDIGEL, 1995/96: O oblikovanju kurikula namesto učnega načrta za šolsko srečevanje s književnostjo ali Problem literarnega scientizma. *Jezik in slovstvo* 41/1–2. 17–30.
- Metka KORDIGEL ABERŠEK, 2008: *Didaktika mladinske književnosti*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Boža KRAKAR VOGEL, 1995/96: Pouk književnosti v srednji šoli. *Jezik in slovstvo* 41/1–2. 51–60.
- , 2004: *Poglavja iz didaktike književnosti*. Ljubljana: DZS.
- , 2011: Razvijanje kulturne zmožnosti pri pouku slovenščine. *Meddisciplinarnost v slovenistiki*. Ur. Simona Kranjc. Ljubljana: ZIFF (Obdobja, 30). 271–77.
- Boža KRAKAR VOGEL, Milena Mileva BLAŽIČ, 2012: *Sistemska didaktika književnosti v teoriji in praksi*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.

- Jurgen KREFT, 1982: *Grundprobleme der Literaturdidaktik*. Heidelberg: Quelle und Meyer.
- Barica MARENTIČ POŽARNIK, 2000: *Psihologija učenja in pouka*. Ljubljana: DZS.
- Urška PERENIČ, 2010: *Empirično-sistemsko raziskovanje književnosti: Konceptualne podlage, teoretski modeli in uporabni primeri*. Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije (Slavistična knjižnica, 16).
- Dragutin ROSANDIĆ, 1986: *Metodika književnog odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Školska knjiga.
- , 2005: *Metodika književnoga odgoja*. Zagreb: Školska knjiga.
- Igor SAKSIDA, 2003: Komunikacijski pouk književnosti v osnovni šoli. *Slovenski jezik, literatura in kultura v izobraževanju. 39. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*. Ur. Boža Krakar Vogel. Ljubljana: FF. 93–108.
- Tomo VIRK, 1999: *Moderne metode literarne vede in njihove filozofsko-teoretske osnove*. Ljubljana: FF.

UDK 821.09:37.091.3

Boža Krakar Vogel

Faculty of Arts, University of Ljubljana

THE DEVELOPMENT OF A SLOVENE DIDACTICS OF LITERATURE

During the last quarter of a century the didactics of literature has become a formal subject in higher education at the University of Ljubljana's Filozofska fakulteta. This article contains a brief overview of epistemological and content questions in the subject from its beginnings to the present, as well as the kinds of problems researchers in the department have dealt with in their publications. The discipline of teaching literature had a pre-academic phase in the theoretical and applied reflections of practitioners in the nineteenth and twentieth centuries. Contemporary didactics of literature as a research discipline has been able to make use of these since the 1980s.

Key words: teaching literature, goals, content, methods, applied principles

1 Introductory notes

Contemporary didactics of literature is defined as “the science of teaching literature, factors in it, goals, content, methods, and organizational questions. The didactics of literature, like all specialized didactics, is interdisciplinary and applied (Krakar Vogel 2004: 10–11).¹ In view of the latter, we speak about teaching literature as theoretical research and an applied sphere. The first encompasses empirical and rational research and supplies general principles for application. The second makes them operational and transfers them into the curriculum (i.e., lesson plans, teaching materials, professional development).

This definition covers activities in the discipline and in its pre-academic phase, as well as in the contemporary area of developing the research and applied segment with the framework of the university subject in the Slovene Program at Ljubljana University and at other Slovene universities.²

2 The first phase of development of the study of teaching literature³

We can trace the development of the didactics of teaching literature for a good century, from the founding of the Austro-Hungarian monarchy to the disappearance of specialized secondary education in the 1980s, by analyzing readings, individual

¹ Cf. Kreft (1982) and Rosandić (1986).

² The didactics of literature has also become stronger since the 1980s at the universities in Maribor and Koper, and at the Pedagogical Institute in Ljubljana. The researchers at these institutions (e.g., Metka Kordigel Aberšek, Vida Medved Udovič, Igor Saksida, Milena Mileva Blažič) are most interested in the didactics of literature for young adults. This article will limit itself to the collective in the Slovene program at Ljubljana University.

³ For more about these authors, see Božič (2010).

articles in pedagogical and popular periodicals (before WW II primarily in *Učiteljski tovariš*, *Popotnik*, and *Ljubljanski zvon*), and in quite rare book publications.⁴

After WW II, views of teaching literature were mostly presented in the journal *Jezik in slovsstvo*.⁵ The only book publication of note before 1991 was Gustav Šilih's *Metodiko slovenskega jezikovnega pouka* (Methods of teaching Slovene language arts 1955). There were also some unpublished M.A. and doctoral theses.⁶

3 The didactics of literature for teaching Slovene literature as a university subject at the Filozofska fakulteta, University of Ljubljana

There are two reasons for this overview to focus on the didactics of Slovene literature teaching as a university subject within the Slovene program at the Filozofska fakulteta, University of Ljubljana: First, that is where the first program for literary didactics was established. Second is the fact that there teacher education is intended for both the grade-school and secondary levels and includes the pedagogy of young adult literature, although scholars at other institutions of higher education are more specialized in this.

A look at the more than quarter-century period allows us to identify the following chief research, pedagogical, and applied scholarly goals, which have been set and to a certain extent realized:

- outline the epistemological frame—form an integrated definition of the discipline and its academic foundations and list its proper areas of inquiry, as they appear from the pre-academic tradition, in contemporary foreign research, and in the expectations stated by the Slovene scholarly community;
- research the current state and contemporary challenges of teaching literature within Slovene language arts and propose guidelines for meeting them;
- educate future teachers, teachers in the field, and researchers;
- cooperate on implementing findings in the field, in academic planning, materials, and instruction.

In this article I will deal mostly with research. There are many plans, reports, and results of analyses pertaining to the other areas of activity in scholarly and administrative records.

⁴ They are: Vladimir Ilešič, *O pouku slovenskega jezika* (On the teaching of Slovene language 1902); Janko Bezjak, *Posebno ukoslojje slovenskega jezika v ljudski šoli* (A special method of teaching Slovene language in grade school 1906); Karel Ozvald, *Kulturna pedagogika* (Cultural pedagogy 1927).

⁵ Boža Krakar Vogel wrote about this in her doctoral dissertation, *Novejši slovenski pogledi na pouk književnosti kot izhodišče za oblikovanje njegovih smotrov, metod in vsebin* (Recent Slovene views of the teaching of literature as a basis for determining its directions, methods, and content 1992).

⁶ Breda Rant, *Stopnja učenčeve sprejemljivosti za nekatera klasična slovenska literarna dela, magistrsko delo* (Stages of pupils' receptivity to several classic works of Slovene literature) (M.A. thesis; Ljubljana: Filozofska fakulteta, 1977); Metka Kordigel, *Veda o mladem bralcu* (A study of the young reader), (M.A. thesis, Ljubljana: Filozofska fakulteta, 1989); Vinko Cuderman, *Interpretacija sodobne slovenske lirike v srednji šoli, doktorska disertacija* (The interpretation of contemporary Slovene lyric poetry in high school) (Ph.D. diss.; Ljubljana: Filozofska fakulteta, 1991).

3.1 The discipline known as the literary didactics and since the 1990s as the didactics of literature (on analogy with the names of other special areas of didactics, such as of English), began to develop as a university subject that includes systematic research and pedagogical dimensions after 1986 with the appointment of the first teaching assistant. After 2003, the Department of Teaching Slovene Language and Literature as formed with additional appointments. There have been three members since then: Boža Krakar Vogel and Alenka Žbogar specializing in the didactics of literature, and Jerca Vogel in the didactics of Slovene language.

The first research steps were devoted to epistemological questions. At the beginning, didactics and other disciplines connected with education were viewed in academic circles as but a sort of instruction in practical teaching skills that a good scholar naturally possesses and with no special “training.”⁷ A large part of the research effort in the first years was therefore directed at overcoming these stereotypes while searching for answers to the fundamental questions of whether teaching literature is really only a “practical” extension of literary studies, whether and under what circumstances the teaching of literature is a subject of scholarly research, on what to base research, and in what areas to search for answers in order to achieve theoretical weight and practical applications. These questions were addressed by consulting the available Slovene and foreign sources (e.g., Bezjak 1906, Kreft 1982, Rosandić 1986), and led to the conclusion that the field of research does not match the subject of literary or pedagogical disciplines. The field of research of the didactics of literature is teaching as a process of active discovering of literature, in which, besides literature, it is necessary to understand the receiver’s (student’s) cognitive processes and the pedagogical function of the interpreter (teacher). In order to research the dynamics of this process it is necessary to look at the instrumentation of the pedagogical disciplines that explain cognitive processes and the social factors in education. (e.g., Kolb 1984, Marentič Požarnik 2000), as well as in those disciplines that deal with the essence, state, categorization, and reception of literature (among the more recent, for example, Virk 1991, Juvan 2000, 2006, Dovič 2004, Perenič 2010, Grosman 2004). With that it is possible to approach the research field of the didactics of literature in an interdisciplinary fashion. On the one hand, this makes the discipline independent; on the other, it makes it in many ways dependent upon both basic groups in the scholarly disciplines, due to which there are often differences in evaluating the “fundamental” field.⁸

Another important question in need of research was the applicability of the didactics of literature. The expectations of the scholarly and cultural communities, which polemics revealed quite intensively after the university course of study was established, were that the “method” (as it was then called) should become a disci-

⁷ See Barica Marentič Požarnik’s book, *Nova pota v izobraževanju učiteljev* (New directions in teacher education 1987).

⁸ It arose as an independent academic field with the “hybridization (blending) of disciplines” (ROSANDIĆ 2005: 17). Siegfried Schmidt, for example, also understands the didactics of literature in this way: “First it is necessary to distinguish between literary studies and literary didactics... which on the theoretical level as well must develop its own concept of literary socialization (SCHMIDT, in: Dovič 2004: 85). Z. Božič, however, understands the didactics of literature as a part of literary studies (Božič 2010: 24).

pline and offer quick and clear solutions for improving the teaching of literature.⁹ Here it turned out that there were considerable differences between tried educational “recipes” for the concrete handling of given teaching materials by those in the field¹⁰ and the models or didactic guidelines for treating a given broad array of questions that had grown out of implementation of previous rational and empirical research. The path to wider or more generalized and longlasting applicability leads through research that demands people and time. Therefore, at least at the beginning, it was impossible to meet all such expectations.¹¹

3.1.1 The awareness of the interdisciplinarity and applicability of the didactics of literature, which led to defining the discipline as in the introduction to this article, was formed in parallel with outlining the main research areas—the didactic structure and factors of teaching literature.¹² Here again we oriented ourselves according to the tradition in Slovenia, contemporary foreign research, and current publications in scholarly journals¹³ in order to shape the chief principles of applying didactic structure and factors in teaching literature.

3.1.1.1 The main components of the didactic structure of teaching literature are arranged hierarchically and with interdependence of aims, methods, and content:

The **basic goal** of teaching literature is “the preparation of pupils for productive contact with literature” of different genres, sub-genres, and periods. We are gradually approaching this long-term goal by realizing the educational, functional, and all manner of preparatory goals at the individual stages of different kinds of schooling (KRAKAR VOGEL 2004: 56).

- The main **method** in schools is interpretation—“group reading and study of literary texts with challenging and creative interaction” (64). In addition to this constructively based method, transmission teaching—the teacher’s (interactive) communication of didactically structured, meaningful content blocks that form an integrated system of information—preserves its role.
- “The **main content** of teaching literature (learning material) is literary works and the contents of literary studies, including as well the contents of “helping” disciplines, for the most part in the humanities (68). “Recognized, artistically quality (canonized, re-

⁹ The topic of publicly articulated expectations and views of the teaching of literature in the second half of the twentieth century were the topic of my dissertation.

¹⁰ Many of them are collected in special handbooks for teachers—for example, “Slovenščina v prvem, drugem, tretjem, četrtem letniku srednje šole” (Slovene in the first, second, third, and fourth years of high school), edited by Vinko Cuderman et al. (Ljubljana: ZRSŠ, 1993–1996).

¹¹ I recall the negative feeling when, because of the lack of personnel resources, it was necessary to submit unfinished work—e.g., *Učni načrt za pouk književnosti v 1., 2. in 3. razredu srednje šole: Delovno gradivo* [An academic plan for teaching literature at levels 1, 2, and 3 in high school: Working materials] Ljubljana: ZRSŠ, 1992, 34

¹² At first this was a matter of outlining, as can be seen in the title of Bože Krakar Vogel’s first publication, *Skice za književno didaktiko* [Outlines for didactics of literature], Ljubljana: ZRSŠ, 1991

¹³ For example: Boris Paternu, “Kaj hočemo s poukom književnosti?” [What do we expect from the teaching of literature?] *Jezik in slovnost* 29/5 (1983/84); Cuderman’s dissertation (1991).

presentative) literary texts are preferred because of their greater potential for providing a comprehensive idea of the nature of literature. An appropriate number of works of popular literature are also included. Explanations from literary studies cover the basic, contemporary, demonstrated, and accepted knowledge from literary studies (and other, related disciplines) about texts and their extratextual circumstances. The content must fit the instructional goals in terms of breadth and depth.

3.1.1.2 Among the communicative factors of teaching literature, I will mention the teacher's role. The teacher is a professional with three dimensions of competency: First, he or she must be a university education expert on literature and literary studies, and a competent reader. The second sphere of teacher qualifications covers pedagogical knowledge. He or she must know teaching as a process of the pupil's active learning and strategies of pedagogical communication. The third dimension of a teacher's professional qualifications for teaching literature is competence in the didactics of literature: the teacher must know the factors and didactic structure of teaching literature, employ that knowledge as a contemplative practitioner, and critically reflect on it in practice (KRAKAR VOGEL 2004: 36). An important condition for pedagogical success is a positive attitude towards teaching the subject.

Further research grew from these bases; academic plans, materials, teaching practice, and external assessment were among practical activities.

3.1.2 Before attempting to enumerate the main emphases of further research, it should be noted that the uneven development of the didactics of literature over the past three decades in Slovenia has caused an internal division into two predominant directions. They long competed but are more recently complementary. The research and applications of each target a certain area (e.g., psycho-social, reading) of the developmental models of pupils.

Competition was most evident when changes in schooling, or curricular reforms were being prepared in the 1990s. There was the question of whether communication through literature would be planned for all grades based on the same principles, or the didactic structures would differ by curriculum.

We termed the first position reception didactic because of the governing reliance on processes of pupils' literary reception. The teaching of literature is "student centered" (Grosman 2004) and understood primarily as developing the reading reception abilities on selected literary texts suitable for the pupil. This approach to teaching is "simply a matter of making a person glad to read, to like literature, and derive aesthetic and general pleasure from reading—in short, that involvement with literature be a source of enjoyment" (KORDIGEL 1995/96: 27). Contextual reality is undesired factography: "The selection of texts is thus no longer based on literary historical determinations of importance... and the teacher no longer conveys *others'* learning, desiring that the pupils attain the highest possible literary sophistication" (SAKSIDA 2003: 104). In other words, "teaching reading, and actual advancement in reading ability require unusually intensive work with texts over time... and therefore in such teaching we should not usually waste time on an excess of data from literary history and the names of authors" (GROSMAN 2004: 136). Thus, in the system of

school interpretation, effective motivation was emphasized, along with conversation about experiences and other forms of descriptive and creative expression on the part of the pupil (writing, pictorial creations, dramatization, putting to music, multi-media projects with digital technologies).

On the other hand, these didactic approaches were accompanied by continual doubt as to whether that sort of communication based on literature was on the whole satisfactory, even while it corresponded to contemporary pedagogical trends. The question was whether it would furnish the maturing receiver, in particular one in an academic track and a future intellectual, the opportunity to apprehend literature as a force that shapes an individual's social identity, as grounds for understanding "a series of important markers" of cultural history, cultural capital, etc.¹⁴ Therefore, another direction in teaching literature gradually formed. It was named the systemic didactics of literature after its reliance on systemic theories of literature. According to it, the teaching of literature is understood as apprehension of a text in context¹⁵ in order for "the pupil to like reading and also be able to read different genres and kinds of fiction, and to have a positive attitude towards this kind of artistic creation" (KRAKAR VOGEL 1995/96: 52). Literary sophistication is therefore a condition for mature reading and literary acculturation on a high level, and upbringing in literature at the same time systematically contributes to the development of a broad, cross-disciplinary cultural consciousness¹⁶ (Krakar Vogel 2004). This sophistication grows from the motivated reading of individual literary texts as well as from acquaintance with and understanding of contextual factors. It offers the pupil a referential frame for forming ideas about connecting the particular to an array of wider literary, social, cultural, and historical events, and a way to recall information in further reading and reflection on new literary-cultural phenomena (Krakar Vogel, Blažič 2012). Thus interpretation in school is carried out in such a way that subject matter is treated through experiences of individual texts (what and how is written) then the pupil is led to place texts in contexts or the literary system.

Based on the foregoing description, we can conclude that the teaching of literature ought not to take place in all grades according to one didactic paradigm. Progress in reading abilities and reading and literary acculturation, as well as the view of literature as a special form of social activity, must be made incrementally in the school system. For this reason it is more sensible to constitute differentiated applied goals, something that has been partially instituted in practice: the teaching of literature in academic high schools is closest to a systemic didactic paradigm; in grade schools, to the reception paradigm. In other programs there are suitable combinations (Krakar Vogel, Blažič 2012).

¹⁴ Marko Juvan lists these and other tasks of literary socialization in his commentary, "Predmetni kurikularni komisiji za slovenščino k osnutku učnega načrta za gimnazije" (To the curricular commission on Slovene language for charting an academic plan for academic high schools 30 November 1997).

¹⁵ As Siegfried J. Schmidt writes, "Instead of only interpreting texts, it makes sense to study all four active skills" (SCHMIDT, in: Dovič 2004: 86).

¹⁶ Cultural consciousness is one of the eight key competencies that, according to recent pedagogical theories, is based on the cross-disciplinary goal of general education (Krakar Vogel 2011).

3.2 Research projects by doctoral students¹⁷ fall within the research topics on teaching literature mentioned above. If the conclusions I have presented are predominantly the result of analyzing written sources with occasional forays into quality empirical research, the majority of publications I will briefly present have a large empirical component consisting of both qualitative and quantitative research methods. I will look at what elements of the didactic structure the researchers deal with, what their chief findings are, and what applied principles they offer for teaching literature.

3.2.1 The topics of doctoral dissertations include all of the main components of the didactic structure of teaching literature, it being difficult to isolate one from the entire process. It appears, nonetheless, that the most intriguing and the longest time neglected question is that of **method**, which is manageable only with interdisciplinary research approaches. Attracting interest are didactic approaches that facilitate effective consideration of literature that is interesting to today's pupils, and challenge creativity. As per the methodology of research on pedagogy, the authors append their models of applicable principles derived from the research.

3.2.1.1 Milena Mileva Blažič (The role and meaning of creative writing in teaching literature in grade school 2000) devoted her research to creative and post-creative writing, which in teaching literature is either an independent activity or an experiential aid in teaching how to read literature. The main contributions to the didactics of literature are in the depictions of cognitive features and phases of the writing process (for the most part using Bereiter, Scardamalia 1987), which must be familiar when teaching (creative) writing. In light of these findings, the author suggests guidelines for teaching creative writing as a supplement to the ninth-grade academic plan.

3.2.1.2 Communicating the aesthetic effects that interpretive reading aloud provides is very important for the pupil's experiencing of literature. In this activity, the teacher has a role similar to that of an actor, yet he or she is less prepared than an actor for performing or even for grasping the importance of reading aloud. Therefore, in her dissertation on "The oral interpretation of literary texts in pedagogical and artistic communication" (2004), Katarina Podbevšek casts a theoretical basis for the oral interpretation of literary texts. She analyses recordings for differences between actors' and teachers' interpretations, and supplies a model for preparing for reading aloud that can be utilized by all who professionally or occasionally deal with the oral interpretation of literary texts.

¹⁷ I will only present doctoral research projects, which have for the most part also appeared in monograph form. So far, eight people have received doctorates in the didactics of literature in the Slovene program at the Filozofska fakulteta, University of Ljubljana. Three projects are now in progress, parts of which have been published. It is not possible to discuss M.A. theses in this regard. To date there have been twenty-two (under the mentorship of Bože Krakar Vogel and Alenke Žbogar). They are available in the library of the Department of Slovene and the Department of Slavic Studies at the Filozofska fakulteta, University of Ljubljana.

3.2.1.3 Information technology is rapidly entering cotemporary pedagogical theory and teaching practice. Marija Žveglič, in her dissertation on “The Use of information technology for achieving the goals of teaching Slovene in grade school” (2010) empirically demonstrates that hypothesis that the use of information technology in teaching Slovene (and other subjects) is “unsystematic, unplanned, and interrupted” (ŽVEGLIČ 2010 7). It is not only a matter of teachers’ lack of technical abilities, but also that, pedagogically, information technology is not connected to instructional goals. In her dissertation, the author identified twelve principles for using information technology in teaching Slovene, and a model for realizing them.

3.2.1.4 While Marija Žveglič investigates the use of information technology from the teacher’s perspective, Renata Čampelj Jurečič considers the prospects for using it from the standpoint of results in an academic high school (Attaining goals in the teaching of literature by using new methods assisted by information technology in an academic high school 2012). The author interprets the results of a two-year experiment, having changed traditional methods and used information technology, she tested the effects of both approaches in two academic high schools in parallel. The students’ views and the results of assessing their knowledge show that the attitude towards information technology and knowledge improve along with the students’ familiarity with it, and as a function of the teacher’s increased experience. It is possible to achieve the goals of teaching literature with such instruction to the same or (sometimes) even greater degree than with a traditional approach. As an example of how to compose teaching units, the author gives a model of how to treat literature of the Romantic period with the assistance of information technology.

3.2.2 Two research projects based on high school content relate to approaches and the need for modifications, and the more precise articulation of operative goals in curricular practice.

3.2.2.1 In the didactic part of her interdisciplinary dissertation informed by literary studies and the didactics of literature (The contemporary Slovene short story and novel in literary studies and school practice 2002), Alenka Žbogar recommends increasing the amount of short prose in high school, while taking into consideration student differences so that the selection of texts and manner of treatment suit the reception skills of students in academic high schools and four-year high schools. A valuable part of the dissertation is an experiment in which the author uses for recordings of class periods to show how the reception abilities of the two student profiles differ. This is wise to consider when choosing the number and kinds of texts, as well as how to interpret them.

3.2.2.2 Zoran Božič takes up differences in content in his over 700-page dissertation on The Poetry of France Prešern in high school textbooks and its reception (2010). The author observes that Prešern’s poetry is made more difficult for students by its metaphors, inversions, and archaicisms. He thus offers a unique approach that involves parallel reading of a prose translation (prosaification) and the original. A large

experiment proved the approach effective. Students' understanding of Prešern's poems and their opinion of them significantly improved. In addition to this application, Božič's dissertation makes numerous other contributions to teaching literature—for instance, it analyses all compilations of high school readers, from the earliest (Macun 1850) to today's, and provides information about the antecedents of the contemporary didactics of literature. All this comes with other literary and cultural history information on the processes of Prešern's canonization in schools and academe, and interpretations of various sources, making it a rich contribution to interdisciplinary research into Slovene studies' past.

3.2.3 Current research in the context of graduate studies in the department is also devoted to carrying out and applying disciplinary and cross-disciplinary goals of teaching literature.

3.2.3.1 In her dissertation on "Education for developing consciousness of national affiliation in the teaching of literature in the twentieth century" (2005), Petra Kodre analyses the changes in this educational goal undergone in academic plans and textbooks in the senior year of high school during the past century. The author concludes that "reading and interpreting texts of a thematically patriotic kind are among the most effective ways of strengthening the consciousness of national affiliation" (KODRE 2005: 311). The analyses of previous textbooks supports this for the past. That this is true today, the author confirms with an empirical study of current tenth graders, who think that consciousness of national affiliation is engendered most in the study of Slovene.

3.2.3.2 Research on the realization of goals is most revealing when it shows how effective either a doctrine or teaching practice is as compared with student learning results. Tanja Jelenko analyzed the matriculation essays of students of four-year technical schools in her dissertation on the Written interpretations of literary texts as an indicator of realizing educational goals for a vocational diploma (2008). She finds how through verbalizing interpretations, students show achievement of the fundamental functional goal, the development of reading abilities. The analysis showed that the "reading abilities of students in occupational and technical high schools are poorly developed; the students recognize few elements of a literary text, and mainly evaluate it on the basis of their own emotional experiences, not resorting to arguments based on the text, and reading carelessly instead of in depth" (JELENKO 2008: 157–58). Teachers believe that the greatest impediment is students' low motivation to read fiction. Therefore, the author theoretically ponders and with footage of class hours observes how motivation can be increased in text selection and appropriate direction of interpretation.

4 Conclusion

This article is intended to show that the goals of the didactics of Slovene literature are being met, and that the research-based foundations in solid content and

methodology support further investigations and practical applications. Researchers cooperate intensively on academic plans, textbooks and handbooks, and professional development for teachers. The latter are probably most competent to critically reflect on their own work and broader curricular solutions with increased professional qualifications.

Many years of deliberate observation of teaching literature in grade and high schools indicate that teachers are also capable of and enjoy quality teaching. They successfully motivate their pupils to be open to literature and inspire in them satisfactory engagement. At the same time, observations¹⁸ as a kind of supplemental research suggests that the effects of teachers' work do not extend far beyond the classroom. Students' classroom engagement seldom transfers to long term, professed interest in, for example, reading (artistically demanding works) for pleasure, or following literary and cultural events outside of literature class. The public is inclined to assign the reasons for low reading and literary culture to the teaching of literature. Yet it seems that the reasons are not simple, otherwise motivated teachers and research could deal with them directly. The reasons are certainly in "the spirit of the age" as well, as Marko Juvan admits when he says that "new forms of communication have sprung up besides literature... that have not replaced it but have taken a multitude of its addressees," and that the reading of elite, canonical literature has for a good while been but a "part of academic requirements," while "in developed Western societies, too, literature is losing its function as 'cultural capital'" (JUVAN 2006: 14). People need only to prove practical knowledge in order to demonstrate their fitness for advancement in society and competitiveness, and this has a result the "marginalization of the teaching of literature in favor of functional linguistic literacy" (ibid.: 15).

Yet despite the general social marginalization of literature, researchers find that experiential abilities, such as empathy, sensibility, and creative imagining significantly decrease when students do not take part in the study of literature (Krakar Vogel 2004). Even today literature is an important source for personal and societal development (Grosman 2004). Therefore, those of us who are involved in teaching it are convinced that every individual must have the opportunity to encounter its challenges in professionally conducted communication while in school, and recall them later, more or less frequently. The task of the didactics of literature is precisely the development of activities that lead to the professionally guided communication by using literature in education.

WORKS CITED

- Janko BEZJAK, 1906: *Posebno ukoslovje slovenskega jezika v ljudski šoli* (A special method of teaching Slovene language in grade school). Ljubljana: Slovenska šolska matica.
- Zoran BOŽIČ, 2010: *Slovenska literatura v šoli in Prešeren* (Slovene literature in school and Prešeren). Ljubljana: Tangram.

¹⁸ Mojca Poznanovič Jezeršek presents them in her M.A. thesis, *Načrtovanje in spremljava pouka književnosti v gimnazijah* (Planning for and the teaching of literature in academic high schools 2012).

- Marjan DOVIČ, 2004: *Sistemske in empirične obravnave literature* (Systemic and empirical treatments of literature). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Meta GROSMAN, 2004: *Zagovor branja* (A defense of reading). Ljubljana: Sophia.
- Marko JUVAN, 2000: *Vezi besedila* [Textual ties]. Ljubljana: LUD Literatura.
- , 2006: *Literarna veda v rekonstrukciji* (Literary studies in reconstruction: An introduction to literature). Ljubljana: Literarno-umetniško društvo Literatura.
- David KOLB, 1984: *Experiential learning*. New Jersey: Prentice Hall.
- Metka KORDIGEL, 1995/96: O oblikovanju kurikula namesto učnega načrta za šolsko srečevanje s književnostjo ali Problem literarnega scientizma (On forming a curriculum in place of an academic plan for acquaintance with literature in school, or the problem of literary scientism). *Jezik in slovnstvo* 41/1–2. 17–30.
- Metka KORDIGEL ABERŠEK, 2008: *Didaktika mladinske književnosti* (The didactics of literature for children). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Boža KRAKAR VOGEL, 1995/96: Pouk književnosti v srednji šoli (Teaching literature in high school). *Jezik in slovnstvo* 41/1–2. 51–60.
- , 2004: *Poglavja iz didaktike književnosti* (Chapters from the didactics of literature). Ljubljana: DZS.
- , 2011: Razvijanje kulturne zmožnosti pri pouku slovenščine (Developing cultural competence in teaching Slovene). *Meddisciplinarnost v slovenistiki*. Ed. Simona Kranjc. Ljubljana: ZIFF (Obdobja, 30). 271–77.
- Boža KRAKAR VOGEL, Milena Mileva BLAŽIČ, 2012: *Sistemska didaktika književnosti v teoriji in praksi* [Systemic didactics of literature in theory and practice]. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Jurgen KREFT, 1982: *Grundprobleme der Literaturdidaktik*. Heidelberg: Quelle und Meyer.
- Barica MARENTIČ POŽARNIK, 2000: *Psihologija učenja in pouka* (The psychology of teaching and learning). Ljubljana: DZS.
- Urška PERENIČ, 2010: *Empirično sistemsko raziskovanje literature: Konceptualne podlage, teoretski modeli in uporabni primeri* (Empirical-systemic literary studies: Conceptual framework, theoretical models, and applications). Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije (Slavistična knjižnica, 16).
- Dragutin ROSANDIČ, 1986: *Metodika književnog odgoja i obrazovanja* (The methodology of literature teaching). Zagreb: Školska knjiga.
- , 2005: *Metodika književnoga odgoja* (Methodology for teaching literature). Zagreb: Školska knjiga.
- Igor SAKSIDA, 2003: Komunikacijski pouk književnosti v osnovni šoli (Communicative teaching of literature in grade school). *Slovenski jezik, literatura in kultura v izobraževanju: 39. seminar slovenskega jezika, literatura in kulture*. Ed. Boža Krakar Vogel. Ljubljana: FF. 93–108.

Tomo VIRK, 1999: *Moderne metode literarne vede in njihove filozofsko-teoretske osnove* (Modern methods of literary studies and their philosophical and theoretical bases). Ljubljana: FF.

V ang. prevedel Timothy Pogačar.

UDK 821.163.6.09-93

Dragica Haramija, Igor Saksida

Pedagoška fakulteta in Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru,

Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani in Univerze na Primorskem

METODOLOGIJA INTERPRETACIJE MLADINSKE KNJIŽEVNOSTI NA SLOVENSKEM

Predstavljamo najpomembnejše teoretične študije o slovenski mladinski književnosti. Ob upoštevanju raznovrstnosti zgodovinske, sistemske, recepcijske in književnodidaktične problematike je smiseln pregled obravnave mladinske književnosti po književnih zvrsteh. Pri poeziji je nastalo veliko esejev in spremnih zapisov (npr. Niko Grafenauer, Igor Saksida, Alenka Glazer), pripovedništvo je med vsemi zvrstmi žanrsko najbolj razvejano in raznovrstno (npr. Marjana Kobe, Igor Saksida, Metka Kordigel-Aberšek, Dragica Haramija, Milena Mileva Blažič); najmanj je razprav o mladinski dramatik, ki je v knjižni obliki tudi najredkeje zastopana (npr. Igor Saksida, Vida Medved Udovič).

Ključne besede: slovenska mladinska književnost, literarnozgodovinski razvoj mladinske književnosti, metode raziskovanja mladinske književnosti

1 Uvod¹

Mladinska književnost je tako na Slovenskem kot širše v Evropi postopoma prehajala iz okvirov pedagogike v literarno vedo šele v drugi polovici petdesetih let dvajsetega stoletja, kot v teoretični knjigi o mladinski književnosti *Pogledi na mladinsko književnost* ugotavlja Marjana KOBÉ (1987: 7–26). Avtorica navaja temeljne evropske in slovenske strokovne knjige s področja teorije, zgodovine in recepcije mladinske književnosti, omenja oblikovanje specializiranega strokovnega periodičnega tiska s tega področja (npr. revija *Otrok in knjiga*, ki je od leta 1972 osrednja »revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev«) ter opozarja na raznovrstne smeri in metode raziskovanja. Metodologije raziskovanja mladinske književnosti ne določata le bralec in vsa kompleksnost dvojnega naslovnika te zvrsti – kakovostna mladina književnost namreč ni namenjena le mlademu bralcu (otroku, mladostniku), temveč tudi odraslemu – čeprav je prav to izhodišče, ki ne vzpostavlja le možnosti subjektivne doživljajske (otroške) recepcije mladinskega besedila, ampak omogoča tudi njegovo kritično in razlagalno branje. Tako mladinska književnost kot študijski predmet na dodiplomskem univerzitetnem študiju praviloma zajema vse tri vidike raziskovanja področja: literarnozgodovinskega, literarnoteoretičnega in literanorecepcijskega. Predmet želi študentom in bodočim učiteljem književnosti izostriti kriterije za prepoznavanje kakovostne mladinske književnosti vseh treh književnih zvrsti (poezije, pripovedništva, dramatike). Slikanice kot likovno-besedne stvaritve, branje besedil, študij literature in samostojna interpretaci-

¹ D. Haramija je članek napisala v okviru programske skupine Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovenščine P6-0156.

ja mladinske književnosti pa omogočajo študentom dojeti možnosti za subjektivno, vendar utemeljeno in veljavno razumevanje in vrednotenje besedil, hkrati pa jim kot osrednji književni študijski predmet dajejo temelje za književnodidaktično nadgradnjo vsebinsko-slogovnih besedilnih prvin; brez temeljitega poznavanja klasičnih in sodobnih, kratkih in na videz preprostih pa tudi obsežnih in težko razumljivih besedil namreč ni mogoče pričakovati, da bo bodoči vzgojitelj ali učitelj kos izjemno obsežni množici besedil, ki se pod oznako mladinska književnost pojavlja v javnosti in pogosto zahteva temeljito kritično presojo kakovosti. Vrednotenje mladinske književnosti, predvsem kot spremljanje njenega sprotnega nastajanja, poteka v okviru Mestne knjižnice Ljubljana (Pionirska – center za mladinsko književnost in knjižničarstvo), ki vsako leto izda »priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig« (npr. *Algoritem arene*, 2012); razprave, temeljne informacije in kritike s tega področja zajema revija *Otrok in knjiga*, za promocijo slovenske mladinske književnosti v svetovni javnosti (npr. nominacije za Andersenovo nagrado, nominacije za nagrado Astrid Lindgren, sodelovanje na mednarodnih kongresih zveze) skrbi slovenska sekcija Mednarodne zveze za mladinsko književnost (IBBY – International Board on Books for Young People), za promocijo kakovostnega pristočasnega branja otrok in mladostnikov pa Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS. Na Slovenskem se posebej za področje mladinske književnosti podeljujejo štiri nagrade in dve priznanji: Levstikova nagrada, večernica, desetnica, izvorna slovenska slikanica za nagrado Kristine Brenkove, priznanje moja najljubša knjiga in priznanje zlata hruška. Nagrajene in nominirane knjige so dober izbor za branje in odličen vodnik po kakovostni izvorni mladinski književnosti.

2 Mladinska književnost in literarna veda

Ob upoštevanju raznovrstnosti zgodovinske, systemske, recepcijske in književnodidaktične problematike se zdi najbolj smiseln pregled obravnave mladinske književnosti po književnih zvrsteh: poezija se namreč od pripovedništva in dramatike razlikuje po velikem številu esejev in spremnih zapisov, ki izhajajo iz kompleksne »odrasle« interpretacije mladinskih pesmi; pripovedništvo je med vsemi zvrstmi žanrsko najbolj razvejano in raznovrstno (glede na kriterij dolžine ter vsebine in značilne perspektive besedil); v razpravljanju o mladinski dramatiki se vprašanja interpretacije besedil pogosto povezujejo s teorijo gledališča ali radijske igre in z raziskovanjem uprizaritvenih možnosti gledališča.

3 Pregled obravnave slovenske mladinske književnosti

3.1 Slovenska mladinska poezija

Metodološko pomembna je zgodovina slovenske mladinske poezije, čeprav se praviloma pojavlja v povezavi z zgodovinskim pregledom mladinske književnosti kot celote vseh treh zvrsti. Med starejšimi prispevki velja opozoriti na osrednje zgodovinske in pregledne študije, objavljene v reviji *Otrok in knjiga*: Marija Jamar Legat

(1976) je pisala o začetkih slovenske književnosti za mladino, Alenka Glazer (1979) je očrtala razvoj mladinske književnosti in posebej opozarjala na kakovostne poteze starejše in sodobne mladinske poezije, ki se izražajo predvsem v jezikovni igrivosti in avtentičnem otroškem občutenju sveta, Zlata Kumer (1986) pa naštela vrste otroških ljudskih pesmi glede na slogovna sredstva ter vsebino oz. funkcijo besedil (igra z besedami, nonsensne dialoške pesmi, oponašanje glasov, zafrkljivke); ta razvrstitev je pomembna predvsem zato, ker se sorodni slogovno-vsebinski vzorci kažejo tudi v starejši (npr. O. Župančič) ter sodobni (npr. B. A. Novak, A. Rozman Roza) mladinski poeziji. Med knjižnimi zgodovinskimi deli je v obsežni zgodovini Zlata Pirnat Cognard (1980) slovenska mladinska poezija obravnavana v povezavi s književnostjo drugih narodov; njen pregled tvorijo predvsem predstavitve Levstikove, Župančičeve, Kosovelove in Grafenauerjeve poezije (tj. zbirke *Pedenjped*). Temeljitejša sistematizacija sodobne slovenske mladinske poezije je del knjige *Slovenska književnost III* (Saksida, 2001), literarne zgodovine, v kateri je mladinska književnost »prvič uvrščena v znanstveno relevantno obravnavo celotne slovenske književnosti« (Kobe 2001: 90). Povojna slovenska mladinska poezija v tej knjigi je glede na prevladujoče vsebinsko-slogovne značilnosti razvrščena v tri temeljne skupine: aktivistična poezija, tradicionalna poezija in poezija estetske inovacije. Za aktivistično poezijo sta značilni neposredna vzgojnost in deloma poučnost v skladu z ideološko tendenčnostjo in »z glednostjo« pesemskih oseb, tradicionalna poezija se vrača k izročilu Župančičeve in Kosovelove poezije, poezija estetske inovacije izhaja iz pesnikovega vzpostavljanja otroškega igrivo-začudenega pogleda na svet. Inovativna skupina povojnih pesmi je izrazito dvodelna: medtem ko je za mladinska pesnika prvega povojnega vala (T. Pavček in K. Kovič) značilna hkratnost sprva tradicionalnih in kasneje bolj izrazitih nonsensno-fantazijskih pesniških svetov, se pesniška jezikovna igra v pravem pomenu besede razvije s poetiko modernizma, ki se v mladinski poeziji pojavlja sredi sedemdesetih let in doseže v vrh v osemdesetih letih dvajsetega stoletja.

Igra v modernistični mladinski poeziji ni zgolj temeljna tema besedil, ampak predvsem način oblikovanja domišljajske pesniške stvarnosti, ki ga zaznamujejo zavesten in temeljit odmik pesmi od nazornosti in neposredne enoplastne teme, rušenje jezikovnih konvencij (pravopisnih pravil, logičnosti) ter prehod od upesnjevanja človeka (otroka) v svet zvoka in likovnosti, predmetov in pojmov (tako predvsem v poeziji D. Zajca, N. Grafenauerja, M. Dekleve in B. A. Novaka). Hkrati je v tem zgodovinskem pregledu zaznati tudi že vprašanje »konca modernizma« in novih idejno-slogovnih struktur v mladinskem pesništvu po modernizmu. Zaznavne so vsaj tri možnosti (prim. tudi Saksida 2005: 146–51), in sicer obnavljanje (simbolističnega) občutja skrivnostnosti časa in prostora, ki nista podrejena modernistični igrivi otroški subjektiviteti, ampak določata človeka (npr. B. Štampe Žmavc: Nebeške kočije), medbesedilni »dvogovor« pesmi s starejšimi besedilnimi predlogami (npr. M. Dekleva: Alica v računalniku, vzorec ljudske zafrkljivke v pesmih A. Rozmana Roze) ali vračanje resničnostnih tem (uporništvo, ljubezen, vsakdanja doživetja) v poezijo (npr. pesmi B. Gregorič in P. Svetine).

Med novejšimi znanstvenimi monografijami je eno najpomembnejših ter po obsegu in prodornosti najbolj temeljitih del brez dvoma zgodovinsko-komparativistična raziskava starejše slovenske mladinske književnosti *Vedež in začetki posvetnega*

mladinskega slovstva na Slovenskem 1778–1850 Marjane Kobe. Avtorica pojasnjuje nastajanje posvetnega mladinskega slovstva za mladino ter ga povezuje s sprejemanjem nemškega razsvetljskega moralističnega književnega vzorca »iz 18. stoletja, zatem njegove bidermajerske desekularizirane različice« (Kobe 2004: 238). Osredotoča se na vsebinske značilnosti literarnih, polliterarnih in stvarnih prispevkov v prvem slovenskem mladinskem časopisu *Vedež* (1848–1850), ki jih povezuje s filantropistično vzgojno doktrino ter ob njih ugotavlja nekatere temeljne poteze časopisa, npr. objavljanje različnih vrst beriva, laicizacija piscev (pomembna je vloga učitelja kot avtorja mladinskega besedila), osrednje funkcijsko-tematske kategorije besedil (moralna in verska vzgoja, stvarni pouk) ter otroški lik kot odraz namembnosti časopisa. Poglavlje, namenjeno obravnavi starejše mladinske poezije, analizira dve osrednji različici nemškega razsvetljskega mladinskega pesništva, tj. skupini besedil C. F. Weisseja in C. A. Overbecka, glede na značilno tematiko (otroške kreposti, npr. ubogljivost, prijateljstvo, čista vest, delavnost, usmiljenje – in temu nasprotne pregrehe), slog (»otroški ton« pesmi, v Overbeckovi poeziji je bolj poudarjena igrivo-idilična podoba besedilne stvarnosti) ter podobo otroka kot osrednjega pesemskega lika (zgled oz. svarilo). Avtorica prenos obeh skupin besedil v slovensko poezijo prikaže na podlagi analize najstarejših publikacij pred *Vedežem*: Weissejev pesemski vzorec se pojavlja v abecedniku J. Debevca (*Nov popravleni plateltaf*, 1794), Overbeckov v prevodih J. N. Primca (*Nemško-slovenske branja*, 1813), Weissejev spet izraziteje v pesmarici V. Staniča (*Pesme za kmete ino mlade ljudi*, 1822). Znanstveno delo Marjane Kobe ni pomembno le zaradi izjemne izčrpnosti podatkov in obsežne sekundarne literature, ki jo zajema; s svojimi spoznanji potrjuje tipološko-vrednotenjske interpretacije mladinske poezije, ki izvirajo iz presojanja književne kakovosti besedil na podlagi avtorjevega doživljanja otroštva. Ne le v (naj)starejši, ampak tudi v novejši in sodobni poeziji je namreč poleg neposrednega avtorjevega dvogovora z otrokom (kot inherentnim bralcem oz. s »spominom«, izhodiščem ustvarjanja) zaznati držo, ki želi mladega bralca bodisi vzgajati (moralistična funkcija besedila) bodisi svet otroštva idealizira (»sladkanje« vsebinsko-slogovnih potez z značilno rabo pomanjševalnic ter praviloma nezahtevno tematizacijo otroške igrivosti in radosti v naravi) – prim. Borut Stražar 1972, Igor SAKSIDA 1994: 83–122. V luči sodobnih literarnovednih in književnodidaktičnih vprašanj in dilem je zanimiva ugotovitev, da se že v najstarejših mladinskih knjigah »zgledi pesemskih sestavkov za otroške naslovnike [...] povezujejo z izborom iz poezije za odrasle« (Kobe 2004: 70) – to pomeni, da tako v najstarejši kot v sodobni vsebinsko večplastni mladinski poeziji v resnici ni mogoče začrtati povsem jasne meje med književnostjo za mladega in odraslega bralca – kar bi vsekakor veljalo upoštevati tudi pri načrtovanju književnega pouka v osnovni šoli.

Povezovanje mladinske in nemladinske poezije dokazujejo tudi razprave, ki osvetljujejo celovitost pesniških opusov posameznih ustvarjalcev; med starejšimi razpravami te vrste je zanimiva interpretacija Župančičeve pesmi Kanglica, ki uvodoma presoja umestitev otroških pesmi v zbirko *Čaša opojnosti* ter poudarja avtorjevo »vrednotenje poezije kot celote, po katerem so tudi »mladinske« (ali »otroške«) pesmi integralni sestavni del poezije sploh« (GLAZER 1976: 114). Tak metodološki temelj je razviden v interpretacijah celovitih opusov, ki raziskujejo medsebojno povezanost in prepletenost mladinske in nemladinske poezije ter podobo otroka v obeh

podskupinah pesmi (v poeziji S. Kosovela, L. Novy in N. Grafenauerja, prim. SAKSIDA 1994: 123–211, ter T. Pavčka, SAKSIDA 2005: 34–52) ali njihove zvrstno-vrstne ter jezikovno-slogovne podobe (npr. v pesmih K. Koviča in J. Snoja, prav tam: 53–91). Tovrstni interpretativni vpogledi v pesniško gradivo niso več v celoti literarnozgodovinski, ampak se v njih odraža tudi razlaga vsebinsko-slogovnih prvin (mladinske) poezije – in jih tako zbližuje z nekaterimi (resda redkimi) raziskavami tematike mladinske poezije (npr. Barbara Hanuš 1985) oz. njene jezikovne inovativnosti (npr. Igor Saksida 2008).

Presojanje posebnosti in učinka pesniške govorice zaznamuje sklop interpretativnih besedil, med katerimi je pogosto težko zarisati mejo – gre za razlagalne eseje in obsežne kritiške zapise o poeziji. Pomembna avtorja esejev o mladinski poeziji sta Niko Grafenauer in Taras Kermauner sredi sedemdesetih let prejšnjega stoletja. Grafenauerjev (1975) esej *Igra v pesništvu za otroke* še vedno sodi med najpomembnejše prispevke za razumevanje besedilotvornih postopkov kakovostne mladinske poezije oz. književnosti nasploh. Avtor je očrtal razvoj mladinske poezije od njenih začetkov pri Levstiku do sodobnosti in igro (oz. jezikovno inovativnost) določil kot razločujočo potezo kvalitetne (estetsko dozorele) poezije, ki je enakovredna literaturi za odrasle. Taka poezija omogoča tudi »odraslo« doživljanje in interpretacijo, kar je Grafenauer (2010) prikazal v esejistični razlagi poezije S. Vegri (o vzeih med njeno mladinsko in nemladinsko poezijo ter o aktualizaciji pesniškega sporočila v sodobnem času). Taras Kermauner o mladinski poeziji esejistično razmišlja v interpretaciji pesniške antologije *Sončnica na rami* ter pesniških zbirk N. Grafenauerja in J. Snoja. V prvem eseju kritično ovrednoti kakovost mladinske poezije in – kot je značilno tudi za njegovo sočasno pisanje o književnosti za odrasle – ob primerih mladinskega pesništva prikaže temeljni razcep med naturo in kulturo: med racionalistično (»neolitsko«) logiko in prvinsko otroško komunikacijo s svetom, ki v poeziji kaže na to, kako je mogoče »uiti neolitski logiki; torej ne le pedagogiki, moraliki, ideologiji, racionalizmu, nasiljem vseh vrst, ampak načelom razredne družbe, utemeljene na produkciji, blagovni menjavi, znanosti in sistemu« (KERMAUNER 1977: 23); pojmovanje, po katerem poezija vzpostavlja drugačen pogled na svet, je posebej zaznavno v sodobnejših razmišljanjih o mitskem v književnosti (tudi v poeziji, prim. SAKSIDA 2005: 125–33), predvsem pa se kot tema pesniško vzpostavlja v pomodernistični poeziji »skrivnosti in čudenja« (in v prozi v avtentičnem pravljicnem žanru).

Specifiko pesemskega jezika kot doživljanja in upovedovanja stvarnosti odraslemu bralcu predstavljajo kritike mladinske poezije – med njimi so še danes najpomembnejša kompleksna kritiško-razlagalna besedila Denisa Poniža, v katerih je avtor izpostavil značilnosti in kvaliteto nekaterih temeljnih del sodobnih mladinskih ustvarjalcev. Prikazal je temeljne slogovne postopke pisanja poezije (npr. preoblikovanje besed, nenavadna raba besed, prvine konkretne poezije), razmišljal o vlogi bralčeve fantazije pri »dopolnjevanju« nonsensnega pesniškega vzorca, različnosti razpoloženj in o naslovniški univerzalnosti kakovostne poezije. Eseji in kritike te vrste so svojevrstni »modeli branja«, saj lahko bralcu (bržkone predvsem odraslemu) odstirajo nove in poglobljene možnosti razumevanja mladinske pesmi.

V tem smislu so interpretativno-bralnovzgojne tudi tiste spremne besede, ki presegajo zgolj temeljno bio- in bibliografsko informiranje bralca o avtorju, ampak sku-

šajo s podrobno interpretacijo razkriti mnogopomenskost besedila in različne ravni njegove tematske kompleksnosti, pač glede na bralno zmožnost implicitnega bralca, ki ga nagovarjajo: pomembne so predvsem spremne besede Nika Grafenauerja (zapis Roža mogota ob izboru Zajčevih pesmi *Ta roža je zate*, 1981, in Kraški pomol v slovenskem pesništvu za otroke ob izboru Košutove poezije *Križada*, 2006) ter nekaterih sodobnih interpretov (Peter Svetina, Zgovornost molka, v D. Zajc: *Hiša sanja*, 2004; Igor Saksida, Kamenčki v naročju besed in podob, v S. Vegri: *Naročje kamenčkov*, 2009).

Novost interpretacije mladinske poezije so književnodidaktični pristopi k celovitim pesniškim zbirkam oz. izborom pesmi (O. Župančič: *Mehurčki*, 2009, B. A. Novak: *Vserimje*, 2012) v zbirki domačega branja Knjiga pred nosom (Mladinska knjiga, 2008–); zbirka poleg spremnih informativnih zapisov o avtorju prinaša tudi bralne naloge različnih zahtevnosti ter poustvarjalnost mladih bralcev, kar naj bi bilo predvsem bralna motivacija – in nikakor ne avtoritativni »bralni predpis«; tako se književna veda najbolj povezuje z didaktiko književnosti oz. z načini razvijanja bralne zmožnosti mladih in odraslih bralcev, tj. mentorjev branja.

3.2 Slovenska mladinska proza

Mladinska proza je z zgodovinskega stališča predstavljena v starejših letnikih revije *Otrok in knjiga*. Umetniškost kot pomemben pogoj kakovostne mladinske književnosti izpostavljata Josip Ribičič (1981) in Gustav Šilih (1983). Ribičič razpravlja o pomembnih ustvarjalcih mladinske in nemladinske književnosti pred 1. svetovno vojno in takoj po njej, Šilih pa obravnava mladinsko književnost po starostnih stopnjah in uvaja v vedo o mladem bralcu zvrstno-vrstni princip primernih literarnih del za branje. Alenka Glazer (1979) po literarnozgodovinskem principu v periodizaciji navaja najpomembnejše prozaiste in njihova dela. Zlata Pirnat – Cognard (1980) je v pregledu mladinske književnosti med letoma 1945 in 1968 združila periodizacijski in zvrstno-vrstni princip in upoštevala še teritorialni princip pripadnosti avtorja. Slovensko mladinsko prozo je razdelila v dve poglavji: na pravljice, pripovedke in drugo krajšo prozo (nadredni pojem ji je pripovedka, npr. realistična in tradicionalna pripovedka pri M. Mihelič, K. Brenk, E. Peroci, B. Magajni) ter mladinske povesti in drugo daljšo prozo (npr. T. Seliškar, A. Ingolič, L. Suhodolčan, B. Jurca). Ob generalizaciji avtorica ugotavlja, da se velik del obravnavane proze nanaša na 2. svetovno vojno, povojno življenje in obnovo domovine, leto 1968 pa je mejnik take mladinske književnosti.

Muris Idrizović (1984) preučuje mladinsko književnost po republikah nekdanje Jugoslavije, znotraj tega teritorialnega principa pa slovensko mladinsko književnost po literarnih opusih prozaistov v zgodovinskem zaporedju od obdobja didaktizma, začenši z A. M. Slomškom in J. Trdino (uveljavljanje folklornega slovstva), preko prozaistov, zaslužnih za nastanek in razvoj umetniške književnosti (F. Levstika, J. Ribičiča, A. Cerkvenjaka, T. Seliškarja, E. Peroci, I. Zormanja, L. Suhodolčana, K. Koviča), do avtorjev v sedemdesetih letih 20. stoletja (S. Makarovič, S. Pregl). Jože POGAČNIK (1984, 1991: 235–63) je v srbski monografiji *Slovenačka dečja književnost*

in v poglavju Dječja književnost v hrvaški monografiji *Slovenska književnost*, ki jo je sestavil skupaj z I. Cesarjem, predstavil dvajset izbranih slovenskih mladinskih pisateljev, med njimi več kot polovico prozaistov. Avtorji F. Milčinski, I. Cankar, J. Vandot, F. Bevk, P. Voranc, T. Seliškar, A. Ingolič, V. Winkler, L. Suhodolčan, L. Kovačič, F. Forstnerič, S. Pregl so razvrščeni po literarnozgodovinskem principu. Pogačnik podaja njihove temeljne poetološke značilnosti ter natančneje predstavi po eno posameznikovo prozno delo.

Razprave, ki v zadnjih dvajsetih letih prinašajo predstavitev opusov izbranih avtorjev, se najpogosteje ukvarjajo s priznanimi umetniki, večina je objavljena v reviji *Otrok in knjiga* (npr. Marija Švajncer o Desi Muck in Lili Prap), nekatere tudi v monografskih publikacijah. Igor Saksida (1998) je v *Petdesetih zlatnikih* izbral odlomke petdesetih pomembnih slovenskih avtorjev ter izbrana dela interpretiral. V Slovenski književnosti III je Igor SAKSIDA (2001: 427–55) predstavil najpomembnejše ustvarjalce v obdobju po 2. sv. vojni (V. Zupan, V. Pečjak, M. Matè, B. Štampe Žmavc, J. Snoj, S. Makarovič, F. Rudolf, A. Goljevšček, P. Kovač, E. Peroci, L. Prap, L. Kovačič, A. Ingolič, L. Suhodolčan, I. Zorman, P. Zidar, S. Pregl, D. Muck, D. Zupan, F. Lainšček, T. Partljič, B. Novak). Milena Mileva Blažič (2011) je predstavila pravljicne opuse A. Štefan in I. Mlakar ter še nekaterih prozaistov (E. Peroci, K. Kovič, V. Zupan, P. Kovač, L. Kovačič) v povezavi s teorijo slikanice. Dragica Haramija (2012) je v monografiji *Nagrajene pisave* predstavila približno 450 mladinskih proznih del 27 prozaistov, nagrajenih po letu 1991 (M. Dolenc, D. Dim, I. Karlovšek, N. Kodrič Filipič, M. Koren, P. Kovač, K. Kovič, F. Lainšček, S. Makarovič, N. Mav Hrovat, M. Moškrič, D. Muck, B. Novak, N. Omahen, M. Osojnik, A. Peklar, M. Pikalo, L. Prap, S. Pregl, A. Rozman Roza, P. Suhodolčan, P. Svetina, B. Štampe Žmavc, A. Štefan, I. Velikonja, J. Vidmar, D. Zupan).

Ob naštetem se uveljavlja še predstavitev besedil po književnih vrstah in žanrih. Marjana Kobe (2004) izpostavlja razširitev prevodnega repertoarja posvetnih zgodb na začetku slovenske književnosti, pestrost proznih vzorcev (npr. ljudska in klasična pravljica, pripovedka, realistična zgodba z otroškim glavnim literarnim likom) in še večjo laicizacijo piscev kakor v poeziji (okrog petindvajset avtorjev, največ učiteljev). Pomembno je prispevala k teoriji mladinskih proznih vrst Marjana Kobe (1987). V dveh obširnih poglavjih, in sicer o fantastični pripovedi in treh modelih realističnih proznih vzorcev (glede na starost glavnega lika in bralca), je vzpostavila zvrstno-žanrski princip presoje slovenske mladinske proze. Med kratkoproznimi realističnimi besedili sta najbolj obstojni črtica in kratka pripoved, slednja se pojavlja v različnih žanrih: zgodovinska, spominska, doživljajska, potopisna, detektivska, socialno-psihološka in ljubezenska kratka zgodba (Haramija 2006, 2007). S stališča žanrske razslojenosti je zanimiva antologija *Bisernica* (Kobe 1996), v kateri sicer niso zbrana zgolj realistična besedila (vendar mednje sodijo Fantovske stvari S. Pregla, Maja in spominčice B. Magajne, Rada bi bila velika I. Zorman). Drugi model realistične proze, kakor ga poimenuje Marjana Kobe (1987), je namenjen obdobju med 9. in 12. letom starosti, po vrstni opredelitvi bi ta model ustrežal definiciji povesti (Hladnik 1991, Kos 2001: 158). V slovenski mladinski realistični pripovedni prozi obstajajo tudi besedila, ki ustrezajo morfološkim značilnostim romana, kar v svojih študijah utemeljuje Dragica Haramija (2003, 2010), z zadržkom pa o romanu

v tretjem modelu realistične proze govori že Marjana Kobe. Med mladinske realistične romane bi smeli šteti dolga prozna besedila, ki imajo epsko notranjo formo, kar ustreza Kosovim formalnim določilom romana, in posegajo v življenja najstnikov. Mladinski roman ima sicer dokaj natančno opisan glavni literarni lik, le-ta je mladostnik v težavnem pubertetnem obdobju, književni prostor in čas sta precej natančno določljiva, ni pa pretirane večplastnosti, saj mladi bralec sprejema predvsem zanimivo zgodbo. Pripovedovalec je najpogosteje prvoosebni, to je glavni literarni lik, ki je tudi naslovni lik mladinskega romana, in pripoveduje o svojem življenju, kar povsem ustreza težnji romana, da se dogaja v sferi zasebnega. Snovno-motivno se kaže realistični mladinski roman na Slovenskem v petih žanrih, in sicer zgodovinski, avanturistični, ljubezenski, socialno-psihološki in jeans roman. Značilnost pravljичno-fantastičnih proznih vrst je pravljичna motivacija dogajanja, ki v realnih okoliščinah ne bi bilo mogoče. Gre za zelo raznovrstno kratko prozo ali kot piše Jakob J. Kenda: »Zdi se namreč, da gre pri nizu ljudska pravljica – avtorska pravljica – mladinska fantastična pripoved – sodobna fantazijska književnost pravzaprav za razvojne stopnje enega in istega literarnega fenomena, pri čemer se je vsaka od stopenj razvila iz svoje neposredne predhodnice, ta pa je bila z njenim pojavom kmalu v zatonu.« (KENDA 2006: 6)

Med kratkimi fantastičnimi besedili ima v mladinski književnosti prav posebno mesto pravljica, zato ne čudi, da je ta književna vrsta doživela največ teoretičnega preučevanja. Alenka Goljevšček (1991) govori o štirih vrednostnih stalnicah: izročnost (pravljичni junak je za nalogo izbran ali določen), selstvo (potovanje je nujnost), zajedalstvo (delo ni vrednota) in milenarizem (vera v odrešitev na tem svetu). Trdi, da »pravljice prikazujejo boj med dobrim in zlim, v katerem dobro zmeraj zmaga; prav zato tudi so pravljice, tj. izmišljene, neresnične zgodbe.« (GOLJEVŠČEK 1991: 46) Boj med dobrim in zlim z zmago dobrega je osnova vsem pravljicam, ne glede na to ali so ljudske, klasične ali sodobne. Praviloma so vsi literarni liki v pravljicah antropomorfnih (živali, rastline, predmeti). Pravljice nimajo natančnega književnega prostora in časa (pogosti so celo nelogično delujoči časovni preskoki). Razdalje v pravljicah niso nikakršna ovira, saj je literarni lik kar prestavljen iz enega dogajalnega prostora na drugega ali pa je potovanje postavljeno v sfero čudežnega (napitek, leteči konj ...). Monika Kropelj (1995) je na podlagi pravljic in povedk iz Štrekljeve zapuščine prikazala odsev resničnosti, ki se kaže pri prikazovanju gospodarskih razmer (npr. kmečko gospodarstvo, obrt, trgovina, hrana, gradnja stanovanj), družbenih razmer (npr. življenje, delo, igre, zabava, navade, znanje) in verovanj (prerokbe, smrt in onostranstvo, čarovništvo, krščanske in kozmološke prvine). Milena Mileva Blažič (2011) je aplicirala folkloristično teorijo S. Thompsona na zbirko Slovenske pravljice (izdaja 2002) ter predstavila Arne-Thompson-Utherjev indeks pravljичnih motivov. O klasičnih avtorskih pravljicah so pisali še Janez Rotar (1976), Metka Kordigel (1991) in Darka Tancer Kajnih (1993–1995). Model klasične pravljice teoretiki izvajajo iz folklorne pravljичne forme in njenih morfoloških značilnosti, vzorec je bil produktiven od Andersena do danes.

Sodobno slovensko pravljico je prva preučevala Marjana Kobe (1999–2000), ki je tipologijo vezala na glavne literarne like (otrok, žival, rastlina, nebesno telo ali pojav, oživljena igrača ali predmet, lik iz folklornega izročila) in združila fantastične

pripovedi s sodobnimi pravljicami. Igor Saksida (2001) ohranja delitev na kratke in daljše literarne vrste, posebej zanimiva se zdi kategorija realistične živalske zgodbe, ki je druge študije ne poznajo. Leta 2012 je bil v okviru Evropske prestolnice kulture in ob 40-letnici revije *Otrok in knjiga* v Mariboru simpozij o pravljicah, prispevki (mdr. Dragice Haramije, Marije Stanonik in Monike Kropelj) so objavljeni v tematski 83. številki revije *Otrok in knjiga*.

Med kratke fantastične književne vrste sodijo basni (npr. S. Pregl, M. Košuta), pripovedke (M. Dolenc, D. Muck) in miti (A. Goljevšček), ki črpajo temeljne strukture iz bistveno starejših vzorcev teh besedil. Pri utemeljitvi elementov fantastične pripovedi je Marjana Kobe v monografiji *Pogledi na mladinsko književnost* upoštevala predhodne tuje in domače študije, njeno tezo je nadgradila Metka Kordigel Aberšek v didaktični monografiji, ki odlično razrešuje nekatere literarnoteoretične zagate. Ob dvodimenzionalnosti izpostavlja še tri pomembne elemente fantastične pripovedi: »prehajanje z realne na fantastično raven je mogoče razložiti z razlogi, ki veljajo v realnem svetu; v fantastičnem svetu veljajo zakoni otrokovih želja; pripoved se konča z vrnitvijo v realni svet. Ta vrnitev je pojasnjena z razlogi, ki veljajo v realnosti.« (KORDIGEL ABERŠEK 2008: 416) Tipologijo fantastične pripovedi natančneje predstavi GREGOR ARTNIK (2010). Pozneje (ARTNIK, 2012) izpelje sedem tematskih tipov fantastike (ekološka, distopična, nonsensna, grozljiva/srhljiva, satirična, fantazijsko-avanturistična, znanstveno-fantastična). Superžanr fantastike vsebuje še tri pomembne književne vrste, znanstveno fantastiko ter klasično in sodobno fantazijo. Metka Kordigel v literarnem leksikonu *Znanstvena fantastika* takole opredeljuje to književno vrsto: »Po poljskem teoretiku Stanislavu Lemu različne literarne vrste konstruirajo literarne svetove, ki se med seboj razlikujejo tako v svojih delnih kot tudi celotnih vrednostnih sistemih, hkrati pa se razlikujejo tudi od našega, realnega sveta.« (KORDIGEL 1994: 28) V najširšem smislu bi znanstvenofantastične romane smeli deliti na utopične (pozitivna fantastika) in antiutopične romane (negativna fantastika). Jakob J. Kenda (2009) vpelje termin klasična fantazija, kamor sodijo besedila, ki se neposredno navezujejo na ljudsko pravljico in mit in ne presegajo dolžine pol milijona znakov, in termin sodobna (ali tudi potolkienovska) fantazija, ki označuje besedila z dolžino najmanj 1,5 milijona znakov. Temelj sodobne fantazije je »višja stopnja odmika od motivov iz mita in ljudske pravljice« (KENDA 2009: 368), pomembna razločevalna lastnost med sodobno fantazijo in drugimi književnimi vrstami je tudi struktura, ki je prevzeta od mita. Književnodidaktična besedila so objavljena kot spremne besede (npr. v zbirki *Knjiga pred nosom*), najpodrobneje je prozo didaktično predstavila Metka Kordigel Aberšek (2008) v monografiji *Mladinska književna didaktika*, Milena Mileva Blažič (2011) pa je v izboru člankov in razprav *Branja mladinske književnosti* predstavila predvsem učne načrte za OŠ in predstavila nekatere nemladinske avtorje (podoba otroka pri P. Trubarju, S. Gregorčiču, L. Kovačiču).

3.3 Slovenska mladinska dramatika

Ta naslovniška podzvrst slovenske dramatike je bila med vsemi tremi književnimi vrstami tako v splošni literarni zgodovini kot v strokovnih besedilih, ki se posve-

čajo zgolj mladinski književnosti, na obrobju. Vzroke za tak položaj slovenske mladinske dramatike je mogoče videti v manjšem obsegu in kakovosti njenih najstarejših besedil, ob tem pa ne gre prezreti povezanosti mladinskega gledališkega besedila in njegove uprizoritve: mladinska dramatika je pojmovana kot besedilna predloga predstave, s tem pa postaja del predmeta teatrologije ter ena od vsebin gledališke vzgoje.

Z mladinsko dramatiko, njenimi temeljnimi razločevalnimi lastnostmi ter njeno zgodovino od začetkov do začetka devetdesetih let prejšnjega stoletja se ukvarja monografija *Slovenska mladinska dramatika* (1998) Igorja Saksida. Uvodna poglavja namenja avtor vprašanju, kako se struktura (mladinskega) dramskega besedila povezuje z gledališkim umetniškim sporočanjem ter možnostjo dvojne recepcije, tj. z branjem in uprizarjanjem, ob tem da tudi za mladinsko besedilo velja načelo umetniškega izražanja z jezikovnimi izraznimi sredstvi. Na tej podlagi je mogoče mladinsko dramsko besedilo ločiti od drugih dialoških oblik, npr. od vzgojno-poučnega pogovora, opisov iger, dialoških proznih in pesemskih besedil ter odrskih recitacij. Monografija podrobno razvršča mladinsko dramatiko glede na uprizoritvena določila (gledališke, lutkovne, radijske, televizijske igre in filmski scenariji), obseg besedil (velike, npr. večdejanke, in male vrste, npr. samostojni prizor), dramske osebe (dekliške in deške igre), značilne (tudi nedramske) vsebinske tipe besedil (vzgojno-poučni, idealizacijski in zblíževalni tip), perspektivo (komedije in žaloigre), medbesedilnost (izvirna besedila in predelave) ter starost naslovnika (otroške in mladinske igre). Pregledu notranjeformalnih značilnosti gledališke igre (npr. značilnih motivov) sledi drugo zaokroženo poglavje, tj. njena zgodovina: dokazano je, da prva mladinska gledališka igra ni prevod (in uprizoritev) Kotzebuejevega dela *Tinček Petelinček* (1802 oz. 1803), kot se je pred tem pogosto pisalo, ampak sta prvi mladinski gledališki igri izšli v časopisu *Vrtec* (1872) – povezanost nastajanja mladinske književnosti z mladinskim časopisjem je značilnost tudi ostalih zvrsti slovenske in tuje mladinske književnosti (prim. Kobe 2004). Osrednji avtor prvega obdobja je J. Stritar, za ta čas pa je značilna predvsem izrazita vzgojnost besedil. Drugo obdobje zaznamuje razmah mladinske dramatike (osrednji avtorji so npr. J. Špicar, F. Bevk, J. Ribičič in F. Milčinski), vrh pa doseže z igrami P. Golie. V tretjem obdobju (od Golie do 2. svetovne vojne) je opazen upad kakovosti mladinske dramatike, četrto obdobje je čas aktivizma in teznih gledaliških iger. Peto obdobje se, podobno kot v poeziji ali pripovedništvu, vrne k izročilu predvojne pravljíčne igre, zadnje obdobje je čas sodobne mladinske dramatike, ki ob fantastičnih besedilnih svetovih postaja občutljiva za problemske in družbenokritične teme sodobnega sveta (npr. nasilje, moč oblasti). Zgodovinski pregled povojne slovenske dramatike zajema tudi *Slovenska književnost III*: pregledu sodobne gledališke igre je dodan razdelek o lutkovni, radijski in televizijski igri, s tem pa se vsaj na ravni skopega očrta v literarno vedo vrača zavest o pomembnem delu ustvarjanja za mlade, ki je pretežno predmet obravnave drugih ved, npr. zgodovine lutkarstva na Slovenskem (Verdel 1987) ali teorije in zgodovine mladinske radijske igre (Šajko 2006). Ne glede na manjši obseg temeljitejših raziskav ter primerjav s poezijo in pripovedništvom je mladinska dramatika izziv tudi za sodobno didaktiko književnosti (Medved Udovič 2000), tudi kot izhodišče za načrtovanje dela s celovitimi dramskimi besedili in njihovo ustvarjalno nadgradnjo z nejezikovnimi izraznimi sredstvi (npr. F. Puntar, *Tri igre*, 2010).

4 Sklepne ugotovitve

Dvojni naslovnik ter razlagalno branje v zgodovini, teoriji, esejistiki in kritiki mladinske književnosti pojasnjuje njeno postopno prehajanje od vzgojno-poučnih besedil h književni izraznosti, ko jo določa fenomenološki pojem umetniškosti kot »strukturalno-organsk(e) enotnost(i) spoznavne, estetske in etične dimenzije v besedni umetnini« (Kos 1996: 40). Na podlagi tako opredeljenega bistva besedila je mogoče pojasniti tudi povezanost mladinskih in nemladinskih besedil nekaterih osrednjih ustvarjalcev. Vrstna razslojenost mladinske književnosti je najbolj izrazita v mladinskem pripovedništvu: v teoriji se vzpostavlja bolj ali manj dosledna razmejitev realističnih (črtica in kratka zgodba, povest, roman) in fantastičnih proznih vrst (folklorna in klasična pravljica, fantastična pripoved). Mladinska dramatika je najmanj obdelana književna zvrst, interpretacije besedil pa se pogosto prepletajo z razlagami njihovih uprizoritvenih možnosti oz. zgodovine in teorije gledališča. Na prikaz tematske in zvrstno-vrstne kompleksnosti mladinske književnosti vpliva njen naslovnik oz. sprejemnik, »ta silno nestalna, izmuzljiva, specifično spreminjajoča se kategorija« (Kobe 1987: 10); na njegovo spreminjanje in napredovanje v procesu vodenega razvijanja bralne zmožnosti se navezujejo predvsem didaktične interpretacije mladinske književnosti, oblikovane kot neavtoritativni pogovor z vrstnikom oz. odraslim sogovornikom. Vprašanje je tudi, koliko je že sama interpretacija mladinske književnosti prepletena z bralnovzgojno oz. specialnodidaktično metodo, saj lahko šolsko interpretacijo mladinskih besedil opazno sooblikujejo eseji, kritike in spremlne besede, in sicer kot (eden od možnih) modelov branja ter pot k »popolnejšemu« literarnoestetskemu doživetju (Grosman 1989 in 2004).

VIRI IN LITERATURA

- Gregor ARTNIK, 2010: *Literarnozgodovinski razvoj slovenske mladinske fantastične pripovedi*. Maribor: FF.
- , 2012: Mladinska fantastična pripoved in njena umestitev v koncept sodobne slovenske mladinske fantastične proze. *Revija za elementarno izobraževanje* 1. 23–36.
- Milena MILEVA BLAŽIČ, 2011: *Branja mladinske književnosti: Izbor člankov in razprav*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Alenka GLAZER, 1976: Župančičeva Kanglica. *Otrok in knjiga* 4. 113–120.
- , 1979: Vprašanje periodizacije mladinske književnosti. *Otrok in knjiga* 8. 5–19.
- Niko Grafenauer, 1975: Igra v pesništvu za otroke. *Otrok in knjiga* 2. 30–35.
- , 2010: Saša Vegri in nespečnost njenih otroških pesmi. *Otrok in knjiga* 76. 5–16.
- Meta GROSAN, 1989: *Bralec in književnost*. Ljubljana: DZS.
- , 2004: *Zagovor branja: bralec in književnost v 21. stoletju*. Ljubljana: Sophia (Beseda, 4).

- Barbara HANUŠ, 1985: Igra v sodobni poeziji za otroke. *Otrok in knjiga* 21. 5–25.
- Dragica HARAMIJA, 2000: *Slovenska realistična avanturistična mladinska proza*. Videm pri Ptuj: GIZ GTP.
- (ur.), 2006: *Geniji: antologija sodobne slovenske mladinske kratke proze*. Ljubljana: Genija.
- (ur.), 2007: *Geniji 2: antologija sodobne slovenske mladinske kratke proze*. Ljubljana: Genija.
- , 2009: *Sedem pisav: opusi sedmih sodobnih mladinskih pisateljev*. Maribor: Mariborska knjižnica in PF UM.
- , 2012: *Nagrajene pisave: opusi po letu 1991 nagrajenih slovenskih mladinskih pripovednikov*. Murska Sobota: Franc-Franc.
- Miran HLADNIK, 1991: *Povest*. Ljubljana: DZS (Literarni leksikon, 36).
- Muris IDRIZOVIĆ, 1984: *Otroška in mladinska književnost v Jugoslaviji, 1*. Maribor: Obzorja.
- Marija JAMAR LEGAT, 1976: Začetki slovenske književnosti za mladino. *Otrok in knjiga* 4. 84–91.
- Jakob J. KENDA, 2009: *Fantazijska književnost*. Ljubljana: MK.
- Taras KERMAUNER, 1977: Polžek orje, ob slovenski poeziji za otroke. *Otrok in knjiga* 6. 14–23.
- Marjana KOBE, 1987: *Pogledi na mladinsko književnost*. Ljubljana: MK.
- , (ur. in napisala spremno besedo), 1996: Slovenske kratke pripovedi za otroke 1945–1995. *Bisernica: slovenske kratke pripovedi za otroke 1945–1995*. 285–94.
- , 1999–2000: Sodobna pravljica. *Otrok in knjiga* 47, 5–11; 48, 5–12; 49, 5–12; 50, 6–15.
- , 2001: Pregled slovenske mladinske književnosti prvič ob literaturi za odrasle. *Otrok in knjiga* 52. 90–91.
- , 2004: *Vedež in začetki posvetnega mladinskega slovstva na Slovenskem 1778–1850*. Maribor: Mariborska knjižnica, revija *Otrok in knjiga*.
- Metka KORDIGEL, 1994: *Znanstvena fantastika*. Ljubljana: DZS (Literarni leksikon, 41).
- Metka KORDIGEL ABERŠEK, 2008: *Didaktika mladinske književnosti*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Janko KOS, 2001: *Literarna teorija*. Ljubljana: DZS.
- Zmaga KUMER, 1986: Izročilo ljudske otroške pesmi na Slovenskem. *Otrok in knjiga* 23–24. 5–19.
- Vida MEDVED UDOVIČ, 2000: *Igra videza: Teoretična izhodišča branja dramskih besedil v osnovni šoli*. Ljubljana: Rokus.

- Otrok in knjiga* 83, 2012: tematska številka o pravljicah: Evropska pravljica.
- Zlata PIRNAT COGNARD, 1980: *Pregled mladinskih književnosti jugoslovanskih narodov (1945–1968)*. Ljubljana: MK.
- Jože POGAČNIK, 1984: *Slovenačka dečja književnost*. Novi Sad: Izdavački centar Radničkog univerziteta Radivoj Čirpanov.
- , 1991: Dječja književnost – terminološko i povjesno određenje. Ivan Cesar, Jože Pogačnik: *Slovenska književnost*. Zagreb: Školska knjiga. 235–36.
- Josip RIBIČIČ, 1981: Slovensko mladinsko slovstvo v povojni dobi. *Otrok in knjiga* 12. 19–23.
- Janez ROTAR, 1976: Povednost in vrsta: pravljice, balade, basni, povesti. Ljubljana: MK.
- Rosanda SAJKO, 2006: *Poetičnost zvoka: ustvarjalne možnosti radijske igre za otroke*. Maribor: Mariborska knjižnica, revija *Otrok in knjiga*.
- Igor SAKSIDA, 1994: *Mladinska književnost med literarno vedo in književno didaktiko*. Maribor: Obzorja.
- , 1998: *Petdeset zlatnikov*. Tržič: Učila.
- , 1998: *Slovenska mladinska dramatika*. Maribor: Obzorja.
- , 2001: Mladinska književnost. Jože Pogačnik [et al.]: *Slovenska književnost III*. Ljubljana: DZS. 403–68.
- , 2005: *Bralni izzivi mladinske književnosti*. Domžale: Izolit (Zrenja).
- , 2008: Do jezika po poti svobode in subjektivnosti, poezija in jezikovna norma. *Otrok in knjiga* 71. 32–42.
- Borut STRAŽAR, 1972: Sodobnost slovenske lirike za otroke. *Otrok in knjiga* 1. 76–78.
- Gustav ŠILIH, 1983: Problematika mladinske književnosti. *Otrok in knjiga* 18. 23–32.
- Darka TANCER KAJNIH, 1993–1995: Slovenska pravljica po drugi svetovni vojni. *Otrok in knjiga* 36, 5–13; 38, 21–41; 39/40, 38–48.
- Helena VERDEL, 1987: *Zgodovina slovenskega lutkarstva*. Prev. J. Moder. Ljubljana: MGL (Knjižnica Mestnega gledališča ljubljanskega, 102).

UDK 821.163.6.09-93

Dragica Haramija, Igor Saksida

Faculty of Education and Faculty of Arts, University of Maribor,
in Faculty of Education, University of Ljubljana, University of Primorska

METHODOLOGY FOR INTERPRETATION OF SLOVENE CHILDREN LITERATURE

This article presents the most important theoretical studies on Slovene children's literature. Taking into account the diversity of issues concerning literary history, literary theory, reception-issues, and the didactics of literature, an overview of treatments of children's literature based on literary genres is most logical. There are many essays and commentaries on genres of poetry (e.g., by Niko Grafenauer, Igor Saksida, and Alenka Glazer). Narrative prose appears to be the most developed and diverse of the literary genres in this regard (e.g., Marjana Kobe, Igor Saksida, Metka Kordigel-Aberšek, Dragica Haramija, Milena Mileva Blažič), while children's drama is least discussed, including in book form (e.g., Igor Saksida, Vida Medved Udovič).

Key words : Slovene children's literature, historical development of children's literature, research methods in children's literature

1 Introduction

As stated in the theoretical study of children's literature *Pogledi na mladinsko književnost* (Views on children's literature), by Marjana KOBÉ (1987:7–26), Slovene and wider European children's literature gradually transitioned from a literary to pedagogic science only in the late 1950s. The author cites fundamental European and Slovene scholarly books on the theory, history, and reception of children's literature. She also notes the formation of specialized scholarly periodical publishing in this area, such as the journal *Otrok in knjiga* (Children and books), which since 1972 has been the main “journal for issues in children's literature, literary education, and book-related media,” and she also highlights different research directions and methods. The methodology for researching children's literature is determined not only by the reader and all the complexity of the genre's double addressee—quality children's literature is intended not only for young readers (children and youth), but for adult readers as well—although this in fact is the starting point that enables critical and interpretative reading, in addition to establishing the possibility of (children's) subjective, experiential reception of a text. As a rule, study of children's literature at the university undergraduate level encompasses all three aspects of research in the area: literary history, literary theory, and reception. It requires students and future literature teachers to sharpen criteria for recognizing quality children's literature in all three literary genres (i.e., poetry, narrative prose, and drama) and visual-verbal creations like picture books. Reading texts, studying literature, and independently interpreting children's literature enable students to grasp the potential for subjective,

yet well-founded and valid comprehension and assessment of texts. This core program of literary studies at the same time provides students a foundation in literary-didactic constructs of content and stylistic elements. Without exhaustive knowledge of classic and contemporary texts—short and seemingly simple, as well as extensive and hard to comprehend—it is impossible to expect future teachers and educators to manage the wide array of texts that appear under the label of children’s literature and often require critical qualitative assessment. Evaluation of children’s literature, mainly as ongoing release tracking, takes place at the Ljubljana City Library (Mestna knjižnica) is Pionirska Center za mladinsko književnost (Center for Children’s Literature), which publishes an annual “Priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig” (A handbook for reading quality children’s literature; e.g., *Algoritem arene*, 2012). Essays, basic information, and critiques in the field are covered in the journal *Otrok in knjiga*. The Slovene section of International Board on Books for Young People (IBBY) is responsible for promoting Slovene children’s literature worldwide (e.g., nominations for the Andersen Prize, nominations for the Astrid Lindgren Prize, participation in international conferences); The Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS is responsible for promoting quality leisure time reading for children and youth. In Slovenia, four prizes and two recognitions are awarded in the field of children’s literature: the Levstik Prize, the Večernica, Desetnica, the Kristina Brenkova Prize for best original Slovene picture book, the Moja najljubša knjiga (My Favorite book) recognition, and the Zlata hruška recognition.

2 Children’s literature and literary studies

When taking into account historical, systemic, receptive, and literary-didactic issues, a review of treatments by genre is most logical. That is because poetry differs from narrative prose and drama by the large number of essays and commentaries that derive from “adult” interpretations of children’s poems. Narrative prose is the most versatile and diverse of the literary genres (in terms of the criteria of content and text length and texts’ distinctive perspectives). In essays about drama for children, questions of textual interpretation are commonly related to the theory of theater or radio play and with research on staging potential.

3 A review of studies about Slovene children’s literature

3.1 Slovene children’s poetry

The history of Slovene children’s poetry is methodologically important, even though as a rule it is part of historical surveys of children’s literature, including all three genres, as a whole. Among older articles, it is worth mentioning the main historical and survey studies that were published in the journal *Otrok in knjiga*. Marjia Jamar Legat (1976) wrote about the beginning of Slovene children’s literature. Alenka Glazer (1979) outlined the development of children’s literature and devoted special attention to the qualitative features of older and contemporary children’s po-

etry, which are mainly expressed in linguistic play and an authentically childlike apprehension of the world. Zlata Kumer (1986) listed types of children's folk poetry with respect to style and content or text function (e.g., wordplay, nonsense dialogic poems, onomatopoeia, and farcical poems).

The predominant importance of this classification is the fact that both older (e.g., by O. Župančič) and contemporary (e.g., by B. A. Novak and A. Rozman Roza) children's poetry have similar stylistic and content patterns. Among book-length historical studies, a comprehensive history by Zlata Pirnat Cognard (1980) presents Slovene children's poetry in relation to the literatures of other nations. This survey covers mostly F. Levstik, O. Župančič, S. Kosovel, and N. Grafenauer's poetry (i.e., the collection *Pedenjped*). A detailed systemization of Slovene children's poetry is found in a section of *Slovenska književnost III* (Slovene literature III; I. SAKSIDA 2001), a literary history in which children's literature "is for the first time set within a scholarly relevant treatment of the whole of Slovene literature" (KOBÉ 2001: 90). Post-WW II Slovene children's poetry is divided into three groups with respect to its dominant content and stylistic characteristics: activist poetry, traditional poetry, and aesthetically innovative poetry. Typically, activist poetry is obtrusively educational and in places pedantically conforms to ideological tendentiousness and "exemplariness" of poetic characters. Conventional poetry is returning to the tradition of Župančič and Kosovel's poetry. Aesthetically innovative poetry originates from poets restoration of children's playful, amazed worldview. The innovative group of post-war poems has two distinct sub-groups: while the melding of earlier conventional and later more expressly nonsensical and fantastic poetic worlds is typical for the first post-war wave of children's poets (e.g., T. Pavček and K. Kovič), poetic language play in the real sense developed with modernist poetry, which appeared in children's poetry in mid-1970s and peaked in the 1980s.

Playfulness in modernist children's poetry is not only a fundamental theme in texts, but primarily a way of depicting an imaginary poetic reality, one marked by the poem's intentional and complete break from an explicit and obviously one-dimensional topic, violation of linguistic conventions (e.g., orthography and logic), and transition from poeticization of the human (child) into the world of sound and art, objects and concepts (mainly in poetry by D. Zajc, N. Grafenauer, M. Dekleva, and B. A. Novak). This historical survey also simultaneously questions "the end of modernism" and new intellectual and stylistic structures in post-modernist children's poetry. At least three possibilities are indicated (see SAKSIDA 2005: 146–51)—namely, restoring a (symbolic) sense of the mysteriousness of time and space, which are not subordinate to playful modernist childlike subjectivity, but define a person (e.g., B. Štampe Žmavc's "Nebeške kočije" [Heavenly carriages]); intertextual "dialogue" between a poem and an older textual source (e.g., Dekleva's "Alica v računalniku" [Alice inside the computer] and the farcical model in poems by A. Rozman Roza), or the return of realist topics (e.g., rebelliousness, love, everyday adventures) in poetry (e.g., poems by B. Gregorič and P. Svetina).

One of the most important and, in terms of scope and detail, most comprehensive works is without a doubt the historic and comparative study of older Slovene children's literature entitled *Vedež in začetki posvetnega mladinskega slovstva na Slov-*

enskem 1778–1850 (An oracle and the beginning of a secular children's literature in the Slovene territories 1778–1850) by Marjana Kobe. The author explores the beginnings of secular literature for children and links it to the acceptance of the German Reformation moralistic literature model “from the eighteenth century and later its Biedermeier, de-secularized version” (Kobe 2004: 238). She focuses on the content characteristics of literary, semi-literary, and realistic publications in the first Slovene children's magazine, *Vedež* (The oracle, 1848–50), connecting them with philanthropic educational doctrine. Using these characteristics, she derives some central features of the magazine—for example, variety of reading materials, secularization of writers (the prominence of teacher as author), texts' main functional and thematic categories (e.g., moral and religious education, practical lessons), and children characters as a reflection of the magazine's purpose. The chapter dedicated to the discussion of older children's poetry analyzes two main variants of children's poetry from the German Reformation—that is, the texts of C.F. Weisse and C.A. Overbeck—with respect to topic (children's goodness, obedience, friendship, clear conscious, diligence, mercy, and the contrasting transgressions), style (poem's “childlike tone”; Overbeck's poetry highlights a more playful and idyllic kind of textual reality), and the image of a child as protagonist (as a role model or a warning). Kobe illustrates the transition of both types of text into Slovene poetry based on an analysis of the oldest publications that preceded *Vedež*: the Weisse poetic variant appears in J. Debevec's primer (“*Nov popravleni plateltaf*” [New corrected plateltaf], 1794).

The Overbeck variant is found in translations by J. N. Primc (“*Nemško-slovenske branja*” [German-Slovene readings] 1813), Weisse's is more prominent in V. Stanič's book of poems (“*Pesme za kmete ino mlade ljudi*” [Poems for farmers and young people] 1822). Marjana Kobe's scholarly work is important not only because of the extraordinarily comprehensive data and extensive secondary literature, but because her findings confirm a typological and evaluative interpretation of children's poetry based in judgments about texts' literary quality as a function of how the author conveys the experience of childhood. Besides direct authorial dialog with the child (as inherent reader or “memory,” the creative impulse) in both the older and later, contemporary poetry, a mien is noticeable that either tries to nurture the young reader (the text's moralistic function) or to idealize the world of childhood (“fawning” content and stylistic features, the frequent use of diminutives, and generally unpretentious discussion of childlike playfulness and natural joyfulness) (Borut Stražar 1972, SAKSIDA 1994: 83–122). In the light of contemporary literary and literary-didactic inquiries and dilemmas, the finding that already in the oldest children's books, “examples of poetic compositions for young readers [...] are combined with selections from poetry for adults” is very interesting (Kobe 2004: 70). This means that in older as well as in contemporary children's poetry with multivalent content, it is really not possible clearly to distinguish literature for young and adult readers. This should be by all means taken into account when planning literature education in primary schools.

The connection between youth and adult poetry is also demonstrated in essays that highlight the comprehensiveness of individual authors' poetic opuses. Among the older discussions of this kind is an interesting interpretation of Župančič's poem

“Kanglica” (A watering can), which begins by placing children’s poems within the collection *Čaša opojnosti* (A cup of potion), and then emphasizes the author’s “evaluation of poetry as a whole, where poems for ‘young adults’ (or ‘children’) are an integral part of poetry in general” (GLAZER 1976: 114). This methodological basis is evident in interpretations of entire opuses that target the reciprocal connections between and interlacing of children’s and adult poetry, and the image of the child in both subgroups in poetry by S. Kosovel, L. Novy, and N. Grafenauer (SAKSIDA 1994: 123–211), and by Pavček (SAKSIDA 2005: 34–52), or their genre and linguistic and stylistic cast—for example, in poems by K. Kovič and J. Snoj (SAKSIDA 2005: 53–91). These kinds of interpretative insights into poetry are not entirely literary historical; they also contain explanations of content and stylistic elements in (children’s) poetry, which makes them like some (although rare) children’s poetry research topics (e.g., Barbara Hanuš 1985), including linguistic innovation (e.g., Igor Saksida 2008).

A number of interpretative texts, at times difficult to sort out, evaluate the qualities and effects of poetic language. These are explicative essays and extended critical commentaries on poetry. Niko Grafenauer and Taras Kermauner are two important authors of essays about children’s poetry. Grafenauer’s (1975) essay, “*Igra v pesništvu za otroke*” (Play in poetry for children) is still one of the most significant contributions to the understanding of linguistic procedures in quality children’s poetry and in poetry in general. The author describes the development of children’s poetry from its beginnings, with Levstik, up to the present. He identifies (linguistic) play (or linguistic interpretation) as the determining factor in quality (aesthetically mature) poetry, which is the equal of literature for adults. This kind of poetry also enables a “grown up” experiential and interpretive experience, which Grafenauer (2010) demonstrated in an essay interpreting of S. Vegri’s poetry (about the connections between her children’s and adult poetry, and about poetic messaging today). Taras Kermavner considers children’s poetry in his interpretation of the anthology *Sončnica na rami* (A sunflower on the shoulder) and poetry collections by N. Grafenauer and J. Snoj. In the first essay, he critically evaluates the quality of children’s poetry in a way typical of his cotemporaneous writing about adult literature, showing the fundamental disjuncture between culture and nature by use of examples from children’s poetry—between rational (“Neolithic”) logic and primal childlike communication with the world. Poetry makes it possible to “escape from Neolithic logic, and hence from pedagogy, morality, ideology, rationalism, and violence of all kinds, but also from principals of class in society that are grounded in the production and exchange of goods, science, and systems” (KERMAUNER 1977: 23). This understanding, according to which poetry furnishes a different worldview, is especially noticeable in more contemporary thinking about myth in literature (and in poetry; SAKSIDA 2005: 125–33). It finds poetic expression foremost in post-modernistic poetry’s “mystery and wonder” (and in prose, in the authentic fairytale).

Literary critics of children’s poetry reveal the nature of poetic language in experiencing and textualizing reality for the adult reader. Still today, the most important among them are Denis Poniž’s complex critical texts, in which the author highlights the significance and qualities of some fundamental works by contemporary chil-

dren's authors. He isolates the fundamental stylistic moves in writing poetry (e.g., word transformation, unusual use of words, elements of examples), and ponders the role of the reader's imagination in "supplementing" nonsensical poetic patterns, the diversity of atmosphere, and the universal appeal of quality poetry. These kinds of essays and critiques are unique "reading models," since they reveal to readers new and deeper possibilities of comprehending children's poetry.

Similarly, commentaries that contain more than just bio- and bibliographical information about the author supply detailed interpretations of complex texts' themes to the competent reader. Of special note are such commentaries by Niko Grafenauer's "Roža mogota" (A potent flower), in a selection of Zajc's poems entitled *Ta roža je zate* (This flower is for you, 1981), and "Kraški pomol v slovenskem pesništvu za otroke" (A Karst pier in Slovene children's poetry) in a selection of Košuta's poetry entitled *Križada* (2006), as well as some contemporary commentators, such as Peter Svetina's "Zgovornost molka" (The garrulousness of silence) in Zajc's *Hiša sanja* (2004), and Igor Saksida's "Kamenčki v naročju besed in podob" (Stones in the lap of words and images) in Vergi's *Naročje kamenčkov* (A lap of stones, 2009).

A novelty in interpreting children's poetry is the literary-didactic approach to complete collections of poetry or selections of poems, such as on O. Župančič's *Mehurčki* (Bubbles 2009) and B. A. Novak's *Vserimje* (The Universe, 2012), which appeared in the popular series *Knjiga pred nosom* (Mladinska knjiga 2008–). In addition to the commentaries' information about the author, there are reading exercises for different levels and creative challenges for young readers, which are intended to motivate reading and by no means to be authoritative "reading assignments." In this manner, literary studies is best connected with the didactics of literature, or ways of developing or mentoring the reading abilities of young and adult readers.

3.2 Slovene Children's Prose

Historical views of children's prose are found in older volumes of the journal *Otrok in Knjiga*. Josip Ribičič (1981) which was published in the magazine *Popotnik* (1938–39), and Gustav Šilih (1983) which published in *Nova obzorja* (1959), highlight the artistic aspect as an important condition for quality children's literature. Ribičič reports on important authors of children's and adult literature before and immediately after WW I. Šilih studies children's literature by its age categories and introduces a genre-based standard for the suitability of literary works for young readers. Alenka Glazer (1979) lists the most important prose writers and their works according to a literary historical periodization principle. In her survey of children's literature, Zlata Pirnat-Cognard (1980) joins periodization and genre-type standards. She also takes into account a regional principle of authorial affiliation. She divides Slovene children's prose into two categories: fairytales, tales, and other shorter prose (her guiding concept is tale—e.g., the realistic and traditional tale, as by M. Mihelič, K. Brenk, E. Peroci, and B. Magajna); and children's tales and other, longer prose (e.g., by Tone Seliškar, Anton Ingolič, L. Suhadolčan, B. Jurca). In summarizing, the author finds that a great number of the works depict life during WW II and post-war

life and rebuilding of the country. She sees 1968 as the endpoint for this type of children's literature.

Muris Idrizović (1984) studies children's literature in the republics of the former Yugoslavia. Within this territorial division, he treats Slovene prose writers by historical period, beginning with didacticism. He starts with A. M. Slomšek and J. Trdina (the appearance of folk literature), followed by prose writers recognized for developing belles lettres (Levstik, J. Ribičič, A. Cerkvjenjak, Seliškar, E. Peroci, I. Zorman, L. Suhadolčan, K. Kovič), and authors of the 1970s (S. Makarovič, S. Pregl). Jože Pogačnik (1984: 235–63) presents twenty selected works by authors of Slovene children's literature, more than half of whom are prose writers, in a section of a Serbian monograph entitled "*Slovenačka dečja književnost*" (Slovene children's literature), and in the chapter on "Dječja književnost" (Children's literature), co-authored with I. Cesar, in a Croatian monograph entitled *Slovenska književnost* (Slovene literature). The authors F. Milčinski, I. Cankar, J. Vandot, F. Bevk, P. Voranc, T. Seliškar, A. Ingolič, V. Winkler, L. Suhadolčan, L. Kovačič, F. Forstnerič, and S. Pregl are classified by literary historical principles. Pogačnik introduces their fundamental poetical characteristics and presents one prose work by each in detail.

Publications of the last twenty years on the works of selected authors are most often devoted to recognized artists. Most of them are in the journal *Otrok in knjiga* (e.g., by Marija Švajncer about Desa Muck and Lili Prap); some of them have been published as monographs. In *Petdeset zlatnikov* (Fifty gold coins), Igor Saksida (1998) collects excerpts from fifty of the most significant Slovene authors and provides interpretations of selected works. In *Slovenska književnost III* (SAKSIDA 2001: 427–55), Saksida presents the most significant post-WW II writers (V. Zupan, V. Pečjak, M. Maté, B. Štampe Žmavc, J. Snoj, S. Makarovič, F. Rudolf, A. Goljevšček, P. Kovač, E. Peroci, L. Prap, L. Kovačič, A. Ingolič, L. Suhadolčan, I. Zorman, P. Zidar, S. Pregl, D. Muck, D. Zupan, F. Lainšček, T. Partljič, B. Novak). Milena Mileva Blažič presented tales by A. Štefan, I. Mlakar, and some other prose writers (E. Peroci, K. Kovič, V. Zupan, P. Kovač, and L. Kovačič) in light of theories of the picture book. In the monograph *Nagrajene pisave* (Prize winning works), Dragica Haramija (2012) presents about 450 children's prose works by twenty-seven post-independence (1991) prose writers (M. Dolenc, D. Dim, I. Karlovšek, N. Kodrič Filipič, M. Koren, P. Kovač, K. Kovič, F. Lainšček, S. Makarovič, N. Mav Hrovat, M. Moškrič, D. Muck, B. Novak, N. Omahen, M. Osojnik, A. Peklar, M. Pikalo, L. Prap, S. Pregl, A. Rozman Roza, P. Suhadolčan, P. Svetina, B. Štampe Žmavc, A. Štefan, I. Velikonja, J. Vidmar, D. Zupan).

Texts are also analyzed by literary type and genre. Marjana Kobe (2004) emphasizes the growth of the translated secular story repertoire from the beginning of Slovene literature, the diversity of prose types (e.g., folk and classical fairytale, tale, and realistic story with child protagonist), and notes the even larger share of secular writers as compared to poetry (about twenty-five authors, mostly teachers). Marjana Kobe (1987) makes an important contribution to the theory of children's prose genres in two long chapters about fantasy fiction and the three models of realistic prose genres (based on the main character and reader's ages), in which she establishes a genre and sub-genre standard for evaluating Slovene children's prose. Among real-

ist short prose texts, the most enduring are the sketch and the short narrative. The latter appears in different genres: historical, memoir, descriptive, travelogue, detective, socio-psychological, and love short story (Haramija 2006, 2007). The anthology *Bisernica* (Pearl mussel) (Kobe 1996) is remarkable for its range of genres, which includes not only realistic texts (even though S. Pregl's "Fantovske stvari" [Boy's matters], B. Magajna's "Maja in spominčice" [Maja and forget-me-nots], and I. Zorman's Rada bi bila velika [I want to be grown up] find their way in). The second model of realist prose as defined by Marjana Kobe (1987) is intended for the 9–12 age range. By genre definitions, this type would be classified as a tale (Hladnik 1991, Kos 2001: 158). As argued in studies by Dragica Harmija (2003, 2010), texts having the morphological characteristics of a novel are found in Slovene children's realist narrative prose as well. Marjana Kobe discusses the novel with caution under her third model of realist prose. Long prose texts with epic structure, which correspond to Kos's formal definition of the novel, and having to do with teenagers' lives, may be called children's realist novels. However, the protagonist in the children's novel has a rather defined profile—a teenager in a difficult, pubescent period. Literary space and time are quite precisely determinable; however, complexity of plot is tempered, since the young reader is mostly interested in a captivating story. The narrator, who is typically the protagonist and resembles the addressee, is most often a first-person voice speaking about his personal life. In terms of themes and motivation, the Slovene children's novel can be classified into five genres: historical, adventure, romance, socio-psychological, and blue jeans novel. Significant for the fairytale and fantasy prose type (fairytale fiction belongs to the super-genre of fantasy, which includes fairytale, fantasy, and science fiction texts) is the magical motivation for occurrences not possible in a realistic environment. This is very diverse short prose, or, as Jakob J. KENDA (2006: 6) observes: "It seems that in original folktales, authored folktales, and children's fantasy narratives, contemporary fantasy literature we actually have the development stages of the same literary phenomenon, where each stage has developed from its direct predecessor, which faded soon after its successor's appearance."

Among short fiction texts, the fairytale occupies a special position within children's literature. Therefore it is not surprising that this literary genre has been most often studied from theoretical point of view. Alenka Goljevšček (1991) discusses four value phases: a calling (a fairytale character is either chosen or ordained for a task), journey (travel is essential), parasitism (work is not a value), and millenarianism (faith in deliverance in the next world). She states that, "fairytale depict a clash between good and evil, where good always wins; that is precisely why they are fairytales—made up, unrealistic stories" (GOLJEVŠČEK 1991: 46). A clash between good and evil with the victory of good is the basis for all fairytales, no matter whether they are folk, classic, or contemporary. As a rule, all characters in a fairytale are anthropomorphic (animals, plants, objects). A fairytale does not have a well-defined space and time (illogical time leaps are actually common). Distances are not a barrier, since literary characters are simply relocated from one scene to another, or travel is by magic (a potion, flying horse). Based on the fairytales and tales Štrekelj's collected, Monika Kropčej (1995) demonstrated how reality is reflected in the portrayal of economic con-

ditions (e.g., farming, crafts, markets, food, homebuilding), social conditions (life, work, play, entertainment, customs, knowledge), and religion (prophecies, death and afterlife, witchcraft, Christian and cosmological elements). Milena Mileva Blažič applied S. Thompson's folklore theory to the collection *Slovenske pravljice* (Slovene fairytales, 2002 edition) and included Arne-Thompson-Uther's fairytale motif index. Janez Rotar (1976), Metka Kordigel (1991), and Darka Tancer Kajnih (199–95) also wrote about classic authored fairytales. Theoreticians have developed a model of the classic fairytale from the folk fairytale and its morphological characteristics. This pattern has been productive since Andersen.

Marjana Kobe (1999–2000) was the first to study the contemporary fairytale, linking its typology to the main literary characters (a child, an animal, a plant, a planet or a phenomenon, toys or objects come to life, characters from the folk tradition) and connecting fantasy narratives with contemporary fairytales. Igor Saksida (2001) preserves a division between short and longer literary genres. Of special interest is the category of realistic animal tales, which does not appear in other studies. In 2012, among the events under the aegis of Maribor as the European Cultural Capital, and marking the fortieth anniversary of the journal *Otrok in knjiga*, was a conference on fairytales. The contributions (including by Dragica Haramija, Marija Stanonik, and Monika Krojež) are published in a special issue (no. 83) of the journal *Otrok in Knjiga*.

Fables (e.g., by S. Pregl and M. Košuta), short tales (e.g., by M. Dolenc and D. Muck), and myths (A. Goljevšček) are among fantasy genres that derive their fundamental structures from much older examples of these kinds of texts. When establishing the elements of fantasy narratives in the monograph *Pogledi na mladinsko književnost* (Views of children's literature), M. Kobe took into account previous foreign and domestic studies. M. Kordigel Aberšak built on her thesis in a didactic monograph, which is remarkable for the way it solves some theoretical literary problems. Besides two-dimensionality, she notes three other important elements of the fantasy story: "transitioning from the real to the magic level is possible to explain with causes that work in the real world; in the fantasy world, the laws of the child's desires govern; the narrative ends with a return to the real world. This return is explained with reasons valid in reality" (KORDIGEL ABERŠEK 2008: 416). Gregor Artnik (2010) presents a more detailed typology of fantasy narratives. He later develops (Artnik, 2012) seven thematic types of fantasy (ecological, dystopia, nonsense, gruesome/horror, satiric, fantasy-adventure, science fiction). The fantasy super genre contains three additional important literary types: science fiction, classic, and contemporary fantasy. In the literary lexicon *Znanstvena fantastika* (Science fiction), Metka KORDIGEL defines this literary type as follows: "According to the Polish theorist Stanislaw Lem, different literary types constitute literary worlds that differ from one another according to parts of or their entire value systems, and at the same time they also differ from our real world" (1994: 28). In the broadest sense, science fiction novels may be divided into utopian (positive fantasy) and anti-utopian (negative fantasy). Jakob J. Kenda (2009) introduces the term "classic fantasy," which covers texts with a direct connection to folktale and myth of no more than half a million characters and the term "contemporary" (or Tolkien) fantasy for texts of at least 1.5 million characters in

length. The foundation of fantasy is “a higher level of departure from mythical motivation and from folktale” (KENDA 2009: 368). An important differentiating characteristic between contemporary fantasy and other literary types is also the structure, which is taken from myth. Literary-didactic texts are published as commentaries (e.g., in the series *Knjiga pred nosom*). The most detailed didactical presentation of prose is the one by Metka Kordigal Aberšek (2008) in the monograph *Mladinska književna didaktika* (The didactics of children’s literature). In her collection of papers and essays, *Branja mladinske književnosti* (Readings of children’s literature), Milena Mileva Blažič (2011) provides syllabi for elementary and middle school, and writes about some authors who are not writers of children’s literature (e.g., the image of the child in Trubar, S. Gregorčič, and L. Kovačič).

3.3 Slovene children’s drama

Of the three genres, this subgenre of Slovene drama has been on the periphery, in general literary history as well as in scholarly studies devoted to children’s literature. The reasons for this status of Slovene children’s drama may be the more modest amount and quality of the oldest texts. Further, the connection between children’s theatrical texts and their staging cannot be overlooked: children’s drama is perceived as the textual basis for a play, and therefore becomes a part of the theater studies and a topic in theater education.

Children’s drama, its fundamental differentiating characteristics, and its history from the early stages to the beginning of the 1990s are presented in the monograph *Slovenska mladinska dramatika* (Slovene children’s drama, 1998), by Igor Saksida. The introductory chapters deal with questions of the structure of (children’s) drama texts and connections to theatrical artistic communication, as well as the possibility of dual reception, in reading and viewing, and, for children’s drama texts, by means of artistic expression through oral communication. On this basis it is possible to distinguish children’s dramatic texts from other dialogic forms—e.g., instructional conversation, game descriptions, dialogic prose or poetry texts, and stage recitations. The monograph contains a detailed classification of children’s drama with respect to the kind of staging (theater, puppet theater, radio, TV play, and film script), text length (e.g., longer, such as a multi-act play; and shorter types, such as an individual scene), dramatic characters (e.g., girls and boys), texts (also non-dramatic) with marked content (e.g., instructional, with a pedagogically authoritarian perspective, and idealized, where the child’s world become an idyll), perspective (comedy and tragedy), intertextuality (original texts and adaptations), and audience age (children’s and teenager’s plays). This survey of the internal, formal characteristics of dramas (e.g., characteristic motifs) is followed by a second chapter, on their history. Contrary to widespread earlier claims, it is shown that the translation (and staging) of Kotzebue’s work *Tinček Petelinček* (1802 or 1803) was not the first children’s play. The first children’s theater plays were published in the magazine *Vrtec* (Kindergarten, 1872). The way that the origins of children’s drama are bound up with children’s periodicals is significant for other Slovene and foreign children’s genres (KOBÉ 2004), and the

possibility of dual reception, by reading and viewing. The context of youth periodicals, as with other forms of Slovene and foreign literature, is also of significance. The central author of the first period is J. Stritar. The markedly educational nature of texts is very typical for this time. The second period is marked by the blossoming of children's drama (the main authors are J. Špicar, F. Bevk, J. Ribičič, and F. Milčinski), which peaks with P. Golia's plays. In the third period (from Golia to WW II), a decline in the quality of children's drama is noticeable. The fourth period is a time of activism and ideological plays. In the fifth period, similar to poetry and narrative prose, there is a return to the pre-war fairytale tradition. The last period is that of contemporary children's drama, which through fantastic textual worlds is becoming sensitive to the problems and socio-political topics of the modern world (e.g., violence, power of authority). *Slovenska književnost III* also contains a historical survey of post-WW II Slovene drama. A section on puppet, radio, and TV play is appended to the survey of contemporary Slovene drama. This, though spare discussion at least conveys an awareness of this important part of literature for children that is otherwise mostly the subject of other disciplines—e.g., the history of puppet theater in Slovenia (Verdel 1987), or the theory and history of the children's radio play (Sajko 2006). Despite the smaller number of fundamental research publications in comparison with poetry and narrative prose, children's drama still holds prospects for the contemporary didactics of literature (Medved Udovič 2000), including as a starting point for planning work on complete dramatic texts and their creative structures, dependent on non-linguistic forms of communication (e.g. F. Putnar, *Tri igre* [Three plays], 2010).

4 Conclusions

The dual recipient and interpretive reading on the history, theory, commentaries, and criticism of children's literature elucidate its gradual transformation from educational and instructional texts into literary expression as defined by the phenomenological concept of artistry as a "structural-organic unity of the cognitive, aesthetic, and ethical dimensions of verbal art" (Kos 1996: 40). On the basis of the text defined in this way, it is possible to explain the connectedness of children's and adult texts of some of the most important authors. Genre stratification of children's literature is most evident in children's narrative prose. Theory posits a more or less consistent division between realist (sketch and short story, tale, novel) and fantasy prose genres (folk and classic fairytale, fantasy narration). Children's drama is the least studied literary genre, and interpretations of texts are often intertwined with explanations of staging options, or history and theatrical theory. The thematic and genre complexity of children's literature is influenced by its addressee or receiver, an "extremely variable, ambiguous, idiosyncratically changing category" (Kobe 1987:10), who's shifting and improvement in the process of the guided development of reading abilities is primarily dependent on the didactic interpretations of children's literature that are formed in conversation with a non-authoritative peer or adult interlocutor. The extent to which the interpretation of children's texts is interwoven with teaching reading or special didactic methods is also unclear. The interpretation of children's texts in

school may be also be informed by essays, criticism, and commentaries as (one of the possible) reading models and a way to “fuller” aesthetic literary experience (Grosman 1989 and 2004).

WORKS CITED

- Gregor ARTNIK, 2010: *Literarnozgodovinski razvoj slovenske mladinske fantastične pripovedi*. (The literary historical development of Slovene children’s fantasy fiction). Maribor: FF.
- , 2012: Mladinska fantastična pripoved in njena umestitev v koncept sodobne slovenske mladinske fantastične proze. (The fantasy tale for children and its place in the concept of contemporary children’s fantasy prose). *Revija za elementarno izobraževanje* 1. 23–36.
- Milena Mileva BLAŽIČ, 2011: *Branja mladinske književnosti: Izbor člankov in razprav* (Children’s Literature Readings: A selection of articles and essays). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Alenka GLAZER, 1976: Župančičeva Kanglica (Župančič’s Watering can). *Otrok in knjiga* 4. 113–20.
- , 1979: Vprašanje periodizacije mladinske književnosti (On the periodization of children’s literature). *Otrok in knjiga* 8. 5–19.
- Niko GRAFENAUER, 1975: Igra v pesništvu za otroke (Play in children’s poetry). *Otrok in knjiga* 2. 30–35.
- , 2010: Saša Vegri in nespečnost njenih otroških pesmi (Saša Vegri and the timelessness of her children’s poems). *Otrok in knjiga* 76. 5–16.
- Meta GROSMAN, 1989: *Bralec in književnost* (The reader and literature). Ljubljana: DZS.
- , 2004: *Zagovor branja: bralec in književnost v 21. stoletju* (Defending reading: The reader and literature in the twenty-first century). Ljubljana: Sophia.
- Barbara HANUŠ, 1985: Igra v sodobni poeziji za otroke (Play in contemporary children’s poetry). *Otrok in knjiga* 21. 5–25.
- Dragica HARAMIJA, 2000: *Slovenska realistična avanturistična mladinska proza* (Slovene children’s realist adventure prose). Videm pri Ptujju: GIZ GTP.
- (ed.), 2006: *Geniji: Antologija sodobne slovenske mladinske kratke proze* (Genius: An anthology of contemporary Slovene children’s short prose). Ljubljana: Genija.
- (ed.), 2007: *Geniji2: antologija sodobne slovenske mladinske kratke proze* (Genius2: An anthology of contemporary Slovene children’s short prose). Ljubljana: Genija.

- , 2009: *Sedem pisav: opusi sedmih sodobnih mladinskih pisateljjev* (Seven scripts: Opuses by seven contemporary children's writers). Maribor: Mariborska knjižnica, PF.
- , 2012: *Nagrajene pisave: opusi po letu 1991 nagrajenih slovenskih mladinskih pripovednikov* (Prize winning works: Post-1991 prize winning opuses by Slovene children's writers). Murska Sobota: Franc-Franc.
- Miran HLADNIK, 1991: *Povest* (The tale). Series Literarni leksikon 36. Ljubljana: DZS.
- Muris IDRIZOVIĆ, 1984: *Otroška in mladinska književnost v Jugoslaviji, 1* (Childrens and young adult literature in Yugoslavia, 1). Maribor: Obzorja.
- Marija JAMAR LEGAT, 1976: *Začetki slovenske književnosti za mladino* (The beginnings of Slovene children's literature). *Otrok in knjiga* 4. 84–91.
- Jakob J. KENDA, 2009: *Fantazijska književnost* (Fantasy literature). Ljubljana: MK.
- Taras KERMAUNER, 1977: *Polžek orje, ob slovenski poeziji za otroke* (A snail ploughing, on Slovene poetry for children). *Otrok in knjiga* 6. 14–23.
- Marjana KOBE, 1987: *Pogledi na mladinsko književnost* (Perspectives on children's literature). Ljubljana: MK.
- Marjana KOBE (ed.), 1996: *Slovenske kratke pripovedi za otroke 1945–1995* (Slovene short stories for children 1945–1995). *Bisernica: slovenske kratke pripovedi za otroke 1945–1995* (The pearly mussel: Slovene short stories for children 1945–1995). 285–94.
- , 1999–2000: *Sodobna pravljica* (The contemporary fairytale). *Otrok in knjiga* 47, 5–11; 48, 5–12; 49, 5–12; 50, 6–15.
- , 2001: *Pregled slovenske mladinske književnosti prvič ob literaturi za odrasle* (A review of Slovene children's literature, compared for the first time to adult literature). *Otrok in knjiga* 52. 90–91.
- , 2004: *Vedež in začetki posvetnega mladinskega slovstva na Slovenskem 1778–1850*. (The Oracle and the beginnings of secular children's literature in Slovene territories 1778 – 1850). Maribor: Mariborska knjižnica, revija *Otrok in knjiga*.
- Metka KORDIGEL, 1994: *Znanstvena fantastika* (Science fiction). Series Literarni leksikon 41. Ljubljana: DZS.
- Metka KORDIGEL ABERŠEK, 2008: *Didaktika mladinske književnosti* (The didactics of children's literature). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Janko KOS, 2001: *Literarna teorija* (Literary theory). Ljubljana: DZS.
- Zmaga KUMER, 1986: *Izročilo ljudske otroške pesmi na Slovenskem* (The tradition of children's folk poetry in Slovenia). *Otrok in knjiga* 23–24. 5–19.
- Vida MEDVED UDOVIČ, 2000: *Igra videza: Teoretična izhodišča branja dramskih besedil v osnovni šoli* (A game of appearances: Theoretical principles for reading dramatic texts in elementary and middle school). Ljubljana: Rokus.
- Otrok in knjiga* 83, 2012: tematska številka o pravljicah: *Evropska pravljica* (special issue on the fairytales: European Fairytales).

- Zlata PIRNAT COGNARD, 1980: *Pregled mladinskih književnosti jugoslovanskih narodov* (1945–1968) (A review of children's literature of the Yugoslav nations (1945–1968)). Ljubljana: MK.
- Jože POGAČNIK, 1984: *Slovenačka dečja književnost* (Slovene children's literature). Novi Sad: Izdavački centar Radničkog univerziteta Radivoj Čirpanov.
- , 1991: Dječja književnost – terminološko i povjesno određenje (Children's literature – terminological and historical classification). Ivan Cesar, Jože Pogačnik: *Slovenska književnost*. Zagreb: Školska knjiga. 235–36.
- Josip RIBIČIČ, 1981: Slovensko mladinsko slovstvo v povojni dobi (Post WW II Slovene children's literature). *Otrok in knjiga* 12. 19–23.
- Janez ROTAR, 1976: *Povednost in vrsta: pravljice, balade, basni, povesti* (Expressiveness and genre: Fairytales, ballads, fables, stories). Ljubljana: MK.
- Rosanda SAJKO, 2006: *Poetičnost zvoka: ustvarjalne možnosti radijske igre za otroke* (The poetry of sound: Creative options in radio plays for children). Maribor: Mariborska knjižnica, the journal *Otrok in knjiga*.
- Igor SAKSIDA, 1994: *Mladinska književnost med literarno vedo in književno didaktiko* (Children's literature between the literary studies and literary didactics). Maribor: Obzorja.
- , 1998: *Petdeset zlatnikov* (Fifty gold coins). Tržič: Učila.
- , 1998: *Slovenska mladinska dramatika* (Slovene children's drama). Maribor: Obzorja.
- , 2001: Mladinska književnost. (Children's literature). In Jože POGAČNIK [et al.]: *Slovenska književnost III* (Slovene literature III). Ljubljana: DZS. 403–68.
- , 2005: *Bralni izzivi mladinske književnosti* (The reading challenges of children's literature). Domžale: Izolit (Zrenja).
- , 2008: Do jezika po poti svobode in subjektivnosti, poezija in jezikovna norma (To language by way of freedom and subjectivity, poetry and the linguistic norm). *Otrok in knjiga* 71. 32–42.
- Borut STRAŽAR, 1972: Sodobnost slovenske lirike za otroke (The freedom of Slovene lyrics for children). *Otrok in knjiga* 1. 76–78.
- Gustav ŠILIH, 1983: Problematika mladinske književnosti (Issues in children's literature). *Otrok in knjiga* 18. 23–32.
- Darka TANCER KAJNIH, 1993–1995: Slovenska pravljica po drugi svetovni vojni (The post-WW II Slovene fairytale). *Otrok in knjiga* 36, 5–13; 38, 21–41; 39/40, 38–48.
- Helena VERDEL, 1987: *Zgodovina slovenskega lutkarstva* (The history of the Slovene puppet theater). Trans. J. Moder. Ljubljana: MGL (Knjižnica MGL, 102).

V ang. prevedel Timothy Pogačar.

FEMINISTIČNA LITERARNA VEDA V SLOVENSKEM AKADEMSKEM PROSTORU

V članku je prikazano, kako so se v slovenskem akademskem prostoru razvijali pristopi, ki jih lahko označimo s sintagmo feministična literarna veda. Prispevek navaja ključna dela s tega področja, vpeljevo feminističnih literarnovednih vsebin v študijske programe, ki vključujejo predmete iz slovenske književnosti in literarne teorije ter njihov odmev v diplomskih, magistrskih in doktorskih nalogah. Predstavljeni so tudi raziskovalni dosežki in projekti s težiščem na ženskem avtorstvu ter podobah in reprezentacijah ženskosti.

Gljučne besede: feministična literarna veda, pisateljice, študiji spolov

1 Uvod

Pričujoči članek je nadaljevanje mojega prispevka Feministične literarnovedne raziskave – tukaj in zdaj, ki je bil objavljen v jubilejni številki *Jezika in slovstva* leta 2005. Tam sem najprej predstavila nekatere težave s poimenovanjem raziskav o besedilih pisateljic, o podobah ženskosti in ženskih likih, a tudi s poimenovanjem teoretičnih študij o konceptih in problemih, ki se odpirajo, ko izhodišče raziskovanja postane vprašanje, kako se v literarno delo vpisuje spolna razlika. Predlagala sem, da kot krovni pojem za tovrstne raziskave uporabljamo sintagmo feministična literarna veda.¹ V nadaljevanju sem nanizala imena slovenskih raziskovalk in raziskovalcev, ki so na omenjenem področju ustvarili pomembne literarnozgodovinske in teoretične prispevke (Marja Boršnik, Silvija Borovnik, Ženja Leiler, Neva Šlibar, Alenka Jensterle Doležal, Irena Novak Popov, Alojzija Zupan Sosič, Jelka Kernev Štrajn, Mira Delavec, Miran Hladnik, Igor Grdina).² Njihove raziskave sem zbrala v skupine glede na predmet raziskovanja (teoretični prispevki s področja feministične teorije, študije o podobah ženskosti, ženskih likih, nove interpretacije kanoniziranih avtoric in odkrivanje pozabljenih, zamolčanih literarnih ustvarjalk), s čimer sem želela pokazati, da so vsa področja feministične literarne vede postala raziskovalno zanimiva tudi v slovenskem prostoru. V zaključku sem se vrnila na izhodišče, ki ga je zaznamovala misel Silvije Borovnik, da v slovenskem prostoru še ni bilo simpozija o temah s področja feministične literarne vede. Sklenila sem, da tudi pri nas narašča

¹ Da se je sintagma kar dobro uveljavila, priča število zadetkov v Cobissu, ko jo vpišemo kot ključno besedo. Kot drugi zadetek se pojavi, ko v iskalnik Google vpišemo besedo »feministična«. Leta 2009 je izšel članek Andreje Babšek z naslovom Feministična literarna veda. Članek je razdeljen na dva dela: za prvi del se zdi, da je nastal kot seminarsko delo, saj avtorica v njem pregledno povzema knjigo Toril Moi *Politika spola/teksta*, v drugem delu pa predstavi disertacijo Lilijane Burcar *Novi val nedolžnosti v otroški literaturi*.

² Med navedenimi avtorji in avtoricami sem takrat žal spregledala raziskave Milene M. Blažič, ki se posveča omenjeni tematiki v otroški in mladinski književnosti.

interes za feministično literarno vedo, zato ni več daleč trenutek, ki bo omogočil širšo razpravo o temah s tega področja.

Sedem let po tem zapisu lahko ugotovimo, da so feministične literarnovedne raziskave postale legitimen del slovenske literarne vede, kar dokazujejo ne le znanstvene monografije, temveč tudi številni članki, doktorske, magistrske, diplomske in seminarske naloge ter drugi dosežki.³ Spodbud za raziskave v okviru akademskega izobraževanja je veliko, med njimi sta gotovo najpomembnejša obstoj pomembnih znanstvenih prispevkov v okviru nacionalne literarne vede in naklonjenost mentorjev/mentorice tematiki, ki jo želi študent/študentka preučiti v okviru svojih študijskih obveznosti.

2 Monografske publikacije o slovenskih literarnih ustvarjalkah

Na področju znanstvenih objav v preteklih sedmih letih izpostavimo najprej monografske publikacije. Leta 2009 je izšla monografija Mire Delavec o prvi slovenski prozaistki Josipini Turnograjski, v kateri je avtorica objavila tudi celotno literarno zapuščino prezgodaj umrle pisateljice. S tem je omogočila nadaljnje raziskave, saj so bila ta besedila do njene knjige v veliki meri dostopna le v Rokopisnem oddelku Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani.

V obliki zbornika so bile predstavljene še naslednje avtorice: Zofka Kveder, Ljubka Šorli in Mira Mihelič. Nekatero pisateljico je slovensko bralno občinstvo ponovno odkrilo v novih izdajah oziroma izdajah, v katerih je bila njihova literarna ustvarjalnost sploh prvič zbrana v knjigi, kakor kratka proza Marice Nadlišek Bartol⁴ in Milene Mohorič,⁵ druga knjiga *Zbranega dela* Zofke Kveder pa je kanonizirano pisateljico razkrila tudi kot avtorico srednjeevropskega horizonta (Zlobec 2011). Med antologijskimi izdajami sta nespregledljivi nadaljevanji *Antologije slovenskih pesnic*, ki ju je pripravila Irena Novak Popov, in izbor iz krajše proze slovenskih avtoric *Kličič me po imenu* Silvije Borovnik. Za vsa navedena dela je pomembno, da gre za izbore, ki so opremljeni z odličnimi spremnimi študijami, spremljali pa so jih odmevni promocijski dogodki, zato niso ostali brez odziva tako v akademskem svetu kot pri širšem bralnem občinstvu. Opozorimo na elektronsko knjigo *Vstop Slovenk* v literarni prostor Sabine Ž. Žnidaršič, ki jo je avtorica podnaslovlila kot priročnik za pouk žensk.

V obdobju 2005–12 so bili o slovenskih pisateljicah objavljeni tudi tehtni znanstveni članki in poglavja v monografijah; Urška Perenič je slovenistični javnosti predstavila opus Milice S. Ostrovske in opozorila na pomen nemških besedil Luize Pesjak.

³ Zaradi težje dostopnosti v raziskavo nisem vključila podatkov o programih in diplomskih, magistrskih ter doktorskih nalogah na programih slovenistike po tujih univerzah, poleg programov slovenistike na vseh štirih univerzah sem zbrala tudi podatke, ki se nanašajo na študij primerjalne književnosti in literarne teorije na Univerzi v Ljubljani, na Pedagoški fakulteti Univerze v Ljubljani, Univerze v Mariboru in na Pedagoški fakulteti Univerze na Primorskem.

⁴ Marica Nadlišek Bartol, *Na obali: Kratka proza*, Trst: ZTT = EST, 2005.

⁵ Milena Mohorič, *Zgodbe iz tridesetih let*, ur. L. Kralj in P. Scherber, Ljubljana: Študentska založba, 2010.

3 Predmeti s vsebinami feministične literarne vede na slovenskih univerzah

V članku iz leta 2005 sem tudi opozorila, da na nobeni od slovenistik ni predmetov s področja feministične literarne vede. Z bolonjsko prenovo se je situacija precej spremenila, kar je vplivalo tudi na povečanje interesa študentov in predvsem študentk. Na prvi stopnji so predmeti s tovrstno tematiko akreditirani le v okviru programa Slovenski jezik in književnost na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru, in sicer gre za obvezni predmet Avtorice, literarne vrste in slogi v slovenski književnosti 1. polovice 20. stoletja ter predmet Književnice 19. stoletja, na drugi stopnji je v okviru pedagoškega programa druge stopnje Slovenski jezik in književnost akreditiran predmet Sodobne slovenske književnice, na tretji stopnji pa Književnost slovenskih avtoric 20. stoletja.⁶ Na programu Slovenistika na Fakulteti za humanistične študije Univerze na Primorskem so na prvi stopnji in na drugi stopnji v pedagoškem enopredmetnem in dvopredmetnem programu akreditirani trije izbirni predmeti z enakim naslovom Ženske v literaturi. Na Filozofski fakulteti v Ljubljani je na Slovenistiki na enodisciplinarnem drugostopenjskem programu akreditiran obvezni predmet, pri katerem že naslov razkriva vsebine, ki se dotikajo feministične literarne vede, poimenovali so ga Spol in slovenska literatura. Na Fakulteti za humanistiko je na programu Slovenistika (smer literarne vede) akreditiran modul Študiji spolov v slovenski književnosti, ki obsega naslednje predmete: Sociologija spolov, Postkolonialne teorije in študiji spolov, Feministična literarna veda, Podobe žensk v svetu mitov in njihova recepcija v slovenski književnosti, Reprezentacije spolov v slovenski književnosti, Spolni stereotipi v slovenski mladinski književnosti in Literarne ustvarjalke v evropskih književnostih.

Nobenega predmeta, ki bi bil po naslovu in vsebini primerljiv z navedenimi, ne najdemo na prvostopenjskem in drugostopenjskem program Primerjalna književnost in literarna teorija in na programih pedagoških fakultet Univerze v Ljubljani, Univerze v Mariboru in Univerze na Primorskem.

4 Diplomske, magistrske in doktorske naloge

Pregled naslovov diplomskih, magistrskih in doktorskih nalog na vseh omenjenih programih v Sloveniji razkriva velik raziskovalni interes študentk in študentov.⁷ Prevladujejo raziskave ženskih likov tako v delih klasikov (Ivan Cankar, Janko Kersnik, Ciril Kosmač, Bogomir Magajna, Ivan Mrak, Prežihov Voranc, Fran Saleški Finžgar, Ivan Tavčar, Gregor Strniša, Ivo Šorli) kot v prozi sodobnikov (Drago Jančar, Vinko Möderndorfer, Miha Mazzini, Boris Pahor in Marjan Tomšič). Manj interesa je za ženske like pri avtoricah, a nekaj takšnih nalog je le nastalo in osvetljujejo prozo Zofke Kveder, Lee Fatur, Milene Mohorič, Suzane Tratnik, Berte Bojetu in Nejke Omanen, ženski liki so predmet raziskav tudi glede na obdobja (npr. ekspresionizem), tip

⁶ Pri nobenem od teh predmetov v učnem načrtu na spletni strani (ogled 26. 12. 2012), ni navedeno, ali je predmet obvezni ali izbirni.

⁷ Pregled naslovov diplomskih nalog obsega obdobje med letoma 2005–2012, saj sem pregled za prej naredila že v članku Feministična literarnovedne raziskave – tukaj in zdaj.

pripravili (npr. kratke zgodbe slovenskih avtoric v letih 2000–2008; pravljice) ali izročilo (Sveto pismo, slovanska mitologija ipd.)

Spodbudno je število študentskih del, ki so pregledi opusov manj znanih ali dolgo časa pozabljenih avtoric (Elvira Dolinar, Alma Karlin, Marija Kmet, Milena Mohorič, Marica Nadlišek Bartol, Maksa Samsa, Ljudmila Prunk – Utva), ki jih je literarna veda ponovno odkrila oziroma jim je priznala pomembno mesto v slovenski književnosti, pri uveljavljenih avtoricah (Lili Novy, Vida Jeraj, Ela Peroci) in sodobnicah (Ivanka Čadež, Polona Glavan, Alenka Goljevšček, Erica Johnson Debeljak, Marinka Fritz Kunc, Maruša Krese, Majda Koren, Barbara Korun, Agota Kristof, Mojca Kumerdej, Neža Maurer, Svetlana Makarovič, Ida Mlakar, Marjana Moškrič, Desa Muck, Lila Prap, Dragica Potočnjak, Breda Smolnikar, Brina Svit, Brina Štampc-Žmavc, Anja Štefan, Zora Tavčar, Suzana Tratnik, Erika Vouk, Irena Žerjal) pa gre največkrat za raziskave motivnih, žanrskih in drugih posebnosti njihovih del. Manj je nalog s področja feministične teorije.⁸

Povečan interes za avtorice in raziskovalne teme, ki so v povezavi z ženskami in ženskostjo, je mogoče razložiti kot odziv na večjo prisotnost avtoric na slovenskem književnem trgu (pomembni so tudi promocijski dogodki, kot so predstavitve knjig, literarna branja, okrogle mize ipd.),⁹ članke in knjige o literarnih opusih (med njimi pomembno mesto zavzemajo tudi ponatise in antologije), gotovo pa so literarne ustvarjalke in njihova dela tudi v predavanju vključena v večji meri. Tako najbrž ni naključje, da je največ diplomskih nalog nastalo prav pri mentoricah, ki se raziskovalno posvečajo ženskemu literarnemu avtorstvu. Drugi razlog je prevladujoče število študentk na programih slovenistik. Tudi akademska kadrovska struktura za področje slovenske književnosti razkriva, da prevladujejo predavateljice, izjemi sta le koprška slovenistika in Oddelek za primerjalno književnost in literarno teorije na Filozofski fakulteti v Ljubljani.

5 Raziskovalni projekti, srečanja

Med raziskovalne dosežke s področja feministične literarne vede lahko prištejemo uspešno kandidiranje Univerze v Novi Gorici na razpis Evropske znanstvene fundacije za akcijo COST z naslovom *Pisateljice v zgodovini – na poti k novemu razumevanju evropske literarne kulture*, ki jo financira Evropski program znanstvenih in tehničnih raziskav.¹⁰ Cilji raziskovalk, ki so združene v tem štiriletnem projektu

⁸ Ker je teh nalog malo, jih navajamo: Dragica Sternad Pražnikar, *Feministična literarna veda in možnost ureditve njenega področja: Diplomsko delo iz literarne teorije*, 2006; Matej Jazbinšek, *Histerične ženske v slovenskih romanih: Možnosti feministične literarne vede: Diplomsko delo*, 2007; Marija Remškar, *Freudova teorija histerije v dramatikih: Histerija – feminizem – gledališče: Diplomski seminar*, 2007; Irena Svetek, *Écriture féminine in poststrukturalistična teorija: Doktorska disertacija*, 2007; Sara Marinkovič, *Psihoanaliza, écriture féminine in Berta Bojetu: Razširjeno seminarsko delo*, 2009.

⁹ Miran Hladnik (Nagrada kresnik 2010, *Sodobna slovenska književnost (1980–2010)*, ur. Alojzija Zupan Sosič, Ljubljana: ZIFF; Obdobja, 29, 93, tudi na spletu) za leto 2010 navaja, da je med romanopisci delež žensk 40 %.

¹⁰ Celoten program administrativno vodi in koordinira Evropska komisija, ki zagotavlja tudi večino sredstev za koordinacijske aktivnosti in krije stroške za udeležbe na sestankih organov in teles programa iz sredstev za mednarodno sodelovanje.

(2009–13), so revizija in novi prispevki k zgodovini ženskega avtorstva, predvsem pa odgovori na naslednja vprašanja: Kakšna je bila recepcija pisateljic, kakšen njihov vpliv? Kakšno vlogo so igrale kot avtorice, bralke, prevajalke, zapisovalke in kulturne posrednice? Kaj se je zgodilo z njimi v procesu kanonizacije? Kako je mogoče razložiti njihovo odsotnost iz literarnih zgodovin? Empirični podatki o recepciji se vpisujejo v digitalno podatkovno bazo WomenWriters, the Reception of their Works. V kontekstu akcije je Univerza v Novi Gorici v sodelovanju s projektom Ljubljana – svetovna prestolnica knjige septembra 2010 organizirala znanstveni posvet Žensko avtorstvo v književnostih malih dežel 19. stoletja. Na simpoziju so štiri slovenske in sedemnajst tujih raziskovalk predstavile manj znane avtorice, a tudi recepcijo kanoniziranih avtoric v književnostih malih dežel.

V slovenskem prostoru sta bila v zadnjih letih organizirana dva simpozija, posvečena literarnima ustvarjalkama ob stoletnici njunega rojstva. Leta 2010 je Univerza v Novi Gorici organizirala simpozij o pesnici Ljubki Šorli, leta 2012 pa Slovenski PEN posvet o dramatikini Mire Mihelič. Soočenja novih pogledov na Zofko Kveder je omogočil praški simpozij ob osemdesetletnici njene smrti (2006).

Za prihodnost feminističnih literarnovednih raziskav je gotovo pomembno mentorstvo mladih raziskovalcev oziroma raziskovalk. Na Univerzi v Novi Gorici se v okviru programa, ki ga financira Agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije, trenutno usposabljata pod vodstvom avtorice pričujočega članka dve mladi raziskovalki, ki sta za temo disertacije izbrali področje feministične literarne vede in študij spolov.

6 Feministična literarna veda in študiji spolov

Študiji spolov so v tujini uveljavljena humanistična disciplina, zato tudi v slovenski literarni vedi postajajo vse bolj zanimiv raziskovalni pristop (Zupan Sosič 2005, 2005a, Koron 2007, Mihurko Poniž 2008). Njihova prednost je gotovo širši pogled, saj se ne omejujejo le na ženske like, avtorice in reprezentacije ženskosti, temveč proučujejo različne spolne identitete. A prav ta prednost lahko predstavlja za feministične literarnovedne raziskave tudi nevarnost, saj njihov predmet postane del širšega konteksta in zaradi tega izgubi svojo specifiko.

7 Sklep

Ob koncu pregleda se vračam k mislim Silvije Borovnik, s katerimi je reflektirala tedanji položaj raziskav o literarnih ustvarjalkah: »Med teme, ki veljajo za neresne in znanstvene pozornosti nevredne, pa sodi na Slovenskem še vedno raziskovanje tako imenovane ženske literature, sama pravim temu raziskovanje dela in deleža slovenskih literarnih ustvarjalk v zgodovini« (BOROVNIK 2003: 334). Vključitev tovrstnih vsebin v predmete na vseh štirih slovenistikah v Sloveniji, številne diplomske, magistrske in doktorske naloge ter financiranje feminističnih literarnovednih raziskav pričajo o spremembah, ki so se zgodile v preteklem desetletju. Vendar trenutna situacija v humanistiki, predvsem krčenje sredstev tako za pedagoške programe kot raz-

iskovalno dejavnost, prinaša nevarnost zmanjševanja financiranja vsega tistega, kar je na obrobju, kar še vedno razumemo zgolj kot obogatitev in ne kot *conditio sine qua non* literarne vede, zato čaka raziskovalke in raziskovalce na področjih feministične literarne vede in študijev spolov še veliko dela.

VIRI IN LITERATURA

- Andreja BABŠEK, 2009: Feministična literarna veda. *Dialogi* 45/3–4. 17–41.
- Silvija BOROVNIK, 2003: Pogled v literarnozgodovinsko delavnico. *Kako pisati literarno zgodovino danes: Razprave*. Ur. Darko Dolinar in Marko Juvan. Ljubljana: ZRC SAZU. 331–44.
- Jasna HONZAK JAHIČ, Alenka JENSTERLE-DOLEŽALOVÁ (ur.), 2008: *Zofka Kvedrová (1878–1926): Recepte její tvorby ve 21. století*. Praga: Národní knihovna ČR, Slovanská knihovna.
- Alenka KORON, 2007: Razvoj naratologije družbenih spolov: Spolnoidentitetno oza-veščeni romani v novejši slovenski literature. *Primerjalna književnost* 30/2. 53–66.
- Urška PERENIČ, 2006: Poetische Versuche 1843–44 Luize Pesjak: Poskus umestitve dela nemške ustvarjalnosti na Slovenskem v okvir slovenske literarne zgodovine. *Slavistična revija* 54/2. 233–43.
- , 2007: Lepslovlje Milice S. Ostrovške v reviji *Ženski svet* (1923–1941). *Slavistična revija* 55/3. 463–72.
- Katja MIHURKO PONIŽ, 2008: *Labirinti ljubezni v slovenski književnosti od romantike do prve svetovne vojne*. Ljubljana: Sophia.
- (ur.), 2010: *Ljubka Šorli (1910–1993): Znanstvena monografija ob stoletnici pesničinega rojstva*. Nova Gorica: Univerza.
- Irena NOVAK POPOV, 2004–2007: *Antologija slovenskih pesnic*. Ljubljana: Tuma.
- Alenka PUHAR, 2012: *Mira Mihelič: Družinska slika z gospo: Življenje in delo Mire Mihelič (1912–1985)*. Ljubljana: MK.
- Marijan ZLOBEC, 2011: Avtorica srednjeevropskega horizonta: Zbrano delo Zofke Kveder. *Delo* 53/38 (16. feb.). 15.
- Alojzija ZUPAN SOSIČ, 2005: Spolna identiteta in sodobni slovenski roman. *Primerjalna književnost* 28/2 (2005). 93–113.
- , 2005a: Homoerotika v najnovejšem slovenskem romanu. *Jezik in slovstvo* 50/3–4 (2005). 5–16.
- Sabina Ž. ŽNIDARŠIČ, 2009: Vstop Slovenk v literarni prostor [Elektronski vir]: Okoliščine, v katerih so prve slovenske pisateljice, od Fany Hausmann do Zofke Kveder, (lahko) vstopile v slovenski literarni prostor: Priročnik za pouk literature žensk. Ljubljana: Pedagoški inštitut.

UDK 82.091:305:821.163.6.09

Katja Mihurko Poniž

School of Humanities, University of Nova Gorica

FEMINIST LITERARY STUDIES IN THE CONTEXT OF THE SLOVENE ACADEMIC WRITING

This article shows how approaches that may be defined as women's literary studies have developed in the context of the academy in Slovenia. It examines key works in the field and the inclusion of materials from women's literary studies in academic programs of Slovene literature and literary theory, as well as how baccalaureate, M.A., and Ph.D. theses reflect on the materials. Research achievements and projects focusing on women authors and portrayals and representations of femininity are also reviewed.

Key words: feminist literary studies, women writers, gender studies

1 Introduction

This article builds on “Feministične literarnovedne raziskave – tukaj in zdaj” (Research in women's literary studies—here and now), which appeared in the anniversary issue of *Jezik on slovstvo* in 2005. In that article, I first put forth certain difficulties in describing research on the texts of women writers, the portrayals of femininity and female characters, and also with terms for theoretical studies of the concepts and problems that arise when the crux of the matter is how gender differences are entered into literary texts. I proposed that the basic concept for such research could be termed women's literary studies.¹ I then enumerated important literary historical and theoretical contributions (by Marja Boršnik, Silvija Borovnik, Ženja Leiler, Neva Šlibar, Alenka Jensterle Doležal, Irena Novak Popov, Alojzija Zupan Sosič, Jelka Kernev Štrajn, Mira Delavec, Miran Hladnik, and Igor Grdina).² I grouped their research by topic (theoretical contributions on feminist theory, studies of images of femininity, female characters, new interpretations of canonized women writers and discovery of forgotten ones, and neglected creative writers) in order to show that all areas of women's literary studies had generated interest in Slovenia and elsewhere. In conclusion, I returned to the point that Silvija Borovnik had raised, that there had not yet been a symposium in Slovenia on topics in women's literary studies. I concluded that interest in women's literary studies was growing, and that the time for a large forum on the field was not far off.

¹ That the name has become quite established is evident from the number of hits in Cobiss when it is used as key words. It is the second search result when “feministična” is entered in Google. In 2009, Andreja Babšek's article entitled “Feministična literarna veda” (Feminist literary studies) appeared. It was divided into two parts. The first appears to have originated as a seminar paper—the author summarizes Toril Moi's book *Sexual/Textual Politics*, and in part 2 presents Lilijana Burcar's dissertation, *Novi val nedolžnosti v otroški literaturi* (The new wave of innocence in children's literature).

² In the article, I unfortunately overlooked research by Milena M. Blažič, who deals with these topics in children's and young adult literature.

Seven years later we can state that women's literary studies have become a legitimate part of Slovene literary studies, as seen not only by the publication of scholarly monographs, but also of numerous articles, Ph.D. and M.A. theses, seminar projects, and other achievements.³ There is great impetus for research in the context of higher education, including, most importantly, the existence of significant publications in national literary studies and mentors' inclination to favor the topic that a student wishes to pursue in order to complete his or her degree requirements.

2 Monographs on Slovene women writers

Let us examine scholarly monographs published during the past seven years. In 2009, Mira Delavec's monograph on the first Slovene female prose writer, Josipina Turnograjski, appeared. The author also published the complete literary archive of the writer, who died an untimely death, and facilitated further research by furnishing the manuscripts of books that had been available only in the manuscript division of the National and University Library in Ljubljana.

Collections of works by the following writers came out: Zofka Kveder, Ljubka Šorli in Mira Mihelič. The Slovene reading public rediscovered them in these new editions or editions that were the first in book form, like Marica Nadlišek Bartol⁴ and Milena Mohorič's⁵ short prose. The second book of Zofka Kveder's *Zbrana dela* (Collected works) revealed the canonized writer as an author of Central European standing (Zlobec 2011). Two anthologies that cannot be overlooked are *Antologije slovenskih pesnic* (An anthology of Slovene women poets), edited by Irena Novak Popov, and a selection of shorter prose by Slovene women writers entitled *Klič me po imenu* (Call me by my name), prepared by Silvija Borovnik. For both, the fact that they included excellent commentaries was important. They were accompanied by prominent promotional events that garnered them attention in academia and the reading public. Sabina Ž. Žnidaršič published a book about Slovene women writers, Urška Perenič wrote about Milica S. Ostrovska and the works of Luiza Pesjak, written in German.

3 Subjects with feminist literary studies content at Slovene universities

In the 2005 article, I also noted that in subjects in the field of feminist literary studies were absent from Slovene programs. The situation changed significantly with the Bologna reforms, which spurred student interest, in particular among female students. On the first level, subjects with such topics are accredited only in the context

³ Because of accessibility, I did not include data on program, baccalaureate, M.A., and Ph.D. projects in Slovene programs at universities outside of Slovenia. In addition to data from Slovene programs at all four Slovene universities, I also collected information pertinent to comparative literature, and literary theory at the University of Ljubljana, the Pedagogical Faculty in Ljubljana, the University of Maribor, and the Pedagogical Faculty in Primorsko.

⁴ Marica Nadlišek Bartol, *Na obali: Kratka proza* [On the shore: Short prose], Trst: ZTT = EST, 2005

⁵ Milena Mohorič, *Zgodbe iz tridesetih let* [Stories from the 1930s], Ljubljana: Študentska založba, 2010.

of the Slovene language and literature programs at the Filozofska fakulteta at the University of Maribor—to be exact, in the required course on “Women Writers, Literary Genres and Styles in Slovene Literature of the First Half of the Twentieth Century,” and “Nineteenth-Century Women Writers.” On the intermediate level, the course “Contemporary Slovene Women Writers” is accredited within the second-year Slovene language and literature program for teacher preparation. At the advanced level there is “Literature by Twentieth-Century Slovene Women Writers.”⁶ In the Slovene program at the University of Primorsko’s Faculty of Humanities, three elective courses with the same title, “Women in Literature,” have been approved on the beginning and intermediate levels. In the University of Ljubljana’s Slovene program in the Faculty of Arts, there is a required course in the same discipline at the intermediate level. The title, “Gender and Slovene Literature,” indicates the feminist literary studies content. In the Faculty of Humanities’ Slovene program (literary studies track), a module on “Gender Studies in Slovene Literature” has been approved. It includes courses on “The Sociology of Gender,” “Postcolonial theory and gender studies,” “Feminist Literary Studies,” “Images of Women in the World of Myth and Their Reception in Slovene Literature,” “Representations of Gender in Slovene Literature,” “Gender Stereotypes in Children’s Literature,” and “Slovene Women Writers in European Literatures.”

There are no similarly titled courses with comparable content at the beginning and intermediate levels of the comparative literature and literary theory program or at the University of Ljubljana, Maribor, or Primorsko’s Faculties of Education.

4 Baccalaureate, Master’s, and Ph.D. theses

A survey of the baccalaureate, Master’s, and Ph.D. theses in all of the above programs in Slovenia shows a high level of interest among students.⁷ Studies of female characters in the classics (Ivan Cankar, Janko Kersnik, Ciril Kosmač, Bogomir Magajna, Ivan Mrak, Prežihov Voranc, Fran Saleški Finžgar, Ivan Tavčar, Gregor Strniša, and Ivo Šorli), as well as in contemporary prose (by Drago Jančar, Vinko Möderndorfer, Miha Mazzini, Boris Pahor, and Marjan Tomšič) predominate. There is less interest in female characters in works by women writers, yet some theses elucidate the prose of Zofka Kveder, Lea Fatur, Milena Mohorič, Suzana Tratnik, Berta Bojetu, and Nejka Omahen. Female figures are also the topic of research by period (e.g., Expressionism), narrative type (e.g., women writers’ short stories from 2000 to 2008; fairytales), or tradition (the Bible, Slavic mythology, etc.)

The number of student theses that survey the works of lesser known or long forgotten women writers is encouraging (Elvira Dolinar, Alma Karlin, Marija Kmet, Milena Mohorič, Marica Nadlišek Bartol, Maksa Samsa, Ljudmila Prunk – Utva). Literary studies have rediscovered them and assigned them an important role in Slovene literature. The theses are generally on the motifs, genre, and other features

⁶ The academic plans posted on the Internet (accessed 26 December 2012) do not indicate whether the courses are required or elective.

⁷ The survey of theses’ titles covers the years 2005–12 and is included in my article “Feministične literarnovedne raziskave – tukaj in zdaj” (Research in women’s literary studies – here and now).

of the works of well known writers (Lili Novy, Vida Jeraj, Ela Peroci) and contemporaries (Ivanka Čadež, Polona Glavan, Alenka Goljevšček, Erica Johnson Debeljak, Marinka Fritz Kunc, Maruša Krese, Majda Koren, Barbara Korun, Agota Kristof, Mojca Kumerdej, Neža Maurer, Svetlana Makarovič, Ida Mlakar, Marjana Moškrič, Desa Muck, Lila Prap, Dragica Potočnjak, Breda Smolnikar, Brina Svit, Brina Štampe-Žmavc, Anja Štefan, Zora Tavčar, Suzana Tratnik, Erika Vouk, Irena Žerjal). There are fewer theses in the field of feminist theory.⁸

The increased interest in women writers and research topics associated with women and femininity can be explained as a reflection of women writers' greater presence on the book market (promotional events are also important, among them book presentations, literary readings, roundtables, etc.),⁹ articles and books on writers' works (anthologies and editions are important among them), and certainly the greater inclusion of women's writers and their works in university lectures. Thus it is probably no coincidence that most theses were done with female mentors that research women authors. Another reason is the preponderance of female students in Slovene programs. Further, the academic personnel structure in the field of Slovene literary studies is such that female instructors are in the majority, with the exception of the Slovene program in Koper and the Department of Comparative Literature and Literary Theory at the Faculty of Arts in Ljubljana.

5 Research projects and meetings

One of the achievements in women's literary studies was the University of Nova Gorica's successful grant application under the European Cooperation in Science and Technology program. The four-year project (2009–3) is entitled "Pisateljice v zgodovini – na poti k novemu razumevanju evropske literarne kulture" (Women writers in history—towards a new understanding of European literary culture).¹⁰ The researchers' goals are revisions and new contributions to the history of women's writing, with special attention to questions of reception of women writers, their influence, and their

⁸ Because there are fewer, I cite them here: Dragica Sternad Pražnikar's *Feministična literarna veda in možnost ureditve njenega področja: Diplomsko delo iz literarne teorije* (Feminist literary studies and the prospects of stabilizing the field: A baccalaureate thesis in literary theory, 2006), Matej Jazbinšek's *Histerične ženske v slovenskih romanih: Možnosti feministične literarne vede: Diplomsko delo* (Hysterical women in Slovene novels: The possibilities of feminist literary studies: Baccalaureate thesis, 2007), Marija Remškar's *Freudova teorija histerije v dramatik: Histerija – feminizem – gledališče: Diplomski seminar* (Freud's theory of hysteria in drama: Hysteria – feminism – theater: Baccalaureate seminar thesis, 2007), Irena Svetek's, *Écriture féminine in poststrukturalistična teorija: Doktorska disertacija* (Écriture féminine and poststructuralist theory: Doctoral dissertation, 2007), and Sara Marinkovič's, *Psihoanaliza, écriture féminine in Berta Bojetu: Razširjeno seminarско delo* (Psychoanalysis, écriture féminine, and Berta Bojetu: Expanded seminar thesis, 2009).

⁹ Miran Hladnik states that in 2010, forty percent of novel writers were women. See: "Nagrada kresnik 2010," In *Sodobna slovenska književnost (1980–2010)*, ed. Alojzija Zupan Sosič, Series Obdobja, 29, Ljubljana: ZIFF, 93, and on the Internet.

¹⁰ The European Commission administers and directs the program as a whole, and it finances most of the coordinated activities, including participation in its agencies' and bodies' meetings, from funds for international cooperation.

roles as authors, readers, translators, and cultural chroniclers and conveyors. Further questions have to do with women writers and the process of canonization, and their absence from literary history. Empirical data on reception are entered into the digital database *WomenWriters*, the *Reception of their Works*. In September 2010, in the context of the project, the University of Nova Gorica, in cooperation with the project *Ljubljana – World Cultural Capital of the Book*, organized a scholarly meeting on “Nineteenth-Century Women Authors in the Literatures of Small Nations.” At the symposium, four Slovene and seventeen foreign scholars presented on lesser-known women writers, and on the reception of canonized women writers in the literatures of small nations.

In recent years, two symposia on the hundredth birthdays of creative women writers have been held in Slovenia. In 2010, the University of Nova Gorica organized a symposium on the poet Ljubka Šorli. In 2012, the Slovene PEN club hosted a meeting on Mira Mihelič’s drama. New views on Zofka Kveder was the topic of a Prague symposium on the eightieth anniversary of her death in 2006.

The mentorship of junior scholars is surely crucial to the future of women’s literary studies. At the University of Nova Gorica, a program financed by the Republic of Slovenia’s *Agencija za raziskovalno dejavnost* (Slovenian Research Agency) provides me with two research assistants who will write dissertations in the fields of women’s literary studies and gender studies.

6 Women’s literary studies and gender studies

In other countries, gender studies are an established humanities discipline, and they are becoming a more attractive research approach in Slovene literary studies (Zupan Sosič 2005, 2005a, Koron 2007, Mihurko Poniž 2008). Its breadth is surely an advantage; it is not limited to female characters, women authors, and representations of femininity, but analyzes different gender identities. And yet this advantage can be a danger to women’s literary studies, because their subject matter will be inserted into a wider context and thus lose its specificity.

7 Conclusion

At the end of this survey I would like to return to Silvija Borovnik’s thoughts, in which she reflected on the past condition of research on creative women writers: “Among topics in Slovenia that are purported to lack seriousness and reputedly unworthy of attention, we still have research on so-called women’s literature, which I would term research on the works and contributions of Slovene creative women writers throughout history” (BOROVNIK 2003: 334). The inclusion of such subject matter and topics in all four Slovene programs in Slovenia; numerous baccalaureate, M.A., and Ph.D. theses; and financial support for research in women’s literary studies attest to that changes that have taken place during the past decade. However, the current situation in the humanities, in particular cuts to both teaching and research activities, threatens the funding of all that is on the margins—subjects we continue to see as en-

richment and not as a sine qua non of literary studies. Therefore, a great deal remains to do for researchers in the fields of women's literary studies and gender studies.

WORKS CITED

- Andreja BABŠEK, 2009: Feministična literarna veda (Women's literary studies). *Dialogi* 45/3–4. 17–41.
- Silvija BOROVIK, 2003: Pogled v literarnozgodovinsko delavnico (A glance into the workshop of a literary historian). *Kako pisati literarno zgodovino danes: Razprave* (Writing literary history today: Studies). Ed. Darko Dolinar in Marko Juvan. Ljubljana: ZRC SAZU. 331–44.
- Jasna HONZAK JAHIČ, Alenka JENSTERLE-DOLEŽALOVÁ, ed., 2008: *Zofka Kvedrova (1878–1926): Recepcije jej tvorbe ve 21. Století* (Zofka Kvedrova [1878–1926]: The reception of her works in twenty-first century). Prague: Národní knihovna ČR, Slovanská knihovna.
- Alenka KORON, 2007: Razvoj naratologije družbenih spolov: Spolnoidentitetno ozaveščeni romani v novejši slovenski literaturi (The evolution of the narratology of social genders: Novels in contemporary Slovene literature in light of gender identity). *Primerjalna književnost* 30/2. 53–66.
- Katja MIHURKO PONIŽ, 2008: *Labirinti ljubezni v slovenski književnosti od romantike do prve svetovne vojne*. Ljubljana: Sophia.
- (ed.), 2010: *Ljubka Šorli (1910–1993): Znanstvena monografija ob stoletnici pesničinega rojstva* (Ljubka Šorli (1910–1993): A scholarly monograph on the hundredth anniversary of the poet's birth). Nova Gorica: Univerza.
- Urška PERENIČ, 2006: Poetische Versuche 1843–44 Luize Pesjak: Poskus umestitve dela nemške ustvarjalnosti na Slovenskem v okvir slovenske literarne zgodovine (Luiza Pesjak's poetic experiments 1843–44: A attempt to situate German creative writing in Slovenia in the context of Slovene literary history). *Slavistična revija* 54/2. 233–43.
- , 2007: Leposlovje Milice S. Ostrovške v reviji *Ženski svet* (1923–1941) [Milica S. Ostrovška's fiction in the journal *Ženski svet* (1923–1941)]. *Slavistična revija* 55/3. 463–72.
- Irena NOVAK POPOV, 2004–2007: *Antologija slovenskih pesnic* (An anthology of Slovene women poets). Ljubljana: Tuma.
- Alenka PUHAR, 2012: *Mira Mihelič: Družinska slika z gospo: Življenje in delo Mire Mihelič (1912–1985)* (Mira Mihelič: A family portrait with the lady: The life and works of Mira Mihelič). Ljubljana: MK.
- Marijan ZLOBEC, 2011: Avtorica srednjeevropskega horizonta: Zbrano delo Zofke Kveder (A writer with a Central European horizon: The collected works of Zofka Kveder). *Delo* 53/38 (16. feb.). 15.

Alojzija ZUPAN SOSIČ, 2005: Spolna identiteta in sodobni slovenski roman (Gender identity and the contemporary Slovene novel). *Primerjalna književnost* 28/2 (2005). 93–113.

-- 2005a: Homoerotika v najnovejšem slovenskem romanu (Homeoeroticism in recent Slovene novels). *Jezik in slovstvo* 50/3–4 (2005). 5–16.

Sabina Ž. ŽNIDARŠIČ, 2009: Vstop Slovenk v literarni prostor [Elektronski vir]: Okoliščine, v katerih so prve slovenske pisateljice, od Fany Hausmann do Zofke Kveder, (lahko) vstopile v slovenski literarni prostor: Priročnik za pouk literature žensk (Slovene women's appearance on the literary scene [electronic source]: The circumstances in which (it was possible) for the first Slovene women writers, from Fany Hausmann to Zofka Kveder, to appear on the Slovene literary scene: A handbook for teaching women's literature). Ljubljana: Pedagoški inštitut.

V ang. prevedel Timothy Pogačar.

UDK 082.1:821.163.6.09

Igor Kramberger

Düsseldorf

O ZBIRKI ZBRANA DELA SLOVENSKIH PESNIKOV IN PISATELJEV

(Presoja za navdih)

V spomin Evaldu Korenu

1930–2013

Izhodišče študije je brošura, ki jo je pripravil Matija Ogrin, tretji glavni urednik zbirke Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev, kot oporo urednikom posameznih zbranih del. Ob nekaj primerih je nakazana zgodovina vrednotenja pisateljev in njihovega uvrščanja v zbirko. Opozorjeno je tudi na spreminjanje statusa urednikov takšnih izdaj. S tem je utemeljen predlog za izdelavo priročnika, ki bi vseboval analitične predstavitve doslej objavljenih knjig, podrobneje gradiva v Opombah in njihove zgradbe, torej znanstvenega dela vsake knjige.

Ključne besede: avtor, urednik, zbrano delo, knjižna zbirka, Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev, vrednotenje

1 Pisanje o zbirki

Pisanje znanstvenega prispevka se začne z iskanjem že objavljenih prispevkov o temi. Ko je predstava o obstoječi vednosti dovolj jasna, lahko s svojim prispevkom splezamo na ramena velikana iz nakopičenega znanja (Merton 1965). Ta prispevek je posvečen zbirki, ki velja za temeljno znanstveno knjižno zbirko: Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev. Smiselno se je zdelo, da z iskanjem študij začnem v *Slavistični reviji*, temeljni znanstveni reviji za slovenistiko, in po prispevkih, posvečenih zbirki, presodim razmerje med uredniškim oziroma založniškim trudom na eni strani in stroko, ki raziskuje slovensko literaturo, na drugi. Pred 20 leti sem to počel prvič. Pomagal sem si z bibliografijo revije, ki jo je objavil Jože Munda leta 1977, in prelistal številke do 40. letnika leta 1992. Presenetilo me je, kako malo prispevkov sem našel: samo 6 in enega, ki ga je spodbudila objava Trdinovih *Spominov*, vendar je bil posvečen drugi temi. Dva prispevka sta bila oceni posameznih knjig, eden bibliografska dopolnitev izdaje Prešerna in trije prispevki Marje Boršnik so bili drobna dopolnila k izdaji Tavčarja. Več prispevkov, namreč 9, sem za obdobje med letoma 1955 in 1992 našel v reviji *Jezik in slovstvo*. Po vsebini so prevladovala poročila urednikov, ob njih pa so izšle tudi celovitejše ocene uredniškega dela. S takratnim iskanjem sem želel preveriti občutek, da je največ prispevkov, posvečenih posameznim knjigam ali zbirki v celoti, v enakem obdobju izšlo v štirinajstdnevniku *Naši razgledi*. Pri tem so izstopale ocene Jožeta Pogačnika; prve je objavil v reviji *Naša obzorja*, nato pa jih je 25 let sorazmerno redno objavljial v *Naših razgledih*. To je bil tudi razlog, da je uredništvo izid 1000. številke pospremlilo z objavo feljtona o

značilnostih in odmevu zbirke, kakor jih je bilo mogoče razbrati iz vseh prispevkov, ki sem jih našel v *Naših razgledih* in drugeje.

Pri pisanju tega prispevka sem temeljito izrabil to, da je sedaj *Slavistična revija* v celoti na razpolago v elektronski obliki. V bibliografiji Jožeta Pogačnika iz leta 1993 sem našel še več ocen, objavljenih v *Naših razgledih*. Predvsem pa me je presenetilo, koliko prispevkov različnih zvrsti, od programskega do ocen, je bilo objavljenih po letu 2001. Bibliografija, s katero je Darko Dolinar opremil svoj temeljni pregledno-programski prispevek, potrjuje moja opažanja in je hkrati opozorilo, da bo treba podrobneje pregledati še slovensko dnevno časopisje. Ta bibliografija vsebuje samo izbor člankov prvega in drugega glavnega urednika zbirke, Antona Ocvirka in Franceta Bernika. Obsežnejši popis je Dolinar objavil leto dni prej v zborniku *Znanstvene izdaje in elektronski medij*: pet Ocvirkovih je izšlo v zelo različnih publikacijah od *Dela* do jubilejnega zbornika, pet Bernikovih pa v *Delu*. Dopusten je sklep, da je bila knjižna zbirka vsaj v svojih prvih desetletjih izhajanja deležna bolj širše družbene pozornosti kot strokovne. Dodam mu lahko upanje, da podrobnejše dokumentiranje objav ne bo pokazalo zmanjšanja širše javne pozornosti ob povečanju znanstvenega ukvarjanja z zbirko in uredniškim delom nasploh v zadnjih dvajsetih letih.

Ugotovitev, da je bilo le majhno število prispevkov v *Slavistični reviji* tesneje povezanih z zbirko Zbrana dela, je pomenljiva glede na začetke revije. V prvi, dvojni številki, ki je izšla leta 1948, prispevki potrjujejo, kar je v programskem uvodu *Slavistična revija* in literarna zgodovina napovedal Anton Ocvirk: revija bo prinašala literarnozgodovinske, poetološke in družboslovne študije o slovenski književnosti. Če je ne bi posvetili Rajku Nahtigalu, jezikoslovje v tej številki sploh ne bi bilo omenjeno. Poudarek, da bo treba slovensko književnost v večji meri raziskovati v povezavah z drugimi slovanskimi literaturami, se zdi ustrezna utemeljitev za poimenovanje revije. Manjka pa pojasnilo, zakaj je bilo spremenjeno ime in zastrta prvotna namembnost revije. Časopis *Slovenski poročevalec* je namreč 19. marca 1946 v okviru programa državne založbe najavil tudi znanstveno revijo:

Zbirko slovenskih pesnikov in pisateljev pa bo spremljal »Časopis za literarno zgodovino«, ki bo prinašal dokumentarično gradivo za zgodovino našega slovstva. Urednik revije je dr. Anton Ocvirk. (Program državne založbe 1946: 6)

V uvodu Ocvirk omenja reprezentativne pisatelje, ko našteva raziskovalne naloge za literarno zgodovino in poetiko. Omejil se je na najbolj poznana imena s seznama, ki ga je v isti številki objavil *Slovenski poročevalec*, in obžalujemo lahko, da ni teh nalog povezal s pisatelji, ki so bili novost na seznamih klasikov: Linhartom, Mencingerjem in Kosovelom. Razdelka Zapiski in gradivo ter Knjižna poročila in ocene vsebujeta prispevke, ki kažejo, da je bila prvotna namera še v veliki meri ohranjena v novi reviji. Marja Boršnik, ki je leta 1946 izdala prvo knjigo Aškerca, je v prvi številki revije objavila in komentirala pesnikova pisma Franu Vidicu. Vsa ohranjena in znana Aškerčeva pisma so v zbranem delu izšla šele leta 1997 in 1999. Začetek bibliografskega prispevka Franceta Dobrovoljca nazorno potrjuje začetno usmeritev revije: »Z namero, da bi olajšal trud bodočim urednikom nove izdaje Cankarjevega zbranega dela, priobčujem nekaj popravkov in dostavkov k C. bibliografiji, objavljeni v jubilejni brošuri ›Ivan Cankar, glasnik naših dni‹ (SKZ 1946)» (DOBROVOLJC 1948:

122). Boris Merhar je začel izdajati Cankarjeva *Izbrana dela* v 10 knjigah leta 1951, pomagal mu je France Dobrovoljc, v zbirki *Zbrana dela* je začel Cankar izhajati šele leta 1967, Dobrovoljc pa je kritične zapise k tej izdaji objavljal v *Naših razgledih*. Počasno nastajanje prve številke revije je opazno pri zadnjem prispevku. Alfonz Gspan je obsežno oceno Slodnjakove izdaje Prešerna napisal decembra 1946 in jo aprila 1948 dopolnil z dostavkom (GSPAN 1948: 137).

Popis objav o zbirki bom končal z omembo brošure, ki je sicer bila razmnožena v več izvodih, a po svoje ne obstaja, saj ni vključena niti v Cobiss niti v letno bibliografijo Inštituta za slovensko književnost in literarne vede pri ZRC SAZU. Pripravil jo je Matija Ogrin in obsega 24 strani v formatu A5. Na posreden način jo v Opombah k drugi knjigi Primoža Kozaka omenja urednik Dušan Voglar:

V skladu z dopolnitvijo uredniške zasnove vse zbirke *Zbrana dela* [...] so Kozakova dramska besedila opremljena s sprotnimi opombami pod črto. [...]

V skladu z novejšimi uredniškimi načeli zbirke *Zbrana dela* [...] so v opombah nanizani vpogledi v temeljno literarnozgodovinsko in gledališkozgodovinsko gradivo. V uvodnih pojasnilih k objavi dramskih spisov so podana opozorila najprej na mesto dramatike v Kozakovem opusu, nato pa na Kozakova izhodišča za pisanje dram, kakor se razkrivajo v njegovih neobjavljenih in objavljenih spisih. [...]

Prikazovanje kritik in različnih razpravnih spisov [...] je usklajeno s spremenjeno splošno zasnovo opomb v *Zbranih delih*, kakor jo je dopolnil glavni urednik dr. Matija Ogrin. To pomeni, da se v opombah izogibljemo ekstenzivnemu in polnemu citiranju kritik, esejev ali odlomkov iz monografij in namesto tega uvajamo več strnjenege povzemanja misli in stališč. (KOZAK 2, 2011: 195 sl.)

Ta brošura je obudila staro zamisel, s prispevkom jo skušam utemeljiti v historični perspektivi. Njegova tema je eden od vidikov razmerja med urednikom in avtorjem, torej med nekom, ki v sistemu literature deluje v ravnini recepcije, in nekom, ki je dejaven v ravnini produkcije. »Čeprav je poglobljena razgradnja na tako rekoč vse možne elemente in razmerja med njimi zadovoljiv instrumentarij za opis literarne komunikacije, na bazo usmerjene komponente delim v tri podrazrede« (PERENIČ 2008: 127). V prispevku uporabljam drugo gledišče za povezovanje oseb z različnih ravnin oz. podrazredov, in sicer, kako lahko urednik predstavi in sistematizira tako avtorjeva prizadevanja, njegov trud in ustvarjalnost kot tudi njegove dosežke, katerih vrhunec je javna dostopnost njegovih literarnih del. V sistemu literature je Pereničeva dodelila odlikovano vrednost objavi leposlovnega dela v knjigi. (PERENIČ 2008: 124–28; 2010: 171–80) Poetično bi lahko nalogo urednika znanstvene izdaje opisali kot umestitev v razliko med dvema kategorijama: Barthesovo ničelno točko leposlovja in Foucaultovim odgovorom na vprašanje, kaj je avtor, in tako s filozofskimi izrazi opisali sociološko gledišče, s katerega je napisana študija.

2 Uvrščanje

Vsebinsko brošuro lahko razdelimo na utemeljitev uredniških načel s tehničnimi navodili za pripravo besedila, pogled nazaj in napoved sprememb in novosti. Ob nje-

nem izidu se je Ogrin že 10 let posvečal pripravljanju elektronskih znanstvenih izdaj leposlovnih del. Zato je presenetljiva skopost pri povezovanju obeh dejavnosti:

Zbirka ZD naj bi postopoma začela izhajati tudi v elektronski obliki na spletu. [...] V načrtu je priprava poskusnih izdaj knjig ZD v elektronski obliki. [...] Elektronska izdaja je predvidena tudi kot tehnična rešitev za izdajanje velikih opusov. V takšnih primerih bi osrednji del opusa lahko izšel v tiskani knjižni obliki, celoten opus pa v obliki elektronske izdaje. (OGRIN 2011: 6 sl.)

Ta pogled je uprt zgolj v prihodnost: kakor da bodo v takšni obliki objavljeni šele avtorji, ki bodo na novo uvrščeni v zbirko. Nejasno je, ali bo elektronska objava uveljavljena pri naslednjih knjigah tistih avtorjev, katerih zbrano delo že izhaja (nekatera že desetletja) in njihova dela samo še niso v celoti objavljena. Na to se navezuje vprašanje, po čem se bo določalo, kaj spada v osrednji del opusa in kaj v njegovo obrobje. Zamisel zbirke je ob začetku izhajanja, leta 1946, temeljila na povezovanju dveh vrst avtorjevih besedil: leposlovnih del na eni strani in vsega spremljajočega javnega ter zasebnega pisanja na drugi: od literarne in politične publicistike do pisem, vmes pa še avtobiografska (ne zmeraj že objavljena) besedila. Bodo knjižne objave deležna osrednja besedila iz obeh skupin ali bo ločnica zastavljena različno glede na značilnosti opusa in ohranjenost posameznih vrst besedil pri izbranih avtorjih ali bodo v knjižni obliki na voljo samo osrednja leposlovna dela? Bodo to tista, ki so jih avtorji že sami objavili, ali bodo imela prednost morebitna neobjavljena, tudi nedokončana? Izdaje v tej zbirki so izrazito dokumentarne in deloma arhivske narave, zato mora biti odločitev za medij oprta na presojo, prenos v kateri medij zagotavlja večjo trajnost in obenem dostopnost. Morda bi bil radikalen prehod v elektronsko obliko izdajanje smiseln. Drugim založbam, takšnim, ki izbirajo tudi s kančkom komercialnosti, pa bi se prepustilo izdajanje posameznih, izbranih del ali besedil v knjižni obliki: navedeno bi moralo biti, od kod je prevzeta redakcija besedila, in dodana napotila na spletne strani z znanstvenimi dopolnitvami literarnega dela, kakršni sta filološki aparat in pojasnila.

Ob avtorjih, katerih izdaje še niso dokončane, imamo niz zbranih del, ki so bila dokončana že pred desetletji. Ob njih prideta na misel dve vprašanji. Prvo je, ali bi bila potrebna nova, drugačna izdaja katerega od teh opusov – ne glede na to, da je prva izdaja dostopna v velikem številu slovenskih knjižnic (naklada se je od začetnih 5000 izvodov medtem zmanjšala na 320 izvodov, celo pri knjigi odmevnega in sicer uspešno prodajanega avtorja). Nova izdaja bi bila smiselna, če bi bila na voljo dodatna, doslej neznana besedila; pri nekaterih avtorjih bi bila mogoča boljša razporeditev del, saj so uredniki včasih med več let trajajočim izhajanjem odkrili dotlej neznana besedila. Temeljno vprašanje pri tem je, ali 60 let pozneje še veljajo sodbe, ki jih je zapisal Lino Legiša leta 1951, da so bili med prvimi v zbirki objavljeni avtorji, kateri vrednost ni povsem prepričljiva in ki ne nagovorijo več bralcev v drugih časih, ali pa se je sodba o njih medtem spremenila in govorijo na drugačen način tudi našemu času.

Drugo vprašanje pa je, ali ne bi bil smiseln prenos vseh doslej izdanih knjig v elektronski medij. Tehnično sta vabljivi dve možnosti. Prva je, da sledimo zgledu nekaterih odmevnih projektov shranjevanja knjig v pdf-formatu, ki ohranja strani

knjižnih izdaj in tako ohranja sedanjo obliko navajanja oziroma označevanja mest v besedilu. To bi lahko bilo izvedeno pod okriljem Digitalne knjižnice Slovenije. Druga oblika pa bi bil prenos vseh besedil v elektronske formate, kakršne uporablja Project Gutenberg. Po njem se zgleduje zbirka slovenskih besedil na Wikiviru, narejena na pobudo Mirana Hladnika. Izbira tehnične možnosti ima tako tudi svojo simbolno razsežnost, kakor pri knjigah uvrstitev v neko zbirko.

Povsem drugačen pogled v prihodnost je seznam avtorjev, ki naj bi dobili svoje zbrano delo. Navedenih je 7 imen, ne da bi bila dodana kakšna utemeljitev. V Izhodiščih je zapisano zgolj: »Zbirka naj ohrani temeljne konceptualne značilnosti, ki so ji bile določene že ob začetku, vendar naj ob tem odpravi morebitna vsebinska neravnovesja, tudi iz starejših obdobj slovenske književnosti« (OGRIN 2011: 1). Z Janezom Damascenom Devom je pomaknjen začetek izbiranja avtorjev proti sredini 18. stoletja. Ali je primerljiv s premikom od Vodnika k Linhartu, ki se je zgodil med Prijateljevim in Ocvirkovim izbiranjem najstarejšega avtorja, je vprašanje brez nedvoumnega odgovora, a zanimanje za barok kot obdobje, ko je bilo del obilja tudi kopičenje vednosti, se povečuje v zadnjih desetletjih. Manj prepričljiva oz. nujna je uvrstitev Urbana Jarnika, če naj bi bila z njegovim opusom uravnotežena podoba prve polovice 19. stoletja v slovenski književnosti. V seznamu slovenskih pesnikov in pisateljev, ki sta ga leta 1866 objavila Stritar in Jurčič v *Slovenskem glasniku* kot del napovedi za zbirko *Klasje*, ni omenjen, so pa omenjeni ustvarjalci, ki doslej še niso dobili svojega zbranega dela: Koseski, Cegnar, Erjavec, Trstenjak, Toman, Valjavec in Vilhar (PRIJATELJ 4, 1961: 153). Antološki izbor iz del vseh teh ustvarjalcev bi bil upravičen v knjižnici Kondor, za kaj več pa po današnji presoji najbrž ni razloga. Preostalih 5 na novo uvrščenih avtorjev je objavljalo v 20. stoletju, za katero še ni dokončano oblikovanje kanona in še ni možno soglasje o reprezentativnih ustvarjalcih leposlovja (DOLINAR 2006: 7). Za znanstveno izdajo sta pomembni še dve omejitvi: z avtorsko zaščito povezan dostop do objavljenih del in do zapuščine in razpoložljivost vzporednih besedil, zlasti pisem in drugega avtobiografskega gradiva, brez katerega bi bile Opombe v tej zbirki ob velik del svoje tehtnosti.

Dodajanje novih avtorjev bi moralo celovito upoštevati vse pobude in zavrnitve, ki so se zgodile skozi desetletja. Če vzamemo za izhodiščni kriterij tisto, kar je zapisal Ivan Prijatelj leta 1917, ko je zaradi posebnosti zgodovine slovenskega leposlovja čisto estetski kriterij dopolnil s kulturološkim: pisatelji, »ki so govorili k srcu in umu Slovencem [...] slovenski pisatelji torej, ki so dajali v svojih, ob svojem času našemu narodu prikupnih in tudi še sedaj za Slovence važnih umetninah *naši duševnosti obliko*« (PRIJATELJ 1917: 6 sl.), ostane odprto, kako presodimo takšen avtorjev učinek. Kaj je pomembnejše ali odločilno, da se mu nameni izdaja zbranega dela: sodbe njegovih sodobnikov ali založniška uspešnost ali poznejša interpretacija? Avtorji, ki jih je omenil kot klasike leta 1939 Vlado Novak, tvorijo jedro seznama slovenskih klasikov, glede na katero velja presojati vse poznejše njegove dopolnitve. Novak ni omenil Alojza Gradnika, ki je bil takrat že potrjen kot pomemben pesnik z Vidmarjevo antologijo *Svetle samote*. In tudi ne Ivana Preglja, Frana Saleškega Finžgarja ali Slavka Gruma. Na drugi strani je morala Zofka Kveder zelo dolgo čakati na uvrstitev, Fran Detela je bil znova celovito objavljen pri Mohorjevi družbi; medtem ko je Fran Erjavec že skoraj utonil v pozabo. (NOVAK 1939: 283 sl.)

Obletnice so priložnost za obračun in oblikovanje načrtov. Melita Forstnerič-Hajnsšek je 28. novembra 1986 (pred takratnim dnevom državnosti) v *Večeru* povzela izjave Franceta Bernika in Kajetana Koviča, ki je bil v tistem času glavni urednik pri Državni založbi Slovenije: »Kajetan Kovič je takole povedal: »Založba je živo zainteresirana za to zbirko in za nadaljevanje z novimi avtorji. V načrtu so Ivan Pregelj, Juš Kozak, Ciril Kosmač, Miran Jarc, Anton Vodnik, Edvard Kocbek in drugi pisci, ki s svojim delom že krepko posegajo v sodobnost.« (FORSTNERIČ-HAJNSŠEK 1986: 30) Juš Kozak je bil prvi, pri katerem se je napoved začela uresničevati: leta 1988. Kosmač in Jarc sta navedena pri Ogrinu kot avtorja opusov, ki so na novo sprejeti v Zbrana dela, prva knjiga Jarčevega zbranega dela je bila predstavljena na začetku leta 2013.

Razlike v hitrosti izhajanja in v obsegu opravljenega dela so pogosto povezane s tem, kdo je prevzel uredniško delo, natančneje: ali je glavni urednik sploh našel koga, ki bi to delo prevzel. Nekatere novejšje uvrstitve avtorjev je tako mogoče pojasniti prav z zavzetostjo urednika. Polnih sedem let po prispevku v *Večeru* je Marjan Kunej objavil pogovor s Francetom Bernikom v časopisu *Republika*, ki ga je dopolnil s izjavami nekaterih urednikov. Dušan Moravec je zapisal:

Ko je profesor Ocvirk s tem delom začel, mu je stala ob strani vsa »prva garnitura« slovstvenih raziskovalcev – žal so vsi ti že dolgo blagopokojni. Marsikoga pozneje za to delo/tlako ni bilo mogoče pridobiti; ta ga noče, oni ne zna opravljati – tudi te »obrti« se je treba priučiti in s tem delom začeti kariere skorajda ne kaže. Najhuje pa je s tistimi – nesojenimi – uredniki, ki delo sprejmejo, presedijo desetletje s »svojim« avtorjem (in ga s tem blokirajo), nazadnje pa obtiče, preden dajo kaj od sebe. (KUNEJ 1994: 21)

Bernik pa je takrat napovedal izdaje teh avtorjev: »prihodnje leto pričakujemo prvo knjigo Mirana Jarca v uredništvu Igorja Grdine. V načrtu so še drugi klasiki: Božo Vodušek, Izidor Cankar, Ivan Pregelj, Ciril Kosmač, Miško Kranjec« (KUNEJ 1994: 20). Od avtorjev iz 20. stoletja je torej na Ogrinovem seznamu res nov samo Vladimir Bartol; pri vseh drugih pa se je očitno zapletlo pri izvedbi. V kolikšni meri ni bilo mogoče najti urednika in v kolikšni so bile težave s pridobivanjem gradiva, bo morda pojasnjeno, ko bodo začela zbrana dela teh avtorjev slednjič izhajati. Ker je prva knjiga Bartolovega zbranega dela izšla v času nastajanja prispevka, ni bilo več mogoče upoštevati 370 strani dolge študije ali utemeljitve za to izdajo, ki jo je napisal Tomo Virk.

Ob teh napovedih, ki deloma še vedno niso izpolnjene, deloma pa niso dokončane, je treba omeniti še nasproten primer. Ko je založništvo zbirke prevzela mariborska študentska založba Litera, si je njen urednik Andrej Brvar zamislil, da bi bilo treba vanjo uvrstiti avtorje, ki so ustrezno kakovostni oz. zanimivi, v njihovih opusih pa so zajeti literarno zanemarjeni predeli Slovenije. Tako se je dogovoril za pripravo zbranega dela Ivana Potrča. Opravljeno je bilo zbiranje gradiva in prva knjiga pripravljena za natis, potem pa so se začeli zapleti okrog njenega izida. Avtorja ni na seznamu v brošuri, tako so bile Haloze z ravnico pred njimi znova odrinjene čez rob pozornosti.

Izbiranje avtorjev je kot vsako vrednotenje ideološki poseg. Zato se z nekoliko odmaknjenege, današnjega gledišča zdi povsem smiselno, da druga založba uvrsti v svoj program zanjo sprejemljive avtorje in jih objavi v uredniško domišljenih izda-

jah, po tej plati primerljivih z izdajami v zbirki Zbrana dela. Prej se zdi upravičen dvom, da morajo takšni avtorji dobiti zbrano delo v dveh zbirkah, kadar ni mogoče zagotoviti zadostne vsebinske ali uredniške razlike. France Bernik je leta 1989 v intervjuju za *Večer*, ki ga je z njim opravil Marjan Kunej, omenil izdajanje zbranih oz. izbranih del pri Mohorjevi družbi. To je ponovil leta 1994 v pogovoru s Kunejem za časopis *Republika* in v referatu, ki ga je imel na slavističnem kongresu leta 2006 v Zagrebu. »Prav zato je [...] Mohorjeva družba v Celju po vojni – kot neko protiutež zbranim delom – začela izdajati – in izdala – izbrana dela, če tako rečem katoliško usmerjenih pisateljev: Ksaverja Meška, Frana Detele, F. S. Finžgarja in Ivana Preglja.« (KUNEJ 1989: 30) Ob bibliografskih podatkih o izhajanju teh štirih izdaj se zazdi sklepna napoved Antona Ocvirka v jubilejnem prispevku leta 1965 kot nekakšen odgovor, saj je z njo razširil seznam avtorjev, ki bodo uvrščeni v zbirko: »To pa še ni vse, saj imamo iz starejših obdobj pred seboj še Valentina Vodnika [ta je bil na seznamu že leta 1946], iz novejših pa Finžgarja, Kraigherja in med ekspresionisti zlasti Mirana Jarca in Slavka Gruma, ki se vsak po svoje uvrščata ob najznačilnejšega lirika, kar smo jih imeli v novejši dobi, Srečka Kosovela.« (OCVIRK 1965: 28) Naštel je torej literarne vrste z nizom priimkov, hkrati pa s celotnim seznamom odgovoril na vprašanje, ki ga je postavil Andrijan Lah v naslov prispevka Na poti k torzu? v *Jeziki in slovstvu* približno leto dni prej. Uresničevanje te napovedi se je začelo šele čez 10 let in doživelo zadnjo izpolnitev v letu 2012.

S tega vidika je smiselno opozoriti na bibliografski detajl, ki nam ga razkrije iskanje po Cobissu. Tiskovna zadruga, pri kateri je od konca 1. svetovne vojne izhajala zbirka Slovenski pisatelji, je leta 1931 v njej uvedla dodatno vejo: Slovenski pisatelji – sodobniki, v kateri so izšle samo 3 knjige treh pisateljev. Zbirko Zbrana dela je pozneje zelo zaznamovalo izhajanje celotnega opusa avtorja druge izdane knjige, Srečka Kosovela. Zbrano delo prvega objavljenega avtorja, Juša Kozaka, je začelo izhajati leta 1988 in še ni dokončano, do leta 2003 je izšlo 13 knjig, med njimi roman *Šentpeter* iz leta 1931. Zato bi veljalo razmisliti, ali ne bi bilo primerno pripraviti zbranega dela tudi tretjemu avtorju, ki je leta 1932 izdal roman *Nasedli brod*, Tonetu Seliškarju.

3 Predlog

Zbirke zbranih del se razlikujejo od drugih knjižnih zbirk najprej po tem, da uredniškega skupnega imenovalca ne ustvarjajo posamezne knjige, temveč posamezna zbrana dela, ki so praviloma sestavljena iz več knjig. Njihova posebnost temelji v izbiri avtorjev, ne posameznih literarnih del ali vrst besedil. Zaradi njegove arhivsko-dokumentarne vrednosti so v zbrano delo vključena vsa avtorjeva dela ne glede na njihovo odmevnost ali kakovost. Za celovite in še zlasti znanstvene izdaje zbranih del je značilno, da so v njih združena besedila, ki jih razlikuje tudi to, da so ena bila namenjena objavi, druga pa ne: tehtnost izdaj se meri po tem, kako uspešno so uredniki zbrali vso pisateljevo ostalino v najširšem smislu, zlasti pa njegova pisma in dokumente, s katerimi je mogoče predstaviti genezo uvrščenih literarnih del od zamisli do objave.

Za celovitost in temeljitost izdaje zbranega dela je zaslužen urednik. Njegovo ime lahko zato postane včasih pomembnejše od imena avtorja, ko želimo razlikovati med izdajami del istega avtorja. V slovenski književnosti je to najbolj nujno pri Prešernu: Stritar-Levstikov, Pintarjev, Aškerčev, Žigonov, Kidričev, Pirjevčev (dvakrat, prvič z Glonarjem), Slodnjakov (štirikrat), Rupel-Gspanov, Kosov (dvakrat) in Paternujev Prešeren – to je niz imen, ki tvori jedro prešernoslovja, čeprav gre samo za del vseh interpretov njegove poezije. Ti uredniki so pripravili zelo različne izdaje: od reprezentativnih do znanstvenih, od bralnih do študijskih, nekatere so še zmeraj ponatiskovane, druge so postale mejniki, čeprav niso bile dokončane ali pa je bilo njihovo nastajanje in izhajanje zelo zapleteno. Ob tem obstajajo še napovedi izdaj, ki niso bile uresničene, a so njihove zamisli lahko zgled. Historično-kritična izdaja še manjka. Upoštevati bo morala dognanja vseh teh urednikov in njihove rešitve, pri tem pa najprej ugotoviti, po kateri uredniški sestavini so posamezne izdaje tehtne: filološki, literarnozgodovinski ali izobraževalni. Takšna analiza bo omogočila raziskovalcem z drugih področij izbiro primernih izdaj za njihove raziskovalne potrebe (prim. pripombe v Suhadolnik 1978, Novak 2004).

V urednikovih nalogah se pristopi in postopki, značilni za literarno vedo, povezujejo s postopki, značilnimi za založništvo in tiskarstvo ter jezikoslovje, uredniška filologija je bila nekdanj bolj jezikoslovna, z uveljavitvijo študijskih izdaj pa se je uredniško delo približalo literarni vedi: »S tem se nosilci sistema in sistem eksplicitno vpenjajo v socialno in funkcionalno diferencirano mrežo« (PERENIČ 2008: 125). Na recepcijski ravnini je v monografiji literarnemu zgodovinarju oz. teoretiku dodan še urednik kritične izdaje: ta dopolnitev sistema literature vodi k razmišljanju, če ne bi bila raziskovalno spodbudna še kakšna (PERENIČ 2008: 126 n.; 2010: 179).

Prenova zbirke Zbrana dela je v Ogrinovi brošuri opazna v treh podrobnostih, ki kažejo na velike, temeljne spremembe v presoji urednikovih besedil: spremenjeno mesto pojasnil, bibliografija uporabljene literature s popisom virov in vključitev mednaslovov v kazalo. Z njimi se na dveh ravneh spreminja status Opomb, v katerih so v tej zbirki združeni tekstnokritični aparat, dokumentirana geneza s prvim odmevom ter pojasnila k izbranim mestom v besedilu.

Prva sprememba je povezana z dodatki k Opombam: »Med drugimi dodatki so kakor običajno še ločena seznama primarnih virov in citirane literature, ustrezna kazala itd.« (OGRIN 2011: 6) V prvem obdobju so uredniki popisali pisateljevo ostalino in gradivo, s katerim so pripravili besedila za objavo, niso pa v strnjeni, bibliografski obliki na koncu Opomb navajali uporabljene literature. Sproti in neenakomerno so se sklicevali na drugo strokovno literaturo. Morda tudi zato, ker je takrat še ni bilo veliko na razpolago; morda zato, ker je bil takrat način pisanja znanstvenih besedil drugačen; morda tudi zato, ker so hoteli pripovedovati o svojih ugotovitvah in tega niso dojemali predvsem kot vključevanje v obstoječo in razpoložljivo vednost. Kar je bilo sprva videti bolj izjemna navezava na vednost drugega, je sedaj postalo tako običajno, da je postal nujen tudi sistematičen popis. Urednik z njim pokaže, na rame njih katere in kakšne vednosti je opravil svoje delo.

Druga sprememba je na prvi pogled videti povsem tehnične narave: »Na konec datoteke je treba vstaviti kazalo vsebine (poglavij, podpoglavij itn.), ki ga ne smemo izdelati ročno, ampak naj ga urejevalnik besedil generira strojno.« (OGRIN 2011: 15)

To je peto in zadnje tehnično navodilo, ki se najbrž nanaša na vse vrste knjig, ki tvorijo posamezno zbrano delo: tako knjige, v katerih so združena avtorjeva in urednikova besedila, kot na znanstveno monografijo, s katero se posamezno zbrano delo konča. Sprva so bile Opombe v kazalu navedene zelo različno, predvsem pa zelo skopo: kadar je bilo v knjigo uvrščenih več avtorjevih del, je bilo v kazalu navadno navedeno zgolj to, kje se začnejo opombe k posameznemu delu, niso pa bile navedene njihove sestavine ali so bile navedene občasno le nekatere. Odslej morajo uredniki uporabljati naslove in mednaslove, ne da bi bilo podrobneje razčlenjeno, kako je zamišljena njihova hierarhija in kaj od tega spada v kazalo knjige: »Besedilo naj bo členjeno tako, da so naslovi glavnih delov označeni s slogom Naslov 1, naslovi podrejenih enot s slogom Naslov 2 itn.« (OGRIN 2011: 15) Učinek tega navodila bo nedvomno ta, da se bo v kazalu knjige zelo povečal delež vrstic, s katerimi bo navedeno, kje je kaj v Opombah. Urednik bo tako bralcu nakazal, kaj mu knjiga ponuja, kakšno ogrodje ali podlago, s katere se lahko loti svojega študija in interpretacije avtorja.

Predlog, s katerim bom končal študijo, se navezuje na obe opažanji, česar niso vsebovale prve izdaje zbranih del v enaki meri in obliki, kakor zahtevajo to navodila urednikom odslej. Zato bi bilo koristno narediti popis vsega, kar je omenjeno v starejših, dosedanjih izdajah, in hkrati Opombe v njih opremiti z mednaslovi. Tako bi dobili gradivo za izdelavo priročnika o celotni zbirki in počastili dosežke dosedanjih urednikov. V opombah bi lahko omenili tudi vse tiste prepričljive z obrobja, ki so bili doslej vse preveč porinjeni v ospredje zapisov in polemik o posameznih uredniških dejanjih. Ko sem v brošuri zagledal seznam knjig v zbirki, me je prešinilo, da bi ga bilo treba prenesti v preglednico. Za začetek bi zadostovalo 5 stolpcev: zaporedna številka, ime, priimek avtorja, številka knjige v zbranem delu, leto njenega izida; potem bi 248 vrsticam dodal vrstice za ponatise posameznih knjig pri izdajah Tavčarja in Jurčiča. Tako bi že bila mogoča različna razvrščanja vrstic: denimo po prvi knjigi zbranega dela pri posameznem avtorju, kakor je navada pri objavah pisem. Nadaljnje delo bi potekalo kot dodajanje stolpcev, vsak bi bil namenjen določeni vrsti podatkov: začel bi z imeni in priimki urednikov, nadaljeval pa s sestavinami Opomb. Posamezna polja v vrstici bi na koncu za vsako knjigo pokazala, kaj vsebuje kje. Dobili bi ogrodje za izdelavo priročnika o zbirki, ki bi raziskovalcem v prihodnje olajšal najdevanje podatkov v posameznih zbranih delih, ob tem pa tudi pokazal na dopolnjevanja ali prekrivanja med posameznimi zbranimi deli, kar bi olajšalo povezovanja pri obdelavi avtorjev ali obdobj.

Študijo sem začel z omembo aforizma o palčku na ramenih velikana, prispodobi, kako posameznik nekaj prispeva v zakladnico človeške vednosti. Iz te prispodobe sem izpeljal, da je urednik med pripravljanjem izdaje palček, ki s svojim delom postavi ogrodje drugim, ko se znajdejo v vlogi palčka. A to ni edina metafora, ki se vsiljuje pri opisu urednikovega dela. Druga je povezana z viri in hotenjem urednika, da nas s svojimi ugotovitvami in besedili privede do izvira, poveže leposlovna dela z drugimi avtorjevimi besedili, kar naj bi bralcu omogočilo, da svoje obzorje razumevanja v estetski refleksiji primerja in poveže z obzorjem ustvarjanja, v katerem je avtor napisal svoja leposlovna dela. Ponuja se še tretja metafora. V knjigah objavljena literarna dela lahko dojamemo kot vrh ledene gore. Urednik z vzporednimi avtorjevimi besedili in vsem, kar vključuje v svoja, zariše tudi spodnji večji, a hkrati nevidni

del ledene gore. Mertonov pripis k aforizmu, napisan v Sternovem slogu, sem med pripravljanjem študije bral hkrati s posthumno izdano knjigo, ki vsebuje tri metaforološke študije Hansa Blumenberga: o izvirih, tokovih in ledenih gorah (Blumenberg 2012). Aforizem in tri metafore so mi v svojem prepletu oblikovali pogled za razumevanje teme te študije.

VIRI IN LITERATURA

- Hans BLUMENBERG, 2012: *Quellen, Ströme, Eisberge*. Ur. Ulrich von Bülow in Dorit Krusche. Berlin: Suhrkamp (Bibliothek Suhrkamp, 1469).
- France DOBROVOLJIC, 1948: Popravki in dostavki k Cankarjevi bibliografiji. *Slavistična revija* 1/1–2. 122–25.
- Darko DOLINAR, 2005: Znanstvene izdaje in literarna veda. *Znanstvene izdaje in elektronski medij*. Ur. Matija Ogrin. Ljubljana: ZRC SAZU (Studia litteraria). 155–66.
- , 2006: Kritične izdaje slovenskih tekstov v okviru slovanske filologije in nacionalne kulture. *Slavistična revija* 54/1. 1–10.
- Melita FORSTNERIČ-HAJNŠEK, 1986: Dokaz visoke kulturne vitalnosti. *Večer* 28. novembra. 30.
- Martin GRUM, 1993: Bibliografija Jožeta Pogačnika ob šestdesetletnici. [Po avtorjevih podatkih priredil ...] *Slavistična revija* 41/2. 298–328.
- Alfonz GSPAN, 1948: Poezije doktorja Franceta Prešerna z dodatkom v Poezijah nepriobčenih pesmi. Ob stoletnici Poezij slovenskemu ljudstvu posvečen in zanj prirejen ponatis. Uvod in razlago napisal A. Slodnjak. Ljubljana 1946 [ocena]. *Slavistična revija* 1/1–2. 126–137.
- Primož KOZAK, 2011: *Zbrano delo. Druga knjiga – Dramski spisi I: Dialogi/Osnutki*. Uredil in opombe napisal Dušan Voglar. Ljubljana: ZRC SAZU (Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev, 246).
- Igor KRAMBERGER, 1993: Pisateljevo vstajenje. *Razgledi* 3. 9. do 10. 12. 16–23 [999–1006]. Bibliografija v zadnji številki.
- Marjan KUNEJ, 1989: Imamo klasike, nimamo pa urednikov. Pogovor z dr. Francetom Bernikom. *Večer* 29. decembra. 30.
- , 1994: Urednikov ni, najsi jih iščeš tudi z lučjo. *Republika* 16. januarja. 20–21.
- Andrijan LAH, 1963/64: Na poti k torzu? *Jezik in slovstvo* 9/7–8. 270–71.
- Lino LEGIŠA, 1951: Ob zbranih delih slovenskih pesnikov in pisateljev. *Novi svet* 6. 1039–48 in 1125–32.
- Robert K. MERTON, 1965: *On the Shoulders of Giants: A Shandean Postscript*. New York. The Post-Italianate Edition. Chicago in London: The University of Chicago Press, 1993.

- Jože MUNDA, 1977: Bibliografsko kazalo Slavistične revije I–XXV, 1948–1977. *Slavistična revija* 25/4. 491–527.
- Nina NOVAK, 2004: Uredniški popravki v izdajah Prešernovih pesmi. *SR* 52/1. 89–102.
- Vlado NOVAK, 1939: Zapiski o slovenskih klasikih. *Dejanje* 2. 278–85 in 342.
- Anton OCVRK, 1965: Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev. *Dvajset let Državne založbe Slovenije*. Ljubljana: DZS. 21–28.
- [Matija OGRIN], 2011: *Zasnova in urejanje zbirke Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev*. Bibliografija. Ljubljana: ZRC SAZU. Razmnoženo, 24 str. + ovitek.
- Urška PERENIČ, 2010: *Empirično-sistemska raziskovanje literature: Konceptualne podlage, teoretski modeli in uporabni primeri*. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije (Slavistična knjižnica, 16).
- , 2008: Perspektive empirične sistemske teorije z vidika mlajše generacije – doslednost, odprtost, zanesljivost. *Primerjalna književnost* 31/2. 113–35.
- Ivan PRIJATELJ, 1917: O izdaji naših klasikov. *Naša knjiga: Priloga Ljubljanskemu zvonu* 1/2. 5–7.
- , 1961: *Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina: 1848–1895. IV. knjiga*. Uredil in literarnozgodovinske opombe napisal Anton Ocvirk. Političnogodovinske opombe napisal Dušan Kermavner. Ljubljana: DZS (Monografije k zbranim delom slovenskih pesnikov in pisateljev).
- Program državne založbe, 1946. *Slovenski poročevalec* 19. marca. 6.
- Stane SUHADOLNIK, 1978: P. Scherber, Slovar Prešernovega pesniškega jezika [ocena]. *Slavistična revija* 26/3. 305–13.
- Zahvaljujem se Jerneji Ferlež, bibliotekarki v Univerzitetni knjižnici v Mariboru, da je preverila bibliografske podrobnosti.

UDK 082.1:821.163.6.09

Igor Kramberger

Düsseldorf

THE SERIES THE COMPLETE WORKS OF SLOVENE POETS AND PROSE
WRITERS

(An inspirational assessment)

*In memory of Evald Koren
1913–2013*

The point of departure for this study is a booklet by Matija Ogrin, the third editor-in-chief of the series *Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev* (The Complete Works of Slovene Poets and Prose Writers), which he prepared as an aid to editors of individual volumes. In certain instances, I indicate the history of evaluating and selecting writers for the series. I also point out the changed status of editors of such publications. This is the basis for a proposal to compile a handbook containing the analytical suppositions of books published in the series, as well as details on the materials in the commentaries and their arrangement—in short the scholarly apparatus of each book.

Key words: author, editor, complete works, book series, the Complete works of Slovene poets and prose writers, evaluation

1 Scholarly literature on the series

Composing a scholarly article begins with a review of publications on the topic. Once the picture of existing knowledge is clear, it is possible to mount the shoulders of the giant of accumulated knowledge and make a scholarly contribution on the topic (Merton 1965). This article is devoted to a series that is known as fundamental scholarly series, The Complete Works of Slovene Poets and Prose Writers. It thus seemed logical to begin with a search of articles in *Slavistična revija*, the leading academic journal in Slovene language and literary studies, and with articles on the series in order to evaluate the relationship between editorial and publishing work and scholarship on Slovene literature. I first began twenty years ago. I employed a bibliography of the journal that Jože Munda had published in 1977, and I went through the issues up to volume 40 (1992). I was surprised by how few articles I found: only six, plus one related to the publication of Janez Trdina's *Spomini* (Recollections), though devoted to another topic. Two articles were reviews of individual books, one was an addition to the bibliography in an edition of France Prešeren, and three by Marja Boršnik were detailed supplements to an edition of Ivan Tavčar. I found substantially more (nine) articles for the period 1955–92 in the journal *Jezik in slovstvo*. Editors' reports were most numerous, but there were also thoroughgoing reviews of editorial work. During this search, I wanted to verify the inkling that most publications devoted to individual books or the series as a whole in this period came out in the biweekly *Naši razgledi*. Jože Pogačnik

authored most of them. His first ones appeared in the journal *Naša obzorja*, but then he published them for twenty-five years quite regularly in *Naši razgledi*. This was also the reason that the editors¹ accepted a feuilleton describing the contents and importance of the series for the celebratory issue number 1,000 of *Naši razgledi*. The series' importance was shown using the articles I found in *Naši razgledi* and elsewhere.

In preparing this article, I have availed myself of the *Slavistična revija* materials now available in digital form. I discovered yet more reviews published in *Naši razgledi* in Jože Pogačnik's 1993 bibliography. Most surprising was how many publications there were in different genres after 2001, from programmatic ones to reviews. Darko Dolinar inserted the bibliography into his exhaustive overview which was of a programmatic nature. The bibliography confirmed my observations and at the same time recommended a more detailed survey of the Slovene press. The bibliography contains only a selection of articles by the first and second editors-in-chief of the series, Anton Ocvirk and France Bernik. Dolinar had published a longer description a year before in the collection *Znanstvene izdaje in elektronski medij* (Scholarly editions and the digital medium): five of Ocvirk's pieces had appeared in a variety of forums, from the newspaper *Delo* to a jubilee collection, and five of Bernik's had come out in *Delo*. We can conclude that the series, at least in the first decades, had received more attention in the public at large than among scholars. I can interject the hope that more precise documentation of publications will show continued public interest to complement increased scholarly involvement in the series and editorial work in general during the past twenty years.

The finding that there were few publications in *Slavistična revija* that were closely connected to the series Complete Works is telling as concerns the journal's origins. In the first, double issue, which came out in 1948, the contributions confirm what Anton Ocvirk predicted in his programmatic introduction, "Slavistična revija in literarna zgodovina" (*Slavistična revija* and literary history): the journal would contain literary history and poetics, and social science research on Slovene literature. Had it not been dedicated to Rajko Nahtigal, there would have been no mention of linguistics in the issue. The emphasis on connecting research on Slovene literature with research on other Slavic literatures seemed a fitting justification for the journal's title. However, there was no explanation of why the title had been changed and the journal's original function modified. On 19 March 1946, the newspaper *Slovenski poročevalec* had announced an academic journal in the state publishing house's plan:

"The series of Slovene poets and prose writers will be accompanied by the *Časopis za literarno zgodovino* (Journal of literary history), which will provide documentary materials on the history of our literature. The journal editor is Dr. Anton Ocvirk" (Program državne založbe 1946: 6).

Ocvirk mentions representative writers in his introduction in the course of enumerating tasks for literary history and poetics. He limited himself to the most familiar names on a list that *Slovenski poročevalec* had printed on 19 March. It is disappointing that he did not link these tasks with writers who were new to the list of classics: Linhart, Mencinger, and Kosovel. The journal sections Zapiski in gradivo (Annota-

¹ The chief editor was Marko Crnkovič.

tions and materials) and Knjižna poročila in ocene (Book news and reviews) contained items that show that the original function had to a great degree been maintained in the new journal. In the first issue, Marja Boršnik, who had edited the first volume of Anton Aškerc's works in 1946, published and commented on letters from the poet to Fran Vidic. The opening of France Dobrovoljc's bibliographic article plainly affirms the journal's initial direction: "I am publishing several corrections and additions to Cankar's bibliography, found in the jubilee book *Ivan Cankar, Voice of Our Times* (SKZ 1946), for the purpose of facilitating the work of future editors of a new edition of Cankar's complete works" (DOBROVOLJC 1948: 122). In 1951, Boris Merhar began editing Cankar's *Izbrana dela* (Selected works) in ten volumes, in collaboration with Dobrovoljc. Cankar's works only began appearing in the series Complete Works in 1967. Dobrovoljc published critical commentaries on the volumes in *Naši razgledi*. The first issue of *Slavistična revija*'s slow composition is evident in the last item. Alfonso Gspan wrote a long review of Anton Slodnjak's publication of France Prešeren in December 1946, and in April 1948 he added an addendum to it (GSPAN 1948: 137).

I will conclude this description of publications about the series with a booklet that was printed in many copies, yet somehow has never actually existed, because it was not entered into Cobiss or the annual bibliography of the Institute of Slovene Literature and Literary Studies of ZRC SAZU. Matija Ogrin prepared the twenty-four-page booklet in A5 format. The editor Dušan Voglar refers to it indirectly in the commentary to volume 2 of Primož Kozak:

In conformity with expanding the editorial plan for the whole series Complete Works... Kozak's drama texts are outfitted with running footnotes...

In conformity with recent editorial principles for the series Complete Works... the "Notes"² contain insights into basic literary historical and theater history materials. In the

² The standard section "Notes" also includes an introduction on the genesis, publication, and reception of each work. The "Notes" contain more than just commentaries on and elucidations of the text and its parts. The "Notes" resemble those in the so-called Studienausgaben in German and the *Œuvres complètes* part in the French *La Pléiade* series. On the other hand, the "Notes" do not include certain standard parts of back matter, such as bibliographies.

A historical view may help clarify the contents of back matter in the series: Ivan Prijatelj developed a concept for a series to be called *Slovenski pisatelji* (Slovene writers) in 1917. According to Prijatelj, an author's work(s) in each volume ought to be complemented by two kinds of texts by the editor—an "Editor's Introduction" at the beginning of book (so titled in all volumes without further indication of contents), and "Editor's Notes" at the end, after the author's work(s).

Anton Ocvirk decided that introductions were not appropriate for these scholarly editions. For this reason he placed the contents of Prijatelj's introductions immediately before the "Notes." The introductions now contained more detailed and better documented information on the genesis, publishing, and reception of each literary work. Because the book was now clearly divided into the first part, with the author's works, and second part, with notes, he could omit the word "editor's." The result of his changes was that editor offered the reader scholarly assistance: He adumbrated the author's texts with his own explanations to facilitate further research and interpretation. He also directed attention to specific relations between the person of the author, his production, and final achievements. The "Notes" as a title can be understood in this context as defining editor's texts as a supplementary, subordinate contribution. The smaller font size can be seen as a typographic means of underlining this unpretentious relationship. One could argue that the decision to use the title "Notes" (Opombe) was a mistake on Ocvirk's part, but also that he wished to stress the author-editor relationship I am describing.

introductory comments to the publication of drama writings there are observations first on the place of drama in Kozak's works, then on Kozak's motivations for writing dramas, as found in his unpublished and published writings...

References to criticism and various scholarly treatises... conform to the generally amended bases of the "Notes" in the Complete Works, as expanded by editor-in-chief dr. Matija Ogrin. This means that in the "Notes" we avoid extensive and full quotations of criticism, essays, and parts of monographs, and instead cite a concise encapsulation of thoughts and opinions. (KOZAK 2, 2011: 195f)

The brochure recalled an old notion, which I will attempt to place in historical context. The theme is one of the aspects of the relationship between editor and author—that is, between one who acts in the sphere of reception in the literary system and one who acts in the sphere of production. "Although a comprehensive breakdown into all possible elements and relations between them furnishes tools for describing literary communications, I divide the fundamental components into three subsets" (PERENIČ 2008: 127). Here I employ another view for connecting the persons from different spheres or subsets—that is, the editor as comprehensive compiler and systematizer of authorial efforts, labor, and creativity, as well as the published achievements—all crowned by public access to the literary works and related writings. Perenič attributes consummate value in the literary system to the publication of a literary work in book form (PERENIČ 2008: 124–28; 2010: 171–80). The editor of a scholarly edition's function might be poetically described as spanning two categories: Barthes's *Writing Degree Zero* and Foucault's answer to the question of "What is an Author?"—and the sociological view of this study might be described with these philosophical statements.

2 The selection of writers

The booklet's contents can be divided into a justification of editorial principles with technical guidelines for preparing a text, a retrospective, and a forecast of changes and innovations. By the time of its appearance, Ogrin had already devoted ten years to preparing electronic scholarly editions of fiction. For this reason the brevity with which he links the two activities is surprising:

The series Complete Works should gradually begin to come out in digital form on the Internet... There is a plan for preparing test editions of the Complete Works volumes in electronic form... Digital publication is also seen as a technical solution for publishing large opuses. In such cases, the central part of the opus could come out in printed book form, and the entire opus in igital form. (OGRIN 2011: 6f)

This view pertains only to the future: It appears that only authors included in the series for the first time will be published in this way. It is unclear whether electronic publication will be introduced for books by authors whose complete works are already coming out (some for decades) but have not been published in their entirety. Related to this is the question of how it will be determined what belongs to the central part of an opus and what is peripheral. The series concept, right from the beginning

in 1946, was based on uniting two kinds of texts by an author: literary works and all related public and private writing, from literary and political essays to letters, and including autobiographical (not always published prior) texts. Will the central texts in both groups be published as books, or will the division be made differently in light of the opus's significance and the preservation of individual genres of selected authors, or will only the main works of fiction be available in book form? Will those be ones that authors themselves published, or will possibly unpublished and unfinished works have priority? Editions in this series are decidedly documentary and in part archival in nature; therefore, it must be determined which medium guarantees longer life and at the same time access. Perhaps a radical transition to electronic publishing would be logical. Publication of individual, selected works or texts in book form could be left to other publishing houses, including those that consider commercial gain. In this case, the source edition of the text would have to be indicated, and links supplied to digital scholarly resources on the literary work, such as the philological apparatus and annotations on the text.

Besides authors whose publication in the series is not yet complete, we have a range of complete works that have been done for decades. Two questions come to mind in this regard. The first is whether a new, different edition of some of these might be needed, regardless of whether the first edition is available in large numbers in Slovene libraries (initial runs of 5,000 have been reduced to 320, even for a prominent author like Vladimir Bartol, whose books sell well). A new edition would be logical if additional, previously unknown texts were included. For some authors, a better arrangement of the works would be possible, since sometimes editors discovered previously unknown works during the course of publication over many years. The main issue here is whether the judgments Lino Legiša made in 1951 apply sixty years later. The result was that among the first authors in the series were those whose value is not quite convincing and whose works no longer attract many readers. Conversely, it could be that opinions of them have changed and they speak to us in another way, in our time as well.

It is another question whether all previously published volumes in the series ought to be digitalized. Two options are technically inviting. The first is to follow the examples of several prominent projects for preserving books in pdf format, thus keeping the pagination of book editions and current forms of citing places in the text. This could be done under the umbrella of the Digitalna knjižnica Slovenije (Digital Library of Slovenia). Another way would be to transfer all of the texts into the electronic format used by the Project Gutenberg. The collection of Slovene texts on Wikivir, initiated by Miran Hladnik, uses this model. The selection of technical option also has a symbolic dimension, just as when books come out in a particular series.

Quite another projection involves the list of authors for whom an edition of complete works will be prepared. Seven names are given without any justification. The Principles only record that "The collection ought to preserve the basic conceptual features that were determined at the very beginning; however, possible unevenness in content should be eliminated, including in pre-modern periods of Slovene literature" (OGRIN 2011: 1). The selection of authors has been pushed back to the middle of the eighteenth century with the inclusion of Janez Damascen Dev. Whether this

is comparable to the shift from Valentin Vodnik to Anton Tomaž Linhart, which took place between *Prijatelj* and Ocvirk's choice of oldest author, is a question with an ambiguous answer. Interest in the Baroque period has been growing in recent decades, and especially in the way members of the aristocracy assembled, presented, and commented on a rich body of cultural materials. Less convincing and necessary is Urban Jarnik's inclusion, even if his works balance the image of the first half of the nineteenth century in Slovene literature. Jarnik is not on the list of Slovene poets and prose writers that Josip Stritar and Josip Jurčič published in *Slovenski glasnik* in 1866 as part of the announcement of the series *Klasje*. The list does include creative writers whose complete works have yet to be published: Jovan Vesel Koseski, France Cegnar, Fran Erjavec, Davorin Trstenjak, Lovro Toman, Matija Valjavec, and Miroslav Vilhar (and also those whose works have come out) (*PRIJATELJ* 4, 1961: 153). A selected anthology with all of these writers would be justified in the series *Kondor*, but from a contemporary critical standpoint, there is probably no reason to do more. The remaining five authors published in the twentieth century, the canon for which is not yet formed, making agreement on representative fiction writers impossible (*DOLINAR* 2006: 7). Two more limitations are important for a scholarly edition: authors' rights limit access to published works and archives, and the availability of accessory texts, especially letters and other autobiographical materials, without which the "Notes" in the series would be of much less value.

The addition of new authors ought fully to take into account all of the proposals and rejections through the decades. We might take as a founding criterion what Ivan *Prijatelj* wrote in 1917, when in view of the unique history of Slovene fiction he supplemented the aesthetic criterion with a culturological one: Writers "who spoke to the hearts and minds of Slovenes... Slovene writers, that is, who shaped our spirit in their artistic works, once beloved by our people and still important to Slovenes (*PRIJATELJ* 1917: 6ff). It remains a question how we are to evaluate such an effect. What is more important or decisive for an edition of complete works—contemporaries' judgments, commercial success, or subsequent interpretation? The authors that Vlado Novak called classics in 1939 constitute the core list of Slovene classics, in reference to which it is worth judging all later additions. Novak did not mention Alojz Gradnik, who was at the time already established as an important poet by virtue of his inclusion in Josip Vidmar's anthology *Svetle samote*. Neither did he mention Ivan Pregelj, Fran Saleški Finžgar, or Slavko Grum. On the other hand, Zofka Kveder had to wait a long while to be included, while Fran Detela's works were published twice in full by Mororjeva družba, and Fran Erjavec was almost entirely forgotten (*NOVAK* 1939: 283ff).

Anniversaries are occasions for summing up and making plans. On 28 November 1986 (in advance of the then state holiday), Melita Forstnerič-Hajnšek recorded statements by France Bernik and Kajetan Kovič, then the editor-in-chief of the *Državna založba Slovenije* publishing house, in the newspaper *Večer*: "Kajetan Kovič put it this way: 'The publishing house is quite supportive of the series and for continuing it with new authors. Ivan Pregelj, Juš Kozak, Ciril Kosmač, Miran Jarc, Anton Vodnik, Edvard Kocbek, and other writers are planned. Their works bring us right into the present'" (*FORSTNERIČ HAJNŠEK* 1986: 30). The prediction began to be realized with Juš

Kozak in 1988. Ogrin cites Kosmač and Jarc as authors of works that have received a new reception in the series Complete Works. The first volume of Jarc's complete works was presented at the start of 2013.

Differences in the pace of publication and amount of work are frequently connected with who is the editor—more exactly, whether the editor-in-chief was able to identify someone to assume the work. Some recent choices of authors can be explained by the enthusiasm of an editor. A good seven years after the article in *Večer*, Marjan Kunej published a conversation with France Bernik in the newspaper *Republika*, which he supplemented with statements from several editors. Dušan Moravec wrote:

When Professor Ocvirk began this work, he had the entire “first flight” of Slovene researchers by his side. Unfortunately, they are all long deceased. Later it was impossible to get certain people for his work/toil; one didn't want it, another was incapable—even this “craft” has to be learned, and to begin a career with this work is almost unheard of. It is worst with those (ill fated) editors who accept the work and sit on “their” author for a decade (thus blocking him), just sitting around before producing anything. (KUNEJ 1994: 21)

At the time, Bernik announced publication of three authors: “Next year we expect the first volume of Miran Jarc, edited by Igor Grdina. Some other classics are planned: Božo Vodušek, Izidor Cankar, Ivan Pregelj, Ciril Kosmač, and Miško Kranjec” (KUNEJ 1994: 20). Of the twentieth-century authors on Ogrin's list, the only new one is Vladimir Bartol; there were evidently complications with all of the other ones. It will hopefully come clear to what extent difficulty in finding an editor and impediments to obtaining materials were factors when the complete works of these authors next begin appearing. In principle, an objective account of editorial preparations, including any challenges, would be valuable to include in the introduction to the “Notes” of volume one—or, if not in the volume itself, then in a separate article. Since the first volume of Bartol's complete works came out when this article was being written, it was not possible to consider the 370 pages of editorial texts, which Tomo Virk wrote.

Besides these forecasts, which remain partially unfulfilled and unfinished, a contrasting example must be noted. When the series publisher acquired the Maribor student publishing house *Litera*, the editor-in-chief there, Andrej Brvar, thought that it would be well to include authors of suitable quality and interest, and whose works pertain to parts of Slovenia underrepresented in literature. So he tried to find editors for some new authors to be included into the series, among them Ivan Potrč. Materials were gathered and the first volume was readied for print, when complications arose surrounding its issue. The author was even omitted in the booklet's list of upcoming editions, so Haloze and the adjacent plain³ were once again unceremoniously deprived of attention.

³ Haloze is a hilly region with many vineyards. Approaching from Ljubljana, one encounters a plain and the Drava basin, the Ptuj plain, and two rivers, the Drava and Dravinja. The region is regarded as one of the poorest in Slovenia. In 1969, a book entitled *Siti in lačni Slovenci* [Satiated and hungry Slovenes] was published, which contained a collection of impressions, essays, and reports by a group of Slovene writers after they visited Haloze. The book includes photos by Stojan Kerbler, who is today a famous photographer of Haloze and the Ptuj carnival tradition.

Choosing authors is like any kind of evaluation an ideological act. Therefore, from today's somewhat removed view, it seems totally logical that another publishing house includes in its plans authors that suit it and that they are published in editions of equivalent editorial quality to the editions in the series Complete Works. It is cause to wonder that such authors should have two sets of complete works when it is not possible to descry appreciable differences in content or editing. In a 1989 interview in *Večer* conducted by Marjan Kunej, France Bernik mentioned the publication of complete and selected works by Mohorjeva družba. He did the same in a 1994 conversation with Kunej for the newspaper *Republika*, and in a paper at the 2006 Slavic Congress in Zagreb: "For that reason, after the war Mohorjeva družba in Celje—as a sort of counterbalance to the complete works—began to publish and finished publication of selected works of what I might call Catholic tending writers: Ksaver Meško, Fran Detela, F. S. Finžgar, and Ivan Pregelj" (KUNEJ 1989: 30). Considering the bibliographic facts on the publication of these four editions, Anton Ocvirk's summary forecast in a 1965 anniversary article can be understood as a kind of answer. He expanded the list of authors to be included in the series: "And that is not all, because we also have in hand, from older periods, Valentin Vodnik (who was already in the list in 1946), and of modern writers Finžgar and Kraigher, and of the expressionists especially Miran Jarc and Slavko Grum, who will be included along with the most important poet of modern times, Srečko Kosovel" (OCVIRK 1965: 28). He thus used a series of names to list all of the genres, and with the full list he answered the question Andrijan Lah had put with the title of a *Jezič in slovstvo* article, "Na poti k torzu?" (And now the torso?) about a year prior. The realization of this prediction began only ten years later and was concluded in 2012.

From this standpoint, it is well to note a bibliographic detail that a Cobiss search reveals. The printing company Tiskovna zadruga that had since the end of WW I been releasing the series Slovene Writers, introduced an additional line in 1931, Contemporary Slovene Writers, which amounted to only three books by three writers. Later, the series Complete Works raised eyebrows for publishing the complete opus of the author of the second book, Srečko Kosovel.⁴ The complete works of the author of the first book, Juž Kozak, began coming out in 1988 and the editon is still not complete after thirteen volumes through 2003, including the 1931 novel *Šentpeter*. It is thus worth considering whether it would be well to prepare the complete works of the third author, Tone Seliškar, who in 1932 published the novel *Nasedli brod*.

⁴ The first edition of volume 1 of Srečko Kosovel complete works appeared in the year 1946. A substantially different second edition of volume 1 was published in 1964. Three years later, in 1967, a special edition of Kosovel's *Integrali* appeared in the series Bela krizantema. Before volume 2 of the complete works, including *Integrali*, was published in 1974, Alfonz Gspan initiated a controversy about the 1964 and 1967 editions in the journal *Prostor in čas*. This was at the end of 1973. Anton Ocvirk responded in the journal *Sodobnost* in 1974 and 1975. Gspan published all his articles as a separate booklet entitled *Neznani Srečko Kosovel* [The unknown Srečko Kosovel] in the year 1974. The special, 1967 edition of *Integrali* had a huge impact on Slovene poets. And the result of the heated controversy was uncertainty about the editorial quality of the complete works, even though this edition was the life work of its editor.

3 A proposal

Series of complete works differ from other series primarily based on the fact that individual books do not form the edited whole, but individual sets of complete works, which are usually made up of many books. Their uniqueness rests on the selection of authors, not of individual literary works or kinds of texts. Because of their archival and documentary value, all works by an author are included in the complete works, regardless of their resonance or quality. It is important for full and especially scholarly editions of complete works that the texts they bring together differ on whether they were intended for publication or not: the measure of editions is how successfully editors collected all the writer bequeathed in the widest sense, especially letters and documents that make it possible to imagine the genesis of the literary works included, from conceptualization to publication.

The editor is to be credited with the fullness and thoroughness of an edition of complete works. For this reason the editor's name may at times become more important than the author's if we want to distinguish between editions of the same author. In Slovene literature, this is most necessary with Prešeren: there is Prešeren by Stritar-Levstik, Pintar, Aškerč, Žigon, Kidrič, Pirjevec (twice, first with Glonar), Slodnjak (four times), Rupel-Gspan, Kos (twice), and Paternu. This is the list of names that forms the core of Prešeren studies, although they represent only a portion of all the interpretations. These editors prepared quite different editions, from representative to scholarly, from those for leisure reading to those for study. Some of them are still being reprinted, and others became landmarks, even though they may not have been finished or their appearance and publication was influenced or even prohibited due to a range of factors, from the personal to the political. In addition, there have been announcements of editions that were not realized, yet whose concepts may have been models. A complete critical edition is still needed. It will have to take into account the achievements of all these editors and their solutions, while first deciding which individual editions are more influential according to editorial content: philological, literary historical, or educational. Such an analysis will enable researchers in other fields to select suitable editions for their research needs (cf. notes in Suhadolnik 1978, Novak 2004).

Under the editor's oversight, approaches and techniques proper to literary studies are joined with techniques of publishing, printing, and linguistics. Editorial philology was once more linguistic, but with the advent of educational editions, editorial work approximates literary studies: "In this way the members of the system and the system itself explicitly participate in a functionally differentiated web" (PERENIČ 2008: 125). In the sphere of reception, in the monograph the subset of literary scholars is expanded: the editor joins the literary historian and theoretician: this addition to the system of literature leads one to wonder whether it would be fruitful to consider yet other actors (PERENIČ 2008: 126f; 2010: 179).

The reformation of the series Complete Works is observable in three details of Ogrin's booklet. They point to large, fundamental changes in evaluating texts by the editors: the placement of explanations is changed, a bibliography of works cited is required in the "Notes," including a list of sources, as is the inclusion of subheadings in

the table of contents. These lead to changes in the status of the “Notes” in two areas. The “Notes” in the series combine critical apparatus, the documented genesis of the work and its first reception, and explanations of selected parts of the text.

The first change is connected to additions to the commentaries: “In the back matter, as is customary, are among other addenda also, separately, a list of primary sources, works cited, appropriate indices, etc.” (OGRIN 2011: 6). In the first period, editors described the writer’s archive and materials they used to prepare the text for publication, but they did not list works cited in concise, bibliographic form at the end of the “Notes.” They inconsistently cited other scholarly works in the course of their historical essay and explanations. This could have been because there was at the time not much available; perhaps it was because the manner of writing scholarly texts was different then; and also because editors wanted to relate their findings but did not apprehend this as taking part in existing and accessible production of knowledge. What was once apparently less routine reliance on others’ knowledge is now customary, making a systematic listing necessary. The editor thus shows what scholars and sources have been relied upon in his or her work, on the shoulders of what and which knowledge he was able to do and finish his work..

At first glance, the second change would seem to be of a technical nature: “After the data must come a table of contents (chapters, subchapters, etc.), which is not done manually but is machine generated with a word processor” (OGRIN 2011: 15). This is the fifth and last technical guideline, and it probably applies to all kinds of books that comprise a set of complete works: books that combine authorial and editorial texts, as well as a scholarly monograph that concludes the complete works. At first the “Notes” were listed in the table of contents in different ways, and represented very meagerly: when multiple works by the author were contained in the volume, the table of contents usually only indicated where the commentary to an individual work began, but its contents were not listed or occasionally listed. From now on, editors must use titles and subheadings, without further detailing how a hierarchy is conceived and what elements of that belong in the table of contents: “The text must be divided so that the titles of major parts are denoted as Title 1, and the titles of subordinate units Title 2, and so forth” (OGRIN 2011: 15). The result of this guideline will undoubtedly be a steep increase in the number of lines referring to the “Notes.” The editor will thus illustrate for the reader what the book offers and its outline or basis, from which the reader can take up his study or interpretation of the author.

The proposal with which I will conclude this study is related to both observations of what the first editions of complete works lacked in equal measure and the form that the guidelines now demand of editors. It would therefore be useful to list everything that is mentioned in past, older editions, and simultaneously outfit their “Notes” with subheadings. This would result in material for making a handbook for the entire series and honor the accomplishments of past editors. The footnotes could also mention all of the anecdotes and personal issues that have previously been too often foregrounded in polemical articles on and discussions of individual editorial activities. When I saw the list of books in the series contained in Ogrin’s booklet, I was struck by the fact that it might be conceived of in spreadsheet form.

Five columns would be sufficient to start: number, name and surname of the author, volume number in the complete works, and year of publication. Then I would add to the 248 existing lines more rows for reprints of individual volumes of Ivan Tavčar and Josip Jurčič. All data entered into a worksheet would make possible a different arrangement of rows—let us say, after the first volume of the complete works of an individual author, as is the custom in publishing letters. A further step would involve adding columns, with each one intended for a given type of information: I would begin with the names and surnames of editors, followed by the components of the “Notes.” Individual fields (cells) in the row would indicate the contents of each volume. The result would be an outline for making a handbook for the series, which would facilitate researchers’ future searches for information in individual sets of complete works. It would also indicate where individual complete works complement or duplicate each other, which would make it easier to join them when examining authors and periods.

I began this article by recalling an aphorism about a dwarf on a giant’s shoulders, comparing how an individual makes a contribution to the treasure house of human knowledge. From this comparison I derived that an editor is a dwarf when preparing a publication, and he provides others a roadmap when they find themselves in the same position. But this is not the only comparison that suggests itself when describing editorial work. Another is connected with sources and the editor’s desire to use his findings and texts to lead us to the original, tie works of fiction to other texts by the author, thus enabling the reader to compare his or her horizon of understanding in aesthetic reflection with the creative horizon of the author of a work of fiction. There is a third comparison. We can apprehend literary works published in books as the peak of an ice mountain. The editor uses the author’s texts and everything he includes in his own to draw the large lower reaches, as well as the unseen part of the ice mountain. Merton’s note on the aphorism is written in the style of Sterne. I read it when preparing this article along with the posthumously published book containing three studies on metaphor by Hans Blumenberg: on springs, streams, and ice mountains (Blumenberg 2012). The aphorism and the three metaphors in combination offered a perspective to understand the subject of this article.

WORKS CITED⁵

- Roland BARTHES, 1968. *Writing degree zero*. Trans. Annette Lavers and Colin Smith. New York: Hill and Wang.
- Hans BLUMENBERG, 2012: *Quellen, Ströme, Eisberge*. Ed. Ulrich von Bülow and Dorit Krusche. Berlin: Suhrkamp (Bibliothek Suhrkamp, 1469).
- France DOBROVOLJIC, 1948: Popravki in dostavki k Cankarjevi bibliografiji (Corrections and additions to Cankar’s bibliography). *Slavistična revija*. 1/1–2. 122–25.

⁵ I would like to thank Jerneja Ferlež, a librarian at the University of Maribor library, for checking the bibliographic details, and Timothy Pogačar for the exchange of comments in an endeavor to bootstrap the differences between cultural backgrounds which became visible through the translation.

- Darko DOLINAR, 2005: Znanstvene izdaje in literarna veda (Scholarly editions and literary studies). *Znanstvene izdaje in elektronski medij* (Scholarly editions and digital media). Ed. Matija Ogrin. Ljubljana: ZRC SAZU (Studia litteraria). 155–66.
- , 2006: Kritične izdaje slovenskih tekstov v okviru slovanske filologije in nacionalne kulture (Critical editions of Slovene texts in the context of Slavic philology and national culture). *Slavistična revija* 54/1. 1–10.
- Melita FORSTNERIČ-HAJNŠEK, 1986: Dokaz visoke kulturne vitalnosti (Proof of great cultural vitality). *Večer* 28. 11. 30.
- Michel Foucault, 1977. What is an author? *Partisan Review* 42.4. 603–14.
- Martin GRUM, 1993: Bibliografija Jožeta Pogačnika ob šestdesetletnici. [Po avtorjevih podatkih priredil ...] (A bibliography of Jože Pogačnik at age sixty. [Prepared from the author's data ...]). *Slavistična revija* 41/2. 298–328.
- Alfonz GSPAN, 1948: Poezije doktorja Franceta Prešerna z dodatkom v Poezijah nepriobčenih pesmi. Ob stoletnici Poezij slovenskemu ljudstvu posvečen in zanj prirejen ponatis. Uvod in razlago napisal A. Slodnjak. Ljubljana 1946 [ocena] (Dr. France Prešeren's *Poezije* with an addition of poems not included in *Poezije*. On the one-hundred year anniversary of *Poezije* dedicated to the Slovene people and published for them. Introduction and interpretation by A. Slodnjak [review]). *Slavistična revija* 1/1–2. 126–37.
- Primož KOZAK, 2011: *Zbrano delo. Druga knjiga – Dramski spisi I: Dialogi / Osnutki*. Uredil in opombe napisal Dušan Voglar (Complete works. Volume 2 – drama writings I: Dialogs/Drafts. Edited and notes by Dušan Voglar). Ljubljana: ZRC SAZU (Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev, 246).
- Igor KRAMBERGER, 1993: Pisateljjevo vstajenje (A writer's resurrection). *Razgledi* 3. 9. do 10. 12. 16–23 [1999–1006]. Bibliografija v zadnji številki (With a bibliography in the last issue).
- Marjan KUNEJ, 1989: Imamo klasike, nimamo pa urednikov. Pogovor z dr. Francetom Bernikom (We have classics but not editors. A conversation with Dr. France Bernik). *Večer* 29. 12. 30.
- , 1994: Urednikov ni, najsi jih iščeš tudi z lučjo (There are no editors, even if you search with a flashlight). *Republika* 16 January. 20–21.
- Andrijan LAH, 1963/64: Na poti k torzu? (Towards the torso?). *Jezik in slovstvo* 9/7–8. 270–71.
- Lino LEGIŠA, 1951: Ob zbranih delih slovenskih pesnikov in pisateljev (On the Complete works of Slovene poets and prose writers). *Novi svet* 6. 1039–1048 and 1125–32.
- Robert K. MERTON, 1965: *On the shoulders of giants: A Shandean postscript*. New York. The Post-Italianate Edition, 1993. Chicago and London: The University of Chicago Press.

- Jože MUNDA, 1977: Bibliografsko kazalo Slavistične revije I–XXV, 1948–1977 (A bibliographic index of *Slavistična revija* I–XXV, 1948–1977). *Slavistična revija* 25/4. 491–527.
- Nina NOVAK, 2004: Uredniški popravki v izdajah Prešernovih pesmi (Editorial corrections in editions of Prešeren's poems). *Slavistična revija* 52/1. 89–102.
- Vlado NOVAK, 1939: Zapiski o slovenskih klasikih (Notes on Slovene classics). *Dejanje* 2. 278–85 in 342.
- Anton OCVRK, 1965: Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev (The complete works of Slovene poets and prose writers). *Dvajset let Državne založbe Slovenije* (Twenty years of the State Publishing House of Slovenia). Ljubljana: DZS. 21–28.
- Matija OGRIN, 2011: *Zasnova in urejanje zbirke Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev* (The concept and editing of the series The complete works of Slovene poets and prose writers). Bibliografija. Ljubljana: ZRC SAZU. Razmnoženo, 24 str. + ovitek.
- Urška PERENIČ, 2010: *Empirično-sistemska raziskovanje literature: Konceptualne podlage, teoretski modeli in uporabni primeri* (Empirical-systemic literary studies: Conceptual framework, theoretical models, and applications). Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije (Slavistična knjižnica, 16).
- , 2008: Perspektive empirične sistemske teorije z vidika mlajše generacije – doslednost, odprtost, zanesljivost (The perspectives of empirical systems theory from the standpoint of the younger generation – consistency, openness, reliability). *Primerjalna književnost* 31/2. 113–35.
- Ivan PRIJATELJ, 1917: O izdaji naših klasikov (On the publication of Slovene classics). *Naša knjiga*. Priloga Ljubljanskemu zvonu 1/2. 5–7.
- , 1961: *Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina: 1848–1895. IV. knjiga*. Uredil in literarnozgodovinske opombe napisal Anton Ocvirk. Političnozgodovinske opombe napisal Dušan Kermavner (Slovene politico-cultural and literary history: 1848–95. vol. 4. Edited and literary historical notes by Anton Ocvirk. Politico-historical notes by Dušan Kermavner). Ljubljana: DZS (Monografije k zbranim delom slovenskih pesnikov in pisateljev).
- Program državne založbe (The program of the state publishing house), 1946. *Slovenski poročevalec* 19. 3. 6.
- Stane SUHADOLNIK, 1978: P. Scherber, Slovar Prešernovega pesniškega jezika [ocena] (P. Scherber, A dictionary of Prešeren's poetic language (review)). *Slavistična revija* 26/3. 305–13.

KNJIŽEVNA ESEJISTIKA IN KNJIŽEVNA KRITIKA

Namen članka je prikazati, kako se je v zadnjem času slovenska literarna veda odzivala na književnokritičsko in literarnoesejistično prakso. Glavna ugotovitev potrjuje predpostavko, da je v zadnjih desetih ali petnajstih letih nastalo več del, ki so pomembno dopolnila starejše zgodovinske in teoretske uvide. Če k temu dodam še druge znanstvene dogodke, potem je mogoče skleniti, da je literarna veda obe področji reflektirala vitalno in kompetentno.

Glavne besede: literarna esejistika, književna kritika, slovenska literarna veda, vrednotenje, zgodovina eseja

Sledil bom strokovnim in znanstvenim dogodkom, ki bodo pokazali, kaj je imela slovenistika v zadnjem desetletju povedati o literarni kritiki in esejistiki. Mislim na razprave, doktorate, monografske publikacije, morebitne simpozije ipd. Zanimalo me bo, v kakšni meri je slovenistična veda posegala po globljih, teoretskih osnovah esejistike in kritike ter kako daleč segajo esejističnozgodovinski in kritičkozgodovinski uvidi.¹ Splošna ocena situacije, ta ne upošteva le zadnjega obdobja, je naslednja: aktualno kritičsko in esejsko prakso so z zamikom reflektirali teoretski uvidi. Ti so bili pogostejši in bolj poglobljeni predvsem dvakrat, prvič v tridesetih letih prejšnjega stoletja, ko so različni idejni in filozofski zagoni utemeljevali nujnost in »pravilnost«
katoliških, liberalnih ter marksističnih vidikov pri vrednotenju umetnosti. Drugič se je razpravljanje razvnelo po drugi svetovni vojni, ko so okoliščine socialistične države in vse, kar je bilo z njo povezano, privedle do bolj in manj tehtnih premislov o tem, kakšna naj bo aktualna literarna presoja in kam naj se usmerja književna praksa. Nekaj podobnega se je dogajalo tudi z esejistiko, seveda pa je bila tu situacija zaradi narave eseja bolj strpna in se je usmerjala predvsem k vprašanju o zvrstni podobi, o poetoloških značilnostih, tematiki ter slogovno-jezikovnih vidikih in se v glavnem ni obremenjevala z različnimi ideološkimi praksami.²

V zadnjem desetletju so izšle vsaj štiri pomembne znanstvene monografije o književni kritiki: dve knjigi *Literarno vrednotenje na Slovenskem* (2002 in 2003) Matije Ogrina, *Literarna kritika* (2004) Draga Šege in doktorska disertacija *Struktura in funkcija literarne kritike* (2009) Roberta Jereba. Za relevantno sliko pa je treba seči do monografije Borisa Paternuja *Estetske osnove Levstikove literarne kritike* (1962). Gre za eno najpomembnejših refleksij slovenske književne kritike. Avtor se sicer

¹ Članek je nastal v okviru programske skupine P6-0156 (Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovenščine).

² B. Zihel (Nekaj opomb o naši kritiki, 1953), J. Vidmar (O estetskih kriterijih, 1953), J. Kos (O marksistični estetiki in marksistični kritiki, 1954, Prispevek k splošnemu čiščenju pojmov v kritiki, 1953), T. Kermauner (O dveh prevladujočih tipih v sodobni marksistični kritiki, 1953), H. Grün (Poskus o poskusu, 1953), B. Borko (Kaj je in kaj ni esej, 1965).

ukvarja s točno določeno kritiško paradigmo, vendar ob tem odgovarja na mnoga za samo kritiko odločilna vprašanja – zgodovinska, kulturna, politična, psihološka, sociološka, antropološka. Zanesljivost literarne kritike povezuje s trdnimi estetskimi izhodišči in pri tem upošteva subjektivne ter objektivne možnosti, ki jih opredeljujejo različni konteksti, v katerih kritikovo delo nastaja. Celovitost in doslednost študije je Paternu dosegel s tem, da je po genezi Levstikovega literarnokritičnega koncepta analiziral njegove glavne idejne in estetske osnove: nastanek in smoter književnosti, odnos med zunajliterarno in znotrajliterarno stvarnostjo, jezikovni nazor ter teorijo značajev. Dognanja je primerjalno postavil v kontekst nemških, francoskih in ruskih spisov o realizmu ter tako odkril Levstikove najgloblje poglede na sočasno književnost. Poudaril je, da Levstikova mladostna literarna refleksija odklanja didaktičnost in pledira za spontanost, živost ter iskrenost. Pri tem ostaja trdno v mejah idealov osebne in narodne svobode, kakršna sicer izhaja iz Prešernove svobodne pesniške osebnosti, a jo hkrati materializira in s tem postavlja v nov kontekst. Ko se avtor posveti Levstikovemu miselnemu sestavu, najde dovolj argumentov za trditev, da se je kritik že v mladostni dobi usmeril tudi k iskanju idejnih sestavin v književnem delu, v vsakem primeru pa je filozofsko-spekulativno vsebino zamenjal z iskanjem zamisli, ki bodo imele zaledje v stvarnosti. Literarno-razvojni, kulturno-civilizacijski in zgodovinsko-politični vidik Levstikove književne kritike Paternu prikaže tako, da razčleni vzroke in posledice dogodkov ter situacij, ki so s slovenskega in širšega evropskega vidika spodbujale Levstikovo kritično misel. V prvi vrsti gre za problem literarnega provincializma, močno klerikalno obeležje ter protežiranje Jovana Vesela Koseskega na eni strani ter za teoretska izhodišča na drugi. Paternu ustvari širok uvid, kamor uvrsti takratno šolsko prakso, domače literarne ocene, aktualne nemške teoretike in klasične zglede, k temu pa organsko dodaja še Levstikove intimne in v njegovi osebni izkušnji utemeljene pesniške oziroma literarne odločitve, polemike s konzervativnimi pogledi na književnost, zasebna pisma redkim somišljenikom, odzive na širšo kulturno, publicistično ter narodnostno situacijo. Med pomembnimi učitelji navede gimnazijskega profesorja Petra Petruzziija, opozori na Levstikovo razočaranje, ker je laična javnost v glavnem spregledala njegovo zbirko *Pesmi* (1854), katoliška stran pa jo ostro napadla. Najpomembnejše značilnosti kritikovega dela definira v uvodu k oceni Valjavčevih pesmi (1855) ter poudari, da je Levstik z njim ustvaril celovit literarno-estetski koncept, ki ga kasneje v glavnem ni več spreminjal: svoje razumevanje pojma pesništva je razširil na celotno književno produkcijo, posebno pozornost pa namenil značajem, naravi, dejanjem, zunanji podobi oseb ter s tem poudaril svoj interes za objektivne vidike literature. Pomen Levstikove kritike vidi v njegovem upoštevanju domačih razmer ter hkratni odločitvi za univerzalen in predvsem k sodobnim literarnim tokom obrnjen pogled.³ Konec osemdesetih let

³ Paternujevo študijo je v *Naših razgledih* (1962) ocenil Jože Pogačnik. V celoti gledano je avtorju priznal, da je uspešno obvladal zelo kompleksno in dinamično problematiko, opozoril na bistvene stvari ter nakazal smeri nadaljnega razpravljanja. Med kritični pripombami pa je treba izpostaviti Pogačnikovo mnenje, da Levstikov uvod k oceni Valjavčevih pesmi vendarle nima ključnega pomena pri odkrivanju Levstikovega literarnega nazora. Svojo trditev utemeljuje z nekaterimi drugimi premišljevalci Levstikovega dela, denimo z Antonom Ocvirkom in Antonom Slodnjakom, in zapiše, da Paternu kljub »obširni znanstveni aparaturi«³ njihovih dognanj o eklektičnosti omenjenega spisa o Valjavčevi zbirki ni ovrgel. Dalje Pogačnik opozarja, da Paternujevi obširni uvidi v aktualno evropsko estetiko potrjujejo njegovo široko poznavanje

prejšnjega stoletja je nastala še ena pomembna knjiga istega avtorja kritičnozgodovinska monografija *Modeli slovenske literarne kritike* (1989).⁴

Monografija Draga Šege *Literarna kritika: Termin, geneza, teorija*, ki je bila najprej namenjena zbirki Literarni leksikon, je nastajala več desetletij. Glede na svoje glavne poudarke – terminološka vprašanja, genezo literarne kritike ter teoretsko problematiko – bi tja tudi spadala. Avtor razpravlja o pojmu literarna kritika in pri tem upošteva neposredno zvezo med literarno prakso ter njenim vrednotenjem, različna poimenovanja besedne umetnosti ter razvoj samostalnika kritika. Slednjega že v grški pomenski inačici poveže s *presojo* in *razborom* ter tako opozori na antično pomensko podstavo pojma, ob tem pa še na termin gramatika, ki da je v rabi nekaj časa prevladoval. Nato natančno sledi rabi pojma v narodnih jezikih in bralca vodi k sintetičnemu znanju o opisanem problemu, ne da bi bila njegova konceptualna preciznost za samo branje moteča. Največ k temu pripomore odločitev, da bo v novih rabah pojma poudaril pomensko prastrukturo, ki jo najde v francoski rabi v 17. stoletju. Pravilno ugotavlja, da njegov zgodnji pomen poudarja posebnost historičnega pristopa, ki vodi k objektivnemu sledenju zgodovinskim dogodkom, iskanju vzročnih zvez ter k logičnemu sklepanju. Šega natančno in dosledno povzema situacijo pred izhajanjem Bleiweisovih *Novic* in po njem, mislim na njegovo naštevanje slovenskih vzporednic nemškemu samostalniku *Recension* in končno na postopno uveljavljanje pojmov *kritika*, *kritikus*, *kritikovanje* ipd. V drugem poglavju z naslovom Geneza literarne kritike razvoj pojma usklajuje s samo dejavnostjo v prvi polovici 19. stoletja. Pri tem se opira na francosko in nemško prakso, a ima do nje tudi distanco, ker da premalo upošteva začetke, ki so že v grški antiki pokazali na kritično razmerje do literature. Šega zajema grško ukvarjanje s književnostjo temeljito in brez motečih retardacij. Natančno popisuje različne »književnokritične situacije« pri Grkih,⁵ izpostavi pomen aleksandrijske filološke šole, vplive in spodbude, slednji so področje pospešili v starem Rimu, opozori na skupni grško-rimski razvoj itd. Za berljivost in poučnost razprave je pomembno, da kritiko umešča v širše okoliščine razumevanja literature, denimo v srednjem veku in renesansi. Nove kontekstualne zveze logično razlaga s povezovanjem starih in novih kulturnozgodovinskih pogojev, duhovnozgodovinskih paradigem in epistemoloških kodov, kar je še v pozno 16. stoletje tako ali drugače nadaljevalo Aristotelovo razumevanje pesništva, njegovo literarno konvencijo ohranjalo, obnovilo ali postopoma opuščalo.

Drugi in krajši del monografije je namenjen oblikovanju tipologije književne kritike, kakor jo je mogoče vsebinsko in formalno določiti ob upoštevanju praktičnega

problema, a kažejo premalo konkretnih zvez z glavnim raziskovalnim problemom. — 1963 je Pogačnik izdal knjigo podobnega značaja *Stritarjev literarni nazor*.

⁴ Paternu je razvoj glavnih literarnokritičnih konceptov analiziral z vidika ključnih literarnih dogodkov od Zoisovega razsvetljsko usmerjenega literarnega mentorstva do slovenskih modernistov. Njegova raziskava, metodološko je upoštevala kontekstualni in primerjalni vidik, je definirala dva osnovna modela – didaktičnega in estetskega. — V širši sklop uvida spada tudi intervju Slovenska literarna in gledališka kritika Mete Kušar (*Delo* 2000). Vprašani se v glavnem strinjajo, da je kritika specifičen žanr, ki iz različnih aspektov ovrednoti posamezno delo in nanj usmeri javno pozornost. Največ razlikosti v odgovorih je najti tam, kjer pridejo do izraza stališča o eventualni idejni in ideološki opredeljenosti.

⁵ Prelomna točka je bilo prevrednotenje razmerja med filozofijo, resnico in pesništvom, kakor sta ga opravila najprej Platon in Aristotel.

in teoretičnega vidika. Šega definira tri glavne vzorce: biografsko, impresionistično in imanentno. Razliko med njimi najde v specifičnem interesu, ta je enkrat usmerjen k avtorju obravnavanega dela, drugič k recepciji, tretjič ga zanima delo samo na sebi. Ne gre mu zgolj za opis značilnosti, ampak vsaj še za primerjavo s sprotno literarno-vredno prakso ter za oceno, koliko se posamezen tip dejansko približuje literaturi oziroma koliko v resnici pove o njej. Genetični tip poveže z romantičnim kultom ustvarjalnega subjekta⁶ ter z empiričnim, v nadaljnjem razvoju pozitivističnim pristopom k pojavu. Ob tem opozori na nevarnost odmika od literarnoestetske presoje in v skrajnem primeru od književnosti sploh. Drugo nevarnost vidi v aplikaciji psihoanalitičnih metod na literaturo oziroma v reduciranju; ta se prek psihološkega determinizma ukvarja le z avtorjem. Drugi, recepcijski tip kritike mu s stališča književnega dela relativizira pojem *lepote* in hiperbolizira pomen *doživetja*. Tretji, impresionistični tip pa razume v smislu odsotnosti avtorja in pomembnosti bralca. To, imanentno kritiko postavi v kontekst Schleglovega stališča o književnem delu kot *avtonomni entiteti*,⁷ najde logično linijo k ruskim formalistom, učencem praškega lingvističnega krožka in k ameriški novi kritiki. Potem natančno povzema značilnosti opisanih konceptov, opozarja na razliko med literarno vedo in književnim vrednotenjem ter pri tem pove, da presoje, ki bi bila docela imanentna in ne bi v nobenem primeru prestopala formalnega in vsebinskega okvira literarnega dela, enostavno ni. Strokovno široko zastavljeno, celovito in logično strukturirano knjigo zaključijo z razlikovanjem med kritiko literature in literarno kritiko ter opozori na nevarnost instrumentalizacije slovstva oz. na pomen *avtonomnega estetskega vrednotenja*.

Matija Ogrin v obeh svojih kritiškozgodovinskih monografijah z naslovom *Literarno vrednotenje na Slovenskem (Od Frana Levstika do Izidorja Cankarja, 2002, Literarno vrednotenje na Slovenskem od 1918 do 1945, 2003)* sledi več deset let trajajoči dinamiki literarnega vrednotenja, in sicer tako, da prek posameznih kritikov ugotavlja idejna in nazorska ozadja ter literarnoestetske koncepte, ki so določali književne poglede in vrednostne ocene. Knjigi sta temeljita uvida v zgodovino slovenske književne kritike, sežeta pa tudi h književni aksiologiji in k vrednotenju kot takemu. Za razliko od literarne presoje, ki da je »vrednostno opisan prikaz ali sodba«, vrednotenje razume v smislu širšega, večplastnega dojetja in opredeljevanja, ne nujno povezanega zgolj s kritiko. Postopoma odkriva svojo temeljno predpostavko, da je literarna kritika nujna sinteza širokega referenčnega horizonta, kamor spadajo odločitve v zvezi z literarno fenomenologijo, filozofske, ideološke, politične, religiozne podlage, različni estetski koncepti, kulturne posebnosti, ter globlja izhodišča vrednotenja. Že sam izbor piscev izpostavi glavni namen monografije – zajeti dinamiko, ki je usmerjala književno refleksijo na Slovenskem. Ogrinova zgodovina slovenske aksiologije in literarne kritike dosledno upošteva več vidikov, razvojnega, kulturološkega, sociološkega, ideološkega, nazorskega, estetskega. Segel je tudi na teoretsko področje ter uvedel pojem *soglasne celote*. Z njim je opredelil bistvo

⁶ Šega v razlago implicitno vključuje vsebino romantične paradigme, ta je preko romantičnega subjekta poudarila specifično in predvsem svobodno razmerje do sveta, avtonomno ustvarjalno voljo, pomen čustvovanja in domišljije ter posebno razumevanje resnice in lepote.

⁷ Literatura na način, ki ni zavezan normativnosti s pomočjo domišljije in emocionalnosti, odkriva globljo resnico ter lepoto, morda celo prevzema nase obeležje svetotvornosti.

(slovenske) literarnokritičske misli, tako da je, izhajajoč iz empiričnih ugotovitev, teoretsko poudaril kompleksnost literarnega vrednotenja in književne kritike. Avtor je ugotovitve strnil v nekaj argumentiranih sklepov. Prvi zajema razmerje med književnim delom in njegovo estetsko vrednostjo, drugi cilja na razliko med literarnim in zunajliterarnim vidikom ter opozarja na to, da so posamezni kritiki ob literarni vrednosti hote ali ne hote iskali še aktualne narodnostne, religiozne, nazorske, širše literarne, kulturne, politične diskurze. Tretji sklep govori o avtonomnosti presoje in razkriva fenomenologijo literarnega dela v pomenu samostojne in neodvisne umetnine. Pomembna je zato, ker gre vendarle za korpus, ki je nastajal v ideološko, idejno in nazorsko pestrem obdobju in je bilo razmerje med etičnimi, estetskimi in spoznavnimi komponentami prostor različnih zunajliterarnih pritiskov, namenov in tendenc. Ogrinovo delo odkriva tudi za samo književno prakso izjemno pomembno dejstvo, da je literarna kritika ves čas in kljub odmikom kot svojo glavno idejno strukturo ohranjala merilo *soglasne celote*.

V drugi knjigi je avtor formaliziral in predvsem kritiškozgodovinsko obdelal nazorsko in filozofsko-ideološko različne presoje slovenskega slovstva v prvi polovici prejšnjega stoletja. Kljub temu, da gre za znano snov, je raziskava pomembna sistematična in primerjalna analiza situacije, ki je imela dalekosežne posledice. Kronološko sledi glavnim predstavnikom, upošteva tri osrednje tokove: liberalnega, katoliškega in marksističnega, opozarja na genetično zvezo s situacijo na prelomu 19. in 20. stoletja, upošteva sociokulturne značilnosti in sprotno literarno prakso. Njegovo stališče o zvezi med nazorom, estetskimi pogledi ter kritiško dejavnostjo je tokrat še bolj pregledno kot v prvi monografiji, saj enakovredno upošteva tudi literarna dela in njihovo umetniško celovitost. Ločil je med praktičnimi in metakritičskimi vidiki ter je tako ustvaril pogoje za razumevanje situacije. Tu je gotovo imel določene težave, saj je razmeroma malo kritikov svoje početje tudi teoretsko reflektiralo. Avtor se je očitno postavil na stališče, da kritika, ki holistično sodi o bistvu, naravi in vrednosti književnega dela, lahko nastaja le ob premisleku, v katerem se križata problemsko in načelno-estetsko razpravljanje.⁸ Dalje opozori na sestavine, ki spodbudijo določeno presojo, in spomni na možnost različnih tipov, ti vodijo v gnoseološko, esteticistično ali moralistično smer. Zdaj Ogrin evocira načelo spoznavne, etične in estetske komponente.⁹ Z literarnega, zgodovinskega in duhovnega aspekta obravnavano obdobje deli na dvajseta in na trideseta leta. S tem ne sledi le slovstveni dinamiki, marveč upošteva še socialnopolitične razlike ter filozofskonazorske posebnosti. Pogled na začetek 20. stoletja opozori na genetično zvezo kritičkega Ivana Cankarja s poznejšimi kritikami; socialna kritika je vplivala na marksistične pisce. Ogrin opozori na povezavo med svetostjo in posvečenostjo ter liberalno zamisljivo o umetnosti kot univerzalni religiji človeštva. Najdalekosežnejšo povezavo najde med Cankarjevo premiso o »enotnosti vseh umetnikovih stremljenj«¹⁰ z mlajšo katoliško literarno presojo,

⁸ Sintagma posredno opozarja na kritiko, ki izhajajoč iz trdih ideoloških temeljev književno delo reducira na zadovoljevanje zunajliterarnih ciljev ter ga v tem smislu tudi ocenjuje.

⁹ Posredno opozarja na Siegfrieda J. Schmidta, ki govori o kognitivno-refleksivni, moralno-socialni in hedonistično-emocionalni vlogi. Poimenovanje zelo podobnih vsebin nemškega filozofa bi bilo primernejše, saj bi neposredno poudarilo linijo kritik – nazor – delo – vrednotenje. V bistvu gre Ogrinu prav za to, izpostaviti pogoje, ki o(ne)mogočajo adekvatno presojo.

ta je sledila ideji o umetniški sintezi religioznega, etičnega in estetskega. Ogrin je s teoretskega aspekta izpostavil dva tipa vrednotenja, *organsko* in *reduktivno*. Prvi tip evocira prepletenost vsebinskih in oblikovnih določnic ter s tem odklanja idealistično estetiko, drugi izpostavlja v umetniškem delu zgolj eno od komponent, recimo etično. Najpomembnejši predstavnik katoliške skupine je France Vodnik. Avtor v njem prepozna pisca, ki mu je že v dvajsetih letih uspelo preseči estetsko-formalistični model Izidorja Cankarja¹⁰ na način, ki se je takrat ponujal kot najbližji mladim katoliškim izobražencem¹¹ in je ob tem prek Oskarja Walzla omogočal še moderno razumevanje literarnega dela kot *umetniškega organizma*.¹² Najvidnejši pisec slovenskega liberalizma dvajsetih in tridesetih let prejšnjega stoletja je bil Josip Vidmar. Njegov literarno-vrednostni kompleks in kritiko je Ogrin strnil v ugotovitev, da je umetnino razumel v ahistoričnem smislu, pri čemer je poudaril njen univerzalni pomen in posebni etos. Povezal ga je z »nepriustranskim upodabljanjem« oziroma s stališčem, da mora umetniško delo izhajati iz najglobljega umetnikovega bistva, iz njegove osebnosti, ki je ustvarjalna že sama po sebi. Za najvidnejšega marksističnega kritika določi Iva Brnčiča, v njegovem delu prepozna analitično prodornost in dosledno izhajanje iz marksistične zamisli o temeljiti preobrazbi družbe.¹³ Ogrinova monografija je metodološko čvrsto delo, pregledna in slogovno ter jezikovno dostopna analiza in povsem ustreza dejanskemu stanju stvari.

Prikaz dogajanja na področju slovenske književne kritike zaključujem z doktorsko disertacijo *Struktura in funkcija literarne kritike na primeru sodobnega slovenskega romana* (2009) Roberta Jereba.¹⁴ Avtor je opus slovenske literarne kritike razumel kot razčlenjen in smiselno zgrajen organizem, ki mu je z ustreznim pristopom mogoče določiti glavne značilnosti ter njegovo funkcijsko vpetost v kulturne, duhovne in socialne pogoje ob koncu 20. stoletja. Zastavljeni problem je postavil v kontekst sodobnih tujih in domačih teoretikov. Obsežen korpus je analiziral na diahroni in sinhroni ravni, in sicer s stališča slogovnih ter jezikovnih določnic, problemsko ter z vidika socializacije literature ter kritike kot take. Delo temelji na kvantitativno-empiričnem pridobivanju podatkov in na kritični analizi zbranega materiala. Selekcija korpusa upošteva generacijsko različne pisce, kritike in kritičarke, dela iz središča in obrobja slovenskega kulturnega prostora. Jereb ugotavlja, da je temeljno metakritičsko opravilo določiti obseg posameznih tipov izjav (deskriptivnih, interpretativnih in vrednotenjskih), tabelarno prikaže kvantitativno pridobljene podatke o struktur-

¹⁰ I. Cankar je v nekaterih zgodnjih delih, denimo v *Evolucionizem v estetiki* (1908), *Ljudsko gledališče* (1908) in *Pogovori o umetnosti* (1910) pokazal razmeroma močno navezanost na starejše estetske poglede. Prek Frančiška Lampeta je lepoto povezoval z oblikovnimi sestavinami umetniškega dela. Umetnostni nazor, katerega središče je objektivni kriterij, je potem še izostril ter tako prešel v esteticizem ter poudarjanje zgodovinskega pomena.

¹¹ Ob povedanem je potrebno opozoriti še na duhovne podlage slovenskih krizarjev.

¹² Vodnik je s svojim vrednostnim konceptom in kritičsko prakso spodbudil obsežno polemiko Josipa Vidmarja, ki je v 20. stoletju nadaljeval Levstikovo dediščino svobodomiselnega in demokratičnega pisca.

¹³ Seveda pa je kljub Brnčičevemu upoštevanju umetniških odlik književnega dela treba zapisati, da je umetnost zanj predvsem produkcija, ki nastaja iz naprednih družbenih sil zato, da se pozitivni socialni motivi iz preteklosti prek sedanosti projicirajo v prihodnost.

¹⁴ Mentor Miran Hladnik, FF UL.

nih sestavinah presojanja ter opozori na medbesedilne vidike in jezikovno-slogovne vzorce.

Razvoj esejskoteoretske in esejskozgodovinske¹⁵ misli na Slovenskem v zadnjih desetih letih je bil v glavnih potezah podoben pravkar prikazanemu, a vendarle nekoliko drugačen. Stično tičko je potrebno iskati v poglobljenem znanstvenem interesu za obe področji, razliko pa v dejstvu, da je esejistika svojo sintetično teoretsko utemeljitev dobila nekoliko prej kot kritika in se je v zadnjem času njena refleksija usmerila k zgodovinskim in antološkim uvidom. Tu mislim na obe monografiji, ki sta slovensko esejistiko obravnavali v problemskem, idejnem in notranjeslogovnem smislu, *Slovensko esejistiko v drugi polovici 20. stoletja* (2003) ter *Slovensko esejistiko od začetkov do leta 1950* (2010), na antologijo *Aristokracija jezika in duha* (2005),¹⁶ avtor navedenih knjig sem sam, in na doktorsko disertacijo Katje Bergles *Slovenska esejistika med letoma 1995 in 2010*.¹⁷

Opis situacije na področju esejistike bom začel s študijo Denisa Poniža *Esej* (1989), ki je izšla nekaj let pred obravnavanim obdobjem, a je eden referenčnih prispevkov¹⁸ o tem področju miselne proze. Avtor se je problema lotil poglobljeno. Slovenska teorija eseja je do takrat štela sicer že več spisov, vendar so ti razen študije Janka Kosa obravnavali v glavnem samo posamične vidike. Drugo izhodišče je bila potreba, da v enovito celoto združi različne plasti problema. Od tih je Poniž sledil semantičnim vidikom termina, široko obravnaval formalne in vsebinske osnove, esejskozgodovinsko segel k zgodnjima francoskemu in angleškemu eseju ter nato sledil dinamiki v naslednjih stoletjih. V osrednjem poglavju se je posvetil še poetološkimi in tipološkimi vprašanjem. Na ta način se je postopoma približal primerjalnim vidikom ter slovenski refleksiji eseja. Gre za primerjalno metodološko pregledno delo, ki se selekcionirano opira na tuje avtorje. Seveda pisec ne more mimo Maxa Benseja, Theodorja W. Adorna, Gerharda Haasa, Ludwiga Rohnerja,¹⁹ Klause G. Justa.²⁰ Poniž opozori, da je esej hibridna zvrst in sta zato njegoa poetika in tipologija relativni kategoriji ter ju je s formalnega in vsebinskega stališča težko določiti. Esaj je zanj predvsem dinamična in odprta zvrst. Tipološke značilnosti išče prek Roberta Sholesa, Carila Klause, Arturja Hänya, Theodorja Adorna idr. ter sklene, da je tipologija pogosto vezana na razmerje eseja do sorodnih zvrsti, upošteva tematiko ter specifičen esejistov interes. Poučen del knjige so primerjalne analize o eseju ter

¹⁵ Kritike o izbranih slovenskih esejih je v knjigi *Branje po izbiri* leta 2004 izdal Matevž Kos.

¹⁶ Pri ljubljanski študentski založbi bo v letu 2013 izšla še antologija slovenske esejistike v prvi polovici 20. stoletja. Uredil in spremno študijo je napisal Miran Štuhec.

¹⁷ Leta 2009 je Društvo za primerjalno književnost organiziralo mednarodno konferenco z naslovom *Esej in singularnost*.

¹⁸ Opozoriti je potrebno seveda na antologijo *Sodobni slovenski esej* (1979). J. Kos je izbor šestnajstih esejistov uvedel s spremno študijo o eseju kot »polliterarni« zvrsti in izpostavil njegove formalne, vsebinske in duhovne značilnosti. Avtor je temeljito presešel vse, kar je bilo do takrat napisanega o eseju, tu mislim na genološka vprašanja, povzemanje situacije pri nekaterih drugih narodih ter na zgodovinski aspekt. K temu dodajam še spis *O esejističnem in kritičnem diskurzu* (1996), v katerem Jože Pogačnik esej povezuje z avtentičnim, privlačnim in slogovno dognanim razpravljanjem o književnih vprašanjih.

¹⁹ Ludwiga Rohnerja je v študiji *Sodobni slovenski esej* upošteval tudi Janko Kos.

²⁰ Pestrost, ki jo ponuja teorija eseja, Poniž pokaže tudi z Justovimi zamislimi, ki esej umeščajo med bolj ali manj elitno branje, ki od avtorja in od bralca na različnih ravneh zahtevajo visoko kompetenco.

književni kritiki, razpravi in feljtonu.²¹ Drugi del monografije je trodelna refleksija eseja: poročilo o »evropski esejistiki«, umeščanje pojma v slovenski kulturni in miselni prostor, slovenska esejska praksa ter teoretski in esejskozgodovinski odzivi nanjo. Struktura knjige sledi logični razporeditvi razpoložljivega materiala: potem, ko se bralec seznanj s poetološkimi in tipološkimi oznakami, naj premisli še domače razmere – praktične in teoretične. Avtor v razvoju slovenskega eseja loči dve stopnji, konec 19. stoletja razume v smislu »pripravljalnega obdobja«, ki da je postopoma ustvarilo pogoje za nastanek »pravega« eseja v času slovenske moderne.²² Situacija po letu 1945 je bila po avtorjevem mnenju drugačna, na začetku v ustvarjalnem smislu omejevalna, kasneje je esejiziranje spodbujala. Ponižev opis situacije ustreza dejanskemu stanju tudi zato, ker podatke išče pri vseh relevantnih avtorjih, esejskozgodovinskemu uvidu doda pregled teoretskega spisja in navede zvrstne oznake iz nekaterih ključnih del po letu 1936.

Prva slovenska esejskozgodovinska monografija *Slovenska esejistika v drugi polovici 20. stoletja* je bila del koncepta Slovenske matice ponovno premisliti slovensko književnost po letu 1950, in to široko in dostopno. Monografija je trodelna, najprej se ukvarja s splošnimi vprašanji, povezanimi z esejem in esejistiko, nato sintetično ugotavlja situacijo na tematskem, slogovnem in jezikovnem področju, zadnji del je namenjen opusom posameznih esejistov. Seveda je bilo potrebno najprej pojasniti teoretske vidike, opisati situacijo, razmejiti esejistiko od kritike in znanstvene dejavnosti. Historična perspektiva je pokazala, da je mogoče zаметke »slovenskega« eseja najti konec 18. stoletja in v prvi polovici 19. stoletja v tujejezičnih delih slovenskih avtorjev,²³ prve eseje nato povezati z delom Frana Levstika, Josipa Stritarja, Frana Levca, strnjena esejistična dejavnost pa se je začela na prelomu 19. in 20. stoletja z Ivanom Prijateljem in Izidorjem Cankarjem. Za potrebe relevantne analize se mi je zdelo nujno vsebinsko določiti sam esej. Pri tem sem povzel domače (Denis Poniž, Janko Kos) in tuje teoretike (Max Bense, Theodor Adorno, Gerhard Haas, Ludwig Rohner) ter upošteval esejisko prakso. Novo v teoretskem delu monografije je poimenovanje *mentalne in formalne določnice*²⁴ ter opredelitev eseja kot *zvrsti miselne proze*. Definicija, ki je bila merilo, po katerem sem besedila selekcioniral, govori o tem, da je esej sinteza posebnega in avtentičnega stanja duha ter slogovno uravnoteženega ustvarjalnega postopka, v katerem se hkrati odkrivata subjekt in objekt. Ena od začetnih splošnih ugotovitev knjige je povezana s sociološkim vidikom oziroma s sociologijo esejistike, ta naj pojasni morebitno zvezo med produkcijo in, recimo temu, zunanji zagoni. Knjiga sledi najpomembnejšim dogodkom, upošteva Rožančevo nagrado, opozarja na to, da se je zavest o eseju kot posebni zvrsti miselne

²¹ Če so za poetiko eseja v razločevalnem smislu pomembne primerjave, recimo, med esejem in feljtonom, potem je brez dvoma tako za esej kot za roman pomembno poglavje *Esej in roman*, kjer avtor prek Roberta Musila in zlasti Gerharda Haasa v prekrivanju obeh zvrsti ugotavlja ustvarjalni presežek.

²² Poniž posebej opozori na sodelavce *Sodobnosti*, *Kritike in Modre ptice* in meni, da so ti poznavanje eseja pred začetkom druge svetovne vojne pomembno dopolnili na praktični ravni.

²³ Anton Tomaž Linhart in Matija Čop sta deli *Versuch einer Geschichte von Krain und Übrigen Ländern der südlichen Slawen Österreichs* (1788) in *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur* (1831) napisala v nemščini, Stanko Vraz pa *O Dubrovčanima* (1847) v hrvaščini.

²⁴ Posamezne sestavine mentalnih in formalnih določnic sledijo že znanim ugotovitvam o dedukciji, indukciji, sintezi, meditaciji, refleksiji, intuiciji itd.

proze izčistila ob domačih in tujih spisih, izpostavlja zveze v mednarodni prostor. Sintetični del monografije primerjalno analizira problemsko, jezikovno in notranjeslogovno²⁵ podobo slovenske esejistike. Esejistika druge polovice 20. stoletja je problemsko že razčlenjena, na zunaj pa enovit korpus: izpostavljala je univerzalne vidike naroda, jezika, estetike in kritike, književnosti, eksistence, etike in morale. Monografija ob podrobni analizi stanja pokaže razmeroma velike notranje premike. Tako sem ob književnih temah izpostavil, da je esejistika opravila troje: odkrivala nove pomene ter smisle besedil, ki so bila v slovenski zavesti s svojimi pomenskimi kodi že ustaljena, reflektirala aktualno književno produkcijo in diskutirala tako, da je interes od konkretnega besedila širila k splošnejšim temam. Celovit uvid v slovensko esejistiko je knjiga dosegla z razčlenitvijo notranjega sloga. Ta aspekt je pomemben, saj pojasnjuje eno najbolj prepoznavnih tipoloških značilnosti slovenske esejistike, in sicer praviloma uravnoteženo združevanje notranjeslogovno različnih prvin. Prvi del knjige je urejen problemsko, drugi kronološko. Posamezni pisci, štiriinpetdeset jih je, so razvrščeni od najstarejšega Josipa Vidmarja do najmlajšega Matevža Kosa. Izbor piscev in njihovega dela upošteva različne avtorske zagone in argumentira začetne sintetično postavljene trditve o tematskih, slogovnih, jezikovnih in tipoloških značilnostih.

Leta 2005 je izšel obsežen izbor slovenske esejistike po letu 1950 *Aristokracija jezika in duha*.²⁶ V antologiji so zbrani eseji šestintridesetih slovenskih avtorjev, na primer Josipa Vidmarja, Edvarda Kocbeka, Marjana Rožanca, Draga Jančarja, Mitje Čandra. Knjiga se zaključuje z razpravo o slogovnih, miselnih in tematskih značilnostih ter idejnih podlagah slovenske esejistike. Na koncu je *Beležka o piscih*. Namen antologije je bil zajeti raznolikost slovenskega esejističnega ustvarjanja in pokazati na njegove glavne problemske, slogovne ter idejne premike. Korpus besedil je sedaj dosti večji, kot je bil v prejšnjih antologijah, zato ker ta izbor zajema daljše obdobje, ki je predvsem ob koncu 20. stoletja doživelo opazno povečanje produkcije. Pri selekciji gradiva sem upošteval pomembnost tematskih, nazorskih, idejnih, slogovnih in jezikovnih sestavin, reprezentativnost, številčnost in pomembnost posameznih opusov in Rožančevo nagrado; vključil sem tudi pisce, ki sicer niso napisali veliko, vendar so zanimivi zaradi svojega izvirnega in estetsko dovršenega esejiziranja. V spremni študiji *Aristokracija jezika in duha* pišem o razvojnih, slogovnih, duhovnozgodovinskih in tematskih področjih slovenske esejistike. Tu nekatere stvari povzemam po monografiji iz leta 2003, nov pa je skrčen uvid v miselne podlage posameznih vidnih slovenskih esejistov.

Monografija *Slovenska esejistika od začetkov do leta 1950* (2010) je moje nadaljevanje raziskav tega področja. Po prejšnjih dveh knjigah je tako rekoč nujna za celovito poznavanje slovenske esejistike ter za promoviranje njenega kulturnozgodovinskega in narodnozgodovinskega pomena. Knjiga se konceptualno navezuje na

²⁵ Skladno z utečenimi pojmi notranjega sloga, o njih je prvi že pred več desetletji govoril Emil Staiger, in upoštevajoč nekatere ključne značilnosti slovenske esejistike uvajam polemičnost, razpravljalnost, avtobiografskost, kritičnost itd.

²⁶ Antologije o esejistiki so med drugimi uredili: D. Šega (*Antologija slovenačkog književnog eseja*, 1964), Janko Kos (*Sodobni slovenski esej*, 1979), Denis Poniž (*Slovenački esej*, 1984), Matevž Kos (*The Slovenian Essay of the Nienties*, 2000).

prvo, kar pomeni, da po najnujnejših teoretskih opredelitvah prehaja na sintetičen uvid dogajanja in potem v natančno obravnavo posameznih vidnih piscev. Teh je enaindvajset in so razporejeni po časovnem merilu od najstarejšega k najmlajšemu. Pri izboru sem upošteval, da monografske študije o esejistiki do leta 1950 še ni in je zato izbor nekoliko širši; in da je v obravnavanem obdobju v humanistiki spoznavnoteoretsko, jezikovno in slogovno večkrat težko ločiti med literarnim razpravljanjem in književnim esejiziranjem. Precej prostora namenjam okoliščinam, v katerih je esejistični korpus nastajal. V poglavju *Čas in prostor* zato prek nekaterih pomembnih avtorjev (Peter Vodopivec, Janko Kos, Franc Zadavec idr.) sledim zgodovinskim in narodnopolitičnim premikom, ti so neposredno opredeljevali slovenskega duha tistega časa, kulturo, poglede, vrednote; dalje upoštevam dogodke, ki jih je mogoče postaviti v zvezo z nadaljevanjem različnih svetovnonazorskih opredelitev ali z nastankom novih ideoloških konceptov. Moj namen je namreč bil pripraviti podlago za bralčevo historizacijo korpusa. Glavni poglavji sta Problemska in nazorska razhajanja ter stičišča; slovenstvo, kultura, jezik, literatura ter Avtorji in dela. Ugotovitve je mogoče strniti z naslednjimi mislimi: Esej se je pri Slovencih pojavil razmeroma pozno, zares pravzaprav šele na začetku 20. stoletja. Posamezne primere najdemo sicer že prej, vendar celovitega in sistematičnega ustvarjanja ni bilo. Že na samem začetku pa so se pojavili zelo nadarjeni pisci, denimo Izidor Cankar in Ivan Prijatelj; ob njih in zaradi vprašanj, ki so zadevala bistvo Slovencev in slovenstva, je esejistika spodbudila veliko ustvarjalnih potencialov ter se hitro razvila v prepoznavno ter problemsko raznovrstno zvrst miselne proze. Esejisti so po svoji duhovni podobi različni, ločijo se po nazorski pripadnosti in interesih, drugačne so njihove ustvarjalne zmožnosti, a so narodno, duhovno ter kulturno zelo pomembna skupina. Nekateri moji sklepi sovpadajo s tistimi, ki sem jih oblikoval v monografiji iz leta 2003, da se je slovenska esejistika problemsko, slogovno in idejno najbolj izčistila pri obravnavanju književnih vprašanj, slovenščine in naroda. Tu mislim na pestro situacijo, ta seže tudi k tujim literaturam, literarni ontologiji, estetskim temam in umetnosti, bivanjskim vidikom itd. Področje je bilo v prvih petih desetletjih 20. stoletja zelo produktivno in pomembno v narodnem, kulturnem ter duhovnem smislu.

Disertacija *Slovenska esejistika med letoma 1995 in 2010 – problemski krogi, postopki notranjega sloga in njihova funkcionalna zveza* (2012) Katje Bergles²⁷ obravnava slovensko esejistiko zadnjih dveh desetletij. V prvem delu povzame teorijo eseja kot zvrsti miselne proze ter razčleni in pojasni terminologijo. V drugem, obsežnejšem delu tipološko razčlenjuje in primerja izbrani korpus. To počne z dveh vidikov, s problemskega in jezikovnega ter notranjeslogovnega. Esej je raznolik in sega od najobsežnejše književne esejistike, spisov o kulturni samobitnosti, umetnosti in estetskih vprašanjih do esejev o naravi, politiki, ekologiji itn. Z aspekta notranjega sloga esej ni čista zvrst miselne proze, ampak v njem prej ali slej ugotovimo združevanje različnih postopkov. Avtorica jezikovnih in notranjeslogovnih strategij ne povezuje le s posameznimi temami, ampak tudi s stopnjo esejistove osebne prizadetosti, odgovornosti, spoštovanja, negotovosti ali čustvene napetosti.

²⁷ Mentor Miran Štuhec, FF UM. V letu 2013 bo doktorsko nalogo z naslovom *Idejna podoba esejistike* Marjana Rožanca z vidika Frommovega humanizma branila Anita Laznik.

Obe obravnavani področji sta v zadnjem desetletju doživeli precej slovenske literarnovedne pozornosti, ki ju je enakopravno postavila ob bok literarne zgodovine. Seveda z doseženim ni treba biti zadovoljen, esejistika potrebuje vsaj še temeljito stilistično študijo, kritiki pa bi bila dobrodošla sintetična razprava o dogajanju po drugi svetovni vojni, morda tudi antološki izbor. Raziskave bi brez dvoma temeljito dopolnile vedenje o obeh področjih in, kar se mi zdi še posebej pomembno, izčistile vprašanja o današnji kritiki, preglednosti ali sploh obstoju njenih estetskih podlag in nazorskih stališč, aksiologiji itd.

VIRI IN LITERATURA

- Katja BERGLES, 2011: *Slovenska esejistika med letoma 1995 in 2010 – problemski krogi, postopki notranjega sloga in njihova funkcionalna zveza: Doktorska disertacija*. Maribor: Katja Bergles.
- Milena BLAŽIČ, 1997: *Vrednostni sistem literarne kritike v reviji Beseda: 1951–1957: Magistrsko delo*. Ljubljana: FF.
- Božidar BORKO, 1956: Kaj je in kaj ni esej. *Nova obzorja* 9. 223–26.
- Darko DOLINAR, 2001: Literarna teorija in kritika. *Slovenska književnost*, 3. Ljubljana: DZS. 562–66.
- Herbert GRÜN, 1953: Poskus o poskusu. *Nova obzorja* 6. 57–61.
- Robert JEREB, 2009: *Struktura in funkcija literarne kritike na primeru sodobnega slovenskega romana: Doktorska disertacija*. Ljubljana: Robert Jereb.
- Janko KOS, 1979: *Sodobni slovenski esej*. Ljubljana: MK.
- Matija OGRIN, 2002: *Literarno vrednotenje na Slovenskem: Od Frana Ramovša do Izidorja Cankarja*. Ljubljana: Študentska založba.
- , 2003: *Literarno vrednotenje na Slovenskem: Od 1918 do 1945*. Ljubljana: LUD Literatura.
- Boris PATERNU, 1960: *Slovenska literarna kritika pred Levstikom*. Ljubljana: FF.
- , 1962: *Estetske osnove Levstikove literarne kritike*. Ljubljana: SM.
- , 1989: *Modeli slovenske literarne kritike: Od začetkov do 20. stoletja*. Ljubljana: ZIFF.
- Jože POGAČNIK, 1962: Študija o Levstikovi literarni estetiki. *Naši razgledi* 11/12. 436.
- , 1996: O esejističnem in kritičnem diskurzu. *Ponoreli kompasi*. Maribor: Obzorja.
- Denis PONIŽ, 1989: *Esej*. Ljubljana: DZS (Literarni leksikon, 33).
- Drago ŠEGA, 2004: *Literarna kritika: Termin, geneza, teorija*. Ljubljana ZRC SAZU.
- , 1996: Trije tipološki obrazi literarne kritike. *Primerjalna književnost* 1. 17–34.

- Miran ŠTUHEC, 2003: *Slovenska esejistika v drugi polovici dvajsetega stoletja*. Ljubljana: SM.
- , 2005: *Aristokracija jezika in duha*. Ljubljana: Študentska založba.
- , 2010: *Slovenska esejistika od začetkov do leta 1950*. Ljubljana: Študentska založba.

UDK 821.163.6.09-4/-95

Miran Štuhec

Faculty of Arts, University of Maribor

THE LITERARY ESSAY AND LITERARY CRITICISM

The aim of this article is to show how recent Slovene literary scholarship has assessed literary criticism and the practice of the literary essay. The chief finding confirms the assumption that in the past decade and a half there have been many works that significantly expand previous historical and theoretical understandings. If other scholarly events are included, it is possible to conclude that literary scholarship vigorously and competently reflected upon both forms.

Key words: literary essay, literary criticism, Slovene literary history, axiology, history of the essay

I will trace scholarly and academic events that show what Slovene literary studies have had to say in the past decade about literary criticism and essay writing. I have in mind articles, theses, monographs, proceedings, and so forth. My interest is in to what degree Slovene literary studies have attended to the deeper, theoretical bases of essay writing and criticism, and the complexity of essays and criticism on literary history. A general evaluation of the situation, taking into account not only very recent developments, is that theoretical inquiry has reflected on current critical and essayistic practice with great interest. Reflections have been relatively more frequent and deeper at two times in particular—in the 1930s, when different ideological and philosophical impulses substantiated the necessity and “correctness” of Roman Catholic, liberal, and Marxist models of evaluating the arts; and again after WW II, when circumstances in the socialist state and all that they implied led to more or less measured thinking about what current literary evaluation ought to look like and which direction creative writing should take. Something similar took place with essay writing, though, of course, the situation was more tolerant because of the nature of the essay. Consideration was directed for the most part to the genre’s form, poetic features, topics, and stylistic models, without overly much attention to different ideological practices.¹

In the past decade there have been at least four important scholarly monographs about criticism: Matija Ogrin’s two books *Literarno vrednotenje na Slovenskem* (Literary evaluation in Slovenia 2002 and 2003), Draga Šega’s *Literarna kritika* (Literary criticism 2004), and Robert Jereb’s dissertation, “Struktura in funkcija literarne kri-

¹ B. Ziherl (Nekaj opomb o naši kritiki [Some notes on our criticism, 1953], J. Vidmar (O estetskih kriterijih [On aesthetic criteria, 1953], J. Kos (O marksistični estetiki in marksistični kritiki [On Marxist aesthetics and Marxist criticism], 1954, Prispevek k splošnemu čiščenju pojmov v kritiki [Towards a general cleansing of ideas in criticism], 1953), T. Kermauner (O dveh prevladujočih tipih v sodobni marksistični kritiki [On the two prevailing types of contemporary Marxist criticism], 1953), H. Grün (Poskus o poskusu [An attempt about an attempt], 1953), B. Borko (Kaj je in kaj ni esej [What is and what is not an essay], 1965).

tike” (The structure and function of literary criticism 2009). For a complete picture it is also necessary to include Boris Paternu’s *Estetske osnove Levstikove literarne kritike* (The aesthetic bases of Levstik’s literary criticism 1962), which is among the most important reflections on Slovene literary criticism. The author deals with a precisely defined critical paradigm, but at the same time answers many questions vital to criticism—historical, cultural, political, psychological, sociological, and anthropological. Paternu links literary criticism’s reliability with solid aesthetic principles and takes into account the subjective and objective possibilities determined by the various contexts in which it appears. The study’s integrity and thoroughness is achieved by analyzing the genesis of Levstik’s concept of literary criticism, and then his main ideas and aesthetic grounding: the origin and purpose of literature, relations between external and internal literary reality, linguistic outlook, and theory of features. He placed Levstik’s accomplishments in the comparative context of German, French, and Russian writings on realism, and thus revealed Levstik’s sophisticated views on contemporary literature. He emphasized that Levstik’s young literary reflection avoids didacticism and gravitates to spontaneity, liveliness, and sincerity. He remains firmly wedded to the ideals of personal and national freedom as they derive from Prešeren’s liberated poetic person, but at the same time he materializes and thus recontextualizes them. When Paternu takes up Levstik’s intellectual profile, he finds evidence to assert that already in his youth Levstik tended to search out the intellectual components of a work of literature, and in each case replaced philosophic and speculative content with a search for insights anchored in reality. Paternu discusses Levstik’s critical model of literary development, culture and civilization, history and politics so as to isolate the causes and effects of events and situations and to show how they motivated Levstik’s critical thought on the Slovene and broader European spheres. In the first place, there are the problems of literary provincialism, a strong clerical coloring, and Jovan Vesel Koseski’s mentorship, as well as theoretical principles. Paternu paints a broad canvas onto which he places education at the time, domestic literary opinions, current German theoreticians, and traditional views. He organically inserts Levstik’s intimate poetic convictions, formed of personal experience, polemics with conservative views of literature, personal correspondence with the few who agreed with him, and comments on the wider cultural, public opinion, and national situation. Among teachers important to Levstik, Paternu points to the high school teacher Peter Petruzzij. He recalls Levstik’s disappointment that the reading public ignored his collected *Pesmi* (Poems 1854), while the Roman Catholic party sharply attacked it. He defines the most significant features of Levstik’s critical work, which he finds in the introduction to a review of Valjaveč’s poems (1855), and he underlines that here Levstik creates an integrated literary aesthetic concept, which he generally adheres to later on: He extended his understanding of poetry to all of literary production, paying special attention to characters’ traits, natures, actions, and physical appearance, thereby emphasizing his interest in objective models of literature. Paternu sees the importance of Levstik’s criticism in his consideration of domestic conditions and adherence to a universal view keyed into contemporary literary trends.²

² Jože Pogačnik reviewed Paternu’s study in *Naši razgledi* (1962). On the whole, he acknowledged that Paternu had successfully handled a very complex and dynamic topic, highlighted essential things, and

At the end of the 1980s, another important book by Paternu came out, a history of literary criticism *Modeli slovenske literarne kritike* (Models of Slovene literary history 1989).³

Drago Šega's monograph *Literarna kritika: Termin, geneza, teorija* (Literary criticism: Terms, genesis, theory), which was originally intended for the collection *Literarni leksikon* (A literary lexicon), took shape over the course of decades. It, too, deserves consideration in view of its main emphases—on terminological questions, the genesis of literary criticism, and theoretical topics. The author writes on the concept of literary criticism, taking into account the direct connection between literary praxis and its evaluation, the nomenclature for creative writing, and the development of the noun “criticism,” which already in its Greek version of meaning implies “judgment” and “selection”—an indication of the concept's semantic underpinnings in Antiquity—and the term “grammar,” which was predominantly used for some time. Then he carefully traces the use of the concept in vernaculars, bringing the reader to a synthetic knowledge of the problem under consideration, yet without the term's conceptual precision becoming a hindrance to reading itself. The most important factor here is the decision to emphasize the pre-structural meaning in further uses of the concept, which he finds in French in the seventeenth century. He correctly concludes that its early meaning stresses the uniqueness of a historical approach, which leads to following historical events objectively, searching for causal connections, and to logical findings. Šega precisely and rigorously summarizes the situation before the appearance of Bleiweis's newspaper *Novice* and after—I have in mind his enumeration of Slovene parallels to the German noun *Recension* and then the gradual introduction of the concepts *kritika* ‘criticism’, *kritikus* ‘critic’, *kritikovanje* ‘writing criticism’, and others. In the second chapter, entitled “The Genesis of Literary Criticism,” he relates the development of the concept with actual practice in the first half of the nineteenth century. He relies on French and German practice, but also keeps his distance, because it inadequately respects the position that already in Greek Antiquity was accorded to criticism's relation with literature. Šega covers the Greek treatment of literature completely and with no lapses. He precisely describes various of the Greeks' “situations with

pointed out areas of further research. Among his criticisms, it is necessary to stress Pogačnik's opinion that Levstik's introduction to the review Valjavčev's poems does not in fact have significant meaning for explaining Levstik's literary outlook. He bases this statement on the opinions of some other students of Levstik's work, such as Anton Ocvirk and Anton Slodnjak, and writes that in spite of a “large scholarly apparatus,” Paternu had not overturned their conclusions about the eclectic nature of the Valjavčev review. Further, Pogačnik observes that while Paternu's broad understanding of contemporary European aesthetics evidence his knowledge of the subject, there are too few specific connections with the central research topic. In 1963, Pogačnik had published a similar kind of book, *Stritarjev literarni nazor* (Stritar's literary outlook).

3 Paternu analyzed the development of central critical concepts from the standpoint of key literary events from Zois's Enlightenment period literary mentorship to the Slovene modernists. His research identified, which methodologically accounted for internal and external conditions, two basic models, one didactic and the other aesthetic. The interview by Meta Kušar (*Delo* 2000) on “Slovene literary and drama criticism” belongs to this general line as well. Respondents in general agree that criticism is a unique genre that evaluates a given work from different perspectives and directs public attention to it. The most divergence in answers can be found in expressing positions on ideas and ideologies.

literary criticism,⁴ highlights the meaning of the Alexandrian school of philosophy, influences and impetuses relevant to the field in ancient Rome, notes overlapping Greco-Roman developments, and so forth. A quality of the study's readability is that he situates criticism in the broader context of understanding literature—for instance, in the Middle Ages or Renaissance. He explains new contextual links by connecting old and new cultural and historical circumstances, *Zeitgeist* paradigms, and epistemological codes that in one way or another the Aristotelian view of poetry governed even into the late sixteenth century, preserving its literary conventions, renewing them, or gradually abandoning them.

The second, shorter part of the monograph aims to form a typology of literary criticism insofar as its content and form can be defined on the background of a practical and theoretical model. Šega identifies three main types: biographical, impressionistic, and immanent. He sees the difference between them in the particular interest that, in the first instance, is directed at the author of a given work, and in the second to its reception, and in the third the work itself. He is concerned not only with describing features, but at a minimum with comparisons with current critical practice and determining how much an individual type actually appreciates literature or how much it in fact has to say about it. The genetic type is tied to the Romantic cult of the creative subject⁵ and with an empirical, later to become positivist approach to the phenomenon. In this regard he notes the danger of a retreat from aesthetic judgment and, in the extreme case, from literature in general. He sees another danger in applying psychoanalytic methods to literature in a reductive way, dealing in psychological determinism with the author only. The second, reception type of criticism seems to him to relativize *beauty* from the standpoint of the literary work and to exaggerate the meaning of *experience*. The third, impressionistic type he understands as the absence of the author and devaluation of the reader. He situates this immanent criticism in the context of Schlegel's position that the literary work is an *autonomous entity*,⁶ discerning a logical line to Russian formalism, the Prague Linguistic Circle, and American New Criticism. Next he precisely summarizes the concepts' characteristics, points out the difference between literary criticism and evaluating, and says that there can never be a judgment that is purely immanent and remain within the content and formal frame of a literary work. He ends this integrally and logically structured book of scholarly breadth by differentiating between book reviewing and literary criticism, warning of the danger of instrumentalizing literature—that is, upholding the worth of *autonomous aesthetic evaluation*.

In both of his critical and historical monographs, entitled *Literarno vrednotenje na Slovenskem (Od Frana Levstika do Izidorja Cankarja, 2002)* (Evaluating literature in Slovenia [From Fran Levstik to Izidor Cankar]) and *Literarno vrednotenje na*

⁴ The turning point was the reevaluation of the relation between philosophy, truth, and poetry, as Plato and Aristotle first effected it.

⁵ Šega implicitly includes the content of the Romantic paradigm in his explanation, which via the Romantic subject emphasized the specific and, foremost, free relation to the world, autonomous creative will, and the meaning of sensibility and imagination, along with a special understanding of truth and beauty.

⁶ Literature reveals a deeper truth and beauty in a way that does not depend upon normativity supported by imagination and emotionality. Perhaps it even commands our way of perceiving the world.

Slovenskem od 1918 do 1945, 2003) (Evaluating literature in Slovenia from 1918 to 1945), Matija Ogrin traces changes in evaluating literature through the decades. He does this by determining the intellectual and philosophical background of individual critics and the aesthetic concepts that shaped their literary views and evaluations. Both books are groundbreaking forays into the history of Slovene literary criticism that also involve literary axiology and fundamental evaluations. Unlike literary judgments that are “descriptive presentations as evaluative judgments,” here we have evaluation in the sense of broad, multivalent apprehension and definition that is tied not only to criticism. He gradually unveils his basic postulate that literary criticism must be a synthesis of a broad horizon of references that includes views connected to literary phenomenology; philosophical, ideological, political, and religious sources; various aesthetic concepts; cultural qualities; and essential evaluative assumptions. The very selection of writers indicates the monograph’s intention of capturing the dynamic that guided literary reflection in Slovenia. Ogrin’s history of Slovene axiology and literary criticism thoroughly considers multiple models—developmental, culturological, sociological, ideological, philosophical, and aesthetic. He also goes into the field of theory and introduces the concept of a *concordant whole*, which he uses to define the essence of (Slovene) critical thought in such a way that, from an empirical point of departure, he emphasizes the complexity of evaluating literature and literary criticism. The author compresses his thought into several well-argued conclusions. The first covers the relation between literary activity and its aesthetic value; the second targets the difference between the literary and extra-literary vantage point and observes how some critics, consciously or not, desired in addition to literary value, practical national, religious, philosophical, general literary, cultural, and political discourse. The third conclusion has to do with autonomous judgment and explores the phenomenology of literary works in the sense of independent and sovereign art. This is important because it has to do with a corpus that formed in an ideologically, intellectually, and philosophically diverse period, and the relations between its ethical, aesthetic, and cognitive components were the space in which different extra-literary pressures, intents, and tendencies played out. Ogrin’s work also reveals for literary practice itself the exceptionally important fact that literary criticism has perpetually and despite regressions preserved as its main intellectual structure the measure of a *concordant whole*.

In the second book the author formalized and, most importantly from the perspective of the history of criticism, treated philosophically and ideologically different evaluations of Slovene letters in the first half of the twentieth century. Although it was well known material, the overview is an important systematic and comparative analysis of a state of affairs that had far reaching consequences. He chronologically traces the main representatives with a view to three main currents—the liberal, Roman Catholic, and Marxist. He points out the generative connection with the situation at the turn of the twentieth century, taking into account socio-cultural facets and current literary praxis. His outlook on the ties between philosophy, aesthetic views, and critical activity is here more comprehensive than in the first monograph: he devotes equivalent attention to literary works and their artistic integrity. He makes a distinction between practical and metacritical models and thus conditions under-

standing of the situation. He certainly encountered certain difficulties here, because his project theoretically reflects on rather few critics. The author clearly assumes the stance that criticism⁷ that holistically weighs the essence, nature, and value of a literary work can only appear after contemplation of how the topical and purely aesthetic interact. He further points out the components that motivate a give opinion and recalls the possibility of different types that lead in gnosiological, aesthetic, or moralistic directions. Here Ogrin harks to Kos's principle of intellectual, ethical, and aesthetic components.⁸ The period is divided into the 1920s and 1930s based on literary, historical, and spiritual considerations—not only related to the literary dynamic, but bearing in mind socio-political differences and philosophical issues as well. A look at the beginning of the twentieth century suggests a genetic connection between Ivan Cankar as critic and later critics; social criticism influenced Marxist writers. Ogrin finds a link between saintliness and devotion and the liberal conception of art as a universal human religion. He finds a far-reaching connection between Cankar's premise of "the unity of all artistic directions" with young Catholic literary opinion that adhered to the idea of an artistic synthesis of the religious, ethical, and aesthetic. Theoretically, Ogrin highlights two kinds of evaluating, *organic* and *reductive*. The first type evokes the interweaving of content and form and thus rejects idealistic aesthetics; the second underscores just one of the components of an artwork—for instance, the ethical. France Vodnik is the most important representative of the Catholic group. Ogrin sees in him a writer who already in the 1920s managed to surpass Izidor Cankar's⁹ aesthetic-formal model and in such a way that it highly appealed to young Catholic intellectuals,¹⁰ using Oskar Walzel to facilitate a modern understanding of a literary work as an *artistic organism*.¹¹ The most prominent Slovene liberal writer in the 1920s and 1930s was Josip Vidmar. Ogrin summarized his literary evaluative complex by concluding that Vidmar understood art in an ahistoric way, emphasizing its universal meaning and unique ethos. He linked it to "detached depiction," or the view that an artistic work must derive from the artist's very essence, from his personhood, which is by definition creative. Ogrin sees Ivo Brnčič as the most outstanding Marxist critic. He sees in his work analytic perspicacity and consistent reliance on the Marxist conviction of a fundamental reformation of soci-

⁷ The syntagm indirectly indicates criticism that, based on firm ideological principles, uses a literary work for extraliterary aims and evaluates it in this sense.

⁸ He refers to Siegfried J. Schmidt, who speaks of cognitive-reflexive, moral-social, and hedonistic-emotional functions. The names of the very similar content of the German philosopher would be more suitable, because they would clearly underscore the line critic-view-work-evaluation. In essence this suits Ogrin in order to highlight the conditions that enable or thwart an adequate judgement.

⁹ In some of his early works, for example "Evolucionizem v estetiki" (Evolutionism in aesthetics 1908), "Ljudsko gledališče" (Popular theater 1908), and "Pogovori o umetnosti" (Conversations about art 1910), Izidor Cankar evinced a relatively strong adherence to older aesthetic views. Using Frančišek Lampe, he linked beauty and an artistic work's tools of depiction. The artistic outlook that centers on an objective criterion he later sharpened and so converted to aestheticism and emphasized historical significance.

¹⁰ Besides this, it is necessary to point out the spiritual bases of Slovene crusaders.

¹¹ Vodnik's evaluative concept and critical practice sparked a large polemic with Josip Vidmar, who continued Levstik's heritage of a liberal thinking and democratic writer in the twentieth century.

ety.¹² Ogrin's monograph is a methodologically formidable, complete, and formally and stylistically accessible analysis that fully grasps the actual state of affairs.

I conclude this overview of developments in the field of Slovene literary criticism with a doctoral dissertation entitled *Struktura in funkcija literarne kritike na primeru sodobnega slovenskega romana* (The structure and function of literary criticism in the case of the contemporary Slovene novel 2009), by Robert Jereb.¹³ The author understands the body of Slovene literary criticism as a diversified and rationally constituted organism, whose chief features and functional integration into late twentieth-century socio-cultural and spiritual conditions can be identified, given an appropriate approach. The project is situated in the context of contemporary foreign and domestic theories. Jereb diachronically and synchronically analyzes a large corpus from the standpoint of formal and stylistic markers, and the topics from the point of view of the socialization of literature and criticism. The work is based on quantitative, empirical data gathering and critical analysis of the material. The selection of the corpus takes into account generational differences between writers and critics, and works from the center and periphery of the Slovene cultural space. Jereb concludes that metacriticism's fundamental function is to determine the distribution of individual kinds of expression (descriptive, interpretive, and evaluative), and he graphically illustrates the quantitative data he obtained on the structural components of evaluation, noting intertextual models and stylistic and formal patterns.

The development of thinking on the theoretical essay and historical essay¹⁴ in recent decades has been in the main similar to that in criticism, yet with some differences. The common point can be found in a deeper intellectual interest in both fields; the difference in the fact that essay writing acquired its synthetic theoretical foundation somewhat earlier than criticism and has recently directed its reflections to historical and anthological insights. Here I have in mind two monographs that treated Slovene essay writing by topics, ideas, and style: *Slovensko esejistiko v drugi polovici 20. stoletja* (Slovene essay writing in the second half of the twentieth century 2003) and *Slovensko esejistiko od začetkov do leta 1950* (Slovene essay writing from the beginnings to 1950 2010), as well as the anthology *Aristokracija jezika in duha* (The aristocracy of language and spirit 2005) and Katja Bergles's doctoral dissertation, "Slovenska esejistika med letoma 1995 in 2010" (Slovene essay writing between 1995 and 2010).¹⁵

I will begin a description of the situation in essay writing with Denis Poniž's study *Esej* (The essay 1989), which appeared several years before the period under consideration and remains one of the touchstone contributions¹⁶ about this sphere

¹² Of course, despite Brnčič's consideration of the artistic qualities of a literary work, it must be said that for him art was foremost production spurred by progressive social forces so as to project positive social motifs from the past, through the present, and into the future.

¹³ His mentor at the Filozofska fakulteta, University of Ljubljana, was Miran Hladnik.

¹⁴ Critical notes on selected Slovene essays is published 2004 in Matevž Kos's book *Branje po izbiri* (Selective reading).

¹⁵ In 2009, the Društvo za primerjalno književnost (Society for comparative literature) organized an international conference entitled *The Essay and Singularity*.

¹⁶ Of course, it is necessary to recall the anthology *Sodobni slovenski esej* (The contemporary Slovene essay 1979). Janko Kos introduced the collection of sixteen essay writers, alling the essay a "polyliterary"

of rational prose. The author deals with the topic in depth. At the time, there were many publications on the Slovene theory of the essay; however, with the exception of Kos's study, they only dealt with specific models. Another premise was needed to combine the various levels of the topic into a unified whole. Thus Poniž traced the term's semantic models, offered a broad review of the formal and content bases, went back to the history of the French and English essays, and then followed developments over the centuries. In the main chapter, he devotes himself to poetic and typological questions. In this way he gradually approached comparative models and Slovene reflection on the essay. This is methodologically a comparative survey work that selectively relies on foreign writers. Of course, the author cannot omit Max Bense, Theodorja W. Adorno, Gerharda Haas, Ludwig Rohner,¹⁷ Klaus G. Just.¹⁸ Poniž observes that the essay is a hybrid genre and therefore its poetics and typology are relative categories that are difficult to define in terms of form and content. For him, the essay is foremost a dynamic and open genre. He explores its typological features by using Roberta Sholes, Caril Klaus, Artur Hänyo, Theodorj Adorno, and others, concluding the typology is frequently tied to the essay's relation to cousin genres. He considers themes and essayists' particular interests. An instructive part of the book is the comparative analyses of the essay and book reviewing, reports, and feuillets.¹⁹ The second half of the monograph is a tripartite reflection on the essay: information on "European essay writing," situating the concept in the Slovene cultural and intellectual space, and Slovene essay praxis, as well as theoretical and historical responses to it. The book's structure logically arranges the material: after acquainting the reader with the poetic and typological attributes, it urges reconsideration of Slovene conditions, both practical and theoretical. The author identifies two stages in the Slovene essay's development. He sees the end of the nineteenth century as a "preparatory period" that gradually created conditions for the appearance of the "true" essay at the time of the Slovene Moderna.²⁰ In the author's opinion, the situation after 1945 was different. At first it was limiting in the creative sense, and later motivated essay writing. Poniž's description of the situation fits that actual status because he adduces facts from all relevant authors, attaches a survey of theoretical writings to the historical model, and cites genre markers from several key works after 1936.

genre and highlighting its formal, content, and spiritual characteristics. Kos significantly surpassed all that had previously been written about the essay. I have in mind genealogical questions, capturing the situation in several other national literatures, and the historical aspect. I would also add Jože Pogačnik's "O esejišičnem in kritiškem diskurzu (On essayistic and critical discourse 1996)," which connects the essay with authentic, engaging, and stylistically polished exploration of literary matters.

¹⁷ Janko Kos also included Ludwig Rohner in his "Sodobni slovenski esej."

¹⁸ The variety that essay theory offers Poniž shows as well through Just's assertions that place the essay in relatively elite reading.

¹⁹ If comparisons are important for distinguishing the poetics of the essay—for instance, with the feuillet—then doubtless the chapter "Esej in roman" (The essay and the novel) is important for both genres. In it, the author establishes the creative accomplishments of Robert Musil and especially Gerhard Haas in both genres.

²⁰ Poniž notes in particular the contributors to *Sodobnos*, *Kritika*, and *Modra ptica*, opining that before WW II they significantly expanded familiarity with the essay in practical terms.

The first Slovene historical monograph on the history of the essay, *Slovenska esejistika v drugi polovici 20. stoletja* (Slovene essay writing in the second half of the twentieth century), was part of the organization Slovene matica's project of rethinking post-1950 Slovene literature in a broad and accessible manner. The monograph has three parts. First it is concerned with general questions about the essay and essay writing. Then it synthetically takes stock of the situation in the areas of theme, form, and style. The last part is on individual essay writers' works. Of course, it is first necessary to elucidate the theoretical models, describe the situation, and distinguish essay writing from criticism and scholarly activities. The historical consideration shows that it is possible to find the sprouts of the "Slovene" essay at the end of the eighteenth century and in the first half of the nineteenth century in the foreign-language works of Slovene authors.²¹ Thus the first essays are part of the works of Fran Levstik, Josip Stritar, and Fran Levec. Concentrated involvement with essay writing began at the turn of the twentieth century with Ivan Prijatelj and Izidor Cankar. For analytical purposes, it seemed to me necessary to define the essay by theme. In doing so I summarized Slovene (Denis Poniž, Janko Kos) and foreign theoreticians (Max Bense, Theodor Adorno, Gerhard Haas, Ludwig Rohner), and took into account essay praxis. The term "mental and formal markers"²² is new in the theoretical part of the monograph, as is the definition of the essay as "a genre of rational prose." The definition that was my standard for selecting texts states that the essay is a synthesis of a unique and authentic spiritual state and a stylistically balanced creative act in which the subject and object are revealed in tandem. One of the first general conclusions of the book is connected with a sociological model, or the sociology of essay writing. It attempts to elucidate a possible link between production and, let us call them, external motivators. The book traces key developments, takes into consideration the Rožanec Prize, observes that awareness of the essay as a special genre of intellectual prose has increased in Slovene and foreign scholarly writings, and emphasizes connections in the international arena. The synthetic part of the monograph comparatively analyzes the topical, formal, and stylistic²³ nature of Slovene essay writing. Essay writing of the second half of the twentieth century can be categorized by topics but is an externally uniform corpus: it evidenced universal models of the nation, language, aesthetics and criticism, literature, existence, ethics, and morals. In a detailed analysis of the state of affairs, the monograph shows considerably great internal changes to the essay. Thus as regards literary themes, I demonstrated that essay writing had done three things: it revealed new meanings and interpretations of texts whose codes had been long fixed in the Slovene mind, it reflected on contemporary literary production, and discussed it in so a way as to extend interest in a given text to more general themes. The monograph offers a unified grasp of Slovene essay

²¹ Anton Tomaž Linhart and Matija Čop, respectively, wrote parts of *Versuch einer Geschichte von Krain und Übrigen Ländern der südlichen Slawen Österreichs* (1788) and *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur* (1831) in German; Stanko Vraz wrote *O Dubrovčanima* (1847) in Croatian.

²² Individual components of mental and formal markers follow well known facts about deduction, synthesis, meditation, reflection, intuition, etc.

²³ Emil Staiger was the first to speak about the elusive understanding of style already many decades ago. I consider style along with certain key features of Slovene essay writing, like polemicism, investigativeness, autobiographicalness, criticalness, etc.

writing by differentiating its style. This is an important aspect because it explains one of the most recognizable typological features of Slovene essay writing—that is, the as a rule balanced coming of unlike stylistic elements. The first part of the book is structured by topic, the second chronologically. Fifty-four individual writers are ordered from the most senior, Josip Vidmar, to the most junior, Matevž Kos. The selection of writers and works takes into account differing authorial motivations and seeks to prove primary, synthetically formulated postulates about thematic, stylistic, formal, and typological characteristics.

In 2005, my large selection of Slovene essay writing after 1950, *Aristokracija jezika in duha*, appeared.²⁴ Essays by thirty-six Slovene authors are collected in the anthology, including by Josip Vidmar, Edvard Kocbek, Marjan Rožanc, Drago Jančar, and Mitja Čander. The book concludes with a commentary on the stylistic, intellectual, and thematic features of Slovene essay writing, as well as its intellectual bases. At the end are “Notes on the writers.” The purpose of the anthology is to capture the diversity of Slovene creativity in the essay and to show its chief topical, stylistic, and intellectual developments. The corpus of texts has now grown significantly from what it was in the previous anthology because the selection takes in a longer period, which especially at the end of the twentieth century saw a marked increase in production. In choosing the materials I considered the importance of thematic, philosophic, intellectual, stylistic, and formal components; the representativeness, quantity, and importance of individual opuses; and the Rožanc Prize. I also included writers who had not produced a great deal but who are interesting because of their original and aesthetically polished writing. In the commentary to *Aristokracija jezika in duha* I write about the developmental, stylistic, Geistesgeschichte and thematic aspects of Slovene essay writing. I summarize some things from the 2003 monograph, but the compact portrayal of prominent individual essayists’ thought is new.

My further research on the subject is contained in the monograph *Slovenska esejistika od začetkov do leta 1950* (2010). Following the previous two books, it is a needed for a complete picture of Slovene essay writing, and to promote its historico-cultural and national historical importance. The book is conceptually related to the first one, which means that after the most essential theoretical definitions are set forth, it transitions to a synthetic view of events, and then to detailed treatment of leading individual writers. There are twenty-one of them and they are arranged in chronological order from the most senior. In making selections I took into account that there was as yet no monograph about essay writing before 1950; therefore, the selection is somewhat expanded. I also took into consideration that in the humanities during this period it is often difficult to distinguish between literary scholarship and the literary essay on theoretical, formal, and stylistic bases. A good deal of space is given over to the circumstances in which the corpus of essays appeared. In the chapter “Čas in prostor” (Time and space) and on the basis of several important authors (Peter Vodopivec, Janko Kos, Franc Zadavec, and others), I outline the historical

²⁴ Editors of essay anthologies include D. Šega (*Antologija slovenačkog književnog eseja*, An anthology of the Slovene literary essay 1964), Janko Kos (*Sodobni slovenski esej*, The contemporary Slovene essay 1979), Denis Poniž (*Slovenački esej*, The Slovene essay 1984), Matevž Kos (*The Slovene Essay of the Nienties*, 2000)

and national political shifts that directly defined the contemporary Slovene ethos, culture, views, and values. I then consider events that can be tied to the perpetuation of various philosophical stances or with the appearance of new ideological concepts. My aim was to prepare the ground for the reader to historicize the corpus. The main chapters are “Problemska in nazorska razhajanja ter stičišča” (Topical and philosophical divergences and confluences), “Slovenstvo, kultura, jezik, literatura” (Slovenism, culture, language, literature), and “Avtorji in dela” (Authors and their works). The conclusions can be summarized in the following thought: The essay appeared among the Slovenes relatively late, really only at the beginning of the twentieth century. We can find individual examples before this, but there was no unified and systematic writing of essays. However, from the very start there were talented writers, such as Izidor Cankar and Ivan Prijatelj. After them and because of the questions faced by Slovenes and Slovenism, essay writing motivated great creative talents and quickly developed into a recognized and topically diverse genre of rational prose. Essay writers differ by spiritual profile, are separated by philosophical inclinations and interests, and their creative abilities vary, yet they are a very important group in the national, spiritual, and cultural senses. Some of my conclusions correspond to those I presented in the 2003 monograph, to the effect that Slovene essay writing is topically, stylistically, and intellectually most honed when treating literary matters, the Slovene language, and the people. I have in mind the variety that also includes foreign literatures, literary ontology, aesthetic themes and the arts, existential models, and so forth. In the first fifty years of the twentieth century, essay writing was a productive and important field in the national, cultural, and spiritual senses.

Katja Bergles’s dissertation,²⁵ *Slovenska esejistika med letoma 1995 in 2010 – problemski krogi, postopki notranjega sloga in njihova funkcionalna zveza* (Slovene essay writing between 1995 and 2010 – topics addressed, stylistic approaches, and their functional connection 2012), examines Slovene essay writing during the last two decades. The first part adopts the theory of the essay as intellectual prose and divides and explains the terminology. In the second, longer part, the author typologically distinguishes and compares a select corpus. This is done from a topical and from a formal, stylistic perspective. The essay is diverse and includes extensive literary essays, writings about cultural life, artistic and aesthetic questions, and essays about nature, politics, ecology, and so forth. From the standpoint of style, the essay is not a uniform genre of rational prose, but we can usually identify a combination of different approaches in it. The author not only connects formal and stylistic approaches with individual themes, but also with the extent of the essayist’s personal involvement, responsibility, respect, uncertainty, or emotional engagement.

Both kinds of writing I have surveyed have in the past decade enjoyed considerable attention from Slovene literary scholars, who have placed them side by side with literary history. Of course, we ought not to be satisfied with these accomplishments. Essay writing requires yet more fundamental stylistic study; criticism would

²⁵ Mentor, Miran Štuhec, Filozofska fakulteta, University of Ljubljana. In 2013, Anita Laznik will defend a dissertation entitled “Idejna podoba esejistike Marjana Rožanca z vidika Frommvega humanizma” (The intellectual shape of Marjan Rožanc’s essay writing from the vantage point of Fromm’s humanism).

be served by a synthetic exploration of what took place after WW II, and perhaps an anthology. Further research would undoubtedly increase basic knowledge about both fields and—perhaps most importantly—focus questions about contemporary criticism, the comprehensiveness or even existence of its aesthetic grounds, philosophical positions, and axiology.

WORKS CITED

- Katja BERGLES, 2011: *Slovenska esejistika med letoma 1995 in 2010 – problemski krogi, postopki notranjega sloga in njihova funkcionalna zveza* (Slovene essay writing between 1995 and 2010 – topics addressed, stylistic approaches, and their functional connection). Diss. Maribor: Katja Bergles.
- Milena BLAŽIČ, 1997: Vrednostni sistem literarne kritike v reviji *Beseda*: 1951–1957 (The values system in literary criticism in the journal *Beseda*, 1951–57). M.A. thesis. Ljubljana: FF.
- Božidar BORKO, 1956: Kaj je in kaj ni esej (What is and is not an essay). *Nova obzorja* 9. 223–26.
- Darko DOLINAR, 2001: Literarna teorija in kritika (Literary theory and criticism). *Slovenska književnost*, 3. Ljubljana: DZS. 562–66.
- Herbert GRÜN, 1953: Poskus o poskusu (An attempt about an attempt). *Nova obzorja* 6. 57–61.
- Robert JEREB, 2009: *Struktura in funkcija literarne kritike na primeru sodobnega slovenskega romana* (The structure and function of literary criticism in the case of the contemporary Slovene novel). Diss. Ljubljana: Robert Jereb.
- Janko KOS, 1979: *Sodobni slovenski esej* (The contemporary Slovene essay). Ljubljana: MK.
- Matija OGRIN, 2002: *Literarno vrednotenje na Slovenskem: Od Frana Ramovša do Izidorja Cankarja* (Literary evaluation in Slovenia: From Fran Ramovš to Izidor Cankar). Ljubljana: Študentska založba.
- , 2003: *Literarno vrednotenje na Slovenskem: Od 1918 do 1945* (Literary evaluation in Slovenia: From 1918 to 1945). Ljubljana: LUD Literatura.
- BORIS PATERNU, 1960: *Slovenska literarna kritika pred Levstikom* (Slovene literary criticism before Levstik). Ljubljana: FF.
- , 1962: *Estetske osnove Levstikove literarne kritike* (The aesthetic bases of Levstik's literary criticism). Ljubljana: SM.
- , 1989: *Modeli slovenske literarne kritike: Od začetkov do 20. stoletja* (Models of Slovene literary criticism: From the beginnings to the twentieth century). Ljubljana: ZIFF.
- Jože POGAČNIK, 1962: Študija o Levstikovi literarni estetiki (A study of Levstik's literary aesthetics). *Naši razgledi* 11/12. 436.

- , 1996: O esejičnem in kritičnem diskurzu (On essayistic and critical discourse). *Ponoreli kompasi*. Maribor: Obzorja.
- Denis PONIŽ, 1989: *Esej* (The essay). Ljubljana: DZS (Literarni leksikon, 33).
- Drago ŠEGA, 2004: *Literarna kritika: Termin, geneza, teorija* (Literary criticism: The term, genesis, theory). Ljubljana: ZRC SAZU.
- , 1996: Trije tipološki obrazi literarne kritike (Three typological patterns of literary criticism). *Primerjalna književnost* 1. 17–34.
- Miran ŠTUHEC, 2003: *Slovenska esejistika v drugi polovici dvajsetega stoletja* (Slovene essay writing in the second half of the twentieth century). Ljubljana: SM.
- , 2005: *Aristokracija jezika in duha* (Aristocracy of language and mind). Ljubljana: Študentska založba.
- , 2010: *Slovenska esejistika od začetkov do leta 1950* (Slovene essays from the beginnings to 1950). Ljubljana: Študentska založba.

V ang. prevedel Timothy Pogačar.

UDK 82.0(497.4)

Urška Perenič

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

V PREREZU SLOVENSKE EMPIRIČNE LITERARNE ZNANOSTI

Razprava prikazuje in kritično presoja stanje na področju empiričnega literarnovednega študija, zlasti tiste prispevke, ki predstavljajo »ortodoksnejšo« različico empirične literarne znanosti. Stagnacijo v spoznavnoteoretični diskusiji skuša preseči s premislekom nekaterih novejših raziskav možganskih funkcij. Nič manjša vloga ni pripisana raziskavam, ki predvsem uporabljajo empirične metode in tudi prispevajo k empirizaciji literarne vede. Predstavljena so glavna imena, dosežki ter inštitucije, kjer se na Slovenskem izvajajo empirične študije literature.

Ključne besede: empirična literarna znanost (ELZ), radikalni konstruktivizem (RK), teorije kognicije, metodološka empirizacija, literarnovedne inštitucije

V slovenski literarni vedi je močnejše težnje po empirizaciji disciplinarnega področja mogoče opaziti od 90. let prejšnjega stoletja. To pomeni, da je moralo od nastanka oz. prve faze institucionalizacije ELZ, ki jo predstavlja izid *Očrta empirične literarne znanosti/Grundriß der Empirischen Literaturwissenschaft* ([1980] 1991) utemeljitelja ELZ Siegfrieda J. Schmidta,¹ preteči več kot dobro desetletje (prim. PERENIČ 2010: 99). Z gledišča današnje situacije, v kateri se je, sodeč po nekaterih uspešnih magisterijih, doktorati in knjigah, empirična paradigma na Slovenskem še okrepila, pa dobrih trideset let. To je kar pričakovana doba, če upoštevamo, da je večina slovenskih predstavnikov v razmerju »učitelj-učenec«, pri čemer pri mlajših ne gre za slepo sledenje učiteljskim avtoritetam, ampak s(m)o sicer ne tako številni in mlajši predstavniki empiričnega literarnovednega diskurza razvili svoje izvirne modele literature in v raziskovanju ubrali vsak čisto svojo pot.

Po zgodnejših empiričnih analizah literature, ki so bolj zanimive zaradi relativno hitre uporabe računalnikov in segajo v 70. in 80. leta (Peter Scherber: *Slovar Prešernovega pesniškega jezika*, 1977; Denis Poniž: *Numerične estetike in slovenska literarna znanost*, 1982, razpravi Numerična estetika in usoda umetnosti, 1972a, Računalniki in poezija, 1972b), je potrebno za obdobje 90. let omeniti razpravo Količinske in empirične raziskave literature Mirana Hladnika (1995), ki skorajda ne bi smela manjkati v bibliografijah člankov s področja empiričnih študij

¹ Takrat je bil na univerzi v Siegnu. Leta 1989 je izdal monografijo *Die Selbstorganisation des Sozialsystems Literatur im 18. Jahrhundert* [Samoorganizacija socialnega sistema literatura v 18. stoletju] (1989), ki je nekakšna uresničitev teoretskega modela iz *Očrta*. Med naslednjimi fazami institucionalizacije je poleg zbirke LUMIS, o kateri bo še govor v nadaljevanju, ustanovitev mednarodnega združenja za ELZ IGEL (1987), ki bo naslednjo konferenco organiziralo leta 2014 v Torinu.

literature.² Poudaril je, da je empiričnim študijam literarnost kognitivni pojav,³ je pa šel zatem čisto v smer količinskih analiz literature. Polje obravnave teoretičnih izhodišč ELZ je bilo bolj kone prazno. O tem posredno priča tip večine empiričnih obravnav, ki so se največ posvečale raznim plastem literarnega življenja, kakor sta knjigotrštvo in založništvo. Sem spadajo obravnave knjige in bralca; leta 1999 je pri ljubljanski Filozofski fakulteti pod tem naslovom in s številko IV izšla knjiga Gregorja Kocijana, Martina Žnideršiča in Darke Podmenik, ki ima svojega predhodnika v Kocijanovi monografiji *Knjiga in bralci* (1974).⁴ Vrzeli, ki so medtem nastale na področju obravnave spoznavnoteoretičnih vidikov ELZ, je med prvimi začel izpopolnjevati Dejan Kos. Iz leta 1998 je njegova germanistična literarnovedna disertacija *Zasnova empirične literarne znanosti z vidika radikalnega konstruktivizma*, ki je v slovenski prostor prinesla prvo izčrpnjšo predstavitev teoretičnih izhodišč ELZ in je bila podlaga knjigi *Theoretische Grundlage der Empirischen Literaturwissenschaft* (2003). Vendar ta prispevek, ki je pomemben za uveljavljanje ELZ pri nas, vsaj v nacionalni literarni vedi ni imel takšnih učinkov, kakor bi jih lahko imel.⁵ Eden od vidnejših kazalnikov so pomanjkljivi referenčni sezname v literarnovedni produkciji, ki se kakorkoli nanaša na ELZ. Razloge temu gre iskati v razmeroma šibki povezanosti med slovenističnimi in drugimi filološkimi študiji, v premajhnem posluhu in zanimanju za sorodne raziskave na obeh straneh, v jeziku strokovne produkcije (germanisti npr. veliko objavljajo v nemščini), to je povezano z mestom objave in verjetno še čim. Vendar se očitke o pomanjkljivih referenčnih seznamih še bolj nanaša na odsotnost glavnih nemških raziskovalcev iz ELZ v nekaterih slovenskih objavah s področja empiričnih in sorodnih študij, na kar sem že opozorila in čemur iščem razloge zlasti v dejstvu, da do danes nimamo slovenskih prevodov temeljnih del s področja ELZ; poleg obeh temeljnih Schmidtovih del, ki tudi pogosto nista navedeni, ampak je teorija povzeta po slovenskih avtorjih, ki so se nanj nanašali, bi si pozornost zaslužila zbirka LUMIS-Schriften⁶ ali izbrana dela vidnejših teoretikov področja⁷ (prim. PERENIČ 2010: 29). O vlogi radikalnega konstruktivizma v literarni vedi je pisala tudi germanistka Neva Šlibar (npr. 2001). Na temo teoretičnih podlag ELZ je v *Primerjalni književnosti* 2002 članek objavil Marijan Dovič.⁸ Konstruktivistično (meta)teorijo je pred tem v *Modernih metodah literarne vede* ([1999]; 2003: 228) omenil Tomo Virk, ki je predstavil samo ute-

² Skoraj pravim zato, ker nekateri raziskovalci, zlasti pa tisti, ki k literaturi pristopajo z drugimi metodami, pri sklicevanju na ELZ neredko navajajo samo študije mlajših raziskovalcev, ki so v glavnem izšle po letu 2000, kar kaže na slabo poznavanje ELZ tako v domačih kakor v širših okvirih. Obenem pa to posredno potrjuje, da se je zavest o ELZ pri nas začela širiti in krepiti šele takrat.

³ To pa je konceptualno jedro ELZ.

⁴ *Knjiga in bralci II* (G. Kocijan, M. Žnideršič) ter *Knjiga in bralci III* (G. Kocijan, M. Žnideršič, D. Podmenik, D. Rupel) sta izšli 1980. oz. 1985. leta.

⁵ Slovenistična in slavistična strokovna javnost se je z isto tematiko izpod njegovega peresa verjetno najprej seznanila v razpravi Izhodišča in perspektive empirične literarne znanosti, ki je izšla v *Slavistični reviji* 2004.

⁶ Osnovana je bila v Siegnu leta 1984 in v njej so izhajale (teoretične) razprave s področja empirične literarne in medijske znanosti.

⁷ To so Schmidtov »učeneec« Gebhard Rusch, Achim Barsch, R. Viehoff, D. Schwanitz, N. Werber, G. Plumpe idr.

⁸ Leta 2004 je Dovič objavil knjigo *Sistemske in empirične obravnave literature*.

meljitelja ELZ, kar pa je pričakovano, saj je bila knjiga namenjena pregledu metod literarnega raziskovanja. Sama sem o radikalnokonstruktivističnih (RK) podlagah ELZ govorila v prispevku za slavistični kongres 2007 in pisala v uvodnih poglavjih doktorske disertacije *Konstrukcija nacionalnega literarnega sistema z vidika empirične sistemske teorije* (Perenič 2008),⁹ ki je bila podlaga za znanstveno monografijo *Empirično-sistemsko raziskovanje literature: Konceptualne podlage, teoretski modeli in uporabni primeri* (2010); v jedru sta kritični pregled sistemskih modelov literature¹⁰ in zasnova izvirnega modela, vendar sem se dotaknila tudi vloge RK v (empirični) literarni vedi.

Poleg naštetih prispevkov, ki so bili pomembni za krepitev empirične paradigme, vseeno lahko opazimo, da je prišlo v domači ELZ do stagnacije v spoznavnoteoretični diskusiji.¹¹ ELZ se pri utemeljevanju empiričnosti,¹² ki sloni na ugotovitvah, da so vse naše predstave in modeli sveta kognitivno in socialno konstruirani, kar je znanstveno utemeljeno tako v (nevro)biološki organizaciji živih, kognitivnih sistemov kakor v načinih njihovega (socialnega komunikacijskega) delovanja oz. povezovanja, v glavnem še naprej opira na biološke in sociološke razlage Humberta R. Maturane, Francisca J. Varele, Gerharda Rotha, Ernsta von Glaserfelda in Petra M. Hejla. S tem ni nič narobe, vendar si je po preteku več kot štirih desetletij, kolikor je od izida prvih Maturanovih spisov, ob katerih se je začela scientifikacija ELZ, težko predstavljati, da v nevroznanosti medtem ni prišlo do premikov. To prekinitvev je mogoče deloma povezati s prenehanjem izhajanja LUMIS-ovih zvezkov, ki so skrbeli za visoko raven diskusije.¹³ Med novjšimi teorijami s področja eksperimentalnega raziskovanja možganov zato predstavlja vsaj razlago možganskih funkcij nemškega psihiatra in filozofa Thomasa Fuchsa, ki je v minulem letu doživela že 4. posodobljeno izdajo in ki jo poskušam v svojem raziskovanju integrirati v obravnavo spoznavnoteoretični temeljev ELZ. V knjigi *Das Gehirn – ein Beziehungsorgan: Eine phänomenologisch-ökologische Konzeption* ([2007] 2008) in v opreki s t. i. naturalističnim redukcionizmom Fuchs zavrne koncepcijo človekove zavesti in mišljenja kot zgolj konstrukta možganov. Razvoj in delovanje možganov koncipira predvsem v interakciji posameznika z družbenim okoljem, ki ima vpliv na spreminjanje možganskih struktur. Upošteva tudi raziskave Bennetta in Hackerja, zagovarja tezo, da so možgani predvsem organ

⁹ Iz istega leta je tudi moj članek o perspektivah empirične sistemske teorije literature v *Primerjalni književnosti* (Perenič 2008).

¹⁰ Kritično so predstavljali tudi nizozemski sistemski teoretiki, ki so bili vsaj v slovenski literarni vedi malo poznani ali nepoznani.

¹¹ Stanja v širših okvirih v tem trenutku ne bi želela ocenjevati, vendar se mi pri spremljanju področja kaže precej podobno stanje.

¹² Ta v njej še zdaleč ni razumljena kot neposredno dostopanje do resničnosti ali njeno odslikavanje.

¹³ Leta 2000 je izšel zadnji zvezek, ki je prinesel bibliografski pregled LUMIS-ovih izdaj. Med zvezki je potrebno omeniti naslednje: Ernst von Glaserfeld, *Konstruktivistische Diskurse*, 1984; Helmut Hauptmeier in Gebhard Rusch, *Erfahrung und Wissenschaft: Überlegungen zu einer konstruktivistischen Theorie der Erfahrung*, 1984; Peter M. Hejl, *Konstruktion der sozialen Konstruktion: Grundlagen einer konstruktivistischen Sozialtheorie*, 1985; Siegfried J. Schmidt, *Selbstorganisation – Wirklichkeit – Verantwortung: Der wissenschaftliche Konstruktivismus als Erkenntnistheorie und Lebensentwurf*, 1986. Med svežimi izdajami na to temo mi je poznana knjiga *Konstruktivistische Ökonomik* (2006), ki mi jo je v branje podaril njen urednik G. Rusch z zahvalo za zanimanje za siegenski konstruktivistični diskurz. Vendar se konstruktivizem tu povezuje z gospodarskim področjem in managerstvom.

žive osebe, ter poudari povezanost njihovega delovanja z delovanjem živcev, mišic, kože organizma na eni strani ter z (družbenim) okoljem oz. drugimi ljudmi na drugi strani. (gl. tudi Pawlik 2009)

»Fenomenološko-ekološki« koncept Thomasa Fuchsa, po katerem je delovanje možganskih funkcij oz. kognitivnih in živih sistemov mogoče razumeti samo v odnosu do človeka kot celote v njegovi vpetosti v okolje, nima posledic samo na področju psihoterapije (Zsok 2009), ampak po mojem tudi na spoznavnoteoretski ravni ELZ. Na kratko bi vse skupaj lahko strnili v tezo, da je (objektivna) resničnost vselej funkcija subjektivega odnosa do sveta, njegovega spoznavanja, izkušanja sveta oz. njegove povezanosti s svetom. Za koncept empiričnosti v ELZ je to pomembno, ker krepi spoznanje, da pri naših razumevanjih in modeliranih resničnosti ne gre za neposredno dostopanje do resničnosti, ampak da so vsa naša spoznavanja in ravnanja, kamor spadata tudi literarno in literarnoznanstveno ravnanje, – v Fuchsovem jeziku – samo (med)osebne oblike človeške komunikacije, ki so torej pod vplivom bioloških, intra- in interpersonalnih oz. socialnokomunikacijskih dejavnikov. Fuchsovo koncepcijo sama pri obravnavi spoznavnoteoretičnih temeljev zaradi njene težnje po upoštevanju bioloških in »nebioloških« dejavnikov uvrščam na vmesni nivo teorije, tj. med biološke in sociološke razlage o delovanju sistemov. Predstavljam si, da je na ta način mogoče vsaj malo zapolniti vrzel, ki je vnovič nastala v spoznavnoteoretični diskusiji v ELZ.

Če zdaj pogledamo na razmerja med empirično teorijo in metodologijo ter jih soočimo s praktičnimi analizami primerov, vidimo, da občasno zapuščenje teoretičnih okvirov ni imelo preveč slabih učinkov na stanje empiričnih študij na Slovenskem. Stran od teorije in k metodološki problematiki empirične analize je šel Hladnik. Leta 1988 je v *Slavistični reviji* izšla njegova razprava Prežihov Boj na požiralniku in metodološka vprašanja analize pripovedne proze. Literature se je lotil s kvantitativnimi metodami, obravnaval velike korpuse, kakršna sta slovenski zgodovinski roman in kmečka povest (razprava Preštevna določila slovenske povesti, 1993), ter se spraševal o vlogi novih oz. računalniških tehnologij pri obravnavi literature.¹⁴

Dokaj različne uporabne primere bomo našli pri vseh predstavnikih ELZ, ki so s sistemskoteoretskega vidika preučevali posamezne izseke oz. dejavnosti iz literarnega življenja: Dejan Kos je obravnaval nemško literarno življenje okrog leta 1200, Marijana Dovića je zanimal razvoj vloge literarnega proizvajalca v slovenskem literarnem sistemu, Urška Perenič pa je raziskovala literarno življenje v kulturno-političnih društvih in čitalnicah sredi 19. stoletja. Raziskave so bile predstavljene monografsko (2003, 2007, 2010) in so od konca 90. let izhajale v domačih in tujih zbornikih ter publikacijah (*Slavistična revija*, *Primerjalna književnost*, *Slovene Studies*, *Vestnik*). Od tod je med drugim razvidno, kako pomembno vlogo je pri predstavljanju modernjšega empiričnega pristopa dejansko igrala *Slavistična revija*, čeprav se nacionalne vede običajno držijo konservativnejše pozicije. Med slovenističnimi zborniki, ki so vedno zastavljeni interdisciplinarno, gre izpostaviti zlasti zbornik *SSJLK Slovenski jezik, literatura, kultura in mediji* (2008), ki ga je uredila Mateja Pezdirc Bartol. Avtorica je sicer empirične metode uporabila v disertaciji, kjer se je ukvarjala z re-

¹⁴ Miran Hladnik, *Digitalna humanistika na Slovenskem*, 2012, na spletu.

cepcijo drame (2004) in je bila podlaga za njeno knjigo *Najdeni pomeni: Empirične raziskave recepcije literarnega dela* (2010).

Pezdirc Bartolovi sicer bolj vidim mesto pri recepcijskoestetski usmeritvi, saj so jo najbolj zanimali vloga bralca v različnih literarnovednih usmeritvah 20. stoletja (formalizem, (post)strukturalizem, recepcijska estetika, teorija bralčevega odziva, nova kritika ...) ter sprejemnik oz. gledalec pri dramskem besedilu. Je pa recepcijo dramskega besedila in njegove gledališke uprizoritve obravnavala empirično.¹⁵ Uporabila je vprašalnik, ki je skupaj z vsebinsko analizo in intervjujem med najpogosteje uporabljenimi empiričnimi metodami v družboslovju in humanistiki. V tej drugi skupini, kjer gre torej za metodološko empirizacijo (prim. Groeben) in za katero je značilna uporaba empiričnih metod, spomnimo še na druge avtorje. Empirične metode je v magisteriju in doktorski nalogi že v 90. letih uporabil Aleksander Bjelčevič (1993; 1996). Najdemo jih tudi pri Alenki Žbogar (*Sodobna slovenska kratka zgodba in novela v literarni vedi in šolski praksi*, 2002), Aleksandri K. Bizjak (*Jezikoslovne osnove pridige kot žanra*, 2004) in Zoranu Božiču (*Poezija Franceta Prešerna v srednješolskih učbenikih in njena recepcija*, 2010), čeprav naštetih avtorji po obravnavanih vsebinah spadajo na področje šolske prakse oz. jezikoslovja. Med zadnjimi uspešnimi literarnovednimi disertacijami bi omenila raziskavo Roberta Jereba (2009), ki je uporabil kvantitativne metode za analizo strukture in funkcij literarne kritike. Med empiričnimi obravnavami literature ni mogoče spregledati knjige Jureta Zupana: *Kaj je Prešeren rekel o –: Poezije in konkordance* (2001) s statistično analizo Prešernovih pesmi z zbirom konkordanc za samostalnike ter razprave Usage of multivariate analysis in authorship attribution: Did Janez Mencinger write the story 'Poštena Bohinčeka'? (2008), ki jo je napisal matematik in ekonomist Marko Limbek. Tipu uvodoma omenjenih raziskav, za katere sta skrbela Kocijan in Žnideršič, dodajmo objave Maje Breznik in Anje Dular, ki se lotevajo knjižne kulture, knjigotrštva in založništva. Med empirične raziskave zagotovo spada razprava sociologa in literarnega zgodovinarja Igorja Krambergerja, ki se je navezal na pojem literarnega sistema (2010) in ob odlomku besedila iz Cankarjevega Epiloga k *Vinjetam* obravnaval vidike, s katerih v ELZ poteka študij literature.¹⁶

Marko Juvan je pred tremi leti v intervjuju za *Literaturo* spodbudno govoril o zametkih empirično-sistemske šole oz. mlajši generaciji slovenskih literarnih zgodovinarjev in »sistemcev«, med katerimi je navedel Dejana Kosa, Marijana Dovića in Urško Perenič (JUWAN 2009: 100). Intervjuvančeva izjava daje slutiti, da je upošteval razlike med posameznimi prispevki, ki spadajo na področje empiričnih literarnih

¹⁵ Norbert Groeben npr. v nekem sorodnem kontekstu recepcijske estetike ne vidi med empiričnimi usmeritvami, čeprav meni, da je s tezo, da je za konstituiranje pomena teksta pomemben (realni, empirični) bralec, na poti k metodološki empirizaciji (GROEBEN 2011: 154).

¹⁶ Kramberger je med drugim izhajal iz teoretskega modela sistema literatura, kakor sem ga do takrat izoblikovala sama (Perenič 2008). Zraven je premišljal o literarnih delovalnikih, ki tvorijo sistem, s konkretnim poudarkom na stavcu, ki sem ga sama uvrstila na ravnino distribucije. Opazoval ga je v odnosu do komunikatne baze. Z vidika ELZ, ki jo zanima razvoj literature tudi z ozirom na razvoj medijskih tehnologij, se mi zdi pomemben njegov poudarek, da komunikatne baze, ki je jedro sistema, ne sme »ses-tavljati zgolj korpus besedil, temveč ob njem še korpus objav oziroma prenosov med mediji: prepisovanje oziroma prepisova-nje s komentiranjem v srednjem veku; digitalizacija vsega danes – vmes pa je obdobje tiskarstva s svojimi poklici oziroma svojo delitvijo dela in vlog.« (KRAMBERGER 2010: 201)

študij, saj je torej med sistemskimi teoretiki navedel le te tri. Sama sem za to, da se ob morebitnem sprejetju oznake slovenska empirična literarnovedna šola napravijo nekatere razmejitev. Niso pa te razmejitve vrednostne narave in jim ne gre za hierarhijo med študijami, ampak želijo samo poudariti razločke med njimi. Na eni strani so študije, ki so močnejše oprte na (radikalno)konstruktivistično podgrajeno ELZ, kakor jo je utemeljil in začrtal Schmidt in s tem zastavil temeljne smernice za moderno preučevanje literature (prim. PERENIČ 2010: 28), na drugi strani pa študije, pri katerih gre predvsem za metodološko empirizacijo. V posebno skupino bi dala izčrpne študije, ki se lotevajo različnih knjigotrških vidikov knjige in so že bile navedene. Tu spoznavnoteoretična izhodišča niso (enako) artikulirana in uporaba empiričnega oz. sistemskoteoretskega pojmovnika ni (enako) dosledna.¹⁷

Artikulaciji teoretičnih temeljev ne pripisujem takšnega pomena samo zato, ker tvorijo paradigmatško ozadje diskurza in ker ga je mogoče z njihovo refleksijo tudi krepiti, ampak ker je to v bistvu ključno za razumevanje pojma empiričnosti. Če vsaj občasne refleksije ni, lahko tako pri empirikih kot pri strokovni publiki nastane vtis, da imajo empiriki opraviti z (ontološko) resničnostjo, čeprav npr. tudi v neposredni osebni komunikaciji (npr. opazovalca in bralca pri raziskavah literarnega branja in razumevanja) ne gre za preprosto prenašanje informacij (o branju, razumevanju, spoznavanju literature), ampak gre vedno za komunikacijsko »sodelovanje« živih, kognitivnih sistemov v skladu z njihovo biološko organizacijo in načinom delovanja v vsakokratnih empiričnih pogojih. Z doslednejšo in jasnejšo artikulacijo bi zmanjšali možnost očitkov dozdevne abstraktnosti sistemske teorije, ki naj ne bi omogočala prenosa na konkretne probleme.¹⁸ Vse tovrstne trditve so problematične, ker podcenjujejo oz. precenjujejo zmožnosti posameznih metod,¹⁹ in sploh niso v skladu z izhodišči, s koncepti in smotri empirično-sistemskih pristopov k literaturi. Prav tako dajejo slutiti nerazumevanje tega, kakšno sploh je v ELZ razmerje med teorijo in empirijo. V ELZ je namreč vseskozi govor o empirični teoriji, ki sloni na sistematično in eksperimentalno preverjenih teoretskih osnovah o delovanju sistemov. Vendar poti empirizacije, kako nastajajo, se organizirajo in delujejo živi, kognitivni in socialni sistemi, ni ne mogoče ne potrebno prehoditi vsakič znova in v različnih disciplinah. Tudi ko se gibamo v literarni vedi, ta empirična teorija funkcionira samostojno in hkrati pomeni vezni člen v teoriji sistemov. Od tod je verjetno tudi bolj jasno, zakaj je sistemski pristop postal glavni instrument pri empirični obravnavni literature oz. literarnega življenja.

Poleg publikacij in knjig, ki so od konca prejšnjega stoletja prinašale empirične študije literature, je bila za uveljavljanje in krepitev te usmeritve pomembna tudi nje-

¹⁷ S tem se povezuje pojem ortodoksosti v izvlečku razprave, vendar je mišljen pozitivno. T. i. pravovernost mi pomeni doslednost ravnanj znotraj posamezne metode, ki predpostavlja tudi dosledno uporabo metodološkega terminološkega inventarja, npr. glavnih terminov literarni delovalniki, literarne vloge, literarna ravnanja, razmejitveni kriteriji, literarne konvencije.

¹⁸ Enega takih očitkov smo empiriki s precej ogorčenja brali v prispevku za 3. št. *Primerjalne književnosti* 2010 (str. 217). To je podobno, kakor da bi nekdo, ki uporablja osnovne matematične funkcije in ni usvojil integriranja (ki pomeni seštevanje), trdil, da z integralom zaradi kompleksnosti uporabe njegove funkcije ni mogoče seštevati.

¹⁹ Sama nisem nikoli gojila iluzije o odrešilni moči ELZ (PERENIČ 2008: 114), čeprav menim, da je to eden bolj celovitih in ustreznih pristopov pri obravnavanju literature.

na inštitucionalna zastopanost. Študij Schmidtove teorije oz. ELZ je bil sestavni del uvodnega cikla predavanj iz nemške literarne znanosti na ljubljanski germanistiki pri Nevi Šlibar,²⁰ ki je za bolonjski študij spisala učni načrt za predmeta Literarni sistem I (literarno besedilo) in Literarni sistem II (kontekst). Na pojem literarnega sistema, ki ga uporablja ELZ, naletimo v študijskih programih iz let 1995 in 1997 Marka Juvana, ki se je v 90. letih odzval na spremembo literarnoraziskovalne paradigme. Seznanjanje z ELZ na ljubljanski slovenistiki sicer že dolgo časa poteka pri uvodnih metodoloških predavanjih Mirana Hladnika, največ v okviru predmeta Uvod v študij slovenske književnosti, ki ga trenutno izvaja skupaj in pri katerem pokriva področje sistemskih obravnav literature. (PERENIČ 2010: 7–8) Sistemskoteoretske vsebine sem nedavno vključila v dodiplomski izbirni predmet Slovenski družbeni sistem literatura, ki ga izvajam od študijskega leta 2011/12,²¹ in v doktorski predmet Metodologija slovenistične literarne vede na ljubljanski FF. Pri predmetu Metodologija literarne vede ga pokriva Dejan Kos, ki je poglavja iz ELZ pred leti vključil v germanistični predmetnik na mariborski germanistiki, medtem ko je na ZRC SAZU za to področje pristojen Marijan Dovič. Empiričnemu študiju literature so se odprla vrata z nekaterimi bolonjskimi predmeti, kakršna sta npr. Literatura in mediji ter Literatura in kulturne ustanove.²² H krepitvi položaja empiričnih literarnovednih študij poleg raziskovalcev na osrednjih raziskovalnih in visokošolskih ustanovah prispevajo diplomske, magistrske in doktorske naloge študentov, ki jih tu ne moremo vseh naštetih. Čeprav večinoma ne izidejo knjižno in so zato kot sivo polje redkeje upoštevane v strokovnih debatah, so pomemben prispevek k empirizaciji disciplinarnega področja. Med raziskovalnimi projekti, ki literaturo pojmujejo v duhu empiričnih metod, je Prostor slovenske literarne kulture: Literarna zgodovina in prostorska analiza z geografskim informacijskim sistemom (2011–2014), ki ga vodi Marko Juvan in je deloma že uresničil zastavljene cilje s tematsko številko *Slavistične revije Prostor v literaturi in literatura v prostoru* (2012, ur. Urška Perenič). Pri zbiranju obsežnih biografskih in geografskih podatkov za projekt je uspešno sodelovala skupina ljubljanskih slovenistov, kar je verjetno še en recept za krepitev empiričnega področja, ki je v tesnejši medsebojni povezanosti študentov in raziskovalcev profesorjev.

VIRI IN LITERATURA

Der Diskurs des Radikalen Konstruktivismus, 1986. Ur. Siegfried J. Schmidt. Frankfurt ob Majni: Suhrkamp.

Der Diskurs des radikalen Konstruktivismus. 2: Kognition und Gesellschaft, 1992. Ur. Siegfried J. Schmidt. Frankfurt ob Majni: Suhrkamp.

²⁰ Sama sem se prvič srečala z ELZ prav pri njej.

²¹ Od leta 2007 sem poskušala posamezne vsebine iz ELZ vključiti zlasti v teoretske in metodološke predmete na mariborski slavistiki, kjer to področje po prenovi ni ustrezno pokrito.

²² Prvi program za ta predmet je spisala preučevalka slovenske (sodobne) poezije Irena Novak Popov, ki je pokazala veliko dovzetnost za empirične študije in raziskave mlajših kolegov s tega področja. O vidiku ustanov v literarnem življenju letos predavava v tandemu, prihodnje študijsko leto pa naj bi oba predmeta prevzela avtorica tega članka.

- Marijan DOVIĆ, 2004: *Sistemske in empirične obravnave literature*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- , 2007: *Slovenski pisatelj: Razvoj vloge literarnega proizvajalca v slovenskem literarnem sistemu*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Thomas FUCHS, [2008], 2012: *Das Gehirn – ein Beziehungsorgan: Eine phänomenologisch-ökologische Konzeption*. 4., aktualizirana in razširjena izdaja. Stuttgart: W. Kohlhammer.
- Ernst von GLASERFELD, 1984: *Konstruktivistische Diskurse*. Siegen: Institut für Empirische Literatur- und Medienforschung (LUMIS-Schriften, 2).
- , 1987: Siegener Gespräche über Radikalen Konstruktivismus: Ernst von Glaserfeld im Gespräch mit NIKOL (1982, 1984). *Der Diskurs des Radikalen Konstruktivismus*. Ur. Siegfried J. Schmidt. Frankfurt ob Majni: Suhrkamp. 401–40.
- Norbert GROEBEN, 2012: Empirisierung (in) der Literaturwissenschaft: Wissenschaftsinterne und -externe Dynamiken. *SPIEL: Siegener Periodicum zur Internationalen Empirischen Literaturwissenschaft* 30/1. 151–58.
- Helmut HAUPTMEIER, Gebhard RUSCH, 1984: *Erfahrung und Wissenschaft: Überlegungen zu einer konstruktivistischen Theorie der Erfahrung*. Siegen: Institut für Empirische Literatur- und Medienforschung (LUMIS-Schriften, 4).
- Peter M. HEJL, 1985: *Konstruktion der sozialen Konstruktion: Grundlagen einer konstruktivistischen Sozialtheorie*. Siegen: Institut für Empirische Literatur- und Medienforschung (LUMIS-Schriften, 6).
- , 1987: Konstruktion der sozialen Konstruktion: Grundlinien einer konstruktivistischen Sozialtheorie. *Der Diskurs des Radikalen Konstruktivismus*. Ur. Siegfried J. Schmidt. Frankfurt ob Majni: Suhrkamp. 303–39.
- , 1992: Die zwei Seiten der Eigengesetzlichkeit: Zur Konstruktion natürlicher Sozialsysteme und zum Problem ihrer Regelung. *Kognition und Gesellschaft: Der Diskurs des Radikalen Konstruktivismus* 2. Ur. Siegfried J. Schmidt. Frankfurt ob Majni: Suhrkamp. 167–213.
- Miran HLADNIK, 1988: Prežihov Boj na požiralniku in metodološka vprašanja analize pripovedne proze. *Slavistična revija* 36/4. 339–48. Tudi na spletu.
- , 1990: *Slovenska kmečka povest*. Ljubljana: PD. Tudi na spletu.
- , 1995: Količinske in empirične raziskave literature. *Slavistična revija* 43/3. 319–40. Tudi na spletu.
- , 2009: *Slovenski zgodovinski roman*. Ljubljana: ZIFF. Tudi na spletu.
- , 2012: Digitalna humanistika na Slovenskem. Na spletu.
- Marko JUVAN, 2009: O literarni zgodovini lahko pišemo samo fragmente. Intervju. Spraševal Matjaž Zaplotnik. *Literatura* 21/213. 86–106.
- Gregor KOČIJAN, 1974: *Knjiga in bralci*. Ljubljana: Delavska enotnost.
- Gregor KOČIJAN, Martin ŽNIDERŠIČ, 1980: *Knjiga in bralci II*. Ljubljana: Raziskovalni center za samoupravljanje pri RS ZSS.

- Gregor KOČIJAN, Martin ŽNIDERŠIČ, Darka PODMENIK, Dimitrij RUPEL, 1985: *Knjiga in bralci III*. Ljubljana: Kulturna skupnost Slovenije.
- Gregor KOČIJAN, Martin ŽNIDERŠIČ, Darke PODMENIK, 1999: *Knjiga in bralci IV*. Ljubljana: FF.
- Dejan KOS, 2003: *Theoretische Grundlage der Empirischen Literaturwissenschaft*. Maribor: Slavistično društvo (Zora, 21).
- Igor KRAMBERGER, 2010: Ponovno branje Epiloga k Vinjetam. Kaj je Cankar namignil Schwentnerju? *Slavistična revija* 58/2. 189–205.
- Marko LIMBEK, 2008: Usage of multivariate analysis in authorship attribution: Did Janez Mencinger write the story 'Poštena Bohinčeka'? *Metodološki zvezki* 5/1. 81–93.
- Humberto R. MATURANA, 1969: Neurophysiology of Cognition. *Cognition: A Multiple View*. Ur. P. Garvin. New York, Washington: Spartan Books. 3–23.
- , 1986a: Kognition. Prev. S. J. Schmidt. *Der Diskurs des Radikalen Konstruktivismus*. Ur. Siegfried J. Schmidt. Frankfurt ob Majni: Suhrkamp. 89–118.
- , 1986b: Biologie der Sozialität. Prev. J. Rodriguez, G. Rusch. *Der Diskurs des Radikalen Konstruktivismus*. Ur. Siegfried J. Schmidt. Frankfurt ob Majni: Suhrkamp. 287–302.
- Humberto R. MATURANA, Francisco J. VARELA, [1987] 1998: *Drevo spoznanja*. Prev. U. Kalčič, U. Kordeš. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Michael PAWLIK, 2009: Thomas Fuchs: *Das Gehirn – ein Beziehungsorgan*: Das Leben als Leibesübung. *Frankfurter Allgemeine Zeitung* (27. 8.). Na spletu.
- Urška PERENIČ, 2008: Perspektive empirične systemske teorije z vidika mlajše generacije – doslednost, odprtost, zanesljivost. *Primerjalna književnost* 31/2. 113–35.
- , 2010: *Empirično-sistemska raziskovanje literature: Konceptualne podlage, teoretski modeli in uporabni primeri*. Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije (Slavistična knjižnica, 16).
- Mateja PEZDIRC BARTOL, 2010: *Najdeni pomeni: Empirične raziskave recepcije literarnega dela*. Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije (Slavistična knjižnica, 15).
- Denis PONIŽ, 1972a: Numerična estetika in usoda umetnosti. *Problemi* 5/168–69. 120–21.
- , 1972b: Računalniki in poezija. *Prostor in čas* 4/9–10. 603–06.
- , 1982: *Numerične estetike in slovenska literarna znanost*. Maribor: Obzorja.
- Prostor v literaturi in literatura v prostoru/Space in literature and literature in space*. *Slavistična revija* 60/3 (2012). Ur. Urška Perenič.
- Gerhard ROTH, 1986a: Autopoiese und Kognition: Die Theorie H. R. Maturanas und die Notwendigkeit ihrer Weiterentwicklung. *Der Diskurs des Radikalen Konstruktivismus*. Ur. Siegfried J. Schmidt. Frankfurt ob Majni: Suhrkamp. 256–86.

- , 1986b: Erkenntnis und Realität: Das reale Gehirn und seine Wirklichkeit. *Der Diskurs des Radikalen Konstruktivismus*. Ur. Siegfried J. Schmidt. Frankfurt ob Majni: Suhrkamp. 229–55.
- Peter SCHERBER, 1977: *Slovar Prešernovega pesniškega jezika*. Maribor: Obzorja.
- Siegfried J. SCHMIDT, [1980], 1991: *Grundriß der Empirischen Literaturwissenschaft*. Frankfurt ob Majni: Suhrkamp.
- , 1986: *Selbstorganisation – Wirklichkeit – Verantwortung: Der wissenschaftliche Konstruktivismus als Erkenntnistheorie und Lebensentwurf*. Siegen: Institut für Empirische Literatur- und Medienforschung (LUMIS-Schriften, 9).
- , 1989: *Die Selbstorganisation des Sozialsystems Literatur im 18. Jahrhundert*. Frankfurt ob Majni: Suhrkamp.
- Neva ŠLIBAR, 2001: Spiegelungen, Verfremdungen: Von der Problematik des Alteritäts- und Fremdheits-Paradigmas in der Literaturvermittlung. *Mannigfaltigkeit der Richtungen: Analyse und Vermittlung kultureller Identität im Blickfeld germanistischer Literaturwissenschaft*. Ur. Christa Grimm idr. 27–46.
- Francisco J. VARELA, 1979: *Principles of Biological Autonomy*. New York: North-Holland.
- , 1986: Autonomie und Autopoiese. Prev. S. J. Schmidt. *Der Diskurs des Radikalen Konstruktivismus*. Ur. Siegfried J. Schmidt. Frankfurt ob Majni: Suhrkamp. 119–32.
- Tomo VIRK, [1999]; 2003: *Moderne metode literarne vede*. 227–29.
- Jure ZUPAN, 2001: *Kaj je Prešeren rekel o –: Poezije in konkordance*. Ljubljana. MK.
- Otto ZSOK, 2009: Thomas Fuchs, *Das Gehirn – ein Beziehungsorgan. Eine phänomenologisch-ökologische Konzeption*. Stuttgart: Kohlhammer Verlag. Na spletu.

UDK 82.0(497.4)

Urška Perenič

Faculty of Arts, University of Ljubljana

AT THE INTERSECTION OF SLOVENE EMPIRICAL LITERARY STUDIES

This article describes and critically evaluates the status of the field of empirical literary studies, and in particular publications that represent an “orthodox” variant of empirical literary studies. It attempts to overcome the stagnation in conceptual and theoretical discussions by rethinking certain recent cognitive research projects. An equivalent role is acknowledged for research that employs primarily empirical methods and contributes to the empiricization of literary studies. Major names, achievements, and institutions in Slovenia that carry out empirical studies are noted.

Key words: empirical literary studies (ELW), radical constructivism (RK), theory of cognition, methodological empiricization, institutions

A formidable move to empiricize the field of literary studies has been observable in Slovenia since the 1990s. This means that more than a full decade (PERENIČ 2010: 99) had to pass from the origins or first phase of the institutionalization of ELW, as signaled by the appearance of its founder, Siegfried J. Schmidt’s¹ *Grundriß der Empirischen Literaturwissenschaft* ([1980] 1991), or a good thirty years until now for the empirical paradigm in Slovenia to become even stronger, to judge by certain successful M.A. and doctoral theses and books. This is a welcome time, if we take into account that the majority of Slovene representatives are in a “teacher-student” relationship, and the younger ones are not blindly following their teachers’ authority but have, despite their relatively small number, developed original models of literature as representatives of empirical literary discourse and chosen purely individual paths in literary research.

Following the early empirical analyses of literature, which are of interest because of the relatively quick turn to computing in the 1970s and 1980s—Peter Scherber’s *Slovar Prešernovega pesniškega jezika* [A dictionary of Prešeren’s poetic language, 1977], Denis Poniž’s *Numerične estetike in slovenska literarna znanost* [Quantitative aesthetics and Slovene literary studies, 1982], and the articles *Numerična estetika in usoda umetnosti* [Quantitative aesthetics and the fate of art, 1972a] and *Računalniki in poezija* [Computers and poetry, 1972b]—Miran Hladnik’s article *Količinske in empirične raziskave literature* [Quantitative and empirical literary research, 1995] ought to be mentioned from the 1990s and certainly included in any

¹ At the time he was at the the university in Siegen. In 1989 he published the monograph *Die Selbstorganisation des Sozialsystems Literatur im 18. Jahrhundert*, which is a sort of realization of the the theoretical model in *Grundriß*. Among the final phases of institutionalization of ELW, aside from the LUMIS collection (see below), was the founding of an international ELW society, IGEL, in 1987. It next conference will be in Turin in 2014.

list of articles in the field of empirical literary studies.² Hladnik emphasized that in empirical studies literariness is a cognitive phenomenon,³ and therefore he went in the direction of purely quantitative analyses of literature. The quarter for discussing ELW's theoretical principles remained virtually vacant. The profile of the majority of empirical analyses, which for the most part were devoted to different layers of literary life, like the book trade and publishing, indirectly attest to this. Book publishing and readership research are examples. In 1999, a book by this title authored by Gregor Kocijan, Martin Žnideršič, and Darka Podmenik was published at the Faculty of Arts in Ljubljana. It had been preceded by Kocijan's monograph *Knjiga in bralci* [The book and readers, 1974].⁴ Dejan Kos was among the first who began to fill the lacunae that had appeared in discussions of ELW's conceptual and theoretical models. His 1998 dissertation on German literature, *Konzeption der radikal-konstruktivistisch fundierten empirischen Literaturwissenschaft*, introduced the first thorough picture of ELW's theoretical principles and was the foundation for his book *Theoretische Grundlage der Empirischen Literaturwissenschaft* (2003). Yet this publication, which was important for establishing ELW in Slovenia, did not have the kinds of effects that it might have had,⁵ at least in the study of the national literature. One of the most obvious indicators is the dearth of references to ELW in scholarly publications on literature. The reasons for this might be sought in the relatively tenuous ties between Slovene and other philological studies, with too little attention to and interest in similar research on both sides; the language of scholarly publications (e.g., Germanists publish a great deal in German); place of publication; and likely elsewhere. However, the criticism of flawed lists of references has even more to do with the absence of leading German theoreticians in ELW in some Slovene publications on empirical and related studies—something I have already pointed out and which I would explain by the fact that yet today we lack Slovene translations of fundamental works on ELW. Besides Schmidt's two fundamental works, which often go uncited while his theory is adapted from Slovene authors who refer to him, the LUMIS-Schriften⁶ collection and the selected works of leading theoreticians⁷ in the field deserve attention (PERENIČ 2010: 29). The Germanist Neva Šlibar (e.g., 2001) has also written on the role of radical constructivism in literary scholarship. Marijan

² I say "certainly" because some researchers, especially those who approach literature with other methodologies, when referring to ELW often cite only the studies of younger researchers who mainly began working after 2000, thus showing a poor knowledge of ELW in Slovenia and in a wider sphere. At the same time, this clearly confirms that an awareness of ELW in Slovenia began to spread and take hold only at that time.

³ This is the conceptual core of ELW.

⁴ *Knjiga in bralci II* (Kocijan and Žnideršič) and *Knjiga in bralci III* (Kocijan, Žnideršič, Podmenik, and Rupel) appeared in 1980 and 1985.

⁵ Slovene and Slavic scholars likely became acquainted with the topic he was writing about in the article *Izhodišča in perspektive empirične literarne znanosti* [The principles and perspectives of empirical literary studies], which appeared in *Slavistična revija* in 2004.

⁶ It was founded at Siegen in 1984 and published (theoretical) articles in the field of empirical literary and media studies.

⁷ These are Schmidt's "student" Gebhard Rusch, Achim Barsch, R. Viehoff, D. Schwanitz, N. Werber, G. Plumpe, and others.

Dović⁸ published an article on the topic of ELW's theoretical bases in *Primerjalna književnost* in 2002. Tomo Virk had previously mentioned constructivist (meta) theory in *Moderne metode literarne vede* [Modern methods of literary studies 1999, 2003: 228], introducing only ELW's founder, as might be expected since the book was intended as a survey of research methods. In a paper for the 2007 Slavistični kongres, I spoke on the radical constructivist (RK) bases of ELW, and wrote about it in the introductory chapters of my dissertation, *Konstrukcija nacionalnega literarne sistema z vidika empirične sistemske teorije* [The construction of a national literary system from the viewpoint of empirical systems theory, 2008],⁹ which was the basis for the monograph *Empirično-sistemske raziskovanje literature: Konceptualne podlage, teoretski modeli in uporabni primeri* [Empirical-systemic literary studies: Conceptual framework, theoretical models, and applications, 2010]. A critical survey of systems models for literature and a project for an original model are at the core of the monograph,¹⁰ but I also touched on the role of RK in (empirical) literary studies.

Despite these publications, which were important for the solidification of the empirical paradigm, we can nonetheless observe that conceptual and theoretical discussions of ELW in Slovenia stagnated.¹¹ In establishing its empiricism,¹² ELW relies on findings to the effect that all of our ideas and models of reality are cognitive social structures, which research locates in the (neuro)biological organization of living cognitive systems, as well as in the ways they operate (social communication) and connect (*strukturelle Kopplung*). In general, the research continues to rely on the neurobiological and sociological explanations of Humbert R. Maturana, Francisco J. Varela, Gerhard Roth, Ernst von Glaserfeld, and Peter M. Hejl. This is fine; however, more than four decades since Maturana's works were published, marking the transformation of ELW into a science, it is difficult to imagine that there has not been progress in neuroscience. This gap can in part be tied to the cessation of the LUMIS collections, which hosted high quality discussions.¹³ Among recent theories in the field of experimental brain research I would at least note the German psychiatrist

⁸ In 2004, Dović published a book entitled *Sistemske in empirične obravnave literature* [Systems and empirical literary research].

⁹ My article on the possibilities of an empirical systems theory of literature appeared in *Primerjalna književnost* the same year (Perenič 2008).

¹⁰ Dutch systems theorists are also critically assessed. They were, at least in Slovene literary studies, little known or unknown.

¹¹ I will refrain from evaluating the situation at the time in a broader context, although it seems to me to have been similar elsewhere.

¹² Empiricism is not at all understood as direct access to reality or its depiction.

¹³ The last collection came out in 2000. It contained a bibliographic survey of all LUMIS publications. The following collections should be noted: Ernst von Glaserfeld's *Konstruktivistische Diskurse* (1984), Helmut Hauptmeier and Gebhard Rusch's *Erfahrung und Wissenschaft: Überlegungen zu einer konstruktivistischen Theorie der Erfahrung* (1984), Peter M. Hejl's *Konstruktion der sozialen Konstruktion: Grundlagen einer konstruktivistischen Sozialtheorie* (1985), and Siegfried J. Schmidt's *Selbstorganisation – Wirklichkeit – Verantwortung: Der wissenschaftliche Konstruktivismus als Erkenntnistheorie und Lebenseinstwurf* (1986). Of recent publications on the topic, I am familiar with *Konstruktivistische Ökonomik* (2006), the editor of which, G. Rusch, gave me to read and thanked me for my interest in constructivist discourse at Seigen. However, in this volume constructivism is connected with economics and management.

and philosopher Thomas Fuchs's research into the brain's functioning. I am trying to integrate the ideas found in his book *Das Gehirn – ein Beziehungsorgan: Eine phänomenologisch-ökologische Konzeption* ([2007] 2008), which came out last year in a fourth, revised edition, into a discussion of the conceptual and theoretical bases of ELW. In contradistinction to so-called naturalistic reductionism, Fuchs rejects the concept of human consciousness and thought as simply a construct of the brain. He conceives of brain development and functions as taking place primarily in an individual's interactions with his or her social surroundings, which influence changes in the brain's structures. Consideration of Bennett and Hacker's research also suggests the thesis that the brain is first of all an organ in a living person. The brain's functions are connected on the one hand with an organism's nerve, motor, and skin functions, and on the other with the (social) surroundings, with other people (Pawlik 2009).

Thomas Fuchs's "phenomenological-ecological" concept, according to which the brain's functioning, its cognitive and nerve systems can be understood only in relation to a person as a whole as he or she exists in the environment, has implications not only for psychotherapy (Zsok 2009), but, in my opinion, for ELW's conceptual and theoretical bases. In short, we might posit the thesis that (objective) reality is always a function of a subjective relationship to the world, conception of the world, experience of the world, and connection with the world. This is important for the concept of empiricism in ELW because it strengthens the realization that our understandings and modeling of reality are not direct access to it but that all of our cognition and behavior, including literary and research behavior, to paraphrase Fuchs, is but (inter)personal forms of human communication, and are thus influenced by biological, intra- and interpersonal, socio-communicative factors. In considering its discussion of conceptual and theoretical fundamentals, I would situate Fuchs's concept in a transitional area of theory—that is, between biological and sociological explanations for systems' processes—because of its tendency to account for biological and "non-biological" factors. It seems to me that by using Fuchs, it is possible at least in part to fill the lacuna that has again appeared in conceptual and theoretical discussions of ELW.

If we have a look at the relations between empirical theory and methodology and compare them with existing empirical analyses of literature, we see that the temporary lack of theoretical frameworks did not have an overly negative impact on the condition of empirical studies in Slovenia. Hladnik became involved with methodological problems of empirical analyses instead of theory. His article Prežihov Boj na požiralniku in metodološka vprašanja analize pripovedne proze [Prežihov's "Boj na požiralniku" and methodological questions of analyzing narrative prose] appeared in *Slavistična revija* in 1988. He applied quantitative methods to literature and researched large corpora, such as the Slovene historical novel and rural tale (the article Preštevna določila slovenske povesti [Quantifiable measures of the Slovene tale] 1993), and inquired into the role of new, digital technologies in literary research.¹⁴

We can find quite a variety of applied examples from all of the representatives of ELW that have investigated individual slices of literary life from a systems theory

¹⁴ Miran Hladnik, *Digitalna humanistika na Slovenskem* [Digital humanities in Slovenia 2012], on the Internet.

perspective. Dejan Kos investigated German literary life around the year 1200, Marijan Dovič was interested in how the creative writer's role developed in the Slovene literary system, and Urška Perenič researched the literary life of cultural-political societies and reading centers in the mid-nineteenth century. These projects appeared in monographs (2003, 2007, and 2010), and have since the late 1990s been published in collections and journals in Slovenia and abroad (*Slavistična revija*, *Primerjalna književnost*, *Slovene Studies*, *Vestnik*). From this it is evident, among other things, what an important role *Slavistična revija* played in presenting the most recent empirical approaches, despite the fact that major journals usually hold conservative positions. Among Slovene collections, which are as a rule interdisciplinary, the collection *SSJLK Slovenski jezik, literatura, kultura in mediji* [Seminar on Slovene language, literature, culture, and media, 2008], edited by Mateja Pezdirc Bartol, ought to be highlighted. Pezdirc Bartol (2004) employed empirical methods in her dissertation, where she treated drama reception. It was the basis for her book *Najdeni pomeni: Empirične raziskave recepcije literarnega dela* [Meanings discovered: Empirical research into the reception of literary works, 2010].

Pezdirc Bartol's work has its proper place in the area of aesthetic reception, because she was most interested in the reader's role in various forms of twentieth-century literary scholarship (i.e., formalism, [post]structuralism, aesthetic reception, reader response theory, and New Criticism), and the audience's role as concerns drama. Yet the reception of dramatic texts and their staging is treated empirically.¹⁵ She used questionnaires, which along with content analysis and interviews are among the most frequently employed empirical methods in the social sciences and humanities. Other scholars can be placed in this second group, where methodological empiricization is present (Groeben) and the use of empirical methods is significant. Aleksander Bjelčevič (1993; 1996) made use of empirical methods in his M.A. and Ph.D. theses already in the 1990s. They are also seen in the work of Alenka Žbogar (*Sodobna slovenska kratka zgodba in novela v literarni vedi in šolski praksi* [The contemporary Slovene short story and novella in literary studies and school curricula, 2002]), Aleksandra K. Bizjak (*Jezikoslovne osnove pridige kot žanra* [The linguistic bases of the sermon as a genre, 2004]), and Zoran Božič (*Poezija Franceta Prešerna v srednješolskih učbenikih in njena recepcija* [The poetry of France Prešeren in middle school textbooks and its reception, 2010]), even though the contents of their works belong to the field of education or linguistics. Among recent successful dissertations in literary studies I would mention Robert Jereb's (2009) research project, which employed quantitative methods for analyzing the structures and functions of literary criticism. Among empirical investigations, Jure Zupan's *Kaj je Prešeren rekel o -: Poezije in konkordance* [What Prešeren said about -: The poetry and concordances, 2001] ought not to be overlooked, with its statistical analysis of Prešeren's poems and a concordance of nouns, as well as the article "Usage of multivariate analysis in authorship attribution: Did Janez Mencinger write the story 'Poštena Bohinčeka'?" (2008), by the mathematician and economist Marko Limbek. The publications of

¹⁵ In a similar discussion, Norbert Groeben, for example, does not consider aesthetic reception to be an empirical field, although he believes that with the thesis that the (real) reader is important for constructing a text's meaning it is approaches methodological empiricization (GROEBEN 2011: 154).

Maja Breznik and Anja Dular on book culture, the book trade, and publishing can be grouped with the kind of research introduced earlier, by Kocijan in Žnideršič. The sociologist and literary scholar Igor Kramberger's articles assuredly are empirical studies. He applied models from ELW for the study of literature to an excerpt from the text of Cankar's epilogue to *Vinjete* (2010).

In an interview with the journal *Literatura* three years ago, Marko Juvan spoke about the embryonic empirical-systems school, or the younger generation of Slovene literary scholars and "systemics," of whom he named Dejan Kos, Marijan Dovič, and Urška Perenič (JUVAN 2009: 100). His statement allows us to surmise that he discerned differences among the individuals' contributions, which belong to the field of empirical literary studies. I would be in favor of establishing certain distinctions be made when applying the term school of Slovene empirical literary research. The distinctions are not evaluative and do not imply a hierarchy of studies, but simply underline their different qualities. On the one side are studies that rest firmly on a (radical) constructivist ELW foundation as originated and outlined by Schmidt, who thus provided fundamental directions for modern literary analyses (PERENIČ 2010: 28); on the other side are studies that are methodologically empirical. I would place studies that deal with various models of the book trade, examples of which I have given, in a special group, where the conceptual and theoretical principles are not (always) articulated and the use of an empirical or systems theory frame is not (always) consistent.¹⁶

I do not attribute such importance to articulating theoretical principles only because they form discourse's paradigmatic background, which can be strengthened by reflection, but because in essence it is key to understanding the concept of empiricism. In the absence of at least occasional reflection, empiricists and scholars in general might receive the impression that empiricists deal with a (ontological) reality, while even in direct personal communication (e.g., between observer and reader in research on reading and understanding) it is not simply a matter of conveying information (about reading, understanding, and knowing literature), but always of the communicative "cooperation" of living, cognitive systems together with their biological organization and way of operating in their respective empirical conditions. Consistent and clear articulation would void the possibility of criticism on account of the seeming abstractness of systems theory, which prevents its application to concrete problems.¹⁷ All such statements are problematic because they underestimate or overestimate the potential of particular methods¹⁸ and in no way correspond to the principles, concepts, and views of empirico-systems approaches to literature. They

¹⁶ The idea of orthodoxy in the article abstract is connected with this, but it is meant positively. So-called true believing suggests to me consistency of application within a given method, which also dictates consistent use of an inventory of methodological terms—for example, of the terms components; roles of actions; processing etc.

¹⁷ We empiricists read one such criticism with great disappointment in the third issue of *Primerjalna književnost* for 2010 (p. 217). It was as if someone familiar with basic mathematical functions and without a command of integration (that is, addition), were to state that an integer cannot be used in addition because of the complexity of its functional uses.

¹⁸ I myself have never entertained illusions about the salvific power of ELW (PERENIČ 2008: 114), although I think it is one of the more comprehensive and suitable approaches to investigating literature.

also engender doubt in their understanding of the relation between theory and the empirical in general in ELW. In ELW there is an ongoing conversation about empirical theory with reference to the systematically and experimentally tested theoretical bases of systems' operations. However, the tenets of empiricism, which are founded on the systematic functioning of living, cognitive, social systems, need not be reestablished in each discipline. Even when we waiver in literary studies, this empirical theory functions independently and simultaneously as a link in the theory of systems. Given this view, it is probably clearer why a systems approach has become the main instrument in empirical investigations into literature or literary life.

Besides the articles and books that have, since the end of the twentieth century, contained empirical studies of literature, the institutional representation of the empirical orientation has been important to its establishment and growth. Schmidt's publication on theory (ELW) was an integral part of the introductory series of lectures on German literary studies in Ljubljana University's German program under Neva Šlibar,¹⁹ who wrote the academic plan for the Bologna agreement subject *The Literary System I (the literary text)*, and *The Literary System II (context)*. We already encounter the concept of literary system, used in ELW, in Marko Juvan's 1995 and 1997 courses of study. In the 1990s, he responded to change in the literary research paradigm. Miran Hladnik's introductory lectures on methodology have for a long time acquainted students in the Department of Slovene at Ljubljana University with ELW, mostly in the course *Introduction to the Study of Slovene Literature*, which I currently teach with him and in which I cover the area of systems research on literature (PERENIČ 2010: 7–8). I recently (2011–12)²⁰ included systems theory in an undergraduate elective course on *The Slovene Literary System*, and in the doctoral course *The Methodology of Slovene Literary Studies* at the Faculty of Arts, Ljubljana University. Dejan Kos also teaches it in *The Methodology of Literary Studies*, having some years ago included aspects of ELW in the German course of study at Maribor University. Certain Bologna courses, such as *Literature and the Media* and *Literature and Cultural Institutions*, have included the empirical study of literature.²¹ Besides researchers at the main research and higher education institutions, students' baccalaureate, M.S. and doctoral theses, too numerous to name here, contribute to the strengthening of empirical literary studies. Although the majority do not appear as books and are therefore seldom considered in scholarly debates, they represent an important addition to the empiricization of the discipline. Among the research projects that assess literature in an empirical fashion is the project "Prostor slovenske literarne kulture: Literarna zgodovina in prostorska analiza z geografskim informacijskim sistemom" [*The space of Slovenian literary culture: Literary history and the GIS-based spatial analysis*], headed by Marko Juvan. It has already attained certain of its goals with the

¹⁹ I first became acquainted with ELW thanks to her.

²⁰ Since 2007 I have attempted to include individual aspects of ELW especially in theoretical and methodological courses in the Maribor University Slavic program, where the field has been inadequately covered after a reform.

²¹ A literary scholar Irena Novak Popov, wrote the first program for this course. She exhibited a great deal of openness to empirical studies and the research of junior colleagues in this field. We are currently lecturing in tandem on the types of institutions in literary life; next academic year Urška Perenič will assume both courses.

publication of a 2012 issue of *Slavistična revija* entitled *Prostor v literaturi in literatura v prostoru* [Space in literature and literature in space], edited by Urška Perenič. A group of Ljubljana University students from the Department of Slovene successfully cooperated on the collection of an array of biographical and geographic data for the project. This is probably yet another way to strengthen empirical studies—through close ties between students and research faculty members.

WORKS CITED

- Der Diskurs des Radikalen Konstruktivismus*, 1986. Ed. Siegfried J. Schmidt. Frankfurt/Main: Suhrkamp.
- Der Diskurs des radikalen Konstruktivismus. 2: Kognition und Gesellschaft*, 1992. Ed. Siegfried J. Schmidt. Frankfurt/Main: Suhrkamp.
- Marijan DOVIČ, 2004: *Sistemske in empirične obravnave literature* (Systemic and empirical approaches to literature). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- , 2007: *Slovenski pisatelj: Razvoj vloge literarnega proizvajalca v slovenskem literarnem sistemu*. (Slovene writer: Development of the literary producer in the Slovene literary system). Ljubljana : Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Thomas FUCHS, [2008], 2012: *Das Gehirn – ein Beziehungsorgan: Eine phänomenologisch-ökologische Konzeption*. 4th edition. Stuttgart: W. Kohlhammer.
- Ernst von GLASERFELD, 1984: *Konstruktivistische Diskurse*. Siegen: Institut für Empirische Literatur- und Medienforschung (LUMIS-Schriften, 2).
- , 1987: Siegener Gespräche über Radikalen Konstruktivismus: Ernst von Glaserfeld im Gespräch mit NIKOL (1982, 1984). *Der Diskurs des Radikalen Konstruktivismus*. Ed. Siegfried J. Schmidt. Frankfurt/Main: Suhrkamp. 401–40.
- Norbert GROEBEN, 2012: Empirisierung (in) der Literaturwissenschaft: Wissenschaftsinterne und -externe Dynamiken. *SPIEL: Siegener Periodicum zur Internationalen Empirischen Literaturwissenschaft* 30/1. 151–58.
- Helmuth HAUPTMEIER, Gebhard RUSCH, 1984: *Erfahrung und Wissenschaft: Überlegungen zu einer konstruktivistischen Theorie der Erfahrung*. Siegen: Institut für Empirische Literatur- und Medienforschung (LUMIS-Schriften, 4).
- Peter M. HEIL, 1985: *Konstruktion der sozialen Konstruktion: Grundlagen einer konstruktivistischen Sozialtheorie*. Siegen: Institut für Empirische Literatur- und Medienforschung (LUMIS-Schriften, 6).
- , 1987: Konstruktion der sozialen Konstruktion: Grundlinien einer konstruktivistischen Sozialtheorie. *Der Diskurs des Radikalen Konstruktivismus*. Ed. Siegfried Schmidt. Frankfurt/Main: Suhrkamp. 303–39.
- , 1992: Die zwei Seiten der Eigengesetzlichkeit: Zur Konstruktion natürlicher Sozialsysteme und zum Problem ihrer Regelung. *Kognition und Gesellschaft: Der Diskurs des Radikalen Konstruktivismus 2*. Ed. Siegfried J. Schmidt. Frankfurt/Main: Suhrkamp. 167–213.

- Miran HLADNIK, 1988: Prežihov Boj na požiralniku in metodološka vprašanja analize pripovedne proze (Prežihov's "Boj na požiralniku" and methodological questions of analyzing narrative prose). *Slavistična revija* 36/4. 339–48. Web.
- , 1990: *Slovenska kmečka povest* (The Slovene rural tale). Ljubljana: PD. Web.
- , 1995: Količinske in empirične raziskave literature (Quantitative and empirical literary research). *Slavistična revija* 43/3. 319–40. Web.
- , 2009: *Slovenski zgodovinski roman* (The Slovene historical novel). Ljubljana: ZIFF. Web.
- , 2012: Digitalna humanistika na Slovenskem (Digital humanities in Slovenia). Web.
- Marko JUVAN, 2009: O literarni zgodovini lahko pišemo samo fragmente: Intervju (We can only write fragments of literary history: Interview). Interviewer M. Zaplotnik. *Literatura* 21/213. 86–106.
- Gregor KOČIJAN, 1974: *Knjiga in bralci* (The book and readers). Ljubljana: Delavska enotnost.
- Gregor KOČIJAN, Martin ŽNIDERŠIČ, 1980: *Knjiga in bralci II* (The book and readers II). Ljubljana: Raziskovalni center za samoupravljanje pri RS ZSS.
- Gregor KOČIJAN, Martin ŽNIDERŠIČ, Darka PODMENIK, Dimitrij RUPEL, 1985: *Knjiga in bralci III* (The book and readers III). Ljubljana: Kulturna skupnost Slovenije.
- Gregor KOČIJAN, Martin ŽNIDERŠIČ, Darka PODMENIK, 1999: *Knjiga in bralci IV* (The book and readers IV). Ljubljana: FF.
- Dejan KOS, 2003: *Theoretische Grundlage der Empirischen Literaturwissenschaft*. Maribor: Slavistično društvo (Zora, 21).
- Igor KRAMBERGER, 2010: Ponovno branje Epiloga k Vinjetam: Kaj je Cankar namignil Schwentnerju? (Another reading of the epilogue to *Vinjete*: What did Cankar hint to Schwentner?). *Slavistična revija* 58/2. 189–205.
- Marko LIMBEK, 2008: Usage of multivariate analysis in authorship attribution: Did Janez Mencinger write the story 'Poštena Bohinčeka'? *Metodološki zvezki* 5/1. 81–93.
- Humberto R. MATURANA, 1969: Neurophysiology of Cognition. *Cognition: A Multiple View*. Ed. P. Garvin. New York, Washington: Spartan Books. 3–23.
- , 1986a: Kognition. Transl. S. J. Schmidt. *Der Diskurs des Radikalen Konstruktivismus*. Ed. Siegfried J. Schmidt. Frankfurt/Main: Suhrkamp. 89–118.
- , 1986b: Biologie der Sozialität. Prev. J. Rodriguez, G. Rusch. *Der Diskurs des Radikalen Konstruktivismus*. Ed. Siegfried J. Schmidt. Frankfurt/Main: Suhrkamp. 287–302.
- Humberto R. MATURANA, Francisco J. VARELA, [1987] 1998: *Drevo spoznanja* (The tree of knowledge). Transl. U. Kalčič, U. Kordeš. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Michael PAWLIK, 2009: Thomas Fuchs: *Das Gehirn – ein Beziehungsorgan*: Das Leben als Leibübung. *Frankfurter Allgemeine Zeitung* (27. 8.). Web.

- Urška PERENIČ, 2008: Perspektive empirične sistemske teorije z vidika mlajše generacije – doslednost, odprtost, zanesljivost (The perspectives of empirical systems theory from the standpoint of the younger generation – consistency, openness, reliability). *Primerjalna književnost* 31/2. 113–35.
- , 2010: *Empirično-sistemsko raziskovanje literature: Konceptualne podlage, teoretski modeli in uporabni primeri* (Empirical-systemic literary studies: Conceptual framework, theoretical models, and applications). Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije (Slavistična knjižnica, 16).
- Mateja PEZDIRC BARTOL, 2010: *Najdeni pomeni: Empirične raziskave recepcije literarnega dela* (Meanings discovered: Empirical research on the reception of literary works). Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije (Slavistična knjižnica, 15).
- Denis PONIŽ, 1972a: Numerična estetika in usoda umetnosti (Quantitative aesthetics and the fate of art). *Problemi* 5/168–69. 120–21.
- , 1972b: Računalniki in poezija (Computers and poetry). *Prostor in čas* 4/9–10. 603–06.
- , 1982: *Numerične estetike in slovenska literarna znanost* (Quantitative aesthetics and Slovene literary studies). Maribor: Obzorja.
- Prostor v literaturi in literatura v prostoru/Space in literature and literature in space. Slavistična revija* 60/3 (2012). Ed. Urška Perenič.
- Gerhard ROTH, 1986a: Autopoiese und Kognition: Die Theorie H. R. Maturanas und die Notwendigkeit ihrer Weiterentwicklung. *Der Diskurs des Radikalen Konstruktivismus*. Ed. Siegfried J. Schmidt. Frankfurt/Main: Suhrkamp. 256–86.
- , 1986b: Erkenntnis und Realität: Das reale Gehirn und seine Wirklichkeit. *Der Diskurs des Radikalen Konstruktivismus*. Ed. Siegfried J. Schmidt. Frankfurt/Main: Suhrkamp. 229–55.
- Peter SCHERBER, 1977: *Slovar Prešernovega pesniškega jezika* (A dictionary of Prešeren's poetic language). Maribor: Obzorja.
- Siegfried J. SCHMIDT, [1980], 1991: *Grundriß der Empirischen Literaturwissenschaft*. Frankfurt/Main: Suhrkamp.
- , 1986: *Selbstorganisation – Wirklichkeit – Verantwortung: Der wissenschaftliche Konstruktivismus als Erkenntnistheorie und Lebensentwurf*. Siegen: Institut für Empirische Literatur- und Medienforschung (LUMIS-Schriften, 9).
- , 1989: *Die Selbstorganisation des Sozialsystems Literatur im 18. Jahrhundert*. Frankfurt/Main: Suhrkamp.
- Neva ŠLIBAR, 2001: Spiegelungen, Verfremdungen: Von der Problematik des Alteritäts- und Fremdheits-Paradigmas in der Literaturvermittlung. *Mannigfaltigkeit der Richtungen: Analyse und Vermittlung kultureller Identität im Blickfeld germanistischer Literaturwissenschaft*. Ed. Christa Grimm et al. 27–46.

- Francisco J. VARELA, 1979: *Principles of Biological Autonomy*. New York: North-Holland. --, 1986: *Autonomie und Autopoiese*. Transl. S. J. Schmidt. *Der Diskurs des Radikalen Konstruktivismus*. Ed. Siegfried J. Schmidt. Frankfurt/Main: Suhrkamp. 119–32.
- Tomo VIRK, [1999]; 2003: *Moderne metode literarne vede* (Modern methods of literary studies). 227–29.
- Jure ZUPAN, 2001: *Kaj je Prešeren rekel o –: Poezije in konkordance* (What Prešeren said about –: The poetry and concordances). Ljubljana: MK.
- Otto ZSOK, 2009: Thomas Fuchs, *Das Gehirn – ein Beziehungsorgan. Eine phänomenologisch-ökologische Konzeption*. Stuttgart: Kohlhammer Verlag. Web.

V ang. prevedel Timothy Pogačar.

BIBLIOGRAFIJA KOT PODLAGA ZA RAZISKOVANJE

(Nekaj bibliografskih izkušenj)

Ko se lotevamo raziskav in pisanja študij, si moramo pripraviti register, seznam, razvid o predmetu obravnave. V literarnovedni stroki proučujemo literarna in literarnovedna dela posameznih osebnosti, literarna obdobja, vrste literarnih del, posamezne literarne sestavine (tematsko-motivne značilnosti, strukturo literarnega dela, ubeseditvene načine, verzne oblike, sporočilnost, kompozicijske lastnosti itd.) in še marsikaj. Za raziskovanje in proučevanje potrebujemo natančen tloris, popis proučevanega predmeta. To nam omogoča bibliografija, brez katere je preglednost našega dela manjša, poleg tega nas bibliografski popis opozori na prenekatero evolucijsko značilnost, na premore med literarnimi deli, spreminjanje koncepta pri nastajanju opusa, pogostost določenega pojava ipd.

Ključne besede: slovenska literarna veda, bibliografija, bibliometrija, Cobiss, dLib

Da je za temeljit vpogled v temo potrebno imeti bibliografsko podlago, so dokazali že najstarejši literarno-kulturni ustvarjalci. Primož Trubar je leta 1561 pripravil popis svojih tiskanih knjig in tako dokazoval svojo ustvarjalnost: *Register und summarischer Inhalt der windischer Bücher*; leta 1689 je Janez Vajkard Valvasor v šesti knjigi *Die Ehre des Hertzoghtums Crain* objavil pregled 57 kranjskih piscev in njihovih del, med njimi je enajst Slovencev; Marko Pohlin je 1803. leta na Dunaju v *Catalogus bibliographicus librorum [...] academiae Theresianae* objavil bibliografijo *Bibliotheca Carnioliae* (dopolnjena je izšla v Ljubljani 1862); dopolnjeni popis (posmrtna objava) Matije Čopa v *Slovensche Literatur* je izšel v prvem delu Šafařikove *Geschichte der südslawischen Literatur* 1864.

Kaj smo na Slovenskem na področju bibliografije objavili v letih 1561–1973, je v knjigi *Bibliografija slovenskih bibliografij* sistematično predstavila Štefka Bulovec (1976). Od takrat do danes nimamo te dejavnosti popisane tako strnjeno, tj. v knjižni obliki, imamo pa vsako leto po enaki metodologiji razporejene vsakoletne bibliografije v seznamih, ki jih objavlja bibliotekarska revija *Knjižnica*, dostopnih tudi na medmrežju. Pred stroko se postavlja naloga, da bi čim prej strnjeno predstavila (v knjižni obliki ali na medmrežju) bibliografije od 1974 do danes. Mislim, da gre za več kot potrebno pomagalo, čeprav na medmrežju v nekaj trenutkih lahko ugotovimo, ali je za iskano področje ali osebo objavljena bibliografija ali ni. V *Bibliografiji slovenskih bibliografij* se je mogoče seznaniti z najrazličnejšimi vrstami bibliografij, ki so nastajale in še nastajajo na Slovenskem. Teoretično so sistematizirane v *Uvodu v bibliografijo* (1970) Janeza Logarja, v priločniku *Osnove bibliologije in bibliografije* (1984) Maksa Veselka, v *Knjigi* (1983) Jožeta Munde in v *Praktičnem spisovniku ali šoli strokovnega ubesedovanja* (2002) Mirana Hladnika. Obstajajo nacionalne in pokrajinske bibliografije v različnih časih, bibliografska kazala časopisja, strokovne

bibliografije, založniške bibliografije, zvrstno-vrstne, prevodne itd.; zelo številne so osebne bibliografije.

Ko so bibliografije objavljene, so v splošni rabi, mogoče jih je nič kolikokrat uporabiti, s tem da navedemo avtorstvo oz. vire. Taki splošni rabi so namenjene tudi podatkovne zbirke, kot sta Cobiss ali dLib v NUK-u. Vzroki in povodi za nastanek bibliografij so različni: službeni (strokovni) ali osebni (zaradi naklonjenosti do različnih bibliografskih predmetov, zlasti do opusa posameznih ustvarjalcev). Precejšnje je število bibliografij, ki nimajo neposredne povezave s proučevanjem bibliografskega predmeta. Te bibliografije imajo splošen informativni namen: omogočajo iskanje posameznih objav, podatkov o osebah in njihovih delih, podatkov o obstajanju podobnih publikacij, razširjenosti tiskov, razprav in člankov o določenih delih, pojavih in značilnostih. Tesnejša zveza med proučevalcem določenega predmeta in bibliografijo nastane takrat, ko je bibliografija vsebinska podlaga in podatkovna mreža za nastajajočo raziskavo ali študijo, ker pred tem ni bilo temeljitejšega vpogleda v predmet proučevanja. V literarni vedi je takih primerov veliko.

Ko je France Kidrič proučeval starejšo slovensko književnost, si je pripravil bibliografsko podlago za reformacijo in protireformacijo, in to s spisoma *Bibliografski uvod v zgodovino reformacijske književnosti pri južnih Slovanih v XVI. veku* (1927, litografirano) in *Opombe k protireformacijski (katoliški) dobi v zgodovini slovenskega pismenstva* (ČJKZ 1921/1922), kjer je predstavil tiske in rokopise iz let 1600–1764. Nato je v letih 1929–1938 v zvezkih izhajala *Zgodovina slovenskega slovstva: Od začetkov do Zoisove smrti*. Po podobnih poteh so hodili drugi literarni zgodovinarji starejše generacije (Ivan Prijatelj, Ivan Grafenauer, pozneje France Koblar) in njihovi nasledniki (Anton Slodnjak, Mirko Rupel, Marja Boršnik, Anton Ocvirk) ter nekateri mlajši literarni zgodovinarji in raziskovalci slovenske književnosti.

Glede bibliografske podlage je bila moja vzornica Marja Boršnik. Iz bibliografije je izpeljevala monografske zasnove o Antonu Aškercu, Franu Celestinu in Ivanu Tavčarju. Sestavila je Aškerčevo bibliografijo in jo objavila v 4. zvezku *Časopisa za zgodovino in narodopisje* leta 1935. Do tistega časa je bila to najpopolnejša slovenska osebna bibliografija. Pripravila si je podrobno vsebinsko-podatkovno mrežo, na podlagi katere je raziskovala pesnikovo življenje in delo in iz česar je nastala obsežna monografija *Aškerc: Življenje in delo* (1939). Na podoben način je z bibliografijo *Kazalo Celestinovega objavljenega dela* (str. 317–326) zasnovala tudi monografijo *Fran Celestin* (1951), ki je izšla kot prvi zvezek zbirke Slavistična knjižnica. Tretji avtor, ki mu je z bibliografijo tlakovala pot, je bil Ivan Tavčar, toda napisala je le prvi del monografije o njem z naslovom *Ivan Tavčar: Leposlovni ustvarjalec, I: 1863–1893* (1973, tiskano 1974); bibliografija *Kronološki pregled prve polovice Tavčarjevih leposlovno-prosvetnih spisov (1863–1893)* je objavljena na koncu knjige, str. 539–548. Nekoliko drugačno metodologijo je Boršnikova izbrala (morda zaradi okoliščin) pri Stanku Majcnu in njegovih dveh knjigah *Izbrana dela* (1967).

Kot navdušen učenec Antona Slodnjaka in Marje Boršnikove sem se v študentskih letih 1955–1956 lotil sestavljanja svoje prve bibliografije, in sicer o pripovedniku Ivu Šorliju, ki je takrat živel v Kranju in prebival v pritličnem stanovanju v Arnškovi hiši v Tomšičevi ulici. Seznanila sva se in večkrat sem ga obiskal. V meni je zorela morebitna študija, razprava ali vsaj članek o tem zanimivem sodobniku

moderne in njegovem pripovedništvu. Pisatelj mi je pomagal s podatki, spomini in nepoznanimi dejstvi o svojem delu. Del bibliografije – morda bi lahko rekli objektivni del – sem oblikoval s pozornim brskanjem po *Ljubljanskem zvonu*, *Slovanu* in drugi periodiki njegovega časa. A najdragocenejša je bila priložnost, da sem podatke preverjal pri pisatelju in ga spraševal, kje je vse objavljaj in pod katerimi imeni (psevdonimi, kriptonimi). Tu se je izkazala poglavitna koristnost neposrednega stika z avtorjem in bibliografija je bila blizu temu, da zajame vse ali vsaj veliko večino objavljenega. Pri svojih letih je imel pisatelj svež spomin, zlasti se je to pokazalo, ko sva ugotavljala, kdo vse je pisal o njegovih knjigah, tako da sem zlahka dopolnjeval rubriko Ocene pod samostojnimi publikacijami. Pri tretjem delu z naslovom Preводи mi je blagohotno priskočil na pomoč France Dobrovoljc in zadeva je bila pripravljena za tisk in za mojo študijsko obravnavo. Pisatelj je leta 1957 praznoval 80-letnico rojstva in revija *Gorenjska* (urednik je bil Miloš Mikeln), ki se je želela oddolžiti Šorliju kot slovenskemu pisatelju in kranjskemu občanu, je mojo bibliografijo objavila z opombo: »Pisatelj dr. Ivo Šorli je izpolnil 19. aprila t. l. osemdeset let. Več kot eno desetletje je preživel v Kranju kot notar in pozneje kot upokojenec (danes živi v Ogulinu). Naša revija se ga ob tem visokem jubileju spominja s tem, da priobčuje bibliografijo njegovih del.« Bibliografske mreže, ki sem si jo pripravil, nisem izrabil vse do leta 2000, ko sem v *Kranjskem zborniku* objavil obsežnejšo razpravo *Kratko pripovedništvo Iva Šorlija*, toda celosten pogled na njegovo pripovedništvo me še čaka.

Očitno je kriva konceptualna zasnova, da naša najbolj elitna zbirka Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev ne prinaša celostnih bibliografij pisateljev. Izjeme so Slavko Grum, Alojz Gradnik z bibliografijo prevodne dejavnosti v 5. knjigi ZD 2008 in Miran Jarc ter Vladimir Bartol s seznamami virov in literature v prvih knjigah ZD 2012. Ta praznina se je nadaljevala pri monografijah, tudi v mojem *Kersniku* (2011). Res pa je, da sem pred pisanjem monografije pripravil biografsko in bibliografsko mrežo, ki sem jo objavil v *Zborniku občine Lukovica* 2004 pod naslovom Janko Kersnik (Krsnik) 1852–1897: Življenjepisna skica kot podlaga za monografijo; te mreže sem se pri pisanju monografije dosledno držal.

Za orientacijo po stroki pridejo prav bibliografska kazala slovenističnih strokovnih in znanstvenih serijskih publikacij. Bibliografsko kazalo *Slavistične revije* za čas od 1948 do 1977 je izšlo v SR 1977 (sestavil ga je Jože Munda), za obdobje 1978–1992 pa v SR 1993 (sestavljalec Martin Grum). Potreba po natisnjem bibliografskem kazalu za čas po 1993 ni več tako pereča, odkar je revija v celoti digitalizirana in je njen arhiv dostopen preko spletne strani revije in preko Digitalne knjižnice Slovenije. Za 30 letnikov *Jezika in slovstva* (1955/56–1984/85) je 1985 izšla v posebni številki revije (sestavljalec Jože Munda), medtem ko je za letnike 1985/86–1994/95 izšla v posebni številki 1995 (Alenka Logar Pleško). Tudi *JiS* je digitaliziran. Manjka še možnost naprednega internega iskanja po besedilih v izbrani reviji. Reviji sta glavno nahajališče osebnih bibliografij literarnih zgodovinarjev, ki so izhajale ob njihovih visokih jubilejih (nekatero so izšle tudi na drugih mestih, npr. v reviji *Primerjalna književnost*): France Bernik, Marja Boršnik, Darko Dolinar, Helga Glušič, Matjaž Kmecl, France Koblar, Gregor Kocijan, Jože Koruza, Janko Kos, Dušan Moravec, Boris Paternu, Dušan Pirjevec, Jože Pogačnik, Tone Pretnar, Franc Zadavec). Kori-

stne so zlasti za obdobje pred Cobissom, ko sprotni bibliografski zajem po periodiki raztresenih literarnovednih razprav še ni bil samoumeven.

25 letnikov zbornikov *Seminarja slovenskega jezika, literature in kulture* je dobilo sumarno bibliografsko kazalo v zborniku 1989 (Alenka Logar Pleško in Tone Pretnar), za čas do 1994 v zborniku tega leta, za leta 1995–2003 pa je izšlo kazalo v zborniku 2004 (Anka Sollner Perdih). Posrečena je bila rešitev kazala za 30 letnikov simpozijске zbirke Obdobja (1980–2011), ki je objavljeno kot priloga v jubilejnem 30. zvezku serije (Anka Sollner Perdih).

Posebno mesto med avtorskimi bibliografijami zavzemajo popisi knjig Tarasa Kermaunerja, objavljeni na zavihkih ali na koncu njegovih knjig in na spletu. Njihova količina (122 knjig samo v seriji Rekonstrukcija in reinterpretacija slovenske dramatike, od tega 26 na spletu) in tudi količina v njih obravnavanih slovenskih dram (okrog 780) kliče po popisu vsebine oz. izdelavi stvarnih kazal, česar so se lotili študentje na ljubljanski slovenistiki; za zgled so jim že izdelana vsebinska kazala nekaterih drugih literarnozgodovinskih monografij v okviru Wikiprojekta Romani.

Po letu 1992 *Jezik in slovstvo* ne objavlja več letne slovenistične bibliografije, iz katere je bilo mogoče relativno hitro napaberkovati literarnozgodovinske novitete. Anka Sollner Perdih (2010) je bibliografijo literarnovednih del za desetletje 2000–2009 objavila na željo Gregorja Kocijana (2010), ki je komentiral nemajhno slovensko literarnovedno produkcijo (208 monografij in 86 zbornikov); strokovno oceno v znanstvenem tisku je doživela samo desetina zbornikov in ena šestina monografij, kar govori o slabi povezanosti stroke in šibki odmevnosti raziskovalnih rezultatov.

Javna spletna dostopnost velikih bibliografskih in besedilnih zbirk je v veliki meri odgovorna za spremembo literarnovedne paradigme. Zavest o možnosti empiričnih in kvantitativnih (statističnih) pristopov, ki so v jedru nove paradigme, pa povratno vpliva na izpopolnjevanje obstoječih podatkovnih zbirk in gradnjo novih. Razlike med bibliografijo in knjižnico se postopoma brišejo, saj klik na enoto v bibliografiji vedno pogosteje pripelje do celotnega besedila. Nacionalni bibliografski servis Cobiss s tem zamuja (opcije »e-dostop«, »e-viri« ali »z e-dostopom« je komaj za nekaj odstotkov), toliko bolj pa se v relevantno bibliografsko zbirko spreminja dLib, Digitalna knjižnica Slovenije. Načrtovana povezava med Cobissom in dLibom bo gradivo literarnovednih študij napravila preglednejše in dostopnejše.

Literarnovedne razprave, ki temeljijo na izčrpnih bibliografskih popisih, v slovenski literarni vedi niso ravno standardne. Zgled takega pristopa je Gregor Kocijan (1983, 1988, 1996, 1999, 2012) z analizami kratke pripovedne proze. Za skoraj stoletno obdobje od 1850 do 1941 je popisal okrog 13.000 naslovov kratke proze. V prvi knjigi je bila bibliografija sklepni, pomožni del monografije, potem pa se je osamosvojila v samostojno publikacijo, ki ji je čez leta (nazadnje je med bibliografijo in sintezo minilo 13 let) sledila sintetična obravnava. Druga polovica zadnjega bibliografsko obvladanega obdobja (1930–1941) na sintezo še čaka. Izjave o kratki prozi in njene definicije, oblikovane na podlagi kompletne produkcije, so veljavnejše in verodostojnejše od predhodnih, saj se ne omejujejo le na imena t. i. vidnejših ustvarjalcev. Enakovredna obravnava množice besedil pogosto razkrije skonstruirani značaj literarnozgodovinskih oznak, ki bi želele posameznemu modelu pripisati vodilni ali

osrednji pomen. Težnja po drugačnosti je v kratki prozi stalno prisotna in določa tudi njeno poimenovanje: precej avtorjev je namesto standardnih imen (črtica, novela, povest itd.) v podnaslov zapisalo enkratne vrstne oznake. V moderni je bil odstotek vrstno nepoimenovanih kratkih pripovedi 65 %, med vojnama pa že 84 %. Bibliografije kratke pripovedne proze po 1945 še ni, vendar bo pot do nje preko Cobissa domnevno lažja, kot je bila v preteklih desetletjih. Upanje za njeno kvantitativno analizo vzbuja preštevalni pristop, ki ga v zvezi s sodobno kratko prozo prakticira Alenka Žbogar (2013).

Miran Hladnik je iz kataložno zajete zbirke besedil izhajal pri projektu Marksizem v slovenski književnosti (1979–1982). Po Kocijanovem zgledu se je lotil analize slovenske kmečke povesti. Bibliografija 234 daljših besedil v žanru od 1859 do 1945, ki je bila za izhodišče, je bila objavljena v poglavju na koncu knjige (Hladnik 1990) in nekaj let pozneje kot podatkovna zbirka na spletu (Hladnik in Jakopin 2000). Podobno je bila zastavljena monografija o slovenskem zgodovinskem romanu 2009: bibliografija 310 daljših tekstov v žanru od 1845 do 2008 je bila objavljena kot poglavje v monografiji (Hladnik 2009), že precej prej pa podatkovna zbirka na spletu (Hladnik in Jakopin 1999).

Bibliografsko dokumentiranje seminarske dejavnosti sega v sredino 90. let, ko je bila postavljena in pospletena zbirka literarnovednih diplomskih nalog na ljubljanski slovenistiki (Hladnik in Jakopin 1998), ki s svojimi 2000 vpisi omogoča vpogled v dinamiko literarnovednega interesa v obdobju od 1950 dalje (Povalej 1988/89, Lovišček idr. 1995/96). Med disertacijami z izdatnejšim bibliografskim izhodiščem izstopata *Struktura in funkcija literarne kritike* Roberta Jereba (2009), ki temelji na 877 kritikah v časopisu *Delo* v 1990. letih, in Zorana Božiča *Slovenska literatura v šoli in Prešeren* (2010), ki je ekscerpirala vsa besedila 700 avtorjev v vseh 56 slovenskih čitankah; iz izčrpnega bibliografskega seznama kratkoproznih zbirk je izhajala disertacija Alenke Žbogar (2002), iz repertoarja vseh čitalniških uprizoritev pa disertacija Urške Perenič (2008).

Bibliografske podatke s pridom izkoriščajo bibliometrične raziskave literarnovednega področja v okviru bibliotekarstva, včasih pa tudi na slovenistiki (Jamborovič idr. 1999, Hladnik 2000, Močnik 2005, Dukič 2009 in 2011, Perko 2010, Perinovič 2012). Novost so bibliografije, ki se pred očmi uporabnikov sproti dopolnjujejo na spletu. Taka sta bibliografija za raziskovalni projekt Prostor slovenske literarne kulture 2011–2013, ki ga vodi Marko Juvan (projekt tudi sicer temelji na zbirkah biografskih, geografskih in bibliografskih podatkov in jih soustvarja) in 2000 naslovov obsežni Seznam digitaliziranega leposlovja (Hladnik in Simonič 2012) s povezavami na polna besedila. Večinoma gre za besedila pri projektu Slovenska leposlovna klasika na Wikiviru (2007-), ki se je ukvarjal s korigiranjem strojno prebranih besedil z dLiba, portala Internet Archive in drugih spletnih lokacij in ga je pet let zapored financiralo Ministrstvo za kulturo, vključeni pa so vanj tudi teksti iz drugih zbirk spletno dostopnega leposlovja: eZISS, AHLib oz. Digitalna knjižnica IMP, Zbirka slovenskih leposlovnih besedil, Beseda, Nova beseda itd. Stare bibliografije imamo za zdaj zgolj v obliki digitalnih posnetkov, po katerih ni mogoče iskati: Franc Simonič, *Slovenska bibliografija (1550–1900)*, Janko Šlebinger, *Slovenska bibliografija za l. 1907–1912* in Niko Kuret, *Slovenska knjiga: Seznam po stanju v prodaji dne 30. junija 1939*.

Literarnovedna izraba spletno dostopnih bibliografskih zbirk je šele na začetku. Pogrešamo še pospletenje kataloga literarnovednega izrazja na ZRC SAZU, kataloga šifer in psevdonimov v NUK, sprotno registracijo dLibovih digitalizacij v Cobissu in bibliografsko ureditev metapodatkov za članke v skenirani periodiki; kazala izvirnega leposlovja v nji, zlasti daljšega, nastajajo v okviru seminarskih in diplomskih nalog na slovenistiki in so takoj dostopna na Wikiviru. Cobiss je nepogrešljivo orodje literarnega zgodovinarja, zato bi bila nujna taka prilagoditev njegovega vmesnika ali vsaj objava poljudno napisanih navodil za njegovo uporabo, da literarni zgodovinar ne bi bil prisiljen za vsako poizvedovanje klicati na pomoč preredkih poznavalcev njegovih ukaznih nizov med bibliotekarji. Med pogostejša poizvedovanja sodijo npr. izpis produkcije določenega žanra v določenem obdobju, npr. slovenskih izvirnih romanov lanskega leta za natečaj nagrade kresnik (Hladnik 2010), ali produkcije v določenem jeziku oz. kraju (Hladnik 2010b). Sodobno slovensko književnost pomagata kontekstualizirati tudi Cobissova izpisa Najbolj brane knjige in Knjižnično nadomestilo, ki evidentira izposojno dinamiko del okrog 17.000 živih avtorjev (Hladnik 2012).

Kazalo *Slovenske književnosti 1965–2015* na Wikiknjigah izkazuje načrt obravnave žanrskih korpusov, ki temeljijo na izčrpnem bibliografskem popisu, kakršen v preteklosti zaradi bibliografskih črnih lukenj in težje dostopnosti besedil ni bil mogoč. Cobiss in dLib sta za izdelavo specialnih bibliografij primerno izhodišče, ker pa je vsebinski popis objav pomanjkljiv ali celo napačen, bo metapodatke za zbirko treba oblikovati ročno, najverjetneje kar v okviru literarnozgodovinskih seminarjev na fakultetah. Sklepi literarnovednega razpravljanja, ki ne upoštevajo bibliografsko izčrпно zajetega predmeta, kadar je tak zajem mogoč, ampak se oblikujejo iz *ad hoc* izbora, se izpostavljajo sumu samovoljne skonstruiranosti, vedno pogosteje so dojeti kot arbitrarni in le omejeno veljavni.

VIRI IN LITERATURA

- Zoran BOŽIČ, 2010: *Slovenska literatura v šoli in Prešeren*. Ljubljana: Tangram. Bibliografija na str. 523–545.
- Štefka BULOVEC, 1976: *Bibliografija slovenskih bibliografij 1561–1973*. Ljubljana: NUK.
- Davorin DUKIČ, 2009: Jezikoslovje in literarna veda v *Slavistični reviji* med letoma 1978 in 1990. *Slavistična revija* 57/3. 423–35.
- , 2011: 58 letnikov *Slavistične revije* (1948–2010): Dinamika izhajanja in formalne lastnosti razprav. *Slavistična revija* 59/4. 333–56.
- Miran HLADNIK, 1979/80: Leposlovje *Prvih majnikov*. *Jezik in slovstvo* 25. 134–37.
- , 1981/82: Komunistični manifest in slovenska predvojna neumetniška verzifikacija. *Jezik in slovstvo* 27. 70–79.
- , 1990: *Slovenska kmečka povest*. Ljubljana: Prešernova družba.
- , 2001: France Kidrič danes. *Jezik in slovstvo* 44/7–8. 317–24; *Kidričev zbornik*, 2002. Ur. Jože Lipnik. Maribor: Slavistično društvo (Zora, 16). 35–43.

- , 2009: *Slovenski zgodovinski roman*. Ljubljana: ZIFF.
- , 2010: Nagrada kresnik 2010. *Sodobna slovenska književnost (1980–2010)*. Ur. Alojzija Zupan Sosič. Ljubljana: ZIFF (Obdobja, 29). 93–99.
- , 2010b: Kranjski tiski do druge svetovne vojne. *Jubilejni Kranjski zbornik*. Ur. Beba Jenčič. Kranj: Občina. 194–200.
- , 2012: Imena popularnosti. *Idrijski razgledi* 57/1. 80–88.
- Miran HLADNIK, Primož JAKOPIN, 1998-: Diplomске naloge iz slovenske književnosti na FF. Na spletu.
- , 1999: Slovenski zgodovinski romana: Podatkovna zbirka. Na spletu.
- , 2000: Slovenska kmečka povest: Podatkovna zbirka. Na spletu.
- Miran HLADNIK, Mihael SIMONIČ, 2012-: Slovensko leposlovje na spletu. Na spletu.
- Terezija JAMBROVIČ, Anica MARINČIČ, Primož JUŽNIČ, 1999/2000. Bibliometrijska analiza revije *Jezik in slovstvo*. *Jezik in slovstvo* 45/1–2. 33–44.
- Robert JEREB, 2009: *Struktura in funkcija literarne kritike (Na primeru sodobnega slovenskega romana): Disertacija*. Ljubljana: Robert Jereb. Bibliografija na str. 361–412.
- Gregor KOČIJAN, 1983: *Kratka pripovedna proza od Trdine do Kersnika*. Ljubljana: DZS.
- , 1988: *Slovenska kratka pripovedna proza: 1892–1918: Bibliografija*. Ljubljana: ZIFF (FF razprave).
- , 1996: *Kratka pripovedna proza v obdobju moderne: Literarnozgodovinska študija*. Ljubljana: ZIFF (Razprave Filozofske fakultete).
- , 1999: *Slovenska kratka pripovedna proza: 1919–1941: Bibliografija*. Ljubljana: ZIFF (Razprave Filozofske fakultete).
- , 2010: Nekaj o kritiki in o dveh knjigah mlade znanstvenice. *Slavistična revija* 58/4. 499–900.
- , 2012: *Slovenska kratka proza: 1919–1929*. Ljubljana: ZRC SAZU (Studia litteraria).
- Erika LOVIŠČEK, Metka ŽITKO, Maja STREL, 1995/96: Kaj so jemali študentje slovensčine za diplomske naloge v letih 1975 do 1995. *Slava* 9/2. 125.
- Andrejka MOČNIK, 2005. *Literarna veda v slovenskem strokovnem tisku: Bibliometrijska analiza revij Jezik in slovstvo, Slavistična revija in Primerjalna književnost: Diplomsko delo*. Ljubljana: Andrejka Močnik.
- Urška PERENIČ, 2008: *Konstrukcija nacionalnega literarnega sistema z vidika empirične sistemske teorije: Kulturno-politična društva in čitalnice: Doktorska disertacija*. Ljubljana: Urška Perenič.
- Maja PERINOVIČ, 2012: *Slovenska literarna veda v literarnovednih zbornikih 2000–2009: Diplomsko delo*. Ljubljana: Maja Perinovič.
- Špela PERKO, 2010: *Primerjalna bibliometrijska analiza izbranih enot iz zbirke Studia litteraria ter zbornikov Obdobja: Diplomsko delo*. Ljubljana: Špela Perko.

- Mateja POVALEJ, 1988/89: Seznam diplomskih nalog. *Slava* 3/2. 243–46.
- Anka SOLLNER PERDIH, 2010: Bibliografija literarnovednih del 2000–2009. *Slavistična revija* 58/4. 503–18.
- Alenka ŽBOGAR, 2003: *Sodobna slovenska kratka zgodba in novela v literarni vedi in šolski praksi: Doktorska disertacija*. Ljubljana: Alenka Žbogar.
- , 2013: Slovenska kratka proza od 1980 do 2000 preštevno. Pripravljeno za objavo v *JiS*.
- Janja ŽITNIK, 1993: Izbrana bibliografija literarnozgodovinskih monografij, razprav in člankov s področja slovenske izseljenske književnosti. *Dve domovini* 4 (1993). 67–85.

UDK 82.09:01:821.163.6.09

Gregor Kocijan, Miran Hladnik

Faculty of Education, University of Ljubljana, Faculty of Arts, University of Ljubljana

THE BIBLIOGRAPHIC BASES FOR RESEARCH

(Select bibliographic experiences)

Preparation of a register, list, or inventory on a topic is the first step in a research project. The field of literary studies examines literary works of individuals, secondary sources, literary periods, genres of literary works, and particular literary components (e.g., chief themes and motifs, literary works' structures, manner of textualization, verse forms and meaning, compositional features, etc.), among other things. Research requires an exact blueprint describing the object of study, which in turn generates a bibliography that ensures a work's comprehensiveness. In addition, a bibliographic list frequently points up things of evolutionary significance, such as intervals between literary works, a concept changing through a writer's works, the rate of recurrence of some phenomenon, and so forth.

Key words: Slovene literary studies, bibliography, bibliometrics, Cobiss, dLib

The pioneers in literary and cultural affairs demonstrated that a bibliographic basis is essential to fundamental insights into a subject. In 1561, Primož Trubar prepared a list of his books in print and made plain his productivity: *Register und summarischer Inhalt der windischer Bücher*. In 1689, in volume 6 of *Die Ehre des Hertzoghtums Crain*, Janez Vajkard Valvasor published a survey of fifty-seven Carniolan writers and their works, including eleven Slovenes. In Vienna in 1803, Marko Pohlin published *Bibliotheca Carnioliae* (the expanded bibliography appeared in Ljubljana in 1862) in *Catalogus bibliographicus librorum [...] academiae Theresianae*. Matija Čop's (posthumous) expanded list, *Slovenische Literatur*, came out in Šafařík's *Geschichte der südslawischen Literatur* in 1864.

Štefka Bulovec's *Bibliografija slovenskih bibliografij* (A bibliography of Slovene bibliographies 1976) systematically presents bibliographies published in Slovenia between 1561 and 1973. Since then, there has not been a similarly concise accounting of bibliographic activities, at least in book form. There are, however, the annual bibliographic lists that the library journal *Knjižnica* publishes and makes available on the Internet using the same methodology. Scholarship has the urgent task of concisely presenting (in book form or on the Internet) the post-1974 bibliographies. This would seem to be a very necessary aid, although it takes but a few moments to ascertain on the Internet whether a bibliography has been published on a particular field or person. The *Bibliografija slovenskih bibliografij* contains the most varied kinds of bibliographies that have been done or are yet being compiled in Slovenia. The theoretical systematization of bibliographies is found in Janez Logar's *Uvod v bibliografijo* (Introduction to bibliography 1970); Maks Veselko's handbook, *Osnove bibliologije in bibliografije* (The fundamentals of bibliography and bibliography); Jože

Munda's *Knjiga* (The book 1983); and Miran Hladnik's *Praktični spisovnik ali šola strokovnega ubesedovanja* (A practical manual of style or a course in scholarly writing 2002). At different times there have been national and regional bibliographies, bibliographic periodical indices, scholarly bibliographies, bibliographies of publishing houses, genre and sub-genres, translations, and so forth. Bibliographies for individuals are abundant.

Once published and in general use bibliographies are probably most consulted for citing authorship or source. Databases like Cobiss and dLib at the National and University Library in Ljubljana are intended for the same general use. The reasons and occasions for compiling bibliographies vary—they may be professional (scholarly) or personal (due to a predilection for different bibliographic topics, in particular individual writers' works). Bibliographies without a direct connection to the study of a topic are quite numerous. Such bibliographies have general informational intent: they enable searches for individual publications; data on authors and works; data on the existence of similar publications; on the range of editions; and studies and articles on given works, phenomena, and features. The student of a subject and the related bibliography are closely connected when a bibliography is the source of content and data web for a research project or study in progress, there not previously having been a fundamental examination of the subject. There are a great many examples of this in literary studies.

When France Kidrič studied pre-modern Slovene literature, he prepared the bibliographic basis for the Reformation and Counter-Reformation studies: He presented the printed works and manuscripts of 1600–1764 in *Bibliografski uvod v zgodovino reformacijske književnosti pri južnih Slovanih v XVI. veku* (A bibliographic introduction to the history of Reformation literature among the South Slavs in the sixteenth century 1927, lithograph) and *Opombe k protireformacijski (katoliški) dobi v zgodovini slovenskega pismenstva* (Notes on the Counter-Reformation [Catholic] period in the history of Slovene letters, ČJKZ 1921/1922). These were followed between 1929 and 1938 by the volumes of *Zgodovina slovenskega slovstva: Od začetkov do Zoisove smrti* (A history of Slovene literature: From the beginnings to the death of Zois). Other literary historians of the older generation (Ivan Prijatelj, Ivan Grafenauer, and later France Koblar) and their followers (Anton Slodnjak, Mirko Rupel, Marja Boršnik, and Anton Ocvirk), as well as certain younger literary historians and researchers followed Kidrič's example.

Marja Boršnik was my model in bibliographic studies. She developed the bases for monographs on Anton Aškerc, Fran Celestin, and Ivan Tavčar from bibliographies. Boršnik compiled a bibliography on Aškerc and published it in volume 4 of *Časopis za zgodovino in narodopisje* (The journal of history and folklore) for 1935. It was the most complete bibliography on an individual to that time. She collected a detailed data set on the contents of Aškerc's works, which was the basis for her research into the poet's life and works and for *Aškerc: Življenje in delo* (Aškerc: His life and works 1939). Similarly, she based the book *Fran Celestin* (1951) on her bibliography *Kazalo Celestinovega objavljenega dela* (An index of Celestin's published works, p. 317–326). The third author for whom a bibliography paved the way to a book was Ivan Tavčar; however, she only wrote the first part of the monograph on him, *Ivan*

Tavčar: Leposlovni ustvarjalec, I: 1863–1893 (Ivan Tavčar: Creative writer, 1973, printed in 1974). The bibliography, “Kronološki pregled prve polovice Tavčarjevih leposlovno-prosvetnih spisov (1863–1893)” (A chronological survey of the first half of Tavčar’s fiction and educational writings [1863–93]) appears at the end of the book (p. 539–48). Boršnik elected for (perhaps because of circumstances) a somewhat different methodology with Stanko Majcen and his works in two-volumes, *Izbrano delo* (Selected works 1967).

I undertook my first bibliography during my student years (1955–56), as an inspired student of Anton Slodnjak and Marja Boršnik. It was on the prose writer Ivo Šorli, who lived in Kranj at the time, residing in an attic apartment in the Arnškova house on Tomšičeva Street. We became acquainted and I visited him often. I conceived of a study, an article or at least a note on this interesting contemporary of the Moderna and his narrative prose. The writer helped me with data, recollections, and unknown facts about his works. A part of the bibliography—perhaps it should be called the objective part—I made by going through *Ljubljanski zvon*, *Slovan*, and other periodicals of that time. Yet the most valuable thing was the opportunity to check the data with the writer and ask him where he had published and under what names (pseudonyms, cryptograms). This turned out to be the chief advantage of direct contact with the author, and the bibliography was close to encompassing all or the great preponderance of what he had published. The writer had a sharp memory for his age. This was especially evident when we were determining who had written what about his books. I was thus able to expand the review sections attached to individual publications. France Dobrovoljc generously came to my aid on the third part, translations, and the bibliography was readied for print and for my studies. In 1957, the writer celebrated his eightieth birthday, and the magazine *Gorenjska* (Miloš Mikeln was the editor), which wanted to honor Šorli as a Slovene writer and citizen of Kranj, published my bibliography with the note, “On 18 April of this year, the writer Dr. Ivo Šorli turned eighty. He has lived in Kranj as a notary and then a retiree for the past decade (he now lives in Ogulin). Our magazine remembers him on this important anniversary by including a bibliography of his works.” I did not use the set of bibliographic data that I had then prepared until 2000, when I published a long study on Ivo Šorli’s short prose in *Kranjski zbornik*. A comprehensive consideration of his works remains for me to do.

The conceptual basis for the elite series *Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev* (The complete works of Slovene poets and prose writers) is certainly to blame for the fact that it does not contain comprehensive bibliographies on the writers. Exceptions are Slavko Grum, Alojz Gradnik (a bibliography of translating work in volume 5, 2008), Miran Jarc, and Vladimir Bartol (the latter with lists of sources in vol. 1, 2012). This lacuna is perpetuated in monographs, such as mine on Kersnik (2011), although I prepared biographical data and a bibliography before the book, and published it in *Zbornik občine Lukovica* (2004) under the title “Janko Kersnik (Krsnik) 1852–1897: Življenjepisna skica kot podlaga za monografijo” (Janko Kersnik (Krsnik) 1852–97: A biographic sketch as the basis for a monograph). I strictly followed the data set in writing the book.

Bibliographic indices of scholarly and academic serial publications in Slovene studies are useful for orienting oneself in the scholarship. A bibliographic index for the journal *Slavistična revija* for 1948 to 1977 was published in the journal in 1977 (compiled by Jože Munda), and in 1993, one was published for the period 1978–92 (compiled by Martin Grum). There is no longer a burning need for a post-1993 bibliographic index, because since then the journal has been digitalized and its archive is accessible from Digitalna knjižnica Slovenije (dLib, The Digital Library of Slovenia). In 1985, on the thirtieth anniversary of the journal *Jezik in slovstvo* (1955/56–84/85), there was a special issue with an index (compiled by Jože Munda), and in 1995, there was a special issue with an index for the years 1985/86–94/95 (compiled by Alenka Logar Pleško). *Jezik in slovstvo* has also been digitalized. Advanced internal text searches of these journals is not yet possible. The two journals are the main repositories for individual bibliographies of literary historians, which have appeared on important anniversaries (although some have appeared elsewhere, such as in the journal *Primerjalna književnost*). The literary historians are France Bernik, Marja Boršnik, Darko Dolinar, Helga Glušič, Matjaž Kmecl, France Koblar, Gregor Kocijan, Jože Koruza, Janko Kos, Dušan Moravec, Boris Paternu, Dušan Pirjevec, Jože Pogačnik, Tone Pretnar, and Franc Zadravec. They are especially useful for the period before Cobiss became operational, when there was no accurate capture of bibliographic data on literary studies publications scattered through periodicals yet.

On the twenty-fifth anniversary of the collection *Seminar slovenskega jezika, literature in kulture* there was a summary bibliographic index (1989), which Alenka Logar Pleško and Tone Pretnar assembled. The 1994 collection contained an index for the intervening years, and the 2004 issue contained an index for 1995–2003 (compiled by Anka Sollner Perdih). The decision to publish a thirty-year anniversary bibliography for the series *Obdobja* (1980–2011) as a supplement to number 30 (compiled by Anka Sollner Perdih) was most welcome.

The lists of books by Taras Kermauner have a special place among bibliographies of individuals' works. They have been published on dust covers, in the back material of his books, and on the Internet. The number (122 books in the series *Rekonstrukcija in reinterpretacija slovenske dramatike* alone, twenty-six of which are on the Internet), and the quantity of Slovene dramas he treats (approximately 780), calls for listing and making a subject index, which students in the Slovene program at Ljubljana University have begun. They have as models some complete subject indices for certain other literary history monographs in the Wikiproject *Romani* (Novels).

Since 1992, the journal *Jezik in slovstvo* has not been publishing annual bibliographies of Slovene literary studies, which enabled a quick rundown of new developments in literary history. Anka Sollner Perdih (2010) published a bibliography of literary studies titles for the years 2000–2009 on the recommendation of Gregor Kocijan (2010), who had written commentaries on the abundance of the publishing in literary studies (208 monographs and eighty-six collections). Only one-tenth of the collections of articles and one-sixth of the monographs had been reviewed in the academic press, which attests to poor networking in scholarship and the questionable resonance that publication of research results has.

Public access to large bibliographies and collections of texts on the Internet is responsible to a great degree for the changed literary studies paradigm. Awareness of the possibility of empirical and quantitative (statistical) approaches, which are at core of a new paradigm, has had a reverse effect on the expansion of existing databases and the formation of new ones. The differences between bibliography and the library are being gradually erased, because a click on a bibliographic entry now often leads to the full text. The national bibliographic service, Cobiss, is falling behind (the options for e-access are available for only a few percent of titles), making dLib, the Digitalna knjižnica Slovenije ever more relevant. The planned linkage between Cobiss and dLib will make literary studies materials more searchable and accessible.

Literary studies publications based on thorough bibliographic descriptions are not standard in Slovene literary scholarship. Gregor Kocijan's (1983, 1988, 1996, 1999, 2012) analyses of short narrative prose are examples of such an approach. He has compiled approximately 13,000 titles of short prose works from 1850 to 1941. In his first book, the bibliography was a concluding, supplemental section, which then became an independent publication, which after some years (thirteen years passed between bibliography and synthesis) evolved into a synthetic analysis. The second half of the last period covered by the bibliography (1930–41) awaits synthesis.

Today's discussions of short prose and its definition, which derives from the entire production, are more authoritative and reliable than before, because they are not limited to so-called prominent writers. A study of a large number of texts often reveals the constructed character of literary historical descriptions, which assign a given model primary or central importance. There is a constant drive towards innovation in short prose that is reflected in its naming: in place of standard names (sketch, novella, tale, etc.), quite a few authors have used unique genre terms in subtitles. 65% of short narratives during the Moderna period, and 84% between the WW I and WW II, were without genre classifications. There is not yet a post-1945 bibliography, but it ought to be easier to make one than in previous decades thanks to Cobiss. The statistical approach that Alenka Žbogar (2013) applies to contemporary short prose offers hope for a quantitative analysis of short prose.

Miran Hladnik (1979–82) use catalogued collections of texts in his project "Marxism in Slovene Literature." He followed Kocijan's model in analyzing the Slovene rural tale. The bibliography of 234 lengthier texts in this genre between 1859 and 1945, which was the starting point, was published in a chapter at the end of his book (Hladnik 1990). It later appeared as an Internet database (Hladnik and Jakopin 2000). His monograph on the Slovene historical novel (2009) was similarly conceived: a bibliography of 310 lengthier texts in the genre between 1845 and 2008 was published as a chapter (Hladnik 2009). It appeared as an Internet database considerably earlier (Hladnik and Jakopin 1999).

Bibliographic documentation of seminar activities goes back to the mid-1990s, when a collection of baccalaureate theses in literary studies in the Slovene program at Ljubljana University was ordered and put on the Internet (Hladnik and Jakopin 1998). Its 2,000 entries give insights into the dynamic of interests in literary studies after 1950 (Povalej 1988/89, Lovišček et al. 1995/96). Robert Jereb's *Struktura in funkcija literarne kritike* (The structure and function of literary criticism 2009) and

Zoran Božič's *Slovenska literatura v šoli in Prešeren* (Slovene literature in schools and Prešeren 2009) stand out among dissertations with clear bibliographic foundations. Jereb's work is based on 877 reviews in the newspaper *Delo* in 1990; Božič excerpted the texts of 700 writers from all fifty-six Slovene Readings. Alenka Žbogar's (2002) dissertation was based on an exhaustive bibliographic listing of collections of short prose, and Urška Perenič's (2008) dissertation on the repertoire of all dramas staged in reading centers.

Literary studies in the context of library science have seen bibliometric research using bibliographic data, sometimes in Slovene studies as well (Jamborovič et al. 1999, Hladnik 2000, Močnik 2005, Dukič 2009 and 2011, Perko 2010, Perinovič 2012). New are bibliographies that constantly update on the Internet, such as the bibliography for the research project "The Space of Slovene Literary Culture," 2011–13, directed by Marko Juvan. The project is based on and combines collections of biographic, geographic, and bibliographic data. There is also the Seznam digitaliziranega leposlovja (List of digitalized fiction), containing 2,000 titles and links to full texts (Hladnik and Simonič 2012). Most of the texts are in the project Slovenska leposlovna klasika (Slovene classic fiction) on Wikisource (2007–), which is responsible for correcting scanned texts from dLib, the Internet Archive portal, and other Internet locations. The Ministry of Culture financed the project for five years in a row. Texts from other Internet collections are also included, such as eZISS, AHLlib, Digitalna knjižnica IMP, Zbirka slovenskih leposlovnih besedil, Beseda, and Nova beseda. Currently, old bibliographies are only in form of unsearchable digital images: Franc Simonič, *Slovenska bibliografija (1550–1900)* (A Slovene bibliography [1550–1900]), Janko Šlebinger, *Slovenska bibliografija za l. 1907–1912* (A Slovene bibliography for the years 1907–12), and Niko Kuret, *Slovenska knjiga: Seznam po stanju v prodaji dne 30. junija 1939* (The Slovene book: A list based on stock for sale, 30 June 1939).

The use of bibliographic collections on the Internet in literary studies is in its infancy. Still needed is a webization of the catalog of literary terminology at ZRC SAZU (The Academic Research Center of the Slovene Academy of Sciences and Arts), of a catalog of acronyms and pseudonyms at NUK (National and University Library), ongoing registration in Cobiss of new dLib digital works, and bibliographic handling of metadata for articles in scanned periodicals. Indices of original fiction in periodicals, especially long fiction, are developed in the context of seminar and baccalaureate theses, and are immediately accessible on Wikisource. Cobiss is an indispensable tool for literary history; therefore, its interface ought to be adapted or plainly written user guides provided, so that the literary historian need not seek assistance for every search from the few library experts familiar with the search criteria. Among the most frequent queries are, for example, a listing of the production in a given genre or period—let us say, of original Slovene novels of the last year for the Kresnik Prize competition (Hladnik 2010), or production in a particular language or region (Hladnik 2010b). The Cobiss listings of most read books (Najbolj brane knjige, Knjižnično nadomestilo), which give evidence on the borrowing of books by 17,000 live authors, are aids for contextualizing contemporary Slovene literature.

The index *Slovenska književnosti 1965–2015* (Slovene literature 1965–2015) on the platform Wikibooks displays a plan for processing genre corpora based on an exhaustive bibliographic description of the kind previous impossible due to bibliographic lacunae and difficulties accessing texts. Cobiss and dLib are ideal starting points for making special bibliographies, but because publication descriptions are incomplete or even erroneous, metadata for the collection will have to be entered manually, most probably in the context of literary history university seminars. The conclusions of a literary study that does not include an exhaustive bibliography on its subject when one is possible, but is founded on an *ad hoc* selection of sources, are subject to challenges of indiscriminate planning, and are more and more often viewed as arbitrary and of limited weight.

WORKS CITED

- Zoran BOŽIČ, 2010: *Slovenska literatura v šoli in Prešeren* (Slovene literature in school and Prešeren). Ljubljana: Tangram. Bibliography on p. 523–45.
- Štefka BULOVEC, 1976: *Bibliografija slovenskih bibliografij 1561–1973* (A bibliography of Slovene bibliographies). Ljubljana: NUK.
- Davorin DUKIČ, 2009: Jezikoslovje in literarna veda v *Slavistični reviji* med letoma 1978 in 1990 (Linguistics and literary studies in *Slavistična revija* from 1978 to 1990). *Slavistična revija* 57/3. 423–35.
- , 2011: 58 letnikov *Slavistične revije* (1948–2010): Dinamika izhajanja in formalne lastnosti razprav (58 volumes of *Slavistična revija* (1948–2010): The dynamics of the journal's publication and formal characteristics of its articles). *Slavistična revija* 59/4. 333–56.
- Miran HLADNIK, 1979/80: Leposlovje *Prvih majnikov* (Fiction in *Prvi majniki*). *Jezik in slovstvo* 25. 134–37.
- , 1981/82: Komunistični manifest in slovenska predvojna neumetniška verzifikacija (The Communist Manifesto and pre-war Slovene nonartistic versification). *Jezik in slovstvo* 27. 70–79.
- , 1990: *Slovenska kmečka povest* (The Slovene rural tale). Ljubljana: PD.
- , 2001: France Kidrič danes (France Kidrič today). *Jezik in slovstvo* 44/7–8. 317–24; *Kidričev zbornik*, 2002. Ed. Jože Lipnik. Maribor: Slavistično društvo (Zora, 16). 35–43.
- , 2009: *Slovenski zgodovinski roman* (The Slovene historical novel). Ljubljana: ZIFF.
- , 2010: Nagrada kresnik 2010 (The 2010 Kresnik Prize). *Sodobna slovenska književnost (1980–2010)* (Contemporary Slovene literature [1980–2010]). Ed. Alojzija Zupan Sosič. Ljubljana: ZIFF (Obdobja, 29). 93–99.
- , 2010b: Kranjski tiski do druge svetovne vojne (Publications in Kranj before WW II). *Jubilejni Kranjski zbornik* (Kranj jubilee collection). Ed. Beba Jenčič. Kranj: Občina. 194–200.

- , 2012: Imena popularnosti (The names for popularity). *Idrijski razgledi* 57/1. 80–88.
- Miran HLADNIK, Primož JAKOPIN, 1998-: Diplomske naloge iz slovenske književnosti na FF (Baccalaureate theses on Slovene literature at the Filozofska fakulteta). Web.
- , 1999: Slovenski zgodovinski romana: Podatkovna zbirka (The Slovene historical novel: A database). Web.
- , 2000: Slovenska kmečka povest: Podatkovna zbirka (The Slovene rural tale: A database). Web.
- Miran HLADNIK, Mihael SIMONIČ, 2012-: Slovensko leposlovje na spletu (Slovene belles lettres on Internet). Web.
- Terezija JAMBROVIČ, Anica MARINČIČ, Primož JUŽNIČ, 1999/2000. Bibliometrijska analiza revije *Jezik in slovstvo* (A bibliometric analysis of the journal *Jezik in slovstvo*). *Jezik in slovstvo* 45/1–2. 33–44.
- Robert JEREB, 2009: *Struktura in funkcija literarne kritike (Na primeru sodobnega slovenskega romana)* (The structure and function of literary criticism (The case of the contemporary Slovene novel)). *Diss.* Ljubljana: Robert Jereb. Bibliography, pp. 361–412.
- Gregor KOČIJAN, 1983: *Kratka pripovedna proza od Trdine do Kersnika* (Short narrative prose from Trdina to Kersnik). Ljubljana: DZS.
- , 1988: *Slovenska kratka pripovedna proza: 1892–1918: Bibliografija* (Slovene short narrative prose: 1892–1918). Ljubljana: ZIFF (Razprave).
- , 1996: *Kratka pripovedna proza v obdobju moderne: Literarnozgodovinska študija* (Short narrative prose in the Moderna period: A literary historical study). Ljubljana: ZIFF (Razprave).
- , 1999: *Slovenska kratka pripovedna proza: 1919–1941: Bibliografija* (Slovene short narrative prose: 1919–41: A Bibliography). Ljubljana: ZIFF (Razprave).
- , 2010: Nekaj o kritiki in o dveh knjigah mlade znanstvenice (Some comments on criticism and two books by a young scholar). *Slavistična revija* 58/4. 499–900.
- , 2012: *Slovenska kratka proza: 1919–1929* (Slovene short prose: 1919–1929). Ljubljana: ZRC SAZU (Studia litteraria).
- Erika LOVIŠČEK, Metka ŽITKO, Maja STREL, 1995/96: Kaj so jemali študentje slovenščine za diplomske naloge v letih 1975 do 1995 (What topics did students in the Slovene program choose for baccalaureate theses in the years 1975 to 1995). *Slava* 9/2. 125.
- Andrejka MOČNIK, 2005. *Literarna veda v slovenskem strokovnem tisku: Bibliometrijska analiza revij Jezik in slovstvo, Slavistična revija in Primerjalna književnost: Diplomsko delo* (Literary studies in Slovene scholarly periodicals: A bibliometric analysis of the journals *Jezik in slovstvo*, *Slavistična revija*, and *Primerjalna književnost*: Baccalaureate thesis Ljubljana). Ljubljana: Andrejka Močnik.

- Urška PERENIČ, 2008: *Konstrukcija nacionalnega literarnega sistema z vidika empirične sistemske teorije: Kulturno-politična društva in čitalnice: Doktorska disertacija* (The construction of a national literary system on an empirical systems theory model: The culturo-political societies and reading centers). Ph.D. diss. Ljubljana: Urška Perenič.
- Maja PERINOVIČ, 2012: *Slovenska literarna veda v literarnovednih zbornikih 2000–2009: Diplomsko delo* (Slovene literary studies in literary studies collections 2000–2009: Baccalaureate thesis). Ljubljana: Maja Perinovič
- Špela PERKO, 2010: *Primerjalna bibliometrijska analiza izbranih enot iz zbirke Studia litteraria ter zbornikov Obdobja: Diplomsko delo* (A comparative bibliometric analysis of select items in the series Studia litteraria and the Obdobja collection: Baccalaureate thesis). Ljubljana: Špela Perko.
- Mateja POVALEJ, 1988/89: Seznam diplomskih nalog (A list of baccalaureate theses). *Slava* 3/2. 243-46.
- Anka SOLLNER PERDIH, 2010: Bibliografija literarnovednih del 2000–2009 (A bibliography of literary studies works 2000–2009). *Slavistična revija* 58/4. 503–18.
- Alenka ŽBOGAR, 2003: *Sodobna slovenska kratka zgodba in novela v literarni vedi in šolski praksi: Doktorska disertacija* (The contemporary Slovene short story in literary studies and educational practice. Ph.D. diss). Ljubljana: Alenka Žbogar.
- , 2013: Slovenska kratka proza od 1980 do 2000 preštevno. Pripravljeno za objavo v JiS (Slovene short prose from 1980 to 2000. Prepared for publication in *Jezik in slovstvo*).
- Janja ŽITNIK, 1993: Izbrana bibliografija literarnozgodovinskih monografij, razprav in člankov s področja slovenske izseljenske književnosti (A selected bibliography of literary historical monographs, studies, and articles on Slovene émigré literature). *Dve domovini* 4 (1993). 67–85.

V ang. prevedel Timothy Pogačar.

UDK 821.163.6.09:82(091)

Miran Hladnik

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

SLOVENSKA LITERARNA ZGODOVINA DANES

Prispevek nagovarja k opustitvi preživetega koncepta sintetične nacionalne literarne »velike zgodbe« in njegovi nadomestitvi s konceptom seznama. Spodbudo za zamenjavo literarnozgodovinske paradigme črpa iz a) velikega povečanja števila objav, ki na stari način niso več obvladljive, b) javne spletne dostopnosti velikih bibliografskih in besedilnih zbirk ter orodij, ki omogočajo manipulacijo z njimi, c) prakse enciklopedičnega literarnovednega objavjanja na Wikipediji in č) iz ozaveščenja seznamskega dojemanja sveta. Za mozaično oz. micelijsko komponirano literarno zgodovino je priložnost v okviru sestrskih spletišč Wikiknjige, Wikivir in Wikiverza, ki naj spodbudijo participacijo študentov književnosti in drugih zainteresiranih humanistov, saj število kvalificiranih ekspertov ne zadošča. Sprememba je v soglasju z informacijsko družbo, ki stavi na distribuirano kooperativno omrežno produkcijo znanja in prekinja z ekskluzivizmom estetskega odbiranja.

Ključne besede: slovenska literarna zgodovina, literarni razvoj, seznam, zgodba, informacijska družba, distribuirana kooperativna omrežna produkcija znanja, spletna enciklopedija

Pojem literarne zgodovine se običajno veže na nacionalno literaturo in je z njo zamejen, saj enotna svetovna literarna zgodovina ne obstaja. Začela se je z bibliografskimi popisi in biografijami pomembnih piscev, ugledno mesto v stroki pa ji je zagotovil pojem literarnega razvoja, ki ga je uresničevala z odbiranjem, interpretacijo in vrednotenjem posameznih avtorjev in del, ki so se ji zdeli razvojno pomembni – tako je konstituirala in utrjevala nacionalni literarni kanon –, in tako konstruirala nacionalno literarno zgodbo. Predstavljala jo je kot razvojni proces in za razlago pojavov posegala po metaforiki življenja organizmov, značilni za biološki pogled na svet v 19. stoletju, ki je zajemala zametek, rojstvo ali vznik, rast, dozorevanje, kulminacijo in – v perspektivi – razkroj, smrt oz. transformacijo. Matjaž Kmecl o taki veliki »zgodbi slovenske literature in slovstva«:

Mirno lahko rečemo, da je novodobna slovenska literatura vzniknila in se potem do »včeraj« razvijala pod silovitim pritiskom narodnega samodokazovanja. Pojmovanje naroda kot ene od osnovnih enot suverenosti oziroma vsakršne samostojnosti se je v 18. stoletju odločilno vezalo na jezik, in ker je literatura »besedna umetnost«, je hkrati temeljni dokaz samoniklosti, z njo pa tudi »naravne« pravice do samoodločanja, tudi državnosti. (KMECL 2004: 7)

Gregor KOCIJAN (2012: 7) pa: »Objavljeno gradivo, interpretacije in raziskovalne izsledke sem povezal v bolj ali manj sklenjeno celoto, [...] da bi bila celota čim bolj zaokrožena, skratka, da bi vse skupaj izzvenovalo kot »pripoved«.

Periodizacijski napor literarne zgodovine so namenjeni potrjevanju koherentnosti in avtonomnega statusa literature, tj. njene lastne vitalne sile in notranje razvojne logike. Periodizacija vélikih del je bila sprva pri Matiji Čopu koledarska (po stoletjih), potem pri Karlu Glaserju zgodovinska (po revolucijah) in danes standardno, čeprav hudo neusklajeno (KMECL 2004: 19), po slogovnih oz. duhovnozgodovinskih obdobjih.

Poglavje Literarne zgodovine v leksikonu *Slovenska književnost* (1996) razume pod naslovnim pojmom monografske obravnave večjega števila tekstov in avtorjev v okviru kakšnega literarnega obdobja (npr. ekspresionizem, 20. leta), žanra (kmečka povest, kratka proza, kritika, mladinska proza), motiva (lepa Vida, prizadete osebe), elementa literarnega sistema (pisatelj, France Kidrič, Dušan Pirjevec), regije (Dunaj, Primorska, izseljenstvo). Cobiss da, ko iščemo po njem s ključnimi besedami slovenska književnost in literarna zgodovina, 255 monografij, izmed katerih ostane na situ, potem ko izločimo diplomska dela, separate, spremne besede, učbenike ipd., okrog 100 knjig.¹

V ožjem pomenu, ki ga ima v mislih tudi tale pregled, so to sintetične monografije z nekoč standardnim naslovom *Zgodovina slovenskega slovstva* (ZSS): Karel Glaser, *ZSS, 1–4* (1896–1900), Ivan Grafenauer, *Kratka ZSS* (1919), France Kidrič, *ZSS od začetkov do Zoisove smrti* (1929–38), Ivan Prijatelj, *Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina 1848–1895, 1–6* (1955–85), Matičina *ZSS* (1956–71), *Slovenska književnost 1945–1965, 1–2* (1967), Anton Slodnjak, *Slovensko slovstvo* (1968), Franc Zdravec in Jože Pogačnik, *ZSS, 1–8* (1968–72), *Slovenska književnost, 1–3* (1998–2001), Matjaž Kmecl, *Tisoč let slovenske kulture* (2004). Prve od naštetih, obsežne Glaserjeve literarne zgodovine, leksikonsko geslo literarna zgodovina v leksikonu *Literatura* (2009) ne omenja, očitno zaradi upoštevanja negativnih kritik ob izidu, češ da ji manjka razvojni koncept in da je zato bolj podobna razširjeni bibliografiji kot literarni zgodovini. Nedopustna napaka pa je izpust *Slovenske književnosti 1945–1965*.

Literarna zgodovina v ožjem smislu je običajno publikacija v več zvezkih in izpod peres več piscev, ki obravnava vse segmente slovenske književnosti od začetkov do danes ali pa, tako kot *Slovenska književnost 1945–1965*, obravnava samo določen časovni izsek najširše dojetega predmeta, vendar se razume kot nadaljevanje predhodnih literarnih zgodovin oz. njenih poglavij. Združiti si prizadeva dvoje različnih principov, 1. enciklopedičnega oz. naštevalnega, ki mu gre za kolikor mogoče izčrpen popis celotne literarne produkcije (»sistematično, pozitivistično izčrpano nabiranje in popisovanje« – KMECL 2004: 436), in 2. sintetičnega, ki mu gre za odkritje rdeče razvojne niti (po Ivanu Prijatelju je zgodovina »poobčujoča znanost, ki nikdar mehanično ne niza, ampak organsko veže in tke v smeri zaporednosti in vzporednosti.« – prav tam) oz. »razvidnosti razvojnih zakonitosti« (KMECL 2004: 444), »čemur bi najlaže rekli zgodba slovenske literature in slovstva«. V njej se najdejo samo tisti avtorji, ki jo najbolj slikovito ilustrirajo (KMECL 2004: 436). Vélika zgodba (ali tudi vélika sinteza) je trajni mit, trdoživa fantazma vsake naslednje slovenske literarne zgodovine.

¹ V UDK je za literarno zgodovino rezervirana številka 821.163.6.09, vendar ukazno iskanje z njo po Cobissu da preveč zadetkov, da bi bilo uporabno.

Kvaliteto pripisujejo literarni zgodovini slej ko prej zaradi izkazanega zgodbenega principa, zato nekatera pomembna poglavja, ki v osrednjo razvojno zgodbo nekako ne spadajo, literarne zgodovine kljub svojim enciklopedičnim ambicijam običajno izpuščajo: trivialno književnost, književnost na avdiovizualnih nosilcih, književno folkloro itd. Nenehno so v strahu, da tekst »ne razvodeni v [...] nerazčlenjeno naštevalnost brez kakršnekoli siceršnje logike«, in se vedno raje odločajo za opuščanje biografsko-bibliografske izčrpnosti. Namesto tega na novo tehtajo razvojne zakonitosti literature (njeno »notranjo silo«, »notranji stroj«), kakor se kažejo v menjavi stilnih formacij, v luči družbenih in političnih sprememb, ki so doletele Slovence ob koncu 20. stoletja (KMECL 2004: 444–45), in ob pomoči novih literarnovednih metod.

Zadnja skupinska literarna zgodovina *Slovenska književnost, 1–3* je ob izidu tretjega zvezka 2001 doživela precej buren odziv. Komaj kaj pozneje je izšla Kmeclova *Tisoč let slovenske literature* (2004),² ki se sicer od take vseobsežne literarne zgodovine distancira, a se kljub temu z njo spogleduje. Ob izredno povečani literarni produkciji zadnjih desetletij, za katero se v publicistiki uporablja pridevnik megalomanska, se zdi najbolj pereče selekcioniranje, odbiranje tistega, kar utegne »prestati časovno preizkušnjo«. V skladu s splošnimi družbenimi pričakovanji in tudi po prepričanju nekaterih v stroki naj to nalogo opravi literarna zgodovina.³ Druga naloga literarne zgodovine je reinterpretacija uveljavljenih literarnozgodovinskih zgodb, ki jih je porajal brezprizivni cilj konstituiranja slovenstva na osnovi jezika v 19. stoletju in so rasle iz opozicij romantično-realistično, izmišljeno-resnično, visoko-nizko, ustno-pismeno, domače-tuje ter zanemarjale nekatera druga določila, npr. versko ali deželno pripadnost (DARASZ 2002: 544).⁴

Med objektivnejše odzive na *Slovensko književnost, 3* smemo uvrstiti oceno Mateje Pezdirc Bartol (2002). Opozorila je na njene pozitivne novosti, zlasti na moderno odločitev za poglavja, kakršnih predhodne literarne zgodovine niso imele: o zdovski, izseljenski in zamejski literaturi, o mladinski literaturi, o revijah, literarni vedi in kritiki ter o prevodni književnosti. Kritiko je izrekla na račun izbora, ki se je zdel podrejen naključnim osebnim preferencam: avtorji, s katerimi so se pisci sicer raziskovalno ukvarjali, so bili popisani natančneje, tisti, ki se jim še niso utegnili posvetiti, pa površno ali sploh ne. Pogrešala je enoten uredniški koncept – zaradi njegovega manka so bila porušena obsegovna razmerja med poglavji – in pokazala na presežek naštevalnosti, ki je prispevala k nepreglednosti knjige. Vse predstavljene zadrege koreninijo v odsotnosti jasne razvojne zgodbe, ki bi nudila kriterije za odbiro pomembnega od nepomembnega in za prepričljivo klasifikacijo oz. razporeditev po poglavjih. Literarnih besedil po drugi svetovni vojni pisci niso več mogli organizirati s pomočjo periodizacijskih pojmov po zgledu starih (moderna, ekspresionizem, socialni realizem ...), namesto njih so jih razporedili po problematiki ali po vrstah. Očitek slabe grafične priprave knjige potrjuje sum, da so pisci samo opravili svojo

² Drugojezične preglede slovenske književnosti v tem času (Mitrović 2001, Vasle 2003) puščam ob strani.

³ Podobna prizadevanja so značilna tudi za literarno kritiko in za urednike antologij.

⁴ Termin reinterpretacija je deklarativno uporabljal Taras Kermauner, npr. v naslovu serije več kot 200 knjig z naslovom Rekonstrukcija in reinterpretacija slovenske dramatike.

dolžnost, velike potrebe, da bi bralca nazorno prepričevali v svoj pogled na slovensko književnost, in s tem prave vere v svoje delo pa niso pokazali.

Nezadovoljstvo slovenske literarnovedne srenje, ki se je v obliki časopisnih kritik izrazilo že takoj po izidu *Slovenske književnosti*, 3, se je dve leti pozneje strnilo v zborniku *Kako pisati literarno zgodovino danes?* Razlogov za to nenavadno zavzeto kritično reakcijo je bilo več. Nekatere je morebiti motivirala užaljenost, ker niso bili pritegnjeni med avtorje, ali celo staro rivalstvo med slovenistiko, v okviru katere je prišlo do izdaje, in komparativistiko, ki se je mogoče čutila odrinjena. Špekulativna, pa vendar upoštevanja vredna je tudi domneva, da je del negotovanja mogoče pripisati konkurenčnemu razmerju med literarno teorijo in literarno zgodovino, natančneje, preferiranju literarnoteoretičnega razpravljanja in apriornemu odklanjanju historičnega ali kakega drugega konteksta, v katerem se znajde literatura; literarni zgodovini namreč radi pripisujejo konservativnost.

Zbornik je bil dojet kot kritika aktualnega literarnega zgodovinopisja, vendar obenem tudi kot njegovo legitimiranje, saj je izkazal dovolj pripravljenosti za upoštevanje realnega stanja v stroki in za prilagajanje spremenjenim razmeram. V odporu do empirizma in historizma, ki ju je napovedoval, so se strinjali nazorsko sicer zelo različni kritiki: Janko Kos je s prstom pokazal na nevarnost dekadence, nihilizma in anarhizma, Boris PATERNU (2005: 103) pa na izgubo avtonomije, odmik od teksta in odpoved vrednotenju;⁵ nevarnostim se je nadejal izogniti z revitalizacijo zgodbenosti, ki jo je fatalistično zaupal bodočemu srečnemu »personalnemu naključju«.

O zborniku *Kako pisati literarno zgodovino danes?* sem razmišljal v recenziji, katere del je bil objavljen na zavihku:

[T]radicionalna nacionalna literarna zgodovina, ki je iz seznamov pomembnih avtorjev in njihovih del, [je] stvar preteklosti; namesto tega so zdaj njen predmet žanrsko določeni korpusi besedil, da razlikovanje med elitno in popularno literaturo ni več produktivno za ustvarjanje literarnega kanona in literarne zgodovine, kako ne moremo več govoriti o enem samem veljavnem besedilu, ampak se moramo naučiti besedilo gledati kot proces, in pri literarnozgodovinskem delu poseči po modernih prezentacijskih metodah. Z diferenciacijo bralstva, bralskih potreb in družbe v celoti je razpadel pojem enotne nacionalne literature, vsaka od socialnih skupin zahteva zdaj svojo literarno zgodovino: črnici, ženske, mladina, popularni bralci. Koncept enotne razvojne linije literature, ki je omogočal literarno zgodovino, ne obstaja več, za noben literarni dogodek se ne more več reči, da ima jasno določene predhodnike in naslednike, da torej jasno pripada neki razvojni liniji. Literarna zgodovina je podjetje, ki se je rodilo v romantiki skupaj z nastajanjem nacionalnih držav v Evropi v 19. stoletju in je bila njena naloga potrjevati identiteto nacije. Posamezni avtorski opusi so bili le faze v razvoju, rasti, prosperiteti nacije. Ker se sodobna družba ne sklicuje več na nacionalne ideale 19. stoletja, tudi današnje literarno zgodovino določajo drugačna vodila: demokratizem, večjezičnost, večpredstavnost in medkulturnost.

Kritični prispevki v zborniku so razločno pokazali na konec obdobja, ko je pisanje literature in literarne zgodovine osmišljal proces nacionalnega konstituiranja. Manj

⁵ Mladostna izkušnja te literarnozgodovinske generacije s pozitivizmom je morala biti travmatična, saj drugače ni mogoče razumeti njenih ponavljajočih se diskvalifikacij na račun smeri, ki se zdijo nadaljevanje pozitivizma; povprek jih obtožuje preprostega socialnega determinizma in slepote za umetniško presežno.

je bilo v njem refleksije o tem, kako velike literarnozgodovinske projekte spreminja temeljni civilizacijski obrat, tj. prehod v informacijsko družbo in digitalizacija ter virtualizacija celotnega življenja: kako vplivajo na literarno zgodovino metodološke spremembe, ki jim je izpostavljena humanistika ob pojavu in razraščanju spletno dostopnih podatkovnih zbirk, novih oblik znanstvenega raziskovanja in komunikacije ter publiciranja oz. prezentacije rezultatov.

O potrebi po menjavi literarnovedne paradigme sem pisal na začetku desetletja (Hladnik 2001). Literarna veda naj bi se obrnila nazaj k literarni zgodovini, vendar zdaj tako, da bi se

- ukvarjala s kompletnimi korpusi besedil namesto s pomembnimi avtorskimi opusi ali posameznimi besedili,
- analize avtorjev in tekstov naj bi se lotevala brez predhodne selekcije na umetniške in trivialne,
- upoštevala naj bi literarni sistem v celoti, ne le literarnega besedila (torej tudi produkcijsko in recepcijsko dimenzijo) in
- pri pridobivanju in analizi besedil ter pri popularizaciji strokovnih dosežkov naj bi si pomagala z računalnikom.

Medtem so se pojavile nove raziskovalne in prezentacijske možnosti, ki jih na začetku stoletja še ni bilo oz. so bile šele v zametku. Gre za tri večje spremembe: 1. Prva je hitro rastoči korpus spletno dostopnega leposlovja in drugih besedil, ki nastaja z digitalizacijami knjig in periodike pri Digitalni knjižnici Slovenije (dLib), pri Googlu in drugih akterjih in dobiva pregledno obliko v okviru Wikivira; organizirati ga pomagata tudi Cobiss in zbirka Slovensko leposlovje na spletu. 2. Pojavila so se spletna orodja za distribuirano kooperativno spletno produkcijo znanja, kakor so Wikipedija, Wikivir, Wikiverza in Wikiknjige, ki so radikalna alternativa tradicionalnim mehanizmom produkcije, distribucije, recepcije in obdelave, ker a) avtoriteto pisca strokovnjaka oziroma nadarjenega ustvarjalca nadomeščajo s skupinskim, laičnim in tudi anonimnim avtorstvom, b) niso vezana niti na komercialne niti na akademske založniške kanale, ampak temeljijo na zavzetosti prostovoljcev in c) jih ne poganja več ideal dokončnega sklenjenega besedila, ampak praksa nenehnega spreminjanja (popravljanja), mozaičnega dopolnjevanja in medsebojnega povezovanja besedil. 3. Ti dve novosti povezuje in konceptualno uokvirja metafora seznama, ki stopa na mesto interpretacijsko vedno težje uporabne metafore velike razvojne zgodbe.

Oboje, korpus in orodja, učinkuje v isto smer: rastoči korpus s svojo instantno dostopnostjo in preverljivostjo ozavešča bralca, da ob šolskem, antološkem in literarnozgodovinskem kanonu obstaja množica tekstov in avtorjev, ki izzivajo k ponovnemu branju in refleksiji, wikiji pa ukinjajo odvisnost stroke od prerediteljskih literarnozgodovinskih avtoritet in tradicionalnih publikacijskih kanalov in stavijo na kreativno energijo množic, ali bolje rečeno, slehernika.

Ker pojma množice in slehernika vzbujata civilizacijske strahove,⁶ je treba dodati pomirljivo izkušnjo, da je kreativna množica žal *contradictio in adjecto* in da literarna zgodovina na množico alternativnih piscev ne more računati, ker preprosto

⁶ Jaron Lanier govori v o digitalnem maoizmu (Digital Maoism: The Hazards of the New Online Collectivism, 2006); gl. moj članek Wikipedija v izobraževalnem procesu in intervju Urške P. Černe, Miran Hladnik: Dedič avantgardizma v *Literaturi* 22/233 (nov. 2010), 78–111 (oboje tudi na spletu).

manjka ljudi, ki bi bili za tako početje zainteresirani, kaj šele kvalificirani. Pri dodajanju in popravljanju literarnozgodovinskih informacij lahko poleg redkih literarnih zgodovinarjev, ki so jih pritegnile nove publikacijske možnosti, in prav tako redkih zainteresiranih posameznikov iz drugih strok, ki pri wikijih sodelujejo kot administratorji, računamo le še na študente književnosti, ki svoje prispevajo v okviru študijskih obveznosti, s seminarskimi, z diplomskimi in magistrskimi nalogami, če jih seveda mentorji v to usmerijo.

Prelomna vloga in civilizacijski potencial Wikipedije se kaže v tem, da se s kvaliteto njenih člankov meri vitalnost jezikov in njihova sposobnost preživetja.⁷ Razlogi za propagiranje Wikipedije in sorodnih spletišč so lahka dostopnost (z iskanjem informacij ne izgublamo časa, ker se Wikipedija pojavi na vrhu zadetkov), volontarizem (objavljanje ni povezano z mislijo na ekonomski profit, ampak zgolj s potešitvijo radovednosti in pridobivanjem znanja), kooperativnost (ki ukinja prakso individualnih objav, globalne nepovezanosti, lokalne in strokovne samozadostnosti ter avtorskega napuha, ki bremenijo humanistične discipline) in tesnejši stik z realnostjo, ki vključuje upoštevanje sprejemnikove dojemljivosti in interesov in nagovarja k jasnemu in jedrnatemu, torej enciklopedičnemu izražanju, ki mora biti povrh nepristransko. Zasuk v enciklopedični slog je za literarno vedo, ki jo teži tradicija dolgovoznega in neredko hermetičnega ter zavzemajočega se ali zavračajočega izražanja,⁸ blagodejen.

Za informacije, ki jih je mogoče zajeti enciklopedično (pojmovnik stroke, akterje, tj. leposlovne in strokovne avtorje, inštitucije, dogodke, opise besedil), je Wikipedija optimalno okolje.⁹ Monografskim znanstvenim publikacijam neenciklopedične narave so namenjene Wikiknjige, komunikaciji ob projektih, objavi seminarskih gradiv in referatov Wikiverza, predmet študija literatura pa je našel mesto na Wikiviru.

Objavljanje na prosto dostopnih Wikimedijinih spletiščih¹⁰ ne zahteva veliko tehnične spretnosti. Dragocena je možnost ogleda historiata pisanja in vračanja na prejšnje variante besedila, možnost mednarodne primerljivosti informacij, ki jih odpirajo povezave na drugojezične Wikipedije, možnost komentiranja na pogovorni strani in seveda možnost nenehnega dopolnjevanja oz. izboljšave člankov. Dokumenti na Wikipediji vzbujajo upe daljše trajnosti, kot imamo izkušnjo z dokumenti na inštitucionalnih ali komercialnih spletnih mestih, kjer iz različnih razlogov (zaradi zamenjave strojne ali programske opreme, odhoda avtorja ali administratorja z inštitucije, ukinitve inštitucije, spremembe spletnega naslova ipd.) radi izginejo. Informacije na Wikipediji so neprimerljivo dostopnejše od tistih v tiskani knjigi.

Čeprav je na Wikipediji avtorstvo v principu kolektivno in s tem odpade potreba po izpostavljanju posameznega avtorja, so objave pospremljene z licenco *creative commons*, ki ohranja priznanje avtorstva; v historiatu besedil je mogoče avtorsko

⁷ András Kornai, *Language Death in the Digital Age*, Meta-Forum 2012, Videlectures.net.

⁸ O vrednotenjskih ekscēsih pišem v članku *Moj študij Slodnjaka*, *Literarnovedno srečanje ob 100-letnici rojstva prof. dr. Antona Slodnjaka*, ur. Gregor Kocijan in Miran Hladnik, Ljubljana: Oddelek za slovanske jezike in književnosti, 2000, 87–93, tudi na spletu.

⁹ Gl. Portal:Literatura, Wikipedija, prosta enciklopedija.

¹⁰ Wikimedia je neprofitna organizacija, ki vzdržuje in povezuje Wikipedijo in sestrška spletišča.

identificirati vsako vejico. Wikiji omogočajo in spodbujajo participacijo študentov, ne le potrjenih ekspertov, in zato niso samo prostor informiranja, ampak imajo tudi močan pedagoški potencial.

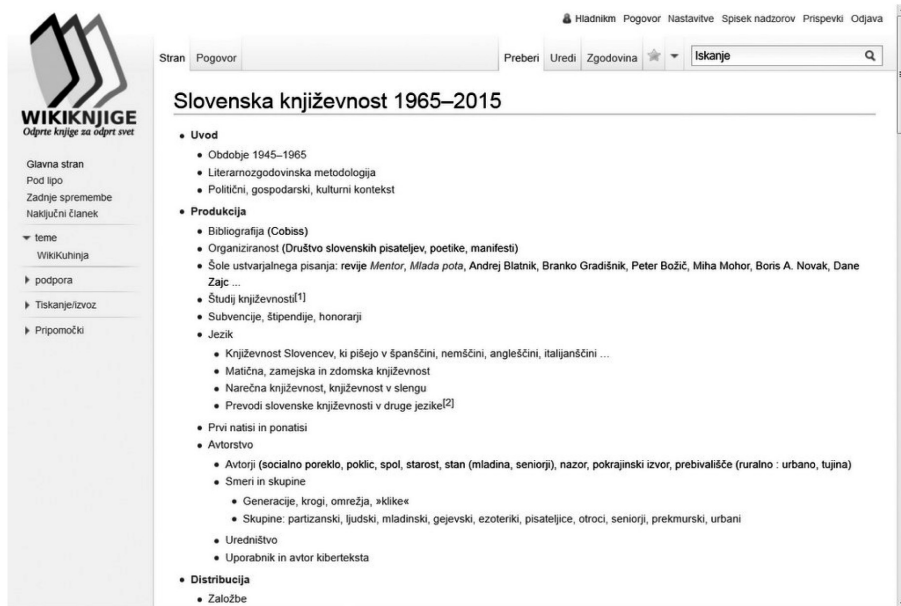
Wikipedijo in sestrsko spletišča je rodil ideal svobodnega objavljanja, prostega dostopa do informacij in neodvisnosti od državnih ali profitnih interesov. Objave na Wikipediji v principu niso znanstvene, ampak spadajo, tako kot natisnjene leksikografske publikacije, na področje strokovnega. Verodostojnost natisnjenih in spletnih znanstvenih objav zagotavljajo utečeni recenzijski postopki, objave na Wikipediji pa kontrolirajo zavzeti posamezniki, ki tvorijo wikiskupnost in niso nujno eksperti s teh področij. S porastom akademskih sodelavcev na Wikipediji in z vedno večjo specializacijo se prag zahtevnosti dviga, začetni preprosti članki s posegi kompetentnih strokovnjakov postajajo bolj znanstveni in relevantni. Več ko se bo sodelovalo literarnih znanstvenikov, kvalitetnejše bodo objave. Stroke, ki ne uporabijo tega enkratnega promocijskega kanala, izkazujejo svojo vzvišenost, ignoranco, nesodobnost, neprožnost in samozadostnost ter v svetu, ki teh lastnosti ne tolerira, ogrožajo svojo prihodnost. Za morebitne slabe informacije na Wikipediji in sestrskih spletiščih so odgovorne stroke same.

Publikacijske možnosti na Wikimedijinih spletiščih so vabljava tudi za slovenistično literarno vedo. Monografski zgodovini slovenskega slovstva, ki bi želela nadaljevati tradicijo obsežnih večvezkovnih izdaj in jo prilagoditi spremenjenim raziskovalnim in publikacijskim pogojem, bi trenutno najbolj ustrezale Wikiknjige. Sem bi se dalo prestaviti vse, kar je bilo do zdaj v slovenski književnosti raziskane in objavljenega, zraven pa odpreti še prostor za popis, analize, klasifikacije in interpretacije sodobne književnosti, ki še ni utegnila postati predmet literarnozgodovinskih obravnav.¹¹ *Slovenska književnost*, 3 je sicer segla do današnjih časov, vendar ne tako izčrpno, kot je to počela *Slovenska književnost 1945–1965*, zato je posebne pozornosti potrebno zlasti obdobje po 1965, tj. zadnjih 50 let slovenskega literarnega dogajanja. V ta namen je bilo januarja 2011 na Wikiknjige pod naslov *Slovenska književnost 1965–2015* postavljeno delovno kazalo, iz katerega je mogoče razbrati predstave o obsegu in značaju bodočega literarnozgodovinskega pisanja. Na skorajšnje zapolnitev vseh številnih predvidenih poglavij je iluzorno upati, kazalo pa je vendarle potrebno za kontekstualizacijo posameznih študij in kot spodbuda za drugačno organizacijo študija in objavljanja v stroki.

Glavna poglavja so Produkcija, Distribucija, Recepcija, Besedila in Obdelava. Navezanost na tradicionalno literarno zgodovino izkazujejo uvodni podpoglavja Politični, gospodarski in kulturni kontekst in Bibliografija. Manj pričakovana so v okviru poglavja Produkcija podpoglavja Šole ustvarjalnega pisanja, Študij književnosti, Subvencije, štipendije, honorarji, Ponatise, Književnost Slovencev, ki pišejo v španščini, nemščini, angleščini, italijanščini ...,¹² Narečna književnost, književnost v slengu, Prevodi slovenske književnosti v druge jezike, Uredništvo, Kibertekst.

¹¹ Marko Juvan je anticipiral to možnost v poglavju Literarna zgodovina kot hipertekst (JUVAN 2003: 42–44) s predlogom hipertekstnega arhiva, ki s svojo palimpsestno naravo realizira enciklopedični princip organizacije materije.

¹² Za vključevanje drugojezičnih besedil v zgodovino slovenske književnosti se zavzema tudi DARASZ (2002: 547).

The screenshot shows the Wikiknjige website interface. At the top left is the Wikiknjige logo with the tagline 'Odperte knjige za odprti svet'. Below it is a navigation menu with links like 'Glavna stran', 'Pod lipo', 'Zadnje spremembe', 'Najkjučni članek', 'teme', 'WikiKuhinja', 'podpora', 'Tiskanje/izvoz', and 'Pripomočki'. The main content area is titled 'Slovenska književnost 1965–2015'. It features a search bar at the top right with the text 'Iskanje' and a search icon. The article content is organized into several sections:

- Uvod**
 - Obdobje 1945–1965
 - Literarnogodovinska metodologija
 - Politični, gospodarski, kulturni kontekst
- Produkcija**
 - Bibliografija (Cobias)
 - Organiziranost (Društvo slovenskih pisateljev, poetike, manifesti)
 - Šole ustvarjalnega pisanja: revije *Mentor*, *Mlada pota*, *Andrej Blatnik*, Branko Gradišnik, Peter Božič, Miha Mohor, Boris A. Novak, Dane Zajc ...
 - Študij književnosti^[1]
 - Subvencije, štipendije, honorarji
 - Jezik
 - Književnost Slovencev, ki pišejo v španščini, nemščini, angleščini, italijanščini ...
 - Matična, zamejska in zdomska književnost
 - Narečna književnost, književnost v slengu
 - Prevodi slovenske književnosti v druge jezike^[2]
- Prvi natisi in ponatisi**
- Avtorstvo**
 - Avtorji (socialno poreklo, poklic, spol, starost, stan (mladina, seniorji), nazor, pokrajinski izvor, prebivališče (ruralno : urbano, tujina)
 - Smeri in skupine
 - Generacije, krogi, omrežja, »klike«
 - Skupine: partizanski, ljudski, mladinski, gejevski, ezoteriki, pisateljice, otroci, seniorji, prekmurski, urbani
 - Uredništvo
 - Uporabnik in avtor kiberteksta
- Distribucija**
 - Založbe

Še več je novega v poglavju Distribucija: Založbe, Knjigarne, antikvariati, knjižni klubi, Knjižnice, Samozaložbe, Nastopi (tiskovne konference, branja, sejmi, nastopi na TV), Množične izdaje za prodajo v trgovinah, Mediji. Znotraj medijev: Knjiga, Periodika: Literarne in kulturne revije, časniki (podlistek, literarne priloge), »fenzini« (anarhistični, gejevski ...), Časopisi, Zvočne knjige, Novi mediji (besedilne zbirke na spletu, hiperliteratura ...; notesniki, bralniki, mobilni telefoni ...), Gledališče, Dramatizacije (gledališče, radio, film, TV, strip, libreto, uglasbitev, recitacija, performans, postdramsko gledališče z montažami tekstov, računalniška igra).

V Poglavju Recepcija so predvidena podpoglavja Izvirna in prevedena književnost, Branje (izposoja, kupovanje), Poslušanje, Gledališka recepcija, Recepcija kibertekstov, Avtorske pravice, Bralski forumi (TV, splet).

Poglavje Besedila vsebuje inovativna podpoglavja o posameznih žanrih: Zgodovinski roman (biografski roman, časovni roman), Pustolovski roman, Fantazija, Avtobiografija, Družbenokritični roman, Duhovna literatura, Znanstvena fantastika, Kriminalka, Humoristična literatura, Mladinski žanri, Drugi žanri: potopisna literatura (planinska literatura), športni roman, kmečka povest, pornografija, ženska literatura, dr. roman, fanovska literatura, romani o različnih poklicih/statusih (manekenka, študent, zapornik, ločenka, umetnik, invalid ...).

Nekatere netradicionalne teme so predvidene tudi v poglavju Obdelava: Kanonicizacija (Uredništvo kritičnih izdaj, npr. Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev, Antologije, Nagrade, Ponatisi, proslave, jubileji, konference, simpoziji, muzeji, spominska obeležja in sobe, literarne poti, digitalizacija, besedilne zbirke), Inštitucije (fakultete, inštituti, akademija, slovenistike v tujini), Uporaba v filozofiji, sociologiji, zgodovini, psihologiji, etnologiji, muzikologiji, kulturologiji, Literatura v reklami, v

grafitih, v osmrtnicah, ob osebnih obletnicah in drugih družabnih priložnostih, Literatura in druge umetnosti (slikarstvo, kiparstvo, arhitektura, glasba ...), Literatura in stvarnost (fiktivnost, roman s ključem, tematizacija aktualnih zgodovinskih dogodkov), Literatura in (kulturna) zgodovina, Literatura in pravo (cenzura, odgovornost, etika), Literatura in politika (dvorni poet, zapornik, ljudski tribun), Literatura in kultura (nacionalno, intelektualno), Literatura in ekonomija, Literatura in prostor: geomapiranje, prostorske prezentacije, Literatura in konkurenčni mediji, Literatura in SAZU, Literatura v šoli (Učbeniški izbori, Učni načrti, Osnovna šola, Srednja šola, Fakulteta, Obvezno šolsko : rekreativno branje).

Iz naštetega je očitno, da je pojem slovenska književnost širši, kot ga prakticirajo tiskane literarne zgodovine novejšega obdobja, ki stremijo k identifikaciji z besedno umetnostjo. Manj je pozornosti na posameznih besedilih, avtorjih in njihovih opusih, bolj se želi posvečati žanrskim in drugačnim korpusom. Literatura je odločneje kot prej postavljena v različne kontekste, s čimer blede predpostavka njene avtonomnosti. Slovenščina kot jezik izvornika ni več ključni pogoj za uvrstitev pod naslov slovenska književnost, ampak so upoštevanja vredni tudi prevodi iz drugih jezikov v slovenščino, prevodi slovenskih tekstov v druge jezike in drugojezična književnost izpod peres slovenskih avtorjev ali pa tujih avtorjev, ki se prodajajo, sposojajo in berejo pri nas v izvorniku. Razlog za konec omejevanja na slovenščino je v prenosu pozornosti z genialnega avtorja, ki je bil z izbiro slovenščine reprezentant skupnosti, na bralca, ki ne bere samo iz nacionalnopotrjevalnih pobud in zato manj obremenjeno posega tudi po drugojezičnem berilu. Dodati bi morali še prenehanje največje nevarnosti, ki je pretila nacionalnemu konstituiranju in emancipaciji v 19. stoletju, to je rivalstva dominantne nemščine po prvi svetovni vojni (Darasz 2002), če ne bi vloge sovražnega tujega jezika pozneje uspešno odigrala najprej srbohrvaščina in potem (in še vedno) angleščina.

Poziv za sodelovanje pri Slovenski književnosti 1965–2015 na Wikiknjigah je preko foruma SlovLit dosegel širok krog potencialnih kompetentnih piscev, odziv pa je bil že pri dopolnjevanju in modifikaciji strukture, tj. evidentiranju in razvrstitvi poglavij, pičel.¹³ Iz reakcij ob drugem podobnem pozivu povzemam, da kolegi občutijo kot moteče prav tiste lastnosti, ki so za novo komunikacijsko platformo značilne in bistvene. Najprej je to možnost poseganja kogar koli v projekt, ki poraja strah, da bodo laiki oz. »drugi« pokvarili naše prispevke. Odgovarjam z večletno izkušnjo, da do razdiralnega poseganja ne prihaja, posamezne redke primere vandalizma ali neprimerne sodelovanja pa wikiskupnost, ki ceni vključitev kvalificiranih strokovnjakov, hitro onemogoči.

Drugi pomislek se nanaša na anonimnost objav, ki onemogoča njihovo navajanje v osebni akademski bibliografiji in ne prinaša točk za napredovanje na akademski lestvici. Pomirljivi del odgovora je, da so avtorski deleži na Wikimedijinih spletiščih razvidni v historiatu strani tako natančno kot nikjer drugje in da so anonimni samo takrat, kadar se avtor noče izpostavljati ali se pozabi prijaviti, manj vesel pa je drugi del odgovora: wikiji nimajo enakega statusa kot recenzirane znanstvene revije in objavljanje na njih ne bo nagrajeno s točkami vse dotlej, dokler tu ne bo objavljalo

¹³ Pripombe Marka Juvana po e-pošti sem prepisal v opombe h kazalu, Aleš Vaupotič je svoje dodal sam.

več znanstvenikov, ki bodo s kvaliteto svojih prispevkov poskrbeli za maksimalno verodostojnost informacij in pripeljali do ustrezne spremembe kriterijev pri vrednotenju akademskih objav.

V predstavljenem načrtu ni opaziti koncepta literarnega razvoja, ki se je izkazal za najbolj občutljivo točko sodobne literarne zgodovine. Spoznanje o problematičnosti pojma literarnega razvoja je vzporedno z aktualnimi ekonomskimi in okoljevarstvenimi izjavami o nemožnosti permanentne rasti; rast je pač ena od očitnejših prezentacij razvoja.¹⁴ Ker je metafora literarnega razvoja v samem temelju stroke in si literarnovedni diskurz (in sploh vsakršno razpravljanje o literaturi) brez nje težko predstavljamo,¹⁵ gre za spoznanje, ki postavlja pod vprašaj celotno dosedanjo organizacijo stroke. Z razvojnim potencialom in razvojnimi dosežki so se utemeljevale in se še utemeljujejo literarne nagrade, na njih temeljijo pozitivne literarne kritike in kanonizacijske odločitve. Eden najhujših kritičskih očitkov je, da besedilo ne prinaša nič novega in da torej ni razvojno pomembno. Enakemu razvojnemu postulatu kot literatura je podvržena tudi literarna veda. Vsaka nova literarnozgodovinska sinteza izhaja iz nuje zgodbo oblikovati drugače kot predhodne: »Prvotni namen tega pregledovanja slovenske literature in slovstva je bil poskus drugačnega gledanja na slovensko literarno preteklost« (KMECL 2004: 436).

Pojem razvoja je problematičen, dokler ga razumemo v smislu nenehne biološke rasti ali ekonomske ekspanzije, ki sta v opoziciji z globalno zamejenostjo in vzbujata skrb z vprašanjem, kaj pa potem, ko bodo meje dosežene, obvladljivejšo obliko pa dobi, če imamo v zavesti njegovo mentalno razsežnost, v skladu z razumevanjem, da se nanaša na povečanje človekovih izbir, h kateremu pripomore njegovo vedno večje znanje.¹⁶ Tej definiciji razvoja, če jo prenesemo na področje literature, ne ustreza več metafora velike literarne zgodbe, ki je reprezentirala in opisovala dogajanje v slovenskem literarnem sistemu vse do 21. stoletja, ko je z državno osamosvojitvijo in informatizacijo družbe postala odveč, ampak ji kar najbolje ustreza metafora seznama, ki se stalno dopolnjuje z novimi in novimi izbirami.¹⁷ Neskončnost seznama je zagotovljena z nefizično obliko njegovih alinej. Na splošni ravni so to informacije vseh vrst, na ravni slovenske literarne zgodovine pa naraščajoči seznam besedil vseh vrst (v perspektivi seveda digitalnih), ki nenadoma ne vzbujajo več frustracij zaradi neobvladljivosti. Enciklopedični princip ne narekuje preverjanja primernosti teh besedil za morebitno vključitev v pregledno literarno zgodbo, saj je njihova vloga izpolnjena že s tem, da večajo možnost (bralske) izbire in s tem prispevajo h kvaliteti bivanja.

¹⁴ Razvoj, rast, napredek so ključni pojmi zahodne civilizacije (gl. množico gesel pod zbimimi izrazi *development, progress, growth* na angleški Wikipediji).

¹⁵ Razvoj izpostavlja npr. že prva poved v Predgovoru *Slovenske književnosti 1945–1965, 1*: »Razprava o povojni slovenski književnosti, obravnavani po literarnih zvrsteh, je prvi sistematični poskus, ugotoviti pglavitne **razvojne** smeri, značilnosti in vrednote novejšje literarne dejavnosti na Slovenskem.« (5) Tudi prvi stavek prvega poglavja o literaturi v *Slovenski književnosti, 3* (2001) ne more brez njega: »Pesništvo ima v slovenskem slovstvu najbolj sklenjen **razvoj** in razmeroma veliko umetniških uspehov.« (31) In še prvi stavek leksikonske definicije literarne zgodovine: »The history of literature is the historical **development** of writings« (Literary history, *Wikipedia, the free encyclopedia*); vsi poudarki MH.

¹⁶ Human development (humanity), *Wikipedia, the free encyclopedia*.

¹⁷ Dodatno je neobhodnost zgodbe kot organizacijskega principa zmanjšalo spoznanje o skonstruiranosti in s tem arbitranosti velikih zgodb.

Naloga literarne zgodovine je zdaj namesto oblikovanja velike razvojne zgodbe, ki je uspešno organizirala samo literarno materijo preteklih obdobj –, registriranje in katalogiziranje novih izbirnih možnosti (žanrskih, slogovnih, sporočilnih, avtorskih, medijskih itd.). To je literarna zgodovina počela tudi že prej in ne gre za kakšno popolnoma novo zadolžitev, premaknila so se le prednostna razmerja: v prihodnje bo skrbništvo nad literarnimi seznama zadostno osmišljalo njeno eksistenco. Kazalo Slovenske književnosti 1965–2015 izkazuje načrt obravnave žanrskih korpusov, ki temeljijo na izčrpnem bibliografskem popisu, kakršen v preteklosti zaradi bibliografskih črnih lukenj in težje dostopnosti besedil preprosto ni bil mogoč.

Na metaforično uporabnost seznama opozarja Umberto Eco v knjigi *Vrtinec seznamov*. Seznam (spisek, lista, katalog, podatkovna zbirka, evidenca, razvid, preglednica) je v zgodovini manj izrabljena možnost dojetja in obvladovanja sveta kot zgodba, čeprav velikokrat enako fascinantna. Zgodba želi pojave definirati po njihovem bistvu, seznam pa jih definira z naštevanjem njihovih lastnosti (Eco 2011: 217). Esencialistični zgodbeni pristop se zdi stremiljivejši in špekulativnejši, seznamski pristop pa implicira, da je bistvo stvari neizrekljivo in nedostopno. Seznama v principu sporočajo, da je svet neskončen oz. ne(i)zmeren, raznorodni, neskljenjen oz. nepovezan, neorganski, brezsrediščen, nehierarhičen, torej težko obvladljiv. Retorični figuri, ki strukturirata sezname, sta akumulacija (kopičenje) in enumeracija (naštevaje).¹⁸ Navezujoč se na fantazmo velikega pripovednega žanra opredeljujejo danes podatkovne zbirke kot »žanr 21. stoletja« (Folsom 2007), v znamenju katerega se bo v prihodnje dogajala literarna veda (McGregor 2012).

Med literarnimi žanri izrabljajo naštevalno, seznamsko, epizodično kompozicijo npr. zbirke šal, pustolovski, kolektivni, pornografski roman, od besedilnih zvrsti, povezanih z raziskovanjem leposlovja, pa so seznamske narave bibliografije, cvetniki (antologije), leksikoni, enciklopedije.¹⁹ Na slovenski Wikipediji so seznama izhodišče za nadaljnje resno delo: seznam slovenskih pesnikov in pisateljev, mladinskih pisateljev, literarnih zgodovinarjev, literarnih likov, romanov, literarnih poti, literarnih nagrad itd., na Geopediji za zdaj še zbirka literarnih spomenikov. Gesla razvrščata v sezname tudi Wikipedija in Wikivir sama, kadar jih ustrezno kategoriziramo: delo,

¹⁸ Seznamu sorodna metafora je rizom oz. micelij. Za filozofski pomen rizoma (Gilles Deleuze in Félix Guattari) gl. geslo Rhizom (Philosophie), *Wikipedia, die freie Enzyklopädie*, termin micelij pa je uveljavil Taras Kermauner. — Eco kaže tudi na ustreznost seznama novodobnemu potrošniškemu dojmu sveta (npr. nakupovalni seznam), za katerega sta značilna izobilje in požrešnost (pogoltnost), seveda pa je to samo ena od njegovih možnih metaforičnih uporab, in sicer tista, ki je z namerami tegale prispevka v diametralnem nasprotju.

¹⁹ Našteválnost je značilna za literarni verizem (npr. popisi požrtij pri Rabelaisu) in naturalizem, zunaj literature, zlasti v slikarstvu, je bila našteválnost značilna za tihožitja, množične prizore (bitke, poslednja sodba) in sezname svetnikov, hudičev, angelov, zveri (bestiarij), čudes (mirabilia), relikvij in zakladov. Tako kot je arheologija odkrila veliko raziskovalno uporabnost smetišč, pridejo literarni veditvi prav seznama pozabljenih ali zavrženih (trivialnih) besedil, ki jih naplavlja digitalizacija stare periodike. V sodobni slovenski književnosti sprememba paradigme v seznamsko smer ilustrira roman Janija Kovačiča *Knjiga* (2010). — Slovenska enciklopedična prizadevanja imajo simbolno oporo v srednjeveškem enciklopedistu in svetniku Izidorju Seviljskem (Eco 2011: 154), ki je od nedavnega zavetnik interneta: za povezavo je preko kronista Izidorja Khallana, glavne osebe v romanu *Visoška kronika*, programsko poskrbel Ivan Tavčar (gl. moj članek Tavčarjeva *Visoška kronika, Esej na maturi* 2006, Ljubljana: Intelgo, 2005, 61–105, tudi na spletu).

označeno npr. s kategorijo kmečka povest, se samodejno znajde na seznamu skupaj z drugimi enako kategoriziranimi teksti. Tako se grupirajo po seznamih avtorji, rojeni istega leta, knjige, izšle v istem letu, besedila istega avtorja, žanra ali slogovne pripadnosti, uredniki, prevajalci, tuji slovenisti ...

Seznamski oz. enciklopedični princip dojemanja in urejanja sveta najbrž ne bi mogel igrati vloge pri zamenjavi literarnozgodovinske paradigme, če mu ne bi izdatno stala ob strani in ga podpirala tehnologija: obvladovanje dolgih seznamov oz. velikih množin podatkov brez računalnikov ni mogoče. Ti so do te mere spremenili način človekovega mišljenja in pomnjenja, da zgodba kot mnemotehnični pripomoček nima več monopola pri organizaciji podob sveta. V življenje so pomagali pojmu oddaljenega branja (*distant reading*),²⁰ ki lepo dopolnjuje ideal poglobljenega branja (*close reading*) izbranih umetnin, kakor ga spodbuja tradicionalna literarna zgodovina. Nevarnost izgube avtonomnosti predmeta in stroke, ki jo ob naštetih napovedanih spremembah občuti tista literarna zgodovina, ki se še vedno obremenjuje z idealom velike sinteze, je zanemarljiva v primerjavi z ultimativnim ciljem znanstvenih disciplin, tj. z obetom boljšega, kompleksnejšega razumevanja sveta.

VIRI IN LITERATURA

- Zdzisław DARASZ, 2002: Pričakovanim slovenskim literarnozgodovinskim sintezam na rob. *Historizem*. Ur. Aleksandra Derganc. Ljubljana: FF (Obdobja, 18). 541–48.
- Darko DOLINAR in Marko JUVAN (ur.), 2003: *Kako pisati literarno zgodovino danes? Razprave*. Ljubljana: ZRC SAZU (gl. povzetek v Wikipediji, prosti enciklopediji).
- , (ur.), 2006: *Writing literary history: Selected perspectives from Central Europe*. Trans. Lena M. Lencek, Olga Vuković, in Jean McCollister. Frankfurt: Peter Lang.
- Umberto ECO, 2011: *Vrtinec seznamov*. Ljubljana: Modrijan.
- Ed FOLSOM, 2007: Database as Genre: The Epic Transformation of Archives. *The Walt Whitman Archive*. Na spletu.
- Hannah MCGREGOR, 2012: cfp: The Genre of the Twenty-First Century? Databases and the Future of Literary Studies. *Humanist Discussion Group* 26.386. Na spletu.
- Miran HLADNIK, 2001: Kako je ime metodi? *Slavistična revija* 49/1–2. 1–16.
- , 2013: Prost dostop in znanstvena komunikacija v globalni skupnosti znanstvenikov. Predobjava. Na spletu.

²⁰ Znanstvena relevantna je premo sorazmerna s stopnjo distance do teksta (Franco Moretti, *Conjectures on world literature*, *New Left Review* 2000, na spletu).

- Marko JUVAN, 2003: O usodi 'velikega' žanra. On the "great" genre's fate. *Kako pisati literarno zgodovino danes? Razprave*. Ljubljana: ZRC SAZU. 17–49.
- , 2006: *Literarna veda v rekonstrukciji: Uvod v sodobni študij literature*. Ljubljana: LUD Literatura (Novi pristopi).
- Matjaž KMECL, 2004: *Tisoč let slovenske literature: Drugačni pogledi na slovensko literarno in slovstveno preteklost*. Ljubljana: CZ.
- Gregor KOČIAN, 2012: *Slovenska kratka proza 1919–1929*. Ljubljana: ZRC SAZU (Studia litteraria).
- Janko KOS, 2003: Stari in novi modeli literarne zgodovine. *Kako pisati literarno zgodovino danes? Razprave*. Ljubljana: ZRC SAZU. 51–60.
- Literarna zgodovina, 2009⁵: *Literatura: Leksikon*. Ur. Živa Vidmar idr. Ljubljana: CZ (Mali leksikoni Cankarjeve založbe).
- Marija MITROVIĆ, 2001: *Geschichte der slowenischen Literatur: Von den Anfängen bis zur Gegenwart*. Celovec, Ljubljana, Dunaj: Mohorjeva družba.
- Franco MORETTI, 2000: Conjectures on world literature. *New Left Review* Jan./Feb. 54–69.
- Boris PATERNU, 2006: Ni nedolžnega branja. *Jezik in slovstvo* S 50/3–4. 97–106. S podnaslovom Nekaj vprašanj sodobne literarne zgodovine tudi v Boris Paternu, *Književne študije*, 2, Ljubljana: Interlego, 2006, 163–73.
- Mateja PEZDIRC BARTOL, 2002: Pregled slovenske književnosti od 1945 do 2000. *Slavistična revija* 50/1. 131–35.
- Jože POGAČNIK, Franc ZADRAVEC idr., 1998–2001: *Slovenska književnost, 1–3*. Ljubljana: DZS.
- Slovenska književnost: Leksikon*, 1996. Ur. Janko Kos idr. Ljubljana: CZ.
- Slovenska književnost 1965–2015. *Wikiknjige*.
- Vinko VASLE, 2003. *Breve historia de la literatura eslovena*. Buenos Aires: Vilko.

UDK 821.163.6.09:82(091)

Miran Hladnik

Faculty of Arts, University of Ljubljana

SLOVENE LITERARY HISTORY TODAY

The article urges abandoning the outdated concept of a synthetic national “grand narrative” of literature and replacing it with a listing concept. The motivation for changing the literary historical paradigm derives from a) the sharp increase in the number of publications, which are no longer manageable in the traditional manner, b) public Internet access to large bibliographic and text collections and tools for manipulating them, c) the practice publishing encyclopedic literary scholarship in Wikipedia, d) cognizance of apprehension of the world as a list. The opportunity exists for a literary history composed as a mosaic or mycelia in the framework of Wikipedia’s sister pages Wikibooks, Wikisource, and Wikiversity, which motivate students’ and other interested humanists’ participation in literary studies. There are ample qualified experts. The change is fitting for the information society, which is based on distributed cooperative, networked knowledge production and the end of the exclusivity of aesthetic selection.

Key words: Slovene literary history, literary progress, list, story, Internet encyclopedia

The concept of literary history is usually linked to a national literature and demarcated by it; a single world literature does not exist. Literary history began with bibliographic descriptions and biographies of important writers. The concept of literary progress, actuated in selecting, interpreting, and evaluating individual writers and works that seemed important to progress, assured it a prominent place in scholarship. This is how literary history constituted and confirmed a national canon and devised a story of the national literature conceived as a developmental process. In order to explain phenomena, it employed metaphors of living organisms, indicative of the nineteenth-century biological outlook, which described conception, birth, or appearance; growth, maturation, and culmination; and—in the future—decay, death, or transformation. Matjaž Kmecl wrote of such grand “*story* of Slovene literature and letters”:

We can confidently say that modern Slovene literature appeared and until “yesterday” developed under the violent pressure of national self-affirmation. The understanding of a people as one of the main units of sovereignty or any possible independence became decisively bound to language in the nineteenth century, and since literature is “art in language,” it is at once fundamental proof of a unique identity, and “natural” rights to self-determination and statehood go with it. (KMECL 2004: 7)

And Gregor KOČIJAN (2012: 7) observed: “I tied published materials, interpretations, and research results together in a more or less arranged whole... so that the whole would be as complete as possible—in a word, that the entire thing would sound like a “narrative.”

Efforts at periodization in literary history are meant to affirm literature's coherence and autonomous status—that is, its proper vital forces and internal developmental logic. The periodization of great works was at first, with Matija Čop, chronological (by century); then, with Karel Glaser, historical (by revolution); and today as a rule, though often violated (KMECL 2004: 19), by stylistic periods or *Geistesgeschichte*.

The chapter on “Literary Histories” in the dictionary *Slovenska književnost* (Slovene literature 1996) includes under this heading monographic treatments of large numbers of texts and authors, but in the context of some literary period (e.g., twentieth-century expressionism), genre (rural tale, short prose, criticism, children's literature), motif (Lepa Vida, the handicapped), element of the literary system (writer, France Kidrič, Dušan Pirjevec), or region (Vienna, Primorska, emigration). For the key words *slovenska književnost* ‘Slovene literature’ and *literarna zgodovina* ‘literary history’, the Cobiss system supplies 255 monographs, of which 100 remain¹ after theses, off prints, commentaries, textbooks, and the like are eliminated.

In the very narrow sense, and as this survey intends, literary histories are synthetic monographs with what once was the standard title “a history of Slovene literature” (*zgodovina slovenskega slovstva*, ZSS): Karel Glaser's *ZSS 1–4* (1894–1998); Ivan Grafenauer's *Kratka ZSS* (Short ...1919), France Kidrič's *ZSS od začetkov do Zoisove smrti* (...from the beginnings to the death of Zois 1929–38); Ivan Prijatelj's *Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina 1848–1895, 1–6* (Slovene cultural-political and literary history 1848–1895 1955–1985); Slovenska Matica's *ZSS* (1956–71); *Slovenska književnost 1945–1965, 1–2* (Slovene literature 1945–1965 1967); Anton Slodnjak's *Slovensko slovstvo* (Slovene letters 1968); Franc Zadavec and Jože Pogačnik's *ZSS, 1–8* (1968–72); *Slovenska književnost, 1–3* (1998–2001); and Matjaž Kmecl's *Tisoč let slovenske literature* (A thousand years of Slovene literature 2004). The dictionary *Literatura* (2009) does not include the first of these, Glaser's extensive literary history, under the heading “literary history,” apparently because of its negative reception at the time of publication for its lack of a developmental concept. It more closely resembled an extended bibliography than a literary history. An unpardonable mistake is the omission of *Slovenska književnost 1945–1965*.

A literary history in the narrow sense is usually a publication in multiple volumes by many authors who treat all segments of Slovene literature, from the beginnings and until the present, or as *Slovenska književnost 1945–1965*, treat only a specific time period of the subject broadly understood, as continuations of previous literary histories or their parts. A literary history strives to unite two different principles: 1. the encyclopedic or enumerative, meaning a maximally exhaustive description of the whole of literary production—Kmecl called it a “systematic, positivist, exhaustive collection and description” (KMECL 2004: 436); and 2. synthetic, meaning discovery of a red thread of development—Ivan Prijatelj called literary history a “generalizing discipline that never mechanically orders but organically weaves” (*ibid.*), or the “variants of developmental norms” (KMECL 2004: 444), “which could simply be called the story of Slovene literature and letters.” In it we find only those authors who illustrate it most colorfully (KMECL 2004: 436). The grand story (or

¹ In the UDC “literary history” has the number 821.163.6.09 assigned to it, but entering it in a Cobiss search yields too many hits to be useful.

perhaps grand synthesis) is the stable myth, long-lived phantom of each successive Slovene literary history.

Sooner or later quality is attributed to a literary history because of how it demonstrates the narrative principle; therefore, certain important chapters that do not belong to the central developmental story are usually omitted from literary histories, despite their encyclopedic ambitions: popular literature, literature in TV, film and radio formats, literary folklore, and so forth. There is the perpetual fear lest a text “fade away into unparsed enumeration without any evident logic,” and thus biographical and bibliographical exhaustiveness is better left aside. Instead, literary historians reweigh literature’s developmental norms (its “inner force,” “inner workings”), as evidenced in changes to stylistic periods, in light of social and political changes that Slovenes experienced at the end of the twentieth century (KMECL 2004: 444–45), and with the help of new methods of literary scholarship.

The last collective literary history, *Slovenska književnost, 1–3*, met with a quite animated reception when its final volume appeared in 2001. Not long afterwards, Kmecl’s *Tisoč let slovenske literature (2004)*² came out, which distanced itself from all-embracing literary history, but nonetheless cast glances at it. Given the exceptional increase in literary production in recent decades, which the press calls “megalomania,” the most pressing things seem to be selecting and focusing on that which might “survive the test of time.” Answering general social expectations and also the convictions of some scholars, literary history has been assigned this task.³ A second task of literary history is reinterpreting familiar stories in literary history that were spawned by the unquestionable goal of constituting Slovendom in the nineteenth century on the basis of language, and which grew out of the antipodes of romantic-realistic, imagined-real, high-low, oral-written, and domestic-foreign, while ignoring certain other traits—for example, religious or regional affiliation (DARASZ 2002: 544).⁴

Among the more objective reactions to *Slovenska književnost III* we can cite Mateja Pezdirc Bartol’s (2002) review. She pointed out its positive innovations, especially the up-to-date decision on chapters that were missing in previous literary histories: on émigré, and Slovene minority literature; children’s literature; journals, literary scholarship, and criticism; and literature in translation. She voiced criticism of the selection, which seemed to her subject to arbitrary personal preferences: authors that the contributors had written about were treated more thoroughly, and those they had not happened to were dealt superficially or not at all. She did not see a unified editorial concept, the lack of which disrupted balance between chapters, and she noted an excess of enumeration, leading to a lack of organization in the book. All of these objections are rooted in the absence of a clear developmental story that would furnish criteria for distinguishing the important from the unimportant and for convincing classification or distribution of material in the chapters. The authors could no longer organize post-war literary texts by period markers on the model of those

² I am leaving out surveys of Slovene literature in other languages from that time (Mitrović 2001, Vasle 2003).

³ Similar ventures are important for literary criticism and anthology editors as well.

⁴ Taras Kermauner—for example, in the title of the series of over 200 books named *The Reconstruction and Reinterpretation of Slovene drama*—used term “reinterpretation” as a declaration.

that existed (e.g., modernism, expressionism, social realism); instead, they arranged them by theme or genre. The criticism of the book's poor graphic design confirms the suspicion that the authors were only doing their duty, without demonstrating enough care or firm belief in their work so as visually to convince readers of their view of Slovene literature.

The dissatisfaction of the Slovene scholarly milieu, which was expressed in periodical reviews immediately after *Slovenska književnost 3* appeared, two years later was directed at the collection *Kako pisati literarno zgodovino danes? (Writing literary history: Selected perspectives from Central Europe*, ed. by Darko Dolinar and Marko Juvan, Frankfurt am Main (etc.): Peter Lang, 2006). There were many reasons for the unusual and surprising critical reaction. Some may have been offended that they were not invited to contribute, or it may have been a matter of the old rivalry between Slovene studies, where the book arose, and comparative literature, which may have felt itself marginalized. Speculative but nonetheless worthy of consideration is the conjecture that the dissatisfaction was attributable to competition between literary theory and history—or more precisely, the preference for publications on literary theory and a priori rejection of a historical or other context for literature. This is to say that literary historians have a conservative reputation.

The collection was received as a criticism of the current writing of literary history, but at the same time was seen to legitimate it, because it evinced readiness to respect the actual situation in the field and to adapt to changed conditions. Critics belonging to competing ideologies agreed on resisting empiricism and historicism: Janko Kos wagged a finger at the dangers of decadence, nihilism, and anarchism; Boris PATERNU (2005: 103) at the loss of autonomy, abandonment of the text, and refusal to evaluate;⁵ he proposed avoiding these dangers by revitalizing the story, which he fatalistically entrusted to the future appearance of a great “fortuitous persona.”

I reflected on the collected *Kako pisati literarno zgodovino danes* in a review, part of which was published on its cover:

Traditional national literary history, as a list of important authors and their works, is a thing of the past; in its place, the subject is now genre-defined corpora of texts, and differentiating between elite and popular literature is no longer productive for producing a literary canon and literary history, just as we can no longer speak about a single existing text, but must learn to view a text as a process, and acquire modern presentational methods in the work of literary history. The differentiation of readers and their needs in the society as a whole has led to the collapse of the concept of a unified national literature. Now each social group demands its own literary history: minorities, women, young people, and readers of popular literature. The concept of a unified developmental trajectory in literature, which enables literary history, no longer exists. We can no longer say of literary event that it has a clearly identifiable predecessors and followers and therefore clearly belongs to some developmental line. Literary history is an undertaking that was born in

⁵ This generation of literary historians' experiences with positivism in their younger years must have been traumatic, otherwise it is difficult to understand their repeated rejections of tendencies that appear to be continuations of positivism. They continually accuse them of simplified social determinism and blindness to artistic accomplishments.

Romanticism along with the appearance of nation states in nineteenth-century Europe and its task was to affirm the nation's identity. Individual authors' opuses were but phases in the nation's development, growth, and flourishing. Since contemporary society no longer relates to nineteenth-century ideals, different norms determine contemporary literary history: democratization, multilingualism, multimedia, and interculturalism.

Critics' contributions to the collection indicated in different ways the end of the era when the process of constituting the nation gave the writing of literature and literary history its meaning. There was less reflection on how fundamental shifts in civilization alter great literary historical projects—that is, the transition to an information society and digitalization and virtualization of life as a whole: how literary history is influenced by methodological changes that the humanities have incorporated with the appearance and spread of Internet accessible databases, new forms of academic research, and the communication, publication, and presentation of results.

At the start of the decade, I wrote (Hladnik 2001) about the need to change the scholarly paradigm. Literary scholarship might return to literary history, but now in such a way as to

- research complete corpora of texts instead of with prominent authors' opuses or individual texts,
- deal with the analysis of texts and authors without preliminary segregation into artistic and popular,
- consider the literary system as a whole, not just the literary text (including the production and reception dimensions), and
- employ digital tools to acquire and analyze texts and promulgate scholarly findings.

Since then new research and presentational possibilities have appeared that were not available or just in their infancy a decade ago. There have been three large changes: 1. The first is the quickly growing, Internet accessible corpus of fiction and other texts resulting from the digitalization of books and periodicals in the Digitalna knjižnica Slovenije (Digital library of Slovenia, dLib), via Google and other sources, which are proofread in Wikivir. It is also supported by Cobiss and the database Slovensko leposlovje na spletu (Slovene fiction on the Internet). 2. Internet tools have appeared for distributed cooperative knowledge production on the Internet, such as Wikipedia, Wikisource, Wikiversity, and Wikibooks, which are radical alternatives to traditional methods of production, distribution, reception, and editing, because a) the authority of the academic writer or talented creator is replaced by group, lay, and even anonymous authorship, b) they are not tied to either commercial or academic publishing channels, but depend on volunteers' dedication, and c) they are no longer driven by the ideal of finished, polished text, but by the practice of continual change (correction), mosaic-like filling out, and mutual textual connectedness. 3) These two innovations are linked and conceptually framed by the metaphor of a list, which replaces ever more difficult to employ metaphors of the great story of progress.

Both the corpus and the tools influence in the same direction: a growing corpus that is instantly accessible and verifiable makes the reader aware that besides the school, anthology, and literary historical canon there is a multitude of texts and

authors that call for rereading and reflection; and wikis eliminate scholarship's dependence on authoritative literary historians, who are in short supply, and traditional publishing channels, putting the onus on the creative energy of the many—or better said, the everyman.

Lest the ideas of the many and the average inflame fear for civilization,⁶ it is necessary to interject the calming experience that the creative many is unfortunately *contradictio in adjecto*, and that literary history cannot count on a multitude of alternative writers, because there are simply not enough people—and even less qualified ones—who would be interested in such an activity. In addition to a few literary historians attracted by new publishing opportunities and just as rare interested individuals from other disciplines who take part as wiki administrators, we can only count on students of literature for filling out and correcting literary historical information. They contribute as part of their requirements from their seminar, baccalaureate, and M.A. theses at, of course, their mentors' urging.

The crucial role and civilizing potential of Wikipedia are seen in how the quality of the entries measures the vitality of languages and their potential to survive.⁷ Some reasons for promoting Wikipedia and similar sites might be ease of access (we do not lose time searching for information because Wikipedia is a top hit), voluntariness (publishing is not linked with the intent of monetary gain but more with satiating curiosity by acquiring knowledge), cooperation (in place of the practice of individual publications, global disconnectedness, local and scholarly smugness and authorial pride that burden the humanities), and closer ties with reality, which includes consideration of the audience's comprehension and interests, and recommends clear and concise or reference-work expression that must also be nonpartisan. A foray into reference-work style is salubrious for literary scholars, who tend to the tradition of long periods and frequently hermetic and promotional or contrary expression.⁸

Wikipediija is the optimal place for information that can be covered encyclopedically (glossary of terms, actors [fiction and academic authors], institutions, events, descriptions of texts).⁹ Scholarly monographs that do not have an encyclopedic form are for Wikibooks; communications about projects, seminar materials, and papers belong on Wikiversity; the study of literary studies has found a place on Wikisource.

Publishing on easily accessible Wikimedia sites does require much technical acumen.¹⁰ The possibility of reviewing an entry's history and returning to previous text variants is valuable, as is the possibility of international comparison of information

⁶ Jaron Lanier speaks of digital Maoism ("Digital Maoism: The Hazards of the New Online Collectivism," 2006); see my article Wikipedia in the educational process and interview with Urške P. Černe ("Dedič avantgardizma" [The heir of the avant-garde], *Literatura* 22/233 nov. 2010: 78–111); both on the Internet. However, the research of Aaron Swartz, who measured the quantity of information added rather than the number of edits in Wikipedia shows that a creative multitude exists: the bulk of the information in Wikipedia does not come from a small core of collaborators but from one-time or occasional users.

⁷ András Kornal, *Language Death in the Digital Age*, Meta-Forum 2012, Videlectures.net.

⁸ I write about evaluative excesses in the article "Moj študij Slodnjaka" (My study of Slodnjak, *Literarnovedno srečanje ob 100-letnici rojstva prof. dr. Antona Slodnjaka*, Ljubljana: Oddelek za slovanske jezike in književnosti, 2000, 87–93; also on the Internet.

⁹ See the portal *Literatura* on Slovene Wikipedia.

¹⁰ Wikimedia is a non-profit organization that supports and connects Wikipedia and sister sites.

through connections with Wikipedia in other languages, the opportunity to comment on the discussion page, and, of course, the possibility of continual updating and improving. Wikipedia documents give the hope of greater longevity than those with which we have had experience on institutional or commercial sites, where for various reasons (a change in mechanical or program support, departure of an author or administrator, closing of an institution, site address change, etc.) documents disappear. Wikipedia information is incomparably more accessible than that in printed books.

Although authorship in Wikipedia is in principle collective, eliminating the necessity of identifying an individual author, publications are accompanied by a Creative Commons license, which maintains authorial attribution. It is possible to identify an author's every comma in a text's history. Wikis facilitate and encourage the participation of students and not only established experts, and therefore they are not only information sources but also have great educational potential.

The ideal of free publishing, easy access to information, and freedom from state or profit interests gave birth to Wikipedia and its sister sites. Wikipedia publications are in principle non-academic, but they belong to the scholarly as much as do printed references. Proven review procedures ensure the reliability of print and Internet academic publications; dedicated individuals who form the Wiki community but who are not necessarily experts in the field oversee Wikipedia publications. With a growing number of academics cooperating on Wikipedia, and continually increasing specialization, the bar of expectations is rising. The initially simple entries are becoming more informative and useful with the input of competent scholars. The more that literary scholars take part, the more quality the entries will have. Disciplines that do not take advantage of this unique promotional channel only display their detachment, ignorance, backwardness, rigidity, and complacency, and threaten their own future in a world that does not tolerate such qualities. The disciplines themselves are responsible for possibly defective information on Wikipedia and its sister sites.

The publication possibilities on Wikimedia sites are also attractive for Slovene literary scholarship. Wikibooks would be the best place for a monograph history of Slovene literature that would continue the tradition of extensive, multi-volume editions and adjust it to the altered research and publication conditions. Everything that has to this point been researched and published on Slovene literature could be transferred here, and space could be provided for descriptions, analyses, classifications, and interpretations of contemporary literature that is not yet the subject of literary history.¹¹ *Slovenska književnost 3* covered recent times but not so thoroughly as had *Slovenska književnost 1945–1965*; therefore, the period after 1965, or the last fifty years of Slovene literary activity, especially deserves attention. For this reason, a working table of contents under the header *Slovenska književnost 1965–2015* was posted to Wikibooks in January 2011. It gives an indication of the breadth and nature of future writings on literary history. It is an illusion to hope that the numerous planned chapters will soon be filled; however, the table of contents is necessary to contextualize individual studies and serves as a motivation for reorganizing education and publishing in the discipline.

¹¹ Marko JUVAN anticipated this possibility in the chapter on "Literarna zgodovina kot hipertekst" (Literary history as hypertext, 2003: 42–44).

The main chapters are “Production,” “Distribution,” “Reception,” “Texts,” and “Processing.” A reliance on traditional literary history is evident in the introductory chapters on the political, economic, and cultural context, and the chapter “Bibliography.” More unusual, in the chapter “Production,” are the sub-chapters “Creative writing schools”; “Study of literature”; “Subventions, stipends, honoraria”; “Reprints”; “The literature of Slovenes writing in Spanish, German, English, Italian...”;¹² “Literature in dialect”; “Literature in slang”; “Translations of Slovene literature into other languages”; “Editing”; and “Hypertext.”

There is even more novelty in the chapter “Distribution”: “Publishing houses,” “Book stores,” “Rare book stores,” “Book clubs,” “Libraries,” “Self-publishing,” “Performances” (press conferences, readings, fairs, TV appearances), “Mass editions for retail sale,” and “Media.” Under “Media” are: “Book”; “Periodicals: literary and cultural reviews, newspapers (feuilleton, literary inserts)”; fanzines; “Audio-books”; “New media” (collections of texts on the Internet, hyperliterature; notebooks, readers, mobile phones); “Theater”; “Dramatizations” (theater, radio, film, t.v., comics, librettos, musical renditions, recitations, performance art, post-drama theater with textual montage, computer games).

The chapter “Reception” will contain sub-chapters “Original and translated literature,” “Reading” (borrowing, buying), “Listening,” “Theatrical reception,” “Reception of hypertexts,” “Authorial rights,” and “Readers’ forums” (t.v., on-line).

The chapter “Texts” contains innovative sub-chapters on individual genres: “The historical novel” (biographical novel, Zeitroman); “Adventure novel”; “Fantasy”; “Autobiography”; “Social criticism”; “Spiritual literature”; “Science fiction”; “Crime novel”; “Humorous literature”; “Children’s genres”; “Other genres: travel literature, Alpine literature, sport novel, rural tale, pornography, women’s literature, medical fiction, fan fiction, novels about occupations/status (model, student, inmate, divorcee, artist, invalid).

Some non-traditional topos are also planned for the chapter on “Processing”: “Canonization” (“Editing critical editions”, e.g., *The Collected Works of Slovene Poets and Writers*, “Anthologies,” “Prizes,” “Reprints,” “Celebrations,” “Jubilees,” “Conferences,” “Symposia,” “Museums,” “Memorial markers and rooms,” “Literary trails,” “Digitalization,” “Collections of texts”); “Institutions” (schools, institutes, academies, Slovene studies abroad); “Use of literature in philosophy, sociology, history, psychology, ethnology, musicology, cultural studies”; “Literature in advertising, graffiti, obituaries, personal anniversaries and other social occasions”; “Literature in other arts” (painting, sculpture, architecture, music); “Literature and reality” (fictiveness, roman à clef, thematization of recent historical events); “Literature and (cultural) history”; “Literature and the law (censorship, responsibility, ethics)”; “Literature and politics” (court poet, inmate, people’s tribunal); “Literature and culture” (national, intellectual); “Literature and economics”; “Literature and space: geomapping, spatial representations”; “Literature and media competition”; “Literature and the Slovene Academy of Sciences”; “Literature in the schools: textbook selection, academic plan, primary school, middle school, higher education, mandatory schooling, recreational reading.”

¹² On including foreign-language texts in the history of Slovene literature, see DARASZ (2002: 547).

From this list it is clear that the concept of Slovene literature is broader than as represented by recent printed literary histories, which tend to identify it with belles lettres. There is less attention to individual texts, authors, and their opuses, and more of a desire to attend to genre and other corpora. Literature is more decisively than before placed into different contexts, resulting in a weakening of the assumption of its autonomy. Slovene as the language of the original is no longer a key condition for inclusion in Slovene literature. Translations into Slovene, translations of Slovene texts into other languages, and second-language literature by Slovene or foreign writers that is sold, borrowed, and read in Slovenia in the original are all taken into consideration. The reason for ending the restriction to Slovene language is the shift of attention from genius authors who chose Slovene to express themselves and thus became representatives of the nation, to the reader, who reads not only because reasons of nationalistic affirmation and is thus less hesitant to choose reading matter in another language. The dispensing of the greatest danger to constituting the nation and to nineteenth-century emancipation might also be added—that is, the rivalry from the dominant German after WW I (Darasz 2002), were it not for Serbo-Croatian later successfully assuming the role, and then (and still now) English.

The call to collaborate on *Slovenska književnost 1965–2015* on Wikiboos reached a wide circle of potentially competent writers via the SlovLit listproc. The response was slim,¹³ even as the structure was being expanded and modified—that is, chapters being introduced and arranged. From the reaction to the second such call I conclude that colleagues are disturbed precisely by those features that are significant and essential to the new communications platform. First of all that is the possibility of anyone entering the project, which sparks fear that either lay persons or “others” will spoil our contributions. My answer is many years of experience without ruinous intrusion. The Wiki community, which values the inclusion of qualified scholars, quickly blocks rare individual vandalism or unsuitable cooperation.

Another consideration has to do with the anonymity of publication, which makes their citation in individual academic bibliographies impossible and deprives people of points to climb the academic ladder. The encouraging part of the answer is that authorial participation in Wikimedia sites is evidenced in pages’ histories more exactly than anywhere else, and that they are anonymous only when the author does not wish to be identified or forgets to log in. The less encouraging part of the answer is Wikis do not have the same status as peer reviewed scholarly journals, and publications will not be credited with points until more scholars publish there, assuring maximum quality information with their publications and causing corresponding changes in the valuing of academic publications.

The concept of literary progress, which proved to be the most sensitive point for contemporary literary history, is not to be found in the plan I have presented. A realization of the difficulty with the concept of literary progress parallels current economic and environmental statements about the impossibility of permanent growth,

¹³ Marko Juvan’s e-mail comments I copied into the notes to the table of contents; Aleš Vaupotič added comments himself.

growth being one of the most obvious indicators of progress.¹⁴ Because the metaphor of literary development is at the foundation of the discipline, scholarly discourse (and in general all kinds of descriptions of literature) is difficult to conceive of without it.¹⁵ The neglect of progress questions the entire organization of the discipline to date. Literary prizes were and are founded on developmental potential and developmental achievements, and on the prizes rest positive literary assessments and decisions about canonization. Literary scholarship is subject to the same kind of developmental postulate that literature is. Each new synthesis in literary history derives from the necessity of depicting the story differently than before—for instance: “The original intent of this overview of Slovene literature and letters was an attempt at a revised view of the Slovene literary past” (KMECL 2004: 436).

The concept of development remains problematic as long as we understand it in the sense of continual biological growth or economic expansion, which are in opposition to global limitedness and concern us with the question of what comes next, after the limits have been reached? The concept is more circumscribable if we are aware of its cognitive extent, corresponding to the understanding that it refers to an increase in human choice, engendered by ever greater knowledge.¹⁶ The metaphor of the grand story of literature no longer matches this definition of development, carried into the sphere of literature. The metaphor represented and described events in the Slovene literary system until the twenty-first century, when given the independent state and an information society it became superfluous. Most suitable is the metaphor of a list that is constantly updated with new selections.¹⁷ The list’s endlessness is assured by the non-physical form of its items. In a general sense this is information of all kinds; in the sense of Slovene literary history, an increasing list of texts of all kinds (in the future, of course, digital) that suddenly no longer cause frustration because of their unmanageable quantity. The encyclopedic principle does not require weighing the texts for possible inclusion in a survey of literature’s story. They fulfill their role by increasing the possibility (of reader) selection and thus help improve the quality of life.

Literary history’s role is now to register and catalog new selections of possibilities (genre, stylistic, informative, authorial, media), and not to depict a grand developmental story that successfully organized only the literary materials of past periods. Literary history once did this, and so it is not a completely new assignment. Only the

¹⁴ Development, growth, and progress are key concepts in Western civilization (see the entries in the English-language Wikipedia).

¹⁵ The first sentence of the introduction to *Slovenska književnost 1945–1965, 1*, for example, highlights development: “The study of post-war Slovene literature, treated by literary genre, is the first systematic attempt to determine the main **developmental** tendencies, significance, and values of recent literary activities in Slovenia” (5). The first sentence of the first chapter on literature in *Slovenska književnost, 3* (2001) cannot do without it either: “Poetry in Slovene literature has the most integrated **development** and relatively large number of artistic successes” (31). Also consider the first sentence of the dictionary definition of literary history: “The history of literature is the historical **development** of writings« (Literary history, *Wikipedia, the free encyclopedia*). (All emphases mine – MH.)

¹⁶ Human development (humanity), *Wikipedia, the free encyclopedia*.

¹⁷ The necessity of a story as an organizing principle was additionally lessened by the realization of the constructed and thus arbitrary nature of grand stories.

preferences have changed: in the future, care for literary lists will be reason enough for its existence. The table of contents of *Slovenska književnost 1965–2015* presents a plan for describing genre corpora that are based on a thorough bibliographic description of the kind that in the past, because of bibliographic black holes and difficulty accessing texts did not exist.

Umberto Eco notes the utility of the list metaphor in his book *The Infinity of Lists*. The list (register, roll, catalog, database, record, directory, file) is less used in history than stories to understand the world, although it is sometimes just as fascinating. The story essays to define phenomena in their essences, but a list defines them by enumerating their qualities (Eco 2011: 217). The essentialist storytelling approach appears to be more daring and speculative, but the listing approach implies that core of a thing cannot be expressed and is inaccessible. In principle, lists convey that the world is endless, immeasurable, divers, unordered, disconnected, unorganic, decentered, non-hierarchical, and thus difficult to circumscribe. The rhetorical figures that structure lists are accumulation and enumeration.¹⁸ As compared with the phantasm of the grand narrative genre, today's database is defined as "the twenty-first century genre" (Folsom 2007), in the name of which literary scholarship will be carried out in the future (McGregor 2012).

Among the literary genres that make use of enumerative, listing, or episodic composition are, for instance, joke collections and picaresque, collective, and pornographic novels. The genres of text related to research on fiction that do so are bibliographies, anthologies, dictionaries, and encyclopedias.¹⁹ In the Slovene Wikipedia, lists are the point of departure for serious work: a list of Slovene poets and prose writers, of young writers, literary historians, literary personages, novels, literary trails, literary prizes, and so forth. There is a collection of literary memorials on Geopedija. Wikipedia and Wikisource also arrange entries into lists when categorizing them—for instance, a work marked for the category "rural tale" automatically turns up in a list of other texts with the same marker. In the same way authors are grouped into lists of those born in the same year; whose books appeared in the same year; texts by the same author, in the same genre, or stylistic profile; editors; translators; and foreign Slovenists.

¹⁸ Similar metaphor for the list is rhizome or mycelium. For the philosophical meaning rhizome (Gilles Deleuze and Félix Guattari), see the entry *Rhizom* (Philosophie), *Wikipedia, die freie Enzyklopädie*. Taras Kermauner introduced the term *micelij* 'mycelium'. Eco also points out that the list fits the contemporary consumer's apprehension of the world (e.g., shopping list), for which plenty and voracity (gluttony) are significant. Of course, this is but one of the possible metaphoric uses, the one that is diametrically opposed to the intentions of this article.

¹⁹ Enumerability is characteristic of veristic literature (e.g., descriptions of feasts in Rabelais) and naturalism. Aside from literature, enumerability is significant in painting, especially in still lifes and crowd scenes (e.g., battles, the Last Judgment), lists of saints, demons, angels, beasts (bestiaries), miracles, relics, and treasures. Just as archeology discovered great research value in dumps, literary scholars can take advantage of lists of forgotten and discarded (popular) texts that the digitalization of old periodicals can unearth. Janij Kovačič's novel *Knjiga* (The book 2009) illustrates the shift to listing in contemporary Slovene literature. Slovene encyclopedic activities find symbolic support in the Medieval saint Isidore of Seville (Eco 2011: 154), who was recently made patron of the Internet. Ivan Tavčar provided a connection via his chronicler Izidor Khallan in the novel *Visoška kronika* (The Visoko chronicle; see my 2006 article "Esej na maturi" [Matriculation composition] on novel).

The listing or encyclopedic principle of understanding and ordering the world would probably not have a role in replacing the literary historical paradigm without technology's rich resources and support: managing long lists containing a large amount of data without computing is impossible. It has so changed the manner of human thought and recollection that the story as a mnemonic device no longer has a monopoly on organizing the image of the world; it has brought into the world the concept of distant reading,²⁰ which nicely complements the ideal of close reading of selected works of art, as urged by traditional literary history. The danger of the subject and discipline losing autonomy in the face of the forecast changes here enumerated, as felt by the kind of literary history that continues to be burdened by the ideal of a great synthesis, is negligible as compared with the ultimate goal of scholarly disciplines—that is, the promise of a better, more sophisticated understanding of the world.

WORKS CITED

- Zdzisław DARASZ, 2002: Pričakovanim slovenskim literarnozgodovinskimi sintezam na rob (Dispensing with the expected Slovene literary historical syntheses). In *Historizem v raziskovanju slovenskega jezika, književnosti in kulture* (Historicism in research on Slovene language, literature, and culture). Ed. Aleksandra Derganc. Ljubljana: FF (Obdobja, 19). 541–48.
- Darko DOLINAR and Marko JUVAN (ed.), 2003: *Kako pisati literarno zgodovino danes?: Razprave* (Writing literary history today: Reports). Ljubljana: ZRC SAZU.
- (ed.), 2006: *Writing literary history: Selected perspectives from Central Europe*. Trans. Lena M. Lencek, Olga Vuković, and Jean McCollister. Frankfurt: Peter Lang.
- Umberto ECO, 2001: *Vrtinec seznamov* (The infinity of lists). Trans. Maja Novak. Ljubljana: Modrijan.
- Ed FOLSOM, 2007: Database as genre: The epic transformation of archives. *The Walt Whitman Archive*. Web.
- Hannah MCGREGOR, 2012: cfp.: The genre of the twenty-first century? Databases and the future of literary studies. *Humanist Discussion Group* 26.386. Web.
- Miran HLADNIK, 2001: Kako je ime metodi? (What are methods?). *Slavistična revija* 49/1–2. 1–16.
- , 2013: Prost dostop in znanstvena komunikacija v globalni skupnosti znanstvenikov. (Open Access and Scholarly Communication in a Global Community of Scholars). Preprint. Web.
- , 2005: Tavčarjeva *Visoška kronika* (Tavčar's Visoko chronicle). *Esej na maturi 2006*. Ed. Rajko Korošec. Ljubljana: Intelego. 61–105.

²⁰ "Distant reading: where distance...is a condition of knowledge: it allows you to focus on units that are much smaller or much larger than the text: devices, themes, tropes—or genres and systems...well, it is one of those cases when one can justifiably say, Less is more." (Franco Moretti, *Conjectures on world literature*, *New Left Review* 1 (2000), web).

- Marko JUVAN, 2003: O usodi 'velikega' žanra (On the "great" genre's fate). *Kako pisati literarno zgodovino danes? Razprave*. Ed. Darko Dolinar and Marko Juvan. Ljubljana: ZRC SAZU. 17–49.
- , 2006: *Literarna veda v rekonstrukciji: Uvod v sodobni študij literature* (Reconstructing literary scholarship: An introduction to contemporary literary studies). Ljubljana: LUD Literatura (Novi pristopi).
- Matjaž KMECL, 2004: *Tisoč let slovenske literature: Drugačni pogledi na slovensko literarno in slovstveno preteklost* (One thousand years of Slovene literature: Various views of Slovene literature and letters' past). Ljubljana: CZ.
- Gregor KOČIJAN, 2012: *Slovenska kratka proza 1919–1929* (Slovene short prose 1919–1929). Ljubljana: ZRC SAZU (Studia litterraria).
- Janko KOS, 2003: Stari in novi modeli literarne zgodovine (New and old models of literary history). *Kako pisati literarno zgodovino danes? Razprave*. Ed. Darko Dolinar and Marko Juvan. Ljubljana: ZRC SAZU. 51–60.
- Literarna zgodovina, 2009. In *Literatura: Leksikon* (Literature: A dictionary). Ed. Živa Vidmar et al. Ljubljana: CZ (Mali leksikoni Cankarjeve založbe).
- Marija MITROVIĆ, 2001: *Geschichte der slowenischen Literatur: Von den Anfängen bis zur Gegenwart*. Celovec, Ljubljana, Vienna: Mohorjeva družba.
- Franco MORETTI, 2000: Conjectures on world literature. *New Left Review* Jan./Feb. 54–69.
- Boris PATERNU, 2005: Ni nedolžnega branja (There is no innocent reading). *Jezik in slovstvo* 50/3–4. 97–106; *Književne študije*, 2, 2006. Ljubljana: Interlego. 163–73.
- Mateja PEZDIRC BARTOL, 2002: Pregled slovenske književnosti od 1945 do 2000 (A survey of Slovene literature from 1945 to 2000). *Slavistična revija* 50/1. 131–35.
- Jože POGAČNIK, Franc ZADRAVEC et al., 1998–2001: *Slovenska književnost, 1–3* (Slovene literature, 1–3). Ljubljana: DZS.
- Slovenska književnost: Leksikon*, 1996 (Slovene literature: A dictionary). Ed. Janko Kos et al. Ljubljana: CZ.
- Slovenska književnost 1965–2015 (Slovene literature 1965–2015). *Wikibooks*.
- Marko VASLE, 2003: *Breve historia de la literatura eslovena*. Buenos Aires: Vilko.

V ang. prevedel Timothy Pogačar.

NAVODILA AVTORJEM

Slavistična revija sprejema izvirne in še neobjavljene znanstvene in strokovne članke s področij slovenističnega oz. slavističnega jezikoslovja in literarne vede ter iz sorodnih strok. Članki so v slovenščini, izjemoma tudi v drugih slovanskih in svetovnih jezikih, pred objavo pa morajo v postopek uredniškega recenziranja. O sprejemu ali zavrnitvi članka je avtor obveščen najpozneje tri mesece po njegovem prejemu. Korekture je potrebno vrniti v treh dneh. Ob izidu revije dobi avtor 10 separatov svoje razprave.

Avtor odda članek na naslov tehnične urednice: urednistvo@slr.si. Dolžina članka naj ne presega ene in pol avtorske pole, tj. 45.000 znakov, ocene 24.000 znakov, poročila 8.000 znakov. Tipkopis je potrebno oddati v datoteki RTF ali drugačnem splošno razširjenem besedilnem formatu in v elektronskem iztisu v formatu PDF. Nabor je Times New Roman, velikost črk besedila 12, za izvleček, povzetek, daljše citate in opombe 10, razmik med vrsticami pa 1,5. Odstavki so ločeni s prazno vrstico in brez umika, desne poravnave in deljenja. Narekovaji so dvojni srednji, ločila in prečrkovanje tujih pisav se ravnajo po zadnjem slovenskem pravopisu. Sinopsis naj ne presega 8 vrstic, povzetek ne dveh strani, ključnih besed, ki niso besede iz naslova, naj bo 3–5; uredništvo praviloma poskrbi za njihov prevod v angleščino. Članki, ki niso napisani v slovenščini, imajo slovenski povzetek.

Avtor naj priloži svoj elektronski naslov in polni naslov institucije, na kateri dela. Slikovni material se priloži v ločenih datotekah; vsako sliko s svojo številko; v tipkopisu pa mora biti označeno, kam katera sodi; podnapisi k slikam so že v tipkopisu članka. Nad 5 vrstic dolgi navedki so odstavčno ločeni od drugega besedila in brez navednic. Izpusti so v navedku označeni s tremi pikami v oglatih oklepajih; na začetku in na koncu citatov ni tropičij. Zaporedna številka opombe stoji stično za ločili, ki sledijo mestu, na katero se nanaša. Literatura se navaja v krajši obliki v oklepaju v tekočem besedilu (TOPORIŠIČ 2000: 213), v daljši obliki pa v seznamu literature na koncu članka. Spletno verzijo objave navedemo za bibliografskimi podatki natisnjene verzije. Seznam literature oblikujemo takole:

Jože TOPORIŠIČ, 2000: *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.

Helga GLUŠIČ, 2003. Izraz negotove zavesti: Pogled na sočasni slovenski roman. *Sodobni slovenski roman*. Ur. Miran Hladnik in Gregor Kocijan. Ljubljana: FF (Obdobja, 21). 287–95.

Irena NOVAK POPOV, 2006: Ustvarjalnost kontroverzne umetnice Svetlane Makarovič. *Slavistična revija* 54/4. 711–25.

Luiza PESJAK, 1887: *Beatin dnevnik: Roman*. Wikivir. Ogled 11. okt. 2012.

Opombe naj ne vsebujejo bibliografskih podatkov, če pa že, naj bodo enote bibliografske navedbe med seboj ločene z vejicami:

Jože Toporišič, *Slovenska slovnica*, Maribor, Obzorja, 16–18.

Na koncu vsake bibliografske enote je pika. Naslovi samostojnih izdaj, knjig in periodičnih publikacij so postavljeni *ležeče*. Zbirka je v oklepaju tik pred navedbo strani; krajšavo str. za stran izpustimo. Naslovi v stroki poznane periodike so lahko okrajšani (npr. *SR* za *Slavistično revijo*, *LZ* za *Ljubljanski zvon*). Pri zaporednem navajanju več del enega avtorja v seznamu literature namesto imena in priimka napravimo dva vezaja. Kadar na isto leto pride več del istega avtorja, letnici na desni stično dodajamo male črke slovenske abecede: 1944a, 1944b.

GUIDELINES FOR AUTHORS

Slavistična revija (*Slavic Review Ljubljana*, SRL) accepts original, not previously published scholarly articles in the areas of Slovene and Slavic linguistics and literary studies and from related disciplines. Articles are published primarily in Slovene and occasionally also in other Slavic or world languages. Before publication, all articles submitted to *Slavistična revija* are reviewed by the editors. The author is notified whether his/her article has been accepted for publication no later than three months after the submission date. The proofs must be returned to the publisher within three days. At the time of publication the author receives 10 off-prints of his/her article. Authors should send their articles to the production editor at the following address: urednistvo@slr.si. Articles should not exceed 45,000 characters, reviews 24,000 characters, and reports 8,000 characters. All manuscripts must be submitted as RTF or other popular files and in PDF format, using the Times New Roman font. The article should be typed in 12-point font; the synopsis, summary, longer quotations, and footnotes should be in 10-point font with 1.5 spaces between the lines. Paragraphs must be separated by an empty line, without indentation, and without right justification. Quotation marks are second-level double quotes (« »), punctuation and transliteration of foreign alphabets must comply with the latest edition of the *Slovenski pravopis*. Each article must include a synopsis (not to exceed 8 lines), a summary (not to exceed 2 pages), as well as 3–5 key words that are not contained in the title. The editors normally provide the English translation. Articles written in a language other than Slovene must include a summary in Slovene.

Authors must provide their e-mail address and full name of the institution with which they are affiliated. Visual materials are to be sent in separate files, with each illustration numbered. In the manuscript, it must be clearly indicated where each illustration belongs; the captions to the illustrations are already included in the manuscript. Quotations longer than 5 lines should be typed in separate paragraphs, without quotation marks. Omissions in quotations must be indicated with three dots in square brackets, with no dots at the beginning or at the end of quotation. The footnote number must follow (with no space) the punctuation mark at the end of the segment that the footnote refers to. In the text, literature is cited in short form in parentheses, e.g., (TOPORIŠIČ 2000: 213). Literature is cited in long form in the list of references at the end of the article. The on-line version of the article is listed after the reference for the printed version.

In the list of references, the works are cited in the following manner:

Jože TOPORIŠIČ, 2000: *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.

Helga GLUŠIČ, 2003. Izraz negotove zavesti: Pogled na sodasni slovenski roman. *Sodobni slovenski roman*. Ur. Miran Hladnik in Gregor Kocijan. Ljubljana: FF (Obdobja, 21). 287–95.

Irena NOVAK POPOV, 2006: Ustvarjalnost kontroverzne umetnice Svetlane Makarovič. *Slavistična revija* 54/4. 711–25.

Luiza PESJAK, 1887: *Beatin dnevnik: Roman*. Wikivir. Ogled 13. aprila 2011.

Footnotes should be free of bibliographic information; if this cannot be avoided, individual parts of a bibliographic citation are separated by commas:

Jože Toporišič, *Slovenska slovnica*, Maribor, Obzorja, 16–18.

Each bibliographic entry is followed by a period. Titles of individual editions, books, and periodicals are italicized. The series name is listed in parentheses before the page number; the abbreviation *str.* for *stran* 'page' is omitted. The titles of periodicals well-known in the field may be abbreviated (e.g., *SR* for *Slavistična revija*, *LZ* for *Ljubljanski zvon*). In subsequent quotations of several works by the same author in the reference list, the name is replaced by two hyphens. When citing several works by the same author with the same year of publication, the year of publication is followed (with no space) by lower-case letters, e.g., 1944a, 1944b.